סוכה

סוכה. ורבי יהודה מכשיר. בגמרא[ט] מפרש פלוגתייהו: **ושאינה גבוהה עשרה.** בגמרא[ט] מפרש טעמא: **שלש דפנות.** נמי בגמרא[י] יליף להו: **ושחמתה מרובה מצלתה.** המועט בטל ברוב והרי הוא כמי שאינו ועל שם הסכך קרויה סוכה: **גמ' מבוי שהוא גבוה.** מבוי שהוא סתום משלש לדדין וראשו פתוח לרשות הרבים וחצירות פתוחות לו ויוצאות ובאות לרשות הרבים הרי הוא רשות היחיד לבני חצירות ואסרו חכמים להוציא מרשותו לרשות חבירו בלא עירוב שהחצירות כל אחת רשות לעצמה והמבוי רשות לכולן והצריכו בו שיתוף להשתתף כל החצירות בפת או ביין ולהניח השיתוף באחת מן החצירות. ולפי שאין לו מחיצה רביעית וקרוב הוא להיות דומה לרשות הרבים הצריכו היכר בראשו הפתוח לרשות הרבים או לחי זקוף או קורה מכותל לכותל ואם גבוהה הקורה מעשרים אמה: **ימעט.** ישפיל: **אינו צריך.** והתם מפרש טעמא: **סוכה מדאורייתא.** דעשרים אמה דילה ילפינן מדאורייתא וקודש שנשנית המשנה נאמרה שיעורה מסיני: **תני פסולה.** שייך למיתני בה לשון פסול כלומר לא נעשית כתורה והכלכה: **מבוי.** דכוליה מדרבנן דמדאורייתא סגי ליה בשלש מחיצות ואינו צריך לקורה זו אלא מדרבנן: **תני תקנתא.** דלא שייך למתני בה לשון פסול דמאן פסלה קודש שנשנית משנה זו הרי היא תחלת הוראתו ומצותו: **ואיבעית אימא דדאורייתא נמי.** שייך למימר תקנתא: **סוכה דנפישי מילתה.** ואין דומין תקנותיהן זו לזו וצריך לשנות הלשון לכל תקנה ותקנה כגון בגבוהה ימעט וכשאינה גבוהה יגביה ושאין לה שלש דפנות יעשה לה ושחמתה מרובה יוסיף סכך הלכך פסיק ותני פסולה דמאי למיכלליהו לכולהו בהך פסולה דקיימא לן (פסחים דף ג.): **מבוי לא נפיש מיליה.** באותה משנה: **למען ידעו.** עשה סוכה שישבתה ויכרת לך דכתיב ידעו כי בסוכות הושבתי אותם בני ישראל בהוציאי אם לא עשה כן פסול (שם). **דדאורייתא נמי תני תקנתא.** בעלמא במילי אחריתא (שם). **דנפישי מילתה.** דקתני ואין לה שלש דפנות ושאינה גבוהה עשרה ושחמתה מרובה מצילתה (שם). **פסיק ותני פסולה.** דהשתא מאי כייל ותני להו כולהו כחדא, דאי הוה תני תקנתא לא הוי אלא לערביהו ולמתניהו, דבשאין לה שלש דפנות בעי למיתני יעשה לה דופן, ובשאינה גבוהה בעי למיתני יגביה, ובשחמתה מרובה מצילתה יוסיף על סככה, ואמר מר (פסחים ג.) לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה (ערובין ב.). **דל.** הסר (לקמן נו:).

[ט] [לקמן ז:] עירובין ב., כב:], [ד] עירובין ב., [ה] [י"ל למעלה מעשרים כו'], [ו] [י"ל דפיסין מיליה וכ"פ בעירובין ב.], [ז] שם ג., [ח] [לקמן ז:], [ט] [לקמן ד:], [י] [לקמן ו:], [כ] [ע"ב], [ל] בס"א: יתבומיה, [מ] [וכך הגהולו פי' אגדו ע"ד דאיתא לקמן לז. מגדלי הוסענא וזה כוונו המוס' למאי דמסיק לקמן לג: לעולם בתר דאגדן].

תורה אור השלם

1. לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַּסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:
ויקרא כג מג

2. וְסֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם מֵחֹרֶב וּלְמַחְסֶה וּלְמִסְתּוֹר מִזֶּרֶם וּמִמָּטָר:
ישעיהו ד ו

3. בַּסֻּכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת:
ויקרא כג מב

מוסף רש"י

דתני תקנתא. דתני יימעט ולא תנא פסול (ערובין ב.). **סוכה דאורייתא.** דטעמא דידה דאורייתא כדאמרינן מלמען ידעו דורותיכם (שם). **תני פסולה.** הואיל וכבר מיימוש משה ניתנה מדה זו ובאו חכמים לפרש לך אשם לא עשה כן פסולה, שייך למיתני בה לשון פסלות ואף על גב דמהניא בה תקנתא, כל כמה דלא מתקן לה איקרא פסולה (שם). **מבוי דרבנן.** דכל עיקריה דרבנן הוא לא שייך למימר ביה לשון פסלות, שהרי כאן התחילו להרחוקך עסקי מבוי ותורותיו ומאי פסול שייך למימר, אכתי לא הוציאון רבנן שיעוריה בהכי דליתני אם לא עשה כן פסול (שם). **בדאורייתא נמי תני תקנתא.** בעלמא במילי אחריתא (שם). **דנפישי מילתה.** דקתני ואין לה שלש דפנות ושאינה גבוהה עשרה ושחמתה מרובה מצילתה (שם). **פסיק ותני פסולה.** דהשתא מאי כייל ותני להו כולהו כחדא, דאי הוה תני תקנתא לא הוי אלא לערביהו ולמתניהו, דבשאין לה שלש דפנות בעי למיתני יעשה לה דופן, ובשאינה גבוהה בעי למיתני יגביה, ובשחמתה מרובה מצילתה יוסיף על סככה, ואמר מר (פסחים ג.) לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה (ערובין ב.).

[א] שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה ורבי יהודה מכשיר ושאינה [ב]גבוהה עשרה טפחים [ג]ושאין לה [ד](שלשה) דפנות [ה]ושחמתה [ו]מרובה מצלתה פסולה: **גמ'** תנן התם [ז][ח]מבוי שהוא גבוה [ט]מעשרים אמה ימעט רבי יהודה אומר אינו צריך מאי שנא גבי סוכה דתני פסולה ומאי שנא גבי מבוי דתני תקנתא סוכה דאורייתא תני פסולה מבוי דרבנן תני תקנתא ואיבעית אימא בדאורייתא נמי תני תקנתא מיהו סוכה [י](דנפישי מילתה) פסיק ותני פסולה מבוי דלא נפיש מיליה תני תקנתא מנה"מ [יא]אמר רבה דאמר קרא [1]למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל עד עשרים אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שדר בסוכה משום דלא שלטא בה עינא רבי זירא אמר מהכא [2]וסוכה תהיה לצל יומם מחורב עד עשרים אמה אדם יושב בצל סוכה למעלה מעשרים אמה אין אדם יושב בצל סוכה אלא בצל דפנות א"ל אביי אלא מעתה העושה סוכתו בעשתרות קרנים הכי נמי דלא הוי סוכה א"ל התם דל עשתרות קרנים איכא צל סוכה הכא דל דפנות ליכא צל סוכה ורבא אמר מהכא [3]בסוכות תשבו שבעת ימים [יב]אמרה תורה כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי עד עשרים אמה אדם עושה דירתו דירת עראי למעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע א"ל אביי אלא מעתה עשה מחיצות של ברזל וסיכך על גבן הכי נמי דלא הוי סוכה א"ל הכי קאמינא לך עד כ' אמה דאדם עושה דירתו דירת עראי כי עביד ליה דירת קבע נמי נפיק למעלה מכ' אמה דאדם עושה דירתו דירת קבע כי עביד ליה דירת עראי נמי לא נפיק כולהו

סוכה. מאי שנא גבי סוכה דתני פסולה ומאי שנא גבי מבוי דתני תקנתא. והא דלא פריך מאי שנא גבי הדס דתני פסולה ותקנתא דתנן בפרק לולב הגזול (לקמן דף לב:) או שהיו ענביו מרובין מעליו פסול ואם מיעטן כשר דלא פריך אלא מסוכה ומבוי שדינם שוה לענין גבוה ושינה לשון משנתו ועוד דגבי הדס אצטריך למיתני תקנתא דס"ד אמינא כיון [מ]דגדלו בפסול תו לית ליה תקנתא: **דאורייתא תני פסולה.** דלא הוה תני ימעט חיישינן דילמא טעי איניש לומר ימעט לכתחילה ודיעבד כשרה ודקדק בלשונו דלמא אתי לידי איסורא דאורייתא ותני פסולה אע"ג דלא הוי ליישנא מעליא כמו ימעט אבל במבוי דרבנן לא חיישינן ותנא ימעט שהוא ליישנא מעליא כדאשכחן בריש פסחים (דף ג.) שעקש הכתוב כמה אותיות שלא להוליא דבר מגונה מפיו ובקונטרס לא פירש כן אי נמי יש לומר דלשון ימעט משמע חומרא דרבנן בעלמא ופסולה משמע דאורייתא ובפרק במה מדליקין (שבת דף כב.) דאמרינן גר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה כסוכה וכמבוי אגב דתנן כסוכה נקט נמי גבי גר חנוכה פסולה א"נ אי הוה תני ימעט הוה משמע כמות שהיתה מדלקת ישפילנה וזה אינו למאן דאמר הדלקה עושה מצוה ואפי' למ"ד הנחה עושה מצוה חיישינן דהרואה אומר לצורכו הוא מדליקה כדאמרינן גבי הדליקה בפנים והניחה בחוץ: **אמר** רבה אמר קרא **למען ידעו בו'.** קלת קשה לישנא קמא דבריש עירובין (דף ג.) גבי מקלת סוכה בתוך עשרים דאמר רבה הסוכה פסולה הא שלטה בה עינא כיון דאין חללה עשרים ורבה גרס התם כי הכא דהא רבא פליג התם ואמר זה וזה כשר חלל סוכה תנן חלל מבוי תנן ויש לומר דהא מפרש התם טעמא משום דסוכה דביחיד קא הוי' לא קא מדכר וזימנין דמיסתקיל מלתחת עובי הסכך הנכנס לתוך עשריס וקיימא כולה למעלה מעשרים ורבינא נמי דמשני סוכה דאורייתא אחמירו בה רבנן מ"מ משמע דמדאורייתא כשרה: **כי** עביד ליה דירת קבע שפיר דמי. דלע"ג דיש לפרש קרא בדירה שאינה רואיה אלא לשבעה למעוטי קבע משמע ליה קרא דאתא לשיעורא לאורויי לך מדת גובהה כלו' בסוכה שאפשר לעשות עראי וא"א וכיון דלא חיישינן אלא שתהא רואיה לעשותה עראי ואע"פ שעושה אותה קבע א"כ אמאי אמר (תענית דף ב.) גשמים סימן קללה בחג והלא יכול לקבוע הנסרים בסמרים שלא ירדו גשמים בסוכה ואפילו תימא לומר דאסור משום גזרת תקרה כי היכי דאמר לקמן בפירקין (דף יד.) גבי פלוגתא דר"מ ורבי יהודה דמסככין בנסרין דאי מכשרת בהו אתי למימר מה לי לסכך בזה מה לי ליישב תחת תקרת ביתו וביתו ודאי פסול מדאורייתא דסוכה אמר רחמנא ולא ביתו של כל ימות השנה מ"מ כיון דלא אסור אלא מדרבנן לא שייכא למימר שהגשמים סימן קללה וי"ל דנהי דלא חיישינן בדפנות אי עביד להו קבע מ"מ בסככה שעיקר הסוכה על שם הסכך לא מיתכשרה עד דעביד לה עראי ומה"ט נמי ניחא לרבי זירא דדרים מדכתי' וסוכה תהיה לצל הא כתי' נמי מזרח וממטר וניבעי נמי שלא ירדו גשמים לתוכה אלא ודאי משום דבעינן סככה עראי וא"כ הוה ליה קבע: כרבי

עשתרות קרנים. שני הריס גדולים והשפלה ביניהם ומתוך גובה ההריס אין חמה זורחת שם בשפלה: **דל דפנות ליכא לא סוכה.** שחמה באה מתחתי' ונמצא שמה בטל: **שבעת ימים.** סוכה של שבעה ותו לא דהיינו עראי ודייה במחיצות קלות: **למעלה מעשרים.** צריך לעשות יסודותיה[ט] ומחיצותיה קבועין שלא תפול: **עד עשרים אמה דאדם עושה כו'.** שפיר דמי דודאי יש בכלל קבע עראי והרי עשה כתורה ועל כרחך לא הקפידה תורה על העראי אלא לשם שיעור לתת לך שיעור בגובהה שתהא יכולה לעמוד ע"י יתידות עראי: כולהו

[ט] [ז] שם ד., [ח] [לקמן ז:] עירובין ב., כב:], [ט] [ל"ל שלש], [ג] [לקמן כב:], [ד] עירובין ב., [ה] [י"ל למעלה מעשרים כו'], [ו] [י"ל דפיסין מיליה וכ"פ בעירובין ב.], [ז] שם ג., [ח] [לקמן ז:], [ט] [לקמן ד:], [י] [לקמן ו:], [כ] [ע"ב], [ל] בס"א: יתבומיה, [מ] [וכך הגהולו פי' אגדו ע"ד דאיתא לקמן לז. מגדלי הוסענא וזה כוונו המוס' למאי דמסיק לקמן לג: לעולם בתר דאגדן].

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ד מהלכות סוכה הלכה ה סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרלג סעיף ה:

ב ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח:

ג ג מיי' שם הלכה ב סמג שם טוש"ע א"ח סימן תרל סעיף ב:

ד ד מיי' שם פ"ה הלכה יט וסמג שם טוש"ע א"ח סי' תרלג סעיף א:

ה ה מיי' פי"ז מהלכות שבת הלכה יד סמג עשין דרבנן ו טוש"ע א"ח סי' שסג סעיף כו:

ו ו מיי' פ"ו מהל' סוכה הלכה ה סמג עשין מג שו"ע א"ח סימן תרלט סעיף א:

רבינו חננאל

סוכה שהיא גבוה מעשרים אמה פסולה ור' יהודה מכשיר. ותנן בעירובין מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה ימעט, מאי שנא מבוי דתקני תקנתא, כלומר ימעט זה הגובה, יוריד הקורה למטה מעשרים אמה ויתקן המבוי והוכשר. ולגבי סוכה תני פסולה, לתני נמי גבי סוכה ימעט. ושנינן סוכה שפסילותה בגובה מדאורייתא, ונפישי מילהא, תני פסולה. מבוי שהוא מדרבנן כו'. **ובאו לבאר** מנין כי הגובה פוסל בסוכה. רבה אמר מהא, למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל, כל סוכה שאינה ידועה דהאי סוכה דמצוה היא, אינה סוכה. ולמעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שדר בסוכה דלא שלטא ביה עינא, לפיכך פסולה. ור' זירא [אמר ג] מדכתיב] וסוכה תהיה לצל יומם מחורב וגו', וכת' [כי בסוכות] הושבתי את בני ישראל, ולמעלה מעשרים אמה] אין אדם יושב בצל סוכה אלא בצל דפנות. ודחי אביי אלא מעתה מקום שאין החמה זורחת כגון עשתרות קרנים, אם יעשה באותו מקום סוכה אינה סוכה משום שאין שם צל מפני חמה. ושני התם דל עשתרות קרנים המונעים החמה ונמצא צל סוכה, הכא אם תסיר הדפנות תמצא ב) כל צל הסכך במקום אחר רחוק מזה המקום שהוא תחת הסכך כי הוא מיצל. **רבא** אמר מדכתיב בסכת תשבו שבעת ימים, ד' ימים בלבד, שמע מינה דירת עראי בענין, ולמעלה מעשרים אמה ודאי דירת קבע היא ואינה דירת עראי, לפיכך פסולה. אבל למטה מכ' אמה דמשכחת לה דעביד איניש דירת עראי אע"ג דעביד לה מעין דירת קבע כשרה.

ג) כ"ז נוסף עפ"י כת"י והמוקף בסוגריים הוא ע"פ השערה.

ב) נראה דמילה זו מיותרת.

כרבי זירא לא אמרי. הא דלא קאמר משום קושיא דאביי דקאמר על רבא משום דרבי זירא שני לאביי שפיר: **וכיון** דדפנות מגיעות לסכך משלט שלטא ביה עינא. ולא דמי לגר חנוכה וקורת מבוי דלא משיב היכר למעלה מעשרים אע"פ שהקורה על גבי כתלים דהתם קורה טפח לא שלט בה עינא כמו בסוכה דרחבה טובא: **יש בה יותר מארבע אמות אפילו למעלה מעשרים בשירה.** לבסוף מסיק דרב הונא סבר מדאשו ורובו ושולחנו עד ד' אמות פליגי יותר מד' אמות בשירה ותימה וכי נכשיר בדרחבה משהו יתר מד' אמות אם היתה גבוהה מעשרים אפילו טובא הא ודאי אין כאן לא סוכה וי"ל דלעולם צריך הרוחב לפי הגובה לפי חשבון ד' אמות לעשרים אי נמי קיס להו לרבנן דאפילו בגובה אלף אי אפשר שלא יהא כאן לא סכך פורתא אם היתה רחבה יותר מד' אמות כדאשכחן בפרק יום"כ (יומא דף פ:) גבי כותבת הגפה דמייתבה דעתא דאמרינן כולי עלמא טובא עוג מלך הבשן פורתא: **כרבי זירא דאמר משום צל.** אבל כרבה דאמר משום מישלט עינא לא דאפילו רחבה טובא לא שלטא בה עינא:

כמאן דלא כחד. ודברי רב חנן בר רבה צריכה טעמא ויש מפרשים משום דהוה ליה לול של תרנגולין כיון דגביהה וקטינה כולי האי אבל מחזקת טפי מבדי דאשו נפקא מכלל לול של תרנגולין לאקרויי סוכה. הכי גר"ח: **בשלמא** דר' יאשיה דרב חנן ודרב הונא לא פליגי אדר' אשי דלא הי בשיעורא למשכא בו'. וכתב רבינו חננאל ויש שגורסין פליגא: **עד ארבעים וחמשים אמה.** כי האי גוונא קתני גבי מבוי ברים עילודין (דף ב:) ולא תיקשי דלא דייק הכא השתא חמשים כשרה ארבעים מיבעיא כדדייקינן ברים אלמנה ניזונית (כתובות דף לו.) גבי אלמנה ששהתה שתים ושלש שנים ולא תבעה מזונותיה אינדה מזונותיה ובסוף ב"ק (דף קיח:) גבי לוקחין מן הרועים ארבע וחמש לאן ארבע וחמש גזין דהתם ניחא דהוי זו ואין צריך לומר זו משום הכי קשיא ליה אבל קשיא מהתיא דפרק בנות כותים (נדה לז:) גבי קישוי דקאמר רבי מאיר אפילו ארבעים וחמשים יום ופריך עלה השתא חמשים מקשיה ארבעים מיבעיא ויש לומר דאיכא לשנויי הכא כי ההוא לישנא דמשני ברים מפנין (שבת דף קכו.) ארבע וחמש כדאמרי אינשי וה"ה אפילו טובא אבל לגבי קישוי לא שייך לשנויי הכי דלא מיסתבר שיטהר קישוי לעולם וכן פרק במה אשה יולאה (שם ס: ושם) גבי שנדל המסומר שנשתיירו בו ד' וחמש פשיטא ליה דלא שרינן טובא וברים אע"פ (כתובות לז.) גבי משהה אדם אשתו ב' וג' שנים בלא כתובה ועוד התם (דף ס. ושם) גבי יונק תינוק והולך אפילו ארבע וחמש שנים בהני שייך לומר ה"ה אפילו טובא[ה]:

לא כולהו לא אמרי ההוא ידיעה לדורות היא כרבי זירא נמי לא אמרי ההוא לימות המשיח הוא דכתיב ור' זירא א"כ לימא קרא וחופה תהיה לצל יומם ומאי וסוכה תהיה לצל יומם שמעת מינה תרתי כרבא נמי לא אמרי משום קושיא דאביי כמאן אזלא הא דאמר ר' יאשיה אמר רב מחלוקת בשאין דפנות מגיעות לסכך אבל דפנות מגיעות לסכך אפילו למעלה מעשרים אמה כשרה כמאן כרבה דאמר משום דלא שלטא בה עינא וכיון דדפנות מגיעות לסכך משלט שלטא בה עינא כמאן אזלא הא דאמר רב הונא אמר רב מחלוקת בשאין בה אלא ארבע אמות על ארבע אמות אבל יש בה יותר מארבע אמות על ארבע אמות אפי' למעלה מעשרים אמה כשרה כמאן כרבי זירא דאמר משום צל הוא וכיון דרויחא איכא צל סוכה כמאן אזלא הא דאמר רב חנן בר רבה אמר רב מחלוקת בשאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו ושולחנו אבל מחזקת יותר מכדי ראשו ורובו ושולחנו אפי' למעלה מעשרים אמה כשרה כמאן דלא כחד בשלמא דרבי יאשיה פליגא אדרב הונא ורב חנן בר רבה דאינהו קא יהבי שעורא במשכא ואיהו לא קא יהיב שעורא במשכא אלא רב הונא ורב חנן בר רבה נימא בהכשר סוכה קמיפלגי דמר סבר הכשר סוכה בארבע אמות ומר סבר הכשר סוכה במחזקת ראשו ורובו ושולחנו לא דכולי עלמא הכשר סוכה ראשו ורובו ושולחנו והכא בהא קמיפלגי דמר סבר במחזקת ראשו ורובו ושולחנו פליגי אבל יותר מראשו ורובו ושולחנו ד"ה כשרה ומר סבר מראשו ורובו ושולחנו עד ד' אמות פליגי אבל יותר מד' אמות דברי הכל כשרה מיתיבי סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה ורבי יהודה מכשיר עד ארבעים וחמשים אמה אמר רבי יהודה [ו]מעשה בהילני המלכה שהיתה סוכתה גבוהה מעשרים אמה והיו זקנים נכנסין ויוצאין לשם ולא אמרו לה דבר אמרו לו [ז]משם ראייה אשה היתה ופטורה מן הסוכה אמר להן והלא שבעה בנים הוו לה ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים למה לי למיתני ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים הכי קאמר להו כי תאמרו בנים קטנים היו וקטנים פטורין מן הסוכה כיון דשבעה הוו אי אפשר דלא הוי בהו חד שאינו צריך לאמו וכי תימרו קטן שאינו צריך לאמו [ח]מדרבנן הוא דמיחייב ואיהי בדרבנן לא משגחה ת"ש ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא ע"פ חכמים בשלמא למ"ד בשאין דפנות מגיעות לסכך מחלוקת דרכה של מלכה לישב בסוכה שאין דפנות מגיעות לסכך משום דימות המשיח משום דעשויה לצל קרויה סוכה: **משום קושיא דאביי.** דעשה מחיצות של ברזל ושיטיא לא משמע להו הואיל וקרא לאו דוקא ערלאי נקט לא ילפינן מיניה שיעורא: **כמאן.** מהכא אמרלאי דלעיל אזלא הך כו': **מחלוקת.** דר' יהודה ורבנן: **משלט שלטא בה עינא.** דרך דפנות דלאי טעמא משום ערלאי הוא או משום לא בדפנות מגיעות לסכך אמאי מודו רבנן: ה"ג **מחלוקת בשאין בה אלא ארבע אמות על ארבע אמות אבל יש בה יותר מארבע אמות על ארבע אמות אפי' למעלה מעשרים אמה כשרה כמאן כרבי זירא דאמר משום צל הוא וכיון דרויחא איכא צל סוכה כמאן אזלא הא דאמר רב חנן בר רבה אמר רב מחלוקת בשאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו ושולחנו אפי' למעלה מעשרים אמה כשרה כמאן דלא כחד בשלמא דרבי יאשיה פליגא אדרב הונא ורב חנן בר רבה דאינהו קא יהבי שעורא במשכא ואיהו לא קא יהיב שעורא במשכא אלא רב הונא ורב חנן בר רבה נימא בהכשר סוכה קמיפלגי דמר סבר הכשר סוכה בארבע אמות ומר סבר הכשר סוכה במחזקת ראשו ורובו ושולחנו לא דכולי עלמא הכשר סוכה ראשו ורובו ושולחנו והכא בהא קמיפלגי דמר סבר במחזקת ראשו ורובו ושולחנו פליגי אבל יותר מראשו ורובו ושולחנו ד"ה כשרה ומר סבר מראשו ורובו ושולחנו עד ד' אמות פליגי אבל יותר מד' אמות דברי הכל כשרה מיתיבי סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה ורבי יהודה מכשיר עד ארבעים וחמשים אמה אמר רבי יהודה [ט]מעשה בהילני המלכה בלוד שהיתה סוכתה גבוהה מעשרים אמה והיו זקנים נכנסין ויוצאין לשם ולא אמרו לה דבר אמרו לו [י]משם ראייה אשה היתה ופטורה מן הסוכה אמר להן והלא שבעה בנים הוו לה ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים למה לי למיתני ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים הכי קאמר להו כי תאמרו בנים קטנים היו וקטנים פטורין מן הסוכה כיון דשבעה הוו אי אפשר דלא הוי בהו חד שאינו צריך לאמו וכי תימרו קטן שאינו צריך לאמו [יא]מדרבנן הוא דמיחייב ואיהי בדרבנן לא משגחה ת"ש ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא ע"פ חכמים בשלמא למ"ד בשאין דפנות מגיעות לסכך מחלוקת דרכה של מלכה לישב בסוכה שאין דפנות מגיעות לסכך משום דעשויה לצל קרויה סוכה: **משום קושיא דאביי.** דעשה מחיצות של ברזל ושיטיא לא משמע להו הואיל וקרא לאו דוקא ערלאי נקט לא ילפינן מיניה שיעורא: **כמאן.** מהכא אמרלאי דלעיל אזלא הך כו': **מחלוקת.** דר' יהודה ורבנן: **משלט שלטא בה עינא.** דרך דפנות דלאי טעמא משום ערלאי הוא או משום לא בדפנות מגיעות לסכך אמאי מודו רבנן: ה"ג **מחלוקת בשאין בה אלא ארבע אמות על ארבע אמות אבל יש בה יותר מארבע אמות על ארבע אמות אפי' למעלה מעשרים אמה כשרה כמאן כרבי זירא דאמר משום צל הוא וכיון דרויחא איכא צל סוכה כמאן אזלא הא דאמר רב חנן בר רבה אמר רב מחלוקת בשאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו ושולחנו אבל מחזקת יותר מכדי ראשו ורובו ושולחנו אפי' למעלה מעשרים אמה כשרה כמאן דלא כחד בשלמא דרבי יאשיה פליגא אדרב הונא ורב חנן בר רבה דאינהו קא יהבי שעורא במשכא ואיהו לא קא יהיב שעורא במשכא אלא רב הונא ורב חנן בר רבה נימא בהכשר סוכה קמיפלגי דמר סבר הכשר סוכה בארבע אמות ומר סבר הכשר סוכה במחזקת ראשו ורובו ושולחנו לא דכולי עלמא הכשר סוכה ראשו ורובו ושולחנו והכא בהא קמיפלגי דמר סבר במחזקת ראשו ורובו ושולחנו פליגי אבל יותר מראשו ורובו ושולחנו ד"ה כשרה ומר סבר מראשו ורובו ושולחנו עד ד' אמות פליגי אבל יותר מד' אמות דברי הכל כשרה מיתיבי סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה ורבי יהודה מכשיר עד ארבעים וחמשים אמה אמר רבי יהודה [ט]מעשה בהילני המלכה בלוד שהיתה סוכתה גבוהה מעשרים אמה והיו זקנים נכנסין ויוצאין לשם ולא אמרו לה דבר אמרו לו [י]משם ראייה אשה היתה ופטורה מן הסוכה אמר להן והלא שבעה בנים הוו לה ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים למה לי למיתני ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים הכי קאמר להו כי תאמרו בנים קטנים היו וקטנים פטורין מן הסוכה כיון דשבעה הוו אי אפשר דלא הוי בהו חד שאינו צריך לאמו וכי תימרו קטן שאינו צריך לאמו [יא]מדרבנן הוא דמיחייב ואיהי בדרבנן לא משגחה ת"ש ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא ע"פ חכמים בשלמא למ"ד בשאין דפנות מגיעות לסכך מחלוקת דרכה של מלכה לישב בסוכה שאין דפנות מגיעות לסכך משום

כולהו. הכי אמרלאי: **כרבה לא אמרי.** דיליף מלמען ידעו: **ההוא.** לאו בידיעה דישיבת סוכה קא אמר אלא בידיעות דורות הבאין היקף סוכות עניני כבוד הנעשה לאבות: **לימות המשיח.** אותם סוכות יהיו לצל לעונג ולמסתור אבל סוכת מצוה אינה לצל: **תרתי.** דאין שם סוכה אלא העשויה לצל דהתיא דימות המשיח משום דעשויה לצל קרויה סוכה: **משום קושיא דאביי.** דעשה מחיצות של ברזל ושיטיא לא משמע להו הואיל וקרא לאו דוקא ערלאי נקט לא ילפינן מיניה שיעורא: **כמאן.** מהכא אמרלאי דלעיל אזלא הך כו': **מחלוקת.** דר' יהודה ורבנן: **משלט שלטא בה עינא.** דרך דפנות דלאי טעמא משום ערלאי הוא או משום לא בדפנות מגיעות לסכך אמאי מודו רבנן: ה"ג **מחלוקת בשאין בה אלא ארבע אמות על ארבע אמות אבל יש בה יותר מארבע אמות על ארבע אמות אפי' למעלה מעשרים אמה כשרה כמאן כרבי זירא דאמר משום צל הוא וכיון דרויחא איכא צל סוכה כמאן אזלא הא דאמר רב חנן בר רבה אמר רב מחלוקת בשאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו ושולחנו אבל מחזקת יותר מכדי ראשו ורובו ושולחנו אפי' למעלה מעשרים אמה כשרה כמאן דלא כחד בשלמא דרבי יאשיה פליגא אדרב הונא ורב חנן בר רבה דאינהו קא יהבי שעורא במשכא ואיהו לא קא יהיב שעורא במשכא אלא רב הונא ורב חנן בר רבה נימא בהכשר סוכה קמיפלגי דמר סבר הכשר סוכה בארבע אמות ומר סבר הכשר סוכה במחזקת ראשו ורובו ושולחנו לא דכולי עלמא הכשר סוכה ראשו ורובו ושולחנו והכא בהא קמיפלגי דמר סבר במחזקת ראשו ורובו ושולחנו פליגי אבל יותר מראשו ורובו ושולחנו ד"ה כשרה ומר סבר מראשו ורובו ושולחנו עד ד' אמות פליגי אבל יותר מד' אמות דברי הכל כשרה מיתיבי סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה ורבי יהודה מכשיר עד ארבעים וחמשים אמה אמר רבי יהודה [ט]מעשה בהילני המלכה בלוד שהיתה סוכתה גבוהה מעשרים אמה והיו זקנים נכנסין ויוצאין לשם ולא אמרו לה דבר אמרו לו [י]משם ראייה אשה היתה ופטורה מן הסוכה אמר להן והלא שבעה בנים הוו לה ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים למה לי למיתני ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים הכי קאמר להו כי תאמרו בנים קטנים היו וקטנים פטורין מן הסוכה כיון דשבעה הוו אי אפשר דלא הוי בהו חד שאינו צריך לאמו וכי תימרו קטן שאינו צריך לאמו [יא]מדרבנן הוא דמיחייב ואיהי בדרבנן לא משגחה ת"ש ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא ע"פ חכמים בשלמא למ"ד בשאין דפנות מגיעות לסכך מחלוקת דרכה של מלכה לישב בסוכה שאין דפנות מגיעות לסכך חלוקתם שפירי(?), שדרך המלכה לישב בסוכה כעין זו.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כמאן דלא הל"ל עם ד"ה לאשו ורובו:

גליון הש"ם

גמ' אר"י מעשה בהילני המלכה. עיין עירובין דף לו ע"ב תד"ה מיכל ועיין ברא"ש סימן פ"ז: **שם** מדרבנן הוא דמחייב. עיין יומא דף פב ע"ב בת"י ד"ה בן שמנה ובמ"ש שם היתה מתנכסה למלוה בעלמא וק"ל ואיך אמרי' בסוגיי' וכ"ת קטן שא"ל לאמו מדרבנן הוא דמחייב ואיהי בדרבנן לא אשגחה ת"ש ועוד וכו'. הא אמרי' מדרבנן לא מיחייבה איהי לחוך אותם ולע"ע: **תוס'** ד"ה יש בה וכו'. לפי חשבון ד"א לעשרים. עי' תשובת תשב"ץ ח"א סימן קכו:

מוסף רש"י

משם ראיה בתמיה (לקמן כח.).

כולהי הני אמוראי כרבה לא אמרי משום דסבירא להו מדהאי ידיעה דכתי' בה קרא, ליתא ידיעה למאן דיתיב בסוכה דצריך היושב שיעור ידיעתו כי יושב בסכך של אותה סוכה, אלא ידיעה לדורות, כלומר הדורות הבאין כיון שרואין שעושין סוכות ומניחין בית דירתם, ויושבין בימות החג בסוכה, שואלין מפנ[נ]י מה עושין כן ומגידין להן אבותיהם מעשה יציאת מצרים. ודר' זירא סוכה לימות המשיח היא. כלומר ישיבת ישראל בשלוה בלי פחד, או אפילו במדבר במקום שאין שם לא חומה ולא עיר, ואין חוששין אלא לחמה או לזרם מטר, וסוכה לצל ולמחסה דיי, ולא נלמד ממנה דין סוכה של מצוה. ומשני ר' זירא אי הכי ליכתוב חופה בלשון כיסוי, כלומר דבר המכסה והמסתיר מן השמש ומן המטר, אמאי כתיב בלשון סוכה, ללמדך כי גם סוכה של מצוה בענין זה היא מצוותה. (כרבה) [כרבא] נמי לא אמרי משום קושיא דאביי כו'. **הא דאמר ר' יאשיה** אמר רב מחלוקת תנא קמא דמתני' ור' יהודה, בשאין דפנות מגיעות לסכך, אלא העמד דופן [י'] טפחים או יותר תחת הסכך והשאר הניחו בלא דופן, כדי שיהא האויר נכנס בו. אבל אם מגיעות לסכך אפי' למעלה מכ' אמ' כשרה, כרבה דאמר משום ידיעה היא. וקיימא לן כרבה דהא[ה]כל מיליה כרב (הונא) עביד. **והא דאמר רב הונא** משמיה דרב, מחלוקת בשאין בה אלא ד' על ד' אמות כו'. והא דאמר רב חנן משמיה דרב, מחלוקת כשאינה מחזקת אלא ראשו ורובו ושולחנו כו', דבריהן פשוטין הן. נמצאו שמועות שלשתן משמיה דרב, ואמרינן בשלמא שמועה דרבי יאשיה לא פליגא אשמעתא דרב הונא ורב חנן, משום דלא אורי אלא הכשר בדפנות אבל בשיעור משך לא אורי. ויש מי שגורס פליגא, ופשוטה היא. אלא רב הונא ורב חנן בר רבה נימא בהכשר סוכה פליגי, אליבא דרב. **ושנינן** לא כולי עלמא הכשר סוכה במחזקת ראשו ורובו ושלחנו, ובהא פליגי, מר סבר רב חנן בר רבה במחזקת ראשו ורובו פליגי, אבל אם היא רחבה יתיר מזה השיעור אפילו גבוהה מכ' אמה אפילו לת"ק כשר, וכ"ש לר' יהודה. ורב הונא סבר מכדי ראשו ורובו ושלחנו עד ד' אמות על ד' אמות פליגי, יתר מד' אמות על ד' אמות, אפילו גבוהה מכ' אמה כשרה לדברי הכל. ומותבינן מהא דתניא סוכה שהיא גבוהה מכ' אמה פסולה, ור' יהודה מכשיר עד ארבעים וחמשים אמה, אמר ר' יהודה מעשה בסוכת הילני המלכה שהיתה גבוהה מכ' אמה (והיה) [והיו] זקנים נכנסין אצלה ולא אמרו לה דבר. **ירושלמי** אמרו לו מפני שהיא אשה ואין אשה מצווה במצות, ואמר להם והלא ז' בנים היו לה תלמידי חכמים. אית לך למימר בסוכת מלכה שאינה מחזקת אלא ראשו ורובו ושלחנו, אלא כשאין הדפנות מגיעות לסכך, דכך אורחייהו דעתירייא למעבד דפנתא קלילן די יהא קרורא עייל. פי' מן קדר הלכתי בלא חמה. דייקינן מינה, דלא מייתי ראיה מסוכת הילני המלכה אלא בדבר שחלקו והביא סיוע לדבריו, עכשיו אם תאמר כשאין הדפנות מגיעות לסכך חלוקתם שפיר(?), שדרך המלכה לישב בסוכה כעין זו.

ה) [עי' כרי"ף שכ' ואיכא מ"ד הלכתא כרבה דכל מילי כרב עביד ופשוט שכיון על רבינו הר"ם ז"ל].

ו) [תוספ' רפ"ל], ז) [שבת כט: ושם נסמן], ח) [תיבת פורתא אין לו מובן ואולי צ"ל נמי לא שלטה בה], ט) בס"ל טוסף: נמי, י) [וע"ע תוס' שבת ס: ד"ה השתא ובעירובין כ: ד"ה עד וכתובות מז. ד"ה שתים ולף פ. ד"ה כ"י ובב"מ מה. ד"ה השתא ובנדה לז: ד"ה מרבעים],

משום אוירא. רוח שהוא שולט בה מפני החום: **אלא למ"ד בקטנה פליגי.** אבל בגדולה אפילו רבנן מודו: **וכי דרכה של מלכה.** והלא נערותיה ומשרתיה מסובים עמה: **לקיטוניות שבה.** סוכה גדולה לבני מסיבת' וקיטונית קטנה בתוכה ללגיעות והיא בקיטונית יתבא ואע"ג דפסולה לא איכפת לן דאשה פטורה מן הסוכה: **ורבי יהודה סבר כו'.** ול"ת לרב חנן דמוקי פלוגתא בשאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו ושולחנו הכא כיון דביניה גבה הויא לה גדולה ומודו בה רבנן ומאי ראיה של רבי יהודה י"ל דשולחנה בתוך הסוכה הגדולה היתה וביניה על השולחן היו יושבין ראשן ורובן ולא כמסובין הן ולא[ד] כזקופין. ולי נראה דודאי לרב חנן קשיא והאי תירוצא לרב הונא הוא וכן עיקר דשיעור ראשו ורובו אמרינן לקמן דאינו אלא ז' טפחים ואי אפשר לשבעה בתוך בשבעה טפחים: **כב"ש.** דאי כב"ה לא בעי שולחנו כדלקמן בפרק היסן (דף כח.): **ודיקא נמי** גרסינן. ודיקא נמי כדלקמן[ה] בגדולה פליגי והוא יושב על הפתח מבחוץ וראשו מושכב לתוכה ושולחנו לפני גופו בבית: **מדקתני.** גבי פלוגתא מי שהיה ולא איירי בשיעורא דסוכה: **ואם איתא.** דבשיעורא דסוכה פליגי ליתני סוכה המחזקת ראשו ורובו ושולחנו כשרה ושאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו ב"ש פוסלין כו': **אמר מר זוטרא דיקא נמי.** דבקטנה פליגי ובשיעורא דפוסלין ומכשירין על כרחך אסוכה מהדרי: **אלא** לא גרסינן. והכי גרסינן **לעולם בתרתי פליגי: פטור מן המזוזה.** כולה מפרש טעמא לקמן[ו]: **ואינו נחלט.** אלא פודהו לעולם ויוצא ביובל אם לא גאלו כשאר קרקע בלא בנין: **מעורבי המלחמה.** מי האיש אשר בנה בית חדש וגו' (דברים כ): **ואין מערבין בו.** דרך בתיהם להיות פתוחין לחצר והרבה בתים פתוחים לחצר אחת והן יוצאין דרך חצר לרשות הרבים נמצא החצר רשות לכולן והבתים כל אחד מיוחד לבעליו ואמרו חכמים אין מוציאין מרשות לרשות בלא עירוב שיערב כל הרשויות להיותם רשות אחת ותיקנו ליתן כל בית ובית שבחצר פת וכולן בסל אחד ומניחין אותו באחד מן הבתים ונעשים כולם כאילו דרין באותו בית וכל הבתים דירה אחת ואשמעינן הכא דבית שאין בו ד' על ד' אין צריך ליתן את הפת: **ואין משתתפין בו.** שתיקנו חכמים על כל חצר הפתוחה למבוי כדרך שתיקנו עירוב לבתי החצר שיהו נותנין בשיתוף ואם בית קטן זה פתוח לחצר שבמבוי ואין בית אחר פתוח לה אין משתתפין בו אין צריכה ליתן בשיתוף: **ואין מניחין בו עירוב.** החצר לאחר שגבו אותו מן הבתים: למעשר והגודר מן הבית מותר ליכנס בו ועוד הוה ליה למימר ואין לענין פתח בית אב של נערה המאורסה:

ואין מניחין בו עירוב. דלא חזי לדירה ואפי' לשמואל דאמר פרק מי שהוציאוהו (עירובין דף מט. ושם) עירובו משום קנין לא מיקנו רשותייהו בשביל בית דלא חזי לדירה ודכוותיה אשכחן התם שמואל גופיה דאמר בית שמניחין בו עירוב אין צריך ליתן פת מאי טעמא כולהו הכא דיירי ואף על פי דאית ליה עירוב משום קנין ומקנו אהדדי משום דמנחי עירובן בביתו: ואין

משום אוירא אלא למאן דאמר בסוכה קטנה מחלוקת וכי דרכה של מלכה לישב בסוכה קטנה אמר רבה בר רב אדא לא נצרכה אלא לסוכה העשויה קיטוניות קיטוניות וכי דרכה של מלכה לישב בסוכה העשויה קיטוניות קיטוניות אמר רב אשי לא נצרכה אלא לקיטוניות שבה רבנן סברי בניה בסוכה מעליא הוו יתבי ואיהי יתבה בקיטוניות משום צניעותא ומשום הכי לא אמרי לה דבר ור' יהודה סבר בניה גבה הוו יתבי ואפ"ה לא אמרי לה דבר [ז]אמר רב שמואל בר יצחק [א]הלכה צריכה שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו א"ל רבי אבא כמאן כב"ש א"ל אלא כמאן איכא דאמרי אמר רבי אבא דאמר לך מני א"ל ב"ש היא ולא תזוז מינה מתקיף לה רב נחמן בר יצחק ממאי דב"ש ובית הלל בסוכה קטנה פליגי דלמא בסוכה גדולה פליגי וכגון דיתיב אפומא דמטוללתא ושולחנו בתוך הבית דבית שמאי סברי גזרינן שמא ימשך אחר שולחנו ובית הלל סברי לא גזרינן ודיקא נמי דקתני [ח]מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ב"ש פוסלין ובית הלל מכשירין ואם איתא מחזקת ואינה מחזקת מיבעי ליה ובסוכה קטנה לא פליגי והתניא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו כשרה רבי אומר עד שיהא בה ארבע אמות על ארבע אמות ותניא אידך רבי אומר [ט]כל סוכה שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות פסולה וחכ"א אפילו אינה מחזקת אלא ראשו ורובו כשרה ואילו שולחנו לא קתני קשיין אהדדי אלא לאו ש"מ הא ב"ש הא ב"ה אמר מר זוטרא מתניתין נמי דיקא מדקתני ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין ואם איתא בש"א לא יצא וב"ה אומרים יצא מיבעי ליה ואלא קשיא מי שהיה לעולם בתרתי פליגי פליגי בסוכה קטנה ופליגי בסוכה גדולה וחסורי מיחסרא והכי קתני מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית [י]ב"ש אומרים לא יצא וב"ה אומרים יצא ושאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו בלבד ב"ש פוסלין ובית הלל מכשירין מאן תנא להא דתנו רבנן בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות [כ]פטור מן המזוזה [ל]ומן המעקה [מ]ואינו מטמא בנגעים [נ]ואינו נחלט בבתי ערי חומה [ס]ואין חוזרין עליו מעורבי המלחמה ואין מערבין בו ואין משתתפין בו ואין מניחין בו עירוב ואין

לא נצרכה אלא לקיטוניות שבה. מה שדחק בקונטרס לרב חנן בר רבה מה ראיה לרבי יהודה הא מי אפשר לשבעה בניס בשבעה טפחים לאו פירכא היא דדילמא ארוכה טובא אבל לא היתה רחבה [ו] שבעה טפחים ובניה באותו אורך הוו יתבי:

דאמר לך מני ב"ש היא ולא תזוז מינה כו'. בסדר רב עמרם פסק בשאה מקומות הלכה כב"ש חדא האי דסוכה צריכה שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו ואידך במנחות פרק התכלת (דף מ. ושם) גבי סדין בגילית ב"ש פוטרין וב"ה מחייבין עוד בשם כמה חוטין הוא נותן ב"ש אמרי ד' ובה"א ג' עוד התם כמה תהא משולשלת בית שמאי אומרים ד' ובה"א ג' בכל הני עבדי כב"ש ואידך במסכת ברכות פרק אלו דברים (דף נא.): בש"א מכבדין [את] הבית ואח"כ נוטלין לידים ואמרינן בגמ' בכוליה פירקין הלכה כב"ה בר מהך עוד התם בסוף פירקא גבי מי שאכל [ב]ושתה ולא בירך דמייתי בגמרא עובדא דרבה בר בר חנה דאשכח יונה דדהבא וחד תלמיד דעבד כב"ש ואשכח ארנקי ואידך תלמיד דעבד כב"ה ואכליה אריה וקלת קשה הא דקאמר התם בכוליה פירקין הלכה כב"ה בר מהך ושמא משום דב"ה נמי מודו דלכתחילה מיהא עבדינן כב"ש ועל מה שפסק בהך דהכא כב"ש אין להקשות מהא דאמרינן פ"ק דברכות (דף יא.) דאמר רב יוסף עשה כדברי ב"ש לא עשה ולא כלום ומייתי ראיה מהתיא מילתא דסוכה מעשה ברבי יוחנן החורני שחלה והלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקרו ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית אמרו לו זקני ב"ש אי"כ היית נוהג כל ימיך לא קיימת מצות סוכה כל ימיך ומסקינן התם דהלכה כרבי יוחנן החורני דהתיא פלוגתא בסוכה גדולה כדמסקינן דבתרתי פליגי בהתיא הלכה כב"ה אבל הכא בסוכה קטנה ובהא הלכה כב"ש מיהו שמעתין דהתם תימה היכי דייק מינה דעשה כב"ש לא עשה ולא כלום דראיה דמייתי בעשה כב"ה מיירי ועוד וכי צריך ראיה על זה היכא דהלכה כב"ה שאם עשה כב"ש לא עשה ולא כלום וא"ל דאיצטריך התם לאיתויי היכא דב"ה מחמירים מדרבנן וב"ש מוקמי לה אדאורייתא ולא גזרינן אם עשה כדברי ב"ש לא יצא ידי חובתו אפי' דאורייתא כדאשכחן לב"ש היכא דיתיב אפיתחא דמטללתא דגזרי שמא ימשך אחר שולחנו וקאמרי לא קיימת מצות סוכה מימיך דאפי' מדאורייתא לא קיים ומדבית שמאי נשמע לב"ה: **בית** שאין בו ד' אמות. בירושלמי חשיב שאין טובל

ז) א מיי' פ"ד מהלכות סוכה הלכה ג סמג עשין מג טוש"ע ח"ח סימן תרלה סעיף ג [וכב אלפס פ"ב דף רמג.]:

ח) ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:

ט) ג מיי' פ"ו מהלכות מזוזה הלכה ב סמג עשין כב טוש"ע י"ד סי' רפו סעיף יג:

י) ד מיי' פי"ח מהלכות רוצח הלכה ח סמג עשין עב [טוש"ע חו"מ סי' תכז סעי' ב]:

יא) ה מיי' פי"ד מהל' טומאת צרעת הלכה ו סמג עשין רלט:

יב) ו מיי' פי"ב מהלכות שמטה הל' יב סמג עשין קנד:

יג) ז מיי' פ"ו מהלכות מלכים הל' ה סמג עשין קב [כל הדינים אלו מן אות ד' עד כה המה ברב אלפס עירובין פ"ז דף קטז. ועוד בב"ב פ"ח דף קס: ועוד בהלכות מזוזה דף עח.]:

עין משפט
נר מצוה

רבינו חננאל

אבל לדברי (ה)כל מי שאומר בסוכה קטנה פליגי וכי דרך מלכה לישב בסוכה קטנה. ושנינן, בסוכה שהיתה עשויה קיטוניות היתה כו'. ואסיקנא הלכתא צריכה שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו. ואמרינן אמר ליה ר' אבא מני הא, ואמר רב הונא בית שמאי היא ולא תזוז מינה. ואקשינן עלה ממאי דחלוקת בית שמי ובית הילל בסוכה קטנה, דתנן מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית, בית שמי פוסלין ובית הילל מכשירין. דייקת מינה הנה בית הילל מכשירין אע"פ שאין מחזקת אלא ראשו ורובו בלבד, ובית שמי פוסלין. ו) [דילמא] בסוכה גדולה פליגי, וכיון דיתיב אפומא דמטללתא ושלחנו בתוך הבית. ואוקימנא לעולם בסוכה גדולה וכי דאמרין, מדקתני במשנתינו מי שהיה ראשו ורובו, ולא קתני מי שהיה בסוכה שאינה מחזקת אלא ראשו ורובו. ודחינן להאי סברא משום דקשיא לן ואם איתא שסוכה גדולה היא וכשרה, ומש"ום שישב על פי הסוכה ושולחנו בתוך הבית פליגי, אי הכי לא יצא ידי סוכה היה להן לומר, אלא מדקתני פוסלין שמע מינה בסוכה קטנה פליגי. ואמרי' אי הכי דבסוכה קטנה פליגי, ליתני מי שהיה בסוכה שאינה מחזקת אלא ראשו ורובו בלבד ב"ש פוסלין כו', מי שהיה סתם למה לו. ותרצנה בתרתי פליגי בגדולה וקטנה, וחסורי מחסרא והכי קתני, מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בבית, או שאינה מחזקת ראשו ורובו ושלחנו, ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין. וקיימא לן כבית שמאי. והני מתנייתא דקתני חדא, מחזקת ראשו ורובו ושלחנו כשרה, רבי אמר עד שיהא בה ד' על ד' אמות. ותניא אידך כל שאין בה ד' אמות על ד' אמות פסולה, וחכמים אומרים אפילו אינה מחזקת אלא ראשו ורובו כשרה. ואוקימנא קמייתא כב"ש ובתרייתא כב"ה. פשוטות הן. מאן תנא להא דתנו רבנן בית שאין בו ד' אמות על ד' אמות, פטור מן המזוזה ומן המעקה, כו'.

ו) כך הגיה הגר"ש הכהן זצ"ל בד"ו.

ואין עושין אותו עיבור בין שתי עיירות. תימה הא בית מאי עבידתיה לר"מ דאמר פרק כילד מעברין (עירובין דף מז. ושם) נותנין קרפף לזו וקרפף לזו בלא בית כך היא וכן לרבנן אליבא דרב הונא דבגמרא ולחייא בר רב דאמר קרפף אחד לשתיהן אותו קרפף אינו צריך בית ואי כשיש יותר ממאה ואלבעים ואחת אמה ושלש אמה בין שתי עיירות דהוא שיעור שני קרפיפות שעכשיו מצטרף בית זה לצרפן דכשיש בו ד' משיב למעט האויר ולצרפן ואי לית ביה ארבע אמות לא משיב והוי כמאן דליתא ואין העיירות מתחברות בין לרב הונא בין לחייא בר רב א"כ מה לו להזכיר שתי עיירות הוה ליה למימר ואין עושין אותו עיבור לעיר אחת כיון שאין בו ד' אמות דאי הוה בו ד' אמות וקאי לתוך שבעים אמה ושיריים הוה מתעבר עם העיר למדוד מן הבית דשל עיר אחת יכולין לעשות בורגנין לנכת במקום שירצו כדאמרינן בפרק עושין פסין (שם דף כא.) אתיתו מברייתא לבי כנישתא דבניאל דהוי תלתא פרסי אמאי סמכיתו אבורגנין הא אבוה דאימך אמר אין בורגנין בבבל נפק אחוי ליה מתותא דמיבלען בשבעים אמה ושיריים ואומר רשב"ם דגרסינן הכא ואין עושין עיבור לעיר וכן משמע בירושלמי דגרסינן ואין עושין אותו חיבור לעיר ור"מ מקייס גירסת הספרים ומפרש דאין נותנין לזה הבית דין עיבור שבין ב' עיירות לרבנן לעיר אחת בפני עצמה אין לה קרפף כדאמרינן (שם דף נז.) לא אמרו קרפף אלא בין שתי עיירות ואם היה לזה הבית ד' אמות היה לו דין עיר אחת לתת לו קרפף כמו לעיר והיינו נותנין לבית זה ולעיר שאצלו ב' קרפיפות כמו בשתי עיירות לרב הונא ולחייא בר רב קרפף אחד לשתיהן דעל כרחך לאו דוקא נקטי רבנן שתי עיירות דהוא הדין עיר ובית אלא אגב דנקט ר"מ עיר נקטי רבנן שתי עיירות דהא לחייא בר רב דאמר קרפף אחד לשתיהן על כרחך לא נקטי רבנן שתי עיירות דווקא דהוא הדין עיר ובית דע"י בורגנין המובלעים בתוך שבעים אמה ושיריים הולך כדמוכח פרק עושין פסין (שם דף כא.) ומיהו אין נראה שיהשב בית כעיר לגמרי ליתן קרפף לבית אחד בפני עצמו לר"מ ולרב הונא אליבא דרבנן ליתן לשני בתים בלא עיר קרפף לזו וקרפף לזו ואע"פ שלחייא בר רב אליבא דרבנן הוי בית כעיר לגמרי שנותנין לשני בתים בלא עיר קרפף אחד לשתיהן דאי לאו הכי עיר שאין לה חומה במה יתחברו הבתים ליהשב אחת אם לא על ידי דמיבלען כל אחת ואחת בתוך שבעים אמה ושירים של חברתה דאין סברא להצריך שיגיע זו לזו:

ואע"ג

ואין עושין אותו עיבור בין שתי עיירות ואין האחין והשותפין חולקין בו לימא רבי היא ולא רבנן אפילו תימא רבנן עד כאן לא קאמרי רבנן [6]התם אלא לענין סוכה דדירת עראי היא אבל לגבי בית דדירת קבע הוא אפי' רבנן מודו דאי אית ביה ד' אמות על ד' אמות דיירי ביה אינשי ואי לא לא דיירי ביה אינשי: אמר מר פטור מן המזוזה ומן המעקה ואין מטמא בנגעים ואינו נחלט בבתי ערי חומה ואין חוזרין עליו מעורכי המלחמה מ"ט דבית כתיב בהו בכולהו ואין מערבין בו ואין משתתפין בו ואין מניחין בו עירוב מ"ט דלא חזי לדירה [7]עירובי חצירות אין מניחין בו אבל [8]שיתוף מניחין בו מ"ט דלא גרע מחצר שבמבוי [9]דתנן [10]עירובי חצירות בחצר שיתופי מבוי במבוי והוינן בה עירובי חצירות בחצר והתנן [11]הנותן [12]עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת אינו עירוב [13]והדר שם אינו אוסר אלא אימא [14]עירובי חצירות בבית שבחצר [15]ושיתופי מבואות בחצר שבמבוי והאי לא גרע מחצר שבמבוי [16]ואין עושין אותו עיבור בין שתי עיירות דאפי' כבורגנין לא משוינן ליה מ"ט בורגנין חזו למילתייהו והאי לא חזי למילתיה ואין האחין והשותפין חולקין בו טעמא דלית ביה ד' אמות הא אית ביה ד' אמות חולקין והתנן [17]אין חולקין את החצר עד שיהא בה ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה אלא אימא [18]אין בו דין חלוקה [19]כחצר דאמר רב הונא חצר לפי פתחיה מתחלקת ורב חסדא אמר [20]נותן לכל פתח ופתח ארבע אמות והשאר חולקין אותו בשוה דהני מילי בית דלמהוי קאי יהבינא ליה חצר האי דלמיסתר קאי לא יהבינן ליה חצר: [21]היתה גבוהה מעשרים אמה ובא למעטה בכרים וכסתות לא הוי מיעוט

ואע"ג

מתמר ויהיו כל החצרות כולן כאילו תשמישן להיות אחד: **מי מינטר** לא גרסינן. דאי משום נטירותא תרוייהו נטירותא בעו ועוד דבחצר מנטר הוא בכלי ומעירוב פריך דבעיא בית דירה כדמוכח לקמן. אלא הכי גרסינן **עירובי חצירות בחצר והתנן הנותן את עירובו בו'**. עירוב הגבוי מבחוץ החצר ונתנו בבית שער היינו בית קטן שלפני שער החצר או מבפנים או מבחוץ ושומר הפתח יושב שם: **אכסדרה**. שלפני הבית שקורין פורטק"א: **מרפסת**. עלייה ארוכה על פני החצר[1] על פני רשות הרבים ובה פתחים הרבה לפי מחיצותיה ודיורין בכל אחת ואחת ועושין מרפסת ארוכה לפני הפתחים כאורך עלייה וכולן עולים בסולם אחד למרפסת ודרך המרפסת נכנסין ויוצאין כולן. מרפסת אלויי"ר סולם אשקל"א: **אינו עירוב**. דלא חזי לדירה שכל היוצא ונכנס עובר עליו: **אלא הכי קאמר עירובי חצירות בבית שבחצר**. והאי בחצר דקתני לאו באוירא אלא באחד הבתים שבה ולאפוקי בית שבחצר אחרת שאין מצרפן. ושיתופי מבואות דקתני במבוי ה"ג קאמר באחת החצרות שבמבוי ולאפוקי חצר שבמבוי אחרת: **בורגנין**. לריף שעושין מן ערבה וקנים לשומרי פירות או לגיידי עופות ותניא בעירובין בכילד מעברין (דף מה.) בורגנין מתעברין עמה: **למלייהו**. לגיגת לילה לאדם אחד: **הא לא חזי למלייה**. הכל בית עשוי לדירת קבע תמיד: **הכי קאמר אין בו דין חלוקה בחצר**. ומהו דין חלוקה כדרב הונא ורב חסדא: **חצר שמתחלקת לפי פתחיה**. חצר שהיו בתים פתוחין לה וחלקוה שני אחין ביניהם זה נטל שלשה בתים קטנים וזה נטל כנגדן בית גדול אם באו לחלק אוירא של חצר זה שנטל שלשה בתים הקטנים נוטל ג' חלקים כמנין שלשה פתחים וזה נוטל רביע לפי שהחצר עשוי ליציאה וביאה שדרך החצר נכנסין ויוצאין מן הבתים לרה"ר ומכניסין משאותיהן ופורקין לפני פתחיהם לפיכך חצר מתחלקת לפי הפתחים: **ורב חסדא אמר**. אין צריך ליתן לכל פתח אלא ד"א כנגדן מן הפתח והלאה ורחבן ברוחב הפתח ואפילו הוא רחב י' אמות נוטל ד' אמות במשך וכנגד כל רחבו לפרק משאו. ובית קטן זה הפחות מד' אין לפתחו דין חלוקה ליטול בחצר לא כרב הונא ולא כרב חסדא: **דהני מילי**. דשקיל חלק בחצר בית דלמיהוי קאי ומבעי ליה לחצר לפרק משאו: **היתה גבוהה מעשרים**. פיסקי שמועות הן של כל בני הישיבה שהיו במדרשו של רב אשי שסידרו הגמרא: **ובא למעטה**. למעט גובה חללה מכ' ונותן בקרקעיתה להגביה: **לא הוי מיעוט**. שאין סופו להגיע שם כל ז' מפני הפסד ממונו:

ואע"ג

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פ"א מהלכות עירובין הלכה טז סמג עשין מ טוש"ע א"א סי' שסו סעיף ג:

טו ב מיי' שם הלכה יז סמג שם טוש"ע א"א סי' שפו סעיף א:

טז ג מיי' שם הלכה טז סמג שם טוש"ע א"א סימן שסו סעיף ג:

יז ד מיי' שם פ"ד הל' ח סמג שם טוש"ע א"א סי' שע סעיף א:

יח ה מיי' שם פ"א הל' טז סמג שם טוש"ע א"א סי' שפו סעיף ג:

יט ו מיי' שם הלכה יז סמג שם טוש"ע א"א סימן שפו סעיף א:

כ ז מיי' פכ"ח מהלכות שבת הלכה ג סמג לאוין סה טוש"ע א"א סימן שלח סעיף ו:

כא ח ט מיי' פ"א מהל' שכנים הלכה ד סמג עשין סב טוש"ע ח"מ סימן קעב סעיף א:

כב י מיי' שם פ"ב הלכה א טוש"ע שם סעיף א:

כג כ מיי' פ"ד מהלכות סוכה הלכה יג טוש"ע א"א סימן תלג סעיף ג:

רבינו חננאל

ואוקימנא אפילו לרבנן דמכשרי בסוכה במחזקת ראשו ורובו, משום דהיא דירת עראי, אבל בית דהיא דירת קבע, אפילו רבנן מודו (ו)שאינו בית דירה. לא מקרי בית דירה עד שיהא בו ד' אמות על ד' אמות וכל שכן [יותר מ]ד'. אמר מר פטור מן המזוזה ומן המעקה כו'. הני הא בהדיא כתיב בהו קרא בית, מזוזה, שנאמר וכתבתם על מזוזת ביתך. מעקה, שנאמר כי תבנה בית חדש. אינו נחלט, שנאמר כי ימכור בית מושב וגו'. וכתיב בערכי המלחמה, מי האיש אשר בנה בית חדש. בנגעים, כתיב כנגע נראה לי בבית. ואין מערבין בו ואין משתתפין בו ואין מניחין בו עירוב. מאי טעמא, דכיון דאין בו ארבע אמות על ארבע אמות לאו דירה היא. אבל שיתופי מבוי מניחין בו, וקיימא לן עירובי חצרות בבית שבחצר ושיתופי מבוי בחצר שבמבוי, (והא) ובית שאין בו ד' אמות, לא גרע מחצר שבמבוי. ואין עושין אותו עיבור בין שתי עיירות, משום דאתקן לדירה ולא חזי לדירה, אבל בורגנין חזו למלתיהו. ואין האחין והשותפין חולקין בו. ואוקימנא אין בו דין חלוקה כמו בית, שיש בו חלק בחצר. כי הא דאמר רב הונא חצר מתחלקת לפי פתחיה, רב חסדא אמר נותן ד' אמות לכל פתח ופתח והשאר חולקין בשוה. הני מילי בית דקאי לדירה, אבל האי כיון דלמיסתר קאי לית ליה מידי בחצר. היתה גבוהה מכ' אמה ומיעטה בכרים וכסתות,

---

מסורת הש"ס

[1] [ל"ל הכא], [2] [נדפ"ל דמעיא], [3] עירובין פה:, [4] [שם], [5] ב"ב יא., [6] י"ג בחלר, [7] בסי"א טפיס: אוי,

---

לעזי רש"י

פורטק"א (פורק"א). אכסדרה.

אלויי"ר (אלידוי"ר). מרפסת.

אשקל"א (דיגרי"ר). מדרגות.

מוסף רש"י

חצר לפי פתחיה מתחלקת. היתה לו חלר וכה שני בתים ואחד מהן פתוחין לו שני פתחים לחלר, ולבית השני אין פתוח לחלר אלא פתח אחד ומולק נכסיו על פיו ונותן האחד לראובן בנו והשני לשמעון וחלר לא חלק, אם באו לחלוק את החלר זה שיש לו שני פתחים נוטל שני חלקים בחלר ואחיו נוטל חלק אחד (ב"ב יא.). לכל פתח ופתח ארבע אמות. בכוחב החלר לחלן מן הפתח כנגד הרוחב כפי רוחב הפתח (שם).

ואע"ג דבטלינהו. לכל שבעה בטלה דעתו אצל כל אדם ואין ביטולו ביטול: **סכך וביטלו.** בפיו לשבעה: **סכך ואין עתיד לפנותו.** יצטרך לפנותו כל ימי החג ומיהו לא בטלו ממש בפיו: **או עפר.** נתן בו סתם ואין ידוע אם עתיד לפנותו אם לאו: **מחלוקת ר' יוסי ור' יוסי.** וכן עפר ואין עתיד לפנותו יש בו מחלוקת דבטיל לר' יוסי מסתמא ואפי' לא בטלו בפיו ולרבנן לא בטיל. והא דנקט עפר סתם משום כחו דר' יוסי דאפי' סתם דלא ידיע אי עתיד לפנותו אי לא אמר דבטיל אבל תבן לאו לבהמה ולהסקה או לטיט הלכך סתמיה לא בטיל אפילו לרבי יוסי: הכי גרסינן **בית שמילאהו תבן או לרורות וביטלו.** ולענין אהלות תנן דטומאה שיש לה אהל חלל טפח אינה בוקעת למעלה מן הגג אבל טומאה רצופה שאין לה חלל טפח הימנה לגג שכנגדה עד לרקיע טמא דבוקעת ועולה וכן הלכה למשה מסיני. והלכך בית שיש בו מת או כזית מן המת ומילאוהו תבן או לרורות וביטלו הויין רצופה ובוקעת אבל לא ביטלו הוי כמאן דפנייה ויש לה חלל: **סכך ואין עתיד לפנותו הרי הוא כסתם עפר ובטיל.** ופליג בין אתבן בין אלרורות דלרורות היינו עפר וקאמר ת"ק דצריך ביטול ות"ל ר' יוסי תבן אם יודע שאינו עתיד לפנותו הרי הוא בטל מאליו ולרורות אפי' סתמא דלא ידיע אי עתיד לפנותו אי לא מסתמא בטל אלא א"כ ידוע דעתיד לפנותו דההיא הוי כסתם תבן ולא בטיל. אלמא דתבן וביטלו עפר וביטלו כולהו מודו דבטיל תבן סתם ועפר ועתיד לפנותו דכולי עלמא לא בטיל תבן ואין עתיד לפנותו ועפר כיולא בו או אפי' עפר סתם מחלוקת דלרבי יוסי בטיל: **והולין.** של סכך דאשיהן התלויין: **אם נלחם.** של אותם הולין מרובה מחמתם אי הוי שקלת ליה לסכך העליון: **כשרה.** דמנינן עשרים מהן ולמטה: **סבר אביי למימר.** דכי היכי דבגובה לא ממעטי להכשיר היכא שחמתן מרובה מצלתן בנמוכה נמי לא ממעטי לפסול ואם חמתן מרובה מצלתן כשרה: **דופן האמצעי.** דסתם סוכה בת שלשה דפנות כי מתניתין והרביעית היא כולה פתח: **על פני כולה.** שמגיעין ג' ראשי האילנטא לג' דפנות הצדדין ואילנטא הוא בנין אבנים וטיט אם יש בה באילנטא שיעור הכשר סוכה קטנה שבעה טפחים ומשהו דהיינו ראשו ורובו ושלחנו: **כשרה.** כל הסוכה שיש לה ג' דפנות והאי הכשר סוכה אפי' מן האילנטא והלאה דמנינן חללה מראש האילנטא ומעלה ונמצא דופן אמצעי כולו כשר ודפנות הצדדים ברחב האילנטא הוכשרו בה הרי כאן סוכה קטנה כשרה ואמרינן לקמן (דף יט.) פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה ומפרשינן ליה אם יש הכשר סוכה ביחד ועוד יש בסוכה משם והלאה פסל היינו סכך העשוי בפסולת גורן ויקב שזהו דרכן ליעשות ויוצא מהכשר סוכה שאין לו הכשר דפנות נידון כסוכה הלכך כל הסוכה כמות שהיא גדולה כשרה: **מן הצד.** כגון אם בנה האילנטא על פני אחד מדופני הצדדים: **אם יש משפת אילנטא ולהוסל.** השני שהרחיקו ממנו ד' אמות: **פסולה.** דלא הוכשרו באילנטא זו אלא שתי דפנות אותו שסמוך לה מן הצד והאמצעי שראש האילנטא מגיע לו: **פחות מד' אמות כשרה.** שאף הוא הוכשר על ידה דקי"ל (לקמן דף ו:) הלכה למשה מסיני דמכשרי סוכה על ידי עקימת דופן עד ארבע אמות חסר משהו ורואין סכך העליון הממוצר לדופן הרחוק כאילו הוא מן הדופן עצמו ועקוס עד כנגד שפת האילנטא. וכאן מודדין את גובהן משפת האילנטא ולמעלה ואף על פי שמתחתיו נמשך כלפי חוץ הואיל ראשו אינו כלה ע"כ זהו גובה חללה והרי נתמעט חללה מתחתיו: **בית שנפחת.** גגו וגגין שלהם חלקים הן ושוין ולא משופעים ונפחת הגג באמצעו: **וסיכך.** בסכך כשר על פי הפחת ונמצא סכך הכשר מופלג מן הדפנות לכל לד: **פחות מארבע אמות כשרה.** שדופני הבית נעשין לה דפנות והתקרה פסולה המפסקת בינתיים רואין אותה כאילו היא מן הדופן ועקס הדופן עד כאן ואין כאן סכך פסול אלא דופן ומחובר לסכך כשר: **הפס הוא.** דאמר דופן עקומה משום דדופן דילה חזי לדופן דאינו גבוה מכשיעור ואין צריך לעקמו אלא כדי לקרבו לסכך: **אבל הכא דלא חזי לדופן.** ועקימותו משום דליתחזי למיהוי דופן הוא לא אמר קא משמע לן: **וחקק בה.** גומא באמצע: **כדי להשלימה לעשרה.** כנגד הגומא ובאותה גומא הכשר סוכה באורך ורוחב:

פחות

ואע"ג דבטלינהו בטלה דעתו אצל כל אדם. לא דמי לאתרנקי דפ' חלון (עירובין דף עט.) דאיכא למאן דאמר דאפילו אתרנקי מבטל איניש: **בית שמילאהו תבן או צרורות וביטלו בטל.** כך היא הגירסא בכל הספרים כאן ובפרק חלון (שם דף עח:) דמייתי לה אמתניתין דתריץ שבין שתי חצירות מלא קש או תבן מערבין שנים ואין מערבין אחד מלא עפר או מלא לרורות מערבין אחד ואין מערבין שנים והיא משנה במסכת אהלות פט"ו ולא כתב שם תבן אלא עפר או לרורות ומשום דמייתי לה הכא ובעירובין אתבן טעו להגיה הספרים תבן במקום עפר ולא גרסינן נמי במסכת אהלות וביטלו בטל אלא טומאה בוקעת ועולה טומאה בוקעת ויורדת והיא היא להא בהא תליא אלא שדרך הש"ס לקצר משניות של סדר טהרות כשמביאם ואין [לומר] להך דמייתי [הכא] בריית היא דאין לו להביא מן הברייתא כיון שיכול להביא מן המשנה וזה לשון המשנה בית שמילאהו עפר או לרורות וביטלו וכן כרי של תבואה וגל של לרורות אפי' כגלו של עכן אפילו טומאה בגד הכלים טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת פי' לפי שהם מבוטלים והא דקאמר תבן ואין עתיד לפנותו ועפר סתם מחלוקת רבי יוסי ורבנן אע"ג דבמתניתין דאהלות לא איירי רבנן מידי בתבן מכ"ש הוא דידע ליה כיון דבעפר ולרורות מצרכי רבנן ביטול כ"ש בתבן וכן פרק חלון (שם עט.) קאמר מאן תנא אהלות רבי יוסי היא ופריך אי רבי יוסי איפכא שמעינן ליה בין אתבן בין אלרורות פריך מטעמא דפריש"ת אע"ג דלא קתני תבן במתני' דאהלות והא דפשיטא לן הכא דתבן וביטלו הוי מעוטא אפי' לרבנן דייק לה מדקתני במתניתין דאהלות אפילו כרי של תבואה דמהני ביטול כ"ש בתבן והא דקאמר עפר סתם מחלוקת רבי יוסי ורבנן הוי מצי למימר דבעפר ואין עתיד לפנותו נמי פליגי דלרבנן לא בטיל אלא א"כ בטלו ואין עתיד לפנותו לאו היינו ביטלו כדמוכח הכא אלא משום ר' יוסי נקט עפר סתם דאפילו בסתם קבטיל ולא חש להאריך לומר תבן ועפר שאין עתיד לפנות ועפר סתם מחלוקת:

והוצין יורדין בתוך כ'. וא"ת כשלמה מרובה מחמתו אמאי כשרה הא אי קלשת היו ההולין טופלין כדאשכחן בעירובין (דף ג.) גבי מקלת סכך בתוך כ' ומקלת סכך למעלה דפסלינן הסוכה דכי קלשת לה הוי לה חמתה מרובה מצלתה ועל כורחין פי' לפי שלא יכול להתקיים הסכך בתוך עשרים דמחמת קלישותו יבא הרוח ויפזר או יפול דאין לפרש אפילו היה מתקיים כך הוה ליה חמתו מרובה שבזה לא היו מכשירין אינך אמוראי דהתם כיון דאין צלתה מרובה אלא על ידי סכך של מעלה מכ' הוה ליה סכך פסול מ"מצטרף בהדי סכך כשר ויש לומר דהכא יש לנו להכשיר יותר שיש רוב הולין ורואין הן להתקיים בקל כך אם היה שם דבר הסומכתה:

פחות

כד א מיי' פ"ד מהל' סוכה הל' יג טוש"ע או"ח סי' תכל"ג ס"ד:
כה ב מיי' שם וסמג עשין ס"ג וטוש"ע שם ומיי' פכ"ד מהל' טומאת מת הלכה ג:
כו ג מיי' פ"ד מהלכות סוכה הלכה יג וסמג וטוש"ע שם סעיף ב:
כז ד מיי' פ"ה שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ט:
כח ה מיי' פ"ד שם הלכה יד טוש"ע שם סעיף ה:
כט ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו:
ל ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף ז:
לא ח מיי' שם הלכה טו טוש"ע שם סעיף י:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה והוצין וכו' מצטרף בהדי סכך כשר. עי' לקמן דף ט ע"ב תוס' ד"ה הא קא מצטרף:

מוסף רש"י

בית. שטומאת מת בתוכו ומילאהו עפר או לרורות וביטלו מבוטל והוי טומאה רצופה שאין לה אהל לעצמה ובוקעת ועולה עד לרקיע והמאהיל על הגג טמא וכל טומאה שאין לה אהל טפח בוקעת ועולה עד הרקיע כדאמר בברכות בפרק מי שמתו (ערובין עח:). **לא ביטלו לא.** בטל ואין הטומאה בוקעת למעלה מן הגג, שיש לה אהל לעצמה (שם עט.). **תבן ואין עתיד לפנותו.** מלאוהו תבן ויודעין אנו שאינו צריך לו מכל מקום לא ביטלו בפירוש, **הרי הוא כעפר סתם.** כעפר שאין אנו יודעין אם עתיד לפנותו אי לא, דסתמיה בטל, **עפר ועתיד לפנותו.** ויודעין אנו שיפנהו דלאו סתמא הוא, **הרי הוא כסתם תבן.** שאין אנו יודעין אם יפנהו אם לאו, דסתמא לא בטיל (שם). **בית שנפחת וסיכך על גביו.** גגו נפחת באמצעו רחוק מן הדפנות לכל לד וסיכך על הפחת באמצעו ונמצא תקרת הבית, שהיא פסולה משום תעשה ולא מן העשוי, מפסקת בין דפנות לסכך כשר, **אם יש מן הכותל לסיכוך ד"א פסולה.** דאמרינן אמות לא נאמר למשה מסיני דופן עקומה, אבל בפחות כשרה, הלכה למשה מסיני רואין תקרת הבית כאילו היא הדופן שנעקס למעלה ואין כאן סכך פסול לפסול הסוכה ולא יישן תחת זה (לקמן יז.).

רבינו חננאל

אע"ג דבטלן לא הוי מיעוט, בטלה דעתו אצל כל אדם שאין אדם נותן במקום עפר ואבנים, כרים וכסתות. **תבן וביטלו** הוי מיעוט וכל שכן עפר וביטלו, כגון שהסכים שלא ליטלו משם לעולם. תבן ואין עתיד לפנותו ועפר סתם, מחלוקת ר' יוסי ורבנן, לר' יוסי בטל לרבנן לא בטל. דתנן בית שמילאו עפר [נ"א: תבן] או צרורות וביטלן, דייקינן מינה מדקתני וביטלן מכלל שאם לא ביטלו מפורש אלא בסתם אינן מבוטלים. ותני עלה, ר' יוסי אומר תבן ואין עתיד לפנותו, הרי הוא כעפר סתם וביטלו. עפר ועתיד לפנותו, הרי הוא כסתם תבן ולא ביטלו. ש"מ תבן ואין עתיד לפנותו לתנא דידן לא בטל, לר' יוסי בטל, וכן עפר סתם לר' יוסי בטל, לתנא דידן דקתני צרורות

רבינו חננאל (המשך)

ובטלן, מכלל דסתמא לא בטלי. **היתה גבוהה** מכ' אמה **והוצין יורדין** לתוך כ' רואים אם צילתן של הוצין הללו מרובין מחמתן, כשרה, דחשבינן אלו ההוצין הן הן הסכך. **היתה גבוהה עשרה טפחים** והוצין יורדין לתוך עשרה טפחים, ו) דחה רבא דברי אביי ואמר דירה סרוחה היא ופסולה. **היתה גבוהה מעשרים [אמה]** ובנה בה איצטבא כנגד דופן האמצעית על פני כל הסוכה, ויש בזו האיצטבא ד' טפחים שהן הכשר סוכה קטנה כשרה. בנה זו האיצטבא מן הצד, אם יש משפת איצטבא ולכותל ד' אמות פסולה, פחות מיכן כשרה. מאי קמ"ל דופן עקומה, תנינא בית שנפחת וסיכך על גביו אם יש בין כותל לסיכוך ד' אמות פסולה. ודחינן שאני התם משום דבדוכתיה דופן מעליא היא, דפחות מכ' אמה היא, אבל הכא שזה הדופן גבוה יותר מכ' אמה, ולגבי זו הסוכה דופן פסולה היא אימא לא, קמ"ל. **היתה גבוהה מעשרים אמה** ובנה בתוכה באמצעיתה האיצטבא, אם יש משפת האיצטבא ולכותלי הסוכה ד' אמות ריוח לכל רוח פסולה, פחות מד' אמות כשרה. ואתא לאשמעינן דמכשירין דופן עקומה ואפילו מכל רוח. **היתה פחותה מי' וחקק** בתוכה להשלימה לי' טפחים, אם יש משפת חקק ולכותל ג' טפחים [פסולה],

ו) גרלה דחקר בדברי רבינו ול"ל וסבר אביי למימר דאם מתמתם מרובה מצלתם כשירה ודחה רבא וכו'.

ו) [ברכות לה: פסחים מד.], ג) עירובין עח: אהלות פט"ו מ"ז, ג) [תוספתא לאהלות פט"ו ה"ה עירובין עט.], ד) לקמן יז.

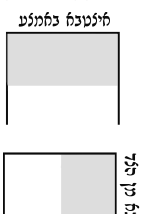

ואע"ג דבטלינהו [לכולהו] משום [ו]דבטלה דעתו אצל כל אדם [א]תבן ובטלו הוי מיעוט וכל שכן עפר ובטלו תבן ואין עתיד לפנותו ועפר סתם מחלוקת ר' יוסי ורבנן דתנן [ב]בית [ג]שמילאהו תבן או צרורות וביטלו מבוטל ביטלו אין לא ביטלו לא ותני עלה [ג]רבי יוסי אומר תבן ואין עתיד לפנותו הרי הוא כעפר סתם ובטל עפר ועתיד לפנותו הרי הוא כסתם תבן ולא בטיל [ג]היתה גבוהה מעשרים אמה והוצין יורדין בתוך כ' אמה אם צלתם מרובה מחמתם כשרה ואם לאו פסולה היתה גבוהה [ד]' טפחים והוצין יורדין לתוך [ד]' סבר אביי למימר אם חמתם מרובה מצלתם כשירה א"ל רבא [ד]הא דירה סרוחה היא ואין אדם דר בדירה סרוחה [ה]היתה גבוהה מעשרים אמה ובנה בה איצטבא כנגד דופן האמצעי על פני כולה ויש בה הכשר סוכה כשרה [ו]ומן הצד אם יש משפת איצטבא לכותל ד"א פסולה פחות מארבע אמות כשרה מאי קא משמע לן דאמרינן דופן עקומה [ז]בית שנפחת וסיכך על גביו אם יש מן הכותל לסיכוך ד"א פסולה מהו דתימא התם הוא דחזיא לדופן אבל הכא דלא חזיא לדופן אימא לא קמ"ל [ח]היתה גבוהה מכ' אמה ובנה איצטבא באמצעיתה אם יש משפת איצטבא ולדופן ארבע אמות לכל רוח ורוח פסולה פחות מארבע אמות כשרה מאי קא משמע לן דאמרינן דופן עקומה היינו הך מהו דתימא דופן עקומה מרוח אחת אמרינן אבל כל רוח ורוח לא קא משמע לן [ט]היתה פחותה מי' טפחים וחקק בה כדי להשלימה לעשרה אם יש משפת חקק ולכותל ג' טפחים פסולה

פחות

פחות משלשה טפחים בשרה. מכאן קשיא לפי מה שפי' בקונט' בריש פרק שני דגיטין (דף טו:) גבי גידוד חמשה ומחילה חמשה אין מצטרפין לאסר בתוכו רשות היחיד הא מאשכחן הכא לענין סוכה דמצטרפין וכן בפ"ק דשבת (דף ז:) גבי בית דאין תוכו עשרה דאסר חקק בו ארבעה על ארבעה חשיב כוליה רשות היחיד מיהו ההיא איכא לאחות שחקק ארבעה בעומק עשרה ועוד מקשה רבינו תם מהא דאמר פ' בתרא דעירובין (דף צט:) ובשבת פרק הזורק (דף צט.) דבור וחוליתה מצטרפין לעשרה ועוד אמרינן בסוף פרק כל גגות (עירובין צג:) גבי שתי חצירות זו למעלה מזו ויש גידוד חמשה ומחילה חמשה דמודה רב חסדא בתחתונה הואיל ורואה פני עשרה דמערבת שניס ולא מערבת אחד אלא יש לומר דגידוד חמשה ומחילה חמשה לענין שתי חצירות זו למעלה מזו איירי ולענין עליונה כדמוכח סוגיא דכל גגות ולענין עירוב אי נמי לענין תל ברשות הרבים גבוה חמשה והקיף על גביו מחילה חמשה דלא חשיב רשות היחיד לענין שבת וא"ת ויחשבה רשות היחיד מטעם דאי בעי מנח עליה מידי ומשתמש כדאשכחן בריש חלון (שם דף עח. ושם) גבי עמוד ברשות הרבים גבוה עשרה ורחב ארבעה ונעץ בו יתד כל שהוא מיעטו ואם מילאו כולו ביתדות חשיב כולו רשות היחיד הואיל ואי בעי מנח ליה מידי ומשתמש ודייק לה מהא דאמר רבי יוחנן בור וחוליא מצטרפין לעשרה כלומר וכי היכי דמצטרפי לעשרה לענין עומק הוא הדין דמצטרפי לארבעה לענין רוחב דממתני' דשבת פרק הזורק (דף צט.) ובפרק המולא תפילין (עירובין דף צט:) דקתני חוליית הבור שהן גבוהין עשרה ורחבין ד' דייק לה ר' יוחנן וכי היכי דקתני עשרה קתני נמי ד' ואמאי חשיב רשות היחיד הא לא משתמש ליה ברוחב שהאויר מפסיק אלא מאי אית לך למימר דמנח ליה מידי ומשתמש ה"נ וי"ל דהכא מיירי בתל שהוא רחב הרבה בעשר אמות או בעשרים כעין חצר דלא שייך להחשיבו רשות היחיד מטעם דאי מנח עליה מידי אלא בדבר גר כעין עמוד רוחב ד' וא"ת בפ"ק דשבת (דף ז:) גבי בית שאין תוכו עשרה וחקק בו להשליכו לעשרה אמאי לא מחלק כי האי גוונא אם יש משפת חקק ולכותל שלשה טפחים ויש לומר דלא דמי רשות שבת שהוא למנוע רגל רבים לסוכה דבעינן מחילות סמוכות לסכך: [ועי' תוס' שבת ז: ד"ה ואם]

סבר אביי למימר גוד אסיק מחיצתא. לבסוף מסיק בעינן מחילות הגיכרות ולא דמי לסיכך על גבי אכסדרה שאין לה פלימין דשילהי פירקין (דף יח:) דפי תקרה חשיב שפיר מחילות הגיכרות: **אבל** על שפת הגג כשרה לדברי הכל. דחשיב מחילות גיכרות טפי מעמוד משום דגיכרות בבית:

דיומדי סוכה טפח. והא דבעינן אמה גבי פסי בירלאות פרק עושין פסין (עירובין דף יז:) גבי מחילות שבת החמירו:

עשרה טפחים מגלן. והא דבעינן נמי גבי שבת מחילה עשרה מהכא ילפינן:

פחות משלשה טפחים כשרה מאי שנא התם דאמרת פחות מארבע אמות ומאי שנא הכא דאמרת פחות משלשה טפחים התם דאיתיה לדופן פחות מארבע אמות סגיא הכא לשוויי לדופן פחות משלשה טפחים אין אי לא לא היתה גבוהה מעשרים אמה ובנה בה עמוד שהוא גבוה עשרה טפחים ויש בו הכשר סוכה סבר אביי למימר גוד אסיק מחיצתא א"ל רבא בעינן מחיצות הגיכרות וליכא ת"ר נעץ ארבעה [6]קונדיסין וסיכך על גבן ר' יעקב מכשיר וחכמים פוסלין אמר רב הונא מחלוקת על שפת הגג דר' יעקב סבר אמרינן גוד אסיק מחיצתא ורבנן סברי לא אמרינן גוד אסיק מחיצתא אבל [8]באמצע הגג דברי הכל פסולה ורב נחמן אמר באמצע הגג מחלוקת איבעיא להו באמצע הגג מחלוקת אבל על שפת הגג דברי הכל כשרה או דלמא [2]בין בזו ובין בזו מחלוקת תיקו מיתיבי נעץ ד' קונדיסין בארץ וסיכך על גבן ר' יעקב מכשיר וחכמים פוסלין והא ארץ דכאמצע הגג דמי וקא מכשיר רבי יעקב תיובתא דרב הונא תיובתא ועוד באמצע הוא דפליגי אבל על שפת הגג דברי הכל כשרה [9]לימא תיהוי תיובתיה דרב הונא בתרתי אמר לך רב הונא פליגי באמצע הגג והוא הדין על שפת הגג והאי דקמיפלגי באמצע הגג להודיעך כחו דר' יעקב דאפילו באמצע הגג נמי מכשיר ת"ר [3]נעץ ארבעה קונדיסין בארץ וסיכך על גבן ר' יעקב אומר רואין כל שאילו יחקקו ויחלקו ויש בהן לכאן וטפח לכאן נידונין משום דיומד ואם לאו אין נידונין משום דיומד שהיה רבי יעקב אומר דיומדי סוכה טפח וחכמים אומרים עד שיהו שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח: ושאינה גבוהה עשרה טפחים: מנלן אתמר רב ורבי חנינא ורבי יוחנן ורב חביבא מתנו [4]בכולה סדר מועד כל כי האי זוגא חלופי רבי יוחנן ומעיילי רבי יונתן [7]ארון תשעה [5]וכפורת טפח הרי כאן עשרה וכתיב [1]ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת ותניא

פחות משלשה. כלבוד הלכה למשה מסיני וחשבינן ליה כאילו החקק לבוד ומגיע עד הכותל. לבוד סניף לפוסטי"ן בלע"ז דבר שמחריכין אותו על ידי סניפין כדי לסגוף חקק על חקק: **הסס דאיתיה לדופן פחות מארבע אמות.** התם דאיכא סס דופן עליו דכל דופן שאינו פחות מי' שמו דופן ואפילו גבוה עד לרקיע הלכך עד ארבע אמות חסר משהו אגמריה רחמנא למשה דופן עקומה: **הכא.** פחות מי' אין סס דופן עליו אלא השתא הוא דבעינן לשוייה דופן הלכך במה שאינו דופן לא אגמרי' רחמנא דהא דופן עקומה אגמרי' והאי לאו דופן הוא והלכך פחות מג' טפחים בכל דוכתא לבוד הוא שפיר דמי ואי לא לא: **וכנה כה עמוד גבוה עשרה.** לחוק מן דפנות הרבה וגו הכשר סוכה שיש בראשו שבעה [1]ומשהו על שבעה ומשהו: **גוד אסיק מחילתא.** של עמוד שמבחוץ סביב הגביהם עשרה סביבות ראשו והרי יש בהן גובה י' וחשובה סוכה על ראשו ודופני העמוד דופנותיה על ידי גוד אסיק וסכך של מעלה כשר לה דאינו למעלה מכ' מראש העמוד: **מחלוקת על שפת הגג.** דמחילת הבית תחתיה כנגד בין הקונדיסין ואיכא למימר גוד אסיק והכא לא אמרינן דבעינן מחילות גיכרות: **אבל באמצע הגג.** שאין תחתיה מחילות סביב דברי הכל פסולה ולא דייה בארבעת הקונדיסין להיות לה שם ד' מחילות: הכי גרסינן **ורב נחמן אמר באמצע הגג מחלוקת.** ועל ידי הקונדיסין ר' יעקב מכשירה וכגון שהן רחב טפח לכל צידיהן דאיכא שם מחילות טפח מצפון לדרום ושם מחילות טפח ממזרח למערב בכל אחת ואחת כדלקמן ורבנן סברי לא מתכשרא אלא בשתי מחילות כהלכתן כשיעור משך סוכה ובשלישית אפילו טפח: **אבל בשפת הגג דברי הכל כשרה.** דאמרי' גוד אסיק: **דבי אמצע הגג דמי.** דאין מחילות תחתיה דגימא גוד אסיק: **פיובתא דרב הונא.** דאמר אבל באמצע דברי הכל פסולה: **באמצע הגג הוא דפליגי.** הש"ס הדר ודייק ממתניתא לאותבי תיובתא אחריתי: **כברתי.** חדא למאי דאמר באמצע הגג דברי הכל פסולה ומתני' קתני דבה פליגי וחדא למאי דאמר מחלוקת על שפת הגג ואנן מצינו למידק ממתני' דבשפת הגג דברי הכל כשרה: **כל שאילו יחקקו ויחלקו.** בקונדיסין עגולין קא אמר רואין כל שיש בעוביין כל כך שאילו יחקק וינטל עודי עיגולן וירבעום ויחלקו ויש בהן טפח לכאן וטפח לכאן ולאחר שירבעום יחלקום מבפנים ויעשו אותם כעין מרובעים שלנו שיש להם שתי דפנות שאם אתה זוקפן אחד מדפנותיה עומד ממזרח למערב והשני מצפון לדרום: **נידון משום דיומד.** אתה דנו להכשיר כדין שאמרו חכמים לענין פסי בירלאות בעירובין (דף יח:) שניתרין באחרעה דיומדין ועל שם שיש לכל אחד שתי מחילות קרי להו דיומדין דיו עמודין שני עמודין: **שהיה רבי יעקב אומר דיומדי סוכה דיו בטפח.** ולא כשל פסי בירלאות שהלריכום אמה לכאן ואמה לכאן ועל כרחין הא דרבי יעקב דאמר יחקקו ויחלקו בעגולין קאמר דאי במרובעין לא אמר אלא יחלקו דהכי אמרי להו בעירובין: **שיש להלכן.** באורך כל הסוכה וברחבה אחד לארכה ואחד לרחבה: **ושלישית אפילו טפח.** דהכי אגמריה רחמנא למשה מסיני דבשלישית סגי ליה בטפח: **רב ורבי חנינא ורבי יוחנן ורב חביבא מתנו.** להך מילתא דלקמן: **בכולי סדר מועד.** כל היכא דאמרינן האי זוגא כי הדדי בשמעתא דלקמן: **ארון תשעה.** גובהו דכתיב [שמות כה] ואמה וחצי קומתו ואמה בת שש טפחים:

תניא

עין משפט נר מצוה

לב א ב מיי' פ"ד מהל' סוכה הג' יא טוש"ע א"ח סי' תכל סעיף ו:

רבינו חננאל

פחות מיכן כשרה. ולא דומה לדופן עקומה דלא מיפסלא אלא בד' אמות, דלגבי הדופן עקומה הדופן מיהא איתיה ולקרוביה הוא דבעינן, הלכך עד ד' אמות כעקומה חשבינן לה. אבל הכא דלית לדופן ולשוי לדופן קאתי, פחות מג' טפחים כלבוד דמי וכשרה, ג' טפחים פסולה. היתה גבוהה מכ' אמה ובנה עמוד באמצעיתה גבוה עשרה טפחים, ויש בזה הכשר סוכה, סבר אביי למימר גוד אסיק מחיצתא, כלומר הבן בלבך כאילו חתכתה והעלית מחיצות מזה העמוד. ודחה רבא ואמר בעינן מחיצות הגיכרות דליכא. **תנו רבנן** נעץ ד' קונדסין וסיכך על גבן, ר' יעקב מכשיר וחכמים פוסלין. ואסיקנא אליבא דרב הונא, פליגי באמצע הגג והוא הדין על שפת הגג, ר' יעקב סבר גוד, פירוש משון, מלשון וימשכו ומתרגמינן ונגידו. כלומר משון אסיק מחיצתא, כדאמרן לעיל. ורבנן סברי לא. [6]והאי דפליג בארץ, ודייקינן מינה באמצע הגג פליגי, להודיעך כחו דר' יעקב דמכשיר, דלעולם כח דהתירא עדיף ליה. פירוש קונדיסין, קורות של עץ כגון עמודין הן. ואם הן עבים שאם יחקקו יש בהן טפח לכאן וטפח לכאן, וכשתעמידהו בזרות סוכה נראה טפח ממנו לרוח אחרת וטפח לרוח אחרת הסמוכה, נידון כשני (דיומדין) [עמודין]. פירוש בלשון יון קורין לשנים דיו, נמצא פי' דיומדין שני עמודין, כלומר שני פסין ושל טפח טפח עומדין. **תנו רבנן** נעץ ד' קונדיסין וסיכך על גבן, ר' יעקב אומר רואין כל שאילו יחקקו ויחלקו ויש בהן טפח לכאן [וטפח לכאן] נידון משום דיומד, שהיה ר' יעקב אומר דיומדי סוכה טפח. וחכמים אומרים עד שיהו שתי דפנות כהלכתן ושלישית אפי' טפח. ופשוטות הן. **פיסקא** ושאינה גבוהה עשרה טפחים. אתמר רב ור' יוחנן ור' חנינא ואמרי לה רב חביבא מתנו כולי סדר מועד כל כי האי גוונא זוגא, (זוגא חלופי) חלופי ר' יוחנן ועייל ר' יונתן. ארון ט' טפחים וכפורת טפח, הרי עשרה, וכתיב ונועדתי לך שם. כלומר כיון שמצאנו כי הארון יש בו עשרה טפחים, וכתיב השמים שמים לה', והארץ נתן לבני אדם, נמצא למעלה מארון רשות אחרת.

ו) נ"ל דל"ל והאי דפליגי בבריתא אחריתי בענין באלן דייקינן מינה.

ו) גי' הערוך קונטרס בטו"ת, ג) [תוספתא' פ"ו ה"טן], ג) שבת נד: מגילה ז., ד) שבת לב. עירובין ד: סנהדרין ז., ה) נדה כו:, ו) [עי' רש"ל מ"ש על רש"י דלעיל ע"ל ד"ה אם יש בהן],

---

תורה אור השלם

1. וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל אֲרֹן הָעֵדֻת אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: שמות כה כב

גליון הש"ס

גמ' לימא תיהוי תיובתיה דר"ה בתרתי. כעין זה לקמן דף נא ע"א גיטין דף מא ע"ב:

לעזי רש"י

אפושטי"ן. נוסף.

מוסף רש"י

בכולה סדר מועד כל כי האי זוגא. שהחכלה שם זוג זה של ארבע מכמיס הללו (מגילה ז.). חלופי ר' יוחנן. יש מחליפין ר' יוחנן ומעיילי ר' יונתן (שבת נד:). הרי כאן עשרה. גופה מן הקרקע (סנהדרין ז.).

ותניא מעולם לא ירדה שכינה למטה. וקרא כתיב דעל כפורת ירד ש"מ למעלה מעשרה מיפסקא רשותא: **למעלה מעשרה טפחים.** תירוצא הוא: **שפירש שדי מזיו שכינתו.** פרש"י נוטריקון קא דריש: **מדת קומתה לא נתנה.** מדת עוביה היא קומתה שהיא היתה לארון ככסוי תיבה: **מסגרת.** שפה כעין לבזבזין סביב השלחן: **תפשת מרובה כו'.** כל דבר שמשמעו מרובה ומועט אם תפשת את המועט יפה תפשת דצריך מהכי לא משמע ואם ימצא שהיה לך לתפוס המרובה הרי הוסיפו לך ולא נטלו ממה שבידך כלום ואם תפשת המרובה לא תפשת שאתה נראה כשקרן בדבריך ושמא המועט יש לך לתפוס ואתה הרבית לתפוס חסרו לך ממה שבידך והיינו לא תפשת אבל כשתתפוש המועט אם יוסיפו טוב ואם לאו מה שתפשת תפשת ומשל הוא: **ונילף מלין.** שהוא מועט ממסגרת: **קדש למ"ד מלמטה גרסינן: אני ראיתיו ברומי.** שהכניסוהו לאולר המלך כדאמרינן במעילה (דף יז:) **בבן תלמיון: פשטיו.** מלבוש לאדם: **מזר.** של ארון או של מזבח או של מסגרת. זר אינו כלי אלא תיקון כלי לקשטו: **מסגרת נמי הכשר.** קישוט שלהן הוא: **למטה היתה.** מרגל לרגל היתה נתונה בראשם ודף השלחן מונח עליו: **הניחא כו'.** פלוגתא במנחות (דף לו:): **מאי איכא למימר.** אדיליף מינה נילף מזר: **ואין פנים.** של אדם פחותין מטפח: **לא תפשת** [ג]תפשת מועט תפשת ונילף מציץ דתניא [ד]ציץ דומה כמין טס של זהב ורחב ב' אצבעות ומוקף מאזן לאזן וכתוב עליו ב' שיטין יו"ד ה"א מלמעלה וקדש למ"ד מלמטה וא"ר אליעזר בר' יוסי אני ראיתיו ברומי וכתוב עליו קדש לה' בשיטה אחת דנין כלי מכלי ואין דנין כלי מתכשיט ונילף מזר דאמר מר זר משהו דנין כלי מכלי ואין דנין כלי מהכשר כלי אי הכי מסגרת נמי הכשר כלי הוא מסגרתו למטה היתה הניחא למאן דאמר מסגרתו למטה היתה אלא למאן דאמר מסגרתו למעלה היתה מאי איכא למימר האי הכשר כלי הוא אלא דנין דבר שנתנה בו תורה מדה מדבר שנתנה בו תורה מדה ואל יוכיחו ציץ וזר שלא נתנה בהן תורה מדה כלל רב הונא אמר מהכא [ה]על פני הכפורת קדמה ואין פנים פחות מטפח ואימא כאפי דבר

יו"ד ה"א מלמעלה. אע"פ שיו"ד ה"א שם גמור אין זה הוגה שם באותיותיו אם מזכיר שתי אותיות כיון דאינו מזכירם לשם שם שלם ועוד ההוגה שם באותיותיו פירש בקונטרס שדורש אותיות של שם בן ארבעים ושתים ואעפ"כ נזהרין בכל השמות[ו]: **קדש למ"ד מלמטה.** י"מ למטה ממש זה למעלה מזה ולא מיסתבר דאין זה דרך קריאתו אלא יש לפרש זה שלא כנגד זה קדש למ"ד בתחילת שיטה התחתונה ושם בסוף שיטה עליונה:

מסגרתו למטה היתה. משמע מכאן דלדידיה לא היתה מסגרת הכשר כלי שלא היתה מסגרת בשלהן אלא ברגל היתה מונחת בראשה ודף השלחן מונחת עליה ולא כמו שמפרש ר"ת דלמאן דאמר למטה היתה מחוברת נמי בשלהן משום דקשי' ליה הא דאמר ר' יוחנן פרק שתי הלחם (מנחות דף לו:) למאן דאמר למטה היתה טבלא המתהפכת טמאה ובפרק אלו מומין (בכורות דף לח.) לא משכחת טומאה דאורייתא לאין לו תוך בכלי שטף אלא בהנך דחזו למדרסות ובפרק המוכר את הבית (ב"ב דף סו.) גבי דף של נחתומין מסקינן שאני פשוטי כלי עץ דרבנן ולא מיסתבר למימר דאתא כמאן דאמר מסגרתו למעלה היתה דלהוה נמי אמר במנחות (דף לו:) טבלא המתהפכת תיבעי ומתוך כך היה דוחק רבינו תם דלמאן דאמר מסגרתו למטה היתה היה לה בית קיבול מלמטה והיינו מתהפכת שאם היתה מתהפכת היה לה בית קיבול מלמעלה ולכך טמאה טפי משאר פשוטי כלי עץ וזה לא יתכן כדמוכח הכא ולריך לומר דהא דאמרינן גבי דף של נחתומין דרבנן היינו כמאן דאמר מסגרתו למעלה היתה דמדרבנן טמאה ומדאורייתא תיבעי ור' אליעזר דמיקל משום דשמא מדאורייתא טהורה א"נ ההוא שנוא דפ' המוכר את הבית דלא כרבי יוחנן ומסקנא לא קאי וכן פירש שם רש"י[ז] דההיא מסקנא לא קיימא ועוד י"ל דהא דמיבעיא לן בטבלא המתהפכת היינו משום דמשמשת את האדם ומשמשי משמשי אדם כדתניא בתורת כהנים פרשת ויהי ביום השמיני כלי עץ יכול אף הסולם והקולב והנחותא והמנורה ת"ל מכל כלי עץ ולא כל כלי עץ יכול שאני מוליא את השלחן ואת הטבלא ואת הדולבקי ת"ל כל כלי ריבה מה ראית לרבות את אלו ולהוליא את אלו אחר שריבה הכתוב ומיעט ת"ל שק מה שק מיוחד שמשמש אדם ואת משמשי אדם אף אני מרבה את השלחן ואת הטבלא ואת הדולבקי שמשמש אדם ואת משמשי אדם ואת הסולם שמשמש אדם ואינו משמש את משמשי אדם וקולב והנחותא והמנורה שמשמש את משמשי אדם ואינו משמש אדם ועל כרחין כשאין ראוין למדרס מיירי מדלא נקט מטה כסא ופסל ועוד דהוי מצי לרבויינהו ממשכב וכשאין להם בית קיבול נמי מיירי מדלא קאמר מה שק מיטלטל מלא וריקן ומיבעיא לן במנחות (שם) אי דרשה גמור' או אסמכתא בעלמא משום דעל כרחיך אפילו למ"ד מסגרתו למטה אע"פ שכל הדרשות גריכות הכיא דת"כ לרבויי משמשי אדם ומשמשי משמשי אדם והשלחן הטהור אלטריך ללמד שמגביהין אותו לעולי רגלים מ"מ לענין טבלא לאו דרשה גמורה דטבלא המתהפכת נפקא לן משלחן הטהור והשתא דף של נחתומין דפשיטא לן שהיא מדרבנן אינה משמשת אדם ומשמשי אדם והא דמשמע בכל דוכתא דפשוטי כלי עץ אפילו טומאה דרבנן ליתא כדמשמע בריש חולין (דף ג. ושם) דקאמר טמא במוקדשין שבדק קרומית של קנה ושחט בה ועל כורחין כשעשאה כלי מייבי דעולה טעונה כלי ובפ' בכל מערבין (עירובין דף לא.) דשקיל ליה בפשוטי כלי עץ ובפרק כל הכלים (שבת דף קכג:) גבי קנה של זיתים דפריך בגמרא פשוטי כלי עץ הוא ובפ"ק דשבת (דף טז.) כלי עץ וזכוכית פשוטיהן טהורין אפילו מדרבנן דומיא דכלי זכוכית ולקמן בפירקין (דף יב:) דאמר סיככה בחלים זכרים כשירה ואי מקבלי טומאה אפילו מדרבנן הוו פסולין לסיכוך דאפילו מטלניות שאין בהן שלש על שלש ואינלי פשתן פסלינן אף על גב דלא מקבלי טומאה אפילו מדרבנן נחתום מחמת שהדפין רחבין וראוי להניח עליהן דבר גזרו עליהן דדמו לבית קיבול כדפירש בקונטרס במנחות (דף לו:) דמהאי טעמא טמאה טבלא המתהפכת מדאורייתא למ"ד מסגרתו למטה היתה ואי הוה מצי למימר דף של נחתומין הוה טבלא המשמשת אדם ומשמשי אדם כל שכן דניחא טפי דלא דמו לכל הני דאפילו מדרבנן טהורין:

ואל יוכיח ציץ וזר שלא נתנה בהן תורה מדה. והא דאמר לעיל דאין רחב שתי אצבעות אין זה אלא מדרבנן משום דכתיב (שמות כח) על מצחו שיעור מצחו ושתים מצח רוחב שתי אצבעות ומיהו ריב"א מפרש [ז]אין היה מונח בראש משום דקשיא ליה מאי שנא גבי כהן גדול דקראה מצנפת דכתיב (שם כט) ושמת המצנפת על ראשו וכתיב (ויקרא טז) ובמצנפת בד יצנף ואמר פ"ק דגיטין (דף ז. ושם) בזמן שהמצנפת בראש כהן גדול תהא עטרה בראש כל אדם וכהן הדיוט קראה מגבעות דכתיב (שמות כח) [ח](ועשית להם מגבעות) אלא ודאי משונות היו זו מזו דשל כהן הדיוט גדולה משל כהן גדול שהאין היה דוחה אותה וכן התפלין דאמרינן בפרק שני דזבחים (דף יט.) שערו היה נראה בין איץ למצנפת ששם מניח תפלין וכהן הדיוט אע"ג דהוה ליה נמי תפלין היה יכול להניחם במקום שכהן גדול מניח את

הלין

לג א מי"י פ"ע מהלכות כלי המקדש הלכה ז סמג עשין קנג:

רבינו חננאל

ותניא ר' יוסי אומר מעולם לא ירדה שכינה למטה. ולא, והכתיב וירד ה' על הר סיני, והא כתיב ועמדו רגליו ביום ההוא. ושנינן, למעלה מעשרה טפחים. ולא עלו משה ואליהו למרום, והכתיב ומשה עלה אל האלהים, וכתיב ויעל אליהו בסערה השמים. ושנינן, למטה מעשרה. והכתיב מאחז פני כסא פרשו עליו עננו, ואמר ר' נחום מלמד שפירש שדי מזיו שכינתו. ושנינן פרשו עננו עליו, מכל מקום מאחז פני כסא, מכלל שיש שם אחיזת יד. ושנינן שרבב לו הכסא ואחז בו, אבל משה לא עלה אלא למטה מעשרה טפחים. **בשלמא** ארון ט' טפחים דכתיב ביה אמה וחצי קומתו, כל אמה ו' טפחים נמצא קומת הארון ט' טפחים, אלא [כפורת] מנא לן. ואסיקנא יליף מפחות שבכלים, והוא המסגרת, דכתיב ועשית לו מסגרת טפח. ואקשינן ונילף מציץ, דתניא ציץ דומה כמין טס של זהב רחבו שתי אצבעות מקיף מאוזן לאוזן וכתוב עליו שתי שיטין י"ה'ו'ה' מלמעלה וקודש למ"ד למטה, ואמר רבי יוסי אני ראיתיו ברומי וכתוב עליו קודש לה' בשיטה אחת. ודחינן ציץ וזר תכשיטין, ואין דנין כלי מתכשיט. ואפילו למ"ד מסגרתו למעלה היתה והכשר כלי הוא, מכל מקום נתנה תורה בעיקר השלחן מדה, ונתנה תורה בעיקר הארון מדה ודומה זה לזה, לאפוקי ציץ וזר דלא נתנה תורה בהן מדה כלל. **רב הונא אמר** כפורת טפח מהכא, דכתיב על פני הכפורת קדמה,

תורה אור השלם

1. הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיְיָ וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם:
תהלים קטו טז
2. וַיֵּרֶד יְיָ עַל הַר סִינַי אֶל רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא יְיָ לְמֹשֶׁה אֶל רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה:
שמות יט כ
3. וְעָמְדוּ רַגְלָיו בַּיּוֹם הַהוּא עַל הַר הַזֵּיתִים אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרוּשָׁלִָם מִקֶּדֶם וְנִבְקַע הַר הַזֵּיתִים מַחֲצִיוֹ מִזְּרָחָה וְיָמָּה גַּיְא גְּדוֹלָה מְאֹד וּמָשׁ חֲצִי הָהָר צְפֹנָה וְחֲצִיוֹ נֶגְבָּה:
זכריה יד ד
4. וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יְיָ מִן הָהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתַגִּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:
שמות יט ג
5. וַיְהִי הֵמָּה הֹלְכִים הָלוֹךְ וְדַבֵּר וְהִנֵּה רֶכֶב אֵשׁ וְסוּסֵי אֵשׁ וַיַּפְרִדוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם וַיַּעַל אֵלִיָּהוּ בַּסְּעָרָה הַשָּׁמָיִם:
מלכים ב ב יא
6. מִאַחֲז פְּנֵי כִסֵּה פָּרְשׂוּ עָלָיו עֲנָנוֹ:
איוב כו ט
7. וְעָשׂוּ אָרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֲצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֲצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֲצִי קֹמָתוֹ:
שמות כה י
8. וְעָשִׂיתָ לוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח סָבִיב וְעָשִׂיתָ זֵר זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ סָבִיב:
שמות כה כה
9. וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וְהִזָּה בְאֶצְבָּעוֹ עַל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת קֵדְמָה וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים מִן הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ:
ויקרא טז יד

מוסף רש"י

תפשת מרובה לא תפשת. כל מקום שתמצא שני דברים אחד מופש מרובה ואחד מופש מועט, טוב לך לתפוס את המועט, שאפילו היה לך לתפוס את המרובה ותפוס את המועט תפיסתך תפיסה, שיש בכלל המרובה המועט, אבל אם תתפוס המרובה והיה לך לתפוס המועט, נמצאת שתפשת שלא כדת (חגיגה יז. וכעי"ז ערכין ד: וראה חולין קלח. הובא במוסף רש"י ר"ה ד:).

יו"ד ה"א מלמעלה וקדש למ"ד מלמטה. כלומר השם שלם בשיטה עליונה וקדש למ"ד בשיטה תחתונה, שלא להקדיש שאר אותיות למעלה מן השם, מאחר ששני שיטין היו, וריבינו הלוי שונה קודש לה' מלמטה (ל"ל: קודש מלמטה לה' מלמעלה. מסורה"ש) והיא היא (שבת נג:).

סוכה פרק ראשון סוכה

לד א מיי' פי"ד מהלכות מאכלות אסורות הלכה ב:

לה ב מיי' פרק ט"ז מהלכות טומאת צרעת הלכה ז:

גליון הש"ס

גמ' שיעורין חציצין. ע' לקמן דף לד ע"א תס"ד ד"ה עשר:

רבינו חננאל

וכתיב אל (פנ') הכפורת יהיו פני הכרובים, וגמירי דאין פני הכרובים פחותין מטפח. ירושלמי מנא לן דלמעלה מעשרה רשות אחרת, ר' אבהו בשם ר' שמעון בן לקיש, ונודעתי לך שם, וכתיב אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם, מה דבור האמור להלן רשות אחרת אף דבור האמור כאן מעל הכפורת רשות אחרת. ואקשינן ממאי דחלל הסוכה בעינן עשרה טפחים זולתי הסככה, אימא עשרה טפחים בהדי סככה הן. ושנינן תנא מבית עולמים גמר לה, דכתיב והבית אשר בנה המלך שלמה וגו', ודברים פשוטין הן. נמצאו הכרובים על גבי הכפורת במשכן עומדים בשליש הבית שהוא כ' טפחים, (דילמ') [דל מינה] עשרה טפחים לארון וכפורת כדאמרינן, פשו להו עשרה, וכתיב והיו הכרובים פורשי כנפים למעלה סוככים בכנפיהם, נמצאו כנפי הכרובים למעלה מעשרה וקרי להו סככה, שמע מינה כי חללה עשרה זולתי הסככה. ואקשינן ממאי דכנפיהן למעלה מראשיהן היו פורשין, שנמצא החלל עשרה טפחים, דלמא בהדי רישיהו הוו קיימו ונמצאת הסככה (למעלה) מכלל עשרה. ושנינן מדכתיב פורשי כנפים למעלה, שמע מינה למעלה מראשיהן. הניחא לר' מאיר דתני במס' כלים בפרק י"ז כל האמות היו בבינוניות, ומפורש (מהאמה) [שם כי האמה] של משה היתה קטנה, ואחרת היתה יתירה עליה חצי אצבע, ואחרת יתירה עליה חצי אצבע, נמצאת האמה שהיא ששה טפחים וחצי אצבע היא הבינונית, שיש פחות הימנה חצי אצבע ואחרת יתירה עליה חצי אצבע. אלא לר' יהודה דפליג עליה דרי מאיר דאמר אמה של בנין ו' טפחים ושל כלים ה', נמצא ארון שבעה טפחים ומחצה, כי כלי הוא, וכפרת טפח הרי ח' וחצי, נשארו קומות הכרובים] י"א טפחים וחצי, ו) הנה צריכין להיות שיעורי י"א טפחים וחצי הסוכה. ושנינן לר' יהודה גמרא גמיר לה שיעור דסוכה י' טפחים, דאמר רב חייא בר אשי אמר רב, שיעורין, חציצין ומחיצות, הלכה למשה מסיני. מחיצות הא דאמרן שיעור מחיצות של סוכה עשרה טפחים הלכה למשה מסיני. הניחא לר' יהודה דצריך הלכה, אלא לר' מאיר מדאורייתא היא, כדאמרן ארון ט' טפחים וכפורת טפח הרי עשרה והכרובים סוככים על הכפורת. ושנינן לר' מאיר מדאורייתא גובה הדפנות, אתאי הלכתא לגוד אסיק מחיצתא, ולדופן עקומה ד' אמות, ופחות מג' כלבוד דמי. ואקשינן שיעורין דאורייתא נינהו, דכתיב ארן חטה ושעורה, אמר ר' חנין כל הפסוק הזה לשעורין נאמר, חטה דתנן בנגעים פרק י"ג מי שנכנס לבית המנוגע וכליו על כתפו וסנדליו וטבעותיו בידו, הוא והן טמאין מיד כו'.

ו) לשון הגה צריך להיות שיעור הסוכה י"א טפחים וחצי.

הלין דיש מקום בראש שראוי להניח בו שני תפלין כדאמרינן בריש המולא תפילין (עירובין דף לה:) ואע"ג דגבי לין כתיב מלא ט) ומתרגמינן י) בין עינוהי ואמרינן פרק האומר (קידושין פו.) גבי יגאי המלך הקס להם בלין שבין עיניך והאי בין עיניך משמע כמו בין עיניך דכתיב גבי תפלין שהכל בגובה של ראש ומיהו אינו מתישב כל כך משום דתפלין יליף בסוף הקומץ רבה (מנחות דף לז:) בגזרה שוה שבין עיניך בגובה הראש מלא תשימו קרחה בראשם במקום שער ומ"מ אפילו היה לין על המלא ממש מ"מ היה לריך לקשור הלין והתפלין מאחורי ראשו והיו שניהם דומין שם את המלנפת והא דאמרינן בפרק ראשון דיומא (דף יב:) דבגדי כה"ג ביה"כ כשרין לכהן הדיוט אע"ג דבבגדי לבן כתיב מלנפת בשאר בגדים איירי חוץ מן המלנפת ומיהו בלשון גמ' משמען דקרי מלנפת להיא דהכן הדיוט דאמרינן בפ' בראשונה (שם כה. ושם) גבי פייס שנוטל מלנפתו של אחד מהם ועוד קשה דלא היה לין ביוה"כ בבגדי לבן ולמה קרי ליה מלנפת ושמא אעפ"כ היתה קטנה כמלנפת של כל השנה [ועי' תוספות עירובין לה: ד"ה מקום]: **תפשת** מרובה לא **תפשת.** יש מפרשים לפי שמדה מרובה אין לה סוף וכאן אי אפשר לומר כן דעל כרחך לא אפשר ללמוד אלא מפנים שיכולין ליכנס במשכן וכן בפרק קמא דר"ה (דף ד: ושם) ובחגיגה (דף יז.) גבי עצרת דיש לה תשלומין כל שבעה דיליף מחג המצות ופריך וניליף מחג הסוכות ומשני תפשת מרובה לא תפשת והתם יש לדבר סוף ועוד מוכח בהדיא בתורת כהנים דכתיב (ויקרא טו) כי יזוב זוב דמה ימים רבים ימים שנים יכול ימים הרבה אמר ר' עקיבא כל שמשמעו מועט ומשמעו מרובה תפשת מרובה לא תפשת תפשת מועט תפשת רבי יהודה בן בתירה אומר שתי מדות אחת מדה כלה ואחת מדה שאינה כלה מודדין במדה כלה ואין מודדין במדה שאינה כלה אמר רבי נחמיה וכי למה בא הכתוב לפחות או לנעות אלא בא לנעות ולא בא לנעות אלא לפחות אם אתה אומר ימים עשרה או אינו אלא מאה או מאתים או אלף או ריבוא וכשאתה אומר ימים שנים פתחת וזהו פירושו של תפשת מרובה דאם אתה תופס את המועט אין מוציאין אותו מידך שהמועט בכלל המרובה אבל בשאת לתפוס המרובה אומר לך הבא ראיה וטול ורבי יהודה בן בתירה בא ללמוד ממנהג העולם שתופסין את המדה כלה ומניחין את המדה שאינה כלה אף כאן תופסין החשבון המועט שיש לו סוף ור' נחמיה בא ללמוד מדרך המקראות שלא בא לסתום אלא לפרש והכא גבי תשלומין לריכין כולן לנעמיה של רבי עקיבא: [ועי' תוספות יומא עב. ד"ה ועצרת] **בשליש הבית הן עומדין.** דקומת הכרובים עשר אמות והבית שלשים אמות והא דכתיב (מלכים ח ו) ולפני הדביר עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחב ועשרים אמה קומתו היינו משפת הכרובים ולמעלה דלאיתא בפ' המוכר פירות (ב"ב צט:) ולא כמו שפירש בקונטרס בפירוש מלכים (שם) דעליית בית קדשי הקדשים נמוכה משל היכל: [ועי' תוספות יומא נב. ד"ה ועשרים] גפן

ט) מגיגה יג.; ב) [שם מאיתא ר"פ לאמרין], ג) [לקמן ו: כלים פי"ז מ"א עירובין ד: מנחות לז.], ד) עירובין ד., ה) שם ברכות מט., ו) שם מולין עח: נגעי' פי"ג מ"ט, ז) הגהה זו היא דרך דרש ויש לה סוד למבינים, ח) בס"א: גופן, ט) [ע"ל הא מתרגמינן], י) [בתרגום אונקלוס אינתא בית עינוהי],

תורה אור השלם

1. וַיְהִי בַּאֲשֶׁר בִּלָּה יִצְחָק לְבָרֵךְ אֶת יַעֲקֹב וַיְהִי אַךְ יָצֹא יָצָא יַעֲקֹב מֵאֵת פְּנֵי יִצְחָק אָבִיו וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא מִצֵּידוֹ:
בראשית כז ל

2. וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֵל נָא אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלָקַחְתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים וַתִּרְצֵנִי:
בראשית לג י

3. וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה סֹכְכִים בְּכְנָפֵיהֶם עַל הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו אֶל הַכַּפֹּרֶת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים:
שמות כה כ

4. וְאַרְבָּעָה פָנִים לְאֶחָד פְּנֵי הָאֶחָד פְּנֵי הַכְּרוּב וּפְנֵי הַשֵּׁנִי פְּנֵי אָדָם וְהַשְּׁלִישִׁי פְּנֵי אַרְיֵה וְהָרְבִיעִי פְּנֵי נָשֶׁר:
יחזקאל י יד

5. וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַיְיָ שִׁשִּׁים אַמָּה אָרְכּוֹ וְעֶשְׂרִים רָחְבּוֹ וְשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ:
מלכים א ו כ

6. קוֹמַת הַכְּרוּב הָאֶחָד עֶשֶׂר בָּאַמָּה וְכֵן הַכְּרוּב הַשֵּׁנִי:
מלכים א ו כו

7. עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקֶּרֶשׁ וְאַמָּה וָחֵצִי הָאַמָּה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד:
שמות כו טז

8. אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה וְגֶפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ:
דברים ח ח

מוסף רש"י

כרביא. פני מיצוע (חגיגה יג.). **היינו כרוב היינו אדם.** מה הן פני כרוב מה הן פני אדם. וכי לא אחד הן (שם). **אפי רבבי ואפי זוטרא.** האחד פני גדול והאחד פני קטן (שם). **כל האמות היו בינוניות.** באמה בת ו' טפחים לכל אדם, ויש גדולה ממנה, כדאמר בכילד אולין (פסחים פו.) שתי אמות היו בשוקן הבירה, אחת יתירה על של משה חצי אצבע ואחת יתירה עליה חצי אצבע, נמצאת שתי אמות ד' מקלות עשויין למדוד בהן האמות. שוקן הבירה מקום הוא על חומת שער מזרחי של הר הבית ושוקן הבירה מצויירת בו. הניחא לר"מ שהשוה כל האמות איכא למילף כדילפת דל י' לארון וכפורת פשו להו עשרה מכנפיהם עד מקום מושבם: **מאי אילא למימר.** אי מינה ילפת בעי חללה חד סרי ופלגא דארון וכפורת תמניא ופלגא הוא דהוו וכיון דכרובים בשליש הבית עומדין דהיינו לסוף עשרים פשו חד סרי ופלגא תחת כנפיהם: **גרסי יהודה.** דלא מצי יליף מקראי כל שיעור מחילה הלכתא גמירי לה מסיני וגמירי דבשר מעשרה לבר מסככה לאו מחילה היא ובהכי הויא מחילה: **שיעורין.** של איסורין כגון כזית לכל אכילת איסור וכוכתבת ליום הכפורים: **חלילין.** שהחלילה פוסלת בטבילה: **ומחילין.** הלכות מחילה: **לשיעורין נאמר.** הפסוק מדבר בשבחה של ארץ ישראל שאפילו בדברי תורה צריכין לשער בפירותיה איסורין שבתורה: **כליו על כתפיו.** שאינו לבוש בהן: **וסנדליו וטבעותיו בידו.** שאינם לבושים בהן בעינן שהיה (ויקרא יד) והבא אל הבית ירמת וכולהו בא אל הבית קרינא בהו: היה

ג) בר יוכני. עוף גדול הוא מאד ובבכורות (דף מז:) אמרינן פעם אחת הטילה בר יוכני בילה במקומנו וטבעה ששים כרכים ושיברה ש' אלזיס: **פני פני גמר.** ג"ש גמר ובליפרתא לא כתיב פני: **תפשת מרובה.** במקום שאתה שומע אף המועט במרובה לא תפשת דיש להקשות תפוס את המועט והרי אתה שקקן בדברך: **וילף מפני הכרובים.** דזוטרי מטפח: **היינו פני כרוב היינו אדם.** הלא שניהן שוין ולמה חלקם הכתוב. ומשני לעולם כרוב נמי פני תינוק הוא וזהו חילוקם פני אדם אפי רבבי פני הכרוב אפי זוטרי: **וממאי דחללה עשרה.** כיון דמחלון וכפורת ילפת עשרה ממאי דחללה עשרה לבד מעודי סככה דלמא בהדי סככה כי אלון וכפורת: **בשליש הבית היו עומדין.** שהיו הכרובים שעשה משה על הכפורת היה גבהן כלה בשליש גובה הבית: **משכן למה הוי.** גבהו: **חלציה למה הוי עשרים.** נמצא גובה הכרובים כלה לסוף עשרים טפחים מן הארץ והן עומדין על הכפורת: **דל עשרה טפחים דארון וכפורת.** לדעת מרא"שס ט) של כרובים כמה הוי נמצא מראשם של כרובים עד רגליהם עשרה טפחים: **וכתיב סוכיה בכנפיהם.** אלמא מכנפיהם ולמטה עד הכפורת קרוי סכך וכנפיהם למעלה לגבהן היו פרוסות אלמא תחת כנפיהם עשרה טפחים חלל עד הכפורת וקרי ליה סוכה: **וממאי דגדפייהו עילוי רישייהו.** פריסי דהוה ליה חללה עשרה: **להדי רישייהו.** בשוה לראש דהוה ליה עשרה עם עודי הכנפים: **הניחא לרבי מאיר דאמר.** במסכת מנחות (דף לז.): **כל האמות.** שבמשכן בין של כלים בין של בנין היו נמדדות בבינונית שהיא אמה בת ששה טפחים. והיא קרויה בינונית מפני שיש בת חמשה קטנה הימנה והיא אמת יסוד וסובב ואמת הקרנות ואמת ריבוע של מזבח הפנימי כדאמר במנחות (שם) מהאי קרא ואלה מדות המזבח באמות אמה אמה וטופח וגו' ויש גדולה הימנה חלי אצבע כדתניא בפסחים (דף פו.) שתי אמות היו בשוקן הבירה אחת יתירה על של משה חלי אצבע שתי אמות ד' מקלות עשויין למדוד בהן האמות. שוקן הבירה מקום הוא על חומת שער מזרחי של הר הבית ושוקן הבירה מצויירת בו. הניחא לר"מ שהשוה כל האמות איכא למילף כדילפת דל י' לארון וכפורת פשו להו עשרה מכנפיהם עד מקום מושבם: **מאי אילא למימר.** אי מינה ילפת בעי חללה חד סרי ופלגא דארון וכפורת תמניא ופלגא הוא דהוו וכיון דכרובים בשליש הבית עומדין דהיינו לסוף עשרים פשו חד סרי ופלגא תחת כנפיהם: **גרסי יהודה.** דלא מצי יליף מקראי כל שיעור מחילה הלכתא גמירי לה מסיני וגמירי דבשר מעשרה לבר מסככה לאו מחילה היא ובהכי הויא מחילה: **שיעורין.** של איסורין כגון כזית לכל אכילת איסור וכוכתבת ליום הכפורים: **חלילין.** שהחלילה פוסלת בטבילה: **ומחילין.** הלכות מחילה: **לשיעורין נאמר.** הפסוק מדבר בשבחה של ארץ ישראל שאפילו בדברי תורה צריכין לשער בפירותיה איסורין שבתורה: **כליו על כתפיו.** שאינו לבוש בהן: **וסנדליו וטבעותיו בידו.** אלו שלבש נשאלו בנית המדרש מעין להם מן התורה והשיבו שהלבש למשה מסיני הם ושמעון השומע והקדרן כסדר שמעון (לקמן לד.). **כל הפסוק הזה לשיעורין נאמר.** לרהוייע שבתה של מ"א שיש בה פירות ששיעורי תורה נתלין בהן (ברכות מא.) וכל אלו משערין בהן דברים אחרים (עירובין ד.). **הנכנס לבית המנוגע.** כתיב (ויקרא יד) והבא אל הבית ירמת על הערב ולא כתיב כבוס בגדיו, והאוכל בבית יכבס בגדיו (שם) בשוה שיעור אכילה, ואפילו לא יאכל, מדכתיב בסיפיה והשוכב בבית יכבס את בגדיו, הלכך הנכנס בו ושוה שלא כדרך מלבושו, אין אלו בגדיו ומטמאים מיד שלף בהן אני קורא והבא אל הבית, וכשהוא לבוש בהן בעינן שהיה (ברכות מא.). **וסנדליו וטבעותיו בידו.** בקומתו שלא כדרך מלבוש (חולין עא.): שאינן מלובשין בו דרך מלבוש, דומיא דכליו על כתפיו (עירובין ד.).

הלכה למשה מסיני. לר' מאיר מדאורייתא היא, כדאמרן ארון ט' טפחים וכפורת טפח הרי עשרה והכרובים סוככים על הכפורת. ושנינן לר' מאיר מדאורייתא גובה הדפנות, אתאי הלכתא לגוד אסיק מחיצתא, ולדופן עקומה ד' אמות, ופחות מג' כלבוד דמי. ואקשינן שיעורין דאורייתא נינהו, דכתיב ארץ חטה ושעורה, אמר ר' חנין כל הפסוק הזה לשעורין נאמר, חטה דתנן בנגעים פרק י"ג מי שנכנס לבית המנוגע וכליו על כתפו וסנדליו וטבעותיו בידו, הוא והן טמאין מיד כו'.

סוכה פרק ראשון סוכה

א) היה לבוש כליו וסנדליו ברגליו וטבעותיו באצבעותיו הוא טמא מיד והן טהורים עד שישהה בכדי אכילת פרס פת חטין ולא פת שעורין מיסב ואוכל בליפתן שעורה דתנן ב) עצם כשעורה מטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באהל ג) גפן כדי רביעית יין לנזיר תאנה ד) כגרוגרת להוצאת שבת רמון דתנן ה) כל כלי בעלי בתים שיעורן כרמונים ו) ארץ זית שמן ז) (ודבש) ח) ארץ שכל שיעוריה כזיתים כל שיעוריה סלקא דעתך הא איכא הני דאמרינן אלא אימא שרוב שיעוריה כזיתים דבש ט) ככותבת הגסה ביום הכפורים אלמא דאורייתא נינהו ותסברא שיעורין מי כתיבי אלא י) הלכתא נינהו וקרא אסמכתא בעלמא הוא חציצין דאורייתא נינהו דכתיב 2 ורחץ יא) (את בשרו) במים יב) שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין המים כי אתאי הלכתא לשערו כדרבה בר בר חנה יג) דאמר רבה בר בר חנא יד) נימא אחת קשורה חוצצת שלש אינן חוצצות שתים איני יודע שערו נמי דאורייתא נינהו דכתיב ורחץ את בשרו במים את הטפל לבשרו ומאי ניהו שערו כי אתאי הלכתא לכדרבי יצחק טו) דאמר רבי יצחק דבר

היה לבוש כליו. דלמיקרו להו בגדיו: הוא טמא מיד. דכתיב טז) והבא אל הבית יטמא: והן טהורין עד שישהה. דכתיב (ויקרא יד) והאוכל בבית יכבס וגו' ודרשינן בת"כ יז) אין לי אלא אוכל ושוכב אוכל מנלן שוכב שוכב בלא אוכל לא אוכל ולא שוכב מניין ת"ל יכבס בגדיו ריבה שתי פעמים כתיב יכבס בגדיו ואם סופנו לרבות הכל מה ת"ל והאוכל ליתן שיעור לשוכב כדי אכילה שאין טעון כיבוס בגדים עד שישהה כדי אכילה וגופו טמא מיד דהכי כתיב והבא אל הבית יטמא ולא כתיב כיבוס בגדים והאוכל בבית דהיינו שוהה כדי אכילה יכבס בגדיו: אכילת פרס. חצי ככר שיערו חכמים אותו למזון שתי סעודות לעירוב דתנן בעירובין (דף פב:) חצי לבית המנוגע: פת חטין. שהייתה מועטת משל שעורים: מיסב. דהיינו דרך אכילה. מי שהוא מיסב הוא עסוק באכילה ואינו טרוד בדברים אחרים: עצם כשעורה. מן המת: ואינו מטמא באהל. כשיעור זה עד שיהא שדרה או גולגולת שלמה או רוב מנין אברי אדם: גפן. מה שיערו בו: כדי רביעית יין. בשאר איסורי נזיר דאיכא למאן דאמר במסכת נזיר (דף לד:) דחרגינים ולובלבן ועלין מצטרפין לשיעור רביעית יין שאם יתנם לכוס מלא יין עד שילא ממנו רביעית יין. ואין דומה המשער בכוס מלא מים למשער ביין משום דיין עב הוא ואינו ממהר לצאת אלא נכרך וגגדש על שפת הכוס יותר מן המים: תאנה. מה שיערו בה: כגרוגרת להוצאת שבת. שיערו בכל האוכלים: כל כלי בעלי בתים שיעורן. בנקביהם: רמון. דעד שניקב כמוליא רמון שם כלי עליו ומקבל טומאה לפי שבעל הבית חס על כליו וכשהוא מוליא זיתים הוא משתמש בו רמונים. אבל כלי אומן שעומד לימכר טהור בנקב כל שהוא: רוב שיעוריה כזיתים. מת ונבילה ואיסור חלב ודם ופיגול ונותר וטומאת וגיד הנשה: דבש. כל מיני מתיקה קרויין דבש ותמרים מיני מתיקה הן: כותבת. תמרה: ליום הכפורים. דלא כתיב ביה אכילה אלא אשר לא תעונה (ויקרא כג) מידי דמייתב דעתיה ומפקע ליה מעיניו: מי כתיבי. כלום כתיב בתורה עצם כשעורה ובית המנוגע בחטין וכן כולם: ה"ג בשרו במים שלא יהא דבר חוצץ בו': נימא אחת קשורה. ומקפיד עליו חוללת דמיהדק שפיר ולא עיילי בה מיא ואמרינן לקמן גזרינן על מיעוטו המקפיד: שלש אינן חוצצות. לפי שהשער קשה ולא מיהדק שפיר ועיילי ביה מיא: אף הטפל לבשרו. יהא במים. הטפל הדבוק: דבר

ב) אהלות פ"ב מ"ג, ג) שבת קיב: כלים פי"ז מ"א עירובין ד: כד. ברכות מא., ג) [בברכות מא: וכן בילקוט ליתא], ד) [בברכות מא: איתא אמר ר"י בר חנינא], ה) [בברכות מא: איתא מדרבנן וקרא אסמכתא וכו'], ו) [עי' פסחים קט.], ז) עירובין ד: פסחים קט. ע"ש [תוס' יו"ט.], ח) נדה מז. [נ"ק פב. עירובין ד: ושם מ' בר רב הונא], ט) [ויקרא יד], י) [מלורע פרק ה], כ) ל"ל בהכי, ל) [ל"ל יוסף ואיתימא],

מוסף רש"י

היה לבוש כליו. וכן כולם דרך לבשתן קרויין בגדיו ובטלין אצלו, וכתיב והאוכל בבית יכבס את בגדיו ודרשינן בתורת כהנים מקרא דהאי אוכל לאו אכילה ממש הוא אלא שישהא כדי שיעור אכילה, ובביאה בלא שהייה אינו מטמא בגדים (ערובין ד.). אכילת פרס. ד' ביצים הן מזון סעודה ביצועית, פרס לשון פרוסה, שמשערוהו בחצי ככר האמור בעירוב דבעינן מזון ב' סעודות, ותנן התם (שם פב:) חצי לבית המנוגע (שם ד.). פת חטין. אין שוהה בה כפת שעורין (שם). מיסב. שהייה זו בהסיבה שיעריהו, ולא בנתלגת בעמידה והולך ובא שהוא שוהה באכילתו יותר (שם). ואוכלה בלפתן. שנתלגת מהר (שם). ואינו מטמא באהל. שזה עצם בלא בשר עד שיהא שם שדרה שלמה או גולגולת או רוב רוב בניו ב' שוקיים וירך אחת או רוב מנייני קב"ה אברים (שם). כדי רביעית יין לנזיר. לחייבו מלקות (שם) אבל חבלנים חוגים ולובלבן כשיעור רביעית יין חייב ואין שיעור רביעית יין ורביעית מים שוין, לפי שהיין עב והמים קלושין ויש ברביעית יותר ממה שיש ברביעית מים, כדאמרינן בשבת (עז.). גבי רביעית דם שיטול לקרום ולעמוד על כזית משום דסמיך, אבל מידי דקליש לא הוי רביעית דיליה כזית (ברכות מא.). כגרוגרת. היא תאנה יבישה וכה שיערו כל אוכל אדם לענין הוצאת שבת תתנו (שבת עו:) המוליא אוכלין כגרוגרת (ערובין ד:). שיעורן כרמונים. ניקב כמוליא רמון טהור, בעלי בתים חסים על כליהם, הלכך ניקב כמוליא קטניות מלגיעו לזיתים, ניקב כמוליא זית משתמש לגנוזיה, ניקב כמוליא אגוז משתמש בו רמוניה, אבל של אומן העומד למכור לא הוי שיעוריה בהכי (ברכות מא: וכנ"י ד' ערובין שם). שרוב שיעוריה כזיתים. אכילת חלב ודם וטומאה ופיגול וטומאת ונבילה ובכמה טומאה ובשר המת להאהיל ומגע נבילות (ערובין שם). דבש. כל דבש האמור בתורה דבש תמרים, וכדאמר התם (בכורים פ"ל מ"ג) אין מביאין בכורים כי אם מז' המינין ולא מתמרים שבהרים ולא מפיות שבעמקים, אלמא פשיטא ליה לתנא דתמרים מז' המינין דהיינו דבש (ערובין ד:). שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין המים. בשו כמים משמע שיגע בשו למים (ב"ק פב.). לשערו. שתפסל בו חלילה (ערובין ד:). נימא אחת קשורה חוצצת. דמלי להדוקה שפיר ואין המים נכנסין בקשר (שם). שלש אינן חוצצות. דלא מיהדקי שפיר ועיילי בהו מיא (שם).

א היה לבוש כליו וסנדליו ברגליו וטבעותיו באצבעותיו הוא טמא מיד והן טהורים עד שישהה בכדי אכילת פרס פת חטין ולא פת שעורין מיסב ואוכל בליפתן שעורה דתנן ב) עצם כשעורה מטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באהל ג) גפן כדי רביעית יין לנזיר תאנה ד) כגרוגרת להוצאת שבת רמון דתנן ה) כל כלי בעלי בתים שיעורן כרמונים ו) ארץ זית שמן ז) (ודבש) ח) ארץ שכל שיעוריה כזיתים כל שיעוריה סלקא דעתך הא איכא הני דאמרינן אלא אימא שרוב שיעוריה כזיתים דבש ט) ככותבת הגסה ביום הכפורים אלמא דאורייתא נינהו ותסברא שיעורין מי כתיבי אלא י) הלכתא נינהו וקרא אסמכתא בעלמא הוא חציצין דאורייתא נינהו דכתיב 2 ורחץ יא) (את בשרו) במים יב) שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין המים כי אתאי הלכתא לשערו כדרבה בר בר חנה יג) דאמר רבה בר בר חנא יד) נימא אחת קשורה חוצצת שלש אינן חוצצות שתים איני יודע שערו נמי דאורייתא נינהו דכתיב ורחץ את בשרו במים את הטפל לבשרו ומאי ניהו שערו כי אתאי הלכתא לכדרבי יצחק טו) דאמר רבי יצחק דבר

גפן כדי רביעית יין לנזיר. פי' בקונטרס כדי רביעית בשאר איסורי נזיר דאיכא למאן דאמר במס' נזיר (דף לד:) דלובלבין ועלין וחרגינין מצטרפין לשיעור רביעית יין דאם יתנם לכוס מלא יין ולא ממנו רביעית יין ואינו דומה המשער בכוס מלא יין למשער בכוס מלא מים דיין עב ואינו ממהר לצאת מלא נכרך וגגדש על שפת הכוס יותר מן המים וברש עירובין (דף ד.) פי' בקונטרס גפן כדי רביעית יין לנזיר לחייבו מלקות משמע שרוצה לומר אם שתה רביעית יין ואין זה מענין האחרים דמשערינן בהו מילתא אחריתי וכמו שפירש כאן עיקר וכי האי גוונא תניא בתוספתא דנזיר כילד הוא עושה מביא כוס מלא יין ומביא זית איגורי ונותן לתוכו ושופע אם שתה כיולא בו חייב ואם לאו פטור דברי ר' עקיבא ר' אלעזר בן עזריה אומר אינו חייב עד שישתה רביעית והשתא סוגיא דשמעתין כר' אלעזר בן עזריה ואין לחוש בכך דהכי נמי הויא דעשר רביעית דפרק שלשה מינין (נזיר דף לח.) כוותיה ואע"ג דאמרינן התם בפלוגתא לא קמיירי לא חייש בהו אע"ג דפליג עלה רבי עקיבא ובנזיר נמי איכא בפלוגתא בפ' ג' מינין (דף לד.) דתנן ואינו חייב עד שיאכל מן הענבים כזית משנה ראשונה אומרת עד שישתה רביעית יין ר' עקיבא אומר אפילו שרה פתו ביין ויש בו לגרף כזית חייב ואמרינן בגמ' (דף לח:) ת"ק מדמה להו איסורי נזיר לשתיה ובאכילה עלין ולובלבן נמי בעי רביעית כמו בשתיה ור' עקיבא סבר כיון דאמר קרא וענבים לחים ויבשים לא יאכל מה אכילה בכזית אף כל בכזית כלומר אף שתיה וקלת קשה לגירסא זו דהיכא אשכחן דמצריך רביעית במידי דאכילה וצריך לומר דמשמע ליה דכי קתני עד שיאכל מן הענבים כזית ה"ה בשתיה ומשנה ראשונה דאומרת עד שישתה רביעית ה"ה באכילה אלא מר נקיט אכילה משום דליף מייה לענין שתיה ומר נקיט שתיה משום דליף מייה לענין אכילה ור"ת גרים שם בזנוח ת"ק לא מדמה להו לכל איסורי נזיר לאכילה וכן מצא בספר ישן ויש ספרים שכתוב בהן ולא מדמי להו לאיסורי נזיר לשתיה והכל אחד אבל לאכילה ניחא טפי פי' משנה ראשונה מחלקת בין אכילה לשתיה ולא יליפינן מהדדי ולגירסא זו הויא אכילה בכזית לכולי עלמא ובשמעתין גרס ר"ת כזית יין לנזיר ואתיא כר"ע ובמידי דאכילה וקשה לפי' ר"ת דמאי נפקא מינה דמשערינן אותו זית בכוס מלא יין דכן יכול לשער במים כמו יין במקום שישימו הזית איגורי בין ביין בין במים שם ישימו כמו כן החרגנים והזגים ואם נעמיד שמעתין במידי דשתיה כיון דאמרינן לחייב בשתיה מה שמפיל שיעור כזית מן היין דהוא דבר מועט הא פשיטא דכיון דשתה יין דשעוריה כ) (מהכא) דאי אפשר לשערו אלא ביין וקלת משמע בירושלמי לנזיר כפר"ת דאכילה לכולי עלמא בכזית דקאמר התם משנה ראשונה עד שישתה רביעית יין דהוו דרשין שכר שכר מה שכר שנאמר להלן רביעית אף שכר האמור כאן רביעית חזרו לומר לא יאכל ולא ישתה מה אכילה בכזית אף שתיה בכזית: כל כלי בעלי בתים שיעורן כרמונים. גבי כלי עץ מיתניא פי"ז דכלים אבל בכלי חרס תנן פ' שלישי דכלים [מ"א] העשוי לאוכלין שיעורן כזיתים העשוי למשקים כו' והא דאמר בסוף המצניע (שבת דף לה:) חמש מדות בכלי חרס ניקב כמוליא זית טהור מלקבל זיתים ועדיין כלי הוא לקבל רמונים היינו אם יחדו לרמונים אבל סתמו כמוליא זית: שיעורן כרמונים. במס' כלים פ' י"ז [מ"ד] תנן הרמונים שאמרו שלשה אחוזים זה בזה ולא שיהא צריך נקב גדול כל כך כדי שילאו שלשתן בבת אחת אלא אחד נגד הבא אחר בסוף המצניע (שבת דף לה:) כמוליא רמון משמע רמון אחד דלא קאמר רמונים ועוד בפ' אלו קשרים (שם דף קיב:) ובפ' עושין פסין (עירובין דף כד.) דבעי חזקיה ניקב כמוליא זית וסתמו וחזר וניקב כמוליא זית וסתמו עד שהשלימו למוליא רמון מהו הוה ליה למינקט ניקב כמוליא רמון וסתמו וחזר וניקב כמוליא רמון וסתמו עד שהשלימו לשלשה רמונים מהו ונראה לפרש דהא דנקט שלשה רמונים אחוזים דאע"פ שמוליאם זה אחר זה אין נוחין לצאת דרך נקב לר כמו שהיה יולא זה אחר זה בפני עצמו עוד יש לפרש דנקט שלשה אחוזים זה בזה משום דרמון דגדל יחידי בפני עצמו או שנים גדולים יותר מדאי והגדלים ארבעה אחוזים קטנים יותר מדאי אבל הגדלים שלשה בינוניים ומשערים בהן: [וע"ע תוספות שבת קיב: ד"ה עד ותוספות עירובין ד: ד"ה שיעורן]: אלא הלכתא נינהו וקרא אסמכתא בעלמא. מכאן קשה לגירסת הספרים דבפ' בתרא דיומא (דף פ. ושם) דא"ר יוחנן שיעורין ועונשין הלכה למשה מסיני ופריך שיעורין מיכתב כתיבי ארך חטה ומשני אלא אימא שיעורין של עונשין וקשה לאותה גירסא דמאי קפריך מיכתב כתיבי הא מסיק הכא דקרא אסמכתא היא ועוד מאי קמשני אימא שיעורין של עונשין הלא על השיעור הקשה מיכתב כתיבי ועוד דבכל דוכתא דמייתי האי קרא דשיעורין מייתי כולה מילתא דר' חנן דהכא ומתון כך גרים התם בקונטרס עונשין מיכתב כתיבי אלא אימא שיעורין של עונשין ובפ' כילד מברכין (ברכות ד' מא. ושם) משמע קצת (א) דרשה גמורה דאמר רב ג) (חמא אמר) ר' יצחק כל המוקדש בפסוק זה מוקדש לברכה שנאמר ארך חטה וגו' והדר אמר ופליגא דר' חנן דאמר ר' חנן כל הפסוק לשיעורין נאמר ושמא למאי דמסיק התם ואידך שיעורין מי כתיבי לא פליגי:

דבר

בינו ובין המים. ודחינן מן התורה חציצת בשרו, כי אתאי הלכתא לשערו. שערו נמי דאורייתא, דכתיב ביה ורחץ את בשרו, ודרשינן את הטפל לבשרו ומאי ניהו שערו. ואמרינן נימא אחת קשורה חוצצת, שלש אינן חוצצות משום דמחלחלי ועייל בהו מיא, שתים איני יודע. אלא כי אתאי הלכתא לרובו ולמיעוטו ולמקפיד ולשאינו מקפיד, וכדר' יצחק, דאמר ר' יצחק כו'.

א) ל"ל בדרך שכיבה והיינו שיהא שיעור מיכב ואוכל.

לו א מיי' פט"ז מהלכות טומאת צרעת הלכה ו:
לז ב מיי' פ"ג מהלכות טומאת מת הלכה ב [ופ"ב הלכה י]:
לח ג מיי' פ"ה מהלכות מזרות הלכה ב סמג לאוין רנ:
לט ד מיי' פי"ח מהל' שבת הלכה ח:
מ ה מיי' פ"ו מהלכות כלים הלכה ב:
מא ו מיי' פ"ב מהלכות שביתת עשור הלכה ח סמג לאוין סט טור ש"ע א"ח סי' תריב סעיף ח:
מב ז מיי' פי"ח מהל' איסורי ביאה הלכה טז ופ"ח מהל' מקואות הלכה יב סמג לאוין קיח ועשין רמח טוש"ע י"ד סי' קלח סעיף ח:
מג ח ט מיי' פ"א מהל' מקואות שם [ופ"ב הל' טו] טוש"ע שם סעיף ה:

תורה אור השלם

1. אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה וְגֶפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ:
דברים ח ח
2. וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת כָּל שַׂעְרוֹ אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ וְאֶת גַּבֹּת עֵינָיו וְאֶת כָּל שַׂעְרוֹ יְגַלֵּחַ וְכִבֵּס אֶת בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָהֵר:
ויקרא יד ט

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אלא הלכתא וכו' משמע קצת דדרשה גמורה היא לאמר:

רבינו חננאל

מצאנו שכתוב בפסוק והבא אל הבית והאוכל בבית והשוכב בבית, היה [לו] לומר והבא אל הבית ודיו, ואני אומר הבא טמא, האוכל והשוכב לא כל שכן. ותניא בתורת כהנים אם סופנו לרבות הבא אע"פ שאינו לא אוכל ולא שוכב מה ת"ל אוכל ושוכב, אלא ליתן שיעור להבא כדי אכילה בשכיבה(ל). וכמה שיעור אכילה, כדי אכילת פרס פת חטין ולא פת שעורין, מיסב ואוכלה בלפתן. ושנינן במס' פרה פרק ראשון כיוצא בו אחד האוכל בבית המנוגע פרס, משלש לקב. אמרו לו מי"ח לסאה, אמר להם כך שמעתי סתם. אמר בן עזאי אני אפרש כשאתה אומר משלש לקב אין בו חלה וכשאתה אומר מי"ח לסאה מיעטתו חלתו. שעורה, עצם כשעורה מטמא במגע ובמשא ולא באהל, ומפורש במס' אהלות. גפן, כדי רביעית יין לנזיר. ואמרינן עשרה רביעיות הן. תאנה כו'. ושנינן לעולם הלכתא, והאי קרא דכתיב ארץ חטה ושעורה וגו' אסמכתא בעלמא. חציצין דאורייתא נינהו, דכתיב ורחץ את בשרו במים, שלא יהא דבר חוצץ

דבר תורה רובו ומקפיד עליו חוצץ. י"מ דהכא איירי בשער אבל בבשר חוצץ אפילו מיעוטו שאינו מקפיד וקשה לר"ת מהא דאמרינן פרק הערל (יבמות דף עח. וש"נ) גבית מעוברת שנתגיירה בנה אין צריך טבילה ופריך אמאי וכי תימא משום ילחק האמר רב כהנא לא שנו אלא רובו אבל כולו אע"פ שאינו מקפיד חוצץ. ומשני שאני עובר דהיינו רבותיה. שמעינן מינה דהאי רובו רוב גופו של אדם הוא. [ו] ואתאי הלכתא גזרו על רובו שאינו מקפיד להיות חוצץ, משום רובו המקפיד שהוא דבר תורה, וכן מיעוטו המקפיד משום רובו המקפיד. ונגזור נמי על מיעוטו שאינו מקפיד משום מיעוטו המקפיד כו', ודחינן רובו שאינו מקפיד ומיעוטו [המקפיד] גזירה נינהו, ואין גוזרין גזרה לגזרה. **פי' המקפיד**, כגון שעוה וכיוצא בה שיש דבוק בבשרו של אדם ומקפיד עליו להוציאו מעל בשרו, חוצץ. כתבנן כל המקפיד עליו [ז] להסירו חוצץ וכל שאינו מקפיד עליו להסירו אינו חוצץ. **ושאין (ע)לה שלש דפנות כו'.** תנו רבנן שתים בהלכתן ושלישית אפילו טפח, ר' שמעון אומר שלש בהלכתן ורביעית אפילו טפח. במאי פליגי, רבנן סברי יש אם למסורת, פירוש כמסורת הכתיבה וחסירין הן, בסכת בסכת בסוכות הרי כאן ארבע, דל חד לגופיה פשו להו ג', שתים בהלכתן אתאי הלכתא גרעתא לשלישית ואוקימתא אטפח. [פ"] **הלכתא** הא דגרסינן בנדה פרק ג' תני אושעיא זעירא דמן חברייא חמשה שיעורן [טפח], ואלו הן שליא ושופר ושדרא ואיזוב ודופן הסוכה. דתניא שתים בהלכתן ושלישית אפילו טפח. ור' שמעון **סבר** יש אם למקרא ולא חיישינן לכתיבה, דבסוכות בסוכות בסוכות קרינן, הרי כאן שש, דל חד קרא לגופיה פשו להו ארבע, שלש בהלכתן ורביעית אפילו טפח, אתאי הלכתא, האי דתני אושעיא, גרעתא לרביעית אוקימתא אטפח. **איבעית אימא** כולי עלמא יש אם למקרא, וד' הם, ובהא פליגי תנא קמא סבר סככה בציא קרא פשו להו תלת, ור' שמעון סבר סככה לא בציא קרא. **איבעית אימא** כולי עלמא יש אם למסורת, וד' הם, דל חד לגופיה פשו להו תלת, תנא קמא סבר כי אתאי הלכתא למיגרע מהני תלת חד ולוקמה אטפח, ור' שמעון כי אתאי לשפויי אהני תלת דופן אחריתי דאית בה טפח. **איבעית אימא** כולי עלמא יש אם למסורת, והכא בדורשין תחילות קמיפלגי, פירוש הא קרא חדא דאוקימתא לגופיה. ור' שמעון סבר דרשינן ליה, ותנא קמא סבר לא דרשינן ליה. **רב אמר** טעמיה דר' שמעון מהכא, זה היה **קבלה בידינו ומצאנו מפורש בתלמוד** ארץ ישראל רבנן דקיסרי שמעין טעמייהו דרבנן וטעמיה דר' שמעון מהדין קרא, וסוכה תהיה לצל יומם מחורב, (למחסה ולמסתור) הרי אחת למעלה בסככה, למחסה ולמסתור, הרי שתים לדפנות, מזרם וממטר, רבנן אמרי אחת רבי שמעון אמר שתים. **אותו טפח היכן מעמידו**, רב אמר, כנגד היוצא, **כדגרסינן בירושלמי** רב אמר אותה של טפח צריכה שתהא משוכה מן הכותל טפח. אמרו רב כהנא ורב אסי

ו) נראה דר"ל דאתאי הלכתא לזה דרוב גופו של אדם ומקפיד עליו חוצץ. ז) כמשנה שם ליתא לתיבת להסירו ואולי דרבינו גרס שם.

ו: עין משפט נר מצוה

מד א מיי' פ"ד מהל' סוכה הלכה ב סמג עשין מג טור שו"ע ת"מ סי' תרל סעיף ב:

רבינו חננאל

ודברי ר' יצחק מפורשין ביבמות בפרק הערל, דגרסינן התם ואלא הא דאמר רבא מעוברת שנתגיירה אין בנה צריך טבילה, אמאי אין צריך טבילה, וכי תימא משום דר' יצחק דאמר דבר תורה רובו ומקפיד עליו [חוצץ רובו שאינו מקפיד עליו] אינו חוצץ, והאמר רב כהנא לא שנו אלא רובו אבל כולו אע"פ שאינו מקפיד חוצץ. ומשני שאני עובר דהיינו רבותיה. שמעינן מינה דהאי רובו רוב גופו של אדם הוא. [ו] ואתאי הלכתא גזרו על רובו שאינו מקפיד להיות חוצץ, משום רובו המקפיד שהוא דבר תורה, וכן מיעוטו המקפיד משום רובו המקפיד. ונגזור נמי על מיעוטו שאינו מקפיד משום מיעוטו המקפיד כו', ודחינן רובו שאינו מקפיד ומיעוטו [המקפיד] גזירה נינהו, ואין גוזרין גזרה לגזרה. **פי' המקפיד**, כגון שעוה וכיוצא בה שיש דבוק בבשרו של אדם ומקפיד עליו להוציאו מעל בשרו, חוצץ. כתבנן כל המקפיד עליו [ז] להסירו חוצץ וכל שאינו מקפיד עליו להסירו אינו חוצץ. **ושאין (ע)לה שלש דפנות כו'.** תנו רבנן שתים בהלכתן ושלישית אפילו טפח, ר' שמעון אומר שלש בהלכתן ורביעית אפילו טפח. במאי פליגי, רבנן סברי יש אם למסורת, פירוש כמסורת הכתיבה וחסירין הן, בסכת בסכת בסוכות הרי כאן ארבע, דל חד לגופיה פשו להו ג', שתים בהלכתן אתאי הלכתא גרעתא לשלישית ואוקימתא אטפח. [פ"] **הלכתא** הא דגרסינן בנדה פרק ג' תני אושעיא זעירא דמן חברייא חמשה שיעורן [טפח], ואלו הן שליא ושופר ושדרא ואיזוב ודופן הסוכה. דתניא שתים בהלכתן ושלישית אפילו טפח. ור' שמעון **סבר** יש אם למקרא ולא חיישינן לכתיבה, דבסוכות בסוכות בסוכות קרינן, הרי כאן שש, דל חד קרא לגופיה פשו להו ארבע, שלש בהלכתן ורביעית אפילו טפח, אתאי הלכתא, האי דתני אושעיא, גרעתא לרביעית אוקימתא אטפח. **איבעית אימא** כולי עלמא יש אם למקרא, וד' הם, ובהא פליגי תנא קמא סבר סככה בציא קרא פשו להו תלת, ור' שמעון סבר סככה לא בציא קרא. **איבעית אימא** כולי עלמא יש אם למסורת, וד' הם, דל חד לגופיה פשו להו תלת, תנא קמא סבר כי אתאי הלכתא למיגרע מהני תלת חד ולוקמה אטפח, ור' שמעון כי אתאי לשפויי אהני תלת דופן אחריתי דאית בה טפח. **איבעית אימא** כולי עלמא יש אם למסורת, והכא בדורשין תחילות קמיפלגי, פירוש הא קרא חדא דאוקימתא לגופיה. ור' שמעון סבר דרשינן ליה, ותנא קמא סבר לא דרשינן ליה. **רב אמר** טעמיה דר' שמעון מהכא, זה היה **קבלה בידינו ומצאנו מפורש בתלמוד** ארץ ישראל רבנן דקיסרי שמעין טעמייהו דרבנן וטעמיה דר' שמעון מהדין קרא, וסוכה תהיה לצל יומם מחורב, (למחסה ולמסתור) הרי אחת למעלה בסככה, למחסה ולמסתור, הרי שתים לדפנות, מזרם וממטר, רבנן אמרי אחת רבי שמעון אמר שתים. **אותו טפח היכן מעמידו**, רב אמר, כנגד היוצא, **כדגרסינן בירושלמי** רב אמר אותה של טפח צריכה שתהא משוכה מן הכותל טפח. אמרו רב כהנא ורב אסי

ו) דבר תורה רובו ומקפיד עליו חוצץ ושאינו מקפיד עליו אינו חוצץ וגזרו על רובו שאינו מקפיד משום רובו המקפיד ועל מיעוטו המקפיד משום רובו המקפיד וליגזר נמי על מיעוטו שאינו מקפיד משום מיעוטו המקפיד אי נמי משום רובו שאינו מקפיד [ז] היא גופא גזירה ואנן ניקום ונגזר גזירה לגזירה מחיצין הא דאמרן הניחא [א] לרבי יהודה אלא לר"מ מאי איכא למימר כי אתאי הלכתא לגוד [ד] ולבוד ודופן עקומה: ושאין לה שלש דפנות: תנו רבנן [א] שתים [ב] כהלכתן ושלישית אפילו טפח ר"ש אומר שלש כהלכתן ורביעית אפילו טפח במאי קמיפלגי רבנן סברי יש אם למסורת ור' שמעון סבר [ג] יש אם למקרא רבנן סברי יש אם למסורת [1] בסכת בסכת בסכות הרי כאן ארבע דל חד לגופיה פשו להו תלתא שתים כהלכתן ואתאי הלכתא וגרעתה לשלישית ואוקמה אטפח ר' שמעון סבר יש אם למקרא בסכות בסכות בסכות [ד] הרי כאן שש דל חד קרא לגופיה פשו להו ארבע שלש כהלכתן אתאי הלכתא וגרעתה לרביעית ואוקמתה אטפח ואי בעית אימא דכולי עלמא יש אם למקרא והכא בהא קמיפלגי מר סבר [ה] סככה בעיא קרא ומר סבר סככה לא בעיא קרא ואיבעית אימא דכולי עלמא יש אם למסורת והכא בהא קמיפלגי מ"ם כי אתאי הלכתא לגרע ומ"ס כי אתאי הלכתא להוסיף ואיבעית אימא דכולי עלמא כי אתאי הלכתא לגרע ויש אם למסורת והכא [ו] בדורשין תחילות קמיפלגי מ"ם דורשין תחילות ומ"ס אין דורשין תחילות רב מתנה אמר טעמיה דר"ש מהכא [2] וסוכה תהיה לצל יומם מחורב ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר ואותו טפח היכן מעמידו אמר רב מעמידו כנגד היוצא אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב

ויעמידנו

דבר תורה. הלכה למשה מסיני: **רובו.** רוב שערו מטוגף בטיט או קשור אחת אחת ומקפיד עליו חוצץ: **אין מקפיד עליו.** הוה ליה כגופיה הואיל ואין קופו ליטלו ובטילו לגביה ולא חייץ: **וגזרו על רובו שאינו מקפיד.** הואיל והוי רוב ודמי במקצת לחציצה לחלוייתא: **ועל מיעוטו המקפיד.** הואיל ודמי ליה בהקפדה: (ח) **גזרה.** ללו הלכה למשה מסיני הוא אלא גזירה מדרבנן ורובו המקפיד לחודיה הוא דהוי הלכה למשה מסיני: **הא דאמרן.** לגובה עשרה: **הניחא לרבי יהודה.** דלא נפקא ליה מקראי אלטריך הלכתא: **לגוד.** להיכא דצריך למיגד או גוד אחית או אסיק כגון אכסדרה בבקעה דאמרינן בה פי תקרה יורד וסותם [ט]: **ולבוד.** פחות מג': **דופן עקומה.** פחות מד' אמות: **שאים להלכתן.** מזרחית ולפונית כמין גאס או דרומית ומערבית: **כהלכתן.** כשיעור משך סוכה: **יש אם למסורת.** כמה שכתב משה ומסר בספר תורה לישראל היא האם והעיקר ולא כמו שהוא נקרא: בסכת תשבו ישבו בסכת כי בסכות הושבתי אתכם: **נסכת.** משמע חדא: **לגופיה.** דאין דורשין תחילות. פסוק הנאמר ראשון אינו לדרשה אלא למשמעו אתא: **הילכתא.** הא דאמרינן לעיל [פ:] הלכה למשה מסיני להכי נמי אתמר ליה הלכתא למחילות למיגרעיה לשלישית דופן סוכה ולמיסגי ליה בטפח: **סככה לא בעי קרא.** דממשמעותא דגופיה נפקא דסוכה בלא סכך לא מקרייא: **דורשין תחילות.** לדרשה הוו להו ארבעה: **למחסה ולמסתור וגו'.** ובלא ארבע מחילות אלו מחסה מזרם הוא שהרוח משיב את הזרם לדך דופן הפרוץ: **לנגד היוצא.** מקום שהמחילה כלה באיזה שילבה אם השתים מזרחית לפונית יעשה הטפח בסוף הלפונית במקצועו אלא מערב או במזרחית אלא דרום:

ויעמידנו

דבר תורה. הלכה למשה מסיני בתורה שבעל פה (ערובין ד:). **רובו.** רוב שערו, שאם יש בו דבר המונע כגון דם יבש וליו וטיט יבש וחפת יבש או שקשור רובו אחת אחת (שם). **ומקפיד עליו.** שמצטער על לבוש זה שבראשו (שם). **ושאינו מקפיד עליו.** הוי כגופו ואע"ג דהוי ברובו אינו חייץ (שם). **וליגזר נמי על מיעוטו שאינו מקפיד משום מיעוטו המקפיד.** דדמו להדדי, דהאי מיעו מקפיד והאי מיעו מקפיד. **אי נמי גזור בו, משום רובו שאינו מקפיד.** דדמי להדדי, דהאי מיעוט והאי מיעוט (שם). **היא גופא גזירה.** משום רובו המקפיד דלאמר (שם). **ואנן ניקום ונגזר גזירה לגזירה.** הא דאמרינן בכולה הש"ס שאין גוזרין גזירה לגזירה, מהאי קרא נפקא ושמרתם את משמרתי (ויקרא יח) עשו משמרת, כלומר גזירה, למשמרתי, לתורתי, ולא משמרת למשמרת, שלא יעשו גזירה לגזירה (ביצה ב:). **שתים.** דפנות של סוכה, כהלכתן. שלימות, ושלישית אפילו טפח. כדוס י' טפחים (סנהדרין ד.). **יש אם למסורת.** כמה שנמסרה כתב של תיבה למשה אנו לריכין לדורשה ולא לפי המקרא (מכות ז:) שנמסרה כתיבתו לכתבו הסוכה (סנהדרין ד.). **יש אם למקרא.** בתר קרייה אלונין דהיא עיקר (שם). **דבולי עלמא יש אם למקרא.** וכי מלינן חד בסוכות לגופיה פשו להו מרבעה (שם ד:). **סככה בעיא קרא.** פשו להו ג' דפנות וגרעתה הלכתא לשלישית, וש"ס סבר סככה לא בעי קרא, דמקרא דמלינן לגופיה נפקא, דהא בלא סכך לא מיקרי סוכה (שם).

ח) עירובין ד: יבמות עח. נדה סז:, ט) [גילה ג. ו"ש"נ], ג) [נעיל ה: וש"נ], ד) [עי' שבת נז.], ה) [נקמן ז:] סנהדרין ד. נדה כו. [תוספ' ספ"ל], ו) [קידושין יח: וש"נ], ז) [ופע"ג דדפנו' לא מיקרי סוכה מ"מ מיתוא דקרא לגופיה נדפנו' עי' רש"י נקמן יב. במשנה ד"ה כסדרן], ח) [סנהדרין ד:], ט) [סנהדרין ג:], י) בס"א: בטיל, כ) [נקמן יח:], ל) [ל"ל דר"ג], מ) [נדל"ל דמלאוה], נ) [נדל"ל מלוה], ס) [ל"ל לך], ע) [ל"ל יומם],

תורה אור השלם

1. (מב) בַּסֻּכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת: (מג) לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:
ויקרא כג מב-מג

2. וְסֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם מֵחֹרֶב וּלְמַחְסֶה וּלְמִסְתּוֹר מִזֶּרֶם וּמִמָּטָר:
ישעיהו ד ו

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ועל מיעוטו וכו' בהקפדה הס"ד ואח"כ מ"ש וכל גזרה: (ב) תוס' ד"ה ור' שמעון וכו' כדקאמרינן בהכוא שמעתא דרבי שמעון ורבן גמליאל דפליגי אדר' עקיבא:

מוסף רש"י

דבר תורה. הלכה למשה מסיני כמוהה שבעל פה (ערובין ד:). **רובו.** רוב שערו, שאם יש בו דבר המונע כגון דם יבש וליו וטיט יבש וחפת יבש או שקשור רובו אחת אחת (שם). **ומקפיד עליו.** שמצטער על לבוש זה שבראשו (שם). **ושאינו מקפיד עליו.** הוי כגופו ואע"ג דהוי ברובו לא חייץ (שם). **וליגזר נמי על מיעוטו שאינו מקפיד משום מיעוטו המקפיד.** דדמו להדדי, דהאי מיעו מקפיד והאי מיעו מקפיד. **אי נמי גזור בו, משום רובו שאינו מקפיד.** דדמי להדדי, דהאי מיעוט והאי מיעוט (שם). **היא גופא גזירה.** משום רובו המקפיד דלאמר (שם). **ואנן ניקום ונגזר גזירה לגזירה.** הא דאמרינן בכולה הש"ס שאין גוזרין גזירה לגזירה, מהאי קרא נפקא ושמרתם את משמרתי (ויקרא יח) עשו משמרת, כלומר גזירה, למשמרתי, לתורתי, ולא משמרת למשמרת, שלא יעשו גזירה לגזירה (ביצה ב:). **שתים.** דפנות של סוכה, כהלכתן. שלימות, ושלישית אפילו טפח. כדוס י' טפחים (סנהדרין ד.). **יש אם למסורת.** כמה שנמסרה כתב של תיבה למשה אנו לריכין לדורשה ולא לפי המקרא (מכות ז:) שנמסרה כתיבתו לכתבו הסוכה (סנהדרין ד.). **יש אם למקרא.** בתר קרייה אלונין דהיא עיקר (שם). **דבולי עלמא יש אם למקרא.** וכי מלינן חד בסוכות לגופיה פשו להו מרבעה (שם ד:). **סככה בעיא קרא.** פשו להו ג' דפנות וגרעתה הלכתא לשלישית, וש"ס סבר סככה לא בעי קרא, דמקרא דמלינן לגופיה נפקא, דהא בלא סכך לא מיקרי סוכה (שם).

מסורת הש"ס

ויעמידנו כנגד ראש תור. (רא"ש שורה) במקצוע [ה] לפונית מערבית באלכסון או מזרחית דרומית כשהמחילות מערבית לפונית דנראה נוטה לב' מחילות ומיחזי כארבע מחילות. רא"ש תור הוא תלם מענה של סוף שדה שהתלמים כליס והולכין באלכסון זה ארוך מזה מעט: **טפח שוחק.** מודלין בד' אצבעות שאינם נוגעות זו בזו דהוי טפח ומשהו: **ומעמידו בפחות מג'** [ו]. סמוך לאחת הדפנות ופחות מג' כלבוד והויא ליה כמחילה של ד' טפחים ומשך סוכה שבעה נמצא רובו של דופן עשוי: **כמבוי.** המפולש [ז] ששתי הדפנות זו כנגד זו: **כשרה.** דהא נמי קרי להלכתן: **גלגל רוח שירלה.** שהרי יש כאן ארבעה יולאין ולאיזה יולא שירלה יעשנו: **עושה פס** [ד]. דופן גמור של ד' טפחים [ו] ומעמידו בפחות מג' סמוך לדופן אצל מקצוע. פס ארבעה דכי אמרינן לבוד איכא ז' טפחים ארוך כדי סוכה קטנה: **שתי דפנות.** שלמות דהלכתן כמין גאס דאין נראות מפולשות כי האי: **אמר רבא ואינה נתרת אלא בצורת הפתח.** בעירובין (דף יא:) אמר היכי דמי צורת הפתח קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהם. והכא קאמר רבא דטפח ששנינו בברייתא שמתיר בדופן שלישית אינו מתיר אלא אם כן עשאו לאותו טפח צורת הפתח על פני כל הדופן כולו. כילד קנה של חצי טפח אצל היולא וקנה של חצי טפח במקצוע שכנגדו וקנה על גביהם [ח] מזה לזה [ג] הוה ליה כאילו כל הדופן סתום דפתח שיש לו צורת פתח שמעיד בדופן שלישית אינו מתיר אלא אם כן עשאו לאותו טפח צורת הפתח על פני כל הדופן כולו. כילד קנה של חצי טפח אצל היולא וקנה של חצי טפח במקצוע שכנגדו וקנה על גביהם [ח] מזה לזה [ג] הוה ליה כאילו כל הדופן סתום דפתח שיש לו צורת פתח שמעלייתא היא בפרק קמא דעירובין (דף ג:) וזהו טפח שאמרו חכמים: **ונתרת נמי בצורת הפתח.** משמע דטפח ששנינו היינו כדפרש רבי שמעון לעיל עושה שתימה טפח אצל היולא ואתא רבא למימר דאם עשה צורת הפתח על פני כל הדופן בשני קנים כל שהוא וקנה על גביהם אצל ליה במקום טפח ומכשר ליה כוותיה דאו האי או האי מכשר: **וצריכא נמי צורת הפתח.** משמע דתרוייהו בעינן טפח אצל היולא וקנה בזוית שכנגדו וקנה שעל גביהם אצל מטפח זה לקנה של זוית: **דקעביד טפח שוחק.** אצל היולא כדרבי שמעון: **לא סבר לה מר ונתרת נמי.** או האי או האי: **וכן בשבת.** אע"פ שצריך לשבת שלש מחילות ליעשות רשות היחיד שבת של סוכות מותר לסמוך על מחילות הסוכה אם עשה ברה"ר סמוך לפתחו סוכה דאין בה אלא שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח מכניס ומוציא הימנה לביתו [ד]. ואע"ג דבשאר שבתות לא מישתרי אי נמי בשאר מחילות שאינן של סוכה לא מישתרו בהכי לשבת דסוכה שריא דמיגו דההוא טפח אגמריה רחמנא למשה במחילות סוכה דליהוי ליה דופן שלימה לסוכה הוי דופן נמי בשבת דסוכה לענין שבת: **דופן סוכה כדופן שבת.** כל לידי דפנות שהתירו חכמים לשבת כגון מחילה של שתי בלא ערב כדאמר בעירובין (דף טז:) מקיפין בקנים ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו שלשה טפחים ואע"פ שרחב קנה אינו אלא מלא אצבע ויש בין קנה לקנה שלשה טפחים חסר משהו ואיכא פרוץ מרובה על העומד שפיר דמי דאמרינן לבוד והוה ליה כולו עומד או של ערב בלא שתי כדתנן התם (פס) מקיפין שלשה חבלים הוי היקף נמי לדופן סוכה ובלבד שיהא שהיר שלא יהא בין קנה לחבירו שלשה טפחים כשהוא מקיף כי היכי דאמר לענין שבת דאם כן נפיק ליה מתורת לבוד ולוזוקא במקומות הרבה דהוי ליה פרוץ מרובה על העומד אבל מקום אחד או שני מקומות הוו להו כפתחים: **שהשבת אינה נתרת.** אם יש בה פתחים הרבה שאין בהם צורת הפתח ורבים על העומד ומבטלי ליה לעומד: **מה שאין כן בסוכה.** דסגי ליה בשתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח ואפילו היו לה פתחים בשתי הדפנות אחד או שנים כדי מצטרפת להו בהדי שתים הפרוצות הוה ליה פרוץ מרובה שריא: **מאי נאו.** אפילו בשבת שבתוך החג קאמר דלא מישתריא לטלטולי והכי קאמר יתירה הלכות טלטול שבת דסוכה אהלכות הכשר סוכה לאכול ולישן ולצאת ידי חובת סוכה לענין מיפק ידי חובתו נפיק ובלבד שלא יטלטל בה אלא [ה] ארבעה ולא יכנים ממוכה לבית: **לא.** הכי קאמר יתירה הלכות טלטול שבת דעלמא אהלכות טלטול שבת דסוכה ששבת דעלמא אינה נתרת אלא בעומד מרובה דליכא למימר בה מיגו ושבת דסוכה נתרת משום מיגו: ואי שבת דעלמא קאמר אבל שבת דסוכה והלכות הכשר סוכה שוין משום מיגו ליתני נמי יתירה הלכות הכשר סוכה דעלמא דחול אהלכות הכשר סוכה דשבת: **ואילו סוכה דשבת.** אם עשויה כמבוי שתי דפנותיה זו כנגד זו סגי לה בלחי זקוף אצל היולא אע"ג דאין רחבו טפח דמיגו דהוי דופן לשבת הוי נמי דופן לסוכה דהא מר משום דאית ליה מיגו אמר הכי לדידך דאמרת לחי משום מחילה והזורק למבוי מפולש שיש לו לחי אמר מאיר אלמא מדאורייתא מחילה היא ומתוכו לרשות היחיד נהי דמדרבנן אסור מדאורייתא מיהא מותר דהא מר משום דאית ליה מיגו אמר מיגו דהוי דופן לסוכה דקילא הוי דופן לשבת דחמירא: **מתמירתא לקילתא מיבעיא.** דמבוי שיש לו לחי זקוף דכשר לסוכה בשבת:

ויעמידנו [ה] כנגד ראש תור [ו] שתיק רב איתמר נמי אמר שמואל משמיה דלוי מעמידו כנגד היוצא וכן מורין בי מדרשא מעמידו כנגד היוצא רבי סימון ואיתימא רבי יהושע בן לוי אמר [ז] עושה לו טפח שוחק ומעמידו בפחות משלשה טפחים סמוך לדופן וכל פחות משלשה סמוך לדופן כלבוד דמי אמר רב יהודה סוכה העשויה כמבוי כשרה ואותו טפח מעמידו לכל רוח שירצה רבי סימון ואיתימא ר' יהושע בן לוי אמר [ח] עושה לו פס ארבעה ומשהו ומעמידו בפחות משלשה סמוך לדופן וכל פחות משלשה סמוך לדופן כלבוד דמי ומאי שנא התם דקאמרת סגיא טפח שוחק ומאי שנא הכא דקאמרת בעיא פס ארבעה התם דאיכא שתי דפנות כהלכתן סגי ליה בטפח שוחק הכא דליכא שתי דפנות אי איכא פס ארבעה אין אי לא לא אמר רבא ואינה נתרת אלא בצורת הפתח איכא דאמרי אמר רבא [ט] וצריכא נמי צורת הפתח רב אשי אשכחיה לרב כהנא דקא עביד טפח [א] שוחק וקא עביד צורת הפתח א"ל לא סבר מר להא דרבא דאמר רבא ונתרת נמי בצורת הפתח א"ל אנא כאידך לישנא דרבא סבירא לי דאמר רבא וצריכא נמי צורת הפתח: שתים כהלכתן כו': אמר [ו] רבא [ז] וכן לשבת מגו דהויא דופן לענין סוכה הויא דופן לענין שבת איתיביה אביי ומי אמרינן מגו והתניא דופן סוכה כדופן שבת ובלבד שלא יהא בין קנה לחברו שלשה טפחים ויתירה שבת על סוכה שהשבת אינה נתרת אלא בעומד מרובה על הפרוץ [ח] מה שאין כן בסוכה מאי לאו יתירה שבת דסוכה אסוכה ולא אמרינן מגו לא יתירה שבת דעלמא על שבת דסוכה אי הכי ליתני נמי יתירה סוכה דעלמא דאסוכה דשבת דאילו סוכה דעלמא בעיא טפח שוחק ואילו סוכה דשבת לא בעיא טפח שוחק וסגי בלחי דהא את הוא דאמרת סיכך על גבי מבוי שיש לו לחי כשר ההוא לא אצטריכא ליה השתא מקילתא לחמירתא אמרינן מחמירתא לקילתא לא כל שכן גופא אמר [ט] רבא

ויעמידנו כנגד ראש תור. אע"ג דאכיולא בזה אמר פ' קמא דעירובין (דף י:) אמי אוירא דהאי גיסא והאי גיסא ומבטל ליה גבי והרחב מעשר אמות וגבי עור העשלה הכא דטפח מחילה דאורייתא והלכתא גמירי לה לא אמי אוירא ומבטל לה:

עושה לו טפח שוחק. קנה בפחות מג' סמוך [ו] (ליה) לדופן לא יועיל ליחשב כטפח מחמת לבוד דהא לכך בעי טפח שוחק כדי שיהא דופן זה רחב ארבעה טפחים כדפירש בקונטרס כדי שיהא רוב דופן דשיעורו בשבעה טפחים ומשהו ועוד דקנה מבטל ליה אויר:

ואינה נתרת אלא בצורת פתח. פירוש אלא אם כן עשאו לאותו טפח צורת הפתח על פני כל הדופן כולו כילד קנה של חצי טפח אצל היולא וקנה חצי טפח במקצוע שכנגדו וקנה על גביהם דהוה ליה כאילו כל הדופן סתום דאע"ג דבפ' קמא דעירובין (דף יא:) לא יהבינן שיעורא לקנה של צורת פתח אלא אפילו קנה משהו מכאן וקנה משהו מכאן וקנה על גביהם אלא שתהא בריאה כדי לעמוד בה דלת ואפילו דלת של קסין גבי סוכה החמירו דבעינן מחילות הניכרות:

שלא יהא בין קנה לחברו שלשה טפחים. אין זה כר' יאשיה דבסמוך דבעי מחילות [ו] כסכך אלתו מרובה מחמתו:

שהשבת אינה נתרת אלא בעומד מרובה על הפרוץ. משמע הא כפרוץ אסור והוי מלי לאקשויי מהכא לרב פפא דאמר פ"ק דעירובין (דף טו:) פרוץ כעומד מותר ובלאו הכי איתותב התם אף על גב דהלכתא כוותיה כדאמרינן התם משום דדייקינן מתניתין כוותיה כדאמר התם ואי גרסינן הכא שהשבת אינה נתרת בפרוץ מרובה על העומד אתי שפיר:

סיכך

מה א מיי' פ"ד מהל' סוכה הלכה ב טוש"ע א"ח סי' תכל סעיף ב:
מו ב מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ג:
מז ג מיי' שם הלכה ב טוש"ע שם וסעיף ב:
מח ד מיי' שם הלכה י טור שם:
מט ה מיי' שם הלכה יב טור ש"ע שם סעיף ה:

רבינו חננאל (המשך)

העשויה כמבוי מפולש, רב יהודה אמר אותו הטפח מעמידו לכל רוח שירצה, ר' יהושע בן לוי אמר עושה לה פס ארבעה ומשהו ומעמידו בפחות מג' סמוך לדופן, דכל פחות מג' סמוך לדופן כלבוד דמי, דכיון דלית בה שתי דפנות דבוקות זו בזו לא סגי לה הדופן השלישית בטפח אלא בפס ד' ומשהו רחוק מן הדופן ג' חסר משהו, הכל ד' טפחים והן משך סוכה קטנה ונכשרת הסוכה בכך. אמר רב[א] אינה ניתרת הסוכה בענין הזה אלא בצורת הפתח, דלא חיישינן לטפח אם ישנו ואם אינו. איכא דאמרי אמר רבא וניתרת נמי בצורת הפתח, או טפח או צורת הפתח. איכא דאמרי אמר רבא וצריכא נמי צורת הפתח, אע"פ שיש שם טפח [בעינן] צורת הפתח. וכן הלכה, דהא רב כהנא עבד בה עובדא הכי. שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח. אמר רבא וכן לשבת, מיגו דהוה מחיצה לסוכה הויא נמי מחיצה לשבת. ומותיב עלה אביי מהא, דופן סוכה כדופן שבת, כדתנן מקיפין בקנים ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו ג' טפחים. יתירה שבת על הסוכה שהשבת אינה ניתרת אלא בעומד מרובה על הפרוץ, כדגרסינן בעירובין באחרית פרק ראשון תניא כל שהוא ארבעה ומארבעה ועד ד' אמות ועד עשר אמות, צריך שלא יהא פרצה בין זה לזה כמלואו שלא יהא פרוץ כעומד, ואם היה פרוץ כעומד כנגד עומד מותר כנגד פרוץ אסור, ואם היה עומד מרובה על הפרוץ אף כנגד הפרוץ נמי מותר. מה שאין כן בסוכה שטפח בדופן סוכה או פס ד', מתיר (כמו) [כנגד] הפרוץ. מאי לאו יתירה שבת דסוכה אסוכה, ולא אמרינן מיגו דהויא דופן לסוכה הויא נמי לשבת. [ודחינן מאי] מה שאין כן, בשבת דעלמא. ואקשינן עליה אי הכי ניתני נמי יתירה סוכה דעלמא, דאילו סוכה דעלמא לא סגי לה בלחי כל שהו עד שיהא כטפח, ואילו שבת דעלמא סגי לה בלחי כל שהו, כדתנן לחיים שאמרו גובהן עשרה טפחים רחבן ועביין כל שהו, ואת הוא דאמרת סיכך על גבי מבוי שיש לו לחי כשר. ודחי רבא הא לא אצטריך למיתנא, השתא דופן סוכה דהיא קילתא הויא דופן לשבת החמורה, מידי דאיתיה דופן לשבת החמורה לא כל שכן דתהוי דופן לסוכה [ה]קלה.

[ה] [וים גורסי' דרומית מערבית],
[ו]

[ז]

[ח]

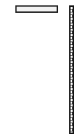

פס ד'

[ט]

[ו] כר"ן טופ: ומשהו,

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רבה וכן לשבת: (ב) שם גופא אמר רבה: (ג) רש"י ד"ה אמר רבא וכו' דה"ל כאילו כל הדופן: (ד) ד"ה וכן לשבת וכו' ומוציא הימנה לביתו. נ"ב וה"ה שמטלטל בה יותר מבארבע כמו האי בסמוך ד"ה מאי לאו: (ה) ד"ה מאי לאו אפילו וכו' אלא בארבע: (ו) תוס' ד"ה עושה וכו' בפחות מג' סמוך לדופן כל"ל ותיבת ליה נמחק: (ז) ד"ה אלא יהא וכו' דבעי במחילות צלתו מרובה מחמתו בסכך הס"ד:

גליון הש"ם

גמ' כנגד ראש תור. מלשון המשנה נלמיס פ"ב מ"ז: שם שתיק רב. כעין זה ביאה דף ו ע"א ולף לז ע"ב ב"ק דף יא ע"א ב"מ דף קט ע"ב:

הגהות הגר"א

[א] ל"ג שוחק נכ' שמעו מפיו. ולא נמצא בכ"י ולאו גופאנלי' דמייה תמיס ע"ז]:

רבינו חננאל

ויעמידנו כנגד ראש תור, כלומר בראש הזוויות ממול זה וזה. כדגרסינן בתחלת המוכר את הבית בענין מצר לו מצר אחד אורך ומצר אחד קצר, אמר רב לא קנה אלא כנגד אותו הקצר, א"ל רב כהנא ורב אסי לרב ויקנה כנגד ראש תור, שתיק רב. וזו ראיה למה שאמרנו. ואסיק' ומעמידו כנגד היוצא, שהוא כנגד קצה הדופן היוצא, להראות כי הוא פתח הסוכה. סוכה

סיכך על גבי מבוי שיש לו לחי כשרה. בין למ"ד בפ"ק דעירובין (דף יב:) לחי משום היכרא בין למ"ד משום מחילה קשה מה ענין סוכה דבעי מחילות דאורייתא למבוי דרבנן דמדאורייתא בלא לחי שרי וי"ל דמיירי בלחי טפח כדאמרינן לעיל דמעמידו בפחות מג' סמוך לדופן דהיינו מדרבנן ובשבת שרי על ידי מיגו ואפילו בסמוך לדופן אבל אין לתרץ דטפח סוכה מדרבנן ומדאורייתא בכל שהוא דהא בפרק המפלת (גמ' דף כו.) קתני דופן סוכה בהדי חמשה שעיורן טפח ואמרינן התם דלא חשיב קורה טפח משום דהוי מדרבנן ולא חשיב אלא הנך דכתיבן ולא מפרש שיעורייהו וא"ת ומבוי זה אם יש בו ג' מחילות גמורות תיפוק לי דבלא לחי הסוכה כשרה דקיימא לן כרבנן דאמרי שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח ובקונטרס פי' דמיירי במבוי מפולש ולא יתכן דא"כ לא משתרי בלחי וקורה אלא לר' יהודה וכולהו אמוראי כרבנן בפ' קמא דעירובין (דף יב:) ואמרינן בסוף חלון (שם דף פא:) ובסוף כל גגות (שם דף לה.) דאין הלכה כרבי יהודה בתחילות וי"ל דלעולם מיירי במבוי סתום מג' רוחות ומיירי כגון שסיכך לגד הלחי ולפנים לגד הבתים לא סיכך דהשתא אין לזו סוכה אלא שתי מחילות ולחי אחד: **סיכך** ע"ג **פסי בירואות כשרה.** מיגו דהוי מחילה לענין שבת ואע"ג דלא התירו אלא לעולי רגלים ולעולי רגלים (ג) לא התירו אלא לבהמתם אבל אדם מטפס ויורד מטפס ועולה כדאמרינן פרק עושין פסין (שם דף כא.) מ"מ כיון דמדאורייתא שרי בכל ענין אמרינן מגו ואפילו מדרבנן לא אסרי משום מלות סוכה וכי עביד לריכותא ממבוי שיש לו לחי ומפסין לא חייש למימר האי טעמא דפשיטא ליה טעמא דמלוה: **מחיצה** היא וקרייה **רחמנא סבכה.** מהא דנפקא לן מחילות לעיל מבסוכות וקרייה רחמנא סבכה לא מצי דרים דהתם לא דרשינן אלא מייתורא ותדע דכולהו מודו דלא בענין למחילות פסולת גורן ויקב: **כולהו** סבירא להו סוכה דירת קבע בענין. על כרחך אין שוין דהא רבי בעי ד' אמות ולב"ש סגי בכדי ראשו ורובו ושולחנו וכוותיה ביבמות פרק ר"ג (דף נא:) כולהו סבירא להו מאמר קושה קנין גמור והא דחשיב הכא ר' יהודה לאו משום דאסיקנא לעיל טעמא דרבנן דפסלי דבעו דירת עראי דהא אדיי דהכא הוא מקשה לרבא[ב] דאית ליה ההוא טעמא אבל מ"מ אמת הוא דלמעלה מכ' לא קיימא אלא אם כן עשאו קבע ואמרינן נמי בפרק היסן (לקמן דף כא:) רבי יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בענין ודייק מהא דמכשיר למעלה מכ' ס"מ דרגיל לעשות סוכתו דירת קבע. **העושה** סוכתו בראש העגלה **או בראש הספינה.** לקמן [ג] (מפרש) בפרק היסן (דף כב: ושם) במתני' דקתני כשרה גרסינן בראש העגלה אבל הכא בברייתא בפלוגתא דר"ג ור"ע אור"ת דלא גרסינן ליה וכן ר"ח לא גרס ליה שבראש העגלה לא פליגי דהא מסקינן בפרק היסן (לקמן דף כג.) דפליגי ביכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה ואינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיס ומיהו יש לדחות דכי האי גוונא אמר יכולה לעמוד ברוח מצויה דארץ ואינה יכולה לעמוד ברוח מצויה שבראש העגלה כיון דניידא ולא מיסתבר כלל דאלא מעתה ליפלגו בסוכה שבראש העגלה כיון דניידא מתחזיא כעראי ועוד קשה דבראש הספינה נמי ניידי ולמה [ג] לי משום דאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיס ומיהו יש לישב כמו שאפרש לקמן בריש היסן (דף כא:) [בד"ה שאין] גבי סוכה שסמכה בכרעי המטה: **אחרים** אומרים סוכה העשויה כשובך פסולה. דסוכה דירת קבע בענין ואחרים היינו ר' מאיר והא דאמר ר"מ לקמן (דף מ:) שתי סוכות היוצרים זו לפנים מזו החילונה סוכה ופטורה מן המזוזה בשאר ימות השנה קאמר דאילו בחג כיון דקסבר דירת קבע בענין חייבת במזוזה כדמוכח פ"ק דיומא (דף י.) דמהאי טעמא מחייב רבי יהודה סוכת החג בחג במזוזה: כמה

עין משפט נר מצוה

ג א ב מיי' שם הלכה י טושי"ע שם סעיף ז:
נא ג שם סעיף ז:
נב ד מיי' פ"ד מהלכות סוכה הלכה ז סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרלד סעיף ב:

רבינו חננאל

וכן אמר רבא סיכך על גבי [פסי בירואות] כשרה, מיגו דהוין הני פסין מחיצות לשבת הוין מחיצות לסוכה. נמצא שלש שמועות דרבא, שתים בשבת ואחת בסוכה. ופשוטות הן. ושחמתה מרובה מצלתה. ת"ר חמתה מחמת סכך ולא מחמת דפנות, וכן הלכתא. אמר אביי, רבי ור' יאשיה ור' יהודה ובית שמאי ור' שמעון ורבן גמליאל ור' אליעזר ואחרים, כולהו סבירא להו סוכה דירת קבע בענין. ודברים פשוטין הן. והא דתניא העושה סוכתו בראש הספינה או בראש העגלה רבן גמליאל פוסל ור' עקיבא מכשיר, שיטה הם ואין הלכה כמותם. וקיימא לן ליתא הא דאחרים דאמ' סוכה העשויה כשובך, ולא כר' יוחנן דאמר סוכה העשויה כבבשן. ושמעתייהו כרבי סלקא דבעי סוכה שיש בה ד' אמות על ד' אמות ולית הלכת' כוותייה. אמר (רבא) [ר' יוחנן] סוכה העשויה עגולה כבבשן, אם יש בהקיפה כדי לישב כ"ד בני אדם כשרה, ואם לאו פסולה. כמאן כרבי דבעי סוכה שיש בה ד' על ד'. ואקשינן למה לי כולי האי, מכדי גברא באמתא יתיב, י"ב סגי, דהא שמעינן ליה לר' יוחנן דאמר בעירובין, מהאי קרא ויעש את הים מוצק עשר באמה משפתו עד שפתו עגול סביב וחמש באמה קומתו וקו שלשים באמה יסוב אותו סביב, שמעינן מינה שכל מי שיש בהיקפו שלשה טפחים יש בו רוחב טפח. בי"ב סגי, כיון דאית בהיקפו י"ב נמצא חללו ד' על ד'.

תורה אור השלם

1. וְשַׁמְתָּ שָׁם אֵת אָרוֹן הָעֵדוּת וְסַכֹּתָ עַל הָאָרֹן אֶת הַפָּרֹכֶת: שמות מ ג

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואמר רבה סיכך: (ב) תוס' ד"ה סיכך ע"ג פסי וכו' ולעולי רגלים נמי לא התירו: (ג) ד"ה העושה וכו' ולמה ליה למימר משום לחינה:

מוסף רש"י

דתנן סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה. שאינה רואיה ליעשות אלא במחילת קבע (יומא י:). **ב' כהלכתן.** מזרחית ומערבית. כהלכתן, כשיעור משך סוכה (לעיל ו:). **ושלישית אפילו טפח.** ברוח י' טפחים (סנהדרין ד:). **העושה סוכתו בראש העגלה.** דמטלטלא ולא קביעא, **או בראש הספינה.** שהוא מקום גבוה של ספינה והיס גבוה מאד ואין הרים מקיפין והרוח שולטת שם ושוקרתה (לקמן כב:). **כמין צריף.** כוך של עידין שאורגין בה את העופות ועשו כמוותם שמשפעת והולכת, שגגו וקירותיו אחד (לקמן יח:). **או שסמכה לכותל.** הטה לאשי קנים על הכותל ולאשו אחד על הארץ (שם). **לפי שאין לה גג.** שאינו ניכר מהו גג ומהו כותל, דאהל משופע נאו אהל הוא, אלא אם כן יש בו טפח זקוף, כדקתני בברייתא (שם). **כל שיש בהקיפו שלשה טפחים.** שנריכה חוט ארוך ג' טפחים להקיפה סביב, בידוע שיש בה רוחב טפח אם מחלק (ערובין יג:).

א סיכך על גבי מבוי שיש לו לחי כשרה ואמר (ג) רבא **ב** סיכך על גבי פסי בירואות כשרה וצריכא דאי אשמעינן מבוי משום דאיכא שתי דפנות מעלייתא אבל גבי פסי בירואות דליכא שתי דפנות מעלייתא אימא לא ואי אשמעינן פסי בירואות משום דאיכא שם ארבע דפנות אבל סיכך על גבי מבוי דליכא שם ארבע דפנות אימא לא ואי אשמעינן הני תרתי מחמירתא לקילתא אבל מקילתא לחמירתא אימא לא צריכא: ושחמתה מרובה מצלתה פסולה: ת"ר חמתה מחמת סיכוך **ג** ולא מחמת דפנות רבי יאשיה אומר אף מחמת דפנות אמר רב יימר בר שלמיה משמיה דאביי מ"ט דרבי יאשיה דכתיב **1** וסכות על הארון את הפרוכת פרוכת מחיצה וקא קרייה רחמנא סבכה אלמא מחיצה כסכך בעינן ורבנן ההוא דניכוף ביה פורתא דמחזי כסכך אמר אביי רבי ור' יאשיה (ד) ורבי יהודה ורבי שמעון ורבן גמליאל ובית שמאי ורבי אליעזר ואחרים כולהו סבירא להו סוכה דירת קבע בענין רבי דתניא **ג** רבי אומר כל סוכה שאין בה ארבע אמות על ד' אמות פסולה רבי יאשיה הא דאמרן **ד** רבי יהודה דתנן **ה** סוכה שהיא גבוהה למעלה מכ' אמה פסולה רבי יהודה מכשיר ור' שמעון דתניא **ו** ב' כהלכתן וג' אפילו טפח רבי שמעון אומר ג' כהלכתן וד' אפילו טפח רבן גמליאל דתניא **ז** העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה רבן גמליאל פוסל ור"ע מכשיר בית שמאי דתנן **ח** מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין רבי אליעזר דתנן **ט** העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל רבי אליעזר פוסל לפי שאין לה גג וחכמים מכשירין אחרים דתניא אחרים אומרים סוכה העשויה כשובך פסולה לפי שאין לה זויות אמר ר' יוחנן **י** סוכה העשויה כבבשן אם יש בהקיפה כדי לישב בה כ"ד בני אדם כשרה ואם לאו פסולה כמאן כרבי דאמר כל סוכה שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות פסולה מכדי **יא** גברא באמתא יתיב **יב** כל שיש בהקיפו שלשה טפחים יש בו רוחב בתריסר סגי הני יסוב אותו סביב לעשר אמות רוחב שלשים אמה היקף אלמא הכא נמי בתריסר אמות היקף סגי דנהוי פותיא ארבעה: הני

פסי בירואות. בפרק שני דעירובין (דף יח:) תנן דהתירו חכמים משום עולי רגלים לעשות לבירואות שברשות הרבים פסין ארבעה כמו דיומדין ורואין כאילו יש מחילה מזה לזה ונמצא הבור מוקף מחילות וממלאין מתוכה לתוך המחילה ואם סיכך על גבן כשרה בשבת דסוכות דמיגו דהוי דופן לשבת הוי דופן לסוכה ואע"ג דבענין שתים כהלכתן: **ולריכא.** לרבא למימר הנך תלת שמעתתא לאשמועינן דאמרינן מיגו: **דאי אשמעינן מבוי.** הוה אמינא התם הוא דאמרינן לסוכה ע"י מיגו דליכא שתי מחילות מעלייתא: **פסי בירואות.** אימא אם ד' דיומדין נוטין לארבע הרוחות שיש לכל מחילה אמה מכאן ואמה מכאן שהדיומדין רחבין אמה לכל לד: **ואי אשמעינן הנך תרתי.** ולא אשמעינן הך דאמרינן לעיל וכן לשבת הוה אמינא מחמירתא לקילתא הוא דאמר מיגו: **חמתה מחמת סכך.** פוסלת בה ולא חמתה מחמת דפנות: **פרוכת מחילה היא.** דכתיב (שמות כו) והבדילה הפרוכת לכם וגו': **ורבנן.** אמרי לך מאי וסכות דאמר רחמנא: **ליכוף בה.** למעלה פורתא כעין גג יעשה ממקלתה: **דירת קבע.** דאויה להשתמש קבוע ונראית כבית: **שלא להלכתן.** ופרשינן טעמא למעלה (דף ו:) למחסה ולמסתור מזרם: **גרגש הספינה.** שהיא גבוהה מאד כספינות היס שהן גדולות והרוח בא'ה ועוקרתה. וגרגש העגלה נמי כיון דניידי מתחזי כעין ערלאי: **כ"ש פוסלין.** דראוי לשמשים בענין: **למין צריף.** גגה ולפנותיה בא'ין כאחד כעין כוורת שאין גג ניכר לבד והלפנות לבד: **או שסמכה לכותל.** עשה קנים ארוכים וסמך ראשו אחד מוטה על הכותל וראשו אחר מוטה על הארץ דגגה ודופנה אחד שאין לה גג ואין נאה לדירה: **כשובך.** עגולה: **לבבשן.** עגולה דלית ליה כאחריס: **רבי יאשיה הא דאמרן.** סביבות הקיפה מבפנים: **דאמרן.** בעי ר' יוחנן סוכה גדולה כל כך כרבי דאמר ד' אמות בענין בתמיה דעל כרחך לית לן תנא דמפיס בשיעורא דסוכה כוותיה וכי בעי רבי יוחנן כולי האי אליבא דמאן אמרה: **בתמתא יתיב.** כל אחד מקומו אמה נמצא הקיפה כ"ד אמות וקיימא לן (עירובין דף יג:) כל עגול שיש בהקיפו ג' טפחים יש ברחבו טפח דכתיב (דה"ב ד) בים שעשה שלמה עשר באמה משפתו אל שפתו עגול סביב וקו שלשים באמה

מסורת הש"ס

(ד) [לקמן כא:], (ה) [ויומא י: לקמן כא:], (ו) [ויומא י: לקמן כא:], (ז) [לעיל כב:], (ח) [לעיל ו: וש"נ], (ט) [לקמן כג., (י) [לעיל ג. וש"נ], (יא) לקמן יט: ע"ש, (יב) [עי' תוס' ב"ב קא. ד"ה ורחבן], (יג) עירובין יג: יד. [ב"ב יד: מהלות פי"ב מ"ו], (כ) [לעיל ב.], (ל) רש"ל מ"ו,

הני מילי. דבהיקף ג' אינה רוחבה טפח: **בעיגולא.** רוחב טפח יש בו והוא עגול וכל עגול אין רחבו אלא באמצעו ואין בעיגון ד' אמות מרובעות שיהא מרובע בצידיה כמו באמצעה ובריבועא איכא היקפא טפי: **מכדי כמה מרובע יתר על העיגול רביע.** מתני' היא [ד] באלבעים ותשע מדות והדברים נראין לעינים דאילו אמה עגולה חוט שלש אמות מקיפה ואמה מרובעת צריכה חוט ד' לסובבה אמה לכל רוח: **בשיתסר.** היקף סגי: **ה"מ.** דסגי בשיתסר מהאי טעמא דמרובע יתר על עיגול רביע: **בעיגולא דנפיק מיגו ריבוע.** אם היקפת בחוט של ט"ז אמה בקרקע בריבועא תמצא בתוכו אלבע מרובעות ואם היית צריך לעגלו מבפנים ולהוציא קרנות ריבועו אתה עוגלו בחוט י"ג ונמצא חילון יתר על הפנימי רביע אף כאן אם היתה מרובעת סוכה זו דיה להיות כדי שיסבו בהיקיפה ששה עשר בני אדם: **אבל בריבועא מגו עיגולא בעינן טפי משום מורשא דקרנתא.** אבל עכשיו כשעשה אותה עגולה אם לא היה הקיפה אלא ששה עשר נמצא האמצע רוחב הרבה מאלבע ולידיה הולכים וכלים עד לכלה ואין אתה מוצא בצידיה אלבע שאין לה זויות ורבי אלבע מרובעות בעי וצריך אתה לעשות על כרחך היקף עיגולה גדול כדי שתוכל לרבע מתוכה אלבע מרובעות שיש להם זויות: **מכדי כל אמתא בריבועא כו'.** כשאתה מודד אלכסון שלהם אתה מוצא לכל אמה שבריבוע תוספת שני חומשים כך שיערו חכמים: **בשיבסר נכי חומשא סגי.** שהרי אינך צריך להרחיב עיגול זה אלא שתמצא בתוכו ד' מרובעות וכשאתה מושיב לתוכו טבלא מרובעת יהא חוט העיגול המקיפו נוגע בקרנות הריבוע ונמצא עיגול זה רחב מתוכו כמזויות לזויות של ריבוע שהוא חמש אמות ושלשה חומשים ודבר עגול כל רחבו שוה כאלכסונו כן אמצעו שהרי אין לו זויות נמצא תוכו חמשה ושלשה חומשין על חמשה ושלשה חומשין וכל שיש ברחבו טפח בעיגול צריך היקפו שלשה נמצא לחמש אמות רחב חמש עשרה אמה היקף ולשלשה חומשין תשע היקף שהן שתי אמות פחות חומש הרי שיבסר נכי חומשא פחות חומש: **לא דק.** ר' יוחנן במילתיה לגמרא ואמר טפי דכל כמה דהויא גדולה טפי עדיפא: **לחומרא.** אם אמר להוסיף על השיעור דלא חש לגמרא לא הוה קשיא לן אבל השתא דצליר ליה שיעורא והכשיר את הפסולה קשיא לן מי לא דק במילתיה דלא ליקיל: **בחמתא יתיב.** ואי הוה מצריך רבי יוחנן להושיבם לתוכה ודאי איכא לאקשויי: **אלא ר' יוחנן מקום גברי לא קחשיב.** בתוך הסוכה אלא סביבותיה מבחוץ הוא אומר להושיבם הרי פיחתנו מן החשבון מרוחב העיגול שתי אמות על שתי אמות שכשאתה סובבו בחוט סביבו מבחוץ היקפו עשרים וארבע אמה מוצא בתוכו שמונה על שמונה דכל שיש בהיקפו שלשה יש ברוחבו טפח ועכשיו שהדפנות מפנימה למושבן אינו רחב אלא ששה על ששה דהא גברא באמתא יתיב והוצאת לך אמה מזה ואמה מזה לכל לד: **כמה הוו להו תמני סרי.** בהקיפה יש שמונה עשר דהא רחבה ששה על ששה: **ולחומרא לא דק.** שהוסיף מעט על השיעור ולא נמצמו ומיהו פורתא הוסיף דלא הרחיבו בתוכו יותר על שיעורו אלא שני חומשין דהיינו שלש משה חומשין שהוסיף בהקיפו ואיכא לאקשויי כדאקשת לעיל טובא מי לא דק: **ורבנן דקיסרי אמרי.** לעולם מקום גברי בעינן דלהוי לתוכה עשרים וארבע אמות: **דעיגולא מגו ריבועא ריבעא.** מפיק מן הריבוע כשאתה עוגל את המרובע מתוכו: אבל דהיינו ז' על ז' נמצא דאין בו חציו של חילון דריבוע של שבעה על שבעה אין בו אלא ארבעים ותשע רלועות של אמה על אמה וראוי להיות חמשים דהא הוא חציו של עשרה על עשרה דעולה למאה רלועות של אמה על אמה: **רבי** יוחנן מקום גברי **לא** קחשיב. על חנם דחק לישב דברי ר' יוחנן דעל כרחך מקום גברי קחשיב דשמעינן ליה בהדיא בעירובין ברים חלון (דף עו.) דאמר חלון עגול צריך שיהא בהקיפו כ"ד טפחים ולא מיתרצא אלא כדייני דקיסרי וכו': ריבועא

כמה מרובע יתר על העגול רביע. אין להוכיח דבר זה מהא דטבלא מרובעת של שלש על שלש וחוט של שתים עשרה יסוד אותה וטבלא עגולה של שלש חוט של תשע אמות יסוד אותה דכל שיש בהקיפו שלשה טפחים יש בו רחב טפח כדאמר בשמעתין דאין מביאין ראיה מחוט ההיקף הגדול רביע אלא רוחב המקום דאמו טבלא עגולה של ד' על ד' אמות סלקא דעתך שאינה מחזקת אלא כטבלא של ג' על ג' מרובעים לפי שהחוט המקיפו מדתו שוה והלא כשתחלוק טבלא של ג' על ג' מרובע על ג' רלועות לאורך ושלש רלועות לרוחב לא תמצא בה כי אם ט' [של] אמה על אמה וטבלא עגולה של ד' על ד' ע"כ יש בה י"ב רלועות של אמה על אמה שהרי (אם) ריבוע של ד' על ד' כשנחלק לד' רלועות של רחב אמה לארכו וכן לרחבו תמצא בו י"ו רלועות של אמה על אמה ומרובע אינו יתר על העיגול אלא רביע נמצאת אתה אומר שהעגולה היא י"ב אמה על אמה אלא ודאי אין ראיה מחוט של היקף כלל ועוד תדע דרלועה של ה' אמות אורך על רוחב אמה חוט של י"ב אמה מקיפה כשתבא לחלקה לרלועות של אמה על אמה אין בה אלא חמש אמות והיינו טעמא לפי כשאתה מניח חוט בריבוע הולך ומיצר לזויות וכשאתה מניחו בעוגל מרחיב והולך ואם באנו לכוין החשבון דמרובע יתר על העגול נוכל להוכיח בענין זה שתעשה נקודה של משהו ותקיפנה בחוטין הרבה סביב זה סיבוב אחר סיבוב עד שירחיבו ויגדל רוחב בעוגל טפח על טפח ואחר כך תתחך החוטין מן הנקודה ולמטה דהיינו מחצי רוחב עיגול ולמטה ואחר שיתחכו יתפסטו כל החוטין מימין ומשמאל ונמצא כל חוט הולך ומתרחב מחבירו משהו מכאן ומשהו מכאן עד שאתה מגיע לחוט העליון דאורכו ג' טפחים שהוא חוט החילון שהוא מסבב טפח על טפח דכל שיש ברוחבו טפח יש בהיקפו שלשה טפחים נמצאו החוטין הללו סדורין בענין זה כמין רלועה רחבה באמצע חצי טפח והיינו כנגד הנקודה מכאן ומכאן כלה והולכת ורה עד משהו ואם באת לחזור ולחלק אותה באמצע היינו כנגד הנקודה תמצא שתי רלועות שכל אחת ארכה טפח ומחצה ומצד אחת רחבה חצי טפח ומצד אחת כלה עד משהו ועתה תצטרף אלו שתי הרלועות ושיש האורך כנגד הקצר תמצא רלועה ארכה טפח ומחצה על רוחב חצי טפח תחלוק אותה לשלש רלועות תמצא בה שלש רלועות מחצי טפח על חצי טפח ואילו רלועה מרובעת של טפח כשתחלקנה שתי וערב תמצא בה ארבע רלועות של חצי טפח על חצי טפח הרי לך מרובע יתר על העיגול רביע: **בל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונה.** אין החשבון מכוון ולא דק דאיכא טפי פורתא שאם תעשה ריבוע של עשר על עשר ותחלק אותו שתי וערב נמצא בתוכו ארבעה ריבועים של חמשה על חמשה חזור וחלוק אותם ריבועים לאלכסונים ההולך לצד אמצע של ריבוע גדול תמצא בריבוע הפנימי חמשים אמה שהרי הוא חציו של חילון שהרי חלקת הריבועים של ה' על ה' כל אחד לאלכסונו ואם לא היה בו אלא לפי חשבון אמתא ותרי חומשי דאמרינן לא דק פורתא טובא מי אמרינן לא דק א"ל מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי מי סברת גברא באמתא יתיב תלתא גברי בתרתי אמתא יתבי כמה הוו להו שיתסר אנן שיבסר נכי חומשא בעינן לא דק אימור דאמרינן לא דק לחומרא לקולא מי אמרינן לא דק אמר ליה רב אסי לרב אשי לעולם גברא באמתא יתיב ורבי יוחנן מקום גברי לא קחשיב כמה הוו להו תמני סרי בשיבסר נכי חומשא סגיא היינו דלא דק ולחומרא לא דק [ג] רבנן דקיסרי ואמרי לה דייני דקיסרי אמרי עיגולא דנפיק מגו ריבועא רבעא ריבועא

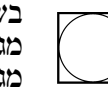

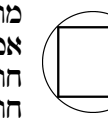

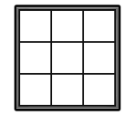

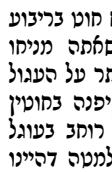

[ד] הני מילי בעיגולא אבל בריבועא בעיא טפי מכדי כמה מרובע יותר על העיגול רביע בשיתסר סגי ה"מ בעיגול דנפיק מגו ריבועא אבל ריבועא דנפיק מגו עגולא בעיא טפי משום מורשא דקרנתא [ה] מכדי כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשא באלכסונא בשיבסר נכי חומשי סגיא לא דק אימור דאמרינן לא דק פורתא טובא מי אמרינן לא דק א"ל מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי מי סברת גברא באמתא יתיב תלתא גברי בתרתי אמתא יתבי כמה הוו להו שיתסר אנן שיבסר נכי חומשא בעינן לא דק אימור דאמרינן לא דק לחומרא לקולא מי אמרינן לא דק אמר ליה רב אסי לרב אשי לעולם גברא באמתא יתיב ורבי יוחנן מקום גברי לא קחשיב כמה הוו להו תמני סרי בשיבסר נכי חומשא סגיא היינו דלא דק ולחומרא לא דק [ג] רבנן דקיסרי ואמרי לה דייני דקיסרי אמרי עיגולא דנפיק מגו ריבועא רבעא ריבועא

ודחינן הני מילי בעיגולא, כלומר לא תמצא חללו ד' אמות אלא באמצע בלבד, אבל בצדדין אינך מוצא ד' אמות. ותנן באהלות כמה יהא בהיקיפה ויהיה בה טפח [ו] במרוב, במרובעת ארבעה, שהמרובע יותר על העיגול רביע [ג] ואמרינן מיכדי [כמה מרובע יתר] על העיגול רביע. בי"ו גברי סגי, דהא משכחת ד' על ד' אמות. ודחינן הני מילי דמרובע יותר על העיגול רביע, בעיגולא דנפיק מיגו ריבועא, אבל ריבועא דנפיק מיגו עיגולא בעינן טפי משום מורשא דקרנתא. ראינו לרבינו הגאון פירש ואמר אינך מוצא ד' על ד' אמות, אלא [אם] יש בעיגולו י"ו אמה וה' שבועים ושני שלישי שבוע חסר מעט. **ותוב** אמרינן מכדי כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא, כלומר אפי' אם תעשהו באלכסון במתיחת זויותיו תמשוך בהם, ומורשא דקרנתא לא יוסיף יותר על כל אמה [אלא] שני חומשין, י"ב אמה (י"ב) [כ"ד] חומשין, משום שתרבעהו ותוציא מורשאות בקרנותיו, נמצאו כ"ד חומשין, הנה ה' אמות פחות חומש, ושתים עשרה, הנה י"ז אמה פחות חומש. וזהו שאמרו בשיבסר נכי חומשא סגי, כלומר בזה השיעור בי"ז נכי חומש בעיגולא תמצא ד' על ד' אמות, אחרי שתמשוך מהן מורשא דקרנתא. ודחינן לא דק, כלומר הוסיף על שיעור ולא דיקדק. ומתמהינן אימור דאמרינן לא דק פורתא, טובא מי אמרינן. **וחזרנו לחשבון אחר.** כלומר אין כל אדם ישיבתו אמה, אלא מקום שתי אמות ישיבת ג' אנשים הן. אי הכי בכמה אמות יושבין כ"ד בני אדם, בי"ו אמות, ואנו בשבסר נכי חומש בענין. ושנינן לא דק, הוסף אמה אחת פחות חומש. ואמרינן אימור דאמרינן לא דק לחומרא, וזה קולא היא כי בי"ו אמה הסוכה פסולה היא. ואתה הכשרת אותה. **ושנינן** לעולם גברא באמתא יתיב, ור' יוחנן מקום גברי לא קחשיב, פירוש בני אדם הללו חשבם ר' יוחנן במקום דופן, וכשישב אדם נמצא ירכו עד שוקו אמה, והיושב כנגדו אמה. כשיהיה ח' אמות בעיגול, נמצא מקום ישיבת זה אמה ומקום היושב כנגדו אמה אחרת, כשתוציא מכלל השמונה אמות (ב)מקום ישיבתם נמצא פנוי ביניהם שש אמות, וכל עיגול שיש בתוכו שש אמות קו יסובבהו י"ח אמה, ודי לנו בי"ז נכי חומש, נמצא שהוסיף אמה וחומש, ושנינן לחומרא הוסיף, והיינו לא דק ולחומרא לא דק.

מסורת הש"ס

ו) עירובין עו:, ז) [עירובין עו:], ד) ל"ל במס' מדות וכ"כ בתוספות ב"ב כז. והיא משנה במס' אהלות פי"ב מ"ו,

ה) לפנינו אם מיירי המשנה בקוטר ולא במרחב ואולי דגי' אחרת היה לו לרבינו ז"ל אם. ג) ע"פ כתב יד והמוקף בסוגרייס כ"נ דל"ל.

ריבועא דנפיק מגו עיגולא פלגא. פירש בקונטרס כשאתה מרבע בתוך העיגול אתה טוטל ממנו חלי השיעור הנשאר בו דהיינו תילתא דכולה הלכך לשם עשרה ריבוע צריך העיגול המקיפו סביב להיות כ"ד ודבר תימה הוא זה מה ענין זה אצל זה אלא יש לפרש ריבועא דנפיק מגו עיגולא פלגא מרוחבו של עוגל מחזיק רוחב הריבוע נמצא זויות של ריבוע המגיעין עד העיגול כפליים על רוחב הריבוע דקא סבר כל אמתא בריבוע תרי אמות באלכסונה ותימה היאך עשו כלל על דבר שאינו יש לומר דקבלה בידם לשון זה של ריבוע מגו עיגולא פלגא והוא אמת לענין המקום ולא לענין אורך החוט המקיף והרוחב דמקום הריבוע שבתוך העיגול מתמעט חלי של ריבוע דהוא תילתא דכולי עיגול תדע שאם תעשה ריבוע של עשר על עשר ותחלקנו שתי וערב ותחזור ותעשה ריבוע בפנים לאלכסונה

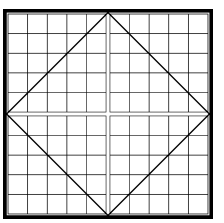

של ריבועים קטנים כענין שפירשתי לעיל נמצא ריבוע פנימי חציו של חיצון ואם תעשה עוגל של עשרה על עשרה בתוך ריבוע החיצון יהא העגול בין שני הריבועים וזה הוכחנו שמרובע יתר על העיגול רביע אם כן העיגול יתר על הריבוע הפנימי חציו של פנימי דהיינו ג) (תילתא דעגולה דהיינו) רביע של ריבוע חיצון וקצת תימה דלא נקט ריבועא דנפיק מגו ד) עיגולא דהיינו תילתא מכל העגול כי היכי דנקט עיגולא דנפיק מגו ריבועא ריבעא דהיינו ריבעא מכל הריבוע לכך יש לפרש דהכי תרי מילי קיימי דאיירי כענין שפירשתי שעשה עיגול בתוך ריבוע וחזר ועשה ריבוע אחר בתוך אותו עיגול ואתא למימר שנתמעט העוגל רובע של ריבוע החיצון וריבוע פנימי נתמעט מריבוע חיצון פלגא ורובע ופלגא קיימי מריבוע חיצון ואם תאמר והלא ריבוע של שבעה על שבעה אם תעשה בו עוגל של שבע על שבע

אמות ותחזור ותעשה בתוך העוגל ריבוע של אלכסונו שבעה כמדת העוגל הוה ליה ריבוע פנימי חמשה על חמשה לפי חשבון של אמתא ותרי חומשי באלכסונה ומשכחת לה בריבוע פנימי יתר מחציו של חיצון דיש בפנימי כ"ה רלועות של אמה על אמה ובחיצון לא משכחת אלא מ"ט ויש לומר שזה תלוי במה שהוכחנו לחשבון של אמתא ותרי חומשי אינו מכוון לאיכא טפי וא"כ אין בריבוע הפנימי ה' על ה' דאם היה בו ה' על ה' היה אלכסונו עולה טפי מז': **ותיהוי חיצונה בית שער לפנימית ותתחייב במזוזה.** ובית שער חייב במזוזה כדתניא בהקומץ רבה (מנחות דף לג:) בית שער אכסדרה ומרפסת חייבין במזוזה ותימה דבפרק קמא דיומא (דף יא: ושם) אמרינן דממעטינן להו ממזוזה מדכתיב בית מה בית מיוחד לדירה יצאו אלו שאין מיוחדין לדירה ויש מחלקין בין פתוחין לבית ולפתוחין לגינה וקשיא דאם כן הוה ליה לשנויי הכי התם במנחות (שם) דפריך אדרב חסדא דאמר אכסדרה פטורה מן המזוזה וא"ל הא דאורייתא הא דרבנן והא דלא משני התם במנחות דמשמע ליה דרב חסדא פטורה לגמרי קאמר אפילו מדרבנן:

סוכת בותים. כל הנך דקחשיב הכא אמר בשמעתין דלאו בני חיובא נינהו דקסבר גרי אריות הן והא דאמר פרק שני דיבמות (דף כד:) דאחד גרי אריות ואחד גרי חלומות הלכה כולם גרים הני מילי כשנתגיירו לגמרי אבל גרי בותים כתיב בספר מלכים (ב יז) את ה' היו ירא'ים ואת אלהיהם היו עובדים ומאן דאמר בותים גרי אמת קסבר דאחר כך ניתקנו:

ריבועא דנפיק מגו עיגולא פלגא ולא היא דהא קחזינן דלא הוי כולי האי: א"ר לוי משום ר"מ אשתי סוכות של יוצרים זו לפנים מזו הפנימית אינה סוכה בוחייבת במזוזה והחיצונה סוכה ופטורה מן המזוזה ואמאי תהוי חיצונה כבית שער הפנימית ותתחייב במזוזה משום דלא קביע ו) תנו רבנן גגנב"ך סוכת גוים סוכת נשים בהמה סוכת כותים סוכה מכל מקום כשרה ובלבד שתהא מסוככת כהלכתה מאי כהלכתה אמר רב חסדא דוהוא שעשאה לצל סוכה מכל מקום לאתויי מאי לאתויי סוכת רקב"ש דתנו רבנן הסוכת רקב"ש סוכת רועים סוכת קייצים סוכת בורגנין סוכת שומרי פירות סוכה מכל מקום כשרה ובלבד שתהא מסוככת כהלכתה מאי כהלכתה אמר רב חסדא והוא שעשאה לצל סוכה מכל מקום לאתויי מאי לאתויי סוכת גגנב"ך האי תנא דגגנב"ך אלימא ליה גגנב"ך משום דקביעי וקא תנא מכל מקום לאתויי רקב"ש דלא קביעי והאי תנא דרקב"ש אלימא ליה רקב"ש דבני חיובא נינהו ותנא מ"מ לאתויי גגנב"ך דלאו בני חיובא נינהו:

מתני'

אבל ריבועא מגו עיגולא פלגא. כשאתה מרבע בתוך העיגול אתה מוציא ממנו חצי השיעור הנשאר בו דהיינו תילתא דכוליה הלכך לשם עשרה ריבוע צריך העיגול המקיפו סביב להיות עשרים ומרבע: **ולאו מילתא היא.** דהא לאינו דלא הוי שיעורא כולי האי אלא שיהא רחב כשיעור אלכסונו של מרובע וכל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונו: **שתי סוכות של יוצרים.** כך היה דרך של יוצרי כלי חרס בימיהן עושין להם שתי סוכות זו לפנים מזו בפנימית הוא דר ומצניע קדרותיו ובחיצונה הוא עושה מלאכתו ומוציא קדרותיו למכור: **פנימית אינה סוכה.** אם בא ליישב בתוכה בחג לשם סוכה ואע"ג דלא בעינן סוכה לשם חג דהא כבית הלל קיימא לן דמכשרי סוכה ישנה במתניתין (דף ט.) הכא אינה סוכה דלא מינכרא מלתא דלשם סוכה הוא דר בו דהא כל ימות השנה דייר התם ורוב תשמישו וסעודתו ושינתו שם: **וחייבת במזוזה.** לעולם משום דכל דירתו בה: **החיצונה סוכה.** ויוצא בה ידי חובתו ואין צריך לסותרה ולעשותה לשם חג כבית הלל ומשום היכירא דמצוה ליכא למיסר דכיון דכולה שתא לאו הכא דייר והשתא דייר בה איכא היכירא: **ופטורה מן המזוזה.** לעולם דלאו דירה היא שאינה עשויה אלא לצאת ולבא דרך שם ולהכניס שם תגריס: **ותיהוי כבית שער הפנימית.** דקי"ל במנחות בהקומץ רבה (דף לג:) דחייב במזוזה מדרבנן. בית שער פורק"א בלע"ז שלפני הבית: **משום דלא קביע.** לא זו ולא זו דבר קבוע ואין הפנימית חשובה להיות לה בית שער: **סוכת גוים.** שעשויה לדור בה בימות החמה: **סוכה מ"מ.** אפילו פחותה מאלו ולקמיה מפרש מאי היא: **מאי כהלכתה.** מאי אתא לאשמועינן דאילו שתהא צלתה מרובה מחמתה ודבר שכשר לסכך בו פשיטא אטו משום דריעא במילי אחרנייתא שלא נעשית לשם סוכה תתכשר אף בפסולות: **אמר רב חסדא.** האי כהלכתה דקאמר הוא שמסוככת יפה דמוכחא מלתא שעשייתה הראשונה לצל היתה ולא לנטיעות בעלמא דאע"ג דסוכה לשם חג לא בעינן לשם סוכה בעינן ולצל הוא דמיקריא סוכה שסוככת מן החורב: **רקב"ש.** שימן רועים קייליס בורגנין שומרי פירות. ולקמן פריך מאי גריעותייהו דהני מהנך דלעיל דקרי ליה סוכה מכל מקום: **רועים.** שעשו סוכה בשדה ליישב בתוכה מפני השרב ושומרים לאנס: **קייליס.** שומרי קציעות השטוחין בשדה ליבשם: **בורגנין.** שומרי העיר. וכולן ישראלים הם אבל סוכה זו לא לשם חג נעשית: **סוכה מכל מקום.** דאפילו פחות מאלו והיינו הנך דלעיל כדמפרש לקמן דהאי תנא חשיבי ליה הני משום דישראלים נינהו וחייבין בסוכה ורחויה סוכתן להכשיר יותר מסוכת גגב"ך גויים נשים בהמה כותים שאין חייבין בסוכה: **אלימא.** חשובה להכשיר: **סוכת רקב"ש לא קביעי.** פעמים רועין כאן ופעמים רועין כאן כשאכלו את המרעה וכן קייליס כשיבשו הולכין להם וסותרין סוכתן:

מתני'

נג א טוש"ע א"ח סי' תרלו סעיף ב:

נד ב מיי' פ"ו מהלכות מחוסר אלכה ט סמג עשין כג טוש"ע י"ד סי' רפו סעיף יב:

נה ג ד ה מיי' פ"ה מהלכות סוכה הלכה ט סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרלה:

רבינו חננאל

וגרסינן בפרק חלון שבין שתי חצרות, אמר ר' יוחנן חלון עגול צריך שיהא בהיקיפו כ"ד טפחים ומהן שנים ומשהו בתוך י' שאם ירבענו נמצא משהו בתוך י'. למה לי כולי האי מכדי כל שיש בהיקיפו ג' טפחים יש בו רחב טפח בי"ב טפחים סגי. ושנינן הני מילי בעיגולא אבל בריבועא כו', ואסיקנא בי"ז נכי חומשא סגי. ושנינן ר' יוחנן דאמר כדייני דקיסרי דאמרי ריבועא דנפיק מגו עיגולא פלגא. ואקשינן והא ליתא לדייני דקיסרי, ושנינן לטעותא דדייני דקיסרי קאמר. נמצאת שמועה דר' יוחנן אליבא דדייני דקיסרי אמורה. אמר ר' מאיר משום ר' לוי, שתי סוכות של יוצרים כו'. פשוטה היא. **תנו רבנן** סוכת גוים, סוכת נשים, סוכת בהמה, סוכת כותים, סוכה מכל מקום כשירה, ובלבד שתהא עשויה לצל ומסוככת כהלכתא. וכן סוכת רועים, סוכת קייצין, סוכת בורגנים, סוכת שומרי פירות, סוכה מכל מקום כשירה. ואסיקנא סוכת גוים וסוכת נשים וכיוצא בהן דלאו בני חיובא נינהו אם היא עשויה לצל ומסוככת כהלכתא כשירה, וכל שכן סוכת רועים וקייצים ובורגנין ושומרי פירות דבני חיובא נינהו שסוכתם כשירה.

ו) מנחות מב., ג) [מהר"ם מוסק זהב],

הגהות הב"ח

(ו) תוס' ד"ה ריבועא דנפיק וכו' וקצת תימה וכו' מגו עיגולא תילתא דהיינו תילתא מכל העיגול:

גליון הש"ס

גמ' תנו רבנן גגנב"ך. ע' גיטין דף מה ע"ב תוס' ד"ה כל:

לעזי רש"י

פורק"א. אכסדרה.

מתני' סוכה ישנה. כדמפרש שעשאה קודם לחג שלשים יום ולא פירש שהיא לשם חג: **בית שמאי פוסלין.** דבעו סוכה לשמה וזו סתם נעשית. ואילו תוך שלשים לחג הוה כיון דשולין בהלכות החג קודם לחג שלשים יום סתם העושה לשם חג הוא עושה אבל קודם שלשים סתמא לאו לחג: **ובית הלל מכשירין.** דלא בעינן סוכה לשם חג: **כשרה.** לבית שמאי איצטריך: **גמ' סוכה לשם חג.** דכתיב סוכות לה' לשם מצות המלך: **על החגיגה.** שלמי חגיגה שם שמיס חל עליהם לאוסרן עד לאחר הקטרת אימורין דזכו בהו בתר הכי משלחן גבוה כעבד הנוטל פרס: **חג.** חגיגה: **חג הסוכות העשה.** סוכות תעשה לחג סרס המקרא ודרשהו: **בחולו של מועד.** אם לא עשאה מתחילה: פלוגתא דרבי אליעזר בפרק היסן (לקמן מז:): ופרכינן לבית הלל דלא בעו לשמה נימא נמי גבי לילית נמי ליתי להו דרב יהודה אמר רב: **עשאה.** לילית: **מן הגרדין.** פרש"י ז שתולין בסוף הטלית מותר האריגה וגדל שם הלילית מינה ובה: **מן הקולין.** חוטין שנתקו[ה] בשתי וקושרים אותן ותלויין לראשיהן בבגד לאחר שנארג וקרי להו קולין על שם שבולטין כקולים: **מן הנימין.** כגון טלית שתפרוה או שעשו בה אימרא במחט וראשי חוטי התפירה תלויין בה ומהן גדלו הלילית: **פסולה.** הואיל ותלויין ועומדים כל אלה בבגד ולא נתלו בה לשם לילית לאו עשיה לשמה היא: **מן הסיסין.** פקעיות כדוריות של חוט לומשי"ש: **כשרה.** הואיל וכשנתלו בבגד לשם לילית נתלו עשיה לשמה היא דטויה לשמה לא בעינן שאין טויה מן העשיה: **כי אמריתה קמיה דשמואל.** רב יהודה תלמידו של רב ושל שמואל היה לאחר פטירתו של רב היה אומר שמועות משמו כך אמר לי רב וכשהרצתי דבריס לפני שמואל נחלק עליו. מ"מ תרוייהו עשיה לשמה בעו: **אלמא** לא גרסינן. אלא ה"ג **אף מן הסיסין פסולה דבעינן טויה לשמה** דמאן דגרס אלמא משמע דהאי דמותיב קאמר לה ואם כן לא מותיב אלא מדשמואל ולאו מילתא היא דרב נמי עשיה לשמה בעי: **למעוטי גזולה.** דבעינן תעשה לך משלך:

מתני'

מתני' סוכה ישנה בית שמאי פוסלין [א]ובית הלל מכשירין ואיזו היא סוכה ישנה כל שעשאה קודם לחג שלשים יום אבל אם עשאה לשם חג אפילו מתחילת השנה כשרה: **גמ'** מ"ט דבית שמאי אמר קרא [1]חג הסוכות שבעת ימים לה' סוכה העשויה לשם חג בעינן ובית הלל ההוא מיבעי ליה לכדרב ששת [ב]דאמר רב ששת משום ר"ע [ג]מנין לעצי סוכה שאסורין כל שבעה ת"ל חג הסוכות שבעת ימים לה' ותניא רבי יהודה בן בתירה אומר כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה שנאמר חג הסוכות שבעת ימים לה' מה חג לה' אף סוכה לה' ובית שמאי נמי מיבעי ליה להכי אין הכי נמי אלא מאי טעמייהו דבית שמאי כתיב קרא אחרינא [2]חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים סוכה העשויה לשם חג בעינן ובית הלל ההוא מיבעי ליה לעושין סוכה בחולו של מועד ובית שמאי סבירא להו כרבי אליעזר דאמר [ג]אין עושין סוכה בחולו של מועד ובית הלל לית להו דרב יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב [3]עשאה מן [ג]הקוצין ומן הנימין ומן הגרדין פסולה מן הסיסין כשרה כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי אף מן הסיסין נמי פסולה (אלמא) דבעינן טויה לשמה ה"נ נבעיא סוכה עשויה לשמה שאני התם דאמר קרא [3]גרדילים תעשה לך לך לשם חובך הכא נמי חג הסוכות תעשה לך לך לשם חובך ההוא מיבעי ליה [ד]למעוטי גזולה התם נמי מיבעי ליה למעוטי גזולה התם כתיב קרא אחרינא [4]ועשו להם משלהם:

מתני'

סוכה ישנה בית הלל מכשירין. בירושלמי תני צריך לחדש בה דבר חבריא אמרין טעם רבי יוסי אמר כל שהוא ומאן דאמר כל שהוא ובלבד שתהא על פני כולה ובתר הכי איתא התם מלה ישנה פלוגתא דבית שמאי וב"ה א"ר דברי הכל הוא מכיון שלא עשאה לשם פסח דבר ברי הוא שלא דקדק בה: **ואם עשאה לשם חג וכו'.** אפילו לבית הלל נפקא מינה שאין צריך לחדש בה דבר ואפילו לא נפקא מינה אלא לב"ש יש לו לתנא לפרש במה נחלקו ולא שייך לאקשויי טעמא דב"ש אתא לאשמועינן אלא היכא דפליגי תנאי אליבא דב"ש ולא נפקא מינה מידי בפלוגתא אליבא דבית הלל כי ההיא דרבי אליעזר דמילה (שבת דף קלה.) ובפרק ארבעה אחין (יבמות דף כח. ושם) (ה) קשיא ובפ' קמא דבילה (דף ז:) וכולן פירשנו במקומם: **מנין לעצי סוכה שאסורים כל שבעה.** משמע דאסירי מדאורייתא ודרשה גמורה היא מדפריך והא קרא להכי הוא דאתא ותימה דבפרק כירה (שבת דף מה.) משמע שהוא מדרבנן דמייתי התם ראיה דרבי שמעון אית ליה גבי נר מתוך שהוקלה למלותו הוקלה לאיסורו מהא דתניא דאין נוטלין עצים מן הסוכה בי"ט ור' שמעון מתיר ושוין בסוכת החג בחג שהיא אסורה ובפ' המביא כדי יין (בילה דף ל: ושם) מייתי דרשה דהכא ואפילו הכי משמע התם בסוף שמעתין דלא אסירא אלא מטעם מוקצה דקאמרינן עצי סוכה דחיילא קדושה (ג) איתקצאי לשבעה וי"ל דהאי דאסור מדאורייתא היינו בעודה קיימת אסור ליטול ממנה עצים אבל משנפלה דבטלה מצותה לא אסירא אלא מדרבנן והא דפריך בבילה (שם) (ו) וכי מהני ביה תנאה היינו משום דכיון דלא מהני ביה תנאה בעודה קיימת כשנפלה נמי לא יועיל דמיגו דאיתקצאי בין השמשות איתקצאי לשבעה ומשני דסיפא אתאי לסוכה דעלמא והדר פריך מנוי סוכה דמהני ביה תנאה ומשני בשומר איני בודל מהם כל בין השמשות דלא הוקצו למצותו ולא דמו לעצים שהם עיקר המצוה ועל כרחך בודל מהם ויש בהם סתירת אהל ואע"ג דמעיקרא ידע האי טעמא אורחא דהש"ס לפרש דבריו דרך קשיא ותירוץ ור"ת מפרש דעצים של כדי הכשר סוכה חיילא קדושה עלייהו ואסירי מדאורייתא אבל היותר מכדי הכשר לא מיתסרי אלא מדרבנן והא דפריך נמי (ו) וכי מהני ביה תנאה משום דמסתמא כי היכי דלא מהני תנאה במאי דאסירי מדאורייתא הוא הדין דלא מהני במאי דאסיר מדרבנן ולא מפליג נמי תנא בין צריך לסוכה בין לא צריך וההיא דבילה קשיא מפרק במה מדליקין (שבת דף כב. ושם) דמשמע דנוי סוכה אסורין משום גזוי מצוה ולא משום מוקצה ובמקומה פירשנוה: **מה** חגיגה לה' **אף סוכה לה'.** קסבר רבי יהודה בן בתירה דאי לאו משום חגיגה מוקמינן לה לסוכה לשם חג: **ההוא מיבעי ליה למעוטי גזולה.** תימה תיפוק ליה משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה דמהאי טעמא פסלינן (ז) אתרוג הגזול ביום טוב שני לקמן ברים לולב הגזול (ד' כט:) ובההיא שמעתא גופא קשיא דקאמר בשלמא בי"ט דאשון בעינן לכם משלכם אלא בי"ט שני אמאי ומשני משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה והשתא אם כן ל"ל לכם משלכם ומיהו התם איכא לשנויי דאיצטריך למעוטי שאול אבל גבי סוכה ליכא לשנויי הכי לרבנן דאמרי לקמן פרק היסן (ד' מז:) דאדם יוצא ידי חובתו בסוכה של חבירו ונפקא להו מדכתיב כל האזרח בישראל ישבו בסוכות מלמד שכל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת וי"ל דטעמא דמצוה הבאה בעבירה לאו דאורייתא אלא מדרבנן ומיהו קשה מפרק הניזקין (גיטין ד' נה. ושם) גבי חטאת גזולה שלא נודעה לרבים (ג) דאמר עולא בגמרא בין נודעה בין לא נודעה מיהא מכפרת מאי טעמא דיאוש כדי לא קני ושמעינן ליה לעולא דיאוש כדי קני גבי גרגר של בעל הבית וגנב וגזלן (ב"ק ד' קיד.) ואומר ר"ת דטעמא דעולא בגיטין משום מצוה הבאה בעבירה אלמא דאורייתא היא ומיהו בלאו הכי לא יתכן דהא בהדיא קאמר עולא משום דיאוש לא קני ועוד דבפרק מרובה (שם ד' סז:) דרשי רבא בהדיא דיאוש לא קני מדכתיב קרבנו ולא הגזול אלא נראה דהכהו דהגזול בתרא לאו יאוש כדי הוא דאיכא יאוש ושינוי השם כדקאמר התם במרובה (שם סו:) דמעיקרא קרי ליה משכא והשתא קרי ליה אבגרא ואע"ג דגבי קרבן נמי איכא שינוי השם כדאמר התם [דף סז:] דמעיקרא חולין והשתא הקדש מכל מקום ממעט מדכתיב קרבנו כיון דקודם הקדש לאו שלו הוא ואף על גב דחל עליו הקדש מחמת שינוי השם דאתי השתא לא חזי להקרבה דבעינן קרבנו בשעה שמקדיש:

הא

(א) בילה ל:, ב) [לקמן מז:], ג) מנחות מב:, ד) [לקמן מז:], ה) ש"ג: שומרו, ו) [ל"ל ומין], ז) [ל"ל ומין], ח) [ל"ל לולב],

תורה אור השלם

1. דִּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַיְיָ׃ ויקרא כג לד
2. חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ׃ דברים טז יג
3. גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתֶךָ אֲשֶׁר תְּכַסֶּה בָּהּ׃ דברים כב יב
4. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת׃ במדבר טו לח

הגהות הב"ח

(ה) תוס' ד"ה ואם עשאה וכו' ובפרק ארבעה אחין וכפ"ק כל"ל ותיבת קשיא נמחק: (ב) ד"ה מנין וכו' דמייתי קדושה עלייהו איתקצאי: (ג) ד"ה הסוא וכו' שלא נודעה לרבים מכפרת כו' דאמר עולא:

גליון הש"ס

גמ' מנין לעצי סוכה. עי' לקמן דף לז ע"ב רש"י ד"ה אסור להריח:

מוסף רש"י

כך חל שם שמים על הסוכה. על עצי סוכה ליאסר בהנאה כל שבעה הואיל והוקלו למצוה (לקמן לז:). שבעת ימים לה'. משמע כל שבעה לה' הוא הקדש (ביצה ל:). אין עושין סוכה בחולו של מועד. מי שלא יצא בסוכה יו"ט הראשון (לקמן כז:). עשאה. לילית, מן הקוצין. הנקלעים היינו חוטין התלויין בסוף הילעה שקורין פרוקי"ש וקולים אותם מן הבגד, ל"א לחכי קרי להו קולין, שיולאין מן הבגד כקולין (מנחות מב:). ומן הנימין. היינו אותן שיולאין מן הבגד בתפירה (שם). מן הגרדין. פרש"י (שם). פסולה. כל זמן שמתוכרין לבגד דבעינן עשייה לשמה, והאי תלוי ועומד בה (שם).

עין משפט נר מצוה

נו א מיי' פ"ה מהלכות סוכה הלכה ט טוש"ע א"ח סי' תרלו סעיף ח:
נז ב מיי' פ"ו מהלכות סוכה הלכה טו סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרלה סעיף ח:
נח ג מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה יא סמג עשין טו טוש"ע א"ח סי' יא סעיף ה:

לעזי רש"י

פירנייר"ש. ציציות (חוטים היוצאים מן האריגה בסוף הבגד). לומשיי"ש (לומישיל"ש). פקעות (של חוט).

רבינו חננאל

פיסקא סוכה ישנה בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין. מתני' בשלא עשאוה לשם סוכה של מצוה, לפיכך גרסינן בירושלמי תני צריך לחדש בה דבר, חברייא אמרי טפח ר' יוסי אומר כל שהו. **מאי טעמייהו דבית שמאי** דכתיב חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים, סוכה העשויה לשם חג בעינן, ובית הלל האי קרא מיבעי להו לעושה סוכה כל שבעה ואפילו בחולו של מועד. ואסיקנא (לב"ה) [לד"ה] עצי סוכה אסורין כל שבעה ושם שמים חל על הסוכה. ואקשינן ובית הלל לית להו הא דרב יהודה, דאמר עשאה לציצית מן הצמר שנסבך בקוצים ונמרט, או מן החוטים של גרדי, או מן הנימין פסולה. מן הסיסין, פיר' הן פקעיות כשרה. כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי אף מן הפקעיות נמי פסולה, דבעינן טויה לשמה. ובסוכה אמאי לא בעו בית הלל לשמה. ושנינן שאני התם לגבי ציצית דכתיב גדילים תעשה לך לשם חובה, לכך בעינן עשייה שהיא הטוייה, לשם גדילים, למעוטי מי שלא נטוה לשם גדילים. ועשו להם ציצית, דיקינן האי דכתיב להם משלהם למעוטי גזול, אבל גבי סוכה דליכא קרא אחרינא למעוטי גזולה, ודרשינן חג הסוכות תעשה לך למעוטי גזולה, אבל עשויה לשמה לא בעינן לדברי בית הלל. וקיימא לן בהא כשמואל דבעינן טויה לשמה.

מתני' [א]העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית סוכה על גבי סוכה העליונה כשרה והתחתונה פסולה ר' יהודה אומר אם אין דיורין בעליונה התחתונה כשרה: **גמ'** אמר רבא [ב]לא שנו אלא באילן שצלתו מרובה מחמתו אבל חמתו מרובה מצלתו כשרה ממאי מדקתני כאילו עשאה בתוך הבית למה לי למיתני כאילו עשאה בתוך הבית ליתני פסולה אלא הא קמ"ל דאילן דומיא דבית מה בית צלתו מרובה מחמתו אף אילן צלתו מרובה מחמתו וכי חמתו מרובה מצלתו מאי הוי הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר אמר רב פפא [ג]בשחבטן אי בשחבטן מאי למימרא מהו דתימא ניגזור היכא דחבטן אטו היכא דלא חבטן קמ"ל דלא גזרינן הא נמי תנינא [ד]הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסום וסיכך על גבן פסולה ואם היה סיכוך הרבה מהן או שקצצן כשרה היכי דמי אילימא בשלא חבטן הא קא מצטרף סכך פסול עם סכך כשר אלא לאו בשחבטן ושמע מינה דלא גזרינן מהו דתימא הני מילי בדיעבד אבל לכתחילה לא קמ"ל: סוכה ע"ג סוכה וכו': ת"ר [ה](בסוכות) תשבו [ו]ולא בסוכה שתחת הסוכה ולא בסוכה שתחת האילן ולא בסוכה שבתוך הבית אדרבה בסוכות תרתי משמע אמר רב נחמן בר יצחק בסכת כתיב אמר ר' ירמיה [ז]פעמים ששתיהן כשירות פעמים ששתיהן פסולות פעמים שתחתונה כשרה והעליונה פסולה פעמים שתחתונה פסולה והעליונה כשרה פעמים ששתיהן כשירות היכי דמי כגון שתחתונה חמתה מרובה מצלתה והעליונה צלתה מרובה מחמתה וקיימא עליונה בתוך עשרים פעמים ששתיהן פסולות היכי דמי כגון דתרוייהו צלתן מרובה מחמתן וקיימא עליונה למעלה מעשרים אמה פעמים שתחתונה כשרה והעליונה פסולה היכי

הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר. לפי שהאילן מחובר ובעינן דבר תלוש דומיא דפסולת גורן ויקב ואם הסוכה שתחת האילן מסוככת כראוי שצלתה מרובה מחמתה אלא שתיפסל משום לירוף סכך פסול כיון דכי שקלת ליה לפסול אכתי צלתה מרובה אלא כשאין צלתה מרובה אלא מחמת הפסול אירי והא דלא משני כגון דבלאו פסול צלתה מרובה משום דא"כ מאי למימרא דהשתא נמי דמשני בשחבטן קא פריך מאי למימרא ותדע דגבי מקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המטה מכשירין לקמן (דף טו.) בשיש ריוח ביניהן כמותן ואע"ג דלא מהני בהו חבטה לבטל ברוב כיון דמיינכרין ולא מיערבן דהאי לחודיה קאי (ה) ולא אמרי' דתפסול משום מצטרף סכך פסול דכיון דכי שקלת ליה סגי בכשר ועוד אמרינן לעיל (דף ד:) היתה גבוהה מעשרים והולין יורדין לתוך עשרים אם צלתם מרובה מחמתם כשרה והא דאמרינן בסמוך תחתונה כשרה ועליונה פסולה כגון שהתחתונה צלתה מרובה מחמתה והעליונה חמתה מרובה מצלתה וקיימי תרוייהו בתוך עשרים דמשמע הא קיימא עליונה למעלה מעשרים תחתונה נמי פסולה משום דמצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר התם מיירי כשאין התחתונה צלתה מרובה אלא מחמת עליונה וכי האי גוונא הוה מצי לאשכוחי שתיהן פסולות אי קיימא עליונה למעלה מעשרים אלא דמשכח לה שפיר וא"ת כיון דאין תחתונה צלתה מרובה אלא מחמת עליונה אמאי כשרה הא לקמן בריש היסן (דף כב.) אמרינן סוכה המדובלת כשרה ומפרש שמואל בגמרא קנה עולה קנה יורד וקאמר אביי לא שנו אלא שאין בין זה לזה שלשה אבל יש בין זה לזה ג' פסולה וי"ל דהא אמר רבא התם דאפילו יש בין זה לזה שלשה אם יש בגגו טפח אמרינן חבוט רמי ורבינו תם מפרש דלמעלה מעשרים לא חשיב סכך פסול מאחר שאין הפסול אלא מחמת גובה שקשה לו הא דקאמרינן תחתונה כשרה ועליונה פסולה איצטריך ליה מהו דתימא נצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר שדחק בקונטרס לפרש דאע"ג דקיימא עליונה בתוך כ' מהו דתימא ניגזר למיפסל תחתונה משום דזימנין דקיימא עליונה למעלה מעשרים דלא מסיק אדעתיה למיחש אתחתונה משום לירוף פסול עם כשר ומדחזי לעליון כי חמתו מרובה סבר כמאן דליתיה דמי ולא פסיל לתחתונה קא משמע לן דלא גזרינן הא אטו הא ודוחק הוא זה ועוד דמהאי טעמא הוה מצי למימר שתיהן כשרות אצטריך ליה וגרים ר"ת תחתונה כשרה והעליונה פסולה היכי דמי כגון דעליונה חמתה מרובה מצלתה ותחתונה צלתה מרובה מחמתה וקיימא תחתונה בתוך כ' כלומר אבל העליונה לא חיישינן בכל ענין דקיימא ואפילו למעלה מעשרים לא מיפסלא התחתונה בהכי והיינו דקאמר הש"ס מהו דתימא ליצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר כלומר שיחשב סכך פסול מחמת דקיימא העליונה למעלה מעשרים קמ"ל דכי האי גוונא לא חשיב סכך פסול ובריש עירובין (דף ג. ופס) משמע קצת כפירוש ר"ת גבי מקצת סכך בתוך כ' ומקצת למעלה מעשרים אף על גב דאי שקלת להאיך יהא חמתה מרובה מצלתה משמע התם דכשרה משום דעכשיו הויא לה צלתה מרובה מחמתה ומיהו גבי הולין יורדין פירשנו לעיל דאפילו חשיב סכך פסול כשרה דמיירי כשצלתה מרובה מחמתה מה שבתוך עשרים והא דקאמרינן (שם) אי קלשת לה ויהא חמתה מרובה מצלתה היינו לפי שלא יכול להתקיים הסכך שבתוך עשרים דמחמת קלישותו יבא הרוח ויפזר או יפול: **בסכת.** ואפילו למאן דאמר יש אם למקרא מודה דלא לחנם נכתב המסורת כדפרישית לעיל (דף ו:): **תחתונה** בשרה. כבר פירשתי לעיל:

מתני' לאילו עשאה בתוך הבית. ופסולה כדתניא בברייתא בגמ': **התחתונה פסולה.** דשני סככין יש לה וקרא פסיל סוכה תחת סוכה כדלקמן: **אם אין דיורין.** בגמרא (י.) מפרש לה: **גמ' למה לי למיתני לאילו עשאה בתוך הבית.** מההוא קרא דנפקא לן תוך הבית נפקא לן תחת האילן ולמה לי למיתני האי בהאיך: **הא קא מצטרף סכך פסול.** מחובר סכך פסול הוא דכתיב (דברים טז) באספך מגרנך ומיקבך ממה שאתה מאסף מגרנך עשה סוכתך בפסולת גורן כגון קשין ובפסולת יקב כגון אשכולות ריקניות וחמורות אלמא תלוש בעינן ומהני לן האילן לגל הסכך להשלים צלתה של סוכה: **בשחבטן.** השפיל ענפיו למטה מעורבין עם סכך כשר ואין נראין בעין וסכך כשר רבה עליו ומבטלה דמלאורייתא כל מילי בטל ברובא כדתנן במתני' (לקמן דף יא.) אם היה סיכוך מרובה מהן כשרה: **מאי למימרא.** למה ליה לרבא למימר כשרה ולמתניתין למה ליה למימר כאילו עשאה בתוך הבית לאשמועינן דלא פסול אלא דומיא דבית האי לאו תחת שני סככים הוא דכיון דחמתו מרובה דענפיו מועטין וסכך כשר רבה עליו מהיכא תיתי למיפסל לאו משום שני סככים איכא דהא חד סככא הוא ולאו משום מחובר איכא דהא בטל ליה ברובא. שמע מינה מהכא שמסככין על קני הגג שקורין לט"ש אע"פ שסמוכות זו לזו בפחות מג' כיון שחמתן מרובה מצלתן ואומר רבי דזהו השיעור כשהקנים והאויר שביניהן בשוה כדאמרינן (לקמן דף כב:) כזחל מלעיל כאסתרא מלתחת ובעוד שהן הכסוי והקנים בשוה אין צריך לנענע אבל אם הקנים רבה עוטל אחת מבינתיים. וכל לשון חבטה שבהש"ס לשון השפלה והמפרש חבטה תלשה או שליפה טועה דאי מחובר הוא מאי אהני ואי תלוש הוא הא קתני אי קצלן מכלל דרישא מחובריס ועוד אי תלוש הוא צלתה מרובה מחמתה אמאי לא הלא נפלו על הסכך וגבי הדלה עליה אמאי בעי סיכוך הרבה מהן: **אטו היכא דלא חבטן.** דאיכא משום מחובר דמצטרף סכך פסול לכשר דאינו מעורב ביניהם ולחודיה קאי ולא בטיל: **הדלה.** הריס ופשט עליה כעין דלית שקורין טרייל"א: **קיסום.** עשב המתפשט מאד ושרשיו כאילן ועיקרו כאילן וקורין לו אידר"א ומתפשט ועולה על החומות: **פסולה.** משום מחובר: **היכי דמי.** סיכוך הרבה מהן דמכשיר ליה בביטול אי דלא חבטן דלא בטיל אמאי כשירה: **הא קמצטרף.** ונמצא מסכך במחובר ואף על פי שהוא רחוק ומובדל מרבה הוא את הכל וצריך להיות צלתה מרובה מחמתה לבד מזה: **אלא דחבטן.** דבטיל אגב כשר והוה ליה כולה כשר: **דיעבד.** דקתני הדלה: ה"ג **שתיהן כשירות היכי דמי כגון שהתחתונה חמתה מרובה מצלתה ועליונה צלתה מרובה מחמתה וקיימא עליונה בתוך עשרים שתיהן פסולות ה"ד כגון דתרוייהו צלתן מרובה מחמתן וקיימא עליונה למעלה מכ' תחתונה כשרה ועליונה פסולה**

היכי

נט א ב ג מיי' פ"ה מהלכות סוכה הלכה יב סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרכו סעיף ג:
ם ד ה מיי' שם הלכה כב סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרכח סעיף ג:

רבינו חננאל

מתני' העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית ופסולה. אוקימנא באילן שצלתו מרובה מחמתו, מפני שהיא כסוכה תחת הסוכה, אבל אם היה [אילן] שחמתו מרובה מצלתו, שאינו חשוב כסוכה, וחתך [את] הנוף הנתון על גבי הסכך כשרה. כיוצא בו הדלה עליה [פי' על הסוכה] את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסום, וסיכך על גבן פסולה, דמצטרף סכך פסול, [פי'] זה הגפן והדלעת והקיסום, בהדי סכך כשר [של סוכה] לפיכך פסולה. אם קצצן כשרה ואפילו לכתחלה, ולא גזרינן היכא דקצצן אטו [היכא] דלא קצצן. **סוכה על גבי סוכה כו'.** תנו רבנן בסוכות תשבו, בסכת חסר כתיב, דמשמע סוכה אחת ולא שתים, מיכן אמרו לא בסוכה שעל גבי סוכה ולא בסוכה שתחת האילן ולא בסוכה שבתוך הבית. אמר ר' ירמיה פעמים ששתיהן כשרות פעמים ששתיהן פסולות פעמים שהתחתונה כשרה והעליונה פסולה פעמים שהעליונה כשרה והתחתונה פסולה. וכולן פשוטות הן.

א) נקמן יא., **ב)** [נ"ל בסכת],

תורה אור השלם

1. בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת:
ויקרא כג מב

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה הא קא מצטרף וכו' והאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ולא אמרינן:

לעזי רש"י

לט"ש. פסיסים.
טרייל"א. גפן המוגבה על כלונסאות.
אידר"א (יידר"א). קיסוס (צמח מטפס).

מוסף רש"י

הדלה. טרלי"ל בלע"ז (לקמן יא.). **ואת הקיסוס.** אירי"ל בלע"ז והוא גלה כגפן (שם). **פסולה.** שאין מסככין במחובר, דאמר מר (לקמן יב.) באספך מגרנך ומיקבך, בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר (לקמן יא.). **ואם היה סיכוך הרבה מהן.** ומבטלן ברוב, **או שקצצן.** אף לאחר שסככה בהן, ולא אמרינן תמיד עשייתה בפסול ופסולה (שם).

ג) לקמן יא., **ד)** [נ"ל בסכת],

סוכה פרק ראשון סוכה

(ח) **היכי דמי כגון שהתחתונה צלתה מרובה מחמתה והעליונה חמתה מרובה מצלתה וקיימי תרוייהו בתוך כ' עליונה כשרה ותחתונה פסולה היכי דמי כגון דתרוייהו צלתן מרובה מחמתן וקיימא בתוך כ' פשיטא תחתונה כשרה ועליונה פסולה איצטריכא ליה מ"ד ניגזר דילמא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר**

היכי דמי כגון שהתחתונה צלתה מרובה מחמתה ועליונה חמתה מרובה מצלתה וקיימי תרוייהו בתוך עשרים ופעמים שהעליונה כשרה ותחתונה פסולה ה"ד כגון דתרוייהו צלתן מרובה מחמתן וקיימא עליונה בתוך עשרים פשיטא תחתונה כשרה ועליונה פסולה איצטריכא ליה מ"ד ניגזר דילמא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר קמ"ל כמה יהא בין סוכה לסוכה ותהא תחתונה פסולה אמר רב הונא טפח שכן מצינו באהלי טומאה טפח [ח]ג (דתניא) אטפח על טפח ברום טפח מביא את הטומאה וחוצץ בפני הטומאה אבל פחות מרום טפח לא מביא ולא חוצץ ורב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי ארבעה שלא מצינו מקום [חשוב] פחות מארבעה ושמואל אמר בעשרה מאי טעמא דשמואל דכהכשרה כך פסולה מה הכשרה בעשרה אף פסולה בעשרה תנן רבי יהודה אומר אם אין דיורין בעליונה התחתונה כשרה מאי אין דיורין אילימא דיורין ממש אטו דיורין קא גרמי אלא לאו מאי אין דיורין כל שאינה ראויה לדירה והיכי דמי דלא גבוה עשרה מכלל דתנא קמא סבר אע"פ שאינה ראויה לדירה פסולה כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא אם אין התחתונה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה התחתונה כשרה מכלל דתנא קמא סבר אע"פ שאינה ראויה לקבל פסולה איכא בינייהו דיכולה לקבל על ידי הדחק: **מתני'** דפירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר או שפירס ע"ג הקינוף פסולה אבל פורס הוא על גבי נקליטי המטה: **גמ'** אמר רב חסדא הלא שנו אלא מפני הנשר אבל לנאותה כשרה פשיטא מפני הנשר תנן מ"ד הוא הדין דאפילו לנאותה והאי דקתני מפני הנשר אורחא דמילתא קתני קמ"ל לימא מסייע ליה גסיכה כהלכתה ועיטרה בקרמין ובסדינין המצויירין ותלה בה אגוזין שקדים אפרסקין ורמונים דפרכילי ענבים ועטרות של שבולין יינות שמנים וסלתות אסור להסתפק מהן

עד

אמר רב הונא טפח. אע"ג דלקמן פרק היסן (דף כב:) אמרינן חבוטו רמי הכא לא שייך:

שלא מצינו מקום פחות מד'. היינו לענין רשות היחיד וכרמלית כדפירש בקונטרס ולענין גובה נמי אשכחן בריש חלון (עירובין דף עו.) ליחשב כפתח:

פירס עליה סדין מפני החמה. כתוב בתוספת הגאונים הא דקתני פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר פסולה היכא דחמתה מרובה מצלתה בלא סדין אבל אם יש צלתה מרובה מחמתה כשרה ואין הסדין פוסלתה והיינו כמו שפירשתי[1] לעיל דאין מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר כיון דבלא פסול צלתה מרובה וכענין זה מפר"ת מפני החמה שמייבשת את הסכך ומתוך כך היה נעשה חמתה מרובה וכן תחתיה מפני הנשר ואם היו עלין נושרין היה חמתו מרובה והסדין מונען מליפול וכיון שהסדין גורם שעל ידו צלתו מרובה מחמתו פסול אבל לפירוש הקונטרס קשה דלמה יפסל מפני שמגין על האדם מפני החמה ומן הקיסמין מאי שנא מלנאותה ועוד מצינו לקמן פרק היסן (דף מז:) בר' יוחנן ברבי אילעי כשהגיעה חמה למרגלותיו עמד ופרס עליו סדין:

עד

[1] א מיי' פי"ג מהלכו' טומאת מת הלכה ח:

סב ב ג מיי' פ"ה מהל' סוכה הלכה כב סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרכז סעיף ח:

סג ד ה מיי' שם הלכה יז סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרכט סעיף יט וסימן תרכז סעיף ד:

סד ו מיי' פ"ו מהלכות סוכה הלכה טז סמג שם טוש"ע א"ח סימן תלא סעיף ג:

לעזי רש"י

אוברי"ן (אוברי"ן). בדים מקושטים בדוגמאות צבעוניות. גלינשק"ש (גגילישקי"ש). קישוטים רקומים בולטים.

רבינו חננאל (המשך)

ידי הדחק, [דר' טפחים דירה ע"י הדחק] היא. וכן אהא דאמרי' במערבא כל שאין (העליונה) [התחתונה] יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה. כולי שנויא הכא והכא חדא, התם לדירה והכא לקבל, על ידי הדחק. **פיסקא** פרס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר. דלא יהון טרפין דסוכה נתרין על המטעמים בעידנא דאכול. **או שפרס סדין על גבי הקינופות**, שהן ר' קינופות בד' קצות המטה פסולה. **אבל פורס הוא על נקליטי המטה**, שהן שנים באמצע המטה, כדגרסינן בירושלמי רב ביבי בשם ר' יוחנן שכן הוא עושה חלל באצילי ידו. כלומר אם הוא מכוסה בסדין ומעמיד שתי זרועותיו, ושתי ידיו עומדות על גופו והסדין עליהן, נמצאו זרועותיו בולטין ועולין מצדדין כנקליטי המטה והסדין עליהם. לפיכך על גבי נקליטין כשרה כי כזרועותיו הן חשובין. **פירש גאון** קינופות ד' עמודין עומדין במטה, ועליהן מלמעלה ד' עמודים ברוחב ופורסין עליהן סדינין, ונקראין בבבל טראמה. נקליטין, שני עמודין עומדין, עשויין כפתח העשוי בפאת המטה שהיא מסגרתה, משני צדדין. **אמר רב חסדא** זה ששנינו פסולה דווקא מפני הנשר אבל לנאותה כשרה. ואתינן לפיעני מהא דתניא, סיככה כהלכתה ועיטרה בקרמין ובסדינין המצויירין ותלה בה אגוזים אפרסקין כו', אסור להסתפק מהן

הגהות הב"ח

(ח) רש"י ד"ה היכי דמי וד"ה שהיכן וד"ה תחתונה כשרה הל"ל:

מוסף רש"י

טפח על טפח ברום טפח. אהל קטן שהוא טפח אורך וטפח רוחב ורוח מלוי טפח, **מביא את הטומאה.** אם מת מן המת בגלד זה וכלי בגלד זה הוה טומא כלי מחמת אהל המת (נדה כו.). **וחוצץ בפני הטומאה.** אם טומאה מתחתיו וכלי על גביו הכלי טהור, ולהכי נקט על רוח טפח דאי הוה אלא רוחו פחות מטפח הוה טומאה לעולה וכנגדו למעלה עד לרקיע טומא כלאמריגן בהעור והרועד (חולין קכו.) ולענין תאויי טומאה נמי לא מייתי אלא אהל הוא (נדה שם). **סיככה כהלכתה.** לסוכה (שבת מה.). **ועיטרה.** יפה (ביצה ל:). **בקרמין.** פירקה בציעות של בגדים שקורין אוגרי"ן (שבת כב.). **ובסדינין המצויירין.** לבגדים של פשתן (ביצה ל:). **אפרסקין.** פירסיק"י בלע"ז (שבת מה.).

רבינו חננאל

כיון ששנינו העליונה כשרה והתחתונה פסולה, אמרי' וכמה יהא בין סוכה לסוכה, כמה יהא חלל בין סכך לסכך ותהיה התחתונה פסולה. אמר רב הונא טפח, שכן מצינו באהלי טומאה טפח. רב חסדא אמר ד' טפחים, שלא מצינו מקום פחות מד' טפחים. ושמואל אמר עשרה טפחים, כהכשרה, כלומר אין התחתונה פסולה עד שיהיה בעליונה הכשר סוכה. ודייקינן מדברי ר' יהודה דתני [אם] אין דיורין בעליונה התחתונה כשרה, ואוקימנא בשאינה ראויה לדירה, מכלל דתנא קמא סבר אע"פ שאין העליונה ראויה לדירה כשרה, קשיא לשמואל. ושנינן אין [ראויה] לדירה מרווחת, אבל ראויה לדירה על

ותפסול תחתונה משום סוכה תחת סוכה דלא נימא חד סוכה הוא: **טפח.** אבל בציר מטפח חד סוכה הוא: **טפח על טפח ברום טפח מביא את הטומאה וחוצץ בפני הטומאה.** הלכה למשה מסיני הוא אבל פחות מטפח לא מביא ולא חוצץ לא מביא את הטומאה [אם] טומאה תחת רשאו אחד וכלים תחת רשאו שני והיא קורה ארוכה ורחבה טפח ורואיה להביא טומאה לא מייתי משום דליכא רוס הפסק טפח ממנו ולקרקע ולא חוצץ אם יש כלי על גבה כנגד הטומאה אפילו עד לרקיע טמא דטומאה רצוצה שאין לה אהל טפח בוקעת ועולה: **שלא מצינו מקום חשוב.** להיות רשות לעצמו לא כרמלית ולא רה"י פחות מארבעה כדאמר ביציאות השבת (דף ז.) והכא נמי לאו רשות לעצמו היא לאקרויי סוכה תחת סוכה: **דהכשרה כך פסולה.** משום שתי סוכות פסלה קרא וכי לית בה בעליונה הכשר סוכה לאו סוכה היא ולא פסלה: **אי נימא דיורין גרמי.** מכל מקום סוכה תחת סוכה היא: **אלא לאו שאינה ראויה לדירה והיכי דמי דלא גבוה י' מכלל דס"ק דס"ק כו'.** וקשיא לשמואל מדרבנן: **כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא.** האי אין ראויה לדירה דקאמר ר' יהודה לאו בשאין גבוה קאמר דא"כ לא"ק נמי כשרה אלא כשאין בריאה וחזקה לקבל כסתות וכרים של עליונה ולשון תחתונה כשרה מהאי טעמא דשמואל דהכהכשרה כך פסולה וכיון דעליונה לא חזיא למידר בה שהרי אין תחתונה מקבלתה לא פסלה: **ופרכינן מכלל דס"ק סבר כו'.** סוף סוף שמע מינה דרבנן לית להו דשמואל והוא הדין לשאינה גבוהה כו': ומשני **אילא ביניייהו כו'.** דרבנן סברי כיון דיכולה לקבל בדוחק שם סוכה על העליונה ומיפסלא התחתונה ורבי יהודה סבר כיון דליכא תשמישא להדיא לאו שם סוכה עלה דעליונה: **מתני' הנשר.** שלא יהו עלין וקיסמין נושרין על שולחנו וסדין דבר המקבל טומאה הוא ופסול לסכך כדלקמן (דף יא.): **או שפירס על גבי קינוף.** כלומר או אפילו לא פירסו מפני הנשר אלא לנוי על מטתו: **על גבי קינוף.** הן ד' קונדיסין לד' רגלי המטה וגבוהין ומניח כלונסות מזה לזה על גביהן ופורס עליהן סדין ומרחיקן מן הסכך דהשתא לא משום מסכך בדבר המקבל טומאה מיפסלא דהא לאו לסכוכי שטחא התם: **פסולה.** משום דאינו יושב בסוכה דאהל מפסיק ביניהם: **אבל פורס הוא על גבי נקליטי המטה.** שאינן אלא שנים והן יושלין באמצע מטה אחד למראשותיה ואחד לרגליה ונותנין כלונסא מזה לזה ופורסין עליו סדין והוא משפע לכאן ולכאן ומשום דאין לה גג טפח רחב למעלה לא מיקרי אהל: **גמ' נ"מ אלא מפני הנשר.** דשויה סכך להגין הלכך מפסיל משום מקבל טומאה: **אבל לנאותה.** אין שם סכך עליה וכשירה. וי"מ טעמא דפסולה משום שני סככים ואי אפשר דא"כ לרב חסדא לא מפסיל אלא אם כן מופלג ד' דהא איהו אמר לעיל ארבעה וכיון דמיפלגי ד' תו לא מצי למימר אבל לנאותה כשרה דהא איהו פסיל לקמן [ע"ב] בנויי סוכה המופלגין ד' מן הסכך משום שני סככין: **בקרמין המצויירין.** מעשה אורג כגון בגדי צבעונין שקורין אוברי"ן: **ובסדיניס המצויירין.** שלורתן בולטת כגון מעשה רוקס או מעשה אורג שקורין גלינשק"ש: **יינות שמנים.** נותנין בכוסות של זכוכית לנוי: הכל

עד מוצאי י"ט האחרון של חג. לקמן בפ' לולב וערבה (דף מו: ושם) מפרש מאי שנא מאתרוג דשרי ביום טוב האחרון ומסיק משום דסוכה אי אתרמי ליה סעודתא בין השמשות בעי למיכל בסוכה ומיגו דאיתקלאי לבין השמשות איתקלאי לכולי יומא אבל אתרוג לא מזי בין השמשות דמעיקרא קדיש נפיק ביה ואף על גב דממ"ג מוקמה הוא בין השמשות דשמא יום הוא והוי שביעי של חג לא שייך כי האי גוונא לאוסרו בשמיני במיגו דאיתקלאי לבין השמשות מאחר דלא נאסרה אלא מחמת יום שעבר וכן משמע בפ"ד (שם) גבי הפרים ז' אתרוגים לז' ימים דאמרינן התם דכל אחת ואחת יוצא בה ואוכלה למחר ולא אסרינן למחר אף על גב דאיתקלאי בין השמשות משום ספיקא דיום שעבר ומהאי טעמא גבי שבת ויום טוב בפ"ק דביצה (דף ד.) דאמר רב נולדה בזה אסורה בזה מפרש טעמא משום הכנה ולא בעי למימר מיגו דאיתקלאי אע"ג דרב כרבי יהודה סבירא ליה דאית ליה מוקמה וכן שני ימים טובים של גליות דנולדה בזה מותרת בזה ובפרק בכל מערבין (עירובין דף לו.) גבי לגין של טבול יום שמלאוהו מן החבית של מעשר טבל ואמר הרי זה תרומת מעשר לכשתחשך דבריו קיימין ואם אמר ערבו לי בזה לא אמר כלום משום דסוף היום של ע"ש קונה עירובו או משום דבעינן סעודה הראויה מבעוד יום הא אם תחילת יום של שבת קונה עירוב ולא בעי סעודה הראויה מבעוד יום הוי עירוב ולא אמרינן לאו ראויה היא בשבת מיגו דאיתקלאי בין השמשות משום יום שעבר וכל הני לא דמו לסוכה דאסרינן משום דאי אתרמי ליה סעודתא בין השמשות אף על גב דלא מיחייב למיכל בה אלא משום ספיקא יום שעבר (ג) שאני סוכה דמכל מקום חייב למיכל בה מחמת מה שיהיה ומאן דאסר התם אתרוג אפילו בשמיני ופירש שם בקונטרס מיגו דאסור בין השמשות בשמיני משום דספק יום דשביעי הוא איתקלאי לכולי יומא אלמא אהני מיגו דאיתקלאי משום יום שעבר לאסור בשמיני לא יתכן דאפילו רב אסי דאסר ביצה פ"ק דביצה (דף ד:) בשני ימים טובים של גליות לא אסר אלא משום דמספקא ליה אם קדושה אחת הן או לא אלא היינו טעמא משום דגזר אתרוג אטו סוכה ומיהו אין ראיה מרב אסי למאי דגרים לקמן פ' לולב וערבה (דף מו:) הפרים שבעה אתרוגים לשבעה ימים רב אסי אמר כל אחת ואחת יוצא בה ואוכלה למחר דקסבר לכולי יומא איתקלאי ותו לא ושרי ליה למחר ולא אסר ליה במיגו דאיתקלאי לפיכך דוחק התלמוד לפרש טעמא גבי ביצה משום דמספקא ליה והפרים שבעה אתרוגים לשבעה ימים דקאמר רב בפ' לולב וערבה כל אחת ואחת יוצא בה ואוכלה לאלתר אע"ג דרב כר' יהודה סבירא ליה לא אסר למיכלה ביומא במיגו דאיתקלאי דלמצותה לחודה איתקלאי ותו לא והיכא דמיקלע שבת במולאי יום טוב של חג נוהגין איסור להסתפק מנוי סוכה עד מוצאי שבת ולכאורה שרי דמאיזה טעם נאסור [אי] משום דקדושה אחת היא שבת ויום טוב האמר רב פ"ק דביצה (דף ד.) הלכה כאחרונה זקנים ואלינא דר' אליעזר דאמר שתי קדושות הן ואי משום הכנה מה הכנה יש כאן: **נויי סוכה.** קרמים הפרוסים למעלה לנוי אין ממעטין בסוכה גבוהה מכ' להכשירה דלאו מין דאי סככה הוא דאי סככה הוי הוה מיפסל משום דמקבל טומאה ולאו לפוסלה משום פחותה מי' כך פירש בקונטרס ולא דמי להוצין יורדין לתוך י' דפסלינן לעיל (דף ד.) משום דירה סרוחה דשאני הכא דלנוי עשויין: **שלוחי** מצוה אנן. וכגון שהיו מתבטלים מן המצות אם היו מחזרין אחר סוכה אחרת: **ובלבד** שלא יהיו נקליטין גבוהין מן המטה עשרה. מן הדין אפילו גבוהין י' שרי דלא חשיבי אהל להפסיק כיון דאין בגגו טפח דהא בשילהי פירקין (דף יט:) מסקינן דכן הלכה סוכה העשויה כמין גריף פסולה לפי שאין לה גג דשפועי אהלים נאו כאהלים דמו ומינה דייק רב יוסף בגמרא דמותר לישן בכילת חתנים בסוכה והא דאסרינן הכא גבוהין עשרה היינו מדרבנן ודוקא בנקליטין דקביעי אבל כילת חתנים דלא קביעי אפילו גבוה י' שריא כי היכי דהחמירו בקינופות לאסור אפילו אין גבוהין י' משום דקביעי ובכילת חתנים דלא קביעי שרי אפילו בית לה גג[ה] וכדאמרינן לאידך לישנא דנקליטין לגבי כילה קביעי אי נמי בהכי פליגי הגך תרי לישני ועל כרחך בהא פליגי הגך תרי לישני דלא אפשר לומר דפליגי בית לה גג ואינה גבוהה י' דלישנא בתרא אסור דהא בהדיא בגמרא תרגמא שמואל למתניתין דהכא[ו] בגבוה י': **מוציא** ראשו חוץ לבילה וקורא ק"ש. לא חיים שמואל לגבו רואה את הערוה [כמ"ק בברכות כד: כה:]:

הכל לפי תנאו. וכגון דאמר איני בודל מהם כל בין השמשות של יום טוב הראשון דלא חל קדושה עליהו והכי מוקים לה במסכת ביצה בהמביא (דף ג:) ותנאה אחרינא לא מהני בהו. קתני מיהת סדיינין והיינו סייעתא: **דילמא מן הלר.** לדפנות קאמר אבל למעלה אימא לך אפילו לגאותה נמי מסכך במקבל טומאה קרי לה: **אין ממעטין.** קרמין הפרוסין למעלה לנוי אין ממעטין בגבוהה מעשרים להכשירה דלאו מין סככה נינהו דאי סכך הוו הוה מיפסלה משום מקבל טומאה ולא לפוסלה משום פחותה מי': **ומן הלד ממעטין.** לה משיעור ז' טפחים דהא אינה מחזקת רחבו ורוחב ושולחנו: **איטמישא.** נישורה במים: **והא קחזו לה דרטיבא.** שהיא לחה ומוכחא מילתא דלנגבה שטחוה ולא לסכך: **לבי יבשה קאמינא לך.** דתשקלה: **נויי סוכה.** סדיינין הפרוסין תחת סכך לנוי: **פסולה.** משום דהל מפסיק ואשתכח דלא גבי בסוכה ולרב נחמן כיון דלנוי סוכה יהביהו בטלה לגבה: **רב נחמן.** אב בית דין היה ונגיד ומנה בבית ראש גולה ושושן על פיו: **שלוחי מצוה אנן.** להקביל פני ראש גולה דחייב אדם להקביל פני רבו ברגל ופטורין כדתנן לקמן (דף כה.) שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה: **לילה.** הפרוסה סביבות המטה ואע"פ שיש לה גג שאין גגה משופע כשל נקליטין אלא שוה כשל קינופות: **והוא שאינה גבוהה עשרה.** מן המטה דבליר מגובה עשרה לאו אוהלא הוא: **הא לא קבעי הכי.** בברייתא דמפרש להו בגוה דהכי תנא נקליטין שנים כדפירשתי לעיל[ג] יוצאין באמצע המטה למרשותיה ולמרגלותיה: **דקביעי.** אבל כילה לא קביעה בחזקה בקינופות הלכך כי לא גבוהה עשרה לא חייב: **הכא דלמפסל סוכה.** קאתייה משום סוכה תחת סוכה: **דהכשרה כך פסולה.** כל כמה דלא מקריי עליונה סוכה לא מיפסלא תחתונה: **הכא דלשויה אוהלא.** שלא יש תחתיו אבל שאר הסוכה כשרה: **בליר מעשרה נמי הוי אוהלא.** היכא דקביעא: **וקורא קריאת שמע.** דכיון דלאו אהל הוא לא אמרינן למקום שרובו שם ראשו מזרח וליתסר משום לא יראה בך ערות דבר[ד] אלא הרי הוא כמוניח ראשו חוץ לחלונו:

ה"ג

עד מוצאי יום טוב האחרון של חג ואם התנה עליהם הכל לפי תנאו דלמא מן הצד אתמר נויי סוכה אין ממעטין בסוכה אמר רב אשי [א]ומן הצד ממעטין מנימין עבדיה דרב אשי איטמישא ליה כתונתא במיא ואשתטחא אמטללתא אמר ליה רב אשי דלייה דלא לימרו קא מסككי בדבר המקבל טומאה והא קא חזו ליה דרטיבא לבי יבשה קאמינא לך אתמר נויי סוכה המופלגין ממנה ארבעה רב נחמן אמר כשרה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי [ב]פסולה רב חסדא ורבה בר רב הונא איקלעו לבי ריש גלותא אגנינהו רב נחמן בסוכה שנוייה מופלגין ממנה ארבעה טפחים אשתיקו ולא אמרו ליה ולא מידי אמר להו הדור בהו רבנן משמעתייהו אמרו ליה [ג]אנן שלוחי מצוה אנן ופטורין מן הסוכה אמר רב יהודה אמר שמואל [ד]מותר לישן בכילה בסוכה אע"פ שיש לה גג והוא שאינה גבוהה עשרה תא שמע הישן בכילה בסוכה לא יצא ידי חובתו הכא במאי עסקינן כשגבוהה עשרה מיתיבי [ה]הישן תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו הא תרגמה שמואל במטה גבוהה עשרה ת"ש או שפירס על גבי קינופות פסולה התם נמי דגביהי עשרה והא לא קתני הכי דתניא נקליטין שנים וקינופות ארבעה פירס על גבי קינופות פסולה על גבי נקליטין כשרה ובלבד שלא יהיו נקליטין גבוהין מן המטה עשרה מכלל דקינופות אף על פי שאין גבוהין עשרה שאני קינופות דקביעי והרי סוכה על גבי סוכה דקביעא ואמר שמואל כהכשרה כך פסולה אמרי התם דלמפסל סוכה בעשרה הכא דלשויי אוהלא בציר מעשרה נמי הוי אוהלא אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל הישן בכילה ערום מוציא ראשו חוץ לכילה וקורא קריאת שמע מיתיבי הישן בכילה ערום לא יוציא ראשו חוץ לכילה ויקרא קריאת שמע הכא במאי עסקינן כשגבוהה עשרה ה"נ מסתברא מדקתני סיפא הא למה זה דומה לעומד בבית ערום שלא יוציא ראשו חוץ לחלון ויקרא קריאת שמע שמע מינה

ובית

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה עד מוצאי וכו' דשאני סוכה דמכל מקום וכו' בין השמשות דשמיני משום:

מוסף רש"י

ואם התנה עליהם. במס' ביצה (ג:) מוקימנא בשומר מיני בודל מהן כל בין השמשות של קדוש יו"ט ראשון, דלא חל עלייהו קדושה כלל, אבל תנאי אחר אינו מועיל (שבת כב.). **הישן תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו.** דאהל מפסיק בינו לסוכה, ועיקר ישיבת הסוכה אכילה שתיה ושינה (לקמן כ:).

רבינו חננאל (המשך)

עליונה חשובה אהל עד שיהא בה חלל י' טפחים. ודחינן התם לגבי סוכה על גבי סוכה דלמפסלא לסוכה קאתי, בעי שמואל י' טפחים ואמר כהכשרה כך פוסלה, אבל הכא ג) בכילה דלשוויה אהלא קא בעי, בבציר מי' טפחים לא הוי אהלא. **הא** דאמר שמואל הישן בכילה ערום, מוציא ראשו חוץ לכילה וקורא קריית שמע. אוקימנא בשאינה גבוהה י' טפחים, וכי הכילה אמרינן חזינא לה כמאן דחביטא רמיא על גופו היא וכלבוש חשוב, אבל אם היא עשרה טפחים לא יוציא ראשו חוץ [לכילה ויקרא, למה זה דומה לעומד בבית ערום שלא יוציא ראשו חוץ] לחלון ויקרא. דייקינן מינה מדקתני למה זה דומה לעומד בבית, דבית אע"פ שאינה גבוה עשרה טפחים אסור להוציא ראשו חוץ לחלון ויקרא שם,

---

ה) נראה פשוט דמסכ' וכל"ל.

ו) לפי סוגיית הגמרא אוקימנא קא לגשויה אהלא היכא דקביעא כמו קינופות בגליר מי' נמי הוי אהלא. ודברי רבינו ל"ע.

סה א מיי' פ"ה מהל' סוכה הלכה יח סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרלד סעיף ג:

סו ב מיי' שם סמג שם טור ש"ע א"ח סי' תרכט סעיף יט:

סז ג מיי' שם הלכה כג סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרכז סעיף ב:

רבינו חננאל

עד מוצאי יום טוב האחרון, ואם התנה עליהן בשעה שעיטרה, על מנת שיסתפק מהן כל ימי המועד, מותר להסתפק מהן אפילו ביום טוב. קתני מיהא עיטרה בקרמין ובסדיינין, כרב חסדא. ודחי רב אשי דלמא כי מכשר האי תנא בעיטרה מן הצד, אבל תחת הסכך פסולה ודלא כרב חסדא. **עבדיה דרב אשי איטמישא** כתנתיה במיא, ושטחה על גבי סוכה כדי להתייבש, ואמר ליה הסר אותה, שלא יאמרו הרואין אותה על גבי סכך הסוכה, בבגד מסككים. פשוטה היא. ג) [**נויי סוכה המופלגין ממנה ד'**]. פירוש הסדינין שמעטרין הסוכה בהן שאינן דבוקות בדפנות אלא ג) [מרוחקין ד', ר' נחמן אמר כשרה רב חסדא ורבה בר רב הונא] אמרי פסולה, וקיימא לן יחיד ורבים הלכה כרבים. אמר **רב יהודה אמר שמואל** מותר לישן בכילה בסוכה אע"פ שיש לכילה זו גג טפח, ובלבד שלא תהא גבוהה י' טפחים. ואקשינן עליה ממתני' דקתני הישן (במטה) [תחת המטה] בסוכה לא יצא ידי חובתו. ומשני במטה גבוהה י' טפחים. והרי קנופות דאינן גבוהין י' טפחים, דתניא בהדיא נקליטין שנים וקינופות ד', פירס על גבי קינופות פסולה, על גבי נקליטין כשרה, ובלבד שלא יהו נקליטין גבוהין מן המטה י' טפחים. מכלל דקינופות אע"פ שאין גבוהין י' טפחים פסולה. ודחי שאני קינופות דקביעי במטה, ואפילו פחות מי' כיון דקביעי אהל הן. **והרי** סוכה על גבי [סוכה] דקביעה ואמר כהכשרה כך פוסלה, כלומר אינה

ה"ג **וכיון נמי אע"ג דלא גבוה עשרה כיון דקביע הוי אוהלא דלא גרע מקינופות.** והך מלתא שמעתא בלפי נפשה הוא דלא תימא בית כסילה דאי לא גבוה ליתמרי להוליא ראשו חוץ לחלון: **כילא חתנים.** אינה כשאר כילה ואין עושין לה גג והיא סביבות המטה וגגה משופע כשל נקליטין: **ליהוי לקינופות.** וליפסלא אף בפחות מי': **לגבי קינופות לא קביעי.** לחשוב כמותה ליפסול אף בפחות מי': **לגבי כילה קביעי.** הלכך אינהו פסלי בי' אפילו אית להו גג וכילה לא פסלה אפילו בי' כי אית לה גג: **כר' יהודה.** לקמן מפרש בפרק הישן: **נוהגים היינו ישנים תחת המטה.** דמטה לגבי סוכה אהל ערלי הוא שמסלקין אותה ממקום למקום: **דלגבה עשויה.** לשכב על גבה ולא תחתיה להיות לו אהל הלכך לאו שם אהל עליה וטעמא לאו משום ערלי הוא אלא לאו שמה אהל: **אבל כילה דלעולה עשויה.** ולאהל הלכך שם אהל עליה ואע"ג דערלי הוא לא מיפקע שמיה קמ"ל רבה דטעמא דרבי יהודה התם הוי': **מתני' הדלה.** טרלי"ד בלע"ז: **קיסום.** איר"ל בלע"ז והוא גדלה כגפן: **פסולה.** שאין מסככין במחובר דאמר מר (דף יב.) באספך מגרנך ומיקבך בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר: **הרבה מהן.** ומבטלן ברוב: **או שקצצן.** אף לאחר שסככה בהן ולא אמרינן תחילת עשייתה בפסול ופסולה: **זה הכלל הוי'.** בגמרא [ע"ב] יליף לה: **ואין גידולו מן הארץ.** כגון עורות בהמה ואפילו לא מקבלי טומאה כגון שמחוסרין מלאכה: **גמ' ויסיב.** רב יוסף וקאמר הכי הא דתנן או שקצצן כשרה אמר רב עלה נהי דאין צריך לחזור ולסותרה כולה אבל צריך הוא לנענע קצת אותם שהוסכמו במחובר לאחר קלימתן דתהוי להו הך כעשייה דאי לא פסולה משום תעשה ולא מן העשוי [שם] דהכי משמע סוכות תעשה כשאתה עושה אותה תהא ראויה לסוכה ולא מן העשוי בפסול שאינו ראוי לסוכה ואתה מתקנו בתיקון מועט כי האי דמכשר לה בקלילה ולא הדר סתר לה ומיהו נענוע קרוב לסתירה הוא שמגביה כל אחד לבדו ומניחו וחוזר ומגביה את חבירו ומניחו: **אהדרינהו רב יוסף לאפיה.** בכעס: **אכשורי מכשר.** בלא נענוע דקסבר קלילתה זו היא גמר עשייתה. והיכי דמי תעשה ולא מן העשוי כגון החוטט בגדיש לעשות לו סוכה [טו.] שהסיכוך היה מאליו ואינו נוגע בו לעשות שום מעשה אלא פוחת אחת מדפנותיו ונכנס לעומקו ונוטל העומרים ומשליך והסוכה נעשית מאליה דופנותיה וסככה אבל זה שקילקן זהו מעשה שלה שנגמר בהכשר: **רמא תכלתא.** הטיל ליליה: **לפרזומא דאינשי ביתיה.** לנטיל אשתו דקסבר לילה זמן ליליה הוא ורלתה אותו (במדבר טו) פרט לכסות סומא [ט] אבל כסות לילה חייב והוא מלות עשה שלא הזמן גרמא ונשים חייבות: **תלאן.** לליליה בכנפות הטלית חוט אחד כפול ד' ותוחבו בכנף ועודנו חוט ו' כופלו והרי הן שמנה כפלים ופוסק ראשין שלהן ונעשין שמנה חוטין ורב עמרם שכח ולא פסקן עד שעשה כל הגדילים וקשריהם ונמצאת עשוין בפסול דאין בה אלא חוט אחד ואתא לקמיה כו': **הטיל נ' קרנות בבת אחת.** שעשה ארבע כפלים ארוכין כשיעור שתי ליליות ותוחב ראשו אחד בכנף זה וראשו אחר בכנף זה וכפף הראשין עד שהגיעו זה לזה לאמצע ארכה: **מאי לאו קושר.** עשה הגדיל בזו ובזו ואחר כך פסק אמצעה ונעשו שתים ואע"פ שנעשו בפסול דכולה קודם שנפסקה חוט אחד הוא:

בעינן

ובית נמי אע"פ שאין גבוה עשרה כיון דקביע אוהלא הוא דלא גרע מקינופות ל"א אמרי לה אמר רב יהודה אמר שמואל [א]מותר לישן בכילת חתנים בסוכה לפי שאין לה גג אע"פ שגבוהה עשרה מיתיבי הישן בכילה בסוכה לא יצא ידי חובתו הכא במאי עסקינן בשיש לה גג ת"ש [ב]נקליטין שנים וקינופות ארבעה פירם על גבי קינופות פסולה על גבי נקליטין כשרה ובלבד שלא יהו נקליטין גבוהין מן המטה עשרה טפחים הא גבוהין מן המטה עשרה פסולה אע"פ שאין לה גג שאני נקליטין דקביעי אי קביעי ליהוי בקינופות לגבי קינופות לא קביעי לגבי כילה קביעי דרש רבה בר רב הונא מותר לישן בכילה אע"פ שיש לה גג אע"פ שגבוהה עשרה כמאן כר' יהודה דאמר [ג]לא אתי אהל ערלי ומבטל אהל קבע דתנן [ד]א"ר יהודה נוהגין היינו לישן תחת המטה בפני הזקנים ולימא הלכה כרבי יהודה אי אמר הלכה כרבי יהודה הוה אמינא הני מילי מטה דלגבה עשויה אבל כילה דלתוכה עשויה אימא לא קמ"ל טעמא דרבי יהודה דלא אתי אהל ערלי ומבטל אהל קבע לא שנא מטה ולא שנא כילה: **מתני'** [ה]ג[ו]הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסום וסיכך על גבה פסולה [ז]ואם היה סיכוך הרבה מהן [ח]או שקצצן כשרה זה הכלל [ט]כל [י] שהוא מקבל טומאה ואין גידולו מן הארץ אין מסככין בו וכל דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ מסככין בו: **גמ'** יתיב רב יוסף קמיה דרב הונא ויתיב וקאמר או שקצצן כשרה ואמר רב [יא]צריך לנענע אמר ליה רב הונא הא שמואל אמרה [יב]אהדרינהו רב יוסף לאפיה ואמר ליה אטו מי קאמינא לך דלא אמרה שמואל אמרה רב ואמרה שמואל אמר ליה רב הונא הכי קאמינא לך דשמואל אמרה ולא רב דרב אכשורי מכשר כי הא דרב עמרם חסידא [יג]רמא תכלתא לפרזומא דאינשי ביתיה תלאן ולא פסק ראשי חוטין שלהן אתא לקמיה דרב חייא בר אשי אמר ליה הכי אמר רב מפסקן והן כשרין אלמא פסיקתן זו היא עשייתן הכא נמי קציצתן זו היא עשייתן וסבר שמואל לא אמרינן פסיקתן זו היא עשייתן והא תני שמואל משום ר' חייא הטיל לשני קרנות בבת אחת ואחר כך פסק ראשי חוטין שלהן כשרין מאי לאו שקושר ואח"כ פוסק [יד]לא שפוסק ואח"כ קושר פוסק ואחר כך קושר מאי למימרא מהו דתימא

לאו זמן ליליה: **פסיקתן** זו היא עשייתן. גרע עשאה מן הקוליס ומן הגדלין דלעיל (דף ט.) דלאף על פי שעושין אחרי כן הליליה לגמרי לא חשבינן ליה עשייתן משום דבעינן תלייה לשם מצוה:

פסולין

אי קביעי להוי בקינופות. אע"פ שזה יש לה גג וזה אין לה גג מ"מ לא חשיב גג כיון דאין גבוהין עשרה ובשניהם אית ביה חדא לריעותא דנקליטין אין לה גג וגבוה עשרה וקינופות יש לה גג [ט]ואין גבוהים י': **מותר** לישן בכילת חתנים בסוכה אע"פ שיש לה גג ואע"פ שגבוהה עשרה. אין הלכה כן דאמרינן בסוף פירקין (דף יט:) אדיי אשכחיה לרב יוסף דגני בכילת חתנים בסוכה אמר כמאן כר"א משמע דלא שרי אלא בלא גג ואמר בפרק הישן (לקמן דף כו.) רב שרא ליה לרב אחא ברדלא למיגני בכילת חתנים בסוכה משום בקי כלומר דמלטער פטור מן הסוכה משמע דהא לאו הכי אסור בשיש לה גג או כאידך לישנא דשמואל בגבוה עשרה ואע"פ שאין לה גג:

דרב עמרם חסידא רמא תכלתא לפרזומא דאינשי ביתיה.

וכן רב יהודה פרק התכלת (מנחות דף מג.) דקסברי לילה זמן ליליה ולא מלות עשה שהזמן גרמא הוא ונשים חייבות כרבנן דפרק התכלת (שם) דאמרי הכל חייבין בליליה נשים ועבדים ור"ש פוטר בנשים וכוותיה ק"ל מדמחיק גמרא ברישא פרק שני דזבחים (דף יח:) לאוקומי תנאי התם כולהו כר' שמעון דממעטו כסות לילה ומרבי כסות סומא ועובדא דר' יהודה בר אילעאי פ' במה מדליקין (שבת ד' כה: ושם) שהיו תלמידיו מחבין ממנו כנפי כסותן דאמרינן ואיתיהו סבור גזרה משום כסות לילה ואיכא טעמא אחרינא פ' התכלת (מנחות מ:) ומדנקט האי טעמא שמע מינה דהוא עיקר ועוד בפרק במה מדליקין (שבת מז:) גבי האי דפריך דכי היכי דמרבי שאר בגדים לענין טומאה נרבי נמי לענין ליליה מאשר תכסה בה ומשני דההוא מיבעי לרבות כסות סומא ומייתי ברייתא דר"ש שמע מינה דכן הלכה ושתם ברייתא דפ"ק דקדושין (דף לד: ושם) גבי מלות עשה שהזמן גרמא דקתשיב ליליה ועוד דרבנן דר"ש מוקי פרק התכלת (מנחות דף מג:) ולאיתם אותו לכדתניא ולאיתם וזכרתם לאה מלוה זו וזכור מלוה אחרת התלויה בה ואיזו זו קרילת שמע אלמא קסברי קרילת שמע דאוריתא וקיימא לן דקרילת שמע דרבנן בפ' מי שמתו (ברכות דף כא.). ומיהו מזה אין ראיה דהא רב יהודה דאמר ק"ש דרבנן ואשכחן דרמא תכלתא לפרזומא דאינשי ביתיה דפרק התכלת והוא דרים כאידך תנא דדרים וזכור מלוה אחרת ואיזו זו כלאים ועוד יש ראיה מפרק שני דברכות (דף יד:) דאמר רב יוסף כמה מעלית הא שמעתא דבמערבא (אמרי) לא [יב] (אמר) מלות ליליה בלילה ומסיק דאתחולי הוו מתחלי וכיון דמתחלין גמרינן משמע מהא דלילה

א [טוש"ע א"ח סי' תרכז סעי' ג].

סח ב מיי' פ"ה מהלכות סוכה הלכה כג סמג עשין מג טור ש"ע א"ח סי' תרכז סעיף ג:

סט ג מיי' שם הלכה יב סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרכט סעיף יג:

ע ד מיי' וסמג שם טור ש"ע א"ח סי' תרכט סעיף א:

עא ה מיי' שם טור ש"ע שם סעיף ב:

עב ו מיי' שם הלכה א ב סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרכט סעיף א ב:

עג ז מיי' שם הלכה יב סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרכז סעיף ב:

עד ח מיי' פ"א מהלכות ציצית הלכה יד סמג עשין כו:

לעזי רש"י

טרלי"ד (טרייליי"ר). להגביה גפן על כלונסאות. איר"א (יידר"א). קיסוס (צמח מטפס).

רבינו חננאל (המשך)

מעשה לשם סוכה בסכך עצמה. אמר ליה רב הונא, שמואל אומר צריך לנענע אף על פי שחתכם, אבל רב מכשר אפילו בלא נענוע, אלא כיון שקצצו והוציאו מחורת מחוברין דיו. כי הא דרב עמרם חסידא תלה ציצית בטלית בני ביתו, זה פי' בפרוזומא דאינשי ביתיה, ותלאם קודם שחתך ראשי החוטין ויפריד החוטין זה מזה, אתא לקמיה דרב חייא בר אשי אמר ליה הכי אמר רב מפסיק ראשי חוטין וכשירין. ש"מ מדקאמר רב גבי ציצית פסיקתן זו היא עשייתן, כך שמע מינה דגבי סוכה קציצתן מן הקרקע של גפן ושל דלעת ושל קיסם היא עשייתן. ואקשינן על שמואל מיהא דתני ר' חייא, הטיל ציצית לשתי קרנות, והחוטין מתוחין מזה הקרן לזה הקרן כמתחיות חוטין במסכת, ואחר כך פיסק באמצע ונתפזרו הקרנות כשירין, שנמצא בכל קרן ציצית כמצותן. הנה בפסיקה בלבד [כשרין], דלא בענין מעשה אחר, אלא אמרינן זה מעשה הוא חשוב. ודחינן להה"א דתני ר' חייא, כגון שקישר ועשה מעשה אחר שפסק ביניהם. והא אתא לאשמעינן, מהו דתימא

עין משפט נר מצוה

ה) [לקמן כח:], כ) לקמן כ:, ג) [לעיל ט:], ד) [ב"ק קב. ע"ז ז:], ה) [מנחות מג.], ו) ולין גבוהים י' מ"מ לא חשיב גג כיון דאין גבוהים י'. כ"ה בס"ל:, ז) [כ"ל אמרין],

הגהות הב"ח

(א) במשנה כל דבר שהוא מקבל טומאה:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה לפרזומא כו' אבל בבות לילה חייב. עי' בשער המלך פ"ג מהלכות ציצית:

מוסף רש"י

לא אתי אהל ערלי ומבטל אהל קבע. להסיר שם הסוכה מכאן (לקמן כא:). **הדלה עליה.** הרים ופשט עליה כעין תלית שקורין טריי"ל (לעיל ט:). **ואת הקיסום.** עצב המתפשט מאד ושרשיו כאילן ועיקרו כאילן וקורין לו אידר"א ומתפשט ועולה על התומות (שם). **רמי תכלתא לפרזומי דאינשי ביתיה.** היה מטיל ציצית לנגד שמתכסה בו אשתו (מנחות מג.).

רבינו חננאל

ה) [דאין] בית נמי בדאית ביה י' טפחים למה לי למימר, אלא שמע מינה אפילו פחות [מ]י' טפחים כיון דקבוע אהלא הוא, דלא גרע מקינופות. **לישנא אחרינא** אמר רב יהודה אמר שמואל מותר לישן בכילת חתנים בסוכה לפי שאין לה גג, ואע"פ שגבוה י' טפחים. מיתיבי הישן בכילת חתנים כו'. ואסיקנא נקליטין לגבי קינופות לא קביעי, נקליטין לגבי כילה קביעא. **דרש רבא בר רב הונא** מותר לישן בכילה בסוכה, ואע"פ שיש לה גג ואע"פ שגבוה י' טפחים. כמאן כר' יהודה דאמר נוהגין היינו שהיינו ישנים תחת המטה בסוכה כו'. קסבר לא אתו אהלי ערלי ומבטלי אהלי קבע, לא שנא כילה ולא שנא מטה לא מבטלי סוכה. **הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת** כו'. יתיב רב יוסף וקאמר הא דתנן או שקצצן כשרה, אמר רב עלה וצריך לנענע אחר שקצצן, כלומר צריך

ה) כ"ל דל"ל.

פסולין לעולם. כולהו אמוראי וכולה שיטתא כשמואל ולא אמר קילקתן זו עשייתן וגבי סוכה צריך נענוע:

דשלפינהו שלופי. קלת קשה דהא מפרש טעמא בברייתא משום תעשה ולא מן העשוי וי"ל אסמכתא בעלמא הוא אי נמי הכא מיירי כשנפשח ומעורה בקליפה ואין יכול להחיות לה כי ההיא דפ' העור והרוטב (חולין דף קמ:) דאע"ג דחשיב כתלוש מ"מ כיון דלא נקלף לגמרי לא אמרינן זו היא עשיה: **דברי** ר"ש בן יהוצדק. תנא היה ואפשר שזה הוא המזכר בכמה מקומות בש"ס א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק ואין זה הוא דפרק זה בורר (סנהדרין דף כו.) דקרנהו ריש לקיש רועי בקר ואמר להו ר' יוחנן אי קרינכו רועי צאן מאי עבידנא לכו דלא הוה מהדר ליה הכי אלא מוחה היה על כבוד רבו[ע]: **והכא** במילף לולב מסוכה קמיפלגי. והא דאיפלגו בעבר וליקטן ולא איפלגו בליקטן מערב י"ט דבעי לאשמועינן אין דיחוי אלא מצות כדאיתא בפרק לולב הגזול (לקמן דף לג.) א"ל משום דמעי"ט היה יכול לתקן לכתחילה להתיר אוגדו ולחזור ולאוגדו אי נמי כדפי' בקונטרס לקמן דנקט פלוגתייהו בי"ט למימר דבתר אוגדיה פליגי דהא בי"ט לא אגיד ליה: **לקיחה** לקיחה לא ילפינן. בריש קדושין (דף ב.) ילפי' קיחה קיחה משדה עפרון אבל הכא לא ילפינן גזירה שוה דלקיחה:

מקיש סוכה לחגיגה. הכא מייתי קרא דחג הסוכות תעשה לך ולעיל (דף ט.) דאסרינן עלי סוכה משום דאיתקש לחגיגה מייתי קרא דחג הסוכות שבעת ימים לה': **ונידולו** מן הארץ. בריש בכל מערבין (עירובין דף מ:) גבי מעשר שני דכתיב ונתתה הכסף בצרור ובצאן חשיב בהמה גידולו מן הארץ אבל בפ' השוכר את הפועלים (ב"מ דף פט.) גבי דיש ובפ"ק דקדושין (דף יח.) גבי הענקה לא חשיב בהמה גידולי קרקע דלגבי דבר היוצא מן הקרקע ממש כגון דיש וגידולין לאו יוצא מן הקרקע היא אלא שהיא גדילה מן הקרקע: אי

בעינן כנף בשעת פתיל וליכא קמ"ל מיתיבי תלאן ולא פסק ראשי חוטין שלהן פסולין מאי לאו פסולין לעולם ותיובתא דרב אמר לך רב מאי פסולין פסולין עד שיפסקו ושמואל אמר [8]פסולין לעולם וכן אמר לוי [9] פסולין לעולם וכן אמר רב מתנה אמר שמואל פסולין לעולם איכא דאמרי אמר רב מתנה בדידי הוה עובדא ואתאי לקמיה דמר שמואל ואמר לי פסולין לעולם מיתיבי תלאן ואחר כך פסק ראשי חוטין שלהן פסולין ועוד תניא גבי סוכה [1]תעשה [6]ולא מן העשוי מכאן אמרו הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסום וסיכך על גבן פסולה היכי דמי אילימא בשלא קצצן מאי איריא משום תעשה ולא מן העשוי תיפוק ליה דמחוברין נינהו אלא בשקצצן וקתני פסולה וש"מ דלא אמרינן קציצתן זו היא עשייתן ותיובתא דרב אמר לך רב הכא במאי עסקינן דשלפינהו שלופי דלא מינכרא עשיה דידהו מכל מקום תלאן ואח"כ פסק קשיא לרב קשיא לימא כתנאי [3]עבר וליקטן פסול דברי רבי שמעון בר יהוצדק וחכמים מכשירין סברוה דכ"ע [3]לולב צריך אגד וילפינן לולב מסוכה דכתיב גבי סוכה תעשה ולא מן העשוי מאי לאו בהא קא מיפלגי דמאן דמכשיר סבר אמרינן גבי סוכה קציצתן זו היא עשייתן וגבי לולב נמי אמרינן לקיטתן זו היא עשייתן ומאן דפסיל סבר לא אמרינן גבי סוכה קציצתן זו היא עשייתן וגבי לולב נמי לא אמרינן לקיטתן זו היא עשייתן לא דכ"ע לא אמרינן גבי סוכה קציצתן זו היא עשייתן [7]והכא במילף לולב מסוכה קמיפלגי מאן דמכשר סבר לא ילפינן לולב מסוכה ומאן דפסיל סבר ילפינן לולב מסוכה ואב"א אי סבירא לן דלולב צריך אגד כולי עלמא לא פליגי דילפינן לולב מסוכה והכא בהא קמיפלגי מר סבר צריך אגד ומר סבר אין צריך אגד ובפלוגתא דהני תנאי דתניא לולב בין [2]אגוד בין שאינו אגוד כשר ר' יהודה אומר אגוד כשר שאינו אגוד פסול מ"ט דרבי יהודה יליף לקיחה לקיחה מאגודת אזוב כתיב התם [2]ולקחתם אגודת אזוב וכתיב הכא [3]ולקחתם לכם ביום הראשון מה להלן באגודה אף כאן נמי באגודה ורבנן לקיחה מלקיחה לא ילפינן כמאן אזלא הא דתניא לולב מצוה לאוגדו ואם לא אגדו כשר אי ר' יהודה כי לא אגדו אמאי כשר אי רבנן אמאי מצוה לעולם רבנן היא ומשום שנאמר [4]זה אלי ואנוהו [1]התנאה לפניו במצות: זה הכלל כל דבר שמקבל טומאה כו': מה"מ אמר ריש לקיש אמר קרא [5]ואד יעלה מן הארץ מה אד דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ אף סוכה דבר שאין מקבל טומאה וגידולו מן הארץ הניחא למ"ד ענני כבוד היו אלא למ"ד סוכות ממש עשו להם מאי איכא למימר דתניא [6]כי בסוכות הושבתי את בני ישראל ענני כבוד היו דברי ר' אליעזר [7]ר"ע אומר סוכות ממש עשו להם הניחא לר"א אלא לר"ע מאי איכא למימר כי אתא רב דימי א"ר יוחנן אמר קרא [1]חג הסוכות תעשה לך מקיש סוכה לחגיגה מה חגיגה דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ אף סוכה דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ אי

ומיקבן לא סמכינן עלה לאכשורי נסכך בעורות דנהי דגידולי הארץ איקרי על שם שהארץ מגדלתן במרעה ופרנסה אבל גידולים מן הארץ לא אקרי אלא דבר הצומח מן הקרקע ולא בהמות דתניא בהשוכר את הפועלים (ב"מ ד' פט.) פועלים אוכלין בדבר שגידולו מן הארץ וגמר מלא תחסום שור בדישו מה דיש מיוחד דבר שגידולו מן הארץ כו' יצא האוכל והמחבק והמנגן אלמא לאו גידולין מן הארץ קרי להו תנא:

פסולת

בעינן כנף בשעת פתיל. בשעה שפותלו שתולה בו הפתילים בעינן כנף אחד ולא שנים. **לעולם.** ואפילו מפסקן לשנים לאחר קישור וקשיא לרב: **וסיכך על גבן פסולה.** ול"ג בברייתא אם היה סיכוך הרבה מהן או שקצצן: **דשלפינהו שלופי.** פשתן מן האילן עד שנתקן ומתוך שאין קליפתן ניכרת כל כך ששוכבין לאשי פשיחתן אבל האילן לא הוי עשיה מעליא: **מ"מ תלאן ואח"כ פסק קשיא לרב.** דמכשר: **כתנאי.** אי אמרינן קליפתן זו היא עשייתן או לא: **עבר וליקטן.** ענבי ההדס דתנן לקמן (ד' לב:) אם היו ענביו מרובין מעליו פסול דהוה ליה מגומר ולא הדר הוא ואם מיעטו כשר ואין ממעטין בי"ט דמתקן מנא להכשיר את הפסול וקתני בברייתא עבר על דברי חכמים שאמרו אין ממעטין בי"ט ולקטן בי"ט פסול: **סברוה.** רבנן דבי מדרשא דבנו למישמע מינה דבלקיטתן זו היא גמר עשייתן פליגי: **דחולי עלמא.** תרוייהו הנך תנאי סבירא להו: **לולב צריך אגד.** לאגוד שלשה המינין כאחד ושייכא בה עשיה: **וילפינן לולב מסוכה.** בבנין אב מה מצינו בסוכה שיש בה מעשה והקפידה תורה על העשוי בפסול אף לולב כן: **לא ילפינן לולב מסוכה.** לפסול בה את העשוי: **ואינעיית אימא.** אם הוה סבירא להו לתרוייהו לולב צריך אגד ושייכא ביה עשיה דכולי עלמא [3] דילפינן לולב מסוכה למיפסל ולקיטתן לאו זו היא עשייתן: **ר"ש סבר לולב צריך אגד.** לאגוד שלשה המינים ושייכא ביה עשיה ועל כרחך מבעוד יום אגדו עם ענביו וכי לוקטו בי"ט הוה ליה מן העשוי: **לא ילפינן.** לא למדוה ואין אדם דן גזירה שוה מעצמו אלא א"כ למדו מרבו ורבו מרבו עד משה רבינו ושמע מקראות אלו לא לדרוש גזירה שוה נכתבו: **ואנוהו התנאה לפניו במצות.** סוכה נאה לולב נאה ציצית נאה: **ואד יעלה מן הארץ.** שמע מינה עניים גידולי קרקע ניהו וסוכה מעניים ילפינן שהרי זכר לענני כבוד הוא דכתיב כי בסוכות הושבתי ומתרגמינן ארי במטלות ענני: **אין מקבל טומאה.** דלא נאמרה טומאה אלא בכלים ואוכלין ומשקין ואדם וזה איננו אחד מאלה: **ענני כבוד היו.** סוכות שאמר הכתוב שהושיבם במדבר: **סוכות ממש.** מפני החמה בשעת חנייתן היו עושים סכות: **מאי איכא למימר.** מי יאמר לנו שלא היו מסוככות בכלים ובגדים ועורות: **כי חגיגה.** כל בהמה לרבי יוחנן גדולי קרקע הן שמן הקרקע גדילים ויצונין אבל דגים ומלח וכמהין ופטריות לאו גידולי קרקע ניהו וגבי מעשר קרינן להו לבהמות גידולי קרקע דאמר קרא (דברים יד) ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך וגו' מה הפרט מפורש פרי מפרי וגידולי קרקע וכו'. ומיהו כיון דלא קמה מילתייהו[ע] דרבי יוחנן דהא פרכינן עלה אי מה חגיגה בעלי חיים וכו' וילפינן טעמא מגרנך

עה א מיי' סה טוש"ע א"ח סי' יא סעיף יג:

תורה אור השלם

1. חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ:
דברים טז יג
2. וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֵזוֹב וּטְבַלְתֶּם בַּדָּם אֲשֶׁר בַּסַּף וְהִגַּעְתֶּם אֶל הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בַּסַּף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר:
שמות יב כב
3. וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְערְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים:
ויקרא כג מ
4. עֻזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ:
שמות טו ב
5. וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת כָּל פְּנֵי הָאֲדָמָה: בראשית ב ו
6. לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בְּסֻכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:
ויקרא כג מג

רבינו חננאל

בענין ענף נוטף בשעת נתינת פתיל בכנף הבגד וליכא, דהוא מתוח הוא ואינה ענף נוטף, קמ"ל דלא חיישי'. ת"ש תלאן ולא פיסק ראשי חוטין שלהן פסולה. מאי לאו פסולה לעולם. ומשני רב פסולה עד שיפסיקו. ולוי תני פסולה לעולם. אמר רב מתנה בדידי הוה עובדא ואמר שמואל פסולה לעולם. ואע"ג דמשני רב בהדלה על הגפן וכו' דלשלפינהו שלופי [דלא] מינכ[ר]ירא עשיה דידהו, ולפיכך קתני פסולה כו', קיימא לן פסול לעולם, חדא דהא לוי ושמואל פליגי עליה דרב והם רבים לגביה, ותוב דהא עלתה ליה בקושיא. ואתינן לאוקמי שמעתא דרב כתנאי, ר' שמעון בר' צדוק דאמ' עבר וליקט ביום טוב הענבים של הדס, כיון שהיו ענביו מרובין מעליו, אע"פ דמיעטן היום בפסילתו עומד. וילפינן לולב מסוכה, תנא קמא דפסיל כשמואל ולוי, חכמים שמכשירין כרב דאמר קציצתן זו היא עשייתן. ודחינן לא כולי עלמא, והן תנא קמא וחכמים, (ו)כולהו סבירא להו גבי סוכה בענין מעשה לשם סוכה דמוכח, דקיימא לן תעשה ולא העשוי, ולא אמרינן קציצתן זו היא עשייתן. אלא בהא פליגי, תנא קמא סבר ילפינן לולב מסוכה, כשם דלגבי סוכה לא אמרינן קציצתן זו היא עשייתן, כך גבי לולב לא אמרינן לקיטתן

הגהות הב"ח

(א) גמ' לוי ושמואל אמר פסולין לעולם וכן אמר: (ב) רש"י ד"ה ואינעית אימא וכו' דכ"ע ילפי לולב:

מוסף רש"י

תעשה ולא מן העשוי. בפסול (לקמן יב. טו. לג.). עבר וליקטן. לענינו הדס שהיו מרובין מעלין ומתן אם מיעטן כשר ואין ממעטין ביו"ט משום שבות, שדומה למתקן כלי ומכשירו ואם עבר ומיעטן פסול (לקמן לג.).

רבינו חננאל (המשך)

זו היא עשייתן, וחכמים סברי הני מילי סוכה אבל לולב אמרינן לקיטתן זו היא עשייתן. איבעית אימא בהא פליגי תנא קמא סבר לולב צריך אגוד, ואגודתו זו היא עשייתו[ע], ויליף לולב מסוכה. וחכמים אומרים לולב אין צריך איגוד ולקיטתו זהו עשייתו. וכפלוגתא דהני תנאי, חכמים דמכשרי אם מיעטו כתנא קמא דתני לולב בין אגיד בין לא אגיד כשר. ואוקימנא נמי דאם להא דתניא סתמא, לולב מצוה לאוגדו לא אגדו כשר, כרבנן דמכשרי בשאינו אגוד, אבל מצוה לאוגדו משום זה אלי ואנוהו. ותנא קמא דתני עבר וליקטן פסול, כר' יהודה דתני אגוד כשר שאינו אגוד פסול. וסוגיא כרבנן. **זה הכלל דבר שאינו מקבל כו'.** פירוש אליבא דר' אליעזר דאמר הא ד[כתיב כי בסוכות הושבתי, אותם סוכות עניני כבוד היו. בענין סוכה כעין אותם הסוכות, מה עניני כבוד שהן עולים מן הקרקע ואין מקבלים טומאה, כדכתיב ואד יעלה מן הארץ, הנה הענן שהוא גדולי קרקע ואינו ככלי המקבל טומאה, אף סוכה כמו כן בענין, שפיר. אלא לר' עקיבא דאמר סוכות ממש היו, מנא ליה דבר שגידולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה. ואתינן לפרושא מהאי קרא מדכתיב חג הסוכות, ופשטינן חג דכתיב הכא בהמה שחוגג בה הוא, ואיתקש סוכה לחגיגה, מה בהמה גידולי קרקע ואינה מקבלת טומאה אף סוכה כמותה,

ז) [לקמן יב. טו. לג.], ח) לקמן לג. ע"ש, ג) [לקמן ג: וש"נ], ד) [לקמן לג.], ה) שם [תוספת' פ"ב הי"ח] מנחות כז., ו) [מיר כ:] שבת קלג: מכילתא פרשת בשלח, ז) [בת"כ איתא ר"א אומר סוכות ממש היו וכ"ש אומר ענני כבוד היו], ח) [מילתיה יעב"ן], ט) [וכן כתבו תוס' נדה י. ד"ה אמר ועי' תוס' ע"ז נט. ד"ה דאמר וכו'],

מסורת הש"ס

ע) [לקמן יב. טו. לג.].

ע) מלאכת מחשבת.

ע) אלו ל"ל ולכן לא אמרינן דלקיטתן זהו עשייתן.

פסולת גורן. קשין: **פסולת יקב.** זמורות ואשכולות ריקנים: **גורן עצמו ויקב עצמו.** הקשין עם התבואה ואשכולות עם הענבים דהוה ליה דבר המקבל טומאה האוכל: **יקב דאיכא.** דמשמע לאחר שנעשה יין: **קרוש.** קפוי: **הא מילתא הוה בידן.** עד השתא היינו סברין לידע טעם משנתנו מן המקרא הזה דבפסולת הכתוב מדבר דאי אפשר לסכך ביין: **ואתא רבי ירמיה.** שהזכיר לנו יין קרוש הבא משניר: **ושדא ביה נרגא.** קללה בגרזן כלומר השיב תשובה נילחת: **רב אשי אמר.** שפיר משמע פסולת מקרא דכתיב באספך מגרנך משמע שאתה אוספו ונוטלו מן הגורן וגורן הוא האוכל ומה שאתה אוסף וכורר מתוכו הוא הפסולת: **ולו הכר.** פסוק הוא בספר עזרא לעשות סוכות ולא הזכיר כאן אלא דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ: **היינו עלי הדס היינו עץ עבות.** מהו זה ומהו זה להזכיר שניהם במקרא הלא אחד הם ההדס הוא עץ עבות על שם שהעלין מורכבין זה על זה כמין עבותות ושרשרות: **הדס שוטה.** שאינו כשר לנוטל לפי שאין עבותו עשויה של שלש שלש עלין: **מתני' וחבילי זרדין.** מין קנים הם שעושין זרדין טויל"ש בלע"ז ואוגדין אותם ובעודן לחין בהמה אוכלתן ולכי יבשי עומדים להיסק: **אין מסכיין בהן.** כשהן קשורין ובגמרא מפרש טעמא: **וכולן.** הפסולין שאינו בסכך: **כשרין לדפנות.** דכל סוכה הכתוב סכך משמע דדופן לא איקרי סוכה ולענפקא לן (לעיל ד' ו:) דפנות מבסכת בסכת בסכות מייתורא דקראי ילפינן ולא ממשמעותא הלכך סוכות תעשה באספך מגרנך אסככה הוא דקאי: **גמ' שמעים מר' יוחנן פרפי.** פי' טעם שני דברים האמורים במשנתנו שמעתי ממנו: **חדא הא.** דחבילין מ"ט לא מסككי בהו ואחדא הא דתנן במתניתין החוטט בגדיש לעשות לו סוכה בוטל מן העומרים למטה סמוך לארץ ונכנס לתוכו ועושה חלל כשיעור סוכה וסכך עשוי ועומד מאליו אינו סוכה ופירש לי ר' יוחנן

אי מה חגיגה בעלי חיים. לעיל (דף ט.) גבי הא דילפינן איסור הנאה לא שייך לאקשויי הכי:

בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר. רבי יוחנן לא יליף מענני כבוד מפרש בירושלמי דין כדעתיה ודין כדעתיה רבי יוחנן אמר עננים למעלה היו כלומר מן השמים הן באין ואין זה גידולו מן הארץ דקתני מתניתין ור"ל אמר למטה היו ר' יוחנן מדמי להו כאדם המשלח לחברו חבית וקנקנים וריש לקיש מדמי ליה כמאן דאמר לחבריה שלח קופתך וסב לך חיטין והכי נמי אית' בגרמשית רבה (פרשה יג) ר' יוחנן אמר אין עננים אלא למעלה שנאמר וארו עם ענני שמיא ריש לקיש אמר אין עננים אלא מלמטה שנאמר מעלה נשיאים מקצה הארץ על דעתיה דרבי יוחנן לאחד שכיבד את חבירו בחבית של יין וקנקנים על דעתיה דר"ל לאחד שאמר לחבירו תן לי סאה חיטין אמר לו הבא לי קופתך ובא מדוד כך אמר הקב"ה לארץ אייתי ענני וקביל מיטרא: **אמר** רבי זירא הא מלתא הוה

וכו' **ואתא רבי ירמיה שדא ביה נרגא.** משמע דרבי זירא לא מוקי ליה לקרא בפסולת גורן ותימה דבפ"ק דר"ה (דף יג.) דריש חג האסיף מאי אסיף קליר ופריך רבי חנינא מי מצית אמרת מאי אסיף קליר והכתיב מגרנך ומיקבך בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר אמר רבי זירא הא מלתא הוה בידן ואתא רבי חנינא ושדא ביה נרגא אלמא מודה ר' זירא דבפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר וי"ל דהכא נמי מודה בה רבי זירא ולא קאמר אלא דלא ידע לשנויי קושיא דר' ירמיה: **חבילי** זרדין. מפרש בירושלמי דאין חבילה פחותה מעשרים וחמשה קנים: אין

אי מה חגיגה בעלי חיים אף סוכה נמי בעלי חיים כי אתא רבין אמר ר' יוחנן אמר קרא [6]באספך מגרנך ומיקבך בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר ואימא גורן עצמו ויקב עצמו א"ר זירא יקב כתיב כאן ואי אפשר לסכך בו מתקיף לה רבי ירמיה [7]ואימא יין קרוש הבא משניר שהוא דומה לעיגולי דבילה אמר רבי זירא הא מלתא הוה בידן ואתא ר' ירמיה ושדא ביה נרגא רב אשי אמר מגרנך ולא גורן עצמו מיקבך ולא יקב עצמו רב חסדא אמר מהכא [2]צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדם ועלי תמרים ועלי עץ עבות היינו הדם היינו עץ עבות אמר רב חסדא הדם שוטה לסוכה ועץ עבות ללולב: **מתני'** [8]חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין אין מסككין בהן [3]וכולן שהתירן כשרות [3]וכולן כשרות לדפנות: **גמ'** א"ר יעקב שמעית מיניה דרבי יוחנן תרתי חדא הא ואידך [3]החוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה חדא משום גזרת אוצר וחדא משום תעשה ולא מן העשוי ולא ידענא הי מינייהו משום אוצר והי מינייהו משום [3]תעשה ולא מן העשוי א"ר ירמיה ניחזי אנן דאמר רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן מפני מה אמרו חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין אין מסككין בהן פעמים שאדם בא מן השדה בערב וחבילתו על כתפו ומעלה ומניחה על גבי סוכתו כדי ליבשה ונמלך עליה לסיכוך והתורה אמרה [7]תעשה ולא מן העשוי מדהא משום גזרת אוצר הא משום תעשה ולא מן העשוי ורבי יעקב הך דרבי חייא בר אבא לא שמיע ליה אמר רב אשי אטו חבילי קש וחבילי עצים משום גזרת אוצר איכא משום תעשה ולא מן העשוי והחוטט בגדיש משום תעשה ולא מן העשוי איכא משום גזרת אוצר ליכא ור' יוחנן אמר לך הכא דקתני אין מסككין בהן לכתחלה הוא דאין

טעמיה בחדא מיניהו אמר טעמא משום גזרת אוצר דמדאורייתא כשרה היא ורבנן הוא דגזור שאם אתה אומר כן אין אדם עושה סוכה אלא הולך ואוכל ושן באולרו במקום שלא נשתמש שם כל ימות השנה והוא עשוי ועומד ולא לשם סכך של גל דנהוי שם סוכה עליה ואפילו שם סוכה שאינה של חג אלא כבית בעלמא ובחדא מיניהו פירש טעמא דפסולה מדאורייתא משום תעשה ולא מן העשוי: **ולא ידענא הי מינייהו.** פירש לי ר' יוחנן משום גזירת אוצר והי מינייהו משום תעשה ולא מן העשוי: **נחזי אנן.** ונשמעה ממה דאמר ר' יוחנן בדוכתא אחריתי: **פעמים שאדם בא מן השדה.** כל ימות החמה: **ומניחה ע"ג סוכה.** שיש לו כל ימות השנה למקנהו ומניח החבילין שם ליבשן ולא לשכך וכשמגיע החג נמלך עליהם לסכך: **והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי.** בפסול וזה שנסכך שם שלא לשם סכך אפילו לגל אלא ליבשם אין שם סוכה חל עליו והלכך גזור רבנן שלא יסككו בחבילין אפילו הוא מטילן עליה לשם סוכת החג גזירה משום חבילין דכל השנה דאיכא פסול דאורייתא אלמא טעמא דמתניתין דהכא משום גזירת אוצר היא ומדרבנן. כל דבר שאדם מקלה ומכניס לקיוסם קרי אוצר וחבילין שאדם מכניס כל ימות הקיץ לימות חורף קרי אוצר: **ומדהא משום גזרת אוצר.** שמע מינה הך דחוטט בגדיש פסולה מדאורייתא משום תעשה ולא מן העשוי היא דהא שמעיה ר' יעקב לר' יוחנן בחדא מיניהו פסולה דאורייתא: **ורבי יעקב.** דלא ידע לפרושי הי מינייהו פסולה דאורייתא והי מדרבנן: **הך דרבי חייא.** דמפרש בהדיא לא הוה שמיע ליה: **אמר רב אשי.** מקשי אדרבי יעקב: **אטו.** תרוייהו טעמי מי ליכא למימרינהו בשתי המשניות: **חבילי קש משום גזירת אוצר איכא.** מדרבנן: **משום תעשה ולא מן העשוי.** דאורייתא ליכא בתמיהה מי לא משמע נמי מתניתין דבאותם שניתנו שם כל ימות החמה קאמר דלא נמלך עליהם לסיכוך דהויא לה היא גופה פסולה דאורייתא ומהיכא שמע ר' יוחנן דמתניתין דהכא לאו מדאורייתא קאמר: **וחוטט בגדיש נמי משום תעשה ולא מן העשוי איכא משום גזירת אוצר ליכא.** מי לא מצינן למימר נמי דאפילו סתר הכל כלפי מעלה ונענע עומרין שעל הסכך וחזר והניחן לשם סוכה קא פסיל ליה מתניתין מדרבנן משום גזירת אוצר דזימנין דלא מנענע ונעשין מאיליהן כדאמרת גבי חבילים דפסלת להו אפילו מניחן שם לשם סכך מדרבנן משום גזירה דכל ימות השנה לאוצר ומהיכא דייק רבי יוחנן הכי טעמי דמוקי להך מדאורייתא והך מדרבנן: **אמר לך.** ר' יוחנן מתניתין גופייהו דייקי כוותאי מתניתין דהכא קתני אין

מסורת הש"ס

ו) [ר"ה יג.], ז) לקמן טו., ח) [לעיל יא: וש"נ], ט) [לעיל יא:].

תורה אור השלם

1. חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ:
דברים טז יג

2. וַאֲשֶׁר יִשְׁמְעוּ וְיַעֲבִירוּ קוֹל בְּכָל עָרֵיהֶם וּבִירוּשָׁלִַם לֵאמֹר צְאוּ הָהָר וְהָבִיאוּ עֲלֵי זַיִת וַעֲלֵי עֵץ שֶׁמֶן וַעֲלֵי הֲדַס וַעֲלֵי תְמָרִים וַעֲלֵי עֵץ עָבֹת לַעֲשׂת סֻכֹּת כַּכָּתוּב:
נחמיה ח טו

גליון הש"ם

גמ' ואימא יין קרוש. עי' יומא דף עו ע"ב תוס' ד"ה גמר שכר בסה"ד: **שם חבילי קש.** עיין מ"ל פרק י"ד הלכה ד מהל' טומאת צרעת: **רש"י** ד"ה **צאו** ההר **פסוק הוא בספר עזרא.** פסוק זה בנחמי' וכן כרש"י בתומס דברים לג כ"ו ודוגמתו מצינו בעזרא ותתן להם והוא בנחמיה ט וכן בביאה דף עו ע"ב כרש"י ד"ה אבלו משמעים וכן לשון הש"ס לקמן דף לז ע"ב וכן בעזרא אומר לאו ההר וזהו ע"פ דברי חז"ל סנהדרין דף לג ע"ב מכדי כל מילי דעזרא נחמיה כן תכלה אמריהו:

מוסף רש"י

בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר. שלמדך הכתוב לעשות סכך של סוכה בפסולת גורן ויקב, כגון קשין וזמורות, דבר שאין מקבל טומאה וגידולו מן הארץ (ר"ה יג.).

עין משפט נר מצוה

עז א מיי' פ"ה מהלכות סוכה הלכה י סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרכט סעיף עוז:

עז ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף יז:

עח ג מיי' שם פ"ל הלכה טז וסמג שם טוש"ע א"ח סי' תרל סעיף ג:

לעזי רש"י

טויל"ש (טודילי"ש). קנים, גבעולים.

רבינו חננאל

ונדחית. ואיפשיטא מדכתיב באספך מגרנך [ו]מיקבך, בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר, ונדחית גם זו. ודקדק רב אשי מדכתיב [ז]מגרנך ש"מ מגורן ולא גורן עצמו, וכן מיקב ולא יקב עצמו, למעוטי יין קרוש וכיוצא בו. ונמצא קשיא דרבי ירמיה דחויה, ועמד לדברי ר' עקיבא בפסולת גורן ויקב. **רב חסדא** [אמר] מהכא צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ [שמן] ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות לעשות [סוכות] ככתוב, כהני, מה הני גדולי קרקע ולא מקבלי טומאה אף כל כוותיהו. ואסיקנא הדס הוא עבות, מאי היא עבות [ל]לולב, שאר מיני הדס לסוכה. [**מתני'**] **חבילי** קש **וחבילי עצים** כו'. אמר ר' יעקב שמעתי מר' יוחנן דאמר בהלין מתני', הא דקתני [אין] מסككין בחבילות והא דקתני החוטט בגדיש, פי' חוטט כמו חופר, כדגרסינן כפא דחט נגרא בגויה נשרוף חרדלא. החוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה. חדא פסולה משום גזירת אוצר, וחדא פסולה מדאורייתא מדכתיב תעשה, ולא מן העשוי, ולא ידענא לפרש הי מינייהו דאורייתא והא מינייהו מדרבנן. **ופשטנא** הני חבילות דקתני אין מסككין לכתחלה,

אין מסככין בהן. בתחילה משום גזירת אומר לא גרסינן לכתחילה דדיעבד נמי לא מהני מדרבנן מדקאמר הא מדאורייתא שפיר דמי משמע אבל מדרבנן לא וא"ת והא גבי דבר המקבל טומאה ואין גידולו מן הארץ קתני מתניתין (לעיל דף יא.) אין מסככין בו אף על גב דדיעבד נמי אינה סוכה אפילו מדאורייתא וי"ל דשאני התם דליכא למיטעי ומהא דקתני מתניתין ואם היו מותרות כשרות לא מצי למידק מידי דאפילו תחילתו הניחן לייבשן מהני התרתן כאלו הוא נענוע לעניל: **בחיצים** זכרים כשרה. לא דמו לשאר פשוטי כלי עץ כמו דף של נחתומין דפרק המוכר את הבית (ב"ב דף סו.) דמקבל טומאה מדרבנן דהני אפילו מדרבנן טהורין כדפרישית לעיל (דף ה.) גבי מסגרתו למעלה היתה: **בנקבות** פסולה. קלת תימה כיון דעשוי למלאות ה"ל גולמי כלי עץ דטהורים כמו קתא דסכינא עד שלא שם הברזל: **מהו דתימא בית קיבול העשוי למלאות אשמיה בית קיבול קמ"ל.** משמע מהכא דשמיה קיבול וקשה לפירוש הקונטרס דסוף ערבא מיתות (סנהדרין דף סח.) גבי כדור ואימוס דפירש שם בקונטרס דנחלקו ר' אליעזר וחכמים בסדר טהרות דחכמים אומרים אין מקבלין טומאה לפי שכלי עור אין מקבל טומאה אלא אם כן יש לו בית קיבול דאיתקש לשק והאי הואיל וקיבולו נעשה למלאות ולהיות מילואו לתוכו עולמית לא שמיה בית קיבול ור' אליעזר אומר מקבלין טומאה דשמיה בית קיבול ולפירושו אתיא מסקנא דשמעתין כר' אליעזר ורבי אליעזר שמותי הוא ודוחק לומר דהכי קאמר קמשמע לן דכי האי דחיצין שמיה בית קיבול לפי שפעמים שנוטלין הברזל מן העץ ועוד קשיא מהא דתניא במס' כלים פ' י"ח (מ"ח) התפילין ד' כלים ואין לך עשוי למלאות יותר מתפילין ובסנהדרין [1] האלכתי ובמסכת כלים פרק כ"ו (מ"ב) אמתניתין דלרור המעות ר' אליעזר מטמא וחכמים מטהרין: **באניצי פשתן.** פי' בקונטרס שכך ראוי ליטמא בנגעים כדאמר פ' במה מדליקין (שבת דף מ: ושם) האונן של פשתן משיתלבנו פירוש אניצי פשתן לאחר שתקנו במסרק שקורין לריי"ם בלע"ז משמע שר"ל שהפשתן עצמו מטמא בנגעים קודם טוויה ולפירושו אתיא שמעתין כרבי יהודה דפלוגתא היא במסכת נגעים פרק י"א (מ"ח) ומייתי לה בפרק במה מדליקין (שם) דתנן שתי וערב מטמא בנגעים מיד דברי ר"מ רבי יהודה אומר השתי משישלק והערב מיד והאונן של פשתן משיתלבנו ותמיהה היאך פשתן מטמא בנגעים לשום תנא הא שתי וערב כתיב ועוד דנמצא רבי יהודה מיקל טפי מרבי מאיר בשתי ומחמיר באונן וכי תימא באונן לא פליגי ושמעתין כחולי עלמא אבל מאחר דנראה לטמא בנגעים כשהוא אונן היאך יולא שתי מידי טומאה עד שישלק ועוד דאמרינן בפרק במה מדליקין (שם) סומכוס אומר סיככה בטווי פסולה מפני שמטמא בנגעים כמאן כי האי תנא דתנן ומייתי מתניתין דנגעים משמע בהדיא דאין מטמא בנגעים אלא טווי ומיהו בההוא שמעתא גופא פי' בקונטרס אונן של פשתן שלא נטוה ורוצה לומר דפליגי ועוד קשיא דקאמרינן התם אמר אביי ר' שמעון בן אלעזר וסומכוס אמרו דבר אחד רבי שמעון בן אלעזר הא דאמרן דקתני התם ר' שמעון בן אלעזר אומר כל היוצא מן הערב אין בו משום שלש על שלש ומסככין בו חוץ מפשתן והשתא היאך אמרו דבר אחד הא מיפלג פליגי דסומכוס טווי קאמר ור' שמעון בן אלעזר קאמר פשתן אפילו קודם טוויה וכי תימא דלאו דוקא פשתן כמו לענין שלש על שלש מכל מקום מנלן דאיירי בטווי טפי מבאונן מאחר דאשכחן רבי יהודה דמטמא אונן בנגעים לכך נראה כמו שפירש בערוך דאונן הוא מטוה של פשתן ושתי וערב דקאמר ר"מ היינו בלמר שניכר בו מהו ערב מהו שתי שזה טווי כלפי היל וזה טווי כלאחר יד אבל דפשתן הכל שוה ואין ניכר ורבי אליעזר בפ"ק דמסכת ע"ז (דף יז:) דאייתי ליה תרי קיבורי ואמרי ליה הי דשתיא הי דערבא יש לפרש בשל למר שהדבר ניכר אי נמי בשל פשתן ולבקיאין כגון רבן של טרסיים ניכר איזה רואי לשתי ואיזה רואי לערב ואליבא דפשתן נמי אומר ר"ת שהוא מטוה ור"ש בן אלעזר וסומכוס בטווי דווקא מיירי אבל קשה דבמס' נדרים פ' ר' אליעזר אומר פותחין (דף סו:) דאמרינן שמא שערה נאה דומה לאניצי פשתן [2] (ואינה רואיה כלל) ועוד תניא בספרי (פרשת תצא) יכול לא יביא גיזז למר ואניצי פשתן ויתחמם בהן ת"ל שעטנז משמע דאניצי פשתן דומיא דגיזז למר שלא נטוה ועוד סוגיא דשמעתין מוכחא דהוא פשתן שלא נטוה ודייק ונפיק מדקאמר בהוצני פשתן כשרה בהושני פשתן איני יודע ומשמע דמספקא ליה בתרי ולא דייק ודייק ולא נפיק מכלל דדייק ונפיק פשיטא ליה דפסולה והיינו אניצי לכן נראה דאניצי פשתן ודאי לאו טווי הוא ואע"ג דאינו מטמא בנגעים הואיל וקרוב הוא לטומאה גזור בהו רבנן לפוסלו לסכך כדאשכחן לקמן (טו.) דאיכא דפסיל נסרים משופין משום גזירת כלים ואפילו מאן דמכשר התם מצי למיפסל הכא והא דקאמר סומכוס סיככה בטווי פסולה מדאורייתא קאמר והוא הדין כשאין טווי מדרבנן כדקאמר ר' שמעון בן אלעזר חוץ מפשתן דמשמע פשתן כגון אניצי ואמרו דבר אחד דקאמר משום דלר' יהודה דאין מטמא בנגעים עד שיתלבנו לא מיפסלי אניצי לסוכה כיון דרחוקין מטומאה אבל סומכוס קאמר סיככה בטווי דמשמע מיד ואפילו תימצי לומר דפסיל ר' יהודה מדרבנן קודם ליבון כמו ר"ש בן אלעזר קודם טוויה על כרחך סומכוס מדאורייתא קאמר מדקאמר מפני שמטמא בנגעים והא דלא קאמר ר' שמעון בן אלעזר וסומכוס ור' מאיר אמרו דבר אחד בסדר המשנה אין כתיב דברי ר' מאיר במס' נגעים וכ"ש דניחא טפי הא דקאמר כמאן כי האי תנא ולא קאמר כמאן כר"מ ועוד משום דר' מאיר לא איירי בסיכוך אע"ג דהא בהא תליא דכיון דמטמא מיד ג"כ יפסול לסכך מדרבנן באניצי פשתן ולעולם אונין של פשתן דר' יהודה טווי כדפירש הערוך וא"ע ועוד י"ל דרבנן דפליגי עליה דסומכוס סברי סיככה בטווי כשרה אע"ג דמטמא בנגעים דקסברי דלא שייך למילף מפסולת גורן ויקב לפסול בדבר המטמא בנגעים מאחר דאין מטמא בשאר טומאות והיינו אמרו דבר אחד במה שאין מסככין בדבר המטמא בנגעים דליכא למימר דחוץ מפשתן דקאמר ר"ש בן אלעזר בנגד פשתן איירי וכרבנן כמו אין בו משום שלש על שלש דהיינו בנגד דהא לאו מלתא היא דבההוא נמי ה"ק כל היוצא מן העץ אין בו משום שלש על שלש חוץ מן היוצא מן הפשתן:

אפקותא

דאין מסככין משום גזרת אוצר הא דאורייתא שפיר דמי התם דקתני אינה סוכה אפילו דיעבד מדאורייתא נמי אינה סוכה [6] אמר רב יהודה אמר רב [7] סככה בחיצין זכרים כשרה בנקבות פסולה זכרים כשרה פשיטא מהו דתימא ניגזור זכרים אטו נקבות קמ"ל [3] (אמר מר) בנקבות פסולה פשיטא מהו דתימא בית קבול העשוי למלאות לא שמיה קיבול קמשמע לן אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן [3] [8] סככה באניצי פשתן פסולה בהוצני פשתן כשרה והושני פשתן איני יודע מהו והושני עצמן איני יודע מה נפשך אי דייק ולא נפיץ הושני קרי ליה אבל תרי ולא דייק הוצני קרי ליה או דלמא תרי ולא דייק נמי הושני קרי ליה אמר רב יהודה הני שושי ושווצרי מסככין בהו אביי אמר בשושי מסככין בשווצרי לא מסככין מ"ט כיון דסרי

מין מסככין בהן ולא קתני אינה סוכה משמע מדאורייתא סוכה היא הלכך על כרחך במניחן עכשיו לשם סכך קאמר ומדרבנן ולא בנמלך על המונחין ועומדין דפסולה מדאורייתא וגבי חוטט בגדיש קתני אינה סוכה משמע לגמרי אינה סוכה דפסולה מדאורייתא אלמא בשלא נענע הסכך לשם סוכה קאמר אבל נענע כשר דהא אסיק אדעתיה ותיקן וליכא למיגזר בה משום זימנא אחריתי שהרי המעוות תיקן וכל שכן שלא יעוות: **סללה בחילים.** בית יד של חלים פלקיי"ש בלע"ז: **וזרים.** כעין שלנו שתוחבין אותה בבית קיבול של חן: **כשרה.** דאע"ג דכלים נינהו פשוטי כלי עץ אין מקבלין טומאה: **נקבות.** שיש נקב בראשו והחץ עשוי כמרצע ונכנס לתוך הנקב הוו להו מקבלין שבכלי עץ ורלוויין לקבל טומאה ופסולה: **העשוי למלאות.** מילוי עולם שלא להתרוקן עוד: **אמר רבה בר בר חנה.** שמעתי ג' דברים מר' יוחנן השנים פירש והשלישי השיב איני יודע: **סללה באניצי פשתן פסולה.** שכן ראויה ליטמא בנגעים כדאמר בבמה מדליקין (שבת דף מ:) האונן [9] של פשתן משיתלבנו [9] (פי' אניצי לאחר שתיקנו במסרק שקורין לרבי"ש ועשאן אונן [9] שקורין ריסט"ל): **בהוצני פשתן.** שמעתי מר' יוחנן כשרה דהיינו כשהוא בהוצין שלו כמו שגדל ולא נשרה במי המשרה ולא נופץ במכתשת: **והושני פשתן איני יודע.** אם כשרה או פסולה: **והושני עצמן איני יודע.** מאי קרי ר' יוחנן הושני: **מה נפשך.** לפרש בהם: **שמא דייק.** במכתשת ולא נפיץ במסרק קרי הושני ואמר בהו איני יודע: **אבל תרי.** שרוי במי המשרה: **ולא דייק.** הוי בכלל הוצני כי ההוא דלא תרי ולא דייק וכשרה: **או דלמא תרי ולא דייק נמי הושני קרי ליה.** ואף הן בכלל ספיקא ולא הוה פשיטא ליה להכשיר אלא בדלא תרי ולא דייק: **שושי.** פלייי"ש בלע"ז: **שווצרי.** ארניז"ש בלע"ז. שושי ושווצרי מיני ירקות. ורבי מכיר פירש שווצרי ארב"ש שקורין פלקיר"ש והוא שעליו רחבין וגדל ביערים: **מסככין בהם.** שאינם מקבלין טומאה לפי שאינן מאכל אדם:

דסרי

[1] [לקמן טו.], [2] רש"ל מ"ז, [3] [תוספ' פ"ש ב"ג], [4] בס"ח: האונין, אונין, [5] רש"ל מ"ז, [6] [לפנינו בסנהדרין לא נמצא בתוס' תריסות וקיצור ועי' בפי' הר"ש כלים פכ"ו מ"ב. ועי' תוס' שבת נב: ד"ה היא של אלמוג וכו' דאמרינן בית קיבול וכו' לא שמיה בית קיבול ומצוה לייבש דלפי שהתליטו תוס' דהכא וגם הר"ש נאמר קושיות תוספ' בשבת וי"ל קצת], [7] ר"מ מ"ז,

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מהו דתימא כו' משמע מהכא דשמיה קיבול. עיין תשובת שבות יעקב מ"ש סי' לג:

לעזי רש"י

פלקיי"ש (פליקי"ש). קני חיצים.
צרבי"ש (צירי"ש). מסרק לפשתן.
ריטש"א (רישיט"ש). אגודות פשתן.
פלי"א. שֶׁרֶך.
ארנייז"א. לענה.
ארב"א (אירב"א)
פליקר"א (פוליקייר"א). עשב.

עין משפט נר מצוה

עט א מיי' פ"ה מה"ל סוכה הלכה ה סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרכט סעיף ג:
פ ב מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ד:

רבינו חננאל

הא דיעבד שפיר דמי, משום גזרת אוצר, הא מדאורייתא כשרה. כדמפרשה מפני מה אמרו חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים אין מסככין בהן, פעמים שאדם בא מן השדה וחבילתו על כתפו כו' עד ונמלך עליה לסיכוך, גזרה (שמא) [שלא] לסכך עתה בחבילות שהביאם היום, אבו חבילות (שמא) [שהיו] אצלו מונחות ליבשם ונמלך עליהם להניחם עכשיו לסוכה, ועל זה אמרה [תורה] תעשה ולא מן העשוי. והאי בהחוטט אינה סוכה. שמע מינה דאפילו מדאורייתא פסולה משום תעשה ולא מן העשוי. אמרי משמיה דרב סיככה בחיצין זכרים כשרה, אלו עצים הן, והן עשוין לעשות מהן חצים. ואם העצים הללו נכנסין בברזל, כשרין (לעשות) [לסכך] בהן, אבל אם חקוקים והן נכנסין בהן, כיון שיש להם חלל כדי ליכנס בו החץ ולמלאותו עכשיו כיון שיש בו בית קבול חשובין ככלים ומקבלין טומאה, ופסולין הן לסיכוך. כמשנתנו שאין מסככין אלא בדבר שאינו מקבל טומאה. **אניצי פשתן,** פשתים דדיק ונפיץ העומד לטויה. הוצנין, פשתי העץ דליתיה לא דייק ולא נפיץ. הושני, לא איפרשא היכי נינהו. שושי ושואצרי, שמות עצי השדה, ושוצרי מפורש שריחם רע.

דסרי ריחייהו. מבאים ריחס: **היזמי והיגי.** מיני סנה: **דנפרי טרפייהו.** נושרין עלין שלהן: **אפקותא דדיקלא.** מולא הדקל כשהוא סמוך לקרקע יולאים בו דוקרנין הרבה סביב סביב: **ואע"ג דאגידי.** שמחוברין ענפי האילן יחד ודמי לחבילין דאמרן אין מסككין בהן: **ואע"ג דהדר אגיד להו איהו.** הענפים של מעלה כדי להסכיבן מפני שמתפללין לכאן ולכאן ונוקפין[ד] למעלה ואין סותמים הנקב: **אגד בחד לא שמיה אגד.** כל דבר יחידי המחובר יחד ואוגדו בפני עצמו אינה אגודה עד שיתן דבר אחר עמו ויאגדם יחד: **דוקרי דקני.** כעין אפקותא דדיקלא אלא שזה של קנים וזה של דקליס: **קנים ודוקרנים.** משמע תרי מילי ודוקרנים כמו יחפור בדקר (גילה דף ג.) פל"א בלע"ז: **קנים של דוקרנים.** שיולאים בגזעם כמין דוקרנים הרבה: **מסككין בהן.** ולא משווינן להו כחבילה: **מרריתא דאגמא.** חזרת של אגם: **אזוב.** כל היכא דכתיב אזוב דריש ליה הכי: **ולא כל אזוב שיש לו שם לווי.** הכא נמי מרור כתיב ולא מררתא דאגמא דהוא שם לווי: **כל שנשתנה שמו קודם מתן תורה.** שיש בו מכמה מיניו וכל אחד שם לווי לו כמו אזוב כוחלית וקודם מתן תורה היה זה שמו ובאתה תורה והקפידה שכתוב בכמה מקומות אזוב ולא נכתב באחד מהן אחד משמות הללו ש"מ אסתם אזוב קפיד רחמנא: **הני.** מרריתא לא נשתנה שמם קודם מתן תורה וכשניתנה תורה לא היו קרויין אלא מרור סתם וכשהזכיר מרורים אף זה היה במשמע: **לא שמיה אגד.** לא לענין תפילה לסכך ולא לענין אגודת אזוב: **שלשה קלחין.** שרשין: **ובהן שלשה גבעולין.** גבעול לכל קלח. גבעול הוא קנה האמצעי שהזרע בראשו בקנבוס ופשתן: **רבי יוסי אומר.** לקמן מפרש פלוגתייהו: **שיריו.** אם נפל האחד לאחר זמן שיריו כשרים בשנים: **גרדומיו.** כשמזין בו פעמים הרבה מתוך שגבעוליו רכים משתברים וכל שהוא המשתייר באגודה כשר ובלבד שישתייר מכל אחד ואחד כל שהוא שתהא שם אגודתו קיימת: **קא סלקא דעתיה.** דהא דאמר רב חסדא שנים מחלוקת רבי יוסי ורבנן הכי מפרש פלוגתייהו והכי שמעינן לה דמדשיריו שנים לר' יוסי תחילתו נמי שנים דיעבד: **למצוה.** לכתחילה: **ומדרבי יוסי.** בעי שלש מיהא למצוה מכלל לרבנן דאמרי שלשה לעכב דאי איתהו נמי למצוה ולא לעכב מאי אתא רבי יוסי לאיפלוגי ומאי מחלוקת דקאמר רב חסדא לרבי יוסי שמיה אגד ולרבנן לא שמיה אגד: **אזוב שהחילו שנים.** פסול וכן אזוב שלשה ונפלו שנים מן האגודה ונשתייר אחד פסול: **ואימו כשר כו'.** כלומר אין תחילתו כשר אלא בשלשה דבעיר מהכי לאו אגודה היא ואין שיריה כשרים אלא בשנים: **איפוך.** סברא דידן דאמרן לעיל קא סלקא דעתיה דנפרשה לרב חסדא הכי דלר' יוסי שלשה לעכב כדמפרש הכא בהדיא ומכלל דשלשה ה) (לרבנן שמע רבי יוסי) דקאמרי למצוה ולא לעכב: **והפניה.** בניחותא: **לרבנן** לא גרסינן. שאין זו לשון גמרא ומיהו על כרחך רבנן קאמרי לה דהא ר' יוסי שלשה לעכב שמעינן לה: **אזוב שהחילו שנים.** כשר: **ושיריו אחד.** נמי כשר: **ולא פסול.** בתחילתו עד שיהא אחד. וקס"ד דסיפא נמי הכי מיפרשא ואין שיריו פסולים עד שיהא אחד ולהכי פריך שיריו אחד סלקא דעתיך ליפסל והא קתני כשר: אלא

א דסרי ריחייהו שביק (ו) להו ונפיק אמר רב חנן בר רבא הני היזמי והיגי מסككין בהו אביי אמר בהיזמי מסككינן בהיגי לא מסككינן מאי טעמא ב כיון דנתרי טרפייהו שביק להו ונפיק אמר רב גידל אמר רב ג האי אפקותא דדיקלא מסككין בהו אע"ג דאגידי אגד בידי שמים לא שמיה אגד אע"ג דהדר אגיד להו איגד בחד לא שמיה אגד אמר רב חסדא אמר רבינא בר שילא הני דוקרי דקני מסككין בהו אע"ג דאגידי נינהו אגד בידי שמים לא שמיה אגד אע"ג דהדר אגיד להו איגד בחד לא שמיה אגד תניא נמי הכי קנים ודוקרנין מסككין בהן קנים פשיטא אימא קנים של דוקרנין מסككין בהן ואמר רב חסדא אמר רבינא בר שילא ד הני מרריתא דאגמא אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח מיתיביה (ו) ה אזוב ולא אזוב יון ולא אזוב ג) כוחלי ולא אזוב מדברי ולא אזוב רומי ולא אזוב שיש לו שם לווי אמר אביי כל שנשתנה שמו קודם מתן תורה ובאת' תורה והקפידה עליה בידוע שיש לו שם לווי והני לא נשתנה שמייהו קודם מתן תורה כלל רבא אמר הני מרריתא סתמא שמייהו והאי דקרי להו מרריתא דאגמא משום דמשתכח באגמא אמר רב חסדא איגד בחד לא שמיה אגד שלש שמיה אגד ו שנים מחלוקת ר' יוסי ורבנן דתנן ד) מצות אזוב שלשה קלחים ובהן שלשה גבעולין רבי יוסי אומר מצות אזוב שלשה גבעולין ושיריו שנים וגרדומיו כל שהוא קא סלקא דעתין מדשיריו שנים תחילתו נמי שנים והאי דקתני שלשה למצוה ומדרבי יוסי שלשה למצוה לרבנן שלשה לעכב והתניא ר' יוסי אומר אזוב ה) תחילתו שנים ושיריו אחד פסול ואינו כשר עד שיהא תחילתו שלשה ושיריו שנים איפוך לר' יוסי שלשה לעכב לרבנן ו שלשה למצוה והתניא ז אזוב (ג) תחילתו שנים ושיריו אחד כשר ואינו פסול עד שיהא תחלתו ושיריו אחד שיריו אחד פסול הא אמרת שיריו אחד כשר אלא

אפקותא דדיקלא. מולא הדקל כשהוא סמוך לקרקע יולאים בו דוקרנין הרבה סביב סביב ואע"ג דאגידי שהם מחוברים בענפי האילן יחד כך פירש בקונטרס ואין זה אלאותא דדיקלא דפרק כל שעה (פסחים דף לט. ושם) דההוא עשב הגדל סביב הדקל ויולאים בו משוש מרור ואי מן הדקל הוא הא אמר התם מה מצה מן הזרעים ואפשר דהיינו ערקבלין דסוף עושין פסין (עירובין דף כו:) דמפרש התם בגמרא אלוותא חריותא ופי' שם בקונטרס שהוא סיב הגדל סביב הדקל ואליך לומר דמין זרע הוא ומיהו מדתנן בפרק לולב הגזול (לקמן דף לו:) אין לוגדים את הלולב אלא במינו ואמר רבא בגמרא אפילו בסיב ואפילו בעיקרא דדיקלא שמע מינה דאין זה עשב אלא מן הדקל עצמו הוא ואין זה ערקבלין:

מרריתא דאגמא. פי' בקונטרס חזרת של אגם ואין משמע כן בפרק כל שעה (פסחים דף לט.) דאמרינן רבינא אשכחיה לרב אחא בריה דרבא דהוה מחזר אמרריתא אמר ליה מאי דעתיך אי משוש דמרירי טפי והאמר תנן חזרת אלמא אין זה חזרת אלא מין אחר הוא שאמו מרריתא ויש ממנו שמגדל באגם ושורש שלו נקרא תיעה בפרק אלו טרפות (חולין דף נט. ושם) מאי תיעה עיקרא דמרריתא:

משום דשכיחן **באגמא.** כי האי גוונא משני רבא פרק אלו טרפות (חולין דף סב:) גבי תורין של רחב' ואביי נמי אף על גב דמשני הכא והתם שיעוי אחריני מכל מקום מודה לרבא דהא בפרק אותו ואת בנו (שם דף פ.) מכשירין עזי דבאלא לגבי מזבח:

בשלש שמיה אגד. תימה דבמסכת אבות (פ"ג מ"ו) משמע דפחות מחמשה לא שמיה אגד דתנן עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה ביניהן שנאמר אלהים נצב בעדת אל ומנין אפילו חמשה שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה ומנין שאפילו שלשה שנאמר בקרב אלהים ישפוט ואית ספרים דגרסי איפכא דחמשה נפקא לן מבקרב משום דאעדת דרישיה דקרא קאי ובלשון בקרב משמע אמצע כלומר בתוך עדה דהיינו חמשה ישפוט ושלשה נפקא לן מואגודתו על ארץ יסדה ובפ"ק דברכות (דף ו.) לא משמע כן דאמר התם מנין לעשרה שמתפללין שכשכינה ביניהם שנאמר אלהים נצב בעדת אל ומנין לשלשה שיושבין בדין שכשכינה ביניהם שנאמר בקרב אלהים ישפוט ולגירסא קמייתא ניחא ושמא דאף על גב דבעלמא חשיבא אגודה בשלשה האי קרא דואגודתו על ארץ יסדה לא מיתוקם אלא בחמשה משוש דכתיב אף ידי יסדה ארץ וביד יש בה חמש אצבעות:

מצות אזוב שלשה קלחים. גבי אזוב דפרה לא כתיב אגודה אלא גבי אזוב דפסח מצרים כתיב ובסיפרי (פרשת חקת) יליף בג"ש לקיחה לקיחה מה להלן שלשה דאין אגודה בפחות משלשה אף כאן שלשה ורבנן דלא יליפי לעיל גבי אזוב לקיחה לקיחה דמכשרי בשאינו אגוד קסברי דמאזוב לאזוב נאמרה גזרה שוה ותימה דאי גזרה שוה היא הא קתני סיפא דהך משנה בסוף פרק אחד עשר דפרה לא אגדן כשר ומ"ש מלולב לרבי יהודה דתניא אגוד כשר שאינו אגוד פסול משוש דיליף לקיחה לקיחה:

ובהן שלשה גבעולין. גבעול אחד לכל קלח וקלח דאי שלשה לכל קלח וקלח אם כן היינו ר' יהודה דקתני סיפא ר' יהודה אומר שלש על שלש ומשנה זו שנויה באורך במסכת פרה (פי"א מ"ט) אלא שהגמרא קארה: **וגרדומיו בל שהוא.** בפרק המקלל (מנחות דף לה:) דאמרי בני רבי חייא גרדומי תכלת כשרין וגרדומי אזוב כשרין אגב תכלת נקט אזוב דגרדומי אזוב תנינא דמשנה היא במסכת פרה (שם) אי נמי משוש אזוב דמצורע איטריך:

ירקות

ה) מולין סב: פרה פי"ח מ"ז ספרי פ' מקח [נגעים פי"ד מ"ון], ב) [פי' אזוב שיש בו צבע כמו כחל. עיוף ערך כחל ג], ג) שבת קט: פרה פי"א [מ"ט ע"ש], ד) בס"א: ומקפין, ה) [ל"ל דלר' יוסי נשמע לרבנן],

הגהות הב"ח

(א) גמ' שביק לה ונפיק: (ב) שם רבי יוסי אומר אזוב שתחילתו: (ג) שם והמניח אזוב שתחילתו:

גליון הש"ם

גמרא שנים מחלוקת ר"י ורבנן כו'. לא זכיתי להבין מה ראיה מתכמים מדמכשירין בדיעבד דמקרי אגד הא בלא אגדו כלל ג"כ כשר בדיעבד כדקתני בתמני' לא פסקן ולא אגדן כשר. ובתוס' הקשו דאמאי כשר וכו' וכ"מ הוצא בתי"ט דהגה"ש הוי רק אסמכתא מ"מ רק למלה יהיה אין שיהיה כיון דלא אגדו כשר דיעבד מהיכן נשמע דאגד שיש שמיה אגד וא"ע:

מוסף רש"י

אזוב ולא אזוב יון. וכל אלו מין אזוב הן אלא שיש להן שם לווי (חולין סב:). **מצות אזוב שלשה קלחים.** דאגודה כתיב ואין אגודה פחות מג', **ובהן שלשה גבעולין.** בכל קלח ג' גבעולין, קנים דקיים כעין של קנבוס (שבת קט:).

רבינו חננאל

ה) היזמי והיגי, מיני קוצים הם. כיון שנמשכת ומתייבשין נושרין עליהן על המטעמים ועליהם עצמם, ולפיכך אמרו אין מסككין בהם, חיישינן דלמא נקטה דעתיה מיניהו ונפיק ושביק לסוכה. אפקותא דדיקלא, פירוש הצואר של דקל שנתחך מן הדקל והחריות עמו דבוקים, מסككין, ולא גזרינן משום חבילות, דהני אגידתן איגוד בידי שמים הוא, כלומר ברייתן כך היא. ואע"פ שחוזר ואוגדן, אינן דומין לחבילות הנאגדין, מפני שכל החריות הללו שעיקרן באפקותא כאחד מהן חשובין, וקיימא לן אגד בחד לא שמיה אגד. דוקרני דקני, עיקר הקנים שנתלשו ויש בהן קנים הרבה דבוקים בעיקרן, מסككים בהן. דינם כדין האפקותא. כיון שהזכיר שמועות של רב חסדא משמיה דר' אבונא בר רב שילא, הזכיר נמי מרריאתא והאזוב שיש לו שם לווי פשוטה היא.

רבינו חננאל (המשך)

ג) **[והשיב** אביי במרירתא דאגמא ואמר כל שנשתנה שמו קודם מתן תורה, ובאתה תורה והקפידה עליו ונקרא בה, פי' בתורה, כשם שנישנשתנה אליו ולא נקרא בשם הראשון, כגון זה חוששין לשם לווי ואין כשר אלא שנקרא סתם. ודברים שנשתנה שמן אין אנו יודעים אותן אלא זה רבותינו הודיענונו שלא נשתנו שמן, ובשמועה באלו טרפות בתורין של רחבה].

אמר רב חסדא אגד בחד לא שמיה אגד כדאמרן, שלשה הוי איגוד, שנים מחלוקת, רבנן סברי הוי איגוד ור' יוסי סבר לא הוי איגוד. דכתיב ולקחתם אגודת אזוב, וכתיב ולקח אזוב וטבל במים, וילפינן לקיחת אזוב ג) [מלקיחת אזוב], כלומר דבעינן איגוד. ותנן במסכת פרה פרק י"א מצות אזוב שלשה קלחים ובהן שלשה גבעולים, ר' יהודה אומר של שלשה שלשה. אזוב שיש בו ג' קלחים מפסגו ואגדו. פסגו ולא אגדו, אגדו ולא פסגו, לא אגדו ולא פסגו [כשר]. ר' יוסי אומר שלשה גבעולים, שירים שנים, וגרדומיו כל שהוא. ואוקימנא לר' יוסי ג' גבעולים לעכב, כלומר השנים ד) אינן נאגדין לפיכך פסולין. לרבנן למצוה שלשה ואם עשה שנים כשר. כדתניא אזוב לרבנן תחלתו שנים, ושיריו אחד כשר, ואינו פסול אלא עד שיהא אחד כשיריו. ירושלמי אין חבילה פחות מכ"ה.

ד) מד' רבינו נראה דגרים בדברי אביי דגם בהיזמי אין מסككין ולא כגי' דאין ל"ע.

ג) בכמ"ר להגין נ.ג. הועתק פירוש זה הסייע לפוגיין ונכתב שם "זה מלאתיו בלי הקף". ולבאר מיגו מתאים לגשונו של רבינו ונראה יותר שזה פירוש מבחוץ [ולכן נכתב בחות שונה] ויש לעיין היטב.

ג) נראה ל"ל לקיחה לקיחה מהמס כלומר וכו'.

ד) נראה ל"ל דשנים אינן נקראים אגודה לפיכך פסולין.

עין משפט נר מצוה

פא א ב מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף יד:

פב ג מיי' פ"ה מהלכות סוכה הלכה יא [טוש"ע ת"ח שם סעיף טו]:

פג ד טוש"ע ת"ח סימן תעג סעיף ה:

פד ה מיי' פי"ח מהל' פרה הלכה ה:

פה ו ז שם הלכה ד:

לעזי רש"י

פיל"א. יעה.

ירקות שאמרו חכמים. בפסח שאדם יוצא בהן ידי מרור חזרת ועולשין ותמכא וחרחבינא דקות הן מאד טינב"ם בלע"ז הלכך אין חוששין בהן בפני הטומאה אם סיכך בהן גג ומדרבנן הוא דגזור רבנן עלייהו שלא יסמכו עליהן לחוץ מפני הטומאה דלמא סמכו עלייהו נמי לכי יבשי ומיהו מדאורייתא מיילי דלא מקבלי טומאה דלאו מאכל אדם ניהו ולכי יבשי אין חיילתן חיילה כדמפרש דמפרכי ונפלי ומביאין את הטומאה בעודן לחין דכל כמה דלא יבשו אהל הוא מדאורייתא כדפירש בקונטרס ומה שהוזקק לפרש מדרבנן דאי משיבי אהל מדאורייתא הוא לענין הבאה אם כן לענין חיילה נמי ואי לא משיבי אהל לענין חיילה אם כן לענין הבאה נמי לא דלא דמי להנהו דחשיב בפרק שמיני דאהלות (מ"ח) גבי מביאין ולא חוששין דהתם המקבל טומאה אינו חוזק מפני הטומאה אבל לא שייך למיתלי טעמא בהכי דהא מפרש טעמא משום דכי יבשי מפרכי ונפלי ולא מסתבר למימר דאסוקה לחודה קאי דלכאורה אכולה מלתא קאי ועוד דאי בהכי תלי טעמא ממתניתין דאהלות שמעינן ליה דקחשיב אוכלין טמאין אלא ודאי מדרבנן הוא דאין חוששין הכא והא דלא חשיב להו גבי הנהו דאהלות משום דהתם מדאורייתא והכא מדרבנן אבל קשה דהיכי מצי למימר דלאו מאכל אדם ניהו הא אמרינן בפרק כל שעה (פסחים דף לט:) מה מלה שנקחת בכסף מעשר אף מרור כו' ומהאי טעמא ממעט הרדפני דאין יוצאים בו ידי מרור כדפירש שם בקונטרס הרדפני אינו נקח בכסף מעשר דאינו מאכל ואנן בעינן אוכלין דומיא דיין ושכר ובקר ואלו והגהה היתה שהגיה הר' יהודה בפירוש רש"י דלא מקבלי טומאה משום דלאו מאכל אדם ניהו ואינו כן אלא מאכל אדם הן ואפ"ה מיילי מדאורייתא כל זמן שלא הוכשרו כדתנן במסכת אהלות פ"ח (מ"ח) גבי מביאין וחוששין קחשיב אוכלין טהורין דהיינו שלא הוכשרו וגבי מביאין ולא חוששין קא חשיב אוכלין טמאין דהיינו שהוכשרו וכן מוכח בהדיא פרק לא יחפור (ב"ב דף יט: ושם) דשמעתין דרקיק ודווקא בתלושין עסקינן דאלו מחוברין לא מביאין ולא חוששין כדתנן בפ"ח דאהלות (מ"ח) אלו לא מביאין ולא חוששין הזרעים והירקות המחוברים לקרקע חוץ מן הירקות שמנו חכמים כלומר גבי מביאין וחוששין דקחשיב התם ברישא פרק ח' האירוס והקיסוס וירקות חמור ודלעת יוונית דהנהו אפילו מחוברין חיילי דקביעי וקיימי ואין הרוח מנענע אבל שאר ירקות המחוברין מתנענעין ברוח והוו להו כטלית וספינה שהיא שטה על פני המים ואפילו בעידנא דלא ניידי ואין מביאין ואין חוששין מדקתני בסיפא קשר את הספינה בדבר שהוא יכול להעמיד כגם את האהל על גבי טלית מביאה את הטומאה הא לאו הכי לא אבל כשהן תלושין ומונחין בחצון או כנגד ארובה חיילי ושאר ירקות כדאמרינן בפרק לא יחפור (ב"ב דף כ. ושם) עשבים שתלשן והניחן בחצון או שעלו מאיליהן בחצון ממעטין:

דלא ליבדרן. פ"ה שאם יבדיל ראשי שיבולים מן הקשין יתפרדו וילכו לאיבוד וי"מ שיכבידו ראשי שבלין על הקשים ולא יתפרדו הקשים מעל הסוכה ברוח: **אם** פסולת מרובה על האוכלין בשרה. אבל אוכל מרובה פסולה אע"ג דאמר בפרק העור והרועד (חולין דף קכט. ושם) בית שסיככו בזרעים טיהרו משום דבטליהו יש לחלק בין בית לסוכה דבסוכה לא בטילי דעביד דסתר לה אחר החג אי נמי בעינן דלא מקבלי טומאה בשעת סיכוך משום תעשה ולא מן העשוי אי נמי התם כשעשה בהן שיעוי מעשה דבמחשבה לא סלקי מטומאה והכא בשלא עשה בהן שיעוי מעשה כדמוכח בתר הכי דפריך אי הכי מ"ט דרבנן דמה שמניחן ע"ג הסוכה לא חשיב שיעוי מעשה וכן בפרק לא יחפור (ב"ב דף יט: ושם) דאמר רקיק אינו ממעט בחצון כדקאמרינן התם משום דלא מבטל ליה ופריך ותיפוק ליה דהוי דבר המקבל טומאה דלא מהני ביטול בלא שיעוי מעשה: כל

אלא אימא עד שתהא תחלתו בשיריו אחד דרש מרימר [א]הני איסורייתא דסורא מסככין בהו אע"ג דאגדן למנינא בעלמא הוא דאגדן א"ר אבא הני צריפי דאורבני כיון שהותרה ראשי מעדנים שלהן כשרין והא אגידי מתתאי אמר רב פפא דשרי להו (ואמר) רב הונא בריה דרב יהושע [ב]אפילו תימא דלא שרי להו כל אגד שאינו עשוי לטלטלו לא שמיה אגד א"ר אבא אמר שמואל ירקות שאמרו חכמים אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח מביאין את הטומאה ואין חוצצין בפני הטומאה [ג]ופוסלין בסוכה משום אויר מ"ט כיון דלכי יבשי פרכי ונפלי כמאן דליתנהו דמי ואמר רבי אבא אמר רב הונא [ד]הבוצר לגת אין לו ידות ורב מנשיא בר גדא אמר רב הונא [ה]הקוצר לסכך אין לו ידות מאן דאמר קוצר כל שכן בוצר דלא ניחא ליה דלא נימצייה לחמריה מאן דאמר בוצר שאין לו ידות אבל קוצר יש לו ידות דניחא ליה דליסכך בהו כי היכי דלא ליבדרן נימא דרב מנשיא בר גדא תנאי היא דתניא [ו]סוכי תאנים ובהן תאנים פרכילין ובהן ענבים קשין ובהן שבלים מכבדות ובהן תמרים כולן אם פסולת מרובה על האוכלין כשרה ואם לאו פסולה אחרים אומרים עד שיהו קשין מרובין על הידות ועל האוכלין מאי לאו בהא קא מיפלגי דמר סבר יש להן ידות ומר סבר אין להן ידות לרבי אבא ודאי תנאי היא לרב מנשיא בר גדא מי לימא תנאי היא אמר לך רב מנשיא דכולי עלמא סברי הקוצר לסכך אין לו ידות והכא במאי עסקינן [ז]כגון שקוצצן לאכילה ונמלך עליהן לסיכוך אי קוצצן לאכילה מאי טעמייהו דרבנן וכי תימא קסברי רבנן כיון דנמלך עליהן לסיכוך בטלה ליה מחשבתו ומי בטלה ליה מחשבה בהכי והתנן [ח]כל הכלים

יורדין

אלא. אתחלתו קאי והכי קאמר אין תחילתו פסול עד שיהא הוא כשיעור שיריו דהיינו אחד אלמא לרבנן שלשה דקאמרינן לעיל למצוה דאי לעכב הא מני לא רבי יוסי ולא רבנן: **איסורייתא דסורא.** חבילי קנים שהיו עושין למכור בשוק ומוכרין אותם במנין: **מסככין בהן.** ואין בהם משוש גזרת אוכל דכל ימות השנה לפי שאין דרך להניעם באגדם: **אלא למנינא בעלמא.** אגדיהו עד שימכרו והלוקחן לייבשן מתיר אגדן הלכך המסכך בהן לשם סוכה אינו צריך להמיר אגדן: **צריפי.** כמין כוך עגול ככובע ומחבאים בתוכו לילדי עופות: **דאורבני.** עשוי מענפי ערבות וגודלין אותו מתחתיו פיו רחב ולמעלה קושרין ראשי הענפים בחבל קשר אחד כעין כלי מצודות שלדין דגים קטנים שעושין בגומא שקורין יונק"ש אבל אין בצריף שלשה ואחרבעה בתי מריגה כמו שיש למצודה: **ראשי מעדנים.** קשר העליון. מעדנים כמו התקשר מעדנות כימה (איוב לח): **מתתאי.** לגד פיו הוא קלוע: **דשרי להו.** מתיר ראשי החוט שהוא קלוע בו ואינו צריך להפקיע הקליעה: **שאינו עשוי לטלטלו.** כגון זה שמשהתיר קשר העליון אם אתה מטלטלו הוא ניתק מאליו שאין לו אלא פיו קלוע כמין גדיל לאחוז את הענפים: **ירקות שאמרו חכמים.** בפסח שאדם יוצא בהן ידי מרור חזרת ועולשין ושאר חברותיהן דקות הם טינב"ם בלע"ז הלכך אין חוששין בפני הטומאה אם סיכך בהן גג ומדרבנן הוא דגזור עליהן שלא יסמכו עליהן לחוץ מפני הטומאה דלמא סמכו עלייהו נמי לכי יבשי אהל הוא מדאורייתא (דלא מקבלי טומאה דלאו מאכל אדם ניהו) ולכי יבשי אין חיילתן חיילה כדמפרש דמפרכי ונפלי: **ומביאין את הטומאה.** בעודן לחין וכל כמה דלא יבשי אהל הוא מדאורייתא: **ופוסלין בסוכה משום אויר.** כשיעור שאויר פוסל בה דהיינו בשלשה טפחים כדאמרינן לקמן בפירקין (דף יז.) אויר בשלשה. ולא משערינן להו לפסול כשיעור שאר סכך פסול דאוכל הראוי לקבל טומאה הוא וסכך פסול אינו פוסל אלא בארבעה טפחים באמצע וארבע אמות מן הצד אלא כי אויר דיינינן להו לחומרא ובשלשה: **הכולר גת.** הבולר ענבים לדרוך אותם אין להם ידות להניח העץ טומאה על האוכל לפי שאינו צריך לבית אחיזה ולא ניחא ליה בהן וכי אתרבו ידות לטומאה בהעור והרועד (חולין דף קיח.) הני מילי בידי הצריכה או בכלי או באוכל: **הקולר לסכך.** אין הקשין מביאין טומאה על האוכל דלא ניחא ליה בחיבורין דאוכל בסכך לא מיבעי ואי לאו דפסולת מרובה עליו הוה פסיל לה לסוכה: **מאן דאמר.** דקולר לסכך אין לו ידות: **כל שכן בולר.** לגת דלא ניחא ליה בהנך ידות: **דנמצייה לחמריה.** מוצלות את היין ומפסידות: **דלא ליבדרן.** ניחא ליה באוכל המחובר בהן שאם יבדיל ראשי שבלים מן הקשים שמא יתפזרו וילכו לאיבוד: **נימא דרב מנשיא.** דאמר קולר אין לו ידות תנאי היא: **סוכי תאנים.** ענפי תאנים: **פרכילין.** זמורות: **מכבדות.** ענפי דקל: **כשירין.** לסכך: **על הידות.** כדי בית יד סמוך לאוכל אף הוא צריך ביטול שגם הוא מקבל טומאה: **נרבי אבא.** דאמר בולר אין לו ידות אבל קולר יש לו ולאי תנאי היא על כרחיה מבעי למימר אנא דאמרי כאחרים דאמרי יש לו דאילו תנא קמא לא מיתוקמא כוותיה דהא אמר אין לו ואי בקולר לאכילה ונמלך לסיכוך כל שכן דהוה ליה למימר יש לו וקאמר אין לו הלכך לא מיתוקמא כרבי אבא: **אלא לרב מנשיא.** דאמר קולר לסכך אין לו מי מידמיק לאוקמי מילתיה כתנאי ולמימר אנא אמרי כתנא קמא ואחרים פליגי אי מוקמינן למתניתין בקולר לאכילה ונמלך לסכך ומשום הכי אמרי אחרים דיש לו ידות אבל בקולר לסכך אחרים מודו נמי דאין לו: **ומי בטלה מחשבה.** קבלת טומאה בהכי ואפילו לא נטמאו קודם שנמלך מיהו ירדה להן תורת קבלת טומאה על ידי מחשבה ראשונה ומי בטלה קמייתא במחשבה בתרייתא:

יורדין

פו א מיי' פ"ה מהלכות סוכה הלכה יא טוש"ע א"ח סימן תרכט סעיף טז:
פז ב [מיי' פ"ה הל' ג] שם סעיף יב:
פח ג מיי' פ"ה מהלכות טומאת אוכלין הל' ו:
פט ד שם הלכה ז:
צ ה ו מיי' פ"ה מהל' סוכה הלכה ג סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרכט סעיף י:
צא ז מיי' פ"ח מהלכות כלים הלכה י:

רבינו חננאל

איסורייתא דמחוזתא. פירוש אגודות של עצים שקושרין אותן למוכרן במספר כך וכך אגודות. **צריפי דאורבני.** פי' צריפין שמסככין אותן במורביות של ערבה, וקושרין את ראשיהן ז) [ומשלשליו אותן] מהנה ומהנה בגג, וקושרין עוד קצותן למטה שלא יפרדו. פי' ראשי [מעדנים] כדכתי' התקשר מעדנות כימה. ואלו הקשרין אין עשוין לישלשל בהן. ותנן נמי בכלים פרק כ"א בענין (המחיצות) [המחצלות] וכן המתיר ראשי מדנין טהורה. נחלקה לארכה ונשתיירו בה שלשה מעדנים של ששה (ששה) טפחים טמאה. **ירקות** פוסלין הסוכה, מאי טעמא כיון דלכי יבשי פרכי ונתרי כמאן דלתניהו דמי, ואותו מקום המסוכך בירקות כאויר הוא, ואע"פ שעכשיו מסוכך הוא, ואם יש בו ג' טפחים פסולה. **אמר ר' אבא אמר רב הונא** הבוצר ענבים לדורכן לגת אין לו ידות, כלומר אין רצון הבוצר בגת להיות בענבים ידות, ולדורכן הוא בעי והידות שואבין היין. ורב מנשיא בר גמדא אמר רב הונא, הקוצר לסיכוך אין לו ידות. ואסיקנא מאן דאמר קוצר לסיכוך אין לו ידות, כל שכן בוצר שודאי אין לו, אבל דר' אבא דאמר בוצר אין לו ידות, הני מילי בוצר דניחא ליה דלא להוי להן ידות דלא נמציה לחמריה, אבל קוצר לסיכוך יש לו ידות

ז) כל"ל וכ"ה בערוך ערך לגף ל' ע"ש.

מסורת הש"ס

ח) [כ"ל אמר אפילו], **ב)** שבת נב: ודף נח: כלים פכ"ה מ"ט קדושין טו. [מנחות סט.], **ג)** רש"ל מ"ז,

לעזי רש"י

יונק"ש (יונקיירי"ש). אגמון.
טינב"ש. דקות, רזות.

רבינו חננאל (המשך)

דניחא ליה לסכוכי בהן. לימא כתנאי סוכי, פי' אמירי, תאנים ובהן תאנים פרכילין ובהן ענבים קשין ובהן שבולים מכבדות ובהן תמרים, כולן אם פסולת מרובה על האוכלין כשרה ואם לאו פסולין, אחרים אומרים עד שיהו קשין מרובין על הידות ועל האוכלין. מאי לאו בהא קמיפלגי, תנא קמא סבר הקוצר לסיכוך אין לו ידות, לפיכך תני עד שיהא פסולת מרובה על האוכל בלבד. ואחרים סברי יש לו ידות וידות כמו האוכל הן ופסולין הן לסיכוך, לפיכך [תני] עד שיהא פסולת מרובה על האוכל ועל הידות. ר' אבא [ד]אמר בוצר אין לו ידות אבל קוצר יש לו ידות, כתנאי הוא, דהא תנא קמא אמר אין לו ידות. לרב מנשיא נמי תנאי הוא, דהא אחרים אומרים יש לו ידות. ודהה לא לעולם אפילו אחרים מודו דהקוצר לסיכוך אין לו ידות, והכא כגון שקצרן לאוכלה, שצריך להיד כדי להיות תופש בהן אוכל, לפיכך כמו האוכל הן חשובין להכניס הטומאה. וכבר פירשנוהו דין הידות בפרק העור והרוטב. וכיון שקצרן לאכילה אע"פ שנמלך עליהן מאכילה לסיכוך, תורת הידות לא זזה מעליהן. ואקשינן אי הכי אפילו לרבנן לא בטלה טומאה מינייהו, דהא קיימא לן דלא בטלה טומאה במחשבה, אמאי מטהרי. דתנן בפרק כ"ה בכלים כל הכלים

יורדין לידי טומאה במחשבה. ב) מי שחשב עליו שזה יהא גמר מלאכתן כגון שעיבדו לדרגש או לדולבקי כיון שעיבדו מקבל טומאה ואלמלי עיבדו לרלועות וסנדלין אין מקבלים טומאה עד שיגמרו למלאכת הסנדלין: **ואין עולים מטומאתן.** ממחשבת תורת קבלת טומאה אין עולין במחשבה כגון עיבדו לשלחן ולדרגש וחשב עליו לרלועות וסנדלין אין מחשבתו מבטלתן מתורת קבלת טומאה: **אלא בשינוי מעשה.** עד שיתן בו איזמל: (ג) **מעשה מבטל מידי מעשה.** אפילו עשה בו מעשה מוכיח מתחילה לשלחן כגון שקיצו שכיבותיו ליפותו כיון שנתן איזמל בו לחתכו לסנדלין מבטל מעשה ראשון וכל שכן שמוציא מידי מחשבה שלא היה בה מעשה: **וכי תימא הני מילי.** דלא מבטלין בתרייתא לקמייתא בכלים דחשיבי ומשיגא עליו שם כלי במחשבה אינה נוחה להפקיע שמה: **שבשבן.** לקמיה מפרש מאי היא: **טהורות.** דגלי דעתיה דלא ניחא ליה בהו וטהרו מלקבל טומאה הידות האלה עוד ולא הגיעה טומאה על האוכל עד שיגיע טומאה באוכל עצמו: **ור' יוסי מטמא.** טעמא מפרש לקמן: **בשלמא למאן דאמר.** האי בשבן היינו שהתיר אגדן של עומרין לשון מתבוששת בדמיך (יחזקאל טז) מתגוללת כלומר כיון שהתיר אגדן השבלין מתגוללין בגורן לפי שנוחין להתפזר. או לשון כנה דמתרגמינן ואת כנו וית בסיסיה (שמות ג) כלומר הכנו לדשן: **שפיר.** לא קשיא לך דאליבא מלית למימר דקיימי רבנן כוותיה כיון שהתיר אגדן דלא הוי אלא כמחשבה בעלמא דגלי דעתיה דלא ניחא ליה בידות שלהן שאין הידות ראויות לשבלין אלא כדי לאוגדן בהם והאי מוכח דלא בעי לאוגדן: **אלא למאן דאמר בשבן ממש.** שדשן לידות ברגלי בהמה או במקבת כמו בשמך נבוש קמינו (תהלים מד) בוססו את חלקתי (ירמיה יב) והכא דאיכא מעשה רבה הוא דאמר דקא מטהרי רבנן אבל במחשבה לא אמר: **מאי איכא למימר.** אי בקולר לאכילה מוקמת לה להיא דלעיל מאי טעמא דרבנן: **הכא נמי.** פלוגתא דאחרים ורבנן כשבשבן ממש כשנמלך לסיכוך: **האי מאי.** בשלמא גבי פלוגתא דר' יוסי דקא מיירי בגורן איכא למימר טעמא דרבי יוסי דאע"ג דבשבן חזו למיהוי ידות וניחא ליה שיהו מחובברות באוכל כמו שהן. בוססות מרליא"ה בלע"ז: **הואיל ורלויות להפך.** ראשי השבלים: **בעבר.** על ידי הידות. עתר פורק"א. ואלמלא הידות אין נוחין להפכן בה דמתוך שהם קטרים יולאין מבין ב' עוקליה של עתר ונשמטין ממנה והוא כשבשבן תחלתן לא לבטלן נתכוון אלא לרככן: **אלא הכא.** דבעי להו לסכך: **למאי חזו.** ידות אוכלים משבשבן ואינן אגודות בהן: **בגלייהו.** בקשין שלהם יאחזום וינטלו ראשי השבלים עמהם: **משום הכי מטמא רבי יוסי.** דקסבר מעשה זוטא לא בטלה תורת ידות מיניהו. שאלתי את מורי מגופה דמשנה דמייתי אגב גרדא בשמעתין מי שייך למיתני גופא דלדגר במימרות האמוראים ואמר לי רבי משום דהך משנה מן הטהרות שאין מהם שום גמרא בעולם ולא מפורשת כשאר המשניות לפיכך נוהג הש"ס לומר גופא כדי לפרש: **למה נמשלה כו'.** אגב דאמר הואיל ורלויות להפך בעתר נקט נמי הא מלתא למה נמשלה כו' דכתיב ויעתר ד) (אל ה') (בראשית כה) ויעתר לו (שם): **מתני' מסככין בנסרים.** בגמרא מפרש פלוגתייהו: **נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה.** בגמרא מפרש מאן קתני לה: **ובלבד שלא יישן תחתיו.** דנסר רחב ד' סכך פסול הוא כדאמר בגמרא לרב אליבא דר' מאיר ולשמואל לדברי הכל וסוכה כשרה וכגון דיהביה אגל הדופן דסכך פסול אינו פוסל מן הצד אלא בד' אמות דאמרינן דופן עקומה: **גמ' מחלוקת בנסרים שיש בהן ארבעה.** שרוב תקרות הבית עשויות מהן: **ר' מאיר.** דפסיל אית ליה גזרת תקרה אי מכשרת בהו אתי למימר מה לי לסכך באלו מה לי לישב תחת קורות ביתי אף היא בנסרים מקורה והוהו ודאי פסול דסוכה אמר רחמנא ולא ביתו של כל ישראל הכא: **אבל בנסרים שאין בהם ד'.** שאין רוב תקרות עשויות מהן: **דברי הכל כשרה.** דלא דמי לתקרה דלגזור בהו: **כשאין בהן ד' מחלוקת.** בההוא מכשר ר' יהודה משום דאין רוב תקרות עשויות מהן לא גזרינן בהו ור' מאיר חייש למיעוט שיש מיעוט העושין תקרה מהן: **אין בהן ארבעה.** קפסיל ר' מאיר: **אפילו בפחותה משלש.** בתמיה: **הא קנים בעלמא ניהו.** ולא"כ במאי מכשר: **א"ר פפא הכי קאמר.** שמואל יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה כו': **שיעור מקום.** דאין רשות בפחות מארבעה: **לא גזרינן.** משום תקרה דלא חשיבי לעשות תקרה מהן: **כיון דנפקי מצורת לבוד.** שאם היה אויר במקום אחד מהם לא מצי למימר לבוד חשיבי להיות דומות לתקרה וגזרי': **תנן נתן עליה נסר כו'.** קא סלקא דעתיה דברי הכל היא וכשרה וכגון שנתנו מן הצד דאמרינן דופן עקומה ולא חשיב סכך למיפסלה: **שני סדינין מצטרפין.** לארבעה טפחים לפסול בסוכה משום סכך פסול שסיכך בדבר המקבל טומאה וסכך פסול באמצע פוסל בארבעה: שני

יורדין לידי טומאה במחשבה ואין עולין מטומאתן אלא בשינוי מעשה (א) מעשה מוציא מיד מעשה ומיד מחשבה אינה מוציאה לא מיד מעשה ולא מיד מחשבה וכי תימא הני מילי כלים דחשיבי אבל ידות דלצורך אכילה נינהו במחשבה נעשה ובמחשבה סלקא והתנן (ב) אכל ידות האוכלין שבבסן בגורן טהורות (ג)(ור' יוסי מטמא) בשלמא למאן דאמר בבסן התיר אגודן שפיר אלא למאן דאמר מאי בבסן בבסן ממש מאי איכא למימר הכא נמי שבבסן ממש אי הכי מאי טעמייהו דאחרים דאמור כרבי יוסי דתנן (ד)רבי יוסי מטמא האי מאי בשלמא התם טעמא דרבי יוסי חזיא לכדרבי שמעון בן לקיש דאמר רבי שמעון בן לקיש הואיל וראויות להופכן בעתר אלא הכא למאי חזיא חזיא לכי סתר למנקט להו בגילייהו גופא כל ידות האוכלין שבבסן בגורן טהורות ורבי יוסי מטמא מאי בבסן רבי יוחנן אמר בבסן ממש ר' (ה)(אליעזר) אומר התיר אגדן בשלמא לרבי (ו)(אליעזר) דאמר בבסן התיר אגדן היינו דמטמא רבי יוסי אלא לרבי יוחנן דאמר בבסן ממש אמאי מטמא רבי יוסי א"ר שמעון בן לקיש הואיל וראויות להופכן בעתר (ז)א"ר (ח)(אליעזר) למה נמשלה תפלתן של צדיקים כעתר לומר לך מה עתר זה מהפך את התבואה בגורן ממקום למקום אף תפלתן של צדיקים מהפכת דעתו של הקב"ה ממדת אכזריות למדת רחמנות: **מתני'** (ט)מסככין בנסרים דברי רבי יהודה ורבי מאיר (י)אוסר (יא)נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים כשרה ובלבד שלא יישן תחתיו: **גמ'** אמר רב (יב)מחלוקת בנסרין שיש בהן ארבעה דרבי מאיר אית ליה גזרת תקרה ורבי יהודה לית ליה גזרת תקרה אבל בנסרין שאין בהן ארבעה דברי הכל כשרה ושמואל אמר בשאין בהן ארבעה מחלוקת אבל יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה אין בהן ארבעה ואפי' פחות משלשה הא קנים בעלמא נינהו א"ר פפא הכי קאמר יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה פחות משלשה דברי הכל כשרה מ"ט קנים בעלמא נינהו כי פליגי משלשה עד ארבעה מר סבר כיון דליתנהו שיעור מקום לא גזרינן ומר סבר כיון דנפקי להו מתורת לבוד גזרינן תנן נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים כשרה ובלבד שלא יישן תחתיו בשלמא לשמואל דאמר בשאין בהן ארבעה מחלוקת אבל יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה משום הכי לא יישן תחתיו אלא לרב דאמר בשיש בהן ארבעה מחלוקת אבל אין בהן ארבעה דברי הכל כשרה לר' יהודה אמאי לא יישן תחתיו מי סברת דברי הכל היא סיפא אתאן לרבי מאיר תא שמע (יג)שני סדינין מצטרפין שני

כל ידות האוכלין שבבסן בגורן טהורות. משנה היא פ"ק דעוקצין (מ"ה): **בעתר.** בפרק הבא על יבמתו (יבמות דף סד.) פי' בקונטרס עתר פל"א בלע"ז ולא יתכן דבלא ידות נמי יכול להפך בה את התבואה והיא נקראת רחת שמטהרין בה את התבואה מן המוץ שלה כדכתיב (ישעיה ג) אשר זורה ברחת ובמזרה וכן פירש פורק"א וכן עיקר מ"ר:

מחלוקת, ר' מאיר גזר הני משום תקרה, סבר מאן דחזי דמכשרינן בנסרים שיש בהן ד' טפחים אתי לאכשורי תקרה, ור' יהודה לא גזר. ושמואל אמר בשיש בהן ג' טפחים מחלוקת, ר' יהודה סבר כיון דלית בהו ד' טפחים דאינון מקום לא גזרינן, ור' מאיר סבר כיון דנפקי משלשה דהוא לבוד גזרינן. ואקשינן עליה דרב ממתני', דתנן נתן עליה נסר שרחב ד' טפחים כשרה ובלבד שלא יישן תחתיו. קס"ד מתני' דברי הכל היא, קשיא לרב דאמר בשיש בהן ד' טפחים ר' יהודה מכשיר אי הכי לר' יהודה אמאי לא יישן תחתיו, לאו מכלל דסבר ר' יהודה דנסר פסול הוא. ומשני רב, הא מתני' לאו דברי ר' יהודה היא אלא ר' מאיר היא דאית ליה גזרת תקרה, ורבי יהודה פליג ואמר כשרה ויישן תחתיו. **תא שמע** שני סדינין מצטרפין

ז) נראה דזהו כתב לפירוש על סיפא דמתני' דמחשבה אינה מוציאה אפילו מידי מחשבה דהיינו כל היורדין וכו'.

עין משפט
נר מצוה

צב א מיי' פ"ה מהל' טומאת אוכלין הלכה ח:
צג ב ג מיי' פ"ה מהל' סוכה הלכה ז סמג עשין פח טוש"ע א"ח סימן תרכט סעיף יח:

לעזי רש"י

מרציא"ה (מצייריי"ש). מובס, מוכה.
פורק"א. קלשון.

רבינו חננאל

יורדין לידי טומאתן במחשבה ואין עולין מידי טומאתן אלא בשינוי מעשה, מעשה מבטל מיד מעשה ומיד מחשבה, מחשבה אינה מבטלת לא מיד מעשה ולא מיד מחשבה. פי' עור היה, חישב עליו להיות קטבליא, במחשבתו נעשה כלי ואם נגעה בו טומאה נטמא, אבל אם היתה קטבליא וחישב לעשות עור, אינה יוצאה מתורת כלי במחשבה עד שיעשה בה מעשה. כדתנן שלחן שנטלה אחת מרגליו טהורה כו'. ג) זהו פירושו כל היורדין לידי טומאה במחשבה, אין עולין מידי טומאה אלא בשינוי מעשה. וכי תימא ידות האוכלין במחשבה סגיא להו, והתנן בפרק ראשון בעוקצין כל ידות האוכלין שבבסן בגורן טהורין, כלומר הכניסן לאוכלין ונמלך עליהן בגורן טהורין, ור' יוסי מטמא. פסיגא של אשכול שריקנה טהורה, שייר בה גריגיר אחד טמאה. פי' בבסן פססן, כדגרסי' בע"ז כיצד מבטלה, קטע ראש אזנה, פסה, והוא כמו חתכה. ואמרינן בשלמא לר' אליעזר דאמר להתיר איגודן, הנה במחשבה נתנן טהורות אליבא דרבנן, שפיר, אלא לר' יוחנן דאמר בבסן ממש, כלומר אין מסתלקת תורת טומאה מהן אלא בשינוי מעשה, מאי טעמיהו דרבנן דמטהרי הכא במחשבה בלבד. ושנינן הכא נמי רבנן דאמרי' אם פסולת מרובה על האוכלין טהורה, שפססן ממש דהוא מעשה. ואקשינן אי הכי מאי טעמייהו דאחרים דפסלי, הא עבד בהו מעשה ובטליהו. ושנינן אחרים כר' יוסי סבירא להו, דאף על גב דעבד בהו מעשה סבר הואיל וראוי להפכן בעתר, לא בטלה [תורת] ידות מיניהו, אחרים נמי סברי כיון דלכי סתר לה לסכך חזו למנקט להו מגיליהו, לא בטלי. תרגום לקושש קש לגבבא גילי. למה נמשלה תפלת צדיקים כעתר, שנאמר ויעתר יצחק לה' [וגו']. מתני' מסككין בנסרים דברי ר' יהודה ר' מאיר אוסר. אמר רב בנסרין שיש בהן ד' טפחים

מוסף רש"י

יורדין לידי טומאתן. לידי תורת טומאה (שבת נח:). במחשבה. מאחר שחשב עליו שיעמוד בטומאה שהוא עכשיו ולא יוסיף תיקון אחר, הוא גמר מלאכתן ומקבל טומאה (שם נב:) כגון עור מתוקן שמתו למגעלים עומד ואינו מקבל טומאה עד שיעשו המגעלים, חישב עליו לעשותו שלחן, לאינו חסר שום מלאכה, ההשתא מיד ראוי לשלחן, מקבל טומאה מיד (מנחות סט.) וכגון גולמי כלים, דאמר בהכל שותין (חולין כה.) כל שעתיד לשוף לשבך ולגרר, ואמר התם דלאכתי חסרון מלאכה הוא ושוטרים, ואם חישב עליה שלא לשוף ושלא לשבך, הכי אמרו מחשבה זו לידי גמר מלאכה מבלן ולהבא (קדושין נט:). ואין עולין מטומאתן. מתורת טומאה שירדה להן ואע"פ שעדיין לא נטמאו, משנמלך עליהן אין עולין מלקבל טומאה (שבת נח:). אלא בשינוי מעשה. שיעשה בה מעשה לקלקלם, שיגרם או יקנסם, וכן עד שלא קבלו טומאה אין עולין תמורת קבלת טומאה שירדה במחשבה זו אלא בשינוי מעשה, עד שיתחיל לשוף לשבך ולגרר (קדושין נט:). מאחר שחישב על הטור לעשות שטיח, ירד לידי טומאה, ואם חזר וחישב עליו לרלויות וסנדלים לא בטל תמורת כלי ולא טהר בכך עד שיתן בו איזמל, דהוי שינוי מעשה (שבת נב:). מעשה מרציא מיד מעשה ומיד מחשבה. התחיל לשוף ביטל מהם תורת גמר מלאכה לשם כלי בין שירד להו ע"י מעשה שהתליקן וגילה דעתו שאין מתוקנין עוד תיקון בין שירד להו ע"י מחשבה (קדושין נט:). מחשבה אינה מרציאה. חישב עליהן לשוף לשבך אחר שחישב עליהן אלא לשוף אלא לשבך אין יוצאין מידי מחשבתן הראשונה (שם). כעתר. פל"א בלע"ז (יבמות סד. ועי"ש בהגהות הב"ח).

הגהות הב"ח

(א) גמרא בשינוי מעשה שהמעשה מבטל מיד מעשה ומיד מחשבה ומחשבה אינה מבטלת לא מיד מעשה: (ב) רש"י ד"ה שהמעשה מבטל:

אי דאית בהו ארבעה למה להו לאצטרופי. לההוא לישנא דאמר רב לקמן דבאמצע פוסל בארבעה פריך דלאידך לישנא דאמר דאפילו באמצע אינו פוסל אלא בארבע אמות לא קשיא מידי: **מצטרפין** לארבע אמות. ולרבי יהודה אין מצטרפין דאפילו מכוסה כולה בהן כשרה: **ומודה** רבי מאיר שאם **יש בין נסר לנסר כמלא נסר.** אנסר שיש בו ארבעה נמי קאי כדמוכח לקמן דפריך מינה לשמואל דאמר סכך פסול באמצע פוסל בארבעה והכי נמי הוה מצי למיתני ומודה רבי יהודה והא דנקט רבי מאיר רבותא היא כדפירש בקונטרס דאפילו רבי מאיר דמחמיר מודה בהא ועוד משום דעיקר ומודה אאין בהן ארבעה דאיפליגו בהו קאי ודוקא נקט בין נסר לנסר כמלא נסר דאי איכא פחות אע"פ שסכך פסול בפחות מד' ישנים תחתיו היכא דמקוס הפסול מרובה גרע ומיהו בנסר ארבעה למאי דמוקי לה לשמואל לקמן בסוכה בת ח' אמות מצומצמות דכי יהיב נסר ופסל עד אמצעה מהאי גיסא וחוזר ומתחיל מצדה השני ונותן תחלה נסר ואחר כך פסל דהוו להו שני פסלים באמצע דאיכא בהו הכשר סוכה בשאר הפסלים לא נפקא מינה מידי בין כמלא נסר לפחות ממלא נסר דאי משום הכשר סוכה שבאמצע אפילו כל השאר מכוסה בנסרים עד הדופן אמרינן דופן עקומה ואי משום להכשיר שאר הפסלין שבין נסר לנסר הוו להו כבאמצעה דאמר שמואל באמצע בארבעה א"כ אינו מועיל וזהו כללו של דבר דנסר ופסל כמלא נסר בנסרים פחותים מארבעה אפילו כל הסוכה עשויה כן כשרה אפילו תחת הנסרים ואפילו לרבי מאיר דהא ליכא ארבעה במקוס אחד וכי פסיל להו ר' מאיר היכא דאיכא תרתי נסרים בהדדי דמצטרפין שני הנסרים לארבעה אי נמי היכא דליכא בין נסר לנסר כמלא נסר דלא הוי מחלה על מחלה והיכא דנסרים רחבים ארבעה יש בין נסר לנסר כמלא נסר לרב דאמר לקמן בין מן האמצע בין מן הצד אינו פוסל אלא בד' אמות מיתוקמא הך בריתא דעבידא כולה הכי וכשרה תחת הפסל ולא תחת הנסר ולשמואל מיתוקמא כששני הפסלים באמצע וליכא ארבע אמות עד הדופן וכולה פסולה אף תחת הפסלים חוץ מתחת שני הפסלים שבאמצע דכשרה:

הפכן על צידיהן. אליבא דרב לא מיתוקמא הך פלוגתא דאמוראי אלא כרבי מאיר וברחבים ארבעה וקיימא לן בפרק מי שהוציאוהו (עירובין דף מו:) ר' מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה אבל לשמואל מיתוקמא שפיר ככולי עלמא ומתוך כך נראה דהלכה כשמואל אף על גב דבעלמא הלכה כרב באיסורי ועוד לקמן פ' לולב הגזול (דף לו:) דקאמר רבי יהודה סוכה אינה נוהגת אלא בארבעה מיין שבלולב ופריך מהכא בריתא דתניא כוותיה דשמואל דקתני סיככה בנסרים של אבן ולא מייתי מהכא דתניא כוותיה דרב שמע מינה הא דשמואל עיקר: רבי

שני נסרים אין מצטרפין ר' מאיר אומר אף נסרין כסדינין בשלמא לשמואל דאמר בשאין בהן ארבעה מחלוקת אבל יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה מאי מצטרפין מצטרפין לארבעה אלא לרב דאמר בשיש בהן ארבעה מחלוקת אבל אין בהן ארבעה דברי הכל כשרה ה"ד אי דאית בהו ארבעה למה להו לאיצטרופי אי דלית בהו ארבעה אמאי והא קנים בעלמא נינהו לעולם דאית בהו ארבעה ומאי מצטרפין מצטרפין לארבע אמות מן הצד לישנא אחרינא בשלמא לשמואל דאמר בשאין בהן ארבעה מחלוקת אבל יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה מאי מצטרפין מצטרפין לארבע אמות מן הצד אלא לרב בשלמא לר' מאיר מאי מצטרפין מצטרפין לארבע אמות מן הצד אלא לר' יהודה דאמר אפי' יש בהן ארבעה כשרה מאי אין מצטרפין קנים בעלמא נינהו איידי דקאמר ר' מאיר מצטרפין אמר רבי יהודה אין מצטרפין תניא כוותיה דרב תניא כוותיה דשמואל תניא כוותיה דרב [6]סככה בנסרים של ארז שאין בהן ארבעה דברי הכל כשרה יש בהן ארבעה רבי מאיר פוסל ורבי יהודה מכשיר א"ר יהודה מעשה בשעת הסכנה שהביאנו נסרים שהיו בהן ארבעה וסיככנו על גבי מרפסת וישבנו תחתיהן אמרו לו [5]משם ראיה אין שעת הסכנה ראיה תניא כוותיה דשמואל [6]סככה בנסרים של ארז שיש בהן ארבעה דברי הכל פסולה אין בהן ארבעה ר' מאיר פוסל ורבי יהודה מכשיר ומודה רבי מאיר שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח [7]פסל ביניהם וכשרה ומודה רבי יהודה שאם נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים כשרה ואין ישנים תחתיו והישן תחתיו לא יצא ידי חובתו אתמר הפכן על צידיהן רב הונא [8]אמר פסולה ורב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי כשרה איקלע רב נחמן לסורא עול לגביה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי ליה הפכן על צידיהן מהו אמר להו פסולה נעשו כשפודין של מתכת אמר להו רב הונא לא אמרי לכו אמרי[9] כוותי אמרו ליה ומי אמר לן מר טעמא ולא קבלינן מיניה אמר להו ומי [10]בעיתו מינאי טעמא ולא אמרי לכו לימא מסייע ליה אינה מחזקת כדי ראשו ורובו ושולחנו או שנפרצה בה פרצה כדי שיזדקר בה גדי בבת ראש או שנתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים אע"פ שלא הכנים לתוכה אלא שלשה טפחים פסולה היכי דמי [11](מאי) לאו כגון שהפכן על צידיהם לא הכא במאי עסקינן כגון דאנחה אפומא דמטללתא דעייל תלתא לגיו ואפיק חד לבר דהוה ליה פסל היוצא מן הסוכה וכל פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה:

מתני'

שני נסרים אין מצטרפין. לפוסלה דאפילו כולה מסוככת בהן כשרה ור' יהודה היא: **בשלמא לשמואל לו'.** נוקמא להך פלוגתא נמי בשאין בהן ד' וקאמר רבי יהודה שני נסרים של שלשה טפחים ואע"ג דנפיק ממורת לבוד אין מצטרפין לפוסלה שאף כולה מסוככת בהן ורבי מאיר אומר נסרים מצטרפין לארבעה אם באמצע סוכה הן לפוסלה: **למה לי לאצטרופי.** דקא אמר ר"מ נסרים כסדינין ומצטרפין חדא מיניהו פסלה לה: **קנים בעלמא נינהו.** דהא אמר רב אין בהן ארבעה דברי הכל כשרה: **גד' אמות מן הצד.** דמן הצד אין סכך פסול פוסל אלא בד"א דבציר מהכי גמירי דופן עקומה וקאמר רבי יהודה שני נסרים של ארבעה ארבעה וכן סידר והולך עד ד"א אין מצטרפין שאף כולה רצוי לסכך בהן דלית ליה גזרת תקרה: **בשעת הסכנה.** שגזרו העובדי כוכבים גזרה[8] על המצות: **והביאונו נסרים.** שאין הנכרים מכירין שתהא לשם סוכה: **ומודה ר' מאיר.** בין שיש בהן ארבעה בין שאין בהן ארבעה: **שאם יש בין נסר לנסר כו'.** ולקמן (דף יח.) מוקי לה בסוכה בת שמונה אמות מצומצמות דכי יהיב נסר ופסל עד אמצעה מהאי גיסא וחוזר ומתחיל מצדה השני ונותן נסר תחלה ואח"כ פסל כמו כן עד אמצעה הוו להו שני פסלים באמצע והן של שמונה טפחים ואיכא הכשר סוכה ונסרים שבה לא פסלי לה דאמרינן דופן עקומה עד הפסלים האמצעיים: **פסל.** פסולת גורן ויקב דהוא סכך כשר. והכי נמי מצי למיתני ומודה רבי יהודה בהנך דאית בהו ארבעה דפוסלין שאם יש בין נסר לנסר כו' והאי דנקט רבי מאיר רבותא היא דאפי' רבי מאיר דמחמיר מודה בהא: **ומודה רבי יהודה.** דאף על גב דאיהו מיקל בשאין בהם ארבעה מודה הוא בנסר אחד ובו ארבעה שאם נתנו בסוכה מן הצד שאע"פ שהיא כשרה מן הצד על ידי דופן עקומה לא ייצן תחתיו: **הפכן על צידיהן.** נסרים שיש בהם ארבעה שסיכך בהן ולא הטיל רחבן על הסוכה אלא השכיבן על צידן שהוא פחות מג': **פסולה.** כדמפרש לקמן דכיון דיש שם פסול עליהן נעשו כשפודין של מתכת הפסולין לסכך בכל ענין שהופכן: **כשרה.** דטעמא משום גזירת תקרה וכי האי גוונא לא עבדי אינשי תקרה: **עול לגביה רב חסדא ורבה.** לשאול אולי יאמר כדבריהם: **ושאינה מחזקת כדי ראשו ורובו ושולחנו** גרסינן. ול"ג אלא: **או שנפרצה בה פרצה.** בחתך הדפנות סמוך לקרקע: **שיזדקר גדי.** דהיינו שלשה טפחים: **שנתן עליה.** בהדיא ובריוח: **היכי דמי.** דרחב ארבעה ולא הכניס בו אלא שלשה: **לאו שהפכן.** כולן על צידיהן וסיככה כולה בהן: **דאנחה.** ונסר אחד דווקא קאמר: **אפומא דמטללתא.** אצל רוח רביעי שאין שם דופן דלפקיה מייה ע"י דופן עקומה דהא אין כאן דופן אלא פתח ואע"ג דלא עייליי כולי' לתוך אצל דפנות הצדדים פסול דההוא טפח דאבראי מיחשב נמי כי סוכה דאלו סכך כשר הוה מותר ליתן שם ויוצא ידי סוכה דאמרינן לקמן (דף יט.) פסל היוצא מן הסוכה כי האי גוונא נידון כסוכה:

מתני'

צד א מיי' פ"ה מהל' סוכה הל' ז טוש"ע א"ח סי' תרכט סעיף יח:

רבינו חננאל

ושני נסרים אין מצטרפין, ר' מאיר אמר נסרין כסדיניין. ואקשינן אליבי' דרב, אם אלו הנסרין בכל אחד יש בו ד' טפחים למה צריכין צירוף, ד' טפחים ויותר מד' דינם אחד, צירוף למה לי אף על גב דלא מצטרפי פסולין הן. ומשני רב לעולם דאית בהן בכל אחד [ד' טפחים, והאי] דקתני מצטרפין שניש בין כולם ד' אמות שהם] פוסלין אסוכה כדבעינן למימר [סכך פסול] פוסל מן הצד בד' אמות, כדתנן בית שנפחת וסיכך על גביו כו'. **תניא כרב** סיככה בנסרין של ארז שאין בהן ד' טפחים כשרה, יש בהן ד' טפחים, ר' מאיר פוסל ור' יהודה מכשיר. **תניא כשמואל** סיככה בנסרין שיש בהן ד' טפחים פסולה, ושאין בהן ד' טפחים, ר' מאיר פוסל ור' יהודה מכשיר. והלכה כרבי יהודה. ומודה ר' מאיר שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח פסל ביניהם כו'. ואע"ג דקיימא לן רב ושמואל הלכתא כרב באיסורי, והא איסורי היא, אלא כיון דחזינן רבנן בתראי דשקלי וטרי בהני נסרין דאית בהו ארבעה טפחים אם הפכן בצדיהן וסיכך בהן פסולה או כשרה, ופשט בה נמי רב נחמן פסולה ואוקימנא נעשו כשפודין של מתכת, שמעינן מיניה מדפליגי בהפכן על צדיהן מכלל שאם סיכך בהן (כרבנן) [כדרכן] דברי הכל פסולה. וסוגיא דשמעתא לפסילותא ריהטא. **והא נמי** דתניא ושאינה מחזקת ראשו ורובו ושולחנו, או שנפרץ בו כדי שיזדקר הגדי בבת [אחת], או שנתן עליה נסר שרחב ד' טפחים אף על פי שלא הכניס לתוכה אלא ג' פסולה. ואוקימנא כגון (דאית בה כפי) [דאותבה בפי] הסוכה, והכניס מן הנסר שלשה בסוכה וטפח חוץ לסוכה, דהויא ליה האי טפח פסל היוצא מן הסוכה, וסבר האי תנא פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה.

מוסף רש"י

שני נסרין אין מצטרפין. לפוסלה משום גזירת תקרה, שאפילו כולה מסוככת בנסרים כשרה, ר' יהודה קאמר לה דאית ליה מסככין בנסרים (לקמן יח:). **אף** נסרין כסדינין. מצטרפין לשעור סכך פסול לפוסלה (שם). **משם ראיה.** בתמיה (לקמן בח.). ומודה ר' מאיר. בכל אלו שהוא פוסל בהן, ומשיש בהן ד' נמי קאי (לקמן יז:).

א) לקמן יז: לז., **ב)** [נכתב כנ: ושם נסמן], **ג)** [לקמן יח: לז.], **ד)** [עי' מוספות לקמן לו: ד"ה ר' יהודה], **ה)** [כס"א: אמר], **ו)** [מגילה כג. מיר יט. סנהדרין י:], **ז)** [בכ"י ליתא], **ח)** כס"א: שגזרו גויים שמד,

מתני' תקרה שאין עליה מעזיבה. סתם תקרה בנסרים שיש בהן ארבעה: **מעזיבה.** רלפת טיט ודומה לו במקלה בספר עזרא (נחמיה ג) ויעזבו את ירושלים עד החומה מלאוה מתוכה עפר להחזיק החומה: **ר' יהודה אומר.** ב"ש וב"ה נחלקו בדבר: **ב"ש אומרים.** אם בא ליטב תחתיה לשם סוכה: **מפקפק.** סותר ומנענע את כולן ואח"כ נוטל אחת מבינתים ונותן פסל במקומה ולקמן מפרש למה לי תרתי: **וב"ה אומרים מפקפק.** משום תעשה ולא מן העשוי ואין צריך לתת פסל. ורבי יהודה לטעמיה דמכשיר בנסרים שיש בהן ד' לסכך את כולה והיינו כרב ושמואל מתרץ לה לקמן בגמרא: **או נוטל אחת מבינתים.** ואינו צריך לפקפק דבהכי סגי דאיכא עשיה מעליא: **רבי מאיר אומר נוטל אחת מבינתים.** אבל לא יפקפק שאין פקפוק מועיל לו ור' מאיר לטעמיה דאמר אין מסככין בנסרים ועל ידי פסל שבינתיים מתכשרת. ולשמואל דאמר לקמן (דף יז:) סכך פסול בד' באמצע מיתוקמא כדפרישית לעיל דניהוו שני פסלים באמצע ואין בו אלא ח' אמות דדופן עקומה אמרינן עד הפסלים ומפקינן להו לנסרים מן הסוכה אי נמי סבירא ליה כרב דאמר לקמן (שם) סכך פסול בין מן הצד בין מן האמצע בארבע אמות הלכך לא פסלי נסרים שבינתיים דליכא שיעור פסול ביחד: **גמ' בשלמא ב"ה טעמייה משום העשה ולא מן העשוי.** בפסול וכן מן העשוי לבית ולא לסוכה שאין שם סוכה עליו גזרת תקרה לית להו במסכך בנסרים ואפילו בני ארבעה: **אלא ב"ש.** דבעו תרתי: **אי משום גזרת תקרה.** אית להו דאין מסככין בנסרים משום הכי לא מהני פקפוק: **והכי קאמרי הו'.** כלומר לא מהני פקפוק אלא נטילה אחת מבינתים דאיכא מעשה מעליא וגזרת תקרה נמי בטלה לה והאי דאמרי מפקפק הכי קאמרי המפקפק לא הועיל ונוטל אחת מבינתים: **ה"ק.** ליה רבי מאיר לר' יהודה לא נחלקו בדבר זה דב"ה כוותי סבירא להו דאין מסככין בנסרים ולא מהני פקפוק: **ומאי קמ"ל.** דסתם למתני' מאי אשמעינן בהך פלוגתא למיתנייה במתני': **אמר ר' חייא בר אבא הו'.** ריש"א לאו משום גזרת תקרה איפלוג אלא בנסרים שאין בני ארבעה אבל משופין הן וחלקים ורואין לתשמיש ומשום גזרת כלים נגעו בה לפסול אליבא דרבי מאיר אע"ג דפשוטי כלי עץ נינהו ולא מקבלים טומאה גזר בהו אטו כלים המקבלים טומאה: **פיפא רבי יהודה (היא) דקאמר ליה לרבי מאיר אמאי קאסרת בנסרים.** לעיל (דף יד.) משום גזרת תקרה הך סברא לבית שמאי היא ושבקת בית הלל: **לשמואל דאמר.** אבל יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה: **פיפא במאי פליג.** הא ודאי סתם בני ארבעה הוא וקמכשר רבי יהודה אליבא דבית הלל: **בנטולי תקרה.** כלומר אמר לך שמואל לעולם בשש בהן ארבעה ולא היתה כאן תקרה מתחלה ועכשיו הוא בא לסכך בהו לשם סוכה אפילו רבי יהודה פסיל דגזרינן משום תקרה שלא יבא ויטב תחת קורות ביתו ויאמר מה לי זה מה לי חדשה אבל השתא דזו תקרה היתה ובא לידי מעשה לעשות לשם סוכה וזה מוכיח שיודע שאמרה תורה תעשה ולא מן העשוי פליגי רבי יהודה ורבי מאיר אי איכא תו למגזר משום תקרה או לא רבי יהודה סבר בטולי תקרה לבית שמאי צריך ליטול מבינתים דאע"ג דמוכיח שבקי בתעשה ולא מן העשוי גזרי בה וב"ה סברי כיון דבטלה והוכיח שהתקרה פסולה תו ליכא למגזר ור"מ סבר לא נחלקו כו' ואף בה גזרינן: **מתני' המקרה סוכתו.** כמו שאנו עושין שמסדרין כלונסות תחלה בסכך ונותנין פסל עליהן: **ארוכות.** אשפונד"ש בלע"ז [ע"כ] מפרש דמקבלי טומאה: **אם יש ריוח ביניהן כמותן.** בין שפוד לשפוד על פני כולה ויתן שם הפסל וכן על פני כולה ובגמרא פריך הא אין הכשר מרובה על הפסול: **גמ' פרוץ כעומד.** לענין מחילות שבת אתמר. מחילה שנעשית בפסין רחבין ג' וסיח בין פס לפס כמלא פס דנפקא ליה מתורת לבוד וכן על פני כולה דהוה ליה פרוץ כעומד ודכוותה הכא במתניתין דהוה ליה פסול ככשר: **בנגנם ויוצא.** שיהא פסל הרוחב כמותן יכול ליכנס וליצא בריוח שבינתים דהשתא הוה ליה פסל שנותן שם מרובה על השפודים והאויר יותר על השפודים: והא

מתני' תקרה שאין עליה מעזיבה ר' יהודה אומר בית שמאי אומרים מפקפק ונוטל אחת מבינתים ובית הלל אומרים [א]מפקפק או נוטל אחת מבינתים רבי מאיר אומר נוטל אחת מבינתים ואינו מפקפק: **גמ'** בשלמא ב"ה טעמייהו משום [ב]תעשה ולא מן העשוי אי מפקפק עביד ליה מעשה אי נוטל אחת מבינתים עבד בה מעשה אלא בית שמאי מאי טעמייהו אי משום תעשה ולא מן העשוי בחדא סגי אי משום גזרת תקרה בנוטל אחת מבינתים סגי לעולם משום גזרת תקרה והכי קאמרי אף על פי שמפקפק אי נוטל אחת מבינתים אין אי לא לא אי הכי אימא סיפא ר' מאיר אומר נוטל אחת מבינתים אבל לא יפקפק רבי מאיר היינו בית שמאי הכי קאמר [ג]לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה מאי קמ"ל דר"מ אית ליה גזרת תקרה ור"י לית ליה גזרת תקרה והא אפליגו בה חדא זימנא דתנן [ג]מסככין בנסרים דברי ר' יהודה ורבי מאיר אוסר א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן רישא בנסרים משופין עסקינן ומשום גזרת כלים נגעו בה ולר"י אמר רב דאמר [ד]סככה בחיצין זכרים כשרה בנקבות פסולה ולא גזר זכרים אטו נקבות הכא נמי לא נגזר נסרים משופין אטו כלים אלא על כרחך רישא פליגי בגזרת תקרה וסיפא פליגי בגזרת תקרה ואפליגי בתרתי זימני ל"ל סיפא ר' יהודה (היא) דקא אמר ליה לרבי מאיר אמאי קא אסרת בנסרים משום גזרת תקרה האי סברא לבית שמאי הוא דאית להו ובית הלל לא גזרי ואמר רבי מאיר לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה הניחא לרב דאמר מחלוקת בשיש בהן ארבעה דר' מאיר אית ליה גזרת תקרה ורבי יהודה לית ליה גזרת תקרה אלא לשמואל דאמר בשאין בהן ארבעה מחלוקת אבל יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה סיפא במאי פליגי בביטולי תקרה קא מיפלגי [ה]מר סבר בטלה בהכי ומר סבר בהכי לא בטלה: **מתני'** [ו]ב[ה]מקרה סוכתו בשפודין או בארוכו' המטה אם יש ריוח ביניהן כמותן כשרה [ז]החוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה: **גמ'** לימא תיהוי תיובתא' דרב הונא בריה דרב יהושע דאתמר [ח]פרוץ כעומד רב פפא אמר [ד]מותר ורב הונא בריה דרב יהושע אמר [ג]אסור אמר לך רב הונא בריה דרב יהושע מאי כמותן בנכנס ויוצא והא

רבי מאיר אומר נוטל אחת מבינתים אבל לא יפקפק. שאין פקפוק מועיל לו ורבי מאיר לטעמיה דאמר אין מסככין בנסרים וע"י פסל שבינתים מיתכשרת ושמואל דאמר לקמן (דף יז:) סכך פסול פוסל באמצע בארבעה מיתוקמא כדפרישי' לעיל דניהוו שני פסלים באמצע ואין בו אלא חמות דדופן עקומה אמרינן עד הפסלים ומפקינן להו לנסרים מן הסוכה אי נמי סבירא ליה כרב דאמר לקמן (שם) סכך פסול בין מן הצד בין מן האמצע בארבע אמות הלכך לא פסלי נסרים שבינתים דליכא שיעור פסול ביחד: **גמ' בשלמא ב"ה טעמייה משום העשה ולא מן העשוי.** בפסול וכן מן העשוי לבית ולא לסוכה שאין שם סוכה עליו גזרת תקרה לית להו במסכך בנסרים ואפילו בני ארבעה: **אלא ב"ש.** דבעו תרתי: **אי משום גזרת תקרה.** אית להו דאין מסככין בנסרים משום הכי לא מהני פקפוק: **והכי קאמרי הו'.** כלומר לא מהני פקפוק אלא נטילה אחת מבינתים דאיכא מעשה מעליא וגזרת תקרה נמי בטלה לה והאי דאמרי מפקפק הכי קאמרי המפקפק לא הועיל ונוטל אחת מבינתים: **ה"ק.** ליה רבי מאיר לר' יהודה לא נחלקו בדבר זה דב"ה כוותי סבירא להו דאין מסככין בנסרים ולא מהני פקפוק: **ומאי קמ"ל.** דסתם למתני' מאי אשמעינן בהך פלוגתא למיתנייה במתני': **אמר ר' חייא בר אבא הו'.** ריש"א לאו משום גזרת תקרה איפלוג אלא בנסרים שאין בני ארבעה אבל משופין הן וחלקים ורואין לתשמיש ומשום גזרת כלים נגעו בה לפסול אליבא דרבי מאיר אע"ג דפשוטי כלי עץ נינהו ולא מקבלים טומאה גזר בהו אטו כלים המקבלים טומאה:

פיפא רבי יהודה (היא) דקאמר ליה לרבי מאיר אמאי קאסרת בנסרים. לעיל (דף יד.) משום גזרת תקרה הך סברא לבית שמאי היא ושבקת בית הלל: **לשמואל דאמר.** אבל יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה: **פיפא במאי פליג.** הא ודאי סתם בני ארבעה הוא וקמכשר רבי יהודה אליבא דבית הלל: **בנטולי תקרה.** כלומר אמר לך שמואל לעולם בשש בהן ארבעה ולא היתה כאן תקרה מתחלה ועכשיו הוא בא לסכך בהו לשם סוכה אפילו רבי יהודה פסיל דגזרינן משום תקרה שלא יבא ויטב תחת קורות ביתו ויאמר מה לי זה מה לי חדשה אבל השתא דזו תקרה היתה ובא לידי מעשה לעשות לשם סוכה וזה מוכיח שיודע שאמרה תורה תעשה ולא מן העשוי פליגי רבי יהודה ורבי מאיר אי איכא תו למגזר משום תקרה או לא רבי יהודה סבר בטולי תקרה לבית שמאי צריך ליטול מבינתים דאע"ג דמוכיח שבקי בתעשה ולא מן העשוי גזרי בה וב"ה סברי כיון דבטלה והוכיח שהתקרה פסולה תו ליכא למגזר ור"מ סבר לא נחלקו כו' ואף בה גזרינן: **מתני' המקרה סוכתו.** כמו שאנו עושין שמסדרין כלונסות תחלה בסכך ונותנין פסל עליהן: **ארוכות.** אשפונד"ש בלע"ז [ע"כ] מפרש דמקבלי טומאה: **אם יש ריוח ביניהן כמותן.** בין שפוד לשפוד על פני כולה ויתן שם הפסל וכן על פני כולה ובגמרא פריך הא אין הכשר מרובה על הפסול: **גמ' פרוץ כעומד.** לענין מחילות שבת אתמר. מחילה שנעשית בפסין רחבין ג' וסיח בין פס לפס כמלא פס דנפקא ליה מתורת לבוד וכן על פני כולה דהוה ליה פרוץ כעומד ודכוותה הכא במתניתין דהוה ליה פסול ככשר: **בנגנם ויוצא.** שיהא פסל הרוחב כמותן יכול ליכנס וליצא בריוח שבינתים דהשתא הוה ליה פסל שנותן שם מרובה על השפודים והאויר יותר על השפודים: והא

אמות דדופן עקומה אמרינן על הכתלים ומפקינן להנך נסרים מן הסוכה אי נמי ס"ל כרב דאמר לקמן סכך פסול בין מן הצד בין באמצע בארבע אמות הלכך לא פסלי נסרים שבינתים דליכא שיעור פסול ביחד כך פירש בקונטרס והדין עמו שפירש כן דבתקרה שנסרים שלה רחבים ארבעה איירי דסתם תקרה כך היא ומדפסלי נסר ד' משום גזרת תקרה אלמא סתם תקרה כך היא וכן מוכח בגמרא דפריך לשמואל במאי פליגי ומסיק דבבטולי תקרה פליגי דלרבי מאיר אין מועיל פקפוק לבטולי תקרה שהנסרים ארבעה ולכך בעי שיטול אחד מבינתים ותימה אדפריך לקמן מברייתא לשמואל דאמר באמצע פסול בארבעה הוה ליה לאקשויי ממתני' ולשנויי וי"ל משום דמתניתין לא קתני בהדיא נסרים של ארבעה אלא מכח סתם תקרה:

פרוץ כעומד. נראה דהלכה כר' יוסי דאמר פרק שני דבכורות (דף יז: וש"ס) אפשר לעמוד לכל הפחות בידי אדם מדאפליגי אמוראי הכא בפרוץ כעומד ובפרק שני דחולין (דף כח: וש"ס) במחצה על מחצה כרוב והא דקאמרינן התם גבי חלקו לשנים והן שוין דעמדין שניהן לפי שאי אפשר לעמוד בכלי חרס כולהו מודו דקאמרינן בבכורות (דף יז: וש"ס) משום דאית ביה גומות ואין לומר דשמעתין אפילו כמאן דאמר אי אפשר וקרי פרוץ כעומד ממחצה על מחצה כשדומה לו שהן שוין אע"ג דשמא אינן שוין דהא מפרש טעמא פ"ק דעירובין (דף טו: וש"ס) ובפ' שני דחולין (דף כח:) דלא הוי כעומד וכרוב משום דהכי אגמריה רחמנא למשה גדול רובא ושמוט רובא ותיפוק ליה משום דבגא"ס הוא אסור מספק משום דשמא שייר רובא והא דפריך בגיטין בפרק הזורק (דף עח. וש"ס:) גבי דאמרו תרוייהו בהדי הדדי בארבע אמות והא אי אפשר לעמוד אפילו תהא הלכה כר"י הגלילי מכל מקום דוחק הוא להעמיד המשנה בכך שאין רגילות להיות ומסתמא לא כוונו לבא בבת אחת ובפרק שבועת העדות (שבועות דף לב. וש"ס) גבי

צה א מיי' פ"ה מהל' סוכה הלכה ח סמג עשין מג טוש"ע ס"ח סימן תרלא סעיף ט:
צו ב ג מיי' פ"ה מהל' סוכה הלכה טז טוש"ע ס"ח סימן תרכט סעיף ב וסימן תרלא סעיף ח:
ד [מיי' פט"ז מהל' שבת הל' טז טוש"ע ס"ח סי' שסב סעי' טן]:

רבינו חננאל

מתני' תקרה שאין עליה מעזיבה. נסרים שהבית מקורה בהן ואין עליהם טיט. מפקפק, פותח ומרחיב. דייקינן בשלמא בית הלל טעמא מאי משום תעשה ולא מן העשוי, וכל דהו מעשה מכשיר ואפילו פקפוק, אלא בית שמאי מאי טעמא. ופשטנא טעמא דבית שמאי משום גזרת תקרה, ולעולם נטילת אחת מבינתים בעי, ואפילו פקפוק לא סגי עד דשקיל אחת מבינתים. ואקשינן אי הכי ר' מאיר דאמר נוטל אחת מבינתים ואין צריך לפקפק, כבית שמאי היא. ושנינן ר' מאיר סבר בית שמאי ובית הלל שרים דשמם גזרת תקרה, ובנטילה אחת מבינתים, ואע"ג דפקפק, פקפוק אינו מועיל. ואמרי' מאי קמ"ל והא איפליגו ר' מאיר ור' יהודה בהא סברא בחדא זימנא, דתנן מסככין בנסרים דברי ר' יהודה ור' מאיר אוסר, ואוקימנא בגזרת [תקרה] פליגי. ואתינא לאוקימנא פלוגתייה בהא דתנן מסככין בנסרין, [בנסרין] משופין לשידות ולתיבות וכיוצא בהן, ומשום גזרת כלים פליגי, ונדחת. אלא מתני' תרוייהו בגזרת תקרה פליגי, וסיפא רבי יהודה היא דאמר ליה לר' מאיר האי דגזרת סיכוך בנסרים משום גזרת תקרה, טעמא דבית שמאי [היא] דאמר' נוטל אחת מבינתים אע"פ שפקפק, אבל בית הלל (ו)אפילו בפקפוק סגי, ואמר ליה ר' מאיר בדבר זה שניהן לא נחלקו, בגזרת תקרה. ושמואל דאמר נסרין כשאין בהן ד' מחלוקת אבל בנסרין שיש בהן [ד'] דברי הכל פסולה, אלמא ר' יהודה נמי אית ליה גזרת תקרה. אמר לך סיפא בבטולי תקרה פליגי, רבי יהודה סבר אפילו בפקפוק בטלה וכל שכן בנטילת נסר מבינתים, ורבי מאיר סבר לעולם לא בטלה אלא בנטילה. **מתני' המקרה סוכתו בשפודין** כו'. ואקשינן מינה לרב הונא (בר הושעיא) [בריה דרב יהושע] עד דאמר בעירובין פרוץ כעומד אסור לטלטל, שאינה מחיצה, והכא תנן אם יש ריוח כמותן (לעשות) [לסכך] בהן כשרה, שנמצא הריוח סכך כשר והשפודין כפרוץ, וקתני כשרה. ומשני מאי ריוח ביניהן כמותן דקתני במתני', בשיש ריוח להכניס סכך כשר ביניהן להכניס ולהוציא, כלומר אם יש לו יתרון כמעט מן השפודין.

עין משפט נר מצוה

סוכה הלכה ח סמג עשין מג טוש"ע ס"ח סימן תרלא סעיף ט:
צו ב ג מיי' פ"ה מהל' סוכה הלכה טז טוש"ע ס"ח סימן תרכט סעיף ב וסימן תרלא סעיף ח:
ד [מיי' פט"ז מהל' שבת הל' טן טוש"ע ס"ח סי' שסב סעי' טן]:

לעזי רש"י

אישפונדי"ש. לבובים, קרשים (שבשפת המיטה) לארוך.

מוסף רש"י

מפקפק. לשון מטיטה בדבר סתום לפשפשו, ובלע"ז פוריי"ל (ע"ז לה.). **סככה בחיצין.** בית יד של חיצים פלקי"ש בלע"ז (לעיל יב:). **זכרים.** כעין שלנו שתוחבין אותה בבית קיבול של חץ, כשרה, דאע"ג דכלים מיקרו, פשוטי כלי עץ אין מקבלין טומאה (שם). **נקבות.** שיש נקב בראשו והחץ עשוי כמרגלא וכנגם לתוך הנקב, הוי להו מקבלין שבכלי עץ ולאוירן לקבל טומאה ופסולה (שם). **אם יש ריוח ביניהן כמותן.** לסכך שם בסכך כשר (ערובין טו:). **החוטט בגדיש** לעשות לו סוכה. טוטל מן העומרים למטה סמוך לארץ וכנגם לאוכו ושעה אלו כשיעור סוכה וסכך עשוי ועומד מאליו (לעיל יב.).

גבי כפרו שניהם כאחת פריך והא אי אפשר לצמצם ומשני רבי יוסי הגלילי היא ורבי יוחנן משני אפילו תימא רבנן משמע דאין הלכה כרבי יוסי הגלילי וכן פרק ד' אחין (יבמות דף כח.) גבי אחיות איני יודע מי שנאן אמר אליבא דרבי יוחנן לא סתם לן תנא כר"י הגלילי לכך נראה דבידי שמים אין הלכה כמותו והני הוו כבידי שמים אבל בידי אדם הלכה כמותו כדמוכח הך דשמעתין ובפרק שני דחולין (דף כח.) יש תימה הא דאמרי' פ"ק דעירובין (דף ה:) לחי המשון מדופני של מבוי (ג) לתוך המבוי פחות מארבע אמות אין צריך לחי אחר להתירו ארבע אמות צריך לחי אחר להתירו וקאמר רב הונא בריה דרב יהושע לא אמרו אלא במבוי שמונה אבל במבוי שבעה ניתר בעומד מרובה על הפרוץ רב אשי אומר אפילו במבוי ח' לא צריך לחי ממה נפשך אי עומד נפיש ניתר בעומד מרובה על הפרוץ אי פרוץ נפיש נדון משום לחי כלומר א"כ אין בלחי ז' אמות מאי אמרת שוו תרווייהו הוה ליה ספק דדבריהם וכל ספק דבריהם להקל משמע דאי אפשר לברר הדבר וי"ל לעולם אפשר למדוד ולברר אלא לא הטריחוהו חכמים למדוד שם מספק כיון דבין עומד נפיש בין פרוץ נפיש ליכא חשש איסור אלא אם כן הן שוין ומילתא דלא שכיחא היא מכל מקום אם היתה איסורא דאורייתא היה אסור כיון דאפשר למדוד ומזה אין להקשות על רב אשי כי שוו כי הדדי ליתמרו דקיימא לן פרוץ כעומד מותר דהתם קאי על רב הונא בריה דרב יהושע דסבירא ליה פרוץ כעומד אסור ויש לפרש דהני אמוראי דפרוץ כעומד ומחצה על מחצה כרוב מני סברי כרבנן דאי אפשר לצמצם אפילו בידי אדם ומאן דסרי כשדומה לו שהפרוץ כעומד משום דאיכא עומד מרובה ואת"ל שהן שוין רחמנא אמר לא תפרוץ רובא ומאן דאסר משום (ג) דאמר פרוץ מרובה ואת"ל שהן שוין רחמנא אמר גדור רובא וכן לענין מחצה על מחצה דשחיטה והשתא ניחא טפי ההיא דספק דבריהם להקל כיון דאי אפשר למדוד ומיהו קשה דמשמע דספיקא דאורייתא היא אסור משום חשש בעלמא שמא הן שוין אף על גב דאי עומד נפיש מותר ואי פרוץ נפיש מותר ואם כן היכי דייק נמי פרק שני דבכורות (דף יז: ושם) מההיא דנמלא הרוג מכוון בין שתי עיירות דבידי אדם אפשר לצמצם התם נמי אף על גב דאי אפשר לצמצם ולכוון מודו רבנן דמביאין שתי עגלות משום חשש דאורייתא משום דשמא הן שוין ועוד למאן דאסר פרוץ כעומד לא אסר אלא מטעם דאמר ליה רחמנא למשה גדור רובא ולא מטעם דשמא הפרוץ מרובה ואם כן בהיא דלחי אפילו הוי ספיקא דאורייתא תשתרי כיון דבין פרוץ בין עומד נפיש מותר ומהאי דפריך בשמעתין והא אפשר לצמצם אין לדקדק שום דבר דרבינו חננאל גריס והא אי אפשר לצמצם וכן ר"ת ולגירסתם נמי אין ראיה שיהא הלכה כן דלא הוי כמו אי אפשר לצמצם דעלמא אלא כלומר אי אפשר בשום ענין שלא יהא אויר משהו בין הסכך לשפוד כשממלא בהכשר אותו מלא נכנס ויוצא דאינו דוחק כל כך הכשר לקרבו אצל הפסול שלא יהא אויר משהו בין הכשר לפסול ונמצא שאין הכשר מרובה על האויר ועל הפסול ומשני במעדיף כלומר עד שבא מן הכשר על השפודים שמכאן ומכאן שנתכסה כל האויר ורבא משני דאפילו תימא אינן מעדיפים אם היו נתונים שתי נתנן ערב אי אפשר שלא יתכסה כל האויר שהכשר נסמך בפסול אי נמי דווקא שתי וערב מהני לרבא אבל בענין אחר לא דגזרינן שמא לא יעדיף אבל שתי וערב אי אפשר בלא העדפה שלא יפול הכשר ולפי זה לא גרסינן כמו שכתוב ברוב הספרים אמר רבא אפילו תימא בשאינו מעדיף ובפרק קמא דעירובין (דף טו:) אינו בשום ספר ובהיא דסוף בכורות (דף ס:) דיצאו שנים בעשירי וקראן עשירי משמע דסבר לה כרבי יוסי הגלילי דאמר אפילו בידי שמים אפשר לצמצם דאי כרבנן דאמרי אי אפשר לצמצם אותו שקדם הוי עשירי ואפילו שתק בו והוה ליה כאילו קרא לעשירי עשירי ולאחד עשר עשירי שאין אחד עשר קדוש שלא נעקר שם עשירי ממנו וכן בהיא דסוף פרק שני דחולין (דף לח:) דתחת אמו פרט ליתום דאוקמינן בזה פירש למיתה וזה פירש לחיים וכן בפרק בהמה המקשה (חולין דף ע.) גבי הא דבעי רבא הלכו באברים אחר הרוב ויש לדחות ההיא דסוף בכורות דאפילו סבר אי אפשר לצמצם כיון דאין יכול להכיר איזה קדם משהו לחבירו ומתכוון לקרות שניהם עשירי ובבת אחת קראם לא דמי לקרא לעשירי עשירי ואחר כך לאחד עשר עשירי והא דקאמרינן התם אבל בבת אחת תרווייהו קדשי לא ממש בבת אחת בצמצום [אלא] כדפירשתי ומיהו קשיא דפרק מי שהוציאוהו (עירובין דף נ.) ופרק שני דקדושין (דף נא.) פריך מהך ויצאו שנים בעשירי לרבה דאמר כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו ומשמע דקשיא ליה וכיון דבזה אחר זה אין אחרון קדוש בבת אחת לא יהא קדוש לא לזה ולא לזה כמו מקדש אשה ואחותה והיאך יכול להיות זה דבל קריאת שם דידה מהכא כיון דאי אפשר ליה לצמצם ממה נפשך עשירי מאיליו קדוש ויש לומר דמבתרא פריך היאך הוא קדוש כיון דאי אפשר לצמצם אינו קדוש אלא מחמת דיבורו:

והא אפשר לצמצם. קא סלקא דעתך דהא דקמתרץ בנכנס ויוצא הכי קמתרץ כל כמותו בנכנס ויוצא הוא דאין דרך לצמצם והא כו' וקתני מתני' כמותן כשרה והוה ליה פרוץ כעומד ומשני אמר ר' אמי במעדיף ומתני' לא אכשר במצומצמין כך פי' בקונטר' וקשה דאין זו סוגיא דהש"ס שאינו אלא כמשיב דאינו חושש בקושיא שלו דלעולם איירי בנכנס ויוצא וי"ל במעדיף שמרבה בפסל עד שמכסה השפודים ונמצא סכך כשר רבה על סכך פסול ומבטלו וצעין זה פי' בקונטרס בדרבא אם היו נתונין שתי נתנן ערב ולהאי פירושא קא משמע לן רבא דבמעדיף לא מהני משום דזימנין דלאו אדעתיה לא ירבה בכשר אבל כשמשנה להניח כעין שתי וערב אי אפשר שלא ירבה ומיהו קשה להאי ה) פירושא דאין דומה שיתבטל סכך פסול בכשר אע"פ שהכשר רוב כיון דאין מעורבין זה בזה וניכר כל אחד בפני עצמו כמו שפי' בקונטרס דכשחבטן לעיל (דף ט:) שעירבן ואינו ניכר הי ניהו פסול והי ניהו כשר וגירסת ר"ת עיקר דגרס והא אי אפשר לצמצם כדפרישית וניחא לפי גירסתו דלא קיימא השתא רבי אמי ורבא לשנויי כמאן דאמר פרוץ כעומד אסור דלכולהו קאמרינן הכא הך פירכא דאי אפשר לצמצם אבל לגירסת הקונטרס קיימי השתא לשנויי כמאן דאמר פרוץ כעומד אסור והיינו דלא כהלכתא דפרק קמא דעירובין (דף טז:) פסקינן הלכה כמאן דאמר מותר:

בארוכה ושתי כרעים בקצרה ושתי כרעים. סוגיא דשמעתין כרבי נחמיה דרבנן לא מטמאי בארוכה ושתי כרעים דתנן במסכת כלים פרק י"ח (מ"ה) מטה שהיתה טמאה מדרס ניטלה קרנה ושתי כרעים טמאה ארוכה ושתי כרעים טהורה ורבי נחמיה מטמא ודוקא כשכל המטה קיימת וכולה של אדם אחד שסופו לחזור ולחברה אבל אם נאבד מקצתה או של שני בני אדם הואיל ואין סופן לחזור ולחברה טפי אפילו איכא ארוכה ושתי כרעים קנרה ושתי כרעים טהורה כדתנן במסכת כלים פרק י"ח (מ"ט) ובפרק שלשה שאכלו (ברכות דף נ:) מייתינן לה מטה שנגנבה חציה או שאבדה חציה חלקוה אחין או שותפין טהורה החזירוה מקבלת טומאה מכאן ולהבא והא דתנן התם כרע שהיתה טמאה מדרס וחברה למטה שלה טמאה פירשה היא טמאה מדרס והמטה מגע מדרס אלמא דכרע לחודיה טמא היינו לאחר שחברו למטה חוזר לטומאה ישנה אפילו במטה טהורה אבל כל זמן שלא חברו טהורה אע"פ שפירש ממטה טמאה:

מטה

צז א ב מיי' פ"ה מהל' סוכה הל' טז וסמג עשין מג טוש"ע א"ח סימן תרלא סעיף ח:

צח ג מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח סימן תרכט סעיף ב:

רבינו חננאל

ודחינן והא [אי] איפשר לצמצם כלומר, אם תבא להכניס ביניהן ולהוציא סכך כשר כמותם, אי אפשר שלא תדחק השפוד כמעט מהנה או מהנה, שנמצא מצד אחד יתר ומצד האחר פחות. ושנינן במעדיף בריוח יתר ממקום השפוד, שנביא שם סכך כשר כמותו ולא יזוז ממקומו ולא ידחוק השפוד. **ובא** רבא בטעם אחר ואמר לעולם אין שם ריוח אלא כמותם בנכנס ויוצא, מאי אמרת חיישינן דילמא בעידנא דסכיך ביניהו דחיק ליה לסכך פסול כדאמרינן, אם היה סכך פסול נתון שתי נותן הסכך כשר עליהן ערב, ולא נמצא מכניס ביניהם כלום ולא דוחק. וכך פירוש השמועה. **או בארוכות המטה.** ואוקימנא בארוכה ושתי כרעים דכלי הוא, וכי הא דתנן

ה) ל"ל להאי גירס' מהרש"ל,

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה והא אפשר הד"א עם ד"ה ומשני וכו' דקתני הכא בנכנס ויוצא: (ב) תוס' ד"ה פרוץ כעומד וכו' המשון מדופנו של מבוי פחות מד' אמות נידון משום לחי ואין צריך לחי אחר להתירו ארבע אמות נידון משום מבוי וצריך לחי אחר להתירו: (ג) **בא"ד** ומאן דאסר משום דאימור פרוץ מרובה:

ה) **והא אפשר לצמצם.** קס"ד דהאי דקמתרץ בנכנס ויוצא הכי מתרץ כל כמותו בנכנס ויוצא הוא סתמא הוא בנכנס ויוצא דאין דרך לצמצם ולכוין כמותן ממש לא פחות ולא יותר ופרכינן והא אם יתן דעתו לכך אפשר לצמצם וקתני מתניתין כמותן כשרה והוה ליה פרוץ כעומד: ומשני **אמר רבי אמי במעדיף.** מתניתין לא אכשר במצומצם אלא במעדיף ריוח שבינתים על רחב השפודין וכמותן דקתני בנכנס ויוצא: **רבא אמר.** אפילו במצומצם ואם היו נתונין השפודין שתי נותנן לקנים של סכך ערב דע"כ אם אינו נותן רואי הקנים על שפודין הרי הן נופלין לארץ והלכך הוה ליה כשר מרובה על הפסול ומבטלן: **בבלאי כלים.** לקמן [טז.] מפרש במטליות שאין בהן שלש על שלש דאף על גב דהשתא לא מקבלי טומאה כיון דמכלי אתו גזור בה רבנן. ארוכות נמי השתא לא מקבלי טומאה דלא חזו למידי אלא מכלי קאתו: **בארוכה ושתי כרעים עמה.** ולקמן [שם] מפרש למאי חזו: **קנרה.** אותם אשר ברוחב המטה לצד מרגלותיה ומרגלותיה: חבילה

חבילה. ביחד: **ומטהרת חבילה.** אם טומאה היא אין טבילה עולה לה אבריס אבריס אלא מתקנה ומטבילה: **למסמכינהו אגודא.** לקרבן אלא הכותל הרחב כמלא רוחב מטה ונותן עליס מן הכרעיס ולכותל למרחשותיה ולמרגלותיה: **ומשדא אשלי.** ונותן חבליס ומסרג ורחייה למשכב ומטמא מדרס: **שיפא.** ליסק"ל: **ושל גמי.** יוג"ק: **שיריה.** כגון נפחתה ונשתייר בה: **אע"פ.** שפחותה עכשיו מכשיעור לטומאה דתנן (כלים פ' כ"ז מ"ב) מפץ שהה על שהה: **אין מסككין.** הואיל ומכלי קאתו ותחלתה היתה מקבלת טומאת משכב הזב והנדה: **גדולה מסككין בה.** דלאו כלי הוא דסתמא לסיכוך: **אף היא מקבלת טומאה.** קסבר סתמא לשכיבה וכלי היא: **אלא שאין שם חלל טפח.** גובה במשך אורך ורחב שבעה טפחים כשיעור סוכה ואמ"כ הגדיש כל הגדיש על אותו חלל דעכשיו נעשה שם סכך מאליו ולא היה עליו שם סכך מתחילה: **אבל אם יש שם כו'.** חלל טפח אהל הוא נמצא שם סכך על אותו גדיש וכשחוטט בו מלמטה למעלה עד שמגביה את החלל לשיעור גובה עשרה אין זו עשייתו שהרי אינו מתקן אלא הדפנות ובדפנות לא אמרינן תעשה ולא מן העשוי והרי היא כסוכה שפחותה מעשרה וחקק בה והשלימה לעשרה: **אילא דרמי לה מירמא.** לא מתני להא דרב הונא בלשון לא שנו ולפרושי מתני' אלא רמי מתני' מירמ' אברייתא ודרב הונא אשנויא אתמר: **מתני' המשלשל.** כל מלמעלה למטה קרי שלשול: **מלמעלה למטה.** שהתחיל לארוג המחילה אצל הסכך ואורג ובא כלפי מטה: **שלשה טפחים פסולה.** דהיינו כדי שיזדקר הגדי בצד ראש דאמרן [יד:] פסולה: **מלמטה למעלה.** שהתחיל לארוג מלמטה סמוך לקרקע ומגביה ועולה כיון שהגביה עשרה כשרה ואף על פי שלא הגיע לסכך: **רבי יוסי אומר כשם שמלמטה למעלה.** דיו באריגת י': **כך מלמעלה למטה.** דיו באריגת עשרה ואפילו גבוהה הרבה מן הארץ כשרה וקסבר מחילה תלויה עשרה מתרת: **גמ' בור שבין שתי חצירות.** חליו בחלר זו וחליו בחלר זו ומחילה בין החצירות ומהלכת ותלויה על פי הבור ואין פתח ביניהם לערב זו עם זו: **אין ממלאין ממנה.** לא זו ולא זו לפי שמימי חלר זו מביא לזו: **בין מלמטה.** סמוך למים: **בין מאוך אוגנו.** כלומר בין מלמעלה רחוק מן המים ובלבד שתהא באוך אוגן של בור דמוכחא מילתא דבשביל אוגן המים נעשית. ומפרשינן טעמא בעירובין שמחילה תלויה מתרת במים דקל הוא שהקילו חכמים במים אבל מחילה החוללת את החצירות ומהלכת ע"פ הבור אלא נעשה בשביל המים אינה מתרת דאין מחילה תלויה מתרת במים אלא הנעשית בשביל להתיר מלוי המים כגון גזוזטרא שלמעלה מן היס דתנן בעירובין (דף פז:) דעושין לה מחילה תלוי' וכגון זו שבאוך אוגן הבור:

בית

חבילה כשהיא מחוברת יחד אבל נתפרקה אבר אבר אינה מקבלת טומאה אפילו בקצרה ושתי כרעים ומכל מקום מודה רבי אליעזר שאם נתפרקה וחזר וחיברה חוזרת לטומאתה כדקאמר

ומטהרת חבילה אם טומאה היא אין טבילה עולה לה אבריס אבריס אלא מתקנה ומטבילה חכמים אומרים מטמאת אבריס כדמסיק בארוכה ושתי כרעים כן ריהטא דמתני' דכלים לכאורה אבל בתוספתא דכלים לא משמע הכי דתניא כילד כרע שפירשה מן הארוכה עם הקצרה רבי אליעזר אומר הרי זה חיבור ואם הטבילה אינה חוללת וחכמים אומרים אינו חיבור ואם הטבילה חוללת ולפי שיטת התוספ' הכי פירושא דמתני' ומטמאת חבילה דכשם כשכולה שלימה אם נטמא אחד מאבריה נטמאת כולה כך נמי כשפירש הכרע מן הארוכה ועומדת עם הקצרה חיבור הוא ואם נטמאת הכרע נטמאת הקצרה והיינו דקתני בתוספתא רבי אליעזר אומר הרי זה חיבור ומטהרת חבילה אם הטבילה הכרע חוללת ביחד אין הקצרה חוללת עליה כי היכא דלא חיילא במטבילו את השלימה וחכמים אומרים מיטמאת אבריס ולא חבילה ואם נטמאת הכרע היא טמאה ולא קצרה ואינה חיבור כשלימה והיינו זה דקתני בתוספתא וחכ"א אינה חיבור ומטהרת אבריס מטבילו הכרע בפני עצמה ולא חבילה הכרע עם הקצרה שהקצרה חוללת עליה ואינה כשלימה דהמטבילו מטה שלימה אע"פ שלא פירקה טהורה:

ומטהרת חבילה. משמע דפשוטי כלי עץ טמאין כגון מטה דחזיא למדרסות (א) ואית להו טהרה במקוה והא דמשמע פרק רבי עקיבא (שבת דף פד. וסס) דמפץ אין לה טהרה במקוה אומר ר"ת דהתם בשל שיפא ושל גמי והא דאמרינן פ' כילד הרגל (ב"ק דף כה: וסס) גבי מפץ וקמייתי לה בין לטומאת ערב בין לטומאת שבעה דמשמע שיש לו טהרה לאחר שבעה דאפילו באנו לפרש דלדין טומאת שבעה קאמר כלומר להיות אב הטומאה משום דאין לך דבר הטמא טומאת שבעה אלא אם כן הוא אב הטומאה מכל מקום אי לית ליה טהרה במקוה אין יכול לעשות אב הטומאה כדמוכח בשאלתי עירובין (דף קד:) אלא צריך לומר דההיא ברייתא דמפץ במת מנין משמע דמיירי ליה בכל מפץ בין בשל עץ כגון מחלצת של קנים בין בשל שיפא וגמי ודייקינן פרק אמר רבי עקיבא (שבת דף פד.) ממפץ של שיפא וגמי ובפרק כילד הרגל (ב"ק דף כה:) דייקינן ממפץ של עץ והא דאית להו לפשוטי כלי עץ טהרה במקוה אף על גב דקרא דבמים יובא דבסוף פרשת שמיני כתיב גבי מקבלי כלי עץ דכתיב מכל כלי עץ או בגד או עור או שק מכל מקום נפקא לן מאידך קרא דכתיב בפרשת מדין כל מעשה עזים וכל כלי עץ תתחטאו דליכא למימר מה מעשה כדכתיב בפרשת כלים פרק כ"ח דכלים: **אבל אם יש שם חלל טפח.** מלינן למימר רב הונא לטעמיה דאמר לעיל (דף י.) גבי בין סוכה לסוכה טפח ושמא מאן דאמר התם ארבעה הכא מודה דהא נשמועא דאמר התם עשרה הכא לא שייך:

בין מלמטה בין מתוך אוגנו. ויש ספרים שכתוב בהן בין מלמטה מתוך אוגנו ולא יתכן דאם כן מלמעלה היינו חוץ לבור דאי בתוך הבור ועוד דאם כן לא הוי למעלה דת"ק כגון למעלה דרבן שמעון בן גמליאל דפליגי אמוראי פרק כילד משתתפין (עירובין דף פו.) דרב הונא אמר למטה ממש למעלה למעלה ממש וזה וזה בבור ורב יהודה אומר למטה למטה מן המים [למעלה למעלה מן המים]:

בית

ממטה מטמאת חבילה. משנה היא פרק י"ח דכלים ומטמאת חבילה כשהיא מחוברת יחד אבל נתפרקה אבר אבר אינה מקבלת טומאה אפילו בקצרה ושתי כרעים ומכל מקום מודה רבי אליעזר שאם נתפרקה וחזר וחיברה חוזרת לטומאתה כדקאמר ומטהרת חבילה אם טמאה היא אין טבילה עולה לה אבריס אבריס אלא מתקנה ומטבילה חכמים אומרים מטמאת אבריס כדמסיק בארוכה ושתי כרעים כן ריהטא דמתני' דכלים לכאורה אבל בתוספתא דכלים לא משמע הכי דתניא כילד כרע שפירשה מן הארוכה עם הקצרה רבי אליעזר אומר הרי זה חיבור ואם הטבילה אינה חוללת וחכמים אומרים אינו חיבור ואם הטבילה חוללת ולפי שיטת התוספ' הכי פירושא דמתני' ומטמאת חבילה דכשם כשכולה שלימה אם נטמא אחד מאבריה נטמאת כולה כך נמי כשפירש הכרע מן הארוכה ועומדת עם הקצרה חיבור הוא ואם נטמאת הכרע נטמאת הקצרה והיינו דקתני בתוספתא רבי אליעזר אומר הרי זה חיבור ומטהרת חבילה אם הטבילה הכרע חוללת ביחד אין הקצרה חוללת עליה כי היכא דלא חיילא במטבילו את השלימה וחכמים אומרים מיטמאת אבריס ולא חבילה ואם נטמאת הכרע היא טמאה ולא קצרה ואינה חיבור כשלימה והיינו זה דקתני בתוספתא וחכ"א אינה חיבור ומטהרת אבריס מטבילו הכרע בפני עצמה ולא חבילה הכרע עם הקצרה שהקצרה חוללת עליה ואינה כשלימה דהמטבילו מטה שלימה אע"פ שלא פירקה טהורה:

ומטהרת חבילה. משמע דפשוטי כלי עץ טמאין כגון מטה דחזיא למדרסות (א) ואית להו טהרה במקוה והא דמשמע פרק רבי עקיבא (שבת דף פד. וסס) דמפץ אין לה טהרה במקוה אומר ר"ת דהתם בשל שיפא ושל גמי והא דאמרינן פ' כילד הרגל (ב"ק דף כה: וסס) גבי מפץ וקמייתי לה בין לטומאת ערב בין לטומאת שבעה דמשמע שיש לו טהרה לאחר שבעה דאפילו באנו לפרש דלדין טומאת שבעה קאמר כלומר להיות אב הטומאה משום דאין לך דבר הטמא טומאת שבעה אלא אם כן הוא אב הטומאה מכל מקום אי לית ליה טהרה במקוה אין יכול לעשות אב הטומאה כדמוכח בשאלתי עירובין (דף קד:) אלא צריך לומר דההיא ברייתא דמפץ במת מנין משמע דמיירי ליה בכל מפץ בין בשל עץ כגון מחלצת של קנים בין בשל שיפא וגמי ודייקינן פרק אמר רבי עקיבא (שבת דף פד.) ממפץ של שיפא וגמי ובפרק כילד הרגל (ב"ק דף כה:) דייקינן ממפץ של עץ והא דאית להו לפשוטי כלי עץ טהרה במקוה אף על גב דקרא דבמים יובא דבסוף פרשת שמיני כתיב גבי מקבלי כלי עץ דכתיב מכל כלי עץ או בגד או עור או שק מכל מקום נפקא לן מאידך קרא דכתיב בפרשת מדין כל מעשה עזים וכל כלי עץ תתחטאו דליכא למימר מה מעשה כדכתיב בפרשת כלים פרק כ"ח דכלים: **אבל אם יש שם חלל טפח.** מלינן למימר רב הונא לטעמיה דאמר לעיל (דף י.) גבי בין סוכה לסוכה טפח ושמא מאן דאמר התם ארבעה הכא מודה דהא נשמועא דאמר התם עשרה הכא לא שייך:

בין מלמטה בין מתוך אוגנו. ויש ספרים שכתוב בהן בין מלמטה מתוך אוגנו ולא יתכן דאם כן מלמעלה היינו חוץ לבור דאי בתוך הבור ועוד דאם כן לא הוי למעלה דת"ק כגון למעלה דרבן שמעון בן גמליאל דפליגי אמוראי פרק כילד משתתפין (עירובין דף פו.) דרב הונא אמר למטה ממש למעלה למעלה ממש וזה וזה בבור ורב יהודה אומר למטה למטה מן המים [למעלה למעלה מן המים]:

בית

א) כלים פי"ח מ"ט, ב) [עי' פי' הערוך בערך שד ג'], ג) [שבת קכה.], ד) [עי' תוספות שבת כו. ד"ה אין בו], ה) [לקמן כ.], ו) [שם ע"ב], ז) [שבת כז. עירובין פו:], ח) שם ע"ח,

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ומטהרת וכו' למדרסות אית כל"ל ואות ו' נמחק:

גליון הש"ם

גמ' תנ"ה וכו' **איכא** דרמי ליה מירמא. כעין זה לקמן דף לג ע"ב. ר"ה דף כז ע"ב. ב"ב דף יט ע"ח ודף כו ע"ח: **תוס'** ד"ה **דלא** חזי' וכו' **ואפי'** חישב. עיין נדה דף ס ע"ב תוס' ד"ה כמטליות:

מוסף רש"י

המשלשל דפנות. מתחיל לארוג דופני הסוכה בערב כלפי מעלה ומשלשל ובא כלפי מטה. משלשל, מוריד (שבת צז. וכעי"ז ערובין פו:). **אם גבוה מן הארץ שלשה טפחים.** דגדיש בוקעים בה הוא לה תליה ופסולה (ערובין שם). **מלמטה למעלה.** שנוגעות בקרקע (שם). **אם גבוה עשרה טפחים כשרה.** ואע"פ שאינו מגיעות לסכך והכא לא גרס גבוהות מן הארץ אלא אם גבוהות עשרה טפחים (שם). **כשם שמלמטה למעלה.** מכשרת ליה ואף על גב דלא מטיא לסכך, **כך מלמעלה למטה.** די לה בארוג עשרה ואע"פ שאינה מגעת לארץ (שם). **בור שבין שתי חצירות.** חליו בזו וחליו בזו, אין ממלאין ממנה **בשבת.** שזה ממלא מרשות חבירו (ערובין פו.). **בין בתוך אוגנו.** אף על פי שאינה נוגעת במים, קל הוא שהקילו חכמים במים לאמר ביה גוד אחית למחילה ובלבד שתהא בתוך אוגן הבור שתהא כהפסקה (שם).

רבינו חננאל

מטה מיטמאת אברים ומיטהרת אברים. ר' חנין אמר בארוכה ושתי כרעים בקצרה ושני כרעים, דעדיין תורת כלי עליה, דחזיא למיסמכא אגודה ולמיתב עלה ולמישד אשלא עלה. פירש גאון למיתב עלה ולמישד אשלא, ראויה היא לישב עליה ולטוות נעורת או פשתן או קנבוס. [לאש]לא, שכל הנטווה גם צריך לישב הטווה על גבי מקום גבוה כדי להפשיל וירד למטה, וכשזוקפין ארוכה (וקצרה) [או קצרה] על גבי שתי כרעים וסומכין אותה [בכותל] ויושבים עליה, וככלי חשובה ואע"פ שאינה מטה על מתכונתה, לפיכך מיטמאת אברים ומיטהרת אברים הללו. ומשום הכי

לעזי רש"י

לישק"א. כריך (צמח). יוג"ק. אגמון.

רבינו חננאל (המשך)

דאוקימנא למתני' בדאית תורת כלי עליה, ונדחת היות סיוע לרמי בר שביומי דאמר סיככה בבלאי כלים פסולה. ופשט אביי מטליות שאין בהן ג' על ג' דלא חזו לא לעניים ולא לעשירים. ואע"ג דתניא כוותיה דתניא מחצלת של שיפא ושל גמי אע"פ שנפחתו שיריה יו[תר] מכשיעור אין מסككין בהן, ושל קנים גדולה ה) מסككין בהן, ר' אליעזר אומר אם אינה מקבלת טומאה. ו) לא דייקא מתניתין כוותיה. **מתני' החוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה.** אמר רב הונא לא שנו אלא שאין חלל טפח במשך שבעה טפחים. **יש מי שאומר** לא שנו כי אינה סוכה, אלא בזמן [שאין] שם חלל טפח במשך שבעה טפחים, מחודש עשוי עכשיו לסוכה בהגג, טפח גובה במשך שבעה, אבל אם יש טפח שם, הא קיימא לן דטפח אהל הוא, ומשך ז' טפחים הוא משך סוכה קטנה, וכאילו עכשיו היא עשוי[ן] לשם החג. **ויש מי שאומר** לא שנו אלא שאין שם חלל אפילו טפח, בתחלת גדישת הגדיש עשוי לשם צל בעלמא, אבל יש שם חלל טפח במשך שבעה טפחים שיעור משך סוכה קטנה, ונמצאת הסכך ההיא עשויה לשם צל סוכה בעלמא. וקיימא לן סוכת רקב"ש סוכת גנב"ך סוכה מכל מקום כשרה, וזה שחוטט בגדיש למטה ומסיר האלומות להשלים ז' טפחים כדי הכשר סוכה, שפיר דמי, מאחר שהסכך לשום סוכה בעלמא נעשית, ואינה עשויה לשם אוצר, שאין דרך בני אדם להגדיש תלוי, וכיון שחלה זה נתברר לשם סוכה הניחו, לפיכך כשר. ושאר השמועה פשוטה היא. [**מתני'**] **המשלשל דפנות מלמעלה למטה אם גבוהות מן הארץ כו'.** תנן התם בעירובין פרק ח' בור שבין שתי חצירות כו' עד

ה) כ"ה הגי' בנרייתא לקמן כ' וכן גרס רבינו גם בכאן.
ו) דבכי רבינו אינו מובן דבמאי לא דייק מתני' כוותיה וכל הראשונים ז"ל פסקו כוותיה וע"ש.

צב א מיי' פכ"ו מהל' כלים הלכה יג:
ק ב ג מיי' פ"ה מהל' סוכה הל' ט טוש"ע א"ח סימן תרלה:
קא ד מיי' שם פ"ד הלכה ד סמג עשין מג טוש"ע א"ח סימן תרל סעיף ט:
קב ה מיי' פט"ו מהל' שבת הלכה יג ופ"ג מהל' עירובין הל' כא סמג עשין ג טוש"ע א"ח סי' שנו סעיף ג:

בית שמאי אומרים מלמעלה ובית הלל אומרים מלמטה. בכל הספרים גרסינן איפכא בפ' כילד משתתפין (עירובין דף פו.): **פירסו** סלקא דעתך מהיכן הביאום. והלא היה אסור להכניס ולהוציא והא הכל מודים לא גרסינן דמחיצה בלא גג לאו אהל הוא ומחיצה כזו מותר לעשות בשבת כדאמרינן בפרק כל גגות (שם דף לד.) אמר להו שמואל נגידו לי גלימא כך פי' בקונטרס וכמו כן בפרק כל הכלים (שבת דף קכה:) גבי פקק החלון דהאי חלון למעלה בגג אבל מן הצד לא שייך איסור אהל והביא ראיה כמו כן מההיא דכל הגגות דאמר להו שמואל נגידו לי גלימא ואהדרינהו רב לאפיה ופריך לשמואל למה לי למעבד הכי הא אמר זה מטלטל עד עיקר המחיצה ומשני שמואל דעבד לגניעותא בעלמא משמע דאם היה שמואל אוסר כרב ניחא ליה במאי דעבד שמואל הכי ולא הוה קשיא ליה מידי היכי שרי למיעבד הכי אלמא לא חשיב אהל בדפנות מן הצד דהא לא קפיד רב על עשיית המחיצה אלא משום דקסבר אסור לטלטל הסדין לתוכה וקשיא לפירוש הקונטרס מאי הקשה היאך הביאו הסדינים דלמא דרך מלבוש הביאוס ועוד קשה לשון חלון שייך בכותל ובגג ארובה כדתנן (בילה דף לה:) משלין פירות דרך ארובה וכמה ארובות שבדלת דפרק בתרא דיומא (דף עו.) היינו בארובות שבגג כמו ארובות השמים (בראשית ז) ועוד מוכח פרק מי שהוציאוהו (עירובין דף מד. ושם) דשייך מן הצד עשיית אהל גבי עשיית דופן פריך והא אתמר עלה הכל מודים שאין עושין אהל ערלי בתחלה ביו"ט ובפרק כילד משתתפין (שם דף פו:) גריס בקונטרס כמו שכתוב בספרים פירסו לכתחלה מי שרי והאמר מר הכל מודים שאין עושין אהל ערלי לכתחלה בשבת ורלה לר"ת דמן הצד נמי שייך עשיית אהל וכל היכא דאמרינן דמחיצה זו מועלת להתיר חשיב עשיית אהל בתחלה כי הך דפרסו סדינין והוי כדופן שלישי של סוכה דחשבינן אהל בפרק מי שהוציאוהו (שם מד.) אבל דופן רביעי אינה אלא תוספת אהל דבלאו הכי משתרית ורב שהקפיד בפרק כל גגות (שם דף לד.) לעשיית מחיצה הקפיד לדידיה כיון דאסור לטלטל לא היה לפרוש שם סדין בשבת משום עשיית אהל והא דפריך שמואל למה לי למיעבד הכי הא אמר זה מטלטל עד עיקר המחיצה כל שכן דאם היה אסור לטלטל דטפי הוי קשיא לן היכי שרי למיעבד הכי אלא האמת מקשה ומאן דשרי תוספת אהל אפילו בתחלה שלמעלה מן הגג נמי שרי כדמוכח פרק המוצא תפילין (שם דף קב. ושם) גבי הנהו דיכרי דהוו בי רב הונא ביממא בעו טולא בלילא בעו אוירא ולקמן פ' היסן (דף מז:) גבי עובדא דרבי אליעזר שבת בסוכתו של פ[1] (רבי יהודה) ברבי אילעאי בקיסרי: **מהו דתימא חד לבוד אמרינן תרי לבוד לא אמרינן.** ותימה דהא נמי מלתא דפשיטא היא דמכשירין לעיל (דף ז.) קנה קנה פחות משלשה דדופן סוכה כדופן שבת ושמא סלקא דעתך לחלק בין שתי לערב ואין להקשות דתיסגי בשני חבלים שעודיין יתר מטפח ואמרינן לבוד כדאשכחן פרק קמא דעירובין (דף טז:) דמקיפין בשלשה חבלים והכא בשנים סגי הא אמרינן התם דלא התירו אלא בשיירא:

כי תניא ההיא בסוכה גדולה. בגבוה הרבה שאין יכול לומר שני לבודין הלכך בעי מחצלת שבעה ומשהו ומעמידה בפחות משלשה סמוך לקרקע כך פירש בקונטרס אבל בכל הספרים גרסינן מאי קמ"ל דמשלשל דפנות מלמעלה למטה כר' יוסי לפיכך צריך לפרש דמעמידה למעלה בפחות משלשה סמוך לסכך ואפילו גבוה הרבה מן הארץ כשרה כרבי יוסי דמתניתין דאמר מחיצה תלויה מתרת: **פם ארבעה.** דהאי דמעומד שייך לשון פס ולעיל דרחבה לגובה הדופן שייך לשון מחצלת: **בפחות** משלשה סמוך לדופן. מלות סוכה בשתי דפנות דשיטה דכולהו אמוראי דלעיל בפירקין (דף ו:) כרבנן דאמרי שתים כהלכתן היינו כמין גאס ואם האחת מן הדפנות שלימות ונתונה מזרחית מוקי לה להאי פס ארבעה ומשהו לצד דרום או לצד צפון בפחות משלשה לדופן מזרחית ונחשב כסתום ויש כאן שתי דפנות שלימות ותימה למה לי פס ארבעה יעשה פס שני טפחים ויעמידנו סמוך לדופן וירחיק שלשה טפחים פחות משהו ויעמיד פס אחד של שני טפחים ומשהו

בית שמאי אומרים מלמעלה ובית הלל אומרים מלמטה אמר ר' יהודה לא תהא מחיצה גדולה מן הכותל שביניהן [6] אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ר' יהודה בשיטת רבי יוסי אמרה דאמר מחיצה תלויה מתרת ולא היא לא ר' יהודה סבר לה כר' יוסי ולא ר' יוסי סבר לה כר' יהודה לא ר' יהודה סבר לה כר' יוסי עד כאן לא קאמר ר' יהודה התם אלא בעירובי חצירות דרבנן אבל הכא סוכה דאורייתא לא ולא רבי יוסי סבר לה כר' יהודה עד כאן לא קאמר ר' יוסי הכא אלא בסוכה דמצות עשה אבל שבת דאיסור סקילה לא ואם תאמר מעשה שנעשה בציפורי על פי מי נעשה לא על פי רבי יוסי אלא על פי רבי ישמעאל ברבי יוסי ומאי מעשה [3] דכי אתא רב דימי אמר פעם אחת שכחו ולא הביאו ס"ת מערב שבת למחר פירסו סדינין על גבי העמודים והביאו ספר תורה וקראו בו פירסו סלקא דעתך מהיכן הביאום בשבת אלא מצאו סדינין פרוסין על גבי העמודים והביאו ספר תורה וקראו בו אמר רב חסדא אמר אבימי [1] מחצלת ארבעה ומשהו מתרת בסוכה משום דופן היכי עביד תלי ליה באמצע פחות משלשה למטה ופחות משלשה למעלה וכל פחות משלשה כלבוד דמי פשיטא [2] מהו דתימא חד לבוד אמרינן תרי לבוד לא אמרינן קמ"ל מיתיבי מחצלת שבעה ומשהו מתרת בסוכה משום דופן כי תניא ההיא [3] בסוכה גדולה ומאי קא משמע לן דמשלשלין דפנות מלמעלה למטה כרבי יוסי אמר רבי אמי פס ארבעה ומשהו מתיר בסוכה משום דופן ומוקים ליה בפחות משלשה טפחים סמוך לדופן וכל פחות משלשה סמוך לדופן כלבוד דמי מאי קמ"ל הא קמ"ל שיעור משך סוכה קטנה שבעה:

מתני'

בית שמאי אומרים מלמעלה. דיו אם עשאה מלמעלה מתוך לוגנו: **מן הכותל שביניהן.** אותה הנעשית לחוץ בין החצרות ותלויה על פני הבור ואע"פ שלא נעשית בשביל המים דקא סבר מחיצה תלויה מתרת בחצרות אפילו כל טלטול: **בשיטת רבי יוסי.** דמתניתין: **לא רבי יהודה סבר לה כרבי יוסי.** שאם מחיצה תלויה מתרת בסוכה ולא רבי יוסי סבר לה כרבי יהודה בבור שאם אמר: **דרבנן.** הא דאסרינן להביא מימי חלר זו לזו בלא עירוב מדרבנן הוא דמדאורייתא לא מיתסר אלא מרשות היחיד לרשות הרבים: **אבל שבת דאיסור סקילה הוא.** במלאכות דאורייתא מחמירין אפילו במידי דרבנן דאית בה: **ואם תאמר.** כיון דרבי יוסי לא סבר לה כרבי יהודה בשבת: **מעשה שנעשה בציפורי.** שהתירו בשבת על ידי מחיצה תלויה כדאמר רב דימי לקמיה: **על פי מי נעשה.** והלא רבי יוסי רא"ש של ישיבת ציפורי הוה כדאמרינן בסנהדרין (דף לב:) לדק לדק תרדוף הלך אחר בית דין יפה אחר רבי יוסי לציפורי: **לא על פי רבי יוסי נעשה.** שבבר נפטר: **אלא על פי רבי ישמעאל בנו.** ומאי מעשה דכי אתא רב דימי אמר פעם אחת שכחו בציפורי ולא הביאו ספר תורה בערב שבת [4] [שהיה דרכן להניע ספר תורה בבתים מפני הגנבים ואותו הבית שהניחו לתוכו] היה בבית אחד שבאחר בית הכנסת ובתים הרבה היו פתוחין לאחר ולא עירבו או שהיו חצרות הרבה פתוחות לאותו מבוי ובית הכנסת פתוח לו והיה ספר התורה באחר שכנגד בית הכנסת ולא נשתתפו במבוי ואסור להוציא מן החצרות למבוי ופרסו סדינין על גבי עמודים שהיו לרוחב המבוי וחלקו את המבוי ולא היו פתוחים מן המחיצה ולפנים אלא בית הכנסת ואחר שכנגדו והביאו ספר התורה שהרי שאר החצרות נסתלקו ואין איסור כאן: **מהיכן הביאוס.** והלא היה אסור להכניס ולהוציא. והלא הכל מודים כו' לא גרסינן דמחיצה בלא גג לאו אהל הוא ומחיצה כזו מותר לעשות כדאמרינן בפרק כל גגות (עירובין דף לד.) אמר להם שמואל נגידו לי גלימא: **סדינין פרוסין.** והיו גבוהין מן הארץ דהוה ליה מחיצה תלויה: **מחללה שרחבה ארבעה ומשהו.** וארכה כאורך הדופן: **מתרת בסוכה.** אם תולה אותה באויר בפחות משלשה סמוך לסכך ופחות משלשה לקרקע וכגון שאין הסוכה גבוהה אלא עשרה מלומלמין: **מחללה שבעה ומשהו.** אלמא חד לבוד אמרינן ותו לא: **בסוכה גדולה.** הגבוהה הרבה שאין יכול לומר בה שני לבודין הלכך בעי מחללה שבעה ומשהו ומעמידה בפחות משלשה סמוך לסכך דהויא לה מחיצה עשרה ותו לא איכפת לן אם תלויה היא וקמ"ל דמשלשלין מלמעלה למטה כר' יוסי: **פס ד' ומשהו מתיר בסוכה.** אם גבוה י' ורחבה ד' ומשהו: **ומוקי לה בפחות מג' סמוך לדופן.** השני במקצוע וכי אמרינן לבוד איכא דופן שבעה וזה משך סוכה קטנה כדי לאשו ורובו:

מתני'

[6] עירובין פו:. [3] [הכל שם ע"ש]. [4] [עירובין ע.]. [1] רש"ל, [2] [צ"ל יומתן].

מוסף רש"י

מן הכותל שביניהם. שמפסקת בין החצרות ומפסקת על פני הבור ואע"פ שאינה נכנסת לתוך תוגנו (ערובין פו.). דאמר מחיצה תלויה מתרת. אף בינשה, הלכך במים נמי אין צריך שתהא הממילה עשויה בשביל המים ובתוך תוגני הבור (שם פו:). אבל שבת דאיסור סקילה. אע"ג דבמשויות דרבנן ליכא סקילה, כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון (שם). ואם תאמר. הואיל ור' יוסי לגבי שבת לית ליה מחיצה תלויה (שם). מעשה שנעשה בציפורי. על ידי מחיצה תלויה כדאמר לקמן, על פי מי נעשה. והלא ר' יוסי דאם של ציפורי הוה ועל פיו היו עושין כולן כדאמר בסנהדרין (לב:) אמר ר' יוסי לציפורי (ערובין שם). שכחו ולא הביאו ס"ת. לבית הכנסת ובמלר אחרת (צ"ל ובאחר אחת שאינם מעורבת. מהכש"ל) הוה והיו מבילין אותו דרך חלר שאינה מעורבת ופרסו סדינין על גבי עמודין להיות ממילה מפסקת אלא מחיצות החלר מבית שהיה ספר תורה מונח בו ועד בית הכנסת, וכעין מבוי קטן כדי הילוך בין סדינים לממילות החלר ולא היו בני החלר אוכלים אם, שלא היה פתח פתוח לו אלא אותו פתח לבדו והנך סדינים ממילה תלויה הואי (שם).

קג א ב מיי' פ"ל מהל' סוכה הלכה ד סמג עשין מג טוש"ע א"ח סימן תכל סעיף ט:

רבינו חננאל

אמר ר' יהודה לא תהא מחיצה גדולה מן הכותל שביניהם. פירוש תנא קמא דמתני' סבר המשלשל דפנות מלמעלה למטה, משלשם מן הסכך עד קרקעיתה של סוכה, אם מגיע הדופן המשולשל קרוב לקרקעית הסוכה פחות מג' טפחים, אמרינן (ד')כל פחות מג' כלבוד דמי וכאלו בקרקעית הסוכה הגיע, לפיכך הוא דופן כשר, אבל אם למעלה מג' טפחים פסולה, שאינו דופן כשר. אבל אם הדופן עולה מקרקעית הסוכה ולמעלה, אם יש בזה הדופן י' טפחים אפילו נשאר בין הדופן ובין הסכך יותר מי' טפחים אחריו אויר, דופן כשר הוא והסוכה כשרה. ר' יוסי אומר גם הדופן היורד מן הסכך אם יש בו י' טפחים, אפילו נשאר בין קרקעית הסוכה ובין הדופן יותר מי' טפחים כשר, דין דופן העולה ממטה למעלה ודין הדופן היורד שוין, ורואין הדופן היורד החלוי כאלו יורד וסותם. וקאמר ר' יהודה בענין בור שבין שתי חצירות והבור חפור בעוביו של כותל וכותל המחיצה שבין שתי החצירות יורד וסותם על פי הבור, ונשאר מקצת פי הבור פתוח בחצר זה ומקצת בור מצד האחר בחצר האחרת, שבהן ממלאין מים מן הבור, ואמר ר' יהודה רואין זה הכותל שעל פי הבור יורד וסותם עד התהום ומחלק המים. נמצאת משנת ר' יהודה ששנה כי הכותל שהוא תלוי בחללו של בור המחלק בין שתי חצירות, יורד וסותם ומתיר הבור זה לזה [וזה לזה], על דעת ר' יוסי דמתני' ששנה כי הדופן [היורד] מן הסכך ותלוי, אם יש בו י' טפחים, אע"פ שבין הדופן ובין קרקעית הסוכה אויר הרבה, הדופן התלוי מתיר הסוכה. ואמרינן דר' [יוסי] דמתיר מחיצה תלויה בסוכה, בשבת חולק על ר' יהודה ואוסר, וכן ר' יהודה חולק ואוסר בסוכה, ופשוטה היא. והמעשה שנעשה בציפרי בעת ששכחו להביא ספר תורה מערב שבת, ומצאו סדינין וסמכו עליהן משום מחיצה והביאו [ספר] תורה בשבת, על פי ר' ישמעאל בר' יוסי נעשה, ולא על פי ר' יוסי. אמר אבימי מחצלת ד' טפחים ומשהו, מעמידה באמצע בפחות מג' סמוך (לדופן) [לסכך] ופחות מג' סמוך לקרקעית הסוכה, ועולה לו משום דופן, דקיימא לן כל פחות מג' כלבוד דמי, ואמרינן תרי לבוד, [לבוד] בסכך ולבוד בקרקעית הסוכה. ומסקנא דשמעתא כר' יוסי, דהא אותבינן מחצלת ד' ומשהו מתרת בסוכה משום דופן, ואוקימנא בסוכה גדולה, ומשלשלין דפנות מלמעלה למטה. ולא עוד שרבי יוסי נמוקו עמו.

מתני' הרחיק הסיכוך מן הדפנות. לאו בגובהה קאמר אלא במשכה: **פסולה.** דאויר פוסל בשלשה אפילו מן הצד. ומכאן אני אומר ומפרש הא דאמרינן שבסכך פסול מן הצד אמרינן דופן עקומה להכשיר עד ארבע אמות היינו דמשבינן לסכך כאילו מן הדופן ונכפף למעלה ובאויר ליכא למימר הכי ואיני מפרש רואין את הדופן כאילו הוא עקום והולך תחת הסכך פסול ומגיע לסכך כשר ומוציא את הפסול מן הסוכה דאם כן גם גבי אויר נמי נימא הכי: **בית שנפחת וסיכך בו'.** גגו נפחת באמצעו רחוק מן הדפנות לכל צד וסיכך על הפחת באמצעו ומצא תקרת הבית שהיא פסולה משום תעשה ולא מן העשוי מפסקת בין דפנות לסכך כשר: **אם יש מן הסיכוך.** הכשר ולכותל ד' אמות פסול דבארבע אמות לא נאמר למשה מסיני דופן עקומה אבל בפחות כשרה הלכה למשה מסיני רואין תקרת הבית כאילו היא הדופן שנעקם למעלה ואין כאן סכך פסול לפסול הסוכה ולא יישן תחת זה: **וכן חלר המוקפה לכסדרה.** כל חלר שבהש"ס לפני הבתים והבתים פתוחין לו. חלר זו מוקפת בתים מתוכה ופתוחין לה סביב מג' רוחותיה ולפני הבתים עשו אכסדראות סביב לשלשה רוחותיה והאכסדרה פתוחה היא ואין לה דופן לצד החצר ויש עליה תקרה וזה סיכך על גבי כל אוירה של כל חלר שבאמצע היקף אכסדראות ואין דופן לסוכה זו אלא מחילות הבתים המפסיקות בין בתים לאכסדרה ונמצאת תקרת האכסדרה מפסקת סביב בין סכך לדפנות אם יש ברוחב האכסדרה ד' אמות פסולה פחות מארבע אמות כשרה דאמרינן דופן עקומה. דוגמא לדבר קויסטר"א בלשון אשכנז של איזה אומות[ג] הם הגלחים שיש לה אויר שיש בה עשבים והיקף אכסדרה סביב לו: **שהקיפוה.** סיבבוה[ד] סביב לה שמוך לדפנות בדבר המקבל טומאה ובאמצעה נתן הסכך כשר: **אם יש.** תחת הסכך פסול ד' אמות פסולה אף הסכך כשר לפי שאין לה מחילות פחות מכאן כשרה דאמרי' דופן עקומה: **גמ' כל הני למה לי.** לאשמועינן דופן עקומה בתלת גני במתניתין ליתני חדא ולשמעינן לכולהו: **משום דהני מחילות נינהו עצידן.** להיות דופן לבית זה והרי הבית נעשה סוכה הלכך שדינן מחילות בתר סוכה ע"י עיקום: **אבל חלר המוקפה לכסדרה דמחילות נינהו לאכסדרה נעשו.** אלא לבית הלכך ליכא למימר תקרת אכסדרה עקימת דפנות הללו היא ולא שדינהו לדפנות הבא לצד סוכה: **סכך כשר הוא.** כלומר ממין סכך כשר הוא ופסולו משום תעשה ולא מן העשוי אבל דבר שאין מסככין בו שהוא מין פסול אימא לא ליכשריה על ידי עיקום: **דיפתי וקאמרי.** משמיה דרב: **אויר פוסל.** כל הסוכה בשלשה: **וסכך פסול פוסל.** את כל הסוכה בד': **בר מינה דהניא.** כלומר הרמיה אינה עיקר: **דרב ושמואל אמרי תרוייהו משום דופן עקומה נגעו בה.** להכשיר דאמרינן דופן הוא ולא סכך ואין כאן[ה] פסול וכי אמרינן בארבעה כגון באמצע רחוק מן הכותל ד' אמות דאינו יכול לבטלן על ידי עקימת דופן ונמצא חוץ בסוכה בין כשר לכשר וארבעה הוי מקום חשוב להיות חציצה: **ואמינא נהו אנא.** תשובה לדבריהם: **ומה אילו איכא סכך פסול פחות מארבעה.** ואויר בלידו פחות משלשה מאי אמריתו ביה: **כשרה.** דליכא שיעור סכך פסול: **מנייה.** להניא שיעורא בשפודין דאסור לסכך בהן משום מקבלי טומאה והוא בה ארבעה טפחים מסכך פסול: **מאי.** אמריתו ביה: **פסולה.** דליכא חציצה ארבעה ומתחילה כשהיה אויר שהוא חמור היתה כשרה ועכשו שנהפך להיות קל נפסלה: **לא יהא אויר.** חמור שפוסל בג' פוסלה לסוכה זו בסכך פסול שהוא קל שאינו נפסל אלא בארבעה: **אמרו לי אי הכי לדידך נמי.** דאמרת שיעור סכך פסול ד' אמות דלית לך דטעמא דמתניתין משום דופן עקומה אלא זהו שיעורא לפסול אפילו באמצע אף זו תשובתך ומה אילו כו' ואויר פחות מג' בגדו: **בשלמא לדידי דאמרי ארבע אמות.** דקתני מתניתין פסולה הא פחות כשרה:

משום

מתני' [א]הרחיק את הסיכוך מן הדפנות שלשה טפחים פסולה [ב]בית שנפחת וסיכך על גביו אם יש מן הכותל לסיכוך ארבע אמות פסולה [ג]וכן חצר שהיא מוקפת אכסדרה סוכה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו אם יש תחתיו ארבע אמות פסולה: **גמ'** כל הני למה לי צריכא דאי אשמעינן בית שנפחת משום דהני מחיצות לבית עבידן אבל חצר המוקפת אכסדרה דמחיצות לאו לאכסדרה עבידי אימא לא צריכא ואי אשמעינן הני תרתי משום דסכבן סכך כשר הוא אבל סוכה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו דסכבה סכך פסול הוא אימא לא צריכא אמר רבה אשכחתינהו לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי [ד]אויר פוסל בשלשה סכך פסול פוסל בארבעה ואמינא להו אנא אויר דפוסל בשלשה מנא לכו דתנן הרחיק את הסיכוך מן הדפנות שלשה טפחים פסולה סכך פסול נמי לא ליפסיל אלא בארבע אמות דתנן בית שנפחת וסיכך על גביו אם יש בין הסיכוך לכותל ד' אמות פסולה ואמרו לי בר מינה דהניא דרב ושמואל אמרי תרוייהו משום דופן עקומה נגעו בה ואמינא להו אנא מה אילו איכא [ה]סכך פסול פחות מארבעה ואויר פחות משלשה מאי כשרה מלייה בשפודין מאי פסולה ולא יהא אויר הפוסל בשלשה בסכך פסול הפוסל בארבעה ואמרו לי אי הכי לדידך נמי דאמרת סכך פסול פוסל בארבע אמות מה אילו איכא סכך פסול פחות מד' אמות ואויר פחות משלשה מאי כשרה מלייה בשפודין מאי פסולה לא יהא אויר הפוסל בשלשה בסכך פסול הפוסל בארבע אמות ואמינא להו אנא האי מאי בשלמא לדידי דאמינא ארבע אמות

ומשהו דכוותיה פריך פ"ק דעירובין (דף י:) דאמר רב יהודה מבוי שהוא רחב ט"ו אמה מרחיק שתי אמות ועושה פס ג' אמות ופריך ואמאי יעשה פס אמה ומחצה וירחיק שתי אמות ויעשה פס אמה ומחצה וליכא לשנויי הכא כדמשני התם דאתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה דהכא כל הפחות מג' כלבוד דמי והוה ליה כסתום דאפילו עשה כל דפנות הסוכה קנה בפחות מג' כשרה כדתניא לעיל (דף ז.) דופן סוכה כדופן שבת ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו ג' טפחים ואין שייך לחלק כלל בין סוכה של ג' דפנות לסוכה של ארבעה ועוד קשיא טפי דבשני פסין שיש בכל אחד אלי טפח ומשהו סגי דמוקי חד בפחות מג' סמוך לדופן ואידך מוקי בפחות מג' סמוך לראשון וי"ל משום דאמרינן בסוף פ"ק דעירובין (דף טז:) דכל מחיצה שאינה של שתי וערב אינה מחיצה ואם היו שני פסין שאין בכל אחד ארבעה הויא לה כמחיצה של שתי: **אויר פוסל.** כל הסוכה בשלשה בין באמצע בין מן הצד סכך פסול פוסל כל הסוכה בארבעה באמצע כגון שהוא רחוק מן הכותל ארבע אמות דאינו יכול לבטלו משום עקימת דופן ונמצא חוץ בין כשר לכשר ודוקא כשמתחיל מדופן האמצעי ומהלך על פני כל הסוכה עד הפתח דהשתא חוץ האויר או הפסול בין כשר לכשר וליכא ג' דפנות לא לזה ולא לזה אבל אם מתחיל מן הדופן שבצד ומהלך עד הדופן שכנגדו אם נשאר מן הכשר לצד הדופן האמצעי כשיעור הכשר סוכה כשרה דהא אית לה ג' דפנות ושל צד הפתח פסולה והיכא דהאויר או הפסול אין מהלכין על פני כל הסוכה כגון דאיכא באמצע סוכה ג' על ג' אויר או ארבעה על ארבעה סכך פסול אם ממנו ועד הדופן האמצעי כדי הכשר סוכה הכל כשר בין מה שבצדדין בין מה שלצד הפתח ואפילו מה שיוצא לחוץ לגמרי דהואיל והכל מחובר לשיעור הכשר סוכה הרי זה כפסל היוצא מן הסוכה דניתר בלא דפנות כדאמרינן [לקמן] (דף יט.) דנידונין כסוכה ואפשר אפי' אין כדי הכשר סוכה ממנו עד דופן האמצעי מצטרפין זה עם זה לכדי הכשר סוכה ואין האויר והפסול חוצץ מאחר שהכשר מתחבר יחד דרך הצדדים: **אילו איכא סכך פסול פחות מארבע ואויר פחות מג' מאי כשרה.** ואין באויר שיעור לפסול ואין בסכך פסול שיעור לפסול אין מצטרפין זה עם זה לפסול כיון דלא שוו שיעורייהו להדדי כדאמרינן ומיהו היכא דאיכא שני טפחים סכך פסול ושניים של סכך פסול ואויר מפסיק ביניהם פחות מג' איכא לספוקי אם שני הפסולין מצטרפין לארבעה לפסול את הסוכה דשמא כיון דאויר מפסיק ביניהם לא מצטרפי או שמא כיון דאין באויר ג' מצטרפין ומיהו היכא דליכא בפסולים ד' ואויר פחות מג' מפסיק ביניהם אין האויר משלימו לארבעה במה שחושבו כסתום מחמת לבוד דלא אמרינן לבוד להחמיר:

הבגד

מוסף רש"י

בית שנפחת. גגו, וגגין שלהם תלקים הן ושוין ולא משופעים, ונפחת הגג באמצעו, וסיכך בסכך כשר על פי הפחת ונמצא סכך הכשר מופלג מן הדפנות לכל לד (לעיל ד.). אם יש מן הכותל לסיכוך ארבע אמות פסולה. הא פחות מכאן כשרה, שדופני הבית נעשין לה לדפנות והתקרה פסולה המפסקת בינתים רואין אותה כאילו היא מן הדופן ונעקם הדופן עד כאן ואין כאן סכך פסול אלא דופן ומתוכר לסכך כשר (שם). וכן חצר שהיא מוקפת אכסדרא. וגג אכסדרא מפסיק בין מחיצות הבתים לאויר שסיכך עליו, אם יש ברוחב הגג ד' אמות פסולה, דהו לא מהני לה מחיצות הבתים (שם).

עין משפט נר מצוה

קד א מיי' פ"ה מהל' סוכה הלכה כ טוש"ע א"ח סימן תרלב סעיף ב:

קה ב מיי' שם הלכה יד סמג עשין מג טוש"ע א"ח שם סעיף א:

קו ג מיי' שם הלכה כ טוש"ע שם סעיף ב:

קז ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:

לעזי רש"י

קלוישטר"א. מנזר.

רבינו חננאל

והא דר' אמי, אסיקנא שיעור משך סוכה קטנה ז' טפחים. הא דאמור רבנן דבי רב האויר בסוכה פוסל [בג' טפחים], וסכך פסול פוסל בד' טפחים, ואקשי רבה עליה ומה אילו איכא סכך פסול פחות מד' טפחים ואויר משלימו לד' כשרה, ולא יהא האויר החמור דפוסל בג' טפחים כסכך פסול הקל ממנו [דאינו] פוסל עד שיהיה בו ד' טפחים. (ואמרי' להו) [ואמרו ליה] לדידך נמי דאמרת אויר פוסל בג' טפחים, כדתנן הרחיק את הסיכוך ג' טפחים פסול, סכך פסול בד' אמות, כדתנן בית שנפחת וסיכך על גביו אם יש בין סיכוך לכותל ד' אמות פסול, ואילו איכא סכך פסול פחות מד' אמות, ואויר פחות משלשה משלימו לד' אמות כשרה, ולא יהא האויר [ה]חמור דפוסל בשלשה טפחים, כסכך פסול דפוסל בד' אמות. ומשני רבה לדידי

הבגד ג׳ **על** ג׳. משנה היא במסכת כלים פרק כ״ז [מ״ב] והכי מיתניא הבגד מטמא משום ג׳ על ג׳ למדרס ומשום ג׳ על ג׳ לטמא מת השק ארבעה על ארבעה והעור חמשה על חמשה ומפץ ששה על ששה שוין למדרס ולטמא מת והשתא הבגד ג׳ אצבעות על ג׳ אצבעות לטמא מת דמרבינן לה פרק במה מדליקין (שבת דף כו:) מדכתיב והבגד דחזי לעגייה אבל מדרס תלוי במידי דחזי ליציבה ובפחות מג׳ טפחים על ג׳ טפחים לא חזי אבל שק ועור ומפץ שוין למדרס ולטמא מת: **ותני עלה הבגד והשק והעור והמפץ מצטרפין זה עם זה.** משנה היא פרק קדשי מזבח במסכת מעילה (דף יח.) וקתני סיפא א״ר שמעון מ״ט מפני שהן ראויין ליטמא במושב והכי תנן במעילה הבגד והשק השק והעור העור והמפץ מצטרפין דווקא כסדר הזה לפי ששיעורן קרובין זה לזה אבל בגד ועור או שק ומפץ דשיעורן רחוקים זה מזה אין מצטרפין ודווקא חמור מצטרף לקל ולא קל לחמור כדתנן התם במסכת כלים (פכ״ז מ״ג) היה עושה ב׳ מן הבגד ואחד מן השק שלשה מן השק ואחד מן העור ארבעה מן העור ואחד מן המפץ טהור חמשה מן המפץ ואחד מן העור ארבעה מן העור ואחד מן השק ג׳ מן השק ואחד מן הבגד טמא זה הכלל כל שחיבר לו מן החמור ממנו טמא מן הקל ממנו טהור ומתוך הכלל למתא לרבויי משמע דלאו דווקא קתני מתניתין דמצטרפין כסדר הזה: **כדתנן המקצע מכולן טפח.** משנה היא התם במסכת כלים (ג״ז שם מ״ד) דמאיזה מהם שיקלע טפח ויעשנו טלאי למרדעת של חמור טמא וה״ה דהוה מצי למימר הואיל ושוין לכי האי דתניא במסכת מעילה בסוף פ׳ קדשי מזבח (דף יח.) קיצע מכולן ועשה מהן בגד למשכב שלש למושב טפח לאחיזה כל שהוא כלומר לעשות טלאי למשכב כגון לכר או לכסת או לשאר דברים המיוחדים למשכב שיעור הטלאי ג׳ טפחים דומיא דלמושב טפח דהיינו לעשות טלאי למושב כגון למרדעת של חמור כדמוכח הכא וכן ההיא דתניא בתוספתא המקצע למשכב אין פחות משלשה ולמושב טפח ולמעמד כל שהוא ואותו מעמד היינו אחיזה דמעילה והתם מפרש מאי לאחיזה אמר ריש לקיש שכן [ע״] עומד ונוולה במתניתא תנא הואיל וראוי לקוללי תאנים ופירש בערוך ראוי אותו משהו לאורגים כשהן מחליקין את המטוות של אריגה בסודין או בשוש דבר כדי לחזק כורך משהו בגד על אצבע ומחליק את הטוי ואותו סמרטוט שעל אצבעו משמר אצבעו שאין החוט מחתכו ואותו שכורך באצבעו קרוי נוולה וראוי נמי לקוללי תאנים אותן שמבקעין את התאנים ומולחין אותן כורכין משהו על אצבעו שלא ידבק בשומן התאנים:

משום שיעורא ולאו שיעורא הוא. דארבע אמות הוו שיעור לפסול ובפחות מכאן אינו שיעור לפסול ואין הטעם משום דופן עקומה אלא כך שיעורו לפסול הלכה למשה מסיני כשאר כל השיעורין: **האי לאו שיעורא הוא כיון דלא שוו** גרסינן. ולא גרסינן וכיון: **אלא לדידכו דאמריתו שיעורא דידהו משום הפלגה.** דהא ארבעה דקאמריתו לא תנן להו במתניתין לענין שכך פסול והא סברא מנא לכו אתון היינו טעמייכו משום דבכל מקום חשובין ד׳ טפחים להיות מקום חשוב לעצמו אתם אומרים שאף זה מקום הוא לעצמו וחוצץ בסוכה זו לעשותה כשתים ואין דפנות להם מה לי איתפלג כו׳: **בסוכה קטנה.** ששיעורה מצומצם: **מי לא שוו שיעורייהו.** על כרחן אחד זה ואחד זה פסולה בג׳ טפחים דכיון דנפק מתורת לבוד חשיב לבטוריה לשיעוריה דסוכה וכיון דשוו שיעורייהו לענין שום סוכה ליטמרפי: **א״ל התם.** דשייתם פוסלין בה בג׳ לא משום דשוה שיעורן לפסול אלא משום דליתיה לשיעורא דסוכה: **הבגד ג׳ על ג׳.** טפחים אם ייחדו למשכב הזב מטמא ליעשות אב הטומאה במשכב הזב או במדרסו: **הבגד והשק.** הואיל וממשן קרוב להיות שוה: **מצטרפין.** להשלים את הקל שאם אין בשק ד׳ הבגד שהוא חמור משלימו אבל השק אינו משלים הבגד החמור: **שק.** מנולה של עזים עשוי והוא עב יותר מן הבגד ואינו מגיע לעוביו של עור: **וכן השק והעור מצטרפין.** להשלים שק את שיעור העור: **מה טעם.** מצטרפין הואיל וראויין בשיעור אחד לטמא מושב הזב: **לדתנן המקצע מכולן.** מאחד מכל אלו קיצע טפח על טפח. מקצע שמשויהו סביב סביב באזמל ומתקנו יפה אפילו אין בו אלא טפח על טפח טמא כדמפרש: **הואיל וראוי ליטלו.** לעשותו טלאי ע״ג מרדעת החמור כנגד בית מושב האדם וכיון דשוו שיעורייהו באחד מטומאות הזב ליעשות אב הטומאה מצטרפין אף למדרס. ויש מפרשים המקצע מכולן יחד שחיבר קילועיהן שקילן כל המיינין ועשה מהן טפח על טפח ותפרן יחד והראשון נראה לי: **כשורא מאנו להא שמעתא.** דרב דאמר סכך פסול פוסל בד׳ בתמצע: **בהאי לישנא.** דאמר לעיל [ע״א] דאשכחיתו רבה לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי לה: **בנהרדעא מאנו.** דלא אמרה רב אלא שמואל ורב פליג עלה: **בתמצע בארבעה.** דמקום חשוב הוא להפליג ולחוץ שאין הדפנות מועילות שוב זו לזו וגראות כשתי סוכות: **מן הלד בארבע אמות.** אבל פחות מכאן כשרה דמסלקינן להו בפחות מכאן בעקימת דופן ובלבד שישתייר הכשר סוכה בכשר אבל ארבע אמות לא אתמר בהו דופן עקומה: **ורב אמר בין בתמצע בין בתמצע.** שיעורו לפסול: **תנן נתן עליה נסר כו׳.** קא סלקא דעתך בתמצע: **שני סדינין מצטרפין.** לשיעור סכך פסול לפסול הסוכה משום דבר המקבל טומאה: **שני נסרים אין מצטרפין.** לפוסלה משום גזרת תקרה שאפילו כולה מסוככת בנסרים כשרה. רבי יהודה קאמר לה דאית ליה [יד.] מסككין בנסרים: **רבי מאיר אומר אף נסרים.** מצטרפין לשיעור סכך פסול לפוסלה: ה״ג **בתמצע להך לישנא דאמר רב בין בתמצע בין מן הלד בארבע אמות מאי מצטרפין כו׳.** דקא סלקא דעתך בתמצע קאמר ורב אינבי לן לאוקומה בנסרים שיש בהן ד׳ כדאוקי רב לעיל [שם] פלוגתייהו דרבי יהודה ורבי מאיר ורבי מאיר לטעמיה דאמר אין מסككין בנסרים ומאי מצטרפין דקאמר רבי מאיר מצטרפין לארבע אמות לשיעור סכך פסול: **אלא להך לישנא דאמר רב בתמצע בארבעה טפחים.** כדאשכחיתו רבה לרבנן דבי רב דאמרי הכי האי מצטרפין דרבי מאיר היכי דמי דבעי לירוף אי דאית בהו ארבעה למה להו לירוף ואי דלית בהו ארבעה קנין בעלמא נינהו דהא רב הוא דאמר בשמעתא דלעיל בנסרים שאין בהן ארבעה דברי הכל כשרה. ולשמואל ליכא לאוקומי מינה דשמואל לטעמיה דאמר בנסרים שאין בהן ד׳ מחלוקת ומוקי להא בנסרים שאין בהן ארבעה ומאי מצטרפין מצטרפין לארבעה טפחים לדידיה ליכא למיפרך קנין בעלמא נינהו: **ומודה רבי מאיר.** בכל אלו שהוא פוסל בהן

משום שיעורא ולאו שיעורא הוא האי לאו שיעורא הוא כיון דלא שוו שיעורייהו להדדי לא מצטרפי אלא לדידכו דאמריתו שיעור משום הפלגה מה לי איתפלג בסכך פסול מה לי אתפלג בסכך פסול ואויר אמר ליה אביי ולמר נמי נהי דלא שוו שיעורייהו בסוכה גדולה בסוכה קטנה מי לא שוו שיעורייהו א״ל התם לאו משום דשוו שיעורייהו להדדי הוא אלא משום דליתיה לשיעורא דסוכה הוא וכל היכא דלא שוו שיעורייהו להדדי לא מצטרפי והתנן [א]הבגד שלשה על שלשה [ב]השק ארבעה על ארבעה העור חמשה על חמשה מפץ ששה על ששה [ג]ותני עלה [ג]הבגד והשק השק והעור העור והמפץ מצטרפין זה עם זה התם כדקתני טעמא אמר רבי שמעון מה טעם הואיל וראוי לטמא מושב כדתנן [ד]המקצע [ה]מכולן טפח על טפח טמא טפח על טפח למאי חזי ואמר רבי שמעון בן לקיש משום רבי יוסי הואיל וראוי [ו](ליטלו) על גבי החמור בסורא אמרי להא שמעתא בהאי לישנא בנהרדעא מתנו אמר רב יהודה אמר שמואל [ה]סכך פסול באמצע פוסל בארבעה מן הצד פוסל בארבע אמות ורב אמר בין מן הצד בין באמצע בארבע אמות תנן [ז]נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים כשרה בשלמא לרב דאמר בין באמצע בין מן הצד בארבע אמות משום הכי כשרה אלא לשמואל דאמר באמצע בארבעה אמאי כשרה הכא במאי עסקינן מן הצד תא שמע [ז]שני סדינין מצטרפין שני נסרים אין מצטרפין רבי מאיר אומר נסרים כסדינין בשלמא להך לישנא דאמר רב בין באמצע בין מן הצד בארבע אמות מאי מצטרפין מצטרפין לד׳ אמות אלא להך לישנא דאמר רב באמצע בארבעה היכי דמי אי דאית בהו ד׳ למה להו אצטרופי אי דלית בהו ד׳ קנייא בעלמא נינהו לעולם דאית בהו ארבעה ומאי מצטרפין מצטרפין לארבע אמות מן הצד ת״ש [ח]סככה בנסרין של ארז שיש בהן ד׳ דברי הכל פסולה אין בהן ד׳ רבי מאיר פוסל ורבי יהודה מכשיר ומודה

גזרת תקרה שאפילו כולה מסוככת בנסרים כשרה. רבי יהודה קאמר לה דאית ליה [יד.] מסككין בנסרים: רבי מאיר אומר אף נסרים. מצטרפין לשיעור סכך פסול לפוסלה: ה״ג בתמצע להך לישנא דאמר רב בין בתמצע בין מן הלד בארבע אמות מאי מצטרפין כו׳. דקא סלקא דעתך בתמצע קאמר ורב אינבי לן לאוקומה בנסרים שיש בהן ד׳ כדאוקי רב לעיל [שם] פלוגתייהו דרבי יהודה ורבי מאיר ורבי מאיר לטעמיה דאמר אין מסككין בנסרים ומאי מצטרפין דקאמר רבי מאיר מצטרפין לארבע אמות לשיעור סכך פסול: **אלא להך לישנא דאמר רב בתמצע בארבעה טפחים.** כדאשכחיתו רבה לרבנן דבי רב דאמרי הכי האי מצטרפין דרבי מאיר היכי דמי דבעי לירוף אי דאית בהו ארבעה למה להו לירוף ואי דלית בהו ארבעה קנין בעלמא נינהו דהא רב הוא דאמר בשמעתא דלעיל בנסרים שאין בהן ארבעה דברי הכל כשרה. ולשמואל ליכא לאוקומי מינה דשמואל לטעמיה דאמר בנסרים שאין בהן ד׳ מחלוקת ומוקי להא בנסרים שאין בהן ארבעה ומאי מצטרפין מצטרפין לד׳**

עין משפט נר מצוה

קח א מיי׳ פכ״ג מהל׳ כלים הלכה ח ופכ״ג הלכה ב:

קט ב שם פכ״ג הל׳ ג:

קי ג שם הלכה ד:

קיא ד שם הלכה ג:

קיב ה מיי׳ פ״ה מהל׳ סוכה הלכה יד סמג עשין מג טוש״ע א״ח סי׳ תרלב סעיף ג:

רבינו חננאל

משום שלא שוו בשיעורייהו, דאורי שיעורו בטפחים והסכך באמות, לפיכך לא מצטרפו, אלא לדידכו אידי ואידי טפחים נינהו. **ולרבה** נהי דלא שוו בסוכה גדולה, אבל בסוכה קטנה דאין בה אלא ד׳ טפחים הלא נפסלת בד׳ טפחים סכך פסול. ומשני רבה התם לגבי סוכה קטנה כיון דהוי בה ד׳ טפחים סכך פסול, הויא ליה רובה דסוכה סכך פסול, ובטל המיעוט, ונמצאת כאילו כולה סכך פסול וליכא לסוכה כלל. **ואקשינן** לרבה וכל היכא דלא שוו בשיעורייהו לא מצטרפי, ותנן במסכת כלים בפרק כ״ז הבגד ממטא משום שלשה על שלשה למדרס, משום שלש על שלש לטמא מת, השק ד׳ על ד׳ טפחים והעור ה׳ על ה׳ מפץ ו׳ על ו׳. [פי׳] הבגד מטמא בטפחים למדרס ובשיעור שלש אצבעות לטמא מת, והשק שיעור טומאתו בטפחים. ותנן במעילה פרק ד׳ בסופו, הבגד והשק השק והעור העור והמפץ, מצטרפין זה עם זה, הנה אע״ג דשיעור האי באצבעות ושיעור האי בטפחים דלא שוו בשיעורייהו ומצטרפי. **ומשני רבה** שאני התם דקא מפרש טעמא (בסוכה) [בסיפא], אמר ר׳ שמעון מה טעם הואיל וטמא מושב. ותנן בזה הענין בכלים פרק כ״ז זה הכלל כל שחיבר לו מן החמור ממנו טמא, מן הקל ממנו טהור, המקצע מכולם טפח על טפח טמא. ומתמהינן טפח על טפח למאי חזי, ושנינן הואיל וראוי ליטלו על גבי חמור, דלא חייש להכי. **בסורא מתנו** כדאמרן, ואיר פוסל בג׳ סכך פסול פוסל בד׳ טפחים, וכן הלכתא. **בפומבדיתא מתנו**, אמר רב יהודה אמר שמואל סכך פסול באמצע הסוכה בארבעה טפחים מן הצד בארבע אמות, ורב(ה) אמר בין באמצע בין מן הצד בד׳ אמות. ומקשינן אדשמואל תנן נתן עליה נסר שרחב ארבעה טפחים כשרה. ומשני נסר מן הצד הוא, לפיכך הסוכה כשרה שאין נפסלת הסוכה מן הצד אלא בד׳ אמות. ת״ש שני סדינין מצטרפין שני נסרין אין מצטרפין, ר׳ מאיר אומר נסרים מצטרפין כסדינין. בשלמא לרב מאי מצטרפין מצטרפין לד׳

מסורת הש״ס

א) שבת עו. ע״ש עט. כלים פכ״ז מ״ג, **ב)** מעילה יח., **ג)** כלים שם מ״ד, **ד)** [ל״ל לעולא״י ל״ל בערוך], **ה)** [לעיל יד.], **ו)** שם, **ז)** שם: ולקמן לו., **ח)** [שייך לקמן ע״א], **ט)** [בגמרא וכש״י ותוס׳ שם במעילה איתא שכן עמד לגוולה וע״ש שפירושו גוולה היא מריגה],

מוסף רש״י

הבגד שלשה על שלשה. לטומאת מדרס הזב ליעשות אב הטומאה (שבת עו.). **הבגד והשק השק והעור העור והמפץ מצטרפין זה עם זה.** הבגד שהוא מטמא ג׳ אצבעות על ג׳ אצבעות, והשק שיעורו ד׳ טפחים על ד׳ טפחים, הבגד מצטרף לשק שקל הימנו לארבעה על ארבעה, וכן כל אחד ואחד מצטרף לקל הימנו, דשק מצטרף לעור לחמשה על חמשה, והעור למפץ לששה על ששה, דהייט לקל הימנו, אבל לא הקל עם החמור, דלהכי תני להו הכי הבגד והשק השק והעור כו׳ מצטרפין זה עם זה (מעילה יח.). **הואיל וראוי לטמא מושב.** אם לירף משנים יחד לטלאי מרדעת של חמור כשיעורו לענין מושב הזב, אם קצע משנים מהן ותקן טפח על טפח ליבד עליו, מיטמא ליה אב הטומאה במושב הזב (שבת עו.). **ליטלו על גבי החמור.** שאינו מקפיד אם הוא משני מיינין (שם). **שני סדינין מצטרפין.** לארבעה טפחים לפסול בסוכה משום סכך פסול שסיכך בדבר המקבל טומאה, וסכך פסול באמצע פוסל בארבעה (לעיל יד.). **שני נסרים אין מצטרפין.** לפוסלה, דאפילו כולה מסוככת בהן כשרה, ור׳ יהודה היא (שם).

רבינו חננאל (המשך)

אמות בין באמצע בין מן הצד, אלא לשמואל באמצע למה לי מצטרפין, אי אית בהו ד׳ בלא מצטרפין פסול הוא, אי דלית בהו ד׳ קנים בעלמא נינהו. ומשני מאי מצטרפין דקתני, לעולם דאית בהו ד׳ טפחים, ומצטרפין לד׳ אמות מן הצד. **ורב פפא אכרע** לה לשמעתא קמי הא, דכל היכא דהוו הנסרים ד׳ טפחים בין לר׳ מאיר ובין לר׳ יהודה אין מסككין בהן משום גזרת תקרה, וכל היכא דלית בהו ג׳ על ג׳, כקנים בעלמא נינהו ולדברי הכל כשרה, אבל היכא דאית בהו [מג׳] ועד ד׳ פלוגתא דר׳ מאיר ור׳ יהודה, ר׳ מאיר פוסל ור׳ יהודה מכשיר. והלכה כר׳ יהודה. ת״ש סיככה בנסרים שיש בה ד׳ טפחים[ט]),

ט) חסר כאן וכ״ל ד׳ פסולה אין בהם ד׳ טפחים ר״מ פוסל ור״י מכשיר ומודה ר״מ וכו׳.

אין לבוד באמצע. היינו למעלה דדפנות מכשירין לעיל (דף ז.) קנה קנה פחות מג׳ ומקורת מבוי פריץ שפיר דהיינו נמי למעלה ופריץ בין למטן דאמר פ״ק דעירובין (דף יב:) קורה משוס היכרא בין למטן דאמר משוס מחיצה וא״ת אם אין לבוד באמצע מ״כ נלתה מרובה מחממתה תיפסל עד שתהא מכוסה יפה ומעובה כמין בית שלא יהא בה נקב לאו פרכא היא דהכא מיירי כשהאויר מהלך על פני כולה ובסיכוך נחלקו לשנים והא דאין סכך פסול פוסל בפחות מארבעה ואע״ג דאין לבוד באמצע לא דמי לאויר דהא מה נפשך יתר משלשה הרי יצא מתורת לבוד ואפילו הכי אינו פוסל לפי שאינו חשוב להיות חולק ומפסיק בינתים:

אין בארובה פותח טפח טומאה בבית כנגד ארובה טהור טומאה כנגד ארובה כל הבית כולו טהור. בסיפא גרסינן כי ריש״א ודדבריה אחריה יש בינייהו חילוק במסכת אהלות פרק י׳ והכא לא מייתי לה כולה שדרך הגמרא לקצר משניות של סדר טהרות:

סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין. במשנתנו פירש בקונטרס (לעיל דף יח.) אחר המוקפת לאכסדרה אחר זו מוקפת בתים ופתוחים לה סביב משלש רוחות ולפני הבתים עשוין אכסדראות סביב לג׳ רוחות והאכסדרה פתוחה היא ואין לה דופן לצד האחר וזה סיכך על גבי אויר של אחר ואין דופן לסוכה זו אלא מחיצות הבתים המפסיקות בין הבתים לאכסדרה ונמצא תקרת האכסדרה מפסקת סביב בין סכך לדפנות ואם יש ברוחב האכסדרה ד׳ אמות פסולה פחות מד׳ אמות כשרה דאמרינן דופן עקומה דוגמת לדבר קלוייסטר״א של האומות שיש לה אויר שיש בה עשבים והקיף האכסדרה סביב לה וכשיש בתקרת האכסדרה ארבע אמות ויש לצד הסוכה פצימין לאכסדרה עמודים כמין חלונות ובינייהן פחות משלשה כשרה דאמרינן בה לבוד וכשאין בה פצימין פליגי דאביי אמר כשרה דאמרינן פי תקרה יורד וסותם דהוא עודיין של גרסים שבתקרה עודי דאשיהם הכלה לצד הסוכה יורד וסותם מכל צד ורבא אמר פסולה לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם כדמפרש טעמא לקמן כך פירש בקונטרס והא דאיצטריך ליה לאשמועינן שיש לה פצימין דכשרה על ידי לבוד משום דלאידך ליתנא קפסיל רבא וקסבר דלא אמרינן הכא לבוד לפי שהפצימין לחלל האכסדרה נעשה ולא לאויר החילון ולמאי

ה) עירובין יד. לקמן כב. [תוספתא עירובין פ״ג ה״ו], **ב)** אהלות פ״י מ״א [נ״ש], **ג)** ע״ז לט., **ד)** עירובין לא. לה., **ה)** י״ג: תרין דסיסין, **ו)** בכ״ח: טהורים שאינן באהל,

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ אמר רב הונא וכו׳ אלא שמעה אמות מצומצמות: **(ב)** רש״י ד״ה מן הצד. נ״ב ס״א ה״מ מן הצד הוא דאמרינן כשמיעטו לאויר הוי מיעוט דאויר הנשאר אמרינן ביה לבוד מן הצד אבל אם יש אויר ג׳ באמצע ומיעטו עד פחות פליגי ביה אי הוי מיעוט:

מוסף רש״י

ומודה רבי מאיר. בין שיש בהן ארבעה בין שאין בהן ארבעה (לעיל יד:). **שמניח פסל ביניהם.** פסולת גורן ויקב להוא סכך כשר, והכי נמי מלי למימני ומודה ר׳ יהודה בהנך לשית בהו ארבעה דפוסלין, אפס יש בין נסר לנסר כו׳, והאי דנקט ר׳ מאיר רבותא היא, דאפילו ר׳ מאיר דמחמיר מודה בהא (שם). **ואיכא הכשר סוכה באמצע.** כי יהיב נסר ופסל עד אמצעה מהאי גיסא ואחר ומתחיל מלדה השני ונותן נסר תחילה ואחר כך פסל כמו כן עד אמצעה, הוו להו שני פסלים באמצע והן של שמונה טפחים ואיכא הכשר סוכה, וגרסים שבה לא פסלי לה, דאמרינן דופן עקומה על הפסלים האמצעיים (שם). **צחנתא.** חילק, **דבב נהרא.** דבב שם הנהר (ע״ז לט.). **דרדיפי מיא.** בכח מקלחין, דבדב״ש בלע״ז (שם). **דלא מרבה טינייהו דג טמא.** קרקעית של אותו הנהר אין מגדל דגים עמאים (שם). **סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין.** שתי דפנות שיש לה כהלכתה לאורכה ועשויה כמבוי, ובדופן שלישית ורביעית קטועין עמודים לקרני הזויות ויש להם טפח (ערובין צג.) או: עמודין קטועין במחילותיה פחות מג׳ (שם צה.).

רבינו חננאל

מודה ר׳ מאיר שאם יש בין נסר לנסר שמניח פסל ביניהן וכשרה, ומודה ר׳ יהודה שאם נתן עליה נסר שרחב ד׳ טפחים כשרה. בשלמא לרב דאמר לעולם בד׳ אמות משום הכי כשרה. אלא לשמואל דאמר באמצע בארבעה טפחים פסולה קשיא. ומשני רב הונא בריה דרב יהושע אליבא דשמואל, הכא בהא מתני׳ בסוכה שאין בה אלא ח׳ אמות על ח׳ אמות מצומצמות שהן ארבעים ושמונה טפחים היא, וכגון דמסכך בה נסר ופסל ונסר ופסל מהאי גיסא, ונסר ופסל ונסר ופסל מהאי גיסא דהוו להו שני פסלין באמצע, שיעור שני פסלין ח׳ טפחים, וכל פסל הוא סכך כשר, והנסר הוא סכך פסול, נמצאו שני [הפסלים] שהן קנים, כדאמרן מאי פסל [וכו׳] קנים היוצאים מן הסוכה הוא פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה. סכך כשר באמצע ח׳ טפחים שהן אמה ושליש, ושלש אמות [ושליש] מזה הצד שיעור שלשה נסרים ושני פסלין וכן מן הצד האחר, ותנן בית שנפחת וסיכך על

בהן ואשיש בהן ד׳ נמי קאי: **אמאי כשרה.** בכל אחת מהנסרים שיש שיעור לפסל היכא דליכא למישרייה בדופן עקומה וזו כולה מבולבלת בהן ואם גדולה היא אותם שמוך לארבע אמות פוסלות בה: **שאין בה אלא שמונה אמות מצומצמות.** לא פחות ולא יותר שהן ארבעים ושמונה טפחים וכגון שהתחיל בה מצ׳ לדיה דיהב נסר בריש״א והדר פסל ונסר ופסל ונסר ופסל מהאי גיסא הרי כ״ד טפחים הרי סיכוך עד אמצעה וחוזר ומתחיל מלדה השני ועושה כמו כן והוו להו שני פסלים באמצע דאיכא הכשר סוכה והרי ח׳ טפחים הן הלכך כשרה על ידי אותן שני פסלים ותחת הנסרים לא יישן והסוכה אינה נפסלת בהן דאמרי׳ דופן עקומה עד הפסלים האמצעים דהא פחות מארבע אמות הוא. וא״ת בנסרים ופסלים הפחותים מד׳ לא מתכשרא בשנים האמצעים דזימנין דליכא הכשר סוכה ולרבי מאיר דאמר אף בשאין בהן ארבעה אין מסككין בהן היכי מתכשר בשיש בין נסר לנסר כמלא נסר בהיא״ה כולה כשרה ואף תחת הנסרים דהא ליכא ד׳ במקום אחד והיכא פסיל ר׳ מאיר היכא דליכא תרתי בהדדי דקסבר שני נסרים מצטרפים לארבעה: **הוי מיעוט.** וכשרה דלאו שיעור אויר יש ולא שיעור סכך פסול יש: **בסוכה קטנה.** שיעור מצומצם: **בקנים הוי מיעוט.** דאמרינן לבוד ואין כאן אויר: **בשפודין לא הוי מיעוט.** ואף על גב דלא מזה ולא מזה יש שיעור לפסול מיהו כיון דליכא ג׳ טפחים בהדדי דנפקי מהכשר סוכה חשיבי באפי נפשייהו ולא מצטרפין בהדה לאשלומה לשיעורא ולייתה לשיעורא דסוכה: **והני מילי.** דאויר פחות מג׳ לבוד ואינו פוסל בסוכה: (ג) **מן הצד.** דאמרינן הרי הוא כלבוד מן הדופן: **באמצע.** אויר בפחות מג׳ שלא בסמוך לדופן: **קורה היוצאה.** להתיר המבוי ונתונה על רוחב פתח המבוי מכותל לכותל וזו אינה מגעת לשני הכתלים: **וכן ג׳ קורות כו׳.** ועל כרחך באמצע אויר פחות מג׳ שלא בסמוך לדופן: **שאני קורה.** דכל איסור בלבוד מבוי והלכות עירוב דרבנן הוא דמדאורייתא לא בעי תיקון הלכך הקילו בה הכי דהם אסרו והם התירו אבל סוכה דאורייתא אי לא קיש לן לבוד באמצע הלכה למשה מסיני לא מצינן לאכשורה: **ארובה.** בגג היא: **כנגד ארובה טהור.** כלים שתחתיה טהורים שאינו אהלו[1] המת אלמא אין לבוד באמצע למהוי כוליה כסתום: **כל הבית כולו טהור.** שאין מאהיל על הטומאה כלום: **אין בארובה פותח טפח טומאה בבית כנגד ארובה טהור טומאה כנגד ארובה כל הבית כולו טהור.** סיפא גרסינן כי ריש״א ודדבריה אחריה יש בינייהו חילוק במשנה דאהלות והכא לא מייתינן לה כולה וזהו רשם הפרק ארובה שבתוך הבית: **הכי גמירי לה.** מסיני דאין לבוד באמצע ומהלכה לא גמרינן מידי אחריתי אלא ההוא דאתמר ביה: **רבי פרש.** את דברין: **אארומה.** מין דגים קטנים ואין שרצין ניכרין בהן: **של מקום פלוני אסורים.** שרצין גדילין באותו נהר ומרוב קוטנם אין יכול להפריש שאינן ניכרים: **של מקום פלוני מותרים.** שאין אותו נהר מגדל שרצים כדמפרש: **לחנטא.** מין דגים קטנים: **דבב נהרא.** הנהר בב שמו: **רדיפי מיא.** קלות וממהרות לרוץ: **חוט השדרה.** נותן כח בגשם ובהמה ודגים להיות שדרתו עומדת בגבריאות: **והא קחזינן דקאי.** בכמה נהרות הרדופין במימיהן: **קילפי.** קשקשים: **דלא מירבי טינייהו דג טמא.** אין טיט של אותו נהר מגדיל ומשקין שקצים ורמשים: **והאידנא הו׳.** שהוסקבו לתוכן עכשיו והם מגדלין שקצים ומהן יורדין לאותו נהר: **סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין.** כגון אחר המוקפת אכסדרה כדפרישׁ׳ במתניתין וסיכך בתוילה של אחר לאכסדרה ואין מחיצות פצימיות מועילות לסוכה דיש בתקרת האכסדרה יותר מארבע אמות אבל לצד הסוכה יש לאכסדרה פצימין עמודין כמין חלונות ובינייהם פחות משלשה כשרה דאמרינן בהו לבוד: אמרינן

ומודה רבי מאיר שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח פסל ביניהם וכשרה בשלמא למ״ד בין באמצע בין מן הצד בד׳ אמות משום הכי כשרה אלא למאן דאמר באמצע בארבעה אמאי כשרה אמר רב הונא בריה דרב יהושע הכא בסוכה דלא הויא אלא שמנה (ה) מצומצמות עסקינן ויהיב נסר ופסל ונסר ופסל ונסר ופסל מהאי גיסא ונסר ופסל ונסר ופסל ונסר ופסל מהאי גיסא דהוו להו שני פסלין באמצע ואיכא הכשר סוכה באמצע אמר אביי אויר שלשה בסוכה גדולה ומיעטו בין בקנים בין בשפודין הוי מיעוט בסוכה קטנה בקנים הוי מיעוט בשפודין לא הוי מיעוט והני מילי מן הצד אבל באמצע פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר [א]יש לבוד באמצע וחד אמר אין לבוד באמצע מ״ט דמ״ד יש לבוד באמצע דתניא [ב]קורה היוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל אחר וכן שתי קורות אחת יוצאה מכותל זה ואחת יוצאה מכותל אחר ואינן נוגעות זו בזו פחות משלשה אינו צריך להביא קורה אחרת שלשה צריך להביא קורה אחרת ואידך שאני קורות דרבנן מאי טעמא דמאן דאמר אין לבוד באמצע דתנן [ג]ארובה שבבית ובה פותח טפח טומאה בבית כולו טמא מה שכנגד ארובה טהור טומאה כנגד ארובה כל הבית כולו טהור אין בארובה פותח טפח טומאה בבית כנגד ארובה טהור טומאה כנגד ארובה כל הבית כולו טהור ואידך שאני הלכות טומאה דהכי גמירי להו דרש רבי יהודה בר אלעאי בית שנפחת וסיכך על גביו כשרה אמר לפניו ר׳ ישמעאל ברבי יוסי רבי פריש כך פירש אבא ארבע אמות פסולה פחות מארבע אמות כשרה דרש רבי יהודה בר אלעאי אברומא שריא אמר לפניו רבי ישמעאל ברבי יוסי רבי פריש כך אמר אבא של מקום פלוני אסורה של מקום פלוני מותרת כי הא דאמר אביי האי [ד]צחנתא דבב נהרא שריא מאי טעמא אילימא משום דרדיפי מיא והאי דג טמא כיון דלית ליה חוט השדרה לא מצי קאים והא קא חזינן דקאי אלא משום דמליחי מיא והאי דג טמא כיון דלית ליה קילפי לא מצי קאי והא קא חזינן דקאי אלא משום דלא מרבה טינייהו דג טמא אמר רבינא והאידנא דשפכי נהר איתן ונהר גמדא להתם אסירא [ה]אתמר [ו]סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין כשרה שאין לה פצימין אביי אמר כשרה ורבא אמר [ז]פסולה אביי אמר כשרה אמרינן

כו׳, ואם אמרינן לבוד באמצע למה הבית טהור הלא מאהיל על הטומאה, אלא שמע מינה אין דין לבוד באמצע. ודחי שאני הלכות טומאה דהכי גמירי. אתמר סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין כשרה, פיר׳ לחיים, ושאין לה פצימין, אלא סיכך על גבי כותלי בתים אחרים, אביי אמר כשרה,

---

קיג׳ א מיי׳ פ״ה מהלכות סוכה הלכה כ טור״ע א״ח סימן תרלב סעיף ב: **קיד ב** מיי׳ פי״ז מהל׳ שבת הלכה כד טור״ע א״ח סימן שסג סעיף כא:
קטו ג מיי׳ פט״ז מהל׳ טומאת מת הלכה ח סמג עשין רלא:
קטז ד ה מיי׳ פ״ד מהלכות סוכה הל׳ ח ט סמג עשין מג טור״ע א״ח סימן תרל סעיף ח:

רבינו חננאל (המשך)

גביו אם יש בין כותל לסיכוך ד׳ אמות פסולה, שמע מינה ד׳ אמות פסולה הא פחות מד׳ כשרה, וזהו אחד מן המחיצות והיא דופן עקומה דקיימא לן הלכה למשה מסיני אליבא דר׳ מאיר. וכיון שהיא ג׳ אמות ושליש מהאי גיסא, וג׳ אמות ושליש מהאי גיסא, וסכך כשר באמצע ח׳ טפחים שהן שיעור סוכה, רואין כאילו הן שני פסלין (הן) שהן באמצע היא הסוכה, ואילו הנסרים והפסלין מזה הצד ומזה הצד חשובין כדפנות, ודנין אותן כאילו כדופן עקומה, לפיכך היא הסוכה כשרה. ומצאנו אותו מפורש בירושלמי ר׳ לוי בשם ר׳ חמא בר׳ חנינא, כתיב וסכת על הארן את הפרוכת מיכן שהדופן קרוי סכך, ומיכן שעושין דפנות בדבר שמקבל טומאה, כגון הפרוכת שהיא דופן. ואפילו דופן מקצתו עומד ומקצתו עקום נקרא דופן, וראיה לזה הפרוכת, וכשר הוא. ומפני מה אמרו ח׳ אמות מצומצמות, כדי שיבאו פסלין דבוקין באמצע, שאם יוסיף יפסד החשבון, ואם יהיה הסכך ד׳ אמות פסול. וקיימא לן כשמואל בהא, דהא סוגיא דשמעתא כוותיה. וכן המקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המטה כענין הזה, בהא מוקמינן להו, בדופן עקומה, כבית שנפחת וכחצר המוקפת אכסדרה, כן סוכה המוקפת בדברים שאין מסككין בהן, כגון השפודין וארוכות המטה וכיוצא בהן. אויר פחות מג׳ טפחים בצדדין, אמרינן כלבוד דמי, כדתנן הרחיק את הסיכוך ג׳ טפחים מן הדפנות פסולה הא פחות מג׳ אמרינן כלבוד דמי וכשרה. אויר פחות מג׳ באמצע, פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אמר יש לבוד באמצע גמר לה מקורה [נ״א: מן הקורה], דתניא קורה היוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל זה שכנגדו, וכן שתי קורות אחת יוצאה מכותל זה ואחת מכותל זה, ואינן נוגעות זו אצל זו, אם יש ביניהן פותח פחות מג׳ טפחים אין צריך להביא קורה אחרת, דאמרינן דפחות מג׳ כלבוד דמי, שלשה צריך להביא קורה אחרת עליהם, לסתום הפתוח שביניהן. והחולק דוחה שאני קורה דמדרבנן היא, אבל סוכה שהיא מן התורה לא אמרינן בה לבוד באמצע. דתנן ארובה בתוך הבית ובה פותח טפח, טומאה בבית כנגד ארובה טהור, טומאה כנגד

ולמאי דפי' בקונטרס דלאביי פי תקרה יורד וסותם מכל לד קשה דהא לבתר הכי מסיק דכי אפחית דופן אמצעית וגשתייר בסוכה שתי דפנות זו כנגד זו כמין מבוי מפולש דבהא מודי אביי דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם כ"ש כאן דאין לה דפנות כלל ומיהו בקונטרס חילק משום דהתם מיירי בחצר בלא אכסדרה דפירש לדידך דאמרת פי תקרת אכסדרה יורד וסותם תימא נמי בסוכה העשויה בחצר מסוככת בנסרים עבים שאין רחבים ד' ונפחת דופן האמצעי ושניס מכאן ומכאן קיימין מכשרת לה נמי על ידי פי תקרה שלה ותימא בה פי תקרת נסרים יורד וסותם אמר ליה בהיא מודינא לך כיון דאויר פתוח לנגדה דמיא למבוי מפולש ועשוי לקפנדריא ולבקעת רבים משמע מתוך פירושו שרולה לפסול יותר לפי שאויר החצר מקיף סביב לסכך מהיכא דתקרת האכסדרה מקפת לו משום דהאי דמי טפי למבוי מפולש מהאי וסברא משונה היא לפיכך נרא' כי (ה) מעיקרא פליגי בסיכך על אכסדרה שאין לה פלימין בשם לה שתי דפנות בהלכתן כמין גאם מזרח ודרום או מזרח וצפון דאורחא דמלתא למיעבד ניעות קלת ואע"ג דאין כאן שלישית כלל שרי אביי על ידי פי תקרה ורבא מקשה לאביי דאילו היו שתים זו כנגד זו ולאמצעית אי הוה שרי לה על ידי פי תקרה והאי דנקט הפחית לאו דוקא דהוא הדין אם נעשית כך מתחלה ושמא כשנעשית כך מתחלה שייך ביה נמי לשון פחיתה ואמר ליה אביי בהא מודינא לך דלא אמרינן פי תקרה משום דהוה כמבוי מפולש דלית להו לרבנן פי תקרה כדתנן בסוף כל גגות (עירובין דף לה.) דפליגי בבונה עליה על גבי שני בתים ואפילו רבי יהודה דשרי התם הני מילי גבי שבת דאית ליה שתי מחיצות דאורייתא אבל גבי סוכה דשלש מחיצות דאורייתא מודה דמפולשות לא אמרינן בה פי תקרה יורד וסותם ורבא דהוה מקשה סלקא דעתיה דאפילו לרבנן דלית להו פי תקרה התם אמר אביי כאן פי תקרה יורד וסותם מיגו דשייך לגבי אכסדרה שאינה מפולשת דהוה אמרינן פי תקרה אם היתה גריכה מהני נמי לגבי סוכה המפולשת ומיהו לפי מה שפירשתי קשיא דמשמע פרק כל גגות (שם דף לג.) דמפולשת מכשר נמי אביי דאמר ליה רבא לאביי ולא מלינן מחיצה לאיסור והא סיכך ע"ג אכסדרה שיש לה פלימין כשרה ואלו השוה את פלימיה פסולה אמר ליה לדידי כשרה לדידך סילוק מחיצות היא והשתא יש לה פלימין דהתם לא הוי כיש לה פלימין דהכא דעל כרחך בהיא דהתם פליגי וזהו פי' דשמעתין דהתם לפי מה שפירש בקונטרס שם דסיכך על גבי אכסדרה שיש לה פלימין יש לה שתי דפנות בהלכתן לארכה ועשויה כמבוי ובדופן שלישית קבועים עמודים בזויות ויש להן טפח כשרה דתנן שתים בהלכתן ושלישית אפילו טפח ואפילו השוה את הפלימין שבנה שתי מחיצות בתוכה אבל מחיצות הראשונות ונמצאו פלימין עומדין בין ג' המחיצות מכאן ובין ג' המחיצות מכאן ובתוך האכסדרה אין נראין פסולה דאין לה אלא שתי מחיצות לדידי כשרה (ג) דפליגא עלך בהא מילתא דאפילו אין לה שום מחיצה דאית לי פי תקרה יורד וסותם דסתם אכסדרה תחובין לו קורות מלמעלה מעמוד לעמוד שעליהן נותנין את התקרה והנך קורות יש להן פה דהיינו תקרה שאינה עגולה אלא מרובעת ולדידך נמי דאמרת פסולה אין כאן מחיצה לאיסור דהכא היינו טעמא שסילק מכאן את הפלימין ואת המחיצות הראשונות על ידי מחיצות הללו ומעמידה על אלו לבדן והשתא לפי מה שחילק בקונטרס בין מפולשת לאויר החצר למפולשת לאכסדרה ניחא אבל לפי מה שפירשתי קשיא ולריך לומר דשתי דפנות דהתם לאו במפולשות זו כנגד זו אלא כמין גאם כדפריש' והפלימין במקום שלישית של טפח וארבע פלימין לארבע זויות של אכסדרה שכן דרך להושיב קורות מעמוד לעמוד לבנות עליהם תקרת האכסדרה ואותן העמודים בולטין בראשי הדפנות במקום טפח וכשהשוה פלימה שעשה מחיצות אחרות כנגד אותן שתים כמין גאם מבפנים לפלימין ואינן נראין בתוך הסוכה ומ"מ לאביי כשרה מכח פי התקרה אפילו ליכא מחיצות כלל ומיהו פלימין דשמעתין דפליגי בהו בדידך לישנא מכח לבוד לריך לאוקומי במוקפת פלימין הרבה ואין שם מחיצות כלל אלא הנך פלימין נעשין מחיצות לסוכה מכח לבוד ואם באנו להשוותה להיא דעירובין ויש לה שתי מחיצות והפלימין לזויות לריכין אנו לומר שיש לכל זוית שני פלימין סמוכין זה לזה בתוך שלש ואין בעובדין טפח אלא מכח לבוד וכ"ש דיחא ליה טפי טעמא דרבא דמלינן למימר דקסבר דגמירי טפח בלא לבוד דלא אמרינן לבוד אלא למחיצות שלימות ולא למחיצה של טפח:

אכסדרה בבקעה. בפרק כל גגות (עירובין דף לד:) פירש בקונטרס דנקט בבקעה משום דבבקעה הויא אכסדרה פרולה מארבע רוחותיה ועומדת קירויה על ד' יתידות אבל בעיר סתם אכסדראות סמוכות לבית או לחצר ודופן הבית סותמה מאחריה ומודה שמואל התם דיורד וסותם וזהו כפי גרסתו דגרים בשלהי כל גגות (שם דף לד:) ומי אית ליה לשמואל פי תקרה יורד וסותם ומשני כי לית ליה בד' אבל בג' אית ליה ופירש שם בקונטרס כי לית ליה בד' במקום שלריך לעשות ארבע מחיצות בסתימת פי תקרה כגון אכסדרה אבל בג' אם היתה בה מחיצה אחת כהלכתה ופי תקרה לשלש מחיצות מכשר וקשיא דהא מוקמינן הכא אביי כרב ולעיל קאמר אביי בהיא מודינא לך משום דהוה כמבוי מפולש אלמא דאפילו בשתי מחיצות לית ליה פי תקרה כ"ש היכא דליכא כלל ואם באנו לחלק משום דאיסור בקעה דהתם כרמלית דרבנן אם כן לרבא נמי נימא הכי ועוד פליגי ר' יהודה ורבנן בסוף כל גגות (שם דף לה.) גבי שתי מחיצות ברה"ר אי אמרינן פי תקרה או לא וגבי בקעה אמר רב פי תקרה אפילו בלא מחיצות אם לא משום דזה מדאורייתא וזה מדרבנן ור"ת גרים איפכא וכן ר"ח כי לית ליה בשלש כלומר כשאין בו כי אם שלש מחיצות והרביעית פרולה במלואה דסתם אכסדרה כך היא כדאמרינן בשלהי לא יחפור (ב"ב דף כה:) עולם לאכסדרה הוא דומה ורוח לפונית אינה מסובבת ואמר בהקומץ רבה (מנחות דף כט:) מפני מה נברא העולם בה"א מפני שדומה לאכסדרה שכל הרולה לנאת יצא אבל בארבע כשיש שם ארבע מחיצות כגון שיש ברביעית שני לחיים ומשהו דאיכא שם מחיצה אע"פ שפרולה ביתר מעשר אית ליה פי תקרה ורב אפילו פרולה במלואה ואפי' בשתי מחיצות אית ליה פי תקרה ובלבד שלא יהא מפולש מדקפריך בשלהי כל גגות (עירובין דף לד:) גבי וכן בית שנפרץ משתי רוחות מאי שנא מרוח אחת דאמרינן פי תקרה יורד וסותם משתי רוחות נמי אמרינן פי תקרה יורד וסותם ומשני רב כגון שנפרץ בקרן זוית (ג) דקירויו באלכסון והדתניא התם לעיל בההוא פירקא (דף לג.) בית שחליו מקורה וחליו אינו מקורה גפנים כאן מותר לזרוע כאן דאמרי' פי תקרה יורד וסותם אע"ג דליכא התם שם ד' מחיצות אין לדמות כלאים לשבת דאפילו פאות מותר לכלאים כדאמרינן פ"ק דעירובין (דף יא.) והאי דנקט הכא בבקעה לפי' ר"ת יש לפרש דנקט בקעה שהוא מקום איסור טלטול דבקעה שהיא כרמלית ח"ל משום דאיירי נמי באכסדרה שיש לה שתי מחיצות דהתם נמי אית ליה לרב פי תקרה ובלבד שלא תהא מפולשת כדפרישית ואי הוה נקיט אכסדרה שבחצר הוה משמע דווקא כשיש לה שלש מחיצות דסתם אכסדרה שבחצר מושכת בכל אורך שבחצר או ברוחב אלא שהיא עד אמצע החצר ופרולה במלואה לפנים:

אמרינן פי תקרה יורד וסותם רבא אמר פסולה לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אמר ליה רבא לאביי לדידך דאמרת פי תקרה יורד וסותם אפילו הפחית דופן אמצעי אמר ליה מודינא לך בההיא דהוה ליה כמבוי המפולש לימא אביי ורבא בפלוגתא דרב ושמואל קמיפלגי דאתמר (ה) אכסדרה בבקעה רב אמר אמותר לטלטל בכולו דאמרינן פי תקרה יורד וסותם ושמואל אמר אין מטלטלין בה אלא בד' אמות דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אליבא דשמואל כ"ע לא פליגי כי

אמרינן פי תקרה יורד וסותם. מכל לד: רבא אמר פסולה לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם. כדמפרש טעמא לקמן. פי תקרה עוביין של נסרים בחודן וכן (ג) עודי ראשיהן הכלה לצד סוכה: לדידך דאמרת פי תקרת אכסדרה יורד וסותם. תימא הכי נמי בסוכה העשויה באמצע חצר ומסוכך בנסרים עבים שאין רחבים ד' ונפחת דופן האמצעי ושניס מכאן ומכאן קיימין מכשרת לה נמי על ידי פי תקרה שלה ותימא בה פי תקרת נסרים יורד וסותם אמר ליה בהיא מודינא לך כיון דאויר פתוח לנגדה דמיא למבוי מפולש ועשוי לקפנדריא ולבקעת רבים משמע מתוך פירושו שרולה לפסול יותר לפי שאויר החצר מקיף סביב לסכך מהיכא דתקרת האכסדרה מקפת לו משום דהאי דמי

(ה) עירובין [כה. ל:] לד:.
(ג) [ויהן רש"ם].

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה סיכך על גבי וכו' וסברא משונה היא לפיכך נראה כי פליגי מעיקרא בסיכך על גבי אכסדרה: (ב) בא"ד לדידי כשרה דפליגנא עלך: (ג) ד"ה אכסדרה וכו' שנפרץ בקרן זוית וקירויו באלכסון:

מוסף רש"י

אכסדרה בבקעה. אכסדרה מקוסה בגג חלק כעליות שלנו ואינו משופע והיא קיוני שבכל הש"ס (עירובין כה.) הבקעה כרמלית, כדאמרינן ביציאות השבת (שבת ו:) ואכסדרה זו פרולה מד' וזחוותיה ועומד קירויה על ד' יתדות ונותנין ד' קורות מיתד ליתד ועליהן מסדרין הנסרין, ואותן הקורות קרי פי תקרה, והאי דנקט בקעה משום דבעיר סתם אכסדראות סמוכות להקיף בית או חצר, ואיכא מחילה אחת או שתים, ומודה שמואל התם דמטלטלין (עירובין צ:).

רבינו חננאל

פי תקרה יורד וסותם, כלומר רואין בדעת כאילו קצה הסכך יורד וסותם, כדקיימא לן גוד אחית מחיצתא, ולא סמכינן אכותלי בתים העשוים לבתים ואחורי הבתים נעשין כותלי הסוכה. רבא אמר פסולה, לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אלא בענין שלשה דפנות הנראות לעין כי הן לסוכה. לימא בפלוגתא דרב ושמואל פליגי, דאתמר אכסדרה בבקעה, כגון שהעמיד ד' עמודים בבקעה וסיכך עליהן, רב אמר מותר לטלטל בכולה ושמואל אמר אין מטלטלין בה אלא בד' אמות. ודחינן לה, אליבא דשמואל כולי עלמא לא פליגי,

כי פליגי. אביי ורבא: **אליבא דרב.** ומילתיה דרבא לא דחיק לאוקמא בפלוגתא דאפילו אליבא דרב פליג למיפסלה: **דמחיצות.** פי תקרה זה גשם אכסדרה נעשה להיות לו מחיצה לחלל זה אבל לא להיות מחיצה לאויר שחוצה להן ואילו מחיצה מעלייתא היא הוה סמכינן עלה אבל לאכסורה ע"י גוד אחית לא דכי אגמריה רחמנא למשה לגוד אחית במחיצה העשויה לחלל שלה אגמריה ולא לחוצה לה. ומיהו היכא דיש לה פצימין אע"ג דלגוואי עבידן לגוד בפחות משלשה כמחיצה סתומה היא: **תנן וכן חצר המוקפת אכסדרה.** וגג אכסדרה מפסיק בין מחיצות הבתים לאויר שסיכך עליו אם יש ברוחב הגג ד' אמות פסולה דתו לא מהני לה מחיצות הבתים: **אליבא דאביי.** במקום אביי ובשבילו שתהא משנה זו מתורגמת לפי דבריו: **כשהשוה את קירויו.** שעשה קירויו גמוך ולא נתן רחשי קנים על גבי תקרה שיהא פי תקרה גרוה בה אלא מלאן בשוה לפי הנסרים שאין חודן גרוה בסוכה. כל תקרת גגותיהן חלקה ושוה היתה ולא שיפוע כעין שלנו אלא כתקרת עליות: **והא שמעתא.** דאביי ורבא: **דברי הכל פסולה.** דכיון דתקרה לחלל אכסדרה עשויה ולא לאויר שחוצה לה אין פיה נעשה מחיצות לאויר: **יש לה פצימין.** בפחות משלשה: **אביי אמר כשרה אמרינן לבוד.** ואע"פ שהפצימין לחלל אכסדרה נעשו ולא לאויר החיצון הויא לה מחיצה דכל פחות משלשה סתימת מעלייתא היא ושדייה להכא ולהכא: **ורבא אמר פסולה.** דלבוד לאו מחיצה היא אלא מהלכה למשה מסיני גמירי לה וכי גמירי לה להיות מחיצה לחלל הנעשה בשבילו אבל למשדייה להכא ולהכא לא: **והלכתא כלישנא קמא.** דרבא ולא כלישנא בתרא דלבוד אמרינן אפילו לאויר אבל סתימת פי תקרה לא אמרינן אלא לחלל: **רב אשי אשכחיה לרב הונא בו'.** סוכה זו שתים כהלכתן היו לה דרוס ומזרח והשלישית סמוכה לאכסדרה ולא היה עושה בה טפח שאמרו חכמים: **אחוי ליה.** שהיה פליס שבו טפח ויותר עומד אצל היולא אבל משון רחבו לאחורי סוכה בתורך שהאכסדרה עודף על הסוכה ואינו נראה לתוכה אלא עומד בשוה לדופן בסופו: **ושוה מבפנים.** לאותם העומדים בפנים אינו נראה אבל לאותם העומדים באכסדרה להלן מכנגד הסוכה ואין רואין את חללה נראה רוחב פליס זה בהתחלתה דופן שלישית לסוכה: **דאמר מר.** לענין מדוי שהכשירו בלחי אם נתנו להלן מן הפתח ששה וכלה עודי הלחי עם אורך הדופן שבפנים ונראה שהוא סוף הדופן שאינו בולט כלום לתוך חלל הפתח אבל בולט הוא אלא רשות הרבים כנגדו או מן הצד ומיכר לעומדים מבחוץ שאינו מן הדופן: **נידון משום לחי.** והכא נמי נידון משום דופן: **והיינו פליטה.** זהו פליס שלה: **לאחורי סוכה.** חוץ לדופן אמצעי שהוא אחורי' של הסוכה: **קנים.** מן הסכך: **והא בעינן הכשר סוכה.** שהיא שבעה טפחים דעל כרחך סוכה באפי נפשה היא ומובדלת מזו: **לבראי לא עבידי.** דופן אמצעי זה לא לכך נעשה וגם שבצדדין תחלתן גשם סוכה (א) נעשו אלא שהכניס דופן אמצעי לתוכן [אחר] שראה שהיתה דייה בכך: **לפנים מן הסוכה.** אלא דופן רביעי הפתוח משוכין ויוצאין להלן מאורך דפנות הצדדין: **וממשכא ואזלא חד דופן.** מדופני הצדדין בהדייהו: **מהו דתימא.** כיון דלא נח יהא אלא לאויר. ופשיטא דכשר דאפילו לאויר החמור ממנו אינו פוסל בשיעור זה: **אמר ליה רבי אבא.** להכי אתי נידון בסוכה דאשמעינן תנא לומר שישנים תחתיו דאילו אויר פחות משלשה מצטרף להשלים שיעור הסוכה אבל אין ישנים תחתיו: טיט

ממשיך דופן שני בהדה מוכח מילתא דבאפיה נפשה היא והא לית בה שבעה טפחים בהכשר סוכה: **מלגאה.** ה"ג **מהו דתימא תיפסל בהך פורצא: יולא מהכשר.** שאינו מסוכך בהלכות סוכה: **מפורס סוכה.** שאפילו מין כשר אינו: **לא יהא אלא לאויר.** ופשיטא דכשר דאפילו אויר החמור ממנו אינו פוסל בשיעור זה: **אמר ליה רבי אבא.** להכי אתי נידון בסוכה דאשמעינן תנא לומר שישנים תחתיו דאילו אויר פחות משלשה מצטרף להשלים שיעור הסוכה אבל אין ישנים תחתיו: טיט

אחוי ליה נראה מבחוץ ושוה מבפנים. תימה היאך הוא מועיל בסוכה כיון דלא מיכר מבפנים שלישית של טפח דאי משום מיגו חדא דאמטו מי לא עבד רב בהגא סוכה אלא בשבת ועוד דלשלישית דאורייתא לא מהני מיגו כדפי' לעיל:

לבראי לא עבידי. פי' בקונטרס דופן אמצעי זה לא נעשה לכך וקשה דממתניתין שמעינן ליה דכשר דקתני וכן חצר המוקפת אכסדרה דאם אין מן הסותם לסיכוך ד' אמות כשרה אע"ג דמחיצות בית לאו לבראי עבידי כדאמרינן לעיל (דף יז.) וגראה דאקנים היוצאים לאחורי סוכה קאי ואית ספרים דגרסי בהדיא מהו דתימא הני קנים לגוואי עבידי לבראי לא עבידי ס"ד לפוסלה לפי שאינה עשויה לגל קמ"ל דכשרה: **לא יהא אלא אויר.** ופשיטא דכשר דאפילו האויר החמור ממנו אינו נפסל בשיעור זה אמר ליה רבי אבא להכי אתי נידון בסוכה דאשמעינן לומר שישנים תחתיו דאילו אויר פחות משלשה מצטרף להשלים שיעור הסוכה אבל אין ישנים תחתיו כך פירש בקונטרס וקשיא אמאי נקט ר' אושעיא סוכה קטנה הא בסוכה גדולה נמי איצטריך לאשמועינן דישנים תחתיו ודוחק הוא לומר דנקט סוכה קטנה משום דאשמעינן דה תרתי דמצטרף וישנים תחתיו ועוד קשה דכל מקום משבינן אויר פחות משלשה כסתום על ידי לבוד ולא דמי לסכך פסול פחות מג' דאין שייך לעשותו כסתום בסכך כשר מאחר דיש בו סכך פסול ועוד מי יוכל להזהר בסוכה מלאה נקבים שאין עלתה מרובה מחמתה אלא משהו שלא יהן כנגד הנקבים [9] וגרא' כספרים דגרסי' התם אויר מצטרף וישנים תחתיו וזה מצטרף ואין ישנים תחתיו כלומר הא דאפשיטא דכשר אפילו אויר החמור ממנו אינו נפסל כשיעור זה אדרבה סכך פסול חמור ממנו דאין ישנים תחתיו והוה אמינא מטעם זה דאין מצטרף כדמתמה בתר הכי מי איכא מידי ומיהו קשיא מסיککה בשפודין דמכשירין בשיש ריוח ביניהן כמותן ואי אפשר שלא (יתן) כנגד השפודין לכך צריך לפרש בשיש הכשר סוכה בלא האויר ובלא הפסול ישנים תחתיו בין זה בין זה ולהכי נקט סוכה קטנה ובירושלמי דברכות פרק שלשה שאכלו משמע דאויר מצטרף ואין ישנים תחתיו כפירוש הקונטרס וז"ל אגן קיימין בסוכה וילפינן מטיט הנרוק דתנינן תמן הרחיק הסיכוך מן הדפנות ג' טפחים פסולה פחות מכאן כשרה מהו לישן תחתיו התיב ר' יצחק בן אלישב הרי טיט הנרוק שמשלים במקוה ואין מטבילין בו אף הכא משלים בסוכה ואין ישנים תחתיו: טיט

כי פליגי אליבא דרב אביי כרב ורבא אמר לך עד כאן לא אמר רב התם אלא דמחיצות לאכסדרה הוא דעבידי אבל הכא דלאו להכי עבידי לא תנן [6] וכן חצר המוקפת אכסדרה ואמאי נימא פי תקרה יורד וסותם [3] תרגמה רבא אליבא דאביי כשהשוה את קירויו בסורא מתני להא שמעתא בהאי לישנא בפומבדיתא מתני סיכך על גבי אכסדרה שאין לה פצימין דברי הכל פסולה יש לה פצימין אביי אמר כשרה רבא אמר פסולה אביי אמר כשרה אמרינן לבוד רבא אמר פסולה לא אמרינן לבוד והלכתא כלישנא קמא רב אשי אשכחיה לרב כהנא דקא מסכך על גבי אכסדרה שאין לה פצימין אמר ליה לא סבר מר הא דאמר רבא יש לה פצימין כשרה אין לה פצימין פסולה אחוי ליה נראה מבפנים ושוה מבחוץ אי נמי נראה מבחוץ ושוה מבפנים דאתמר [3] נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי ולחי היינו פצימין תנא [7] פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה מאי פסל היוצא מן הסוכה אמר עולא קנים היוצאים לאחורי סוכה והא בעינן שלש דפנות בדאיכא והא בעינן הכשר סוכה בדאיכא והא בעינן צלתה מרובה מחמתה בדאיכא אי הכי מאי למימרא מהו דתימא הואיל ולגוואי עבידי ולבראי לא עבידי אימא לא קמ"ל רבה ורב יוסף אמרי תרווייהו הכא [3] בקנים היוצאים לפנים מן הסוכה ומשכא ואזלא חדא דופן בהדייהו מהו דתימא הא לית בה הכשר סוכה קמ"ל רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לא נצרכה אלא לסוכה שרובה צלתה מרובה מחמתה ומעוטה חמתה מרובה מצלתה מהו דתימא תפסל בהך פורתא קא משמע לן ומאי יוצא יוצא מהכשר סוכה רבי אושעיא אמר לא נצרכה אלא לסכך פסול פחות משלשה בסוכה קטנה ומאי יוצא יוצא מתורת סוכה מתקיף לה רב הושעיא לא יהא אלא אויר ואויר פחות משלשה טפחים בסוכה קטנה מי פסיל אמר ליה רבי אבא זה מצטרף וישנים תחתיו וזה מצטרף ואין ישנים תחתיו ומי איכא מידי דאצטרופי מצטרף והוא עצמו אינו כשר אמר רבי יצחק בן אלישב אין

סוכה מלאכה

כלבוד דמי, אבל סכך פסול מצטרף לר' אמות מן הצד ואין ישנין תחתיו, כדתנן נתן עליה נסר שרחב ד' טפחים כשרה ובלבד שלא ישן תחתיו. ויש שמחליף ומפרש. ומתמיה ומי איכא מידי דמצטרף להכשיר והוא עצמו פסול.

(א) נראה לל"ל נידון כלחיים והיינו דאמרינן לבוד קבן זוית וכו'.

(א) לעיל יז., ב) [שבת נב: וש"נ], ג) עירובין ט:, ד) [תוספתא פ"ב ה"כ], ה) [לחי ל"ל כהתחלת], ו) ל"ל ישן,

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לבראי וכו' לפס סוכה הפנימית נעשו אלא:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לא יהא וכו' ונראה בספרים דגרסי התם אויר. עיין עירובין דף י ע"ב תוס' ד"ה עוד האמלא:

רבינו חננאל

כי פליגי אליבא דרב, אביי כרב, ורבא אמר לך עד כאן לא אמר רב מותר לטלטל בכולה, אלא משום דהני מחיצות לאכסדרה עמדו [נ"א: עבידן] ומגואי איכא המחיצות, אבל הכא דמאבראי, דלא עבידן לסוכה, לא. חלוקת רב ושמואל בסוף פרק כל גגות העיר. ואקשינן ממתני', תנן סיכך על גבי אכסדרה כו', אי אמרת פי תקרה יורד וסותם אמאי היא פסולה. תרגמה רבא אליבא דרב דאביי בשהשוה, פיר' קירוי הסוכה לאכסדרה ודיבקם, שאין נראית תקרת הסוכה חלוקה מן האכסדרה להיודע שהיא פי תקרה. והלכתא כרבא בהאי לישנא, כי אכסדרה שאין לה פצימין פסולה ואם יש לה פצימין כשרה. וצורת פצימין מיפרשא לקמן, נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי, והיינו פצימא. וגרסינן בעירובין פרק מבוי, אמר רבה אמר רב הונא נראה מבחוץ שהוא לחי ושוה מבפנים, נידון משום לחי להתיר הפנימי ששוה לו, ומותבינן עליה הא דתנן חצר גדולה שנפרצה לקטנה גדולה מותרת וקטנה אסורה מפני שהיא כפתחא של גדולה, אמאי, תשרי קטנה בכותלי הגדולה בנראה מבחוץ ושוה מבפנים. ומשני התם במופלגות כו'. ואסיקנא התם והלכתא נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי. וגרסינן בירושלמי פרק א' [דעירובין], אבני הבנין היוצאות מן הבנין אם אין בין אחת לחברתה ג' טפחים [6] נידון כלבוד, והיינו לחי. קרן זוית יוצא מיכן וקרן זוית יוצא מיכן נידון כלחיים. כותל הנכנס ונראה כפס מבפנים ושוה מבחוץ, או נראה כפס מבחוץ ושוה מבפנים, נידון כלחיים. היה משוך רואין אותו כאילו הוא כפס. התיב רב חסדי והתנן חצר גדולה שנפרצה לקטנה כו', ויעשו כותלי גדולה כלחיים אצל כותלי קטנה והותרה קטנה, ופריק, תפתר במשוכין יתר מעשר וכו'. והאי דאמרינן בשמעתין לגבי פצימין אמרינן לבוד, כי האי גוונא הוא, כגון דאיכא אבנים ויש ביניהן פחות משלשה טפחים, אמרינן לבוד, ובניין הוא, ונידון משום לחי. **רב אשי** דאשכח לרב כהנא דמסכך על גבי אכסדרה שלא היו פצימיה נראין מבחוץ, ואמר ליה רבא כי האי גוונא פסיל. עייליה ואחוי ליה נראה מבפנים ושוה מבחוץ ואמר ליה היינו פצימא.

מוסף רש"י

וכן חצר המוקפת אכסדרה. כל חצר שבהש"ס לפני הבתים והבתים פתוחין לו, חצר זו מוקפת בתים ממוכה ופתוחין לה קניב מג' רוחותיה ולפני הבתים עשו אכסדראות קניב לשלשה רוחותיה והאכסדרה פתוחה היא ואין לה דופן לגד החצר ויש עליה תקרה וחב סיכך על גבה כל אויר של כל חצר שבאמצע היקף אכסדראות ואין דופן לסוכה זו אלא מחיצת הבתים המפסיקות בין בתים לאכסדרה ומגלאת תקרת האכסדרה מפסקת קניב בין סכך לדפנות, אם יש ברוחב האכסדרה ד' אמות פסולה, פחות מארבע אמות כשרה, דאמרינן דופן עקומה, דומגת לדבר קלישטר"ל נלשון אשכנז של אחה אומות, הם הגלמים שיש לה אויר שיש בה שבעים היקף אכסדרה קניב לו (לעיל יז.). **נראה מבחוץ ושוה מבפנים.** שמשך כל הלחי לחוץ ושולו הפנימי ונכנס בעובי כותלי המבוי ואינו נראה מבפנים אלא דומה כמוסיף על אורך הכותל אבל מבחוץ ניכר שאינו מכותל המבוי שהרי נמשך להלאה מרוחב הכותל (ערובין טז:). **פסל היוצא מן הסוכה.** אם יש הכשר סוכה בימה ועוד יש בסוכה משם והלאה פסל, היינו סכך העשוי בפסולת גורן ויקב, שזהו דרכן לעשות, ויוצא מהכשר סוכה, שאין לו הכשר לפנים (לעיל ד.).

רבינו חננאל (המשך)

וקיימא לן כלישנא קמא דרבא וכן הלכה. **תנא פסל היוצא מן הסוכה נידון בסוכה.** ואוקימנא קנים היוצאין מן הסוכה לאחורי הסוכה, ויש בהן ד' טפחים שיעור סוכה קטנה. מהו דתימא הני דפנות הואיל ולגואי עבידן לבראי לא עבידן פסולה, קמ"ל כיון דלשם צל בעלמא עבידן כשרה. **רבה ורב יוסף** אמרי בקנים היוצאים לפני הסוכה, ומשכה ואזלה דופן אחת בהדייהו, מהו דתימא הואיל ושלמה להו סככא אפלגא דדופן, האי סוכה אחריתי היא, קמ"ל. דברי ר' יוחנן פשוטין הן. **ר' אושעיא אמר** לא נצרכא אלא לסכך פסול פחות מג' בסוכה, בסוכה קטנה עסקינן, ואמאי פסל יוצא קרי ליה, מפני שהיא מהכשר סוכה. ומותבינן עליה לא יהא אלא אויר, דלא אשכחן בפוסלי סוכה פחות הימנו, וכי אויר פחות מג' טפחים פוסל בסוכה קטנה. ודחי רבא אויר פחות מג' מצטרף וישנין תחתיו, דקיימא לן

קיח א מיי' פי"ז מהל' שבת הלכה כב סמג עשין ל טוש"ע ס"ת סי' שסג סעיף יג:

קיט ב ג מיי' פי"ד מהלכות סוכה הלי' ג סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרלא סעיף ז:

טיט הנרוק יוכיח. פירש בקונטרס כדתנן במסכת מקוואות (פ"ז מ"ח) ואלו מעלין ולא פוסלין השלג והברד והכפור והגליד והמלח וטיט הנרוק ומעלין היינו משלימין אבל בפני עצמו לא וקשה דמה יוכיח הוא זה דאויר נמי בפני עצמו לא ואין זה יוכיח דטיט הנרוק בשעה שהוא משלים חזי לטבילה ולא דמי לאויר דאין ישנים תחתיו אפילו בשעה שהוא מצטרף וגראה דטיט הנרוק נמי אפילו בשעה שמצטרף אין מטבילין בו והכי תנן במסכת מקוואות פרק שני (מ"י) מקוה שיש בו ארבעים סאה מים וטיט ר' אליעזר אומר מטבילין במים ואין מטבילין בטיט ר' יהושע אומר במים ובטיט בא"ה טיט אומרו בטיט שהמים צפין על גביו על גביו ואם היו המים מלא אחד מודה רבי יהושע שמטבילין במים ואין מטבילין בטיט ואיזה טיט אמרו בטיט שהקנה יורד מאליו דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר מקוס שאין קנה המדה עומד אצל אליעזר בן דלעאי אומר מקוס שהמשקולות יורדות ר"א אומר היורד בפי החביות ר' שמעון אומר הנכנס בשפופרת העוד רבי אליעזר בר צדוק אומר הנמדד בלוג ומיהו קשה דאמר ר"ל פרק ג' דזבחים (דף כב.) כל המשלים למי מקוה משלים למי כיור ולרביעית אינו משלים ופריך למעוטי מאי אילימא למעוטי טיט הנרוק היכי דמי אי דאין פרה שוחה ושותה ממנו אפילו למקוה נמי אינו משלים והשתא אי איתא דטיט דפליגי ר' אליעזר ור' יהושע הוא טיט הנרוק היכי שביק כל הני שיעורי דר' מאיר ור' יהודה ואצא אליעזר וכולהו תנאי דמקוואות ונקט שיעורא דפרה שוחה ושותה ממנו דלא תנן ושמא כל הנך שיעורי דהני תנאי בהכי תלי טעמייהו דמר סבר דבהאי שותה ובהאי אינה שותה ואין שייך לומר ניחזי אנן דאין כל הפרות שוות והא דמשמע בפרק כל הבשר (חולין דף קו. ושם) דמים שנפסלו משתיית בהמה טובל בהן כל גופו לא נפסלו מחמת טיט איירי אלא ממאים ומסריח ולא חזו לשתיית בהמה אבל אין טיט מעורב בהן ולכך כשרים לטבילה:

העושה סוכתו כמין צריף. בכי האי גוונא איירי לגאחר שמשך השיפוע בגובה עשרה איכא עדיין במשך סוכה רוחב ז' דבעינן אחר לא מכשרי רבנן דהא בעינן גבוה עשרה במשך ז' בגובה י' ואפשר כשיש שם משך ז' בגובה י' שאף תחת השיפוע שאין גבוה י' כשרה כיון שיש בה (א) ד' ברוחב מידי דהוה אפסל שיולא מן הסוכה לרבה ורב יוסף דלעיל דמכשרי בקנים היוצאים מלפני הסוכה: **שאם** הגביה מן הקרקע טפח. ועשה בנין זקוף טפח והושיב עליו ראשו של שיפוע למטה וכן הרחיק מן הכותל טפח שעשה בסמוך לכותל סכך רחב טפח וסמך עליו ראש השיפוע העליון ומתוך לשון הקונטרס משמע דאותו טפח שהגביה ב) הרחיק אפילו הוא אויר כשרה דנחשבו כסתום מטעם לבוד דפירש הקונטרס אם הרחיק ראש הסמוך לכותל מן הכותל טפח והיתה סמוכה על יתידות וקלת משמע כן בירושלמי דגרסינן מודה רבי אליעזר לחכמים שאם היתה נתונה על ארבעה אצבעות [א] או שאם היתה גבוהה מן האויר פותח טפח כשרה:

לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה. דכל היוצא מן העץ אינו מטמא טומאת אהלים אלא פשתן ג) דילפינן ממשכן פרק במה מדליקין (שבת דף כח. ושם): **כאן** בגדולה כאן בקטנה. לא משום דתהוי ריש"א בחדא וסיפא בחדא אלא נקט בריש"א עשאה לשכיבה בכל מחצלות משום דאיכא מחצלת דסתמא לסיכוך ובסיפא נקט עשאה לסיכוך בכל מחצלות משום דאיכא מחצלת דסתמא לשכיבה: **אמר** רבא בגדולה כולי עלמא לא פליגי דסתמא לסיכוך. ולסיכוך דקתני מתני' בין בסוף מילתיה דתנא קמא בין בר"א אסתמא קאי והכי קאמר עשאה לשכיבה בהדיא מקבלת טומאה ואין מסככין בה ואם אינו יכולין לומר בה שהוא לסיכוך והיכי דמי כגון דלא פרש מסככין בה ואינה מקבלת טומאה כך פירש בקונטרס ודוחק לפרש דלהכי שייריה תנא קמא לקטנה ולא מצייה משום דסבר גדולה דווקא הוא דאמרינן בה סתמא לסיכוך הא קטנה סתמא לשכיבה ואתא ר"א למימר קטנה כגדולה וקשיא דהשתא לא פליג ר"א אעיקר מילתיה דתנא קמא אלא אדיוקא וגראה לפרש דלא אתא רבא לשנויי אלא מילתיה דר"א אבל מילתיה דתנא קמא לעולם כדשנינן ולסיכוך דקאמר ר"א היינו כדפירש בקונטרס אם יכול לומר שהיא לסיכוך כגון בסתם טהורה ומסככין בה:

אחת

ג) טיט הנרוק יוכיח שמצטרף לארבעים סאה והטובל בו לא עלתה לו טבילה: **מתני'** ד) העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל ר' אליעזר א) פוסל מפני שאין לה גג וחכמים מכשירין: **גמ'** תנא ב) מודה ר' אליעזר ג) שאם הגביהה מן הקרקע טפח או שהפליגה מן הכותל טפח שהיא כשרה מאי טעמייהו דרבנן ד) שיפועי אהלים כאהלים דמו אביי אשכחיה לרב יוסף דקא גני בכילת חתנים בסוכה ה) אמר ליה כמאן ו) כר' אליעזר שבקת רבנן ועבדת כר' אליעזר אמר ליה ברייתא איפכא תני ר' אליעזר מכשיר וחכמים פוסלין שבקת מתניתין ועבדת בברייתא אמר ליה מתניתין יחידאה היא דתניא העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל רבי נתן אומר רבי אליעזר פוסל מפני שאין לה גג וחכמים מכשירין: **מתני'** ז) מחצלת קנים גדולה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ח) ואין מסככין בה לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה רבי אליעזר אומר אחת קטנה ואחת גדולה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה: **גמ'** הא גופה קשיא אמרת עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה טעמא דעשאה לשכיבה הא סתמא לסיכוך והדר תני לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה טעמא דעשאה לסיכוך הא סתמא לשכיבה הא לא קשיא כאן בגדולה כאן בקטנה ט) (בשלמא לרבנן לא קשיא אלא לרבי אליעזר קשיא דתנן) רבי אליעזר אומר אחת קטנה ואחת גדולה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה טעמא דעשאה לשכיבה הא סתמא לסיכוך אימא סיפא עשאה לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה טעמא דעשאה לסיכוך הא סתמא לשכיבה אלא אמר רבא י) בגדולה כ"ע לא פליגי דסתמא לסיכוך כי פליגי בקטנה תנא קמא סבר סתם קטנה לשכיבה ורבי אליעזר סבר סתם קטנה נמי לסיכוך והכי

ד) [זבחים כב.], ה) נעיל ז:, ו) [תוספתא פ"א ה"ו], ז) [שבת קלח:], ח) [וע' תוס' שבת קמג: ד"ה ור' יוחנן], ט) רש"ל מ"ז וגורס אימא סיפא, י) י"ג: בדפרים, יא) אי הרמיק כל"ל, יב) [עי' תוי"ט],

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה העושה סוכתו וכו' שם כה שבעה ברוחב מידי דהוה:

גליון הש"ס

גמרא א"ל כמאן כר"א שבקת רבנן. עיין שבת דף קמג ע"ב תוס' ד"ה ור' יוחנן הגיהה שלכם כאן מ"ל שבקת רבנן. וס"ל דהא דאמרינן כר"א דאיירי דר"י הסיב כר"א:

הגהות הגר"א

[א] תוספות סד"ה אפס כו' אנגיס וסיתה גבוהה כו' לכ"ל:

רבינו חננאל (המשך)

מודה ר' אליעזר לחכמים שאם היתה נתונה על ד' אבנים או שהיתה גבוהה מן הארץ טפח כשרה. תנא העושה סוכתו (בבית) [כבית] יער הלבנון שבירושלים כשרה. למי נצרכה לר' אליעזר. **מתני' מחצלת גדולה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה** ואין מסככין בה כו'. ואמרינן הא דגופא קשיא כו'. ושנינן לא קשיא גדולה סתמא לסיכוך ואינה מקבלת טומאה, ואם פירש שעשייתה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה, אבל קטנה סתמא לשכיבה ואם פירש שעשייתה לסיכוך מסככין בהן [נ"א: בה]. ואקשינן אי הכי אימא סיפא דר' אליעזר, דתנן ר' אליעזר אומר אחת גדולה ואחת קטנה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה, בשלמא גדולה פירש כי לשכיבה עשאה מקבלת טומאה, שמע מינה הא סתמא לסיכוך כדאמרן, אלא קטנה קשיא דהא קתני קטנה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה, שמע מינה הא סתמא לסיכוך ואת אמרת סתם קטנה לשכיבה. ומשני **רבא** בגדולה דברי הכל דסתמא [לסיכוך], כי פליגי בקטנה, תנא קמא סבר קטנה לשכיבה ור' אליעזר סבר קטנה לסיכוך.

עין משפט נר מצוה

קכ א ב מיי' פ"ד מה"ל סוכה הלכה ז סמג עשין מג טוש"ע א"ח סימן תרלח סעיף י:

קכא ג מיי' פכ"ה מה"ל כלים הלכה יג:

קכב ד ה מיי' פ"ה מה"ל סוכה הל' ו' סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרכט סעיף ו:

מוסף רש"י

העושה סוכתו כמין צריף. גגה ודפנותיה בלין כאחד כעין כווכת, שאין גג ניכר לבד והדפנות לבד, **או שסמכה לכותל.** עשה קנים ארוכים וסמך ראשו אחד מוטה על הכותל ורגלו אחד מוטה על הארץ, דגגה ודופנה אחד, שאין לה גג ואין גאה לדירה (לעיל ז:).

רבינו חננאל

ואמרינן טיט הנדוק יוכיח כו', טיט דק הניצוק כמו מים עבים, כדתנן מקוה שיש בו מ' סאה מים וטיט, ר' אליעזר אומר מטבילין במים ולא בטיט, ר' יהושע אומר במים ובטיט. באיזה טיט מטבילין, בטיט שהמים צפין על גביו, אם היו מצד אחד, מודה ר' יהושע שמטבלין במים ואין מטבלין בטיט. באיזה טיט אמרו בטיט שהקנה יורד. פירוש שסמכה לכותל, שעשה סכך הסוכה צדו אחד למעלה בכותל והצד האחר בארץ. ובשתיהן בעשויה כמין צריף ובסמוכה (לגג) לכותל אין לה גג. ואף על גב דבמתניתין ר' אליעזר פוסל בהני תרתי אבל רבנן פליגי עליה, ואמרינן מאי טעמא דרבנן, ואמרינן שיפועי אהלים כאהלים דמי. הא פירשה רב יוסף דמתניתי' ר' נתן היא קתני לה, ויחידאה היא ולא משגחינן ביה. וקיימא לן כוותייהו דחכמים בסוכה העשויה כמין צריף ובסוכה שצידה אחת למעלה ואחרת בקרקע, פסולה [נ"א: פסולין]. וכן הלכה, ולפיכך היה ישן רב יוסף בכילת חתנים. אין לה גג אינה אהל, לפיכך אינה חשובה כסוכה בתוך סוכה לפסול הסוכה. ירושלמי

והכי קאמר. עשאה לשכיבה בהדיא מקבלת טומאה ואין מסככין בה ואם אינו יכולין לומר בה שהיא לסיכוך והיכי דמי כגון דלא פריש מסככין בה ואינה מקבלת טומאה. ובגדולה כולי עלמא לא פליגי דסתמא לסיכוך דבין תנא קמא ובין ר' אליעזר תנא גדולה ואמרינן דסתמא לסיכוך כי פליגי בקטנה תנא קמא שיירה לקטנה ולא תנייה משום דסבר גדולה הוא דאמרת בה סתמא לסיכוך הא קטנה סתמא לשכיבה: **ואתא ר' אליעזר למימר.** קטנה כגדולה דאם עשאה לשכיבה בהדיא מקבלת טומאה ואין מסככין בה ואם יש לומר בה שהיא לסיכוך והיכי דמי כגון שעשאה סתם מסככין בה ואין מקבלת טומאה: **אי הכי.** דרבי אליעזר קטנה כגדולה אתא לאשמועינן אחת גדולה ואחת קטנה בתמיה דכי תנא הכי משמע דגדולה כקטנה אתא לאשמועינן כך כתובה הגירסא. ולי נראה איפכא דגרסינן במתני' אחת קטנה ואחת גדולה והכי פריך אחת גדולה ואחת קטנה מיבעי ליה. דאי כדגרסינן לה לא ידענא פירכא מאי היא דאחת גדולה ואחת קטנה משמע קטנה כגדולה דהכי משמע אחת היא הגדולה ואחת היא הקטנה כלומר כמוה היא ואינה חלוקה לדין שני. וכן דרכי התנאים בכל מקום דההיא דפשיטא ליה תנא בריש ואותו השני כשבא להשמיענו שהוא שוה לו הוא שונה אחריו כדתנן בר"ה (דף כט:) אחד יבנה ואחד כל מקום כו' ובבבא קמא (דף נ:) אחד החופר בור ואחד החופר שיח ומערה כו' ובמסכת סוטה (דף מג.) אחד הבונה ואחד הלוקח ואחד היורש וטובא תנן התם גבי מערכי המלחמה הכי: **אם אינה מקבלת טומאה.** כלומר אם בפירוש עשאה לסיכוך אין אי לא לא. אלמא לתנא קמא סתם גדולה לסיכוך ולר' אליעזר סתמא לשכיבה: **אלא אמר רב פפא כו'.** ומאי עשאה לשכיבה דקתני במילתיה דרבי אליעזר הכי קאמר עיקר עשייתה לשכיבה עד דעביד ליה לסיכוך כו' ומילתיה דתנא קמא הכי מיפרשא כדאוקימנא מעיקרא ריש גדולה כדקתני בהדיא וסיפא בקטנה והכי קאמר ואם קטנה היא ועשאה בפירוש לסיכוך מסככין בה הא סתמא לשכיבה ואתא ר' אליעזר למימר אף גדולה שוה היא לקטנה דכי עביד לה סתם הוי עשאה לשכיבה ומקבלת טומאה ואין מסככין בה אבל עשאה בפירוש לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה: **שיפה.** פווי"ל: **גמי.** יונ"ק דהן רכין הלכך סתם קטנה יש בהן לשכיבה לא שנא גדולה מעשה שרשרות שהיא עבה ואינה חלקה לא שנא ארוגה שהיא חלקה והיינו דקתני גדולה מסככין בה קטנה אין מסככין בה ואין חילוק בין גדולה לארוגה. אבל של קנים הן קשים וכן של חילת לשק"ל והקלא שלה עב: **גדולה.** מעשה עבות וקליעה מסככין בה אפי' קטנה דאינה לשכיבה לפי שהיא עבה ואינה חלקה ועץ שלהן קשה: **ארוגה אין מסככין בה.** דסתמא לשכיבה דלא היו רגילין לאורגה אלא לשכיבה שתהא חלקה ונוחה: **כל החוצלות.** לקמן מפרש מאי היא: **מטמאות טמא מת.** כלומר כלי הס מן הסתם ומקבלות טומאה. ואלי דנקט טמא מת משום דבעי אפלוגי במדרס שהוא אב הטומאה נקט נמי טמא מת שהוא אב הטומאה והכי קאמר החוצלות כלי הס לטומאה אבל אינם מיוחדות לשכיבה [1] שהן נעשות אב הטומאה במדרס הזב ואין אתה מוצא שיהו אב הטומאה אלא ע"י המת עצמו שיהיו הן טמאות מת דברי ר' דוסא: **וחכמים אומרים טמאות מדרס.** על ידי מדרס נעשות אב הטומאה לפי שעשויות לשכיבה: **מדרס אין טמא מת לא.** בתמיה: **והתנן כל המטמא מדרס מטמא טמא מת.** והוא הדין לכל הטומאות כגון נוגע בשרץ ובנבילה. ואלי דנקט טמא מת משום דבאב הטומאה מיירי והכי קאמר כל הנעשה אב הטומאה על ידי מדרס נעשה אב הטומאה כשהוא טמא מת אם אין לך מיטמא מדרס אלא המיוחד לשכיבה וכיון דשויה [2] לתשמיש כלי הוא וכל שהוא כלי למדרס מיטמא בכל טומאה ואפילו הוא פשוטי כלי עץ דילפינן ליה בק"ו במסכת שבת (דף פד.) מפץ במת מנין ודין הוא כו'. וסיפא דההיא משנה יש שהוא מטמא טמא מת ואינו מטמא מדרס והיינו מה שהוא כלי אבל אינו מיוחד לשכיבה דמטמא בכל טומאות חוץ מטומאת מדרס שאם שכב עליו הזב ולא נגע בו טהור לגבי מדרס מיוחד לכך בעינן כדאמרי' [3] יצא זה שאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו: **אימא אף במדרס.** שכלי הן ועשויין לשכיבה: **מזגלי.** בולו"ס ועשוי לרועה להניחן תחת ראשו ולשכב: **הריני כפרס.** יסורין הבאין עלי לכפרתו של ר' חייא ובניו יהיו ולשון כבוד הוא זה כשהוא מזכיר אביו או רבו לאחר מיתתו ל"ל כן [4]: **כשנשתכחה תורה מישראל.** לא נשתכחה כולה קאמר אלא הלכות שכוחות מבני בתירה שהיו ראשי ארץ ישראל כדאמרי' בפסחים באלו דברים (דף סו.): **עלה הלל הבבלי.** שמיום שגלה יכניה החרש והמסגר עמו היתה ישיבה מצויה בבבל: שהן

אחת קטנה ואחת גדולה מיבעי ליה. פירש בקונטרס דאיפכא גרסינן ובמתניתין גרסינן אחת קטנה ואחת גדולה ופריך דאחת גדולה ואחת קטנה מיבעי ליה דדרך התנאים בכל מקום ההוה דפשיטא ליה תני בריש כדתנן בר"ה (דף כט:) אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין ובבבא קמא (דף נ:) אחד החופר בור ואחד החופר שיח ומערה ובמסכת סוטה (דף מג.) אחד הבונה ואחד הלוקח ואחד היורש וטובא תנן התם גבי מערכי מלחמה ונראה דאין ראיה מבור ובונה לכאן דהכי נמי תנן בסנהדרין (דף לב.) אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה ותנן נמי בפ' החולץ (יבמות מא.) גבי הבאנה אחד בתולות [5] (ואחד קטנות) ואחד בעולות ובפרק הבא על יבמתו (שם דף נג:) אחד המערה ואחד הגומר ובפרק המפקיד (ב"מ דף מ:) תניא אחד הלוקח ואחד המפקיד לפקטיס ומפרש התם כי היכי דמפקיד מקבל פקטיס לוקח נמי מקבל פקטיס בכל הני מזכיר הפשוט באחרונה אבל ההיא דיבנה ראיה היא דלפי תנא קמא שאמר אין תוקעין אלא ביבנה קא מהדרי ליה אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין וכן ביבמות פרק האשה (דף קטז.) דקאמרי בית הלל לא שמענו אלא בבאה מן הקליר בלבד אמרו להו ב"ש אחת באה מן הקליר ואחת באה מן הזיתים וה"נ הזכיר ת"ק מחצלת גדולה ועל זה שייך לאהדורי אחת היא גדולה ואחת היא קטנה כלומר כמוה היא הקטנה ואינה חלוקה לדין שני [6]: **של שיפה ושל גמי.** בסיפא פליגי ר' דוסא ורבנן בשל קנים ושל חילת משמע בשל שיפה ושל גמי לא פליגי [7] ולא אשכחן בהדיא דפליגי בשל גמי לענין מדרס והא דלא תני ליה הכא למאן דאמר מאי חוצלות מזבלי ניחא דאין זה מחצלת ואפילו לרבים לקיים דאמר מחצלת ממש לא תני לה הכא משום דלא איתשיל הכא אלא לאשמועינן במה מכסין ובמה אין מכסין: **ושל** חילת. בקטנה מיירי: **תנן** התם כל החוצלות. משנה במסכת עדיות פרק שלישי מיטמא טומאת מת בדאית ליה גדנפא מוקמי לה דחשיב בית קיבול ואע"ג דפשוטי כלי עץ הרחבים העשויים להניח עליהם דבר כדף של נחתומין מטמאין מדרבנן כדאמר פרק המוכר את הבית (ב"ב דף סו. ושם) הכא היכא דליית להו גדנפא עשוין לסיכוך: **עלה** הלל מבבל ויסדה. שלמד משמעיה ואבטליון כדאיתא בפסחים פרק אלו דברים (דף סו:): חזיין

והכי קאמר מחצלת הקנים גדולה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה טעמא דעשאה לשכיבה הא סתמא נעשה כמי שעשאה לסיכוך מסככין בה [8] (קטנה עשאה לסיכוך מסככין בה טעמא דעשאה לסיכוך הא סתמא נעשה כמי שעשאה לשכיבה ואין מסככין בה) ואתא ר' אליעזר למימר אחת קטנה ואחת גדולה סתמא כשרה לסיכוך אמר ליה אביי אי הכי ר' אליעזר אומר אחת קטנה ואחת גדולה אחת גדולה ואחת קטנה מיבעי ליה ועוד כי פליגי בגדולה הוא דפליגי ורבי אליעזר לחומרא דתניא [9] מחצלת הקנים בגדולה מסככין בה ר' אליעזר אומר [10] אם אינה מקבלת טומאה מסככין בה אלא אמר רב פפא בקטנה כולי עלמא לא פליגי דסתמא לשכיבה כי פליגי בגדולה ת"ק סבר סתם גדולה לסיכוך ורבי אליעזר סבר סתם גדולה נמי לשכיבה ומאי עשאה לשכיבה דקאמר הכי קאמר סתם עשייתה נמי לשכיבה עד דעביד לסיכוך ת"ר [11] מחצלת של שיפה ושל גמי גדולה מסככין בה קטנה אין מסככין בה של קנים ושל חילת גדולה מסככין בה ארוגה אין מסככין בה רבי ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו אחת זו מסככין בה וכן היה רבי דוסא אומר כדבריו תנן התם [12] כל החוצלות מטמאין טמא מת דברי ר' דוסא וחכמים אומרים מדרס מדרס אין טמא מת לא והא אנן תנן [13] כל המטמא מדרס מטמא טמא מת אימא [14] אף מדרס מאי חוצלות אמר רב אבדימי בר המדורי מרזובלי מאי מרזובלי אמר ר' אבא מזבלי ר' שמעון בן לקיש אומר מחצלות ממש ואזדא ריש לקיש לטעמיה דאמר ריש לקיש הריני כפרת רבי חייא ובניו שבתחלה כשנשתכחה תורה מישראל עלה עזרא מבבל ויסדה חזרה ונשתכחה עלה הלל הבבלי ויסדה חזרה ונשתכחה עלו רבי חייא ובניו ויסדוה וכן אמר רבי חייא ובניו לא נחלקו רבי דוסא וחכמים על מחצלות של אושא שהן

מוסף רש"י

בגדולה מסככין בה. דלאו כלי הוא, דסתמא לסיכוך (לעיל סז.). כל המטמא מדרס מטמא טמא מת. אמין לך כלי הרלוי למושב הזב אמין אם כלי עליו ולאוי לקבל כל טומאות, והא דנקט טומא מת משום דומיא דמדרס הוא דאב הטומאה הוא, והכי קאמר כל הרלוי להיות אב הטומאה במדרס הזב רלוי להיות אב הטומאה אם נגע במת או טמא באהל המת (נדה מט.).

הדרן עלך סוכה

עין משפט נר מצוה

א [מיי' פ"ה מהל' סוכה הל"י טוש"ע או"ח סי' תרכט סעי' ון]:

קבנ ב ג מיי' פכ"ג מהלכות כלים הלכה ח:

לעזי רש"י

פווי"ל (פוויי"ל). סוג של קנה סוף.

יונ"ק. אגמון.

לישק"א. כריך (צמח).

בולו"ס (בולזול"א). שק של רועים (המשמש להם גם לשכיבה).

רבינו חננאל

ומקשינן אי הכי ר' אליעזר אחת קטנה ואחת גדולה היה לו לומר, כלומר דין הקטנה כדין הגדולה סתמא לסיכוך. ועוד הא אשכחן בהדיא דר' אליעזר לחומרא הוא, דתניא מחצלת קנים גדולה מסככין בה, ר' אליעזר אומר אם אינה מקבלת טומאה [מסככין בה]. **אלא אמר רב פפא** כולי עלמא בקטנה לא פליגי דסתמא לשכיבה, כי פליגי בגדולה, תנא קמא סבר סתם גדולה לסיכוך ור' אליעזר סבר סתם גדולה נמי לשכיבה, והכי קתני ר' אליעזר אומר אחת גדולה ואחת קטנה, סתם עשייתן לשכיבה עד שיפרש לשם סיכוך. **תנו רבנן** מחצלת של שיפה ושל גמי, גדולה מסככין בה קטנה אין מסככין בה. ושל קנים ושל חילת, גדולה מסככין בה ארוגה אין מסככין בה. (ר' יוסי) [ר' ישמעאל בר' יוסי] אומר משום אביו אחת זו ואחת זו מסככין בהן, וכן היה ר' דוסא אומר כדבריו. **תנן התם** כל החוצלות טמאות טמא מת דברי ר' דוסא, וחכמים אומרים אף מדרס. כדתנן במסכת נדה כל המטמא מדרס מטמא טמא מת. **מאי חוצלות,** אמר ר' אבא מזבלי, פי' עושין כמין יריעות צרות ואחר כך תופרין אותן ועושין מהן כפיפות וכסויין. ריש לקיש אמר מאי חוצלות, מחצלות ממש, דאמר הריני כפרת ר' חייא ובניו, שבתחלה נשתכחה תורה מישראל עלה עזרא מבבל ויסדה, חזרה ונשתכחה עלה ר' חייא ובניו ויסדוה. וכך אמרו, לא נחלק ר' דוסא וחכמים על המחצלות של אושא

חזיין לפרסי. מסך לפני הפתח ומקבל טומאה הוא כדאמרי׳ סוף פרק קמא דבילה (דף יד: וש״ס) מפני מה אמרו וילון טמא:

חזיין לנזייתא. פי׳ בקונטרס לכסות בהן גיגית שעושין בה שכר ומי אפשר לומר כן דשעם וגמי לא מקבלי טומאה אלא מתורת כלי עץ דאיתקש לשק ובמסכת כלים פי״ו [מ״ח] תנן גבי כלי עור וכלי עץ זה הכלל העשוי לתיק טמא ולחיפוי טהור ותנן נמי פכ״ו [מ״ו] במס׳ כלים עור שעשאו חיפוי לכלים טהור דהא דפליגי התם למשקולת טמא ורבי יוסי מטהר משום דהעשוי לכסות משקולת פעמים שמקבלין בו דבר ור׳ יוסי מטהר משום דעיקרו לכסוי וצריך לומר הכא שעושין לקבל בהן דבר: **מסככין** בבודיא. עשויה היא לקבל תמרים כדאשכחן בכתובות פרק נערה (דף נ:) זיל הב ליה מתמרי דעל בודיא וא״ת אם כן מקבלת טומאה מדרבנן כדף של נחתומין פרק המוכר את הבית (ב״ב דף סו.) והילך מסככין בה ויש לומר דהתם דאית ליה גדנפא היא העשויה לקבל תמרים והך מוקמינן בדלית ליה גדנפא דהתם ודאי עשויה לסיכוך וטהורה:

הדרן עלך סוכה

הישן תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו. בגמרא מוקי לה שמואל בגבוהה עשרה דפחות מכאן לא חשיב אהל להפסיק ומצינן למימר דשמואל לטעמיה דמכשר בפרק קמא (דף י.) תחתונה כשאין בעליונה עשרה אבל לאיך אמורא דפסלי משום דעליונה חשיבא אהל אע״פ שאינה גבוהה י׳ הוא הדין דחשיב אהל להפסיק ושמא מטה שאני דכתיב בגמרא דהויא לה מטה אהל ערא הלכך כולהו מודו דבפחות מעשרה לאו כלום היא: **ראיתם** טבי עבדי שהוא תלמיד חכם. עבד כשר היה כדאיתא בפרק שני דברכות (דף טז:) ובירושלמי תני שהיה מניח תפילין ולא מיחו בידו חכמים ופריך מחלפא שיטתי׳ דרבן גמליאל דהא הכא גבי סוכה מיחו בידו חכמים מלשב בסוכה שהרי היה ישן תחת המטה ומשני שהיה עושה כן שלא לדחוק את חכמים שהיו ישנים בסוכה ופריך אי שלא לדחוק את חכמים ישב לו חוץ לסוכה ומשני דרוצה היה לשמוע דברי חכמים: **תנן** התם. באהלות פ״ג [מ״ז] אחד חור שחררוהו מים אריש קאי דאיירי בגיב שהוא קמור תחת הבית וקמ״ל אע״פ שנעשה ע״י מים או שרצים: יליף

שהן טמאות ושל טבריא שהן טהורות על מה נחלקו על שאר מקומות מר סבר כיון דליכא דיתיב עלייהו כדטבריא דמיין ומר סבר כיון דמקרי ויתבי עלייהו כדאושא דמיין אמר מר כל החוצלות מטמאין טמא מת דברי ר׳ דוסא והתניא וכן היה רבי דוסא אומר כדבריו לא קשיא הא דאית ליה גדנפא הא דלית ליה גדנפא מיתיבי חוצלות של שעם ושל גמי ושל שק ושל ספירא מטמא טמא מת דברי ר׳ דוסא וחכ״א אף מדרס בשלמא למאן דאמר מרזובלי של שעם ושל גמי חזו לכינתא דפירי של שק ושל ספירא חזו לגולקי וצני אלא למ״ד מחצלות ממש בשלמא של שק ושל ספירא חזו לפרסי [6] ונפוותא אלא של שעם ושל גמי למאי חזו חזו לנזיאתא איכא דאמרי בשלמא למ״ד מחצלות ממש של שעם ושל גמי חזו לנזיאתא של שק ושל ספירא חזו לפרסי ונפוותא אלא למ״ד מרזובלי בשלמא של שק ושל ספירא חזו לגולקי וצני אלא של שעם ושל גמי למאי חזו חזו לכינתא דפירי תניא א״ר חנניה כשירדתי לגולה מצאתי זקן אחד ואמר לי מסככין בבודיא וכשבאתי אצל ר׳ יהושע אחי אבא הודה לדבריו אמר רב חסדא והוא דלית ליה גדנפא אמר עולא הני בודיתא דבני מחוזא אלמלא קיר שלהן מסככין בהו תניא נמי הכי מסככין בבודיא ואם יש להן קיר אין מסככין בהן:

הדרן עלך סוכה

הישן [א]תחת [ב]המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו אמר ר׳ יהודה נוהגין היינו שהיינו [ג]ישנים תחת המטה בפני הזקנים ולא אמרו לנו דבר אמר רבי שמעון מעשה בטבי עבדו של רבן גמליאל שהיה ישן תחת המטה ואמר להן רבן גמליאל לזקנים ראיתם טבי עבדי שהוא תלמיד חכם ויודע שעבדים פטורין מן הסוכה לפיכך ישן הוא תחת המטה ולפי דרכינו למדנו שהישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו: **גמ׳** והא ליכא עשרה [7]תרגמא שמואל [8]במטה עשרה תנן התם [9][ג]אחד חור שחררוהו מים או שרצים או שאכלתו מלחת וכן מדבך אבנים וכן סואר של קורות מאהיל על הטומאה רבי יהודה אומר כל אהל שאינו עשוי בידי אדם אינו אהל מאי טעמא דרבי יהודה

שהן טמאות. אף מדרס דמיוחדות לשכיבה הן ולא לתשמיש אחר: **ועל של טבריא.** קשות הן ומין לך אדם שוכב עליהן: **כיון דליכא דיתיב עלייהו.** אין רוב בני אדם רגילין לייחדן לכך: **דמקרי ויתבי.** ומייחדן לכך: **והתניא.** לעיל: **וכן היה ר׳ דוסא אומר כדבריו.** של ר׳ יוסי דזו וזו מסככין בה אלמא לאו כלי הוא לקבל טומאה: **גדנפא.** כעין שפה סביב גבוה מעט לקבל מה שנותנין בה ועשויה לתשמיש לתת פירות על גבה: **דלית ליה גדנפא.** אפילו כלי לא הויא דלסכך על גבי אהליס עשויה: **שעם.** פוויי״ל מין שיפה: **של שק.** מנולה של עזים: **של ספירא.** ממה שמסתפר מצואר הסוס ומזנבו: **מטמאין טמא מת.** ולא מדרס דכלי הן ולא לשכיבה: **בשלמא למאן דאמר.** חוצלות היינו מזבלי איכא למימר בכל הני דכי לא עבידן לשכיבה כלי הם לתשמיש אחר: **של שעם ושל גמי.** אף על פי שאין נאלרגים היטב ויש הפרש בין בית ניר לבית ניר: **רחויין הן לכינתא דפירי.** פירות גסין שאין יולאין דרך נקב קטן: **של שק ושל ספירא.** שנאלרגים יפה: **חזו לגולקי וצני.** כליס כעין שקין שנותנין בהן קטניות ופירות דקין: **אלא למאן דאמר מחצלות ממש.** שהן פשוטין ואין להן בית קיבול: **בשלמא של שק ושל ספירא.** לר׳ דוסא אע״ג דלאו לשכיבה עבידן עבידי: **חזו לפרסי ונפוותא.** לוילון כנגד הפתח כדמתרגם מסך הפתח (שמות לה) פרסא דתרעא: **נפוותא.** לנפות בהן הקמח כמות שהן נותנין עליו קמח וכופלין אותן וקושרין בראש הכפל כעין בויטי״ל שלנו: **למאי חזיין.** אליבא דרבי דוסא דאמר לאו לשכיבה עבידן אמאי טמאות שוס טומאה: **לנזייתא.** לכסות בהן גיגית שעושין בהן שכר: **חגניה.** בן אחי רבי יהושע: **כשירדתי לגולה.** כשירד לגולה לעבר שנה כדאמרינן בברכות בהרואה (דף סג.): **בודיא.** מחצלת: **מסכיכים.** דסתמא לסיכוך ואינה כלי לתשמיש: **קיר.** הוא גדנפא:

הדרן עלך סוכה

הישן. **לא יצא.** דאהל מפסיק בינו לסוכה ועיקר ישיבת הסוכה אכילה שתיה ושינה: **נוהגין היינו כו׳.** טעמא מפרש בגמרא[10] דלא אתי אהל ערא ומבטל אהל קבע: **מעשה בטבי עבדו.** ועבדים פטורין מן הסוכה דמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות וכל שהאשה חייבת עבד נמי חייב כדאמרי׳ בחגיגה (דף ד.): **ולפי דרכינו למדנו.** כלומר אע״פ שלא אמר לנו לשם לימוד אלא

לשיחת חולין בעלמא שהיה משתבח בעבדו לבדיחותא בעלמא למדנו ע״פ דרך בדיחותו שהישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו: **גמ׳ תנן התם.** באהלות קא חשיב את המביאין טומאה: **שחררוהו המים.** כגון בשפה גבוהה על הנהר והמים חוטטין מתחתיה ונכנסין ועושין נקב ארוך: **או שרצים.** כגון חולדות [6] ואישות: **או שאכלתו מלחת.** שהארץ מליחה ומתבקעת מאליה: **וכן מדבך אבנים.** גדולות הערוכות זו על זו ופעמים שהאחת סדוכה על גבי השניה והתחתונות שוכבות זו אצל זו ומפרידות[7] זו מזו ויש שם אהל טפח: **וכן סואר של קורות.** אף הן קורות הערוכות על גבי קרקע זו על גב זו ועומדות לבנין ויש שם הרבה נקבים ביניהם ויש בהן אהל. כל אלו אם כזית מת בתוך האהל בראשו אחד וכליס בראשו שני נטמאו באהל המת: **בידי אדם.** מתכוין לעשותו אהל: **אינו אהל.** לטומאה: אהל

מסורת הש״ס

א א ב מיי׳ פ״ה מה״ל סוכה הלכה כג סמג עשין מג טוש״ע א״ח סי׳ תרכז סעיף א:

ב ג מיי׳ פי״ג מהלכות טומאת מת הלכה ה סמג עשין רלא:

רבינו חננאל

שהן טמאות ועל של טבריא שהן טהורות, ועל מה נחלקו על שאר מקומות. ר׳ דוסא סבר כיון דליכא דיתיב עליהן, אע״ג דמיטמו טמא מת לא מיטמו מדרס, דגרסינן בנדה פרק בא סימן התחתון יש שמטמא טמא מת ואינו מטמא מדרס, לאתויי סאה ותרקב, דתניא והיושב על הכלי אשר ישב עליו הזב, יכול כפה סאה או תרקב וישב עליו יכול יהא טמא, ת״ל אשר ישב עליו הזב יטמא, מי שמיוחד לישיבה, יצא סאה ותרקב שאם ישב עליהן, אומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו. וחכמים אומרים כיון דאיכא דמיקרי ויתבי עלייהו, כדאושא דמיין, שהן עשויות לישיבה. ואקשינן עלה וכי סבר ר׳ דוסא שהחוצלות מקבלי טומאה, והתניא וכן היה ר׳ דוסא אומר כדברי ר׳ ישמעאל כי המחצלות מסככין בהן בין [ארובה] [ארוגה] בין גדולה, וכל שמסככין בה אינה מקבלת טומאה. ושנינן הא דתניא מיטמאין טמא מת בדאית להו גדנפא. ומותבינן על ר׳ שמעון בן לקיש, חוצלות של שעם ושל גמי [ושל שק ושל ספירא מטמא טמא מת דברי ר׳ דוסא. בשלמא למ״ד מרזובלי של שעם ושל גמי], חזו לתופרן ולעשות מהן בנאתא, פי׳ כלכלה דפירי. של שק ושל ספירה, חזו לעשות כסוי לגולקי וצני, [פי׳] שקים של שער שפרופות. אלא לר׳ שמעון בן לקיש דאמר מחצלות ממש, בשלמא של שק ושל ספירה חזו לפרסי ונפוואתא, פי׳ כמו נפה וכברה, כלומר הנה כלים הן לפיכך מקבלי טומאה, אלא של שעם ושל גמי למאי חזו, ושני חזו לנזיאתא, פירוש בלשון טיית סדנאת, כסוי קנקנים של יין. כדגרסינן לבי נזייתא ריהטא. איכא דאמרי בשלמא למאן דאמר מחצלת כו׳. תניא אמר ר׳ חנינא כשירדתי לגולה מצאני זקן אחד ואמר לי מסככין בבודיא,

ג) [פי׳ כמו נפה וכברה ערוך], **ד)** [לעיל י:], **ה)** [לעיל יא., **ו)** [לעיל י:], **ז)** אהלות פ״ג מ״ז, **ח)** [לקמן כא:], **ט)** בס״א: ומופרדות,

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה לו שרליס כגון חולדות ואישות היא תנשמת בלא עינים. הס״ד:

לעזי רש״י

פוויי״ל. סוג של קנה סוף. **בויטי״ל** (בוריטי״ל). כברה, נפה.

מוסף רש״י

שהיינו ישנים תחת המטה. דמטה לגבי סוכה אהל אדעי הוא, שמסלקין אותה ממקום למקום (לעיל יא.).

רבינו חננאל (המשך)

וכשבאתי כו׳. רב חסדא אמר והוא דלית לה [גדנפא], וכן הלכה. ירושלמי רבה בר בר חנה בשם ר׳ יוחנן במחצלות אושא שנו. אמר ר׳ אליעזר סתם מחצלות אושא טמאים עד שיעשום אהלים, סתם מחצלות טבריא טהורות עד שיעשום לשכיבה. רבנן הורו באלו שעל פתח החנויות שטהורות. הורי ר׳ אבא, ארוגה טמאה. מהו לסכך בה, מחלוקת ר׳ אליעזר וחכמים. ר׳ יצחק בר׳ אליעזר הורי מדוחק להתיר ראשי מעדנים ולסכך בהן, תנינן וכן המתיר ראשי מעדנים טהורות (ותמר) [ואת אמר] הכן.

הדרן עלך סוכה שהיא נבוהה

הישן תחת המיטה לא יצא ידי חובתו.

תרגמה שמואל במיטה עשרה נעשה אהל והישן בה אינו ישן בסוכה. תנן התם באהילות פ״ג טפח על טפח על רום טפח מרובע מביא את הטומאה כו׳, עד אחד חור שחררוהו מים (או) [פי׳] שנקבוהו מים, או שרצים, או אכלתן] מלחת [פי׳] ארץ מליחה, וכן מדבג של אבנים, וכן צבר של קורות [פי׳ קורות] צבורות זו על זו. ר׳ יהודה אומר כל שאינו בידי אדם אינו אהל, ומודה בשקיפין ובסלעין. מאי טעמא דר׳ יהודה,

אהל אהל ריבה. אהלים טובא כתיבי בפרשת פרה לרבות אף העשוי במילין: **מפני קבר התהום.** כל שם קבר התהום וטומאת התהום שבש"ס לשון ספק הוא כתהום שאינו גלוי. מפני קבר התהום שכל העיר היו מסופקין שמא יש שם קבר ואין לו למת חלל טפח וטומאה שהיא רלופה בוקעת ועולה לרקיע לכך היו בונין אותה ע"ג כיפין שאפי' יש שם קבר מתחת הרי חלל מפסיק: **ומביאין נשים עוברות וו'.** משום ההיא דתנן (פרה פ"ג מ"ז) מטומאין היו את הכהן השורף את הפרה ומטבילין אותו מיד להוציא מלבן של לדוקין שהיו אומרים במעורבי השמש היתה נעשית וכיון דטבול יום כשר בפרה עשו בה מעלות הרבה כדי שלא יזגזגו בה תקנו כל מעשה פרה בכלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה שאין מקבלין טומאה והכהן השורפה הזקיקוהו לפרישת שבעת ימים ואין אחיו הכהנים נוגעין בו כדאמרינן בפ' קמא דיומא (דף ב.) ואמר מר מזין עליו כל שבעה ותקנו שיהו תינוקות הללו ממלאין לו מים לקדש בהן מי חטאת ומשום מעלה תקנו שיהו טהורים מכל טומאה ובתוספתא [ה] שנינו עד שיהו בני שבעה ובני שמנה שנים מגדלין אותן ולא יותר שלא יראו קרי: **ומביאין שוורים.** כשהיו רוצים לילך ולמלאות מים חיים מן השילוח: **וכוסות של אבן בידיהם.** שכל מעשיה היו בכלי אבנים כדפרישית: **ירדו לתוך המים ומלאום.** קסבר האי תנא מילוי בעינן ולא שישלשל בחבל: **מפני קבר התהום.** שמא יש כאן טומאה: **אלא שוורים.** שכריסם רחבות ותינוקות יושבין עליהם וכריסן מפסיק שאין התינוקות מתהלין על הארץ ולקמן מפרש טעמא אמאי לא היו מביאין לתלות. אלמא אשמעינן רבי יהודה דשדרתן של שוורים שהיא כעין גג וחלל של בהמה הוא האהל המפסיק ואע"ג דאינו עשוי בידי אדם: **למלא אגרוף.** אהל שרחב כמלא אגרוף שהוא יותר מטפח מודה רבי יהודה שאע"פ שאינו עשוי בידי אדם חשוב להיות אהל דכמלא אגרוף מצינו חשוב למאור שאינו עשוי בידי אדם כדתנן באהלות (פי"ג מ"א וכלים פי"ז מ"ב) ובמס' בכורות מייתינן לה בפרק על אלו מומין (דף מ:) מאור שלא נעשה בידי אדם שיעורו להוציא את הטומאה לאויר כמלא אגרוף וזהו אגרופו של בן אבטיח וישנו גדול כראש כל אדם וכי אר"י דאינו אהל היכא דאין עשוי בידי אדם בטפח קאמר: **בשקיפין.** סלעים הטופלים ומתפרקין ברוח ויש חור גדול במקום עקירתן: **נקיקי.** ביקועין: **והרי דלת דיש בה למה אגרופים.** מן הקרקע עד הדלת וקא ס"ר יהודה לא היו מביאים לתלות קא סלקא דעתיה משום דאין דרך אהל בכך וכל שכן שוורים: **כל עיקר.** [ו] לא משום דאינו אהל אלא שלא תהא דעתו של תינוק גסה עליו פריוו"י בלע"ז שמתוך שאינו יכא ליפול והרי הוא בטוח כאילו הוא בעלייה רחבה ויוצא ראשו חוץ לדלת ומתהיל לפיכך מביאין שוורים בלי לתלות ומתוך שהוא יכא ליפול אינו מוציא ראשו להלן מן רחב השור: בקבר

יליף אהל אהל ממשכן. וא"ת אי ממשכן יליף אפילו עשוי בידי אדם נמי לא יביא את הטומאה אלא פשתן דאשכחן פרק במה מדליקין (שבת דף מ: ושם) דתנן כל היוצא מן העץ אינו מטמא טומאת אהלים אלא פשתן ויליף בגמרא אהל אהל ממשכן וי"ל דכל המאהילים דמטמאים ילפינן בספרי בפרשה פרה בקל וחומר ממצורע דתניא מנין לעשות שאר המאהילים כאהל המת אמרת מה מצורע הקל עשה בו כל המאהילים כאהל מת החמור לא כל שכן לגבי מצורע כתיב מושבו טמא ודרשינן בתורת כהנים מושבו טמא מלמד אמרו הטמא יושב תחת האילן וטהור עובר טמא וא"ת אם כן כי לא עביד נמי בידי אדם נילף בקל וחומר ממצורע וכי תימא אם כן ג"ש מאי אהניא הא איצטריכא ליה לדרשה דפרק במה מדליקין דכל היוצא מן העץ אינו מטמא טומאת אהלים ויש לומר דמושבו לא משמע לא ריבוי ולא מיעוט לענין שאינו עשוי בידי אדם ולרבי יהודה דמעטיה רחמנא גבי מת ילפינן מצורע הקל בקל וחומר ממת דלא מטמא ולרבנן לא מחלק לא הכא ולא הכא ואף על גב דסתם סיפרא רבי יהודה אתיא שפיר ההיא דאילן כרבי יהודה דאמר בשמעתין מודה היה רבי יהודה כמלא אגרוף וא"ת וכיון דשאר המאהילים ילפינן ממת ק"ו ממצורע אם כן נימא דיו ולא מטמא עוברים כמו קוברי המת שהיו עוברים באכסדרה ויש שם כלים דמצורע עובר אינו מטמא באהל כדתניא בתורת כהנים וכדתנן במסכת נגעים פ' י"ג (מ"ז) ומייתי לה פ"ק דקדושין (לג:) ויש לומר דק"ו זה אינו אלא גזרה מילתא בעלמא הוא דלא ילפינן ממשכן למעוטי שאר המאהילים:

ומביאין נשים עוברות וילדות. אע"פ שהיו התינוקות טמאים בנדה וילדות לא היו חוששין אלא לשומרן מטומאת מת דבעיא הזאה ומטומאה היוצא מגופו כגון בעל קרי כדתניא בתוספתא [ז] שהיו מגדלין אותן עד שיהו בני שבע שנים או שמנה ולא יותר שלא יראו קרי וקלת תימה מה מועיל מילוי זה שהיו ממלאין בתינוקות סוף סוף בעינן איש בשעת קידוש שנותנין האפר במים או בשעת הזאה לרבי יהודה או לרבנן כדמוכח פרק טרף בקלפי (יומא דף מג:) ויש לומר דמה שהיה יכול לתקן מתקנין משום מעלה דכולה מילתא מעלה בעלמא כדאיתא בריש [ח] (יומא) (דף ג:): **ועל** גביהן דלתות. מאן דאמר בגיטין (דף מ:) ובנזיר פרק כהן גדול (דף נה.) ובפ' בכל מערבין (עירובין דף ל:) ובפרק בתרא דחגיגה (דף כה.) דאהל זרוק לא שמיה אהל לחוץ בפני הטומאה מאי למימר דסבר לה כרבי יהודה דאמר בשמעתין לא היו מביאין לתלות אלא שוורים שכריסותיהן רחבות ואע"פ שגם הם אהל זרוק מ"מ בדיהלו גלי רחמנא דאשיבי אהל כדדרשינן מדכתיב (איוב י) ובעצמות וגידים תסוככני ומיהו לר' אליעזר דלקמן ודאי קשה דמפרש טעמא דשוורים משום דמגיעים על הרועה שלהם וקושיא דמטה משני משום דהויא אהל ערמי ולהאי טעמא קשה היכי עבדינן למ"ד אהל זרוק לא שמיה אהל דאפי' שידה תיבה ומגדל לא חייבי: **והתינוקות** יושבין. בתוספתא דפרה [פ"ב] קתני דהכל שוין שהתינוקות צריכין טבילה כלומר הכל שוין בין ר' עקיבא בין ר' יוסי הגלילי שנחלקו לענין הזאה כדתנן במסכת פרה פ"ג [מ"ד] צריכין היו התינוקות להזות דברי ר' יוסי הגלילי ר"ע אומר לא היו צריכין להזות: **ירדו** לתוך המים ומלאום. קסבר האי תנא מילוי ידים בעינן ולא שישלשל בחבל כך פירש בקונטרס ותימה גדולה פירש דבכולהו שתמי מוכחי בתמסכת פרה (פ"ז משנה ו ז) שהיו מוליכין חבל כדי למלאות ואפילו נתמלא הכלי מאליו משמע דכשר במילוי דתנן במס' פרה פ"ה (מ"ז) השוקת שבסלע אין ממלאין בה היתה כלי וחברה בסיד ממלאין עוד תניא בתוספתא דפרה אמר לפני רבי עקיבא משום רבי ישמעאל כוסות של אבן היו תלויין בקרני שוורים כיון ששמו שוורים לשתות נתמלאו הכוסות אמר להם אל תתנו מקום לגדוקים לרדות [ט] (אחריו) ונראה לפרש דבהכי פליגי רבי יוסי ורבנן דרבנן סברי משום דהוא פורתא לא חיישינן לקבר התהום ורבי יוסי חייש: **תניא** נמי הכי. משמע לכאורה שהיא ברייתא והיא משנה שלימה במסכת אהלות (פ"ג מ"ז) סיפא דההיא דלעיל דהכי תנן התם רבי יהודה אומר כל אהל שאינו עשוי בידי אדם אינו אהל ומודה בשקיפים וסלעים [י]: **והרי** דלת דיש לה כמה אגרופין. תימה היכי סלקא דעתא דמקשה שלא יועילו לתלות והלא בידי אדם הוא דמדעת הוגמו לשם אהל ועוד מאיזה טעם יש לשוורים להועיל יותר מן הדלתות ובקונטרס פירש קא סלקא דעתיה משום דאין דרך אהל בכך וכל שכן שוורים ולפי זה היקשי ליה היא גופא ול"ל דקא סלקא דעתיה דבעלי חיים חשיבי להכיל טפי מדלתות ליחשב אהל אף על פי שאין דרך אהל בכך ולא שייך טעם זה אלא בדבר המלוי בסברא ולא למאי דילפינן ממשכן: **שדעתו** של תינוק גסה עליו. קסבר [י] רבי יהודה אהל זרוק שמיה אהל דמשמע הא לא מפני שדעתו גסה היו מביאין לתלות:

ובעצמות

[ה] [שבת כז:], [ו] [זבחים קיג.] פרה פ"ג מ"ב, [ז] [עי' תוס' עירובין עמ. ד"ה הרי], [ח] [תוס' פרה פ"ג ה"ב], [ט] [פרה פ"ג ה"ב], [י] [לפרה פ"ב], [יא] [ל"ל פרק בתרא דזבחים דף קיג.], [יב] [ל"ל אחריכם], [יג] [גם הר"ש הגיה דבר זה בתימה ועי' יסוד ע"ז בתי"ט ספ"ג דאהלות בשם מהר"ם], [יד] [עירובין ל:].

תורה אור השלם

1. זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל וְכָל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים: במדבר יט יד
2. וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן וַיָּשֶׂם אֶת מִכְסֵה הָאֹהֶל עָלָיו מִלְּמַעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה: שמות מ יט

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כל עיקר ולא:

מוסף רש"י

ותחתיהם חלל. שאם יש קבר מפסיק החלל ושוב אין טומאה בוקעת למעלה מן החלל, אבל טומאה רלופה בוקעת ועולה עד לרקיע (זבחים קיג.). ומגדלות **בניהם שם לפרה.** דמשום דמטמאין את הכהן השורף את הפרה מפני הלדוקים, עשו בה שאר מעלות הרבה, שאין אחיו הכהנים נוגעין בו כל שבעת ימי פרישתו והוו אלו תינוקות נוגעין בו (וי"ג: ממלאין מי חטאת) ומזין עליו (שם). **ועל גביהן דלתות.** להפסיק בין התינוקות לקרקע, שלא יהאילו על קבר התהום בלבסה למלאות מים חיים לקידוש מן השילוח (שם). **וכוסות של אבן.** שכל מעשה פרה בכלי גללים בכלי אבנים שאין מקבלים טומאה, דאמר טעמא בשמעתא קמייתא דסדר יומא (שם ועי' יומא ב.).

עין משפט נר מצוה

ג א מי' פ"ב מהלכות פרה הלכה ז סמג עשין ללב:

לעזי רש"י

פריוו"י (פריבי"ד). מכיר, מרגל.

רבינו חננאל

יליף אהל אהל, כתיב הכא אדם כי ימות באהל וכתיב התם ויפרוש את האהל על המשכן, מה להלן בידי אדם, הכא נמי בעינן אהל העשוי בידי אדם. איני והתנן במסכת פרה פ"ג חצירות היו בירושלים נטויות על גבי סלע, ותחתיהן חלול מפני קבר התהום כו'. פי' שאם יש שם קבר תחתיו נעשה חלל זה אהל ואין טומאה בוקעת ועולה למעלה מן האהל, לפיכך התינוקות (ה)מתגדלים באותן חצירות. וכן כשהיו מוליכין אלו התינוקות מן החצירות ההן להר הבית היו מרכיבין אותן על גבי שוורים, ועל גבי השוורים דלתות, והתינוקות יושבין מלמעלה, שאם יש שם קבר, הדלתות נעשות אהל והן מפסיקין בין הטומאה לתינוקות. ותניא ר' יהודה אומר לא היו מביאין דלתות אלא שוורים, והא שוורים שאינו עשוי בידי אדם. ומשני ר' אלעזר כי בעי ר' יהודה אהל בידי אדם (ב' טפח') [בטפח], ומודה ר' יהודה כמלוא אגרוף שהוא יותר מטפח, כדכתיב באבן או באגרוף, שאע"פ שאינו בידי אדם, אהל הוא. מדקתני [ומודה] ר' יהודה בשקיפין ובנקיקי הסלעים. והאי דקתני לא היו מביאין דלתות אלא שוורים, אביי אמר הכי קתני, לא הוצרכו להביא דלתות, דיי להם בשוורים. רבא אמר חייש ר' יהודה, הואיל ודעת התינוקות גסה, שמא יוציא כו', לפיכך אמר אין מביאין דלתות אלא שוורים.

ובעצמות וגידים תשוכבני. אף על גב דהאי קרא באדם כתיב כל שכן בהמה שבריסה למטה כעין אהל:
למדנו שעבדים פטורים מן הסוכה. ואע"ג דהאי מצות עשה שהזמן גרמא אצטריך לאשמועינן דלא תימא דחייבין משום דכתיב תשבו כעין תדורו כדלקמן בשילהי פירקין (דף כח:): **שאין** לה קבע. (ב) שמטלטלת על ידי המטה ורבי יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע כך פירש בקונטרס לפי שברא זו מצינו למימר דפליגי נמי בסוכה שברא העגלה וגרים שפיר לעיל בפרק קמא (דף ז:) ולקמן בפירקין (דף כג.) ברא העגלה גבי פלוגתא דרבן גמליאל ור' עקיבא ברא הספינה דברא העגלה נמי פליגי והא דמודה רבן גמליאל ברא הספינה דכשרה היכא דיכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה דיבשה כדאמרי' לקמן (שם) אע"ג דמטלטלת ע"י הספינה שאני ספינה דאורחא בהכי וחשיבא קבע אע"ג דמטלטלת ואפילו למאן דמפרש הכא טעמא דמתניתין משום דבר המקבל טומאה מכל מקום מודה הוא דפליגי נמי בטעמא דדירת קבע תדע מדלא קאמר איכא בייניהו כגון שסמכ' בשילה תיבה ומגדל המחזיקים ארבעים סאה בלח שהם כוריים ביבש דלמאן דאמר לפי שאין לה קבע הכא נמי אין לה קבע דמטלטלת ולמאן דאמר לפי שמעמידה בדבר המקבל טומאה הני כיון דבאין במדה טהורים כדתנן פרק ט"ו דכלים (מ"ח) ומיהו קשה דלקמן (דף כג.) דפסיל ר' יהודה סוכה על גבי בהמה מאי טעמא משום דכתיב חג הסכות תעשה לך שבעת ימים סוכה הראויה לשבעה וזו אינה ראויה לפי שאין עולין לה בי"ט והשתא תיפוק ליה משום דמטלטלת ע"י בהמה ואינה קבע מידי דהוה אסומך בכרעי המטה ובירושלמי משמע דטעמא לפי שאין לה קבע שאין לה י' טפחים מן המטה עד לגג דהך פלוגתא דר' זירא ור' אבא דהכא מתני לה בירושלמי בר' אמי ור' אבא וזה לשונו אמר רבי אמי על שם שאין מכרעי המטה לסכך עשרה טפחים אמר ר' אבא משום שאין מעמידין בדבר טמא הא תני מעשה בירושלים שהיו משלשלין מטותיהן לפני חלונותיהן והיו מסככין על גביהן אין תימא משום שאין מעמידין על דבר טמא הא לית ליה טעמא אלא משום שאין מכרעי המטה לסכך י' טפחים עד כאן ירושלמי ואותן של אנשי ירושלים היה עשרה מכרעי המטה לסכך והא דקתני מתניתין רבי יהודה אומר אם אינה יכולה לעמוד מעצמה אסורה דמשמע הא יכולה לעמוד כמו שסמכה על יתידות כשרה אע"פ שאין מכרעי המטה לסכך עשרה לא חשיב ערלאי כיון דאי שקיל לה למטה איכא אויר עשרה והסוכה מתקיימת כדאמר אביי בשמעתין למאן דאמר אין לה קבע הרי יש לה קבע כלומר אי שקיל לה למטה דמטה לחודה קיימא ואין הסוכה נפסלת בשביל שהכניס בה מטה ומיעט אוירה מידי דהוה אכריס וכסתות דפרק קמא (דף ג:) לא הוי מיעוט לא לענין עשרה ולא לענין עשרים:

בקבר התהום תניא כוותיה דרבא ר' יהודה אומר לא היו מביאין דלתות כל עיקר מפני שדעתו של תינוק גסה עליו שמא יוציא ראשו או אחד מאבריו ויטמא בקבר התהום אלא מביאין שוורים המצרים שכריסותיהן רחבות והתינוקות יושבין על גביהן וכוסות של אבן בידיהן הגיעו לשילוח ירדו ומלאום ועלו וישבו להן על גביהן והרי מטה דיש בה כמה אגרופים ותנן ר' יהודה אומר נוהגים היינו שהיינו ישנים תחת המטה בפני הזקנים שאני מטה הואיל ולגבה עשויה שוורים נמי לגבן עשוים כי אתא רבין א"ר אלעזר שאני שוורים הואיל ומגינים על הרועים בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים אי הכי מטה נמי הואיל ומגינה על מנעלים וסנדלים שתחתיה אלא אמר רבא שאני שוורים הואיל ועשוים להגין על בני מעים שלהן שנאמר [1]עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תסוככני ואי בעית אימא [ו]ר' יהודה לטעמיה דאמר [ז]סוכה דירת קבע בעינן והוה ליה מטה דירת עראי וסוכה אהל קבע [ח]ולא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע והא [ט]ר"ש דאמר נמי סוכה דירת קבע בעינן [י](הא) ואתי אהל עראי ומבטל אהל קבע [י](אין) בהא פליגי מר סבר אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע ומר סבר לא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע: א"ר שמעון מעשה בטבי עבדו: תניא א"ר שמעון משיחתו של רבן גמליאל למדנו שני דברים למדנו שעבדים פטורים מן הסוכה ולמדנו שהישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו ולימא מדבריו של רבן גמליאל מילתא אגב אורחיה קמ"ל כי הא [יא]דאמר רב אחא בר אדא ואמרי לה אמר רב אחא בר אדא אמר רב המנונא אמר רב מנין שאפי' שיחת [יב]תלמידי חכמים צריכה [יג]לימוד שנאמר [2]ועלהו לא יבול: **מתני'** [יד]הסומך סוכתו בכרעי המטה כשרה ר' יהודה אומר [טו]אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה: **גמ'** מ"ט דר' יהודה פליגי בה רבי זירא ורבי אבא בר ממל חד אמר מפני שאין לה קבע וחד אמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה מאי בינייהו כגון שנעץ שפודין של ברזל וסיכך עליהם למאן דאמר לפי שאין לה קבע הרי יש לה קבע ומאן דאמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה הרי מעמידה בדבר המקבל טומאה אמר אביי [טז]לא שנו אלא סמך אבל סיכך על גב המטה כשרה מאי טעמא למאן דאמר לפי שאין לה קבע הרי יש לה קבע למאן דאמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה הרי אין מעמידה בדבר המקבל טומאה:

מתני'

מנעלים וסנדלים דאמרי' בבבא בתרא (דף נח.) איזהו מטה של תלמידי חכמים כל שאין תחתיה אלא מנעלים של בעל הבית בימות החמה וסנדלים בימות הגשמים שנותנם שם כשהוא בא לשכב ושאין חוץ מנעליו ונותנן תחת מטתו אבל לתת תחתיה דבריס אחריס גנאי הוא לו שמרגיל בני הבית לשם [יז]: **על בני מעיין.** גג שבדרה[יח] שלהן מגין עליהן: **פסולכני.** אלמא סכך קרי ליה: **ואינעיים אימא.** לר' יהודה מטה אהל היא אלא היינו טעמא דשרי משום דסוכה אהל קבוע הוא: **ולא אתי ערלאי ומבטל קבע.** להסיר שם הסוכה מכאן: **והא ר' שמעון דאמר נמי סוכה קבע** [יט]. דבעי אבבא דפנות ואמרי' בפרק קמא (דף ז:) ר' יהודה ור' שמעון ורבן גמליאל ור' אליעזר ואחרים כולהו סבירא להו סוכה דירת קבע בעינן וקאמר במתניתין לפי דרכינו למדנו שהישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו: **משיחתו.** לשון שיחת חולין ושמחה: **מלמא.** חדתא אגב אורחיה דאזיל לאשמועינן שני דברים שלמדנו הולך בלשונו בדבר שתוכל להבין בו דבר חידוש דאי אמרת מדבריו לא שמעינן מינה שתהא שיחת חולין צריכה ליתן לב ללומדה אבל השתא אשמעינן דצריך להטות אוזן אף לשיחתן שאף היא סופה להבין בה דבר תורה מדבריו משמע דברי תורה שהוא מתכוין ללמדן לתלמידים: **צריכה לימוד.** צריך לשומעם שיתנו לה לב: **ועלהו.** דבר קל שבו: **מתני' בכרעי המטה.** מטה שלמה: **ר' יהודה אומר כו'.** טעמא מפרש בגמרא: **גמ' שאין לה קבע.** שמטלטלת על ידי מטה ור' יהודה לטעמי' דאמר סוכה דירת קבע בעינן: **שמעמידה כו'.** ואע"פ שלא למדנו פסול אלא לסכך הואיל ועיקרו של סכך אלו מעמידין הוי כאילו סיכך בדבר המקבל טומאה: **אבל סיכך על המטה.** ולא סמך הסיכוך בכרעים אלא על גבי יתידות אבל כל דופני הסוכה אינן אלא מטות משלשה צדדין לא פסיל ר' יהודה דהא לא גמרי' פסול מיניה לסוכה אלא לסיכוך וזה לא הוא ולא מעמידו בפסולי ולענין קבע נמי יש קבע לסיכוך:

מתני'

עין משפט נר מצוה

ד א ב ג טוש"ע א"ח סי' תרל סעיף יג:

רבינו חננאל

תניא כוותיה דרבא. ואקשינן והרי מטה דיש בה כמה אגרופין, ולא חשיב ליה ר' יהודה אהל ומכשיר לישן תחתיה בסוכה. ודחינן שאני מטה דלגבה עשויה, כלומר הנסרין הנתונות עליה לישן עליהן (עליהן) על גביהן נתונות ולא תחתיהן. ואקשינן אי הכי שוורין נמי לגבן עשוין, ושנינן שאני שוורים פעמים שהרועים נכנסים תחתיהם בצל מפני החמה, ובגשמים מפני הגשמים, שנמצאו להם (כמה) [כמו] אהל. אי הכי מטה נמי מגינה על מנעלים וסנדלים, ונדחת זו. ומשני **רבא** אלא שאני שוורים, הואיל ומגינים על בני מעיים כסוכה, שנאמר עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תסוككני. **איבעית אימא** ר' יהודה לטעמי' דאמר דירת קבע בעינן, והוא"ה לה סוכה [קבע] ומטה דירת עראי, ולא אתו אהלי עראי ומבטלי אהלי קבע. **והא ר' שמעון** נמי דבעי סוכה דירת קבע, וקתני מעשה בטבי עבדו של רבן גמליאל כו', ופליג על ר' יהודה. ואסיקנא בהא פליגי, ר' שמעון [סבר] אתו אהלי עראי ומבטלי אהלי קבע, ור' יהודה סבר לא. **רבי יהודה** ור' שמעון מפורשין בפרק הראשון, אמר אביי, רבי ור' יאשיה ור' יהודה ובית שמאי ור' שמעון ורבן גמליאל ור' אליעזר ואחרים, כולהו סבירא להו סוכה דירת קבע בעינן. [מנין שאפי' **שיחת חכמים צריכה תלמוד שנאמר ועלהו לא יבול**]. מצאנו כי עלי האילן נקראו שיחים, כדכתיב תחת אחד השיחים, וכתיב וכל שיח השדה, וכתיב בין שיחים ינהקו. כמו שנקראו דברי תורה שיחה, כדכתיב והקיצות היא תשיחך. **פיסקא** (הסוכה) [הסומך] **סוכתו בכרעי המיטה כשרה.** אמר אביי לא שנו אלא מעמיד, שנמצא מחזיק ט) הסכך (אלא דר' יהודה) בדבר שאין לו קבע, ויש אומרים בדבר המקבל טומאה. אבל סיכך על גבי המיטה וכותלי המיטה הן דפנות, דברי הכל כשרה.

ט) נראה להגיה כן מסורס כאן וכן ל"ל אמר אביי לא שנו דברי ר"י אלא מעמיד שמגיה ממחזיק הסכך בדבר שאין לו קבע וכו'.

תורה אור השלם

1. עוֹר וּבָשָׂר תַּלְבִּישֵׁנִי וּבְעֲצָמוֹת וְגִידִים תְּסֻכְּכֵנִי: איוב י יא
2. וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל פַּלְגֵי מָיִם אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ: תהלים א ג

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה והא ר' שמעון וכו' קבע בעיא דבעי ד': (ב) תוס' ד"ה שאין לה קבע שמיטלטלת וכו' דירת קבע בעיא כך פירש:

מוסף רש"י

שאפילו שיחת תלמידי חכמים צריכה לימוד. כדי להתלמד לדבר בלשונם שהוא בלשון נקיה וטוהר ומרפא (ע"ז יט:). **שנאמר ועלהו לא יבול.** ועלהו הוי דבר קל שבגילון, וכתיב לא יבול, כלומר לא יגלה ליחוד (שם).

מסורת הש"ס

(א) [יומא י:], (ב) [לעיל ז:], (ג) [לעיל יא.], (ד) [לעיל ז:], (ה) רש"ל מ"ז, (ו) ע"ז יט: ע"ש, (ז) [סא"ל חולין שלו], (ח) [בע"ז יט: אימא תלמוד ועי' בפרש"י לחתם והכלא], (ט) [ורמב"ם מפ' ע"א ע"ש], (י) בס"א: גב שדרה,

מתני' סוכה המדובללת. לקמן מפרש לה בגמרא: ושצילתה מרובה מחמתה כשרה. ליכא למקשוי תנינא חדא זימנא (לעיל דף ב.) שחמתה מרובה מצילתה פסולה אינן דומות זו לזו דמיקשיא קשיין אהדדי כדרמינן להו בגמרא ומשנינן: **המעובה כמין בית.** שסכך שלה עב מאד: **גמ' ענייה.** שיש בסككה קנים מעט ויש בה אויר הרבה אלא שאין בו שלשה ביחד: **קנה עולה וקנה יורד.** שלא השוה הסכך להשכיב הקנים זה אצל זה אלא אחד למעלה ואחד למטה ומתוך כך חמתה מרובה מצילתה ואשמעינן מתניתין דאמרינן (ב) כל שאילו היו מסוככין בשוה היתה צילתה מרובה מחמתה כשרה: (ג) **רב תני חדא.** מדובללת ושצילתה מרובה מחמתה אחדא סוכה קיימי: **ושמואל תני.** מתני' בתרי סוכות: **רב תני חדא.** סוכה שהיא ענייה שהיא מדובללת מדולדלת אם צילתה מרובה מחמתה כשרה: **ושמואל תני תרתי.** סוכה מבובללת כשרה דאמרינן רואין ושצילתה מרובה מחמתה מילתא אחריתי היא דאשמעינן נמי בסוכה ענייה שיש בה חמה אם צילתה מרובה כשרה: **לא שנו.** דשמואל דקנה עולה וקנה יורד כשרה דאמרינן רואין: **אלא דאין בין זה לזה שלשה.** דכל פחות משלשה חדא היא: **שאין בגגו.** בקנה העולה רחב טפח דלאו שם אהל עליה לאמשובי ולמימר היא חבוט רמי השפל והשלך אותו על האויר שתחתיו דהיינו נמי ענין גוד אחית אלא לענין מחילה דהוי חולה של מחילה שייך למימר גוד אחית משוך אותה והורך ולענין המוטל לרוחב ובא לסתום אויר שייך למימר חבטא: **אמרינן חבוט רמי.** כשגבוה שלשה ויותר דאילו בפחות מג' לאו חבוט הוא שהרי הוא כמושכב עליו: ה"ג להך מתניתין באהלות **קורות הבית והעלייה שאין עליהן מעזיבה והן מכוונות טומאה פתח אחת מהן תחתיה טמא בין התחתונה לעליונה ביניהם טמא על גבי העליונה כנגדה עד לרקיע טמא היו העליונות כבין התחתונות טומאה תחתיהן תחת כולן טמא על גביהן כנגדן עד לרקיע טמא.** והא"פ קורות הבית אותן שהעלייה עשויה בהן שקורין שוליב"א קורות העלייה הן שהגג עשוי בהן שקורין טרי"ב וגגין שלהן חלקין היו ושוין ומניחין הנסרין מקורה לקורה כמין תקרת עליה: **שאין עליהם מעזיבה.** ולא נסרים ומעזיבה לאו דוקא נקט אלא דסתם היכא דליכא מעזיבה ליכא נסרים: **והן מכוונות.** העליונות מכוונות כנגד התחתונות ומתאהלות עליהן: **טומאה פתח אחת מהן.** תחת אחת מהתחתונות: **תחתיה טמא.** על פני כל אורכה דיש ברוחבה טפח דלמפרש לקמן ומביאה את הטומאה וכל שאר הבית מטה ומעלה טהור ואף כנגד אותה הקורה למעלה דהיינו בינה לבין העליונה (ד) ואין טומאה אלא תחתיה לבד: **בין התחתונה לעליונה ביניהן טמא.** כל כלים שבין אותם השתים טמא שהעליונה מאהלת על הטומאה ומביאה את הטומאה על פני כל אורכה תחתיה: **על** (ה) **העליונה.** ואם טומאה על העליונה: **כנגד הטומאה עד לרקיע טמא.** שהרי אין דבר חוצץ הימנה ומעלה: (ו) **היו העליונות כבין התחתונות.** אלא היו מכוונות זו כנגד זו אלא העליונות מכוונות כנגד האויר שבין התחתונות: **טומאה פתח אחת מהן פתח כולן טמא.** דלמרינן בכל העליונות חבוט רמי והשליכם בין התחתונות והוי כל הבית מקורה והוי אהל אחד וכדמוקי בברייתא שהיה רוחב העליונות כשיעור אויר שבין התחתונות: **ותני עלה.** הכי גרסינן לה **בד"א בזמן שיש בהן טפח ויש ביניהן פותח טפח אחת מהן תחתיה טמא ביניהן ועל גביהן טהור.** ולא גרסינן אין בהן טפח. והכי פירושא בד"א דכולה מתניתין בשיש בהן טפח כשיש בתחתונות הללו טפח וביניהן פותח טפח מתוקמא מתניתין שפיר דאמרינן חבוט רמי כשהן מכוונות טומאה תחת אחת מהן תחתיה טמא ותו לא דכיון דיש בה טפח מביא את הטומאה וחוזר בפני הטומאה הלכך תחתיה טמא ועל גבה טהור. טומאה על גבה תחתיה טהור אפי' כנגד הטומאה דחוללת. וכשאינן מכוונות כיון דיש ביניהן פותח טפח והעליונות רחבן כשיעור אויר שבין התחתונות כבין התחתונות שהן כנגד האויר וכשיעורן טומאה תחת אחת מהן תחת כולן טמא דאמרינן חבוט רמי אבל אין ביניהן פותח טפח ממלא שאין ברוחב העליונות טפח טומאה תחת אחת מהן מן התחתונות תחתיה טמא ותו לא דלא אמרינן חבוט רמי: **ביניהן.** בין התחתונות לעליונות (ו) כשהן מכוונות טהור והוא הדין בשאין מכוונות שעל גבה טהור ותחתיה טמא דכיון דיש בה טפח מביאה טומאה לכל אורך שתחתיה וחוללת בפני הטומאה לטהר על גבה. ומאן דגרים אין בהן טפח טועה דאם כן טומאה תחת אחת מהן אין כל תחתיה טמא דאין בה שיעור להביא טומאה ואין על גבה כנגד הטומאה טהור שאין בה שיעור לחוץ וטומאה על גבה כנגד הטומאה טמא ומתחתיה נמי טמא דטומאה בוקעת ויורדת שאין בה שיעור לחוץ ובתוספתא (דאהלות פי"ג) גרסינן בהדיא במקצת במה דברים אמורים פעם שניה וגרסינן הכי במה דברים אמורים כשיש (ז) פותח טפח אבל אין ביניהן כו': **להא שמעתא.** דרבא: (ז) **פחות מארבעה כו'.** רבן שמעון סבירא ליה פחות מארבעה לבוד בכל דוכתא:

מתני' סוכה המדובללת ושצילתה מרובה מחמתה כשרה המעובה כמין בית אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה כשרה: **גמ'** מאי מדובללת אמר רב [א]סוכה ענייה ושמואל אמר [ב]קנה עולה וקנה יורד רב תני חדא ושמואל תני תרתי רב תני חדא סוכה מדובללת מאי מדובללת מדולדלת שצילתה מרובה מחמתה כשרה ושמואל תני תרתי מאי מדובללת מבולבלת ותרתי קתני סוכה מבולבלת כשרה וצילתה מרובה מחמתה כשרה אמר אביי [ג]לא שנו אלא שאין בין זה לזה שלשה טפחים אבל יש בין זה לזה ג' טפחים פסולה [ד]אמר רבא [ה]אפילו יש בין זה לזה שלשה טפחים נמי לא אמרן אלא שאין בגגו טפח אבל יש בגגו טפח כשרה דאמרינן חבוט רמי אמר רבא מנא אמינא לה דכי אית [ו] ביה טפח אמרינן חבוט רמי וכי לית ביה לא אמרינן חבוט רמי דתנן [ז]הקורות הבית והעלייה שאין עליהם מעזיבה והן מכוונות טומאה תחת אחת מהן תחתיה טמא בין התחתונה לעליונה ביניהן טמא על גבי העליונה כנגדה עד לרקיע טמא היו העליונות כבין התחתונות טומאה תחתיהן תחת כולן טמא על גביהן כנגדן עד לרקיע טמא ותני עלה [ח]בד"א בזמן שיש בהן טפח וביניהן פותח טפח אבל אין ביניהן פותח טפח טומאה תחת אחת מהן כולן טמא דאמרינן חבוט רמי דתנן שיש בהן פחות מג' לבוד דמי, אבל יש ביניהן ג' טפחים, פסולה. **רבא** אמר אפי' אם יש בין זה לזה ג' טפחים אם יש בגגו של קנה העולה והיורד טפח כשרה, מאי טעמא אמרינן חבוט רמי, כלומר ראה העליונה כאילו הן למטה, ולבוד הוא הכל. כדתנן באהלות פרק י"ב קורות הבית והעלייה שאין עליה מעזיבה והן מכוונות, פי' זו על זו אינה יוצאה התחתונה מכנגד העליונה, וביניהן בין בתחתונות ובין בעליונות פתוח תחתיהן. טומאה תחת אחת מהן תחתיה טמא, כלומר היא מפסקת ומאהלת על הטומאה מלעלות למעלה, והצדדין אויר הן ואינן מאהילין. ואם הטומאה היא נתונה על גבי אחת מן הקורות התחתונות דהיינו ביניהן, כל דבר (המאהיל) [המטמא] עד לרקיע הכל טמא. אם היו הקורות העליונות רחבות כשיעור האויר שבין התחתונות ונתונות אותן הקורות של עליה כנגד האויר שבין קורות הבית, טומאה תחת אחת מהן, תחת הקורות התחתונות, הבית כולו טמא, אין הקורות של בית מפסיקות שהרי עליונות נתונות באויר שבין קורות הבית, וכשמאהיל על מקצת מאהיל על הכל. **ותני עלה בתוספתא,** כלומר מפרשא בברייתא, במה דברים אמורים בזמן שיש בהן בקורות טפח, וביניהן פותח טפח, והקורות העליונות כנגד הפותח טפח, טומאה תחת אחת מהן הכל טמא. אבל אין בהן טפח ולא ביניהן פותח טפח, טומאה תחתיהן [תחתיהן] טמא, ביניהן ועל גביהן טהור. אלמא כי יש בקורה טפח אמרינן חבוט רמי, אין בקורה טפח לא אמרינן. וכן בסוכה אם יש בגגה טפח, אע"פ שקנה יורד מחבירו יותר מג' טפחים, אמרינן חבוט רמי. ומקשי **רב אשי** לרב כהנא, איני דבמילי אחרנייתא זולתי הטומאה כל היכא דליכא טפח לא אמרינן חבוט רמי, והתניא בעירובין פרק מבוי קורה היוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל כו', עד **קנה** עולה וקנה יורד. שלא השוה את הסכך להשכיב את הקנים זה אצל זה אלא אחד למעלה ואחד למטה ומתוך כך חמתה מרובה מצילתה ולא היו מסוככין בשוה היתה צילתה מרובה מחמתה כשרה כך פירש הקונטרס. משמע לפירושו דכשיש בין זה לזה שלשה דפסולה לאדיי הייני מטעם חמתה מרובה מצילתה ולא יתכן דכיון דאי קיימה חמה בראש כל אדם היתה צילתה מרובה אין לפסול בשביל חמה הבא מן הצד באלכסון ועושה אותה חמתה מרובה אלא הייני טעמא משום דלא חשיב סכך להצטרף כי האי גונא כשיש בין זה לזה שלשה אבל כי ליכא שלשה כלבוד דמי והכל אחד:

קורות הבית והעלייה. משנה ר"ב ותני עלה ברייתא היא כך היא שנויה בתוספתא דאהלות במה דברים אמורים בזמן שיש [ט] ביניהן פותח טפח אבל אין [ט] ביניהן פותח טפח וטומאה תחתיהן תחתיה טמא על גביהן וביניהן טהור ביניהן או על גביהן כנגדן עד לרקיע טמא ותחתיהן טהור בד"א בזמן שיש בהן פותח טפח אין בהן פותח טפח טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת והשתא הך ברייתא אסיפא דמתניתין קאי שהעליונות כבין התחתונות דכשהתחתונות אין בין זו לזו פותח טפח ממלא דעליונות אין בהן פותח טפח שהן כבין התחתונות הלכך כשיש טומאה בתחתונות תחתיהן טמא שכל אחת ואחת מביאה טומאה על כולה הואיל ויש ברחבה טפח וביניהן טהורות כיון דאין בעליונה רוחב טפח לא אמרינן חבוט רמי ליחשב האויר שבין התחתונות כסתום ועל גבו נמי טהור דחוללת בפני הטומאה דכיון דיש בו ברוחבו טפח והדר קאמר בד"א דמביאות טומאה וחוללין כשיש ברחבן של תחתונה טפח אבל אין ברחבן טפח בין שהטומאה תחתיהן בין שהטומאה על גביהן כנגד הטומאה טמא ומן הצד טהור: הא

מתני' סוכה המדובללת ושצילתה מרובה מחמתה כשרה המעובה כמין בית אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה כשרה:

גמ' מאי מדובללת אמר רב [א]סוכה ענייה ושמואל אמר [ב]קנה עולה וקנה יורד רב תני חדא ושמואל תני תרתי רב תני חדא סוכה מדובללת מאי מדובללת מדולדלת שצילתה מרובה מחמתה כשרה ושמואל תני תרתי מאי מדובללת מבולבלת ותרתי קתני סוכה מבולבלת כשרה וצילתה מרובה מחמתה כשרה אמר אביי [ג]לא שנו אלא שאין בין זה לזה שלשה טפחים אבל יש בין זה לזה ג' טפחים פסולה [ד]אמר רבא [ה]אפילו יש בין זה לזה שלשה טפחים נמי לא אמרן אלא שאין בגגו טפח אבל יש בגגו טפח כשרה דאמרינן חבוט רמי אמר רבא מנא אמינא לה דכי אית [ו] ביה טפח אמרינן חבוט רמי וכי לית ביה לא אמרינן חבוט רמי דתנן [ז]הקורות הבית והעלייה שאין עליהם מעזיבה והן מכוונות טומאה תחת אחת מהן תחתיה טמא בין התחתונה לעליונה ביניהן טמא על גבי העליונה כנגדה עד לרקיע טמא היו העליונות כבין התחתונות טומאה תחתיהן תחת כולן טמא על גביהן כנגדן עד לרקיע טמא ותני עלה [ח]בד"א בזמן שיש בהן טפח וביניהן פותח טפח אבל אין ביניהן פותח טפח טומאה תחת אחת מהן כולה הואיל ויש ברחבה טפח וביניהן טהורות כיון דאין בעליונה רוחב טפח לא אמרינן חבוט רמי ליחשב האויר שבין התחתונות כסתום ועל גבו נמי טהור דחוללת בפני הטומאה דכיון דיש בו ברוחבו טפח והדר קאמר בד"א דמביאות טומאה וחוללין כשיש ברחבן של תחתונה טפח אבל אין ברחבן טפח בין שהטומאה תחתיהן בין שהטומאה על גביהן כנגד הטומאה טמא ומן הצד טהור: הא

קורות הבית והעלייה קורה אחרת שלשה צריך להביא קורה אחרת [ט]**רבן שמעון בן גמליאל אומר פחות**

מ) ל"ל רבא אמר וכ"ה בר"ן, ג) [ובמלות פי"ב מ"ה, ג) [מוספתא דאהלות פי"ג ה"ו], ד) עירובין יד. לעיל יח. [וש"נ], ה) [עירובין ט. וש"נ], ו) [עי' רש"ל ורש"ל], ז) שיך לע"ב, ח) ג' רש"ל בהן,

הגהות הב"ח

(א) גמ' דכי אית בה טפח וכו' וכי לית בה טפח לא אמרינן: (ב) רש"י ד"ה קנה עולה וכו' דאמרינן רואין כל שאילו וכו' וכשרה: (ג) ד"ה רב ד"ה ושמואל וד"ה רב תני הד"ל: (ד) ד"ה תחתיה עמא וכו' לגין העליונה טהורה ואין טומאה: (ה) ד"ה על גב העליונה: (ו) ד"ה היו העליונות וד"ה טומאה הד"ל: (ז) ד"ה ביניהן וכו' בד"ל כשיש בהן פותח טפח אבל אין בהן פותח טפח טומאה בוקעת ועולה טומאה בוקעת ויורדת הס"ד:

רבינו חננאל

[מתני'] סוכה מדובללת ושצילתה מרובה מחמתה כשרה. רב אמר מאי מדובללת, ענייה מדולדלת, וחדא קתני במתני' והענייה שצילתה מרובה מחמתה כשרה. שמואל אמר מאי מדובללת מבובלבלת, קנה עולה וקנה יורד. ותרתי קתני במתני', קנה עולה וקנה יורד, ושצילתה מרובה מחמתה כשרה. אמר אביי לשמואל דאמר קנה עולה וקנה יורד, לא שנו אלא שאין ביניהן ג' טפחים, דאמרינן כל פחות מג' כלבוד דמי, אבל יש ביניהן ג' טפחים, פסולה. רבא אמר אפי' אם יש בין זה לזה ג' טפחים אם יש בגגו של קנה העולה והיורד טפח כשרה, מאי טעמא אמרינן חבוט רמי, כלומר ראה העליונה כאילו הן למטה, ולבוד הוא הכל. כדתנן באהלות פרק י"ב קורות הבית והעלייה שאין עליה מעזיבה והן מכוונות, פי' זו על זו אינה יוצאה התחתונה מכנגד העליונה, וביניהן בין בתחתונות ובין בעליונות פתוח תחתיהן. טומאה תחת אחת מהן תחתיה טמא, כלומר היא מפסקת ומאהלת על הטומאה מלעלות למעלה, והצדדין אויר הן ואינן מאהילין. ואם הטומאה היא נתונה על גבי אחת מן הקורות התחתונות דהיינו ביניהן, כל דבר (המאהיל)

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פ"ה מהלכות סוכה הלכה יט כ סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרלא סעיף ד:
ו ב ג ד מיי' שם הלכה כא טוש"ע שם סעיף ה:
ז ה ו מיי' פי"ו מהל' טומאת מת הל' ו:

לעזי רש"י

שוליב"א (שוליבי"ש). קרשים (שבין קורה לקורה, ומהם עשויה התקרה). טרי"ב. קורות הגג.

מוסף רש"י

קורה היוצאה. להתיר המבוי ומונחה על רוחב פתח המבוי מכותל לכותל וזו אינה מגעת לשני הכתלים (לעיל יח.).

רבינו חננאל (המשך)

[הנאהל] באותה הקורה עד הקורה של עלייה המכוונת כנגדה טמא. ואם הטומאה בקורה העליונה, כל דבר המאהיל על אותה (הקורה) [הטומאה] עד לרקיע הכל טמא. אם היו הקורות העליונות רחבות כשיעור האויר שבין התחתונות ונתונות אותן הקורות של עלייה כנגד האויר שבין קורות הבית, טומאה תחת אחת מהן, תחת הקורות התחתונות, הבית כולו טמא, אין הקורות של בית מפסיקות שהרי עליונות נתונות באויר שבין קורות הבית, וכשמאהיל על מקצת מאהיל על הכל. **ותני עלה בתוספתא,** כלומר מפרשא בברייתא, במה דברים אמורים בזמן שיש בהן בקורות טפח, וביניהן פותח טפח, והקורות העליונות כנגד הפותח טפח, טומאה תחת אחת מהן הכל טמא. אבל אין בהן טפח ולא ביניהן פותח טפח, טומאה תחתיהן [תחתיהן] טמא, ביניהן ועל גביהן טהור. אלמא כי יש בקורה טפח אמרינן חבוט רמי, אין בקורה טפח לא אמרינן. וכן בסוכה אם יש בגגה טפח, אע"פ שקנה יורד מחבירו יותר מג' טפחים, אמרינן חבוט רמי. ומקשי **רב אשי** לרב כהנא, איני דבמילי אחרנייתא זולתי הטומאה כל היכא דליכא טפח לא אמרינן חבוט רמי, והתניא בעירובין פרק מבוי קורה היוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל כו', עד

הא זה וזה בתוך עשרים אמרינן חבוט רמי. וא"ת מאי קושיא לדפריך מרבי יוסי ברבי יהודה ליסייעיה מרבנן דלית להו רואין דהא רבנן פליגי עליה כדמוכח פ"ק דעירובין (דף יד. וסס) דאמר אביי רבי יוסי סבר לה כאבוה בחדא ופליג עליה בחדא סבר לה כאבוה בחדא דלית ליה רואין ויש לומר דטעמא דרבנן לאו משום דלית להו חבוט רמי בפחות מטפח אלא משום דפסלי קורה המונחת באותו ענין שאינה ראויה לקבל אריח דבעו רחבה ובריאה ולא אמרינן רואין לפסול קורה הניטלת ברוח ושתי קורות המתאימות אפילו בפחות משלשה משום דראויה לקבל אריח בעו אבל אי הוה להו הכא (ג) רואין אפילו בפחות משלשה יש לנו ללמוד מדברי רבי יוסי ברבי יהודה שאפילו במופלג שלשה היו אומרים רואין דהא לא פליגי ד) (אלא) במאי דלית להו רואין אלא מטעמא דפריש:

אבל בשלשה כיון דלית ביה טפח לא אמרינן חבוט רמי. השתא אסיקנא דבטפח אמרינן חבוט רמי אפילו בשלשה ותימה דבפרק קמא דעירובין (דף ט. וסס) אמרינן גבי היתה קורתו משוכה או תלויה כגון שנעץ שתי יתידות עקומות על שני כותלי מבוי שאין בגובהן שלשה ואין בעקמימותן שלשה וקא משמע לן דאמרינן לבוד וחבוט ולמה לי שאין בגובהן שלשה כיון דקורה רחבה טפח אפילו בגובה שלשה נמי אמרינן חבוט רמי ויש לומר דלא דמי דבלאו הכי תיקשי לן התם בלאו טעמא דחבוט רמי ליתכשר האי מבוי כיון דאין הקורה למעלה מעשרים אלא היינו טעמא דאמרינן התם דבעינן קורה על גבי מבוי ואפילו הוי קורה משוס מחילה בעינן היכר קצת ולא חשיב היכר כלל אלא אם כן הוי בתוך שלשה כי ההיא דהתם דהיינו מבחוץ ואפילו סמוך לכותל:

כאן מלמעלה כאן מלמטה. הא דדייקינן כי הדדי פסולה למעלה קאי בשיש בין קנה לחבירו כמלא קנה אפילו מצומצם פסולה לפי שחמת האויר נראית בארץ רחבה מן הצל של סכך והא דדייקינן כי הדדי כשרה נקט שיעוריה מלמטה שהחמה והצל שוין בידוע שהקנים רחבים מן האויר: (ד) **כזוזא** מלעיל כאיסתרא מלתחת. כשנקב רוחב מלמעלה כשיעור זוז חמתה מרובה מלמטה כשיעור סלע כך פירש בקונטרס והקשה ר"ת דרב פפא גופיה דהכא אית ליה פ' קמא דעירובין (דף טו:) פרוץ כעומד מותר והתם נמי פסקינן הלכתא הכי ועוד קשה דאמר פרק קמא דקידושין (דף יא:) דעבדי אינשי דקרו לפלגתא דזוזא איסתרא אלמא דאיסתרא פחות מזוזא ומפרש רבינו תם כאן מלמעלה מי שמודד האויר מלמעלה כי הדדי כשרה לפי שהוא עומד כפרוץ אבל העומד מלמטה בארץ ומעיין כלפי מעלה ודומה כי הדדי פסולה לפי שהאויר שהוא רחב כי זוזא דומה בעיניו קטן כאיסתרא מחמת שהוא רחוק ממנו ורואה לדבר ונהי בעיניו כחגבים (במדבר יג) וכוכב גדול בשמים דומה בעיניו כקטן בפרק המוכר את הספינה (ב"ב דף עג.) (ו) : **שתים** באילן ואחת בידי אדם. סמך קרקעית הסוכה רובה באילן ועשה סביבה בראש האילן שתי מחילות ואחת עשה בידי אדם בארץ וסמך קרקעית הסוכה בחמצע הדופן והגביה הדופן ממנו ולמעלה עשרה או שתים בידי אדם ואחת באילן הואיל ואם ינטל האילן נופל קרקעית הסוכה שאינה יכולה לעמוד בסמיכת שתים שבארץ אין עולין לה ביום טוב דמשתמש באילן כך פירש בקונטרס ולא משמע הכי פרק מי שהחשיך (שבת דף קנד: וסס) דדייק מהכא דלדליס אסורין דאמרינן מאי לאו דחק ביה באילן ואגב ביה קנים באילן דהוי להו לדדין ומשמע דמיירי שהאילן דפנות לסוכה וקנים של סוכה נסמכין על האילן ואם יכנס בה ביום טוב גזרה שמא יניח חפצו על הסכך וכן פירש שם בקונטרס:

שתי קורות המתאימות כו'. לתנן בעירובין (דף יג:) הקורה שאמרו רחבה כדי לקבל אריח והאריח חצי לבינה של שלשה טפחים דיה לקורה שתהא רחבה כדי לקבל אריח לרוחבו והתם פריך טפח ומחצה בעי ומשני שבולטת לשני לידי הקורה אצבע לכל רוח ומלבנן בטינא ואם לא היתה לו קורה רחבה טפח ונתן שתים זו בצד זו דהיינו מתאימות כעין תאומים: **אם מקבלות אריח לרחבו טפח.** כשהן סמוכות זו לזו אין צריך להביא קורה אחרת: **רבן שמעון בן גמליאל אומר אם מקבלות לאורכו שלשה אין צריך להביא קורה אחרת.** רבן שמעון בן גמליאל להקל בא לומר אפילו אין בהן טפח ואם מושיב על שתיהן אריח לרחבו אינו עומד מרחיקן זו מזו ומושיב עליהן לאורכו ובלבד שיהו בריאות לקבל כובדו ואורכו של אריח שלשה: **ואם לאו.** שאינן בריאות לקבלו צריך להביא קורה אחרת: **היה אחת למעלה ואחת למטה.** כשהושיבן זו אצל זו לא נתנם בשוה אלא זו נמוכה וזו גבוהה: **רואין אם העליונה לאילו היא למטה.** בשוה לזו או את התחתונה כאילו היא למעלה אצל חברתה: (א) **ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מעשרים.** לארץ דאינו מקוס להכשר קורה: **ולא תחתונה למטה מעשרה.** לארץ שאין מחילה בפחות מעשרה: **הא זו וזו בתוך עשרים.** אפילו העליונה סמוכה לשפת עשריס והתחתונה לשפת עשרה קא סלקא דעתך דמכשר אלמא אמרינן חבוט רמי בפחות מרוחב טפח: **תריץ הכי.** כלומר רואין דקאמר פחות מג' הוא ובלבד דקתני הכי קאמר ובלבד שלא תהא עליונה כו': **כאן מלמעלה כאן מלמטה.** הא דדייקינן כי הדדי פסולה למעלה קאי כשיש בין קנה לקנה כמלא קנה אפילו מצומצם פסולה לפי שחמת האויר נראית בארץ רחבה הרבה מן הצל של סכך והא דדייקי' כי הדדי כשרה נקט שיעוריה מלמטה שחמה וצל שוין בידוע שהקנים רחבים מן האויר: **כזוזא מלעיל כאסתרא מלתחת.** כשהנקב רחב כשיעור זוז חמתו מרובה למטה כשיעור סלע: **כוכבי חמה.** כשהחמה זורחת עליה ואין זהרורי חמה נראין מתוכה אין זו דומה לסוכה אליבא דבית שמאי: **מתני' העושה סוכתו בראש העגלה.** אף על גב דמטלטלא ולא קביעא. ובראש הספינה שהוא מקום גבוה של ספינה והיס גבוה מאד ואין הריס מקיפין והרוח שולטת שם ועוקרתה: **כשרה.** דדירת עראי סגי בה: **ועולין לה ביום טוב.** ומשום דבעיא למיתנא סיפא ואין עולין תנא ריסא ועולין: **בראש האילן.** תיקן מושבו בראשו ועשה שם מחילות וסכך: **כשרה.** לחולו של מועד ואף ביום טוב אם עבר ועלה לה יצא ידי חובתו: **ואין עולין לה ביום טוב.** דגזור בה רבנן (ו) דאין עולין באילן ואין משתמשין בו שמא יתלוש: **שתים באילן ואחת בידי אדם.** סמך קרקעית הסוכה רובו באילן ועשה סביבה בראש האילן שתי מחילות ואחת עשה בידי אדם בארץ וסמך קצת קרקעית הסוכה בחמצע הדופן והגביה הדופן ממנו למעלה עשרה או שתים בידי אדם ואחת באילן הואיל

ח א מיי' פי"ז מהלכות שבת הלכה כה טוש"ע א"ח סי' שסג סעיף כב: ט ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף כג:

י ג מיי' פ"ה מהלכות סוכה הלכה יט סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרלא סעיף א:

יא ד מיי' שם הל' כא טוש"ע שם סעיף ג:

יב ה מיי' פ"ד מהלכות סוכה הל' ו' טוש"ע א"ח סי' תרכח סעיף ב:

יג ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:

רבינו חננאל

וכן בשתי קורות המתאימות ולא בזו לקבל אריח ולא בזו לקבל אריח, אם מקבלות אריח לרוחבו טפח אין צריך להביא קורה אחרת כו'. פי' הקורה המתרת במבוי צריכה להיות רוחבה כדי לקבל אריח כדתנן הקורה שאמרו רחבה לקבל אריח כו', אם אינה יכולה לקבל אריח אינה מתרת, ושנינן בזו הברייתא, ב' קורות המתאימות, כלומר נתונות זו בצד זו על פי המבוי, אם יש בשתיהן רוחב טפח כדי לקבל אריח לרחבו דיי לן ומתירות המבוי, וקתני על אלו שתי קורות שאין באחת מהן טפח, היו נתונות אחת למעלה ואחת למטה, ר' יוסי בר' יהודה אומר רואין העליונה כאילו היא למטה והתחתונה כאילו היא למעלה כו', הנה אע"פ שאין באחת מהן טפח אמרינן חבוט רמי. ושנינן תריץ ואימא הכי, ובלבד שלא תהא העליונה למעלה מכ' אמה אלא בתוך כ' והקורה התחתונה סמוכה לה בפחות מג', אי נמי כו', כענין הראשון ופשוטה היא. ומדמתרץ אביי ורבא אליבא דשמואל, דאינון בתראי, ש"מ דכוותיה סבירא להו, דמדובלת [ד]קתני במתני' מבולבלת היא ותרתי קתני. [כאן מלמעלה כאן מלמטה]. פי' החמה והצל בזמן דאינון כהדדי פסולה, בסכך שנקוב כי זוזא מלעיל ונראה בקרקע הנכנסת מאותו נקב כאיסתרא שהוא יתר. אבל בקרקע אם שוין שיעור החמה והצל, כשרה היא, שלמעלה החמה מעוטא מן הצל. והמעובה כמין בית אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה כשרה. ואסיקנא, ה) כוכבי חמה בענין. מתני' העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה כשרה, ועולין כו'.

ה) נראה דר"ל לכתחלה בענין שיהו כוכבי חמה נראין דב"ש לא מכשרי רק בדיעבד וכ"ה בירושלמי להלן ועי' בהל"ש ובר"ן.

מסורת הש"ס

א) לעיל ב., ב) שבת קנד:, ג) [בילה לו:], ד) רש"ל מ"ז, ה) לפ"ד מהרש"א הכל ד"ש וק"ל, ו) [וע"ע תוס' ב"ב קסז. ד"ה ומשום],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ובלבד וד"ה ולא תחתונה הד"ש: (ב) תוס' ד"ה הא זה וכו' אי הוה להו הכא ראוין אפילו:

מוסף רש"י

פחות מארבעה. ר' שמעון סבירא ליה בבל דוכתא פחות מד' כלבוד דמי (שרובין ט.). ושחמתה מרובה מצלתה. המועט בעל ברוב והרי הוא כמי שאינו ועל שם הסכך קרויה סוכה (לעיל ב.). **או שתים בידי אדם ואחת באילן.** גבי סוכה תנן שכשירה בג' דפנות ופס עשה שתים כהלכתן והשלישי עשה באילן, כשרה, דפנות לא מיכפת לן אם מחוברות הם, והיה אם כולן נקבעות באילן, והא דנקט שתים בידי אדם רבותא שמשמעינן דאפילו הכי אין עולין לה לאהל ולישן באותה סוכה ביו"ט, משום שהכהה קשור בדופניה ונשען עליה והוא משתמש על הכהה ונותן כלי ונמצא אהל מוליד הוא את הכלים (מת.) וכן הרבה (שבת קנד:).

הואיל ואם ינטל האילן נופל קרקעית הסוכה שאינו יכול לעמוד בסמיכת שתים שבארץ אין עולין לה ביום טוב דמשתמש באילן: **גמ' לא לנוס היא.** דאפי' דירת עראי לא הויא: **שאינה מצויה דיבשה.** הוי כרוח מצויה דיס: **יכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה דיבשה.** דהיינו רוח מצויה דיס דכולי עלמא כו' אף ע"ג דאינה עומדת ברוח שאינה מצויה דיס דאפי' למאן דבעי סוכה דירת קבע איכא: **על גבי בהמה.** כגון נתן דלתות על שני סוסים והם קרקעית הסוכה ועשה למעלה מחילות וסכך: **הראוי' לשבעה.** והשתא דגזור רבנן אין עולין לה נמצאת שאינה ראויה ליום ראשון: **ולא פסין לביראות.** דתנן בעירובין (דף יח:) עושין פסין לביראות ארבע' דיומדין לבור שברשות הרבים והבור עמוק עשרה דהוא רה"י ואין יכול למלאות ממנה אלא אם כן מוקף מחילות ומפני בהמות עולי רגלים התירו המחילות בארבעה דיומדין לארבע פיאות ואמר ר' מאיר דלא עבדין חדא מהנך בבעלי חיים וטעמא מפרש לקמן: **ולא גולל לקבר.** כלומר אם עשאוהו כיסוי לארונו של מת אין שם גולל עליו לטמא דאמרי' בבהמה המקשה דגולל מטמא במגע ובמשא ובאהל דתניא (חולין דף עב.) על פני השדה לרבות גולל ודופק: **ור' יוסי הגלילי.** מפרש לקמיה[ח] טעמא: **גזרה שמא תמות.** הבהמה ביום טוב ותפול ואין כאן דופן ונמצא בטל ממצות סוכה ולקמיה [כד.] פריך ובגולל דקולא היא מאי טעמיה: **קשור.** דליכא למיחש שמא תברח: **דכולי עלמא.** בין לאביי בין לרבי זירא מכשיר רבי מאיר: **דאי נמי מייתי.** ויפול יש בנבלתו עשרה: **מיתה לא שביחא.** ואפילו רבי מאיר לא פסיל: **והאיכא רווחא.** דביני כרעי שהיא פילגה ואפי' כשהיא חיה: **דעביד ליה.** גדר בין רגליה: **בהולא ודפנא.** הולא לולבי דקל. דפנא ענפי עץ שקורין לורי"ר וגדל בו פרי שקורין באיי"ם: **רבנה.** רובנא: **אשני.** חבלים: **הא מתיחה באשני מלעיל.** ואם תמות אינה נופלת: **זימנא דמוקי לה פחות מג' כו'.** פעמים שאין בגובהה של בהמה אלא שבעה ומשהו וסוכה עשרה דקאי לה בפחות משלשה סמוך לסכך ואמרינן לגוד: וכיון

דתניא העושה סוכתו בראש הספינה. שפיר גריס בברייתא בראש העגלה דפליגי נמי בראש העגלה כדפרישי' לעיל (דף כא: בד"ה שאין) ולא כמו שפי' ר"ת בפ"ק (דף ז: ושם בד"ה העושה): **על** גבי בהמה. פ"ה נתן דלתות על ב' סוסים להיותם קרקעית הסוכה ועשה למעלה מחילות וסיכך רבי יהודה פוסל ומכאן קשה לפ"ה דמתניתין דלעיל (דף כא:) גבי סמך סוכתו בכרעי המטה כדפי' לעיל וי"מ דהכא לאו במיטלטל הסכך על גבי הבהמה דא"כ למה לי קרא לר' יהודה תיפוק ליה משום דאין לה קבע כדפרישית לעיל אלא העמיד סוכה על ד' קונדסים וסמך עליהן הסכך והכניס שם הבהמה ועשה עליה קרקעיתה ומחילותיה עד לסכך דלא חזיא לשבעה דאין עולין לה גבי בהמה ביום טוב:

סוכה הראויה לשבעה. מהאי טעמא נמי היה פוסל בסוכה על גבי אילן: **ורבי** יהודה מכשיר. בשלא סמך הסוכה על גבה איירי דא"כ הויא לה כסמכה בכרעי המטה: **ולא** גולל לקבר. כשהמת מונח בקבר מניחין על הקבר אבן גדולה לסתום את חללה והוא נקרא גולל כדמוכח במסכת אהלות פרק ט"ו [מ"ח] דתנן קורה שעשאה גולל לקבר בין מוטה על לידה בין עומדת אין טמא אלא כנגד הפתח ועוד תניא בתוספתא דאהלות [פט"ו ע"ש] גל של ארורות גולל ט) לקבר הנוגע בתוכו עד ארבעה טפחים טמא דברי רבי יהודה וחכמים אומרים אינו טמא אלא סדר הפנימי צורכו של קבר משמע דנקרא גולל מה שסותם החלל ועוד תניא בתוספתא דאהלות סוף פרק י) (שני) שתי אבנים גדולות של ארבעה טפחים שעשאן גולל לקבר המאהיל על גבי שתיהן טמא ניטלה אחת מהן המאהיל על גבי שניה טהור מפני שיש לטומאה דרך שתלא מכל הני משמע שתחת הגולל כולו חלל ואע"ג דבפ' בהמה המקשה (חולין דף עב.) נפקא טומאת הגולל מדכתיב על פני השדה דמשמע דאין דבר על גבי הגולל ועומד מגולה על פני השדה זימנין דאינו מגולה כי היא דגל של ארורות דאינו טמא אלא סדר הפנימי ודופק הנזכר בכל מקום עם הגולל הם אבנים שהגולל נשען עליהם כדתנן פרק ג' דאהלות [מ"ד] ואיזהו דופק את שהגולל נשען עליו אבל דופק דפקין טהור דפעמים מניחין אבן לסמוך אותה שהגולל נשען עליה והיא נקראת דופק דפקין וצריך לדקדק הא דאמר פ' העור והרוטב (חולין דף קכו:) דגולל מטמא במגע ובאהל היכי דמי בשלמא מגע אפשר מן הצד אלא באהל מאי איכא מאי איכא דמשום שהקבר סתום ותניא בנזיר פ' כהן גדול (דף נג:) אם בקבר זו קבר סתום דאמרי' טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת ואין לומר דאינטריך היכא דאין המת בקבר דאי ליתיה אם כן לא מטמא משום גולל דאפי' כי איתיה ויש מקום לטומאה לצאת לא מטמא ואין לומר נמי כגון דבולע חוץ לקבר דהא מה שחוץ לקבר טהור דקאמרינן אין טמא אלא כנגד הפתח דהא דקתני סיפא עשה ראשה גולל לקבר אין טמא אלא עד ארבעה טפחים ההיא כשנתנה על הקבר מעומד אייר דכולה כנגד הפתח ועד ארבעה דקתני הייגו בגובהה דומיא דההיא דגל של ארורות דרבי יהודה ומיהו מצינן למימר דאינטריך למאהיל על הגולל כנגד מחילות הקבר שהגולל מונח עליהם דאע"פ שאין מאהיל כנגד חלל הקבר טמא משום דמאהיל על הגולל דאם אין שם גולל טהור[ט]: **בפיל** קשור בולי עלמא לא פליגי. לשון הש"ס משונה כאן משאר מקומות דרבי זירא ואביי תרוייהו מפרשי טעמא דרבי מאיר והוה ליה למימר מאי בייהו והוא מפרש והולך בלשון פליגי: **ולמאן** דאמר שמא תמות ניחוש שמא תברח. דאע"ג דלמאן דאמר שמא תברח נמי על כרחך ר' יהודה דמכשר לא חייש מ"מ אביי אליבא דר"מ דחייש למיתה דלא שביחא כ"ש דיש לו לחוש לשמא תברח דשביחא: דתניא

זה הכלל כל שינטל האילן ויכולה לעמוד בפני עצמה כשרה ועולין לה ביום טוב: **גמ'** מני מתניתין רבי עקיבא היא דתניא[ח] העושה סוכתו בראש הספינה רבן גמליאל פוסל ור"ע מכשיר מעשה ברבן גמליאל ור"ע שהיו באין בספינה עמד ר"ע ועשה סוכה בראש הספינה למחר נשבה רוח ועקרתה אמר לו רבן גמליאל עקיבא היכן סוכתך אמר אביי דכולי עלמא א היכא דאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה לא כלום היא יכולה לעמוד בשאינה מצויה דיבשה כ"ע לא פליגי דכשרה כי פליגי בדיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה ואינה יכולה לעמוד ב)(ברוח שאינה מצויה דיבשה) רבן גמליאל סבר סוכה דירת קבע בעינן וכיון דאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים לא כלום היא ר"ע סבר ג)סוכה דירת עראי בעינן וכיון דיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה כשרה: או על גבי גמל כו': מתני' מני רבי מאיר היא דתניא העושה סוכתו על גבי בהמה ר"מ מכשיר ורבי יהודה פוסל מ"ט דרבי יהודה אמר קרא [1]חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים [2]סוכה הראויה לשבעה שמה סוכה סוכה שאינה ראויה לשבעה לא שמה סוכה ורבי מאיר הא נמי מדאורייתא מחזא חזיא ורבנן הוא דגזרו בה [3]עשאה לבהמה דופן לסוכה ר"מ פוסל ור' יהודה [4]מכשיר שהיה [5]רבי מאיר אומר כל דבר שיש בו רוח חיים אין עושין אותו לא דופן לסוכה ולא לחי למבוי ולא פסין לבירואות ולא גולל לקבר [6]משום רבי יוסי הגלילי אמרו אף אין כותבין עליו גיטי נשים מ"ט דר' מאיר אביי אמר שמא תמות רבי זירא אמר שמא תברח בפיל קשור כולי עלמא לא פליגי דאי נמי מיית יש בנבלתו י' כי פליגי בפיל שאינו קשור למאן דאמר שמא תמות לא חיישינן למאן דאמר גזרה שמא תברח חיישינן למאן דאמר גזרה שמא תמות ניחוש שמא תברח אלא בפיל שאינו קשור כולי עלמא לא פליגי כי פליגי בבהמה קשורה למ"ד גזרה שמא תמות חיישינן למ"ד גזרה שמא תברח לא חיישינן ולמאן דאמר גזרה שמא תברח [7]מיתה לא שביחא והאיכא רווחא דביני ביני דעביד ליה בהוצא ודפנא ודלמא רבעה דמתיחה באשלי מלעיל ולמאן דאמר גזרה שמא תמות נמי הא מתיחה באשלי מלעיל זמנין דמוקים בפחות משלשה סמוך לסכך וכיון

עין משפט נר מצוה

יד א ב מיי' פ"ד מהל' סוכה הל' ה טוש"ע א"ח סי' תרכח סעיף ב:

טו ג מיי' שם הלכה טז טוש"ע א"ח סי' תרל סעיף יא:

לעזי רש"י

לוריי"ר. דפנה.
ביי"ש. גרגירים
(ובפרט פירות הדפנה).

רבינו חננאל

ואוקימנא ביכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה ואינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים, ור' עקיבא היא, דאמר סוכה דירת עראי בעינן, וקיימא לן כוותיה. **פיסקא** בראש האילן או על גבי הגמל כשרה, ואין עולין לה ביום טוב. ואוקימנא לר' מאיר, דתניא העושה סוכתו על גבי בהמה, ר' מאיר מכשיר, ור' יהודה פוסל, משום דבעי סוכה דחזיא ליה לשבעת ימי החג, כדכתיב בסכות תשבו שבעת ימים, והא אין יכול לעלות לה ביום טוב, דתנן אלו הן משום שבות לא עולין באילן ולא רוכבין על גבי בהמה. ור' מאיר אמר לך, הא נמי מדאורייתא חזיא ורבנן גזרו בה. ת"ר עשאה לבהמה דופן, ר' מאיר פוסל ור' יהודה מכשיר, שהיה ר' מאיר אומר כל דבר שיש בו רוח חיים אין עושין אותן לא דופן לסוכה ולא לחי למבוי כו'. מאי טעמא דר' מאיר, אמר אביי גזירה שמא תמות כו'. משום גזירה פוסל מכלל דדופן מעליא הוא, והא איכא רווחא דמכריסה ועד ארעא. ושנינן דעבד לה בהוצא ודפנא, ומשום שלא תרבע תחתיה, תלאה בחבלים כו'.

מוסף רש"י

בראש הספינה. שהיא גבוהה מאד, כספינות היס שהן גדולות והרוח באה ועוקרתה (לעיל ז:).

תורה אור השלם

1. חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ:
דברים טז יג

ח) לעיל ז:, ט) [ל"ל כרוח מלויה היס כך גירסת תוספות לעיל ז: ד"ה העושה וכ"ג הרא"ש והכר"ן], ג) [לקמן כז:], ד) עירובין מד., ה) [שם טו:], ו) [שם], ז) [יומא יג.], ח) [לף כד:], ט) [ל"ל שעשאו גולגל], י) [ל"ל שלשין], כ) [וע"ע תוס' ברכות יט: ד"ה מדלגין וכו'],

דתניא הלוקח יין מבין הכותים. ברייתא היא דמתני בה פלוגתא דתנאי ומשנה אחרת היא במסכת דמאי פרק שביעי [מ"ד] וסתמא כר"מ ובמטהר יינו של כותי אירי או קודש שגזרו על יינן כדאיתא פ"ק דחולין (דף ו.) ואע"ג דר' יוסי ורבי שמעון דהכא שמעינן להו במנחות פרק רבי ישמעאל (דף סו:) דכותים גרי אריות הן מ"מ אפשר דכשגזרו על יינן של נכרים לא גזרו על של כותים כיון דפרושים מע"ז יותר משאר נכרים ומחזיקים בתורה שבכתב אע"פ שגזרו על פתן כמו כן למ"ד גרי אמת גזרו על פתן ולא גזרו על יינן עד שגזר רבי מאיר בפרק קמא דחולין: **שני** לוגין שאני עתיד להפריש. בע"ש בין השמשות איירי כדקתני בתוספתא[ד] הלוקח יין מבין הכותים בע"ש ושכח להפרישו ולא ששכח עד שקדש היום דאם כן אפילו לקרות לו שם אסור כדמוכח בכמה דוכתי דאין תקנה לעבד בשבת אלא באיסור דאמרינן פרק כירה (שבת דף מג.) עבד מוכן הוא אבל שבת שאם עבר ותיקנו מתוקן ובפ' מי שהחשיך (שם דף קנד:) היתה בהמתו טעונה עבד ועשאתי אסור לפורקה ולא מסתבר למימר דכל הני ר' יהודה ורבי יוסי ור' שמעון דאסרי ועוד דאמרינן פרק שני דביצה (דף יז:) המעשר בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל ומשמע נמי בפרק הניזקין (גיטין דף מד.) דאתיא נמי כר"מ ואי הוה שרי למיכל בתנאי שאני עתיד להפרישו לא היה ראוי לקונסו אפילו עבר ותיקן ולא מיירי נמי בעוד יום אלא שאין שהות ביום כדי להפרישו דאם כן נימא מעשר שני בצפונו או בדרומו ויחללנו ושתה כמו גבי דמאי אלא ששכח עד בין השמשות אירי דאסור להפרישו כדתנן פרק במה מדליקין (שבת דף לד.) ספק חשיכה אין מעשרין את הודאי ופירות כותי ודאי דאף על גב דאמרינן פרק שלשה שאכלו (ברכות דף מז:) הני כותאי עשורי מעשרי כראוי דכיון דכתיב באורייתא מיזהר זהירי ה"מ כשרוצין לאכול אבל למכור לא חייש אלפני עור דדרשי ליה כפשטיה ומשום גזל את הכהן ואת הלוי נמי לא חייש דהוה ליה ממון שאין לו תובעין ועוד משום דלא הוברר חלקם ועוד כדדרשינן פרק השוכר את הפועלים (ב"מ דף פח:) עשר תעשר ואכלת ולא מוכר ולקרות שם כי האי גוונא דאומר שאני עתיד להפרישו מותר דכולי האי לא גזור בין השמשות אפי' בודאי וכי האי גוונא דתני הכא קתני במסכת דמאי פרק ז' [מ"ה] גבי תאנים של טבל אבל בהא דדמאי לא תני הני דהכא ובטבל ודאי תני תרומה גדולה מה שאין כן בדמאי דלא נחשדו עמי הארץ על תרומה גדולה והא דלא תני הכא למחר ולא גבי ה' דמאי פרק ז' וגבי מזמן חברו (שם מ"א) דקתני התם שאני עתיד להפרישו למחר משום דבמזמן אין מפרישין אלא מה שאוכל והוא הדין נמי גבי מי שיש לו תאנים של טבל שיכול להפרישו מה שאוכל בשבת אלא לפי שירלה לתקן את המותר הכל בשבת אחת לא קתני למחר דלעולם חול אסור להפרישו ובהדיא אמרינן בירושלמי פ"ז דדמאי רבי יגאי הוה ליה תנאי ודאי שאל רבי חייא רבו מהו מתקנא בשבתא א"ל למען תלמד לירלה את ה' אלהיך כל הימים אפילו בשבת פירוש תנאי ודאי שהיה לו טבל ודאי שהתנה עליו מערב שבת מה שאני עתיד להפרישו יהא מעשר אלמא בהדיא דשרי וקלת תימה בעובדא דהאשה רבה (יבמות דף לג.) דרבי יגאי גופיה מעשר מפירא דביתיה אלא מן המוקף וקרא שם והפרשתם בשבת מן המוקף כעובדא דירושלמי ושמא ההוא הוה ברישא ואכתי לא ידע אי שרי אי נמי היה צריך לכולה כגתא דפירי ועוד דאין מתנה על ודאי שביד חבירו כדאיתא בירושלמי דדמאי דאמר מה בין דמאי לודאי דמאי אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו ודאי אינו מתנה אלא על דבר שברשותו והא דאין קורא שם הכא לתרומת מעשר ולא גבי תאנים טבל ואלו גבי מזמן ובהדיא דדמאי אשכחן שהוא קורא שם לתרומת מעשר משום דגבי דמאי דמעשרן והן שלו מתקן המעשר כדי לאכול אבל כאן שהוא ודאי צריך ליתן ו' לוי (א) ולהכי לא קתני הכא מעשר בצפונו או בדרומו כדקתני גבי דמאי משום דקביעות מקום כהפרשה ותנן פרק במה מדליקין (שבת דף לד. ושם) ספק חשיכה אין מעשרין את הודאי אבל מעשרין את הדמאי ומתניתין בה"ש ולהכי נמי לא קתני הכא ומחלל על המעות כדקתני גבי דמאי אלא קתני ומיחל ושותה והיינו מתחיל ושותה דאי מחלל על המעות ושותה ליתני מחלל על המעות כדקתני בכולהו ועוד כאן דאמר שאני עתיד להפרישו סתם ולא קבע לו מקום בצפונו או בדרומו אין יכול לחללו כדתניא בתוספתא דמעשר שני מעשר שני שבחפץ זה מחולל על איסר זה ולא קבע לו מקום בצפונו או בדרומו רבי שמעון אומר קרא שם וחכמים אומרים עד שיאמר לצפונו או לדרומו ומייתי התם עובדא דרשב"ג ור' יוסי ור' יהודה שנכנסו אצל בעל הבית לכזיב והיה מעשר בזה הענין אמרו לו השכרת המעות ואיבדת הנפשות ורבי שמעון נמי דאמר קרא שם לא אמר אלא דוקא כשאומר בתוכן דהיינו נמי פלוגתייהו דר"ש ורבנן במסכת תרומות (פ"ג מ"ה) האומר תרומת כרי זה בתוכן ותרומת מעשר בתוכן ר"ש אומר קרא שם ומפרש פרק בכל מערבין (עירובין דף לז:) דדוקא כשאומר בתוכן דמשמע באמצעיתו דקבע לו מקום אלא בירושלמי עלה דהתם דתרומות פרק שני משמע דבתוכן לאו דוקא ושם פירשתיה ועוד על כרחין צריך להפרישו דהא קאמר שאני עתיד להפרישו ואם היה שותה בלא הפרשה נמצא שותה טבלים למפרע כמו באם יבקע הנוד דשאני עתיד להפרישו אכולהו קאי כדמוכח בתוספתא דקתני עשרה הבאים אחריהם תשעה הבאים אחריהם ובשבת אין מפרישין כדפרישית: **עשרה** מעשר ראשון תשעה מעשר שני. לאו דוקא דכבר הפרישו מן המאה שני לוגין לתרומה גדולה ונמצא חסר מהנך עשרה ותשעה מעשר של שני לוגין דהיינו חומש הלוג וכן גבי תאנים דמסכת דמאי (פ"ז מ"ה) ומיהו יתכן שהפרישו שנים ממאה ושנים דהא זמנין דמפרישו נמי אחד מששים כדתנן במסכת תרומות (דף ק.) דאיכא תורם בעין רעה ויש מפרשים משום דכותים שמא הפרישו תרומה גדולה והשאר לא הפרישו ולכך אין מתמעט שיעור המעשר ולא יתכן לומר כן בתאנים של טבל דמסכת דמאי פרק שביעי ועוד יש מפרשים משום דחטה אחת פוטרת את הכרי אינה ממעטת את המעשר אפי' כשמרבה בתרומה וגם זה לא יתכן כלל: **דברי** ר"מ. משמע הכא דר"מ אית ליה ברירה דלמאן דלית ליה ברירה אסור כדמוכח שמעתין בכמה דוכתי ותימה דבפרק יש בכור (בכורות דף מח.) משמע דמספקא ליה לרבי מאיר אם יש ברירה אם לא גבי פלוגתא דר"מ ורבי יהודה דאם לא נתנו עד שחלקו ומפרש בגמרא דסברא ליה כרב אסי דאמר האחין שחלקו מחצה יורשין ומחצה לקוחות וטעמא משום דמספקא ליה כדמוכח פ"ק דבבא קמא (דף ט.) וי"ל דשאני הכא שמבחר בדבריו כשאומר שאני עתיד להפרישו וכן צריך לומר משום רבי יהודה דמוקי ליה התם דבא כרב אסי ובריש כל הגט (גיטין דף כה:) קאמר רבא גופיה דבין רבי יהודה ורבי שמעון אית להו ברירה וטעמייהו הכא משום בקיעת הנוד וכן צריך לומר נמי דלא תיקשה לדשמואל אדשמואל בסוף בילה (דף לז:) גבי שיש שלקחו חצי ובהמה בשותפות דקאמר שמואל אף חצי אסור משום דאין ברירה ובפ' מי שהחזו (גיטין דף עה:) אמרינן אתקין שמואל בגיטא דשביב מרע אם ימות יהא גט ואם לא ימות לא יהא גט ולכי מיית הוי גיטא אלמא יש ברירי' דכי האי גוונא דייקינן פרק כל הגט (שם דף כה: ושם) ברישא אמילתיה דר' יהודה דמה היא באותן הימים והטעם פי' שם בקונטר' משום דאין זה תנאי כשאר תנאים דעלמא שאדם מתנה בגט שבידו לקיימם ודעתו לקיימם כשמתנה עליהם ולכשנתקיים התנאי הוי גט למפרע בלא טעמא דברירה אבל הכא דאין בידו ובשעת התנאי הוא ספק והתנאי מתקיים מאליו אי לאו משום ברירה לא הוי גט והא דמשמע פרק בכל מערבין (עירובין דף לז:) גבי שני רמונים כשאמר אם ירדו גשמים היום יהא זה תרומה על זה ואם לאו יהא זה תרומה על זה דהוי תרומה היינו למאן דאית ליה ברירה אי נמי התם חשיב טפי משום דמתנה

דתניא הלוקח יין מבין הכותים ולאו אדעתיה ומי אמר אביי ר"מ חייש למיתה ור' יהודה לא חייש והתנן [ה]א בת ישראל שנשאת לכהן והלך בעלה למדינת הים אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים ורמינן עלה [ב]הרי זה גיטיך שעה אחת קודם מיתתי אסורה לאכול בתרומה מיד ואמר אביי לא קשיא הא ר"מ דלא חייש למיתה הא רבי יהודה דחייש למיתה דתניא [ג]הלוקח יין מבין הכותים אומר שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה עשרה מעשר ראשון תשעה מעשר שני ומיחל ושותה מיד דברי רבי מאיר רבי

וכיון דמייתא כוצא ולאו אדעתיה ומי אמר אביי ר"מ חייש למיתה ור' יהודה לא חייש והתנן [ה]א בת ישראל שנשאת לכהן והלך בעלה למדינת הים אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים ורמינן עלה [ב]הרי זה גיטיך שעה אחת קודם מיתתי אסורה לאכול בתרומה מיד. אם הוא כהן והיא ישראלית דשמא זו היא השעה שקודם למיתתו והרי היא מגורשת ממנו אלמא מיתה שכיחא וחיישינן לה: **ואמר אביי** גרסינן: הלוקח יין מבין הכותים. קודם שגזרו עליהם כדאמרינן בהכל שוחטין (חולין דף ו.): **אומר שני לוגין שאני עתיד להפרישו**. מן המאה לתרומה הרי שם תרומה קרוי עליהם בתוכו וכגון שהגיע לילי שבת [או] אין עמו כלים טהורים להפרישו לתוכן תרומה ומעשר. והאי דנקט כותים אשמעי' דגרועין הן מעמי הארץ והלוקח מהן צריך לעשר ודאי ולא דמאי ואף על התרומה נחשדו: **ומיחל**. מעשר שני שהוא יכול לחללו ומחללו בתוכו על מעות שיש לו בתוך ביתו: **ושותה מיד**. וסמכינן אברירה וכשיבא לביתו יפרישו ואמרינן יש ברירה שאלו הן מעשרן ותרומתן: אוסרין

אסורה לאכול בתרומה מיד. אם הוא כהן והיא ישראלית דשמא זו היא השעה שקודם למיתתו והרי היא מגורשת ממנו אלמא מיתה שכיחא וחיישינן לה: **ואמר אביי** גרסינן: הלוקח יין מבין הכותים. קודם שגזרו עליהם כדאמרינן בהכל שוחטין (חולין דף ו.): **אומר שני לוגין שאני עתיד להפרישו**. מן המאה לתרומה הרי שם תרומה קרוי עליהם בתוכו וכגון שהגיע לילי שבת [או] אין עמו כלים להפרישו לתוכן תרומה ומעשר. והאי דנקט כותים אשמעי' דגרועין הן מעמי הארץ והלוקח מהן צריך לעשר ודאי ולא דמאי ואף על התרומה נחשדו: **ומיחל**. מעשר שני שהוא יכול לחללו ומחללו בתוכו על מעות שיש לו בתוך ביתו: **ושותה מיד**. וסמכינן אברירה וכשיבא לביתו יפרישו ואמרינן יש ברירה שאלו הן מעשרן ותרומתן: אוסרין

מסורת הש"ס

א) גיטין כח., ב) ג"ז שם ותדיר ג: יבמות סט:, ג) ב"ק סט: דמאי פ"ז מ"ד יומא עה: עירובין לו: מעילה כב. חולין יד. גיטין כה. כח. [תוספ' דמאי פ"ז ה"ה], ד) [דדמאי פ"ח ה"ה], ה) גי' רש"א טבל ודמאי, ו) עיין מהרש"א,

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה שני לוגין וכו' אבל כאן שהוא ודאי צריך ליתן לוי והא דלא קתני: (ב) ד"ה שעה וכו' תורם כלעת בעל הבית ואם אינו יודע דעתו של בעל הבית תורם בבינונית אחד מחמשים פיתת עשרה:

לעזי רש"י

ריטרייי"ט. מתכורץ.

רבינו חננאל

ואקשינן וכי אמר אביי כי ר' מאיר חייש למיתה ור' יהודה לא חייש, והתנן בגיטין פרק ג' בת ישראל שניסת לכהן והלך בעלה למדינת הים, הרי זו אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים. ורמינן עלה, הרי זה גיטך שעה אחת קודם מיתתו אסורה לאכול בתרומה מיד. ומשני אביי, הא דקתני אוכלת, ר' מאיר דלא חייש למיתה, והא דקתני אסורה לאכול, ר' יהודה דחייש למיתה. דתנן הלוקח יין מבין הכותים, פי' בערב שבת ולא הספיק להפריש, אומר שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה וכו'. הנה ר' מאיר מתיר דלא חייש לבקיעת הנוד, ור' יהודה דחייש לפיכך אוסר.

עין משפט נר מצוה

מז א מיי' פ"ע מהלכות תרומה הלכה ב: יז ב שם הלכה ח:

מוסף רש"י

אסורה לאכול בתרומה מיד. בת ישראל הנשואה לכהן, שאוכלת בשבילו, אסורה מיד, דכל שעתא מיישינן עכשיו ימות, אלמא מיישינן למיתה (גיטין כח.). הלוקח יין מבין הכותים. קודם שגזרו על יינם דמדפרש בשמיטת חולין, וסתם כותים לא מפרשי תרומה ואין זה כלים להפרישם לתוכן תרומה ומעשר (ערובין לז:) אי: בערב שבת בין השמשות כדתניא בתוספתא (דמאי פ"ז) וקדש עליו היום ואין לו מה לשתות בשבת ואין לו פנאי להפרישם (ב"ק שם:) וכותים גירי אמת הניב להו ואין ח"י נפקעת מקדושתה על ידיהם וסם חשודים על המעשרות ועל התרומה, ולא בעמי הארץ שרובן מעשרין וכולן מפרישין תרומה, אבל כותים חשודים על הכל והלוקח מהם צריך לעשר ודאי (גיטין כה.). ואמאיינן הכא דכותים שחידי אתרומה כדקתני שני לוגין שאני עתיד להפרישם כו' (חולין יד.). שני לוגין שאני עתיד להפרישו. תרומה מן המאה (ערובין לז.). הרי הן. בתוכו (שם). תרומה. גדולה, ואחר כך עושה ממה שנשתייר מאה מדות, ומפרש עשרה למעשר ראשון ונשתיירו תשעים מדות ומפרש מהן תשעה למעשר שני (מעילה כב.). ומיחל. מעשר שני שהוא יכול לתקן מיד בלא הפרשה, לאחר שקרא עליו שם יחללנו בכל מקום שהוא על המעות (ערובין לז.) מוציא מעשר שני לחולין על מעות שיש לו בבית, דמה שיש לו פנאי לתקן יתקן, דהא באמירה בעלמא סגי (ב"ק שם:) הואיל ויכול לתקנו באמירה בעלמא ואומר הרי הוא מחולל על מעות שיש לי בתוך הבית, לא המירו לו חכמים לשמותו ולסמוך על הברירה, אבל בתרומה ושאר מעשרות סמכינן אברירה ולאחר השבת כשיפרישם אמרינן הוכרר הדבר שזו היא התרומה וחה לא שתה אלא חולין (חולין יד.). ושותה מיד. ולאחר זמן יפרישם התרומה והמעשר ואמרינן הוכרר הדבר שזהו תרומה (ערובין לז.) דמאחר שקרא שם יצא לו מידי טבל, וכשהוא מוציא יין לשתייתו הוא הנכרר לחולין ולכשיהיו לו כלים ויוציא מן הטל לתרומה הוא הנכרר לתרומה ויש ברירה (גיטין כה:) ושתה ממנו נאלמה, אלא שיהר שיותר בכלי שיעור התרומה והמעשרות (מעילה כב.) וכשיהיו לו כלים יפרישם בם התרומה והמעשר (יומא נו.).

אוסרין. ואמרינן גזרה שמא יבקע הנוד ולא יצא לידי ברירה ונמצא שותה טבלים. אלמא ר' יהודה חייש לבקיעת הנוד וכל שכן למיתת אדם ור' מאיר לא חייש: **איפוך.** לא שנינהו אביי כדקאמרת אלא איפכא שנינהו אביי הא דלא חייש ר' יהודה והא דחייש ר"מ ולאו מהלוקה יין שנינהו אביי אלא מהך דסוכה דר' יהודה לא חייש ור' מאיר חייש: **קשיא דרבי מאיר.** דבקיעת נוד ארבי מאיר דסוכה: **דליה ליה ברירה.** ואפי' אינו נבקע אסור: **לכשיבקע.** נצין בדבר כלומר דלא חיישינן לה: **מפקינן לו.** מזמנין לכהן גדול מערב יום"כ: **שמא תמות אשתו.** וכתיב (ויקרא טז) וכפר בעדו ובעד ביתו ביתו זו היא אשתו: **בכפרה.** בכפרת יום הכפורים עשה בו מעלה זו שחשש בה במידי דלא חייש בעלמא: ופרכינן בין למ"ד טעמא דר' מאיר משום שמא תברח בין למ"ד משום שמא תמות תרוייהו מפרשי לרבי מאיר דמדאורייתא מחיצה היא ורבנן גזור שמא תברח או תמות תיתח גבי סוכה מבוי ובירלות דר' מאיר לחומרא אבל גבי גולל ר' מאיר מקיל וכיון דמדאורייתא בטיל היאך יכול לטהרו מידי טומאת גולל אלמה תנן בעירובין דבר שיש בו רוח חייש מטמא משום גולל ור' מאיר מטהר. וה"ה דמלי למיפרך ממתניתא דלעיל דקתני ולא גולל לקבר אלא ממתני' אלימא ליה לאקשויי ועוד משום דקתני מטהר בהדיא לשון קולא: רוח חייש לאו בידי אדם הוא שהרי אין רוח בידו לנפחו: **העומדת ברוח.** על ידי רוח: **לאו מחיצה היא.** דעיקר עמידתה דבר שאין בו ממש הוא: **דאוקמה בנוד תפוח.** סמך הדופן על הנוד תפוח ברוח: הרי

רבי יהודה ורבי יוסי ור' שמעון אוסרין איפוך ר"מ חייש למיתת ור' יהודה לא חייש למיתה דתניא עשאה לבהמה דופן לסוכה ר"מ פוסל ורבי יהודה מכשיר קשיא דרבי מאיר אדרבי מאיר אמר לך ר' מאיר מיתה שכיחא בקיעת הנוד לא שכיחא אפשר דמסר ליה לשומר קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה טעמא דר' יהודה לאו משום דחייש לבקיעת נוד אלא משום [ו]דלית ליה ברירה ולא חייש ר' יהודה לבקיעת נוד והא מדקתני [ז]סיפא אמרו לו לר' מאיר אי אתה מודה שמא יבקע הנוד ונמצא זה שותה טבלים למפרע ואמר להו לכשיבקע מכלל דחייש רבי יהודה לבקיעת הנוד התם ר' יהודה הוא דקאמר לרבי מאיר לדידי לית לי ברירה אלא לדידך דיש ברירה אי אתה מודה דשמא יבקע הנוד אמר ליה לכשיבקע ולא חייש רבי יהודה למיתה והא תנן ר' יהודה אומר אף [ח]אשה אחרת מתקינין לו שמא תמות אשתו הא איתמר עלה אמר רב הונא בריה דרב יהושע מעלה עשו בכפרה בין למאן דאמר שמא תמות בין למאן דאמר שמא תברח מדאורייתא מחיצה מעליא היא ורבנן הוא דגזרו בה אלא מעתה לרבי מאיר תטמא משום גולל אלמה תנן [ט]רבי יהודה [א]מטמא משום גולל ורבי מאיר מטהר אלא אמר רב אחא בר יעקב קסבר ר"מ כל מחיצה שעומדת ברוח אינה מחיצה איכא דאמרי אמר רב אחא בר יעקב קסבר רבי מאיר כל מחיצה שאינה עשויה בידי אדם אינה מחיצה מאי בינייהו איכא בינייהו דאוקמה בנוד תפוח למ"ד מחיצה עומדת ברוח אינה מחיצה הרי עומדת ברוח למ"ד אינה עשויה בידי אדם הרי

בין ירדו ללא ירדו ומיהו טעם זה לא יתכן גבי אם בא חכם נמי מתני' התם בכל ענין וחשיב ליה ברירה והא דפריך במרובה (ב"ק דף סט:) דר' יוחנן אדר' יוחנן בההיא דכל המתלקט ובההיא דאחין שחלקו לקוחות הן ולא מחלק בין זו לזו משום דכל המתלקט מבדר דבריו בפירוש [ט] [וסומך להתברר ע"י תנאו] ניחא ליה למימר לעולם דכל הנלקט כדקתני ועוד ניחא ליה למימר לעולם לא תיפוך ועוד דאפי' הוה מחלק אכתי קשה ליה מההיא דאמר ר' יוחנן ברים כל הגט (גיטין דף כה.) אף אחרון אינו פוסל משום דאין ברירה אע"פ שמבבר בדבריו כשאומר איזו שאלה אגרש בו ומיהו כי מצריך ברים כל הגט תרי מילי דר' יוחנן הוה ליה למימר צריכותא דמההיא דלקוחות הן לא הוה שמעינן דאף אחרון אינו פוסל מטעם דפרישית ועוד יש לומר דהא דדייק ליה לרבי יהודה ברירה מיהא דלכי מיית הוי גיטא היינו משום דמוקי פרק מי שאחזו (סס דף עג:) באומר מעת שאני בעולם דהיינו שעה אחת קודם מיתתו שלא היתה השעה מבוררת ולבסוף כשמת אמרי' הובבר הדבר שאותה שעה אחת היתה ולפי טעם זה אין לדקדק מדשמואל ומכל מקום פי' הקונטרס אמת דהא ברים כל הגט (סס דף כה:) בההיא דהריני בועלך ע"מ שילא אגא ובההיא דבכל מערבין (עירובין דף לו:) בההוא דאם בא חכם למזרח אע"ג דהוי תנאי משמע דלא מהני למאן דלית ליה ברירה ואם תאמר דהכא לא חייש ר"מ למיתה ובפרק ארבעה אחין (יבמות דף כו.) תנן ד' אחין שניס מהן נשואין שתי אחיות ומתו הנשואים אחיות הרי אלו חולצות ולא מתייבמות ומפרש התם בגמרא משום דקסבר אסור לבטל מצות יבמין דדילמא אדמייבס חד מיית אידך וקבטלת מצות יבמין וההיא משנה רבי מאיר כדמוכח בפ"ב דיבמות (דף יח.) משום דסתם מתני' ר"מ ויש לומר דלכולי עלמא חיישי' התם למיתה דלאחר שייבס לאחת פעמים הסני זמן גדול מלחלוץ ומלייבס וחיישינן שמא ימות בינתייס אבל שמא ימות בזמן מועט לא חיישינן כבקיעת הנוד דהכא וא"ת והא לא חייש ר"מ לשמא מת בזמן מרובה בפרק כל הגט (גיטין דף כח.) דקתני בת ישראל הנשואה לכהן והלך בעלה למדינת הים אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים ואביי לא מפליג התם בין שמא מת לשמא ימות וסוגיא דשמעתין דפרק שני דיבמות כאביי דמשמע דקיבלה אביי מרבה וי"ל דאביי מדמה פרק כל הגט חשש דשמא מת בזמן מרובה לשמא ימות לאלתר דמאן דחיים להאי חיים להאי אבל פשיטא דלא לגמרי מדמי שמא מת לשמא ימות לאלתר דהא רבי יהודה דחיים לשמא ימות לאלתר גבי בקיעת הנוד ואם תימצי לומר דחיים נמי לשמא מת לאלתר א"כ אשת כהן שילא בעלה מפתח ביתה לא תאכל בתרומה מכיון שנתעלם בעלה מעיניה וצריך שיהא בעלה תמיד לפניה בשעה שהיא אוכלת: **רבי** יהודה ורבי יוסי ור"ש **אוסרין.** הא דבעי למימר בשמעתין ובעירובין (דף לו:) ובגיטין (דף כה.) ובמרובה (ב"ק דף סט.) טעמא דר' יהודה משום דלית ליה ברירה אע"ג דקתני בהדיא משום בקיעת הנוד דכוותי' אשכחן טובא שאין הגמרא חושב עיקר טעם אותו טעם המפורש במשנה פרק התערובות (זבחים דף עז:) גבי אברי תמימה שנתערבו באברי בעל מום ובפרק שלישי דשבועות (דף כא:) גבי שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא חייב דברי ר"ע ובפרק שני דמכות (דף יז.) גבי כמה יאכל מן הטבל ויהא חייב ר' שמעון אומר כל שהוא וא"ת אי רבי יהודה לית ליה ברירה אלמא סבירא ליה כר' יוחנן דברים כל הגט (גיטין דף כה.) ובפרק מעשר בהמה (בכורות דף מז.) דאמרינן האחין שחלקו לקוחות הן ומחזירין זה לזה ביובל אם כן היאך מצא ידיו ורגליו בבית המדרש דלא משכחת דמייתי בכורים אלא חד בר חד עד יהושע בן נון דבפרק החובל (ב"ק דף 5.) אית ליה לר' יהודה קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי גבי דין יום או יומים וכן נמי לר' יוסי דמספקא ליה התם אי כקנין הגוף דמי או לאו והכא לית ליה ברירה וכי האי גוונא דייק בסוף השולח בגיטין (דף מח.) וי"ל דמדין יום או יומים אין ללמוד בעלמא אלא גבי מילי דעבד לחוד דהתם כתיבי קראי דכספו ותחת ידו ומהאי טעמא לא מייתי לה בהשולח כי מייתי ההיא דשדה אחוזה ועוד יש לומר דדוקא ר' יוחנן הוא דאית ליה הך סברא דמשום דלקוחות הן מחזירין זה לזה אבל אינך אמוראי הוו אמרי דאע"ג דאין ברירה אין מחזירין כדקאמרי' ברים כל הגט (סס דף כה.) ובפרק מעשר בהמה (בכורות דף מז.) דמכר הוא דאמר רחמנא דליהדרי' ביובל ירושה ומתנה לא ור' יוחנן לא קשיא מרבי יהודה דהוה מפרש טעמא משום בקיעת הנוד מיהו לא יתכן טעם זה לר' יוסי דע"כ לית ליה כמו שאפרש וא"ת דהכא לית ליה לר' יוסי ברירה ובפרק מי שאחזו (גיטין דף נג:) אית ליה ברירה דתנן ר' יוסי אומר מגורשת ואינה מגורשת ולכי מיית הוי גיטא ולמאן דמחלק ברים כל הגט (סס דף כה.) אין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים ניחא ורבא דלא מפליג התם מפרש טעמא [ו] [משום בקיעת הנוד ורבה מפרש טעמא] פרק בכל מערבין (עירובין דף לז:) משום דבעינן ראשית ששייריה ניכרין ומיהו אכתי קשה דבפרק בכל מערבין (שם) משמע דלית ליה ברירה לר' יוסי גבי מעשר שיש לי בבית מחולל על סלע שתעלה בידי מן הכיס ר' יוסי אומר לא חילל ויש לחלק משום דבההיא דמי שאחזו הדבר עומד להתברר בודאי שהרי או יחיה או ימות ויש ליה ברירה טפי מהההיא דסלע שתעלה בידי מן הכיס שמא לא יתברר הדבר לעולם דכי האי גוונא נוכל לתרץ דשמואל אדשמואל:

מוסף רש"י

שמא יבקע הנוד. והוכרח שלא היה עתיד לבא לידי הפרשה ושתה טבלים למפרע (חולין יד:) שהרי לא הוכרחה התחומה מעולם (גיטין כו.). **לכשיבקע.** נעיין בדבר לאוקמו, כלומר דלא חיישינן להכי דלא שכיח, דאי בעי מסר ליה לשומר (ערובין לז: וכעי"ז חולין יד:) כשיבא לידי כך ודאי טבלים שתה אבל אין לאוש לכך דלא שכיח ליבקע (גיטין כו.). **מטמא משום גולל.** אם עשאו גולל לקבר מטמא לעולם באהל כמת עצמו ואפילו מיטל משם לתניא בפרק בהמה המקשה (חולין עב.) וכל אשר יגע על פני השדה לרבות גולל ודופק (ערובין טו.). **ור' מאיר מטהר.** וטעמא דר' מאיר מפרש במסכת סוכה (כאן) משום דקסבר כל מחיצה העומדת ברוח חייס אינה מחיצה (ערובין טו:).

יח א מיי' פ"ו מהל' טומאת מת הל' ד:

רבינו חננאל

ושנינן איפוך ואימא הכי, הא מתני' דקתני אוכלת בתרומה, ר' יהודה היא דלא חייש למיתה, והאי דקתני אסור לאכול, ר' מאיר דחייש למיתה. דתניא עשאה לבהמה דופן לסוכה, ר' מאיר פוסל ור' יהודה מכשיר. ואסיקנא ר' מאיר למיתה חייש, לבקיעת נוד לא חייש. ואסיקנא לר' יהודה, לעולם לא חייש למיתה, ואמאי אסר ביין משום דלית ליה ברירה, פי' מי יברר לנו כי ודאי היין הנשאר הוא התרומה והמעשר, שמא אותו ששתה הוא היה התרומה והמעשר. וכבר פירשנוהו בשחיטת חולין ובכמה מקומות, לפיכך לא האריכנו בה עכשיו. וזה שאמר לכשיבקע הנוד, אם ישאב וישתה הוא שותה טבלין שכבר נקרע הנוד, אבל כל זמן שהנוד קיים אינן טבלין, דאמרינן הנה התרומה והמעשר בנוד. [ו] הא דתנן ביום הכיפורים ר' יהודה אומר אף אשה אחרת מתקנין לו שמא תמות אשתו, מעלה עשו בכפרה. [איכא דאמרי אמר ר' אחא בר יעקב וכו'] פי' הבהמה מחיצה בידי שמים היא, ועמידתה ברוח היא.

ו) נראה דל"ל לדבריו דר"מ קאמר והא דתנן וכו'.

א) [עירובין לו: וש"נ], ב) [שם לז: וש"נ], ג) ע. יד., ד) עירובין טו. ע"ש, ה) רש"ל, ו) רש"ל,

תלמוד לומר וכתב לה מכל מקום. וא"ת אימא וכתב כלל ספר פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט ועוד האמר בסוטה בפרק היה מביא (ד' יז.) אין כותבין לא על הלוח ולא על הנייר ולא על הדיפתרא אלא על המגילה שנאמר בספר והכא נמי כתיב ספר והכא נמי הוה ליה למיפסל כל דבר חוץ ממגילה ואין לחלק בין ספר לבספר ועוד דהכא נמי אמרינן ורבנן נמי אי כתב בספר כדקאמרת משמע שאז היה לו לרבות כל דבר שאין בו רוח חיים וי"ל דגבי סוטה דכתיב (במדבר ה) וכתב את האלות בספר הוה כלל ופרט אבל הכא ונתן בידה חזר וכלל אע"ג דבברייתא לא מייתי כללא בתרא דכוותה משכחן בפ"ק דקדושין (ד' כא.): דקתני בברייתא אין לי אלא מרצע מניין לרבות הסול והסירה והמקדח והמכתב ת"ל ולקחת לרבות כל דבר הניקח ביד ומוכחא הסוגיא דמכלל ופרט וכלל דרש דומיא דאזנו ובדלת חזר וכלל: **מה ספר שאין בו רוח חיים.** בפ' בכל מערבין (עירובין דף מ:) גבי מעשר שני דכתיב בבקר ובצהר נקט לד של פרי מפרי וגדולי קרקע ועליל בפ"ק (ד' יא:) נקט מה חגיגה דבר שאין מקבל טומאה וגידולו מן הארץ בכל אחד כפי מה שדומה לחכמים ענין הראוי לו: **ורבנן האי וכתב מאי עביד ליה.** אף ע"ג דאיצטריך לשמה תרי קראי כתיבי וא"ת ולרבי יוסי הגלילי אמאי צריכי תרוייהו דמהיא דלשמה דרשינן שפיר כלל ופרט ויש לומר דבפ' המגרש (גיטין ד' פז.) דרשי' וכתב לה ולא לה ולחברתה: **בכתיבה** מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף.

הך דרשה לרבא אבל לאביי נפקא ליה מסברא בריש קדושין (ד' ה.) יאמרו כסף מכנים כסף מוליא יאמרו סיגוף יעשה קטיגור ומ"מ לאביי נמי איצטריך וכתב לה שבכתיבה מתגרשת ולא בחלילה דבריש מסכת קדושין (ד' ג.) דרש לה מספר (א) כותבת ואין דבר אחר כותבת והיא דרשה כרבי יוסי הגלילי היא כדמשמע הכא וקלא תימה דלא נקיט התם לענין חלילה הך דרשה דכתב דהויא כרבנן וי"ל דאורחא דהש"ס הכי בכל דוכתא להביא דרשה הפשוטה לבאורה כדאשכחן פרק החובל (ב"ק דף פז.) דמייתי שבת נעורים לאביי גבי חבלה ובריש קדושין (דף ג.) משמע דבנעוריה בית אביה בהפרת נדרים כתיב וכן בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לד:) ובפרק בא סימן (נדה דף נ. ושם) דדרש נגעים אין רואין אותן אלא ביום מביום הראות בו בשר חי יטמא כדאביי דפרק קמא דמועד קטן (דף ח. ושם) ושביק דרשה דרבא דדרש דכתיב לי ולא לאורי וכן פרק הקורא את המגילה למפרע (מגילה דף כ.) דדרש ולא מוהלין אלא ביום מדכתיב וביום השמיני ימול ובפרק ר"א אם לא הביא (שבת דף קלב. ושם) מפיק ליה מבן שמונת ימים ולא לילות וביום מוקי לה ביום אפילו בשבת: **על** מנת שלא תלבי לבית אביך לעולם אין זה בריתות. תימה והא אם מת (א) (אביו) לא חשיבה תו בית (ב) (אביו) כדתנן בנדרים פרק השותפין (ד' מו.) קונס לביתך שאיני נכנס שדך שאיני לוקח מת או שמכרו לאחר מותר וי"ל דבית אביו קרוין כל יולאי חלציו של אביו ואע"פ שמת כדאשכחן גבי תמר שהיתה בתו של שם וכתיב (בראשית לח) שבי אלמנה בית אביך וכבר מת אביה כדמוכחי קראי (ג) : **ואידך** מברת בריתות נפקא. קשיא לרבינו תם דבפ' המגרש (גיטין דף פג:) קאמר על רבנן דרבי אליעזר כרת בריתות לא דרשי' ור' יוסי הגלילי בכלל דרבנן ויש לומר דלא קאמר לא משמע ליה אלא לא דרים להביא דרשה: **והא איבא נופו דעביד לה בהוצא ודפנא.** תימה דבפרק קמא דעירובין (דף טו.) דאמר רבא מחילה העומדת מאליה לא שמה מחילה ופריך מהכא ומשני בשנטעו מתחלה לכך הא על כרחך מוקמי לה הכא דעביד ליה בהוצא ודפנא ותו לא צריכין לנוטעו מתחלה לכך וי"ל דבין הכא בין התם דייק משום דמשמע ליה דאיירי בכל ענין בין היכא דהוי רוב הדופן מעץ האילן הקשה שאין הולך ובא ברוח בין הוי רוב הדופן מן הנוף ופריך התם מן הקשה והכא פריך מן הנוף והא דפריך הכא אי הכי מאי למימרא ולא משני דאשמעינן מחילה העומדת מאליה שמה מחילה ולא נטעו מתחלה לכך דכך הוא מסקנא דהתם דכולהו מודו במחילה לא חשיב זה חידוש משום דקיימא לן כאביי בלחי העומד מאליו דשמיה לחי וכל שכן מחילה:

קמה

הרי עשויה בידי אדם. דרוח זה בידי אדם בא: **ספר.** וכתב לה ספר כריתות: **אין לי אלא ספר.** קלף: **מניין לרבות כל דבר.** לכותבו עליו כגון לוח עץ ועלה זית: **וכתב מכל מקום.** דמלי למיכתב ונתן בידה ספר כריתות: **אי הוה כתב.** וכתב לה כריתות בספר כדקאמרת דהאי ספר קלף הוא: **השתא דכתב ספר.** אין זה קלף ואין הכתוב מדבר שיהא נכתב עליו אלא דברי הגט קרוי ספר ספירת דבריס כריתות דברים שיהו כורתין ומפרידין ביניהן: **ורבנן.** כיון דספר לאו קלף הוא האי וכתב לה לא אצטריך לרבות כל דבר דמהיכא תיתי לך לייחד דבר לכתיבתו דאיצטריך לאשמועינן שכל דבר כשר לך: **ואיבה מתגרשת בכסף.** ליתן לה כסף לשם גירושין ולומר הרי את מגורשת בו כדרך שנתן בקידושין ואמר הרי את מקודשת בו: **ואיתקש יציאה לחויי.** ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר (דברים כד): **מה חויי.** כשמהווה עצמה לאיש אפשר בכסף כדנפקא לן בקידושין (דף ב.) קיחה קיחה משדה עפרון: **מספר כריתות.** מדסמך כריתות לספר: **לדבר הכורת.** שתהא ספירת דבריס כורתת ביניהס ולא יהא תנאי האוגדס יחד: **אין זה כריתות.** דכל ימיה קשורה בו שמחמתו צריכה לעמוד שלא לילך: **הרי זה כריתות.** דיכול לבא לידי הפרדה לסוף שלשים הלכך מעכשיו מותרת לינשא מן התורה: **מברת כריתות.** דמלי למיכתב ספר כרת: **מתני' בין אילנות.** בארץ ולא סמכה עליהן אבל הן דופנותיה: **גמ' שאיבה יכולה לעמוד ברוח מלויה.** שהרוח מוליכה ומביאה: **בקשין.** אילנות זקנים ועבים: **הא אילא נופו.** שהולך ובא ופעמים שאף הנוף מן הדופן: **דעביד ליה.** אורג הנוף כמין מחילה שלא יניענו הרוח: **לאשמעוני בחילן.** להניח עליו כליו: **היה שם.** בספי בירות קאי היה באחת הפיאות אילן שעודנו אמה לכל לד: **או גדר.** מרובע אמה על אמה. כל גדר סתם של אבנים הוא וצריך שיהא אמה על אמה כדי לחלקו לשתי מחיצות אמה למזרח ואמה לצפון או לדרום: **דיומד.** ב' עמודים שהיו מחילה לכאן ולכאן שבכך הקילו חכמים עליהם: **המיסך על הארץ.** נופו גדול מאד ורלשי הנוף כפופין סביב על הארץ: **מטלטלין בחחיו.** דאמרינן לבוד ומחילה זו גבוהה עשרה מבפנים שהנוף ארוך הוא ובגובה האילן הוא: **אי הכי.** דעשויה בידים היא ורלוי (ד) לדור בתחתיה ולשמור שדה עשאה וכיון דמוקף לדירה הוא: **ליטלטל בכוליה.** כלומר יטלטל בו כל כמה שהוא גדול אלמא אמר רב הונא אין מטלטלין בו כלל אלא

הרי עשויה בידי אדם: (ו)אמר מר משום רבי יוסי הגלילי אמרו אף אין כותבין עליו גיטי נשים מ"ט דר' יוסי הגלילי דתניא (ז)ספר אין לי אלא ספר מנין לרבות כל דבר תלמוד לומר וכתב לה מכל מקום אם כן מה ת"ל ספר לומר לך מה ספר דבר שאין בו רוח חיים ואינו אוכל אף כל דבר שאין בו רוח חיים ואינו אוכל ורבנן (א)אי כתב בספר כדקאמרת השתא דכתיב ספר לספירת דברים בעלמא הוא דאתא ורבנן האי וכתב מאי דרשי ביה ההוא מיבעי להו: (ב)בכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף ס"ד אמינא הואיל ואיתקש יציאה להויה מה הויה בכסף אף יציאה בכסף קמ"ל ורבי יוסי הגלילי האי סברא מנא ליה מספר כריתות נפקא ליה (ג)ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה ואידך ההוא מיבעי ליה לדבר הכורת בינו לבינה כדתניא (ד)הרי זה גיטיך על מנת שלא תשתי יין (ה)ועל מנת שלא תלכי לבית אביך לעולם אין זה כריתות כל שלשים יום הרי זה כריתות ואידך מברת כריתות נפקא ואידך כרת כריתות לא דרשי: **מתני'** (ו)העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשרה: **גמ'** אמר רב אחא בר יעקב (ז)כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה תנן (ח)העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשרה והא קאזיל ואתי הכא במאי עסקינן בקשין והאיכא נופו דעביד ליה בהוצא ודפנא אי הכי מאי למימרא מהו דתימא ניגזר דלמא אתי לאשתמושי באילן קמ"ל ת"ש היה שם אילן או גדר (ז)או מחיצת הקנים נידון משום דיומד התם נמי משום דעביד ליה בהוצא ודפנא ת"ש (ט)אילן המיסך על הארץ אם אין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים מטלטלין תחתיו אמאי הא קא אזיל ואתי התם נמי דעביד ליה בהוצא ודפנא אי הכי ניטלטל בכוליה אלמה אמר רב הונא בריה דרב יהושע (י)אין מטלטלין בו אלא

יט א מיי' פ"ח מהל' גירושין הלכה ו ופ"ד הל' ג סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קכד סעיף ג:
כ ב מיי' פ"ח מהלכות גירושין הלכה יא סמג שם טוש"ע אה"ע סי' קמג סעיף כ:
כא ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף כא:
כב ד מיי' פט"ז מהל' שבת הלכה טו סמג עשין ח טוש"ע א"ח סי' שכב סעיף ח:
כג ה מיי' פ"ד מהל' סוכה הלכה ה טוש"ע א"ח סי' תרל סעיף י:
ו [מיי' פט"ז מהל' שבת הל' כד]:

תורה אור השלם

1. כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ:

דברים כד א

רבינו חננאל

הא דקתני אין כותבין גיטי נשים על מי שיש בו רוח חיים או על מי שהוא אוכל, דדייק מספר. ורבנן דוחים הכי, אי הוה כתיב וכתב לה בספר, הוה שמעינן מינה האי סברא, השתא דכתיב ספר, לספירת דברים בעלמא הוא דאתא כו'. ואידך מכרת כריתות כו', פי' היה לו לכתוב וכתב לה ספר כרת, מאי טעמא כתיב כריתות כו'. ואידך כרת כריתות לא משמע ליה, כלומר טעם אחד הוא. **אמר רב אחא בר יעקב** כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה, אינה מחיצה. ואקשי' עלה ממתני' דתנן העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשרה, והני נידי דאזלי ואתו. ומשני באילנות חזקים וקשים דלא נידי שנינו, ונופה עביד ליה בהוצא ודפנא, כלומר נועץ הוצא ודפנא וקושר הנוף בהן כדי שלא יהא מתנודד והולך ובא. והאי קמ"ל, דלא חייש דילמא אתי לאשתמושי באילן המחובר לקרקע. ת"ש מהא דתניא גבי פסי ביראות, היה שם גדר או אילן או חיצת קנים נידון משום דיומד, ושני, התם [נמי] דעביד בהוצא ודפנא. ת"ש מהא דתנן בסוף עירובין אילן המיסך על הארץ, אם [אין] נופו גבוה מן הארץ ג' טפחים מטלטלין תחתיו. ומשני התם נמי דעביד בהוצא ודפנא. אי הכי מחיצה מעליא היא, אמאי אמר רב הונא בריה דרב יהושע התם, אין מטלטלין בתוכו

מסורת הש"ס

(א) עירובין טו:, ב) ג"ז שם וגיטין כח:, ג) קדושין ה., ד) עירובין טו: [גיטין כח: קידושין ג: ה. יד.], ה) [עירובין טו: יומא יג. קידושין ה.] גיטין פג:, ו) עירובין טו., ז) שם ודף יט:, ח) עירובין טו. [עט:, ט) ג"ז שם: ע"ז, י) בס"א: ודלא, כ) [ע"ל מבויה], ל) [עי' מוספות עירובין טו: ד"ה ע"מן],

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה בכתיבה וכו' דריס לה מספר כריתות ספר כותבה ואין דבר אחר:

מוסף רש"י

ספר. וכתב לה ספר כריתות, ספר משמע קלף כדכתיב (ירמיה לו) ומאי כותב על הספר בדיו, והדר קרי ליה מגילה כדכתיב (שם) אחרי שרף המלך את המגילה (ערובין טו:). **מגין לרבות כל דבר.** שיכתוב הגט עליו (שם). **וכתב לה מכל מקום.** מדלא כתב ונתן ספר כריתות בידה (גיטין בא:). **אי כתב בספר כדקאמרת.** משמע יכתוב בקלף ומלית למימר דכי רבי מוכתב לה דומיא דקלף הוא דדכי (שם) אי הוי כתיב וכתב לה כריתות בספר, הוה משמע מגילה, אבל השתא דכתיב ספר, ספר, האי ספר ספירת דבריס הוא, והכי משמע וכתב לה דברי כריתות, אבל לא קבע לו מקום לכותבו וממילא משמע בכל מקום שילה יכתבנו (ערובין טו:). **האי וכתב מאי דרשי ביה.** לדילהו לא אצטריך לרבות כל דבר, שהרי לא קבע הכתוב דבר לכתיבתו ומונתן ספר כריתות שמעינן (גיטין שם) כיון דספר לאו קלף משמע, ממילא הא לא קבע ליה קלף ובכל דבר משמע, ולמה ליה למכתב וכתב לרבות כל דבר, לכתוב ונתן לה ספר כריתות (ערובין שם). **ואינה מתגרשת בכסף.** אם אמר לה הילך פרוטה והתגרשי לי בה (גיטין שם). **ואיתקש יציאה להויה.** והיתה לאיש אחר, הייט קדושין (ערובין שם) שמהוה בהן עצמה לבעל (גיטין שם). **לדבר הכורת בינו לבינה.** שלא יטול תנאי בגט שיקבשס יחד אלא דברי הבלה יהו (ערובין שם) שלא יהא בו תנאי המקבשס יחד אלא תנאי הכורת ומבדיל ביניהס (גיטין שם). **לעולם אין זה כריתות.** שכל ימיה היא נאגדת בו לקיים תנאי זה ממחתו (קדושין ה.). דהא כל ימיה קשורה בו שמחמתו היא ממגעת מלשמות יין, ותנאי זה תלוי והולך לעולם ואין זה הבלה, אבל מכאן ועד שלשים יום הרי זה כריתות מיד, שהרי דברי הבלה הן לסוף שלשים יום ומותרת מיד לאיש אחר (ערובין שם) דהיא מקיים תנאו ותלך, שאפשר דבריס אלו לבא לידי הבלה (קדושין ה.). **מברת כריתות.** דהוה מלי למיכתב ספר כרת

דמשמע ספר כורתה, והך דרשא אחריתי מיימורא דלשנא (שם). **או מחיצת הקנים.** חיצת הקנים קנים מחוברים, חיצת שהיו נטועים כסדר מחילה (ערובין טו. לגירסת חיצת) שעשאן לכאן ולכאן כעין דיומד (שם יט:). **דיומד.** דיו עמודין, עמוד אחד נראה כסנים, שעשאו כמרזב וטוחה אחד ממחיצותיו לדרום ואחד למערב, דכי עביד ד' דיומדין לד' הפאות יש לכל מחיצה ב' אמות עומד, אמה מכאן ואמה מכאן (שם טו.). **אילן המיסך על הארץ.** שנופו טוחה למטה מכל צדדיו סביב (שם צט:) נופו טוחה סמוך לארץ, ראש הנוף בפחות מג' לקרקע, ועיקרו במקום שמחוכר לאילן גבוה עשרה (שם טו.). **מטלטלין תחתיו.** דאמרינן לבוד והרי יש כאן מחילה עשרה (שם צט:).

אלא בית סאתים משום דהוי דירה שתשמישיה לאויר וכל דירה שתשמישיה לאויר אין מטלטלין בו אלא סאתים ת"ש [6]אשבת בתל שהוא גבוה עשרה והוא מארבע אמות עד בית סאתים וכן בנקע שהוא עמוק עשרה והוא מארבע אמות עד בית סאתים וכן קמה קצורה ושבולות מקיפות אותה מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה אע"ג דקאזיל ואתי התם נמי דעביד ליה בהוצא ודפנא: **מתני'** [8]שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה חולין ומשמשיהן פטורין מן הסוכה אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה: **גמ'** מה"מ [3]דת"ר [1]בשבתך בביתך פרט לעוסק במצוה ובלכתך בדרך פרט לחתן מכאן אמרו [2]הכונס את הבתולה פטור ואת האלמנה חייב מאי משמע אמר רב הונא כדרך מה דרך רשות אף כל רשות לאפוקי האי דבמצוה עסוק מי לא עסקינן דקאזיל לדבר מצוה וקא אמר רחמנא ליקרי אם כן לימא קרא בשבת ובלכת מאי בשבתך ובלכתך בלכת דידך הוא דמיחייבת הא בלכת דמצוה פטירת אי הכי אפילו כונס את האלמנה נמי כונס את הבתולה טריד כונס אלמנה לא טריד וכל היכא דטריד ה"נ דפטור אלא מעתה טבעה ספינתו בים דטריד הכי נמי דפטור וכי תימא ה"נ [3]והאמר ר' אבא בר זבדא אמר רב אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה [3]חוץ מן התפילין שהרי נאמר בהן פאר הכא טריד טירדא דמצוה התם טריד טירדא דרשות [7]והעוסק במצוה פטור מן המצוה מהכא נפקא מהתם נפקא דתניא [2]ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם וגו' אותם אנשים מי היו נושאי ארונו של יוסף היו דברי ר' יוסי הגלילי

ר"ע

קמה קצורה ושבולות מקיפות אותה. אע"ג דמוקי לה במסקנא דעביד לה בהולא ודפנא לא שייך כאן לאקשויי אי הכי ניטלטל בכולה כדאקשי לעיל דהתם בחילון המסכך על הארץ שיש בו סכך וחשיב כמוקף לדירה אבל הכא ליכא סכך אלא אויר ואפי' הקיף ולבסוף פתח לא חשיב מוקף לדירה כדאיתא פרק עושין פסין (עירובין דף כד.): **שלוחי מצוה.** הולכי בדבר מצוה כגון ללמוד תורה או להקביל פני רבו ולפדות שבויין פטורין מן הסוכה ואפילו בשעת חנייתן כך פי' בקונטרס וכן משמע בגמרא[6] דקאמר הולכי לדבר מצוה פטורין מן הסוכה בין ביום ובין בלילה ומשמע אע"פ שאין הולכין אלא ביום דאי דאזלי ביממא ובלילה אפי' לדבר הרשות נמי פטירי כדקתני בברייתא[1] ועוד עובדא דרב חסדא ורבה בר רב הונא דגנו ארקתא דסורא ותימה אם יכולין לקיים שייחס אמאי פטורין דאטו אדם שיש לו ילית בנגדו ותפילין בראשו מי מיפטר בכך משאר מצות ובפ' אין בין המודר (נדרים ד' לג:) גבי המודר הנאה דמחזיר לו אבידתו אע"פ דמהני ליה פרוטה דרב יוסף משום דלא שכיחא ואי כל זמן שאבידה בביתו מיפטר מלמיתב ריפתא לעני אם כן שכיחא היא אלא ודאי לא מפטר אלא בשעה שהוא עוסק בה כגון טלית של אבידה ושוטחה לצורכה או בהמה שנותן לה מזונות דלא שכיחא שבאותה שעה יבא עני לשאול ממנו ולריך לומר דהכא נמי איירי בכי האי גוונא דאי מיטרדי בקיום מצות סוכה הוו מבטלי ממצות: **ובלכתך** בדרך פרט לחתן. ואף על גב דהוא נמי במצוה טריד אילטריך תרי קראי דאי הוה כתיב חד כיון דחתן לאו בהליה כתיב בקרא הוה אמינא לא פטר הכתוב אלא טורח ועושה מלאכת מצוה בידים או מהלך למצוה אבל חתן שהוא יושב ובטל ואינו עוסק אלא טריד במחשבת בעילה לא פטר הכתוב הלכך מקרא יתירא אשמעינן דפטור מק"ש דטריד במחשבת בעילה: **מאי משמע.** מהני קראי פרט למצוה: **כי דרך.** הולך בדרך סמורה: **מי לא עסקינן בו'.** וכי איכא יכול לבטל במקרא דרך מצוה עם הרשות והא דרך סתמא כתיב ומשמע נמי דרך מצוה וקאמר רחמנא ליחייב לקראת: **אם כן.** בדרך מצוה נמי קאי לכתוב בלכת בדרך: **טריד.** לבו טרוד במחשבת בעילה ומסתברא כי פטריה קרא משום טירדא פטריה [8] ואינו יכול לעסוק בשניים כאחד: **כונס אלמנה לא טריד.** ויכול לקיים את שתיהן: **אי משום טירדא בו'.** האי דפריך משמע ליה דטרדתו פוטרתו לפי שאינו יכול לכוון את לבו והלכך אפי' טבעה ספינתו דטרוד בצערו ליפטר: **שנאמר בהן פאר.** כדלקמן [ע"ב] ואבל לאו בר פאר הוא וכשמתפאר מראה בעצמו שאינו אבל: **חתן טריד טירדא דמצוה.** ואשמעינן קרא דלא מיחייב להסיר דעתו ממחשבת מצוה ראשונה בשביל זו הבאה עליו אלא יעסוק בראשונה ויתן לבו להיות בקי בדבר: **טירדא דרשות.** שאף על פי שהוא חייב לנהוג אבילות של נעילה ראיה וסיכה להראות כבוד ממו אינו חייב להטעיר: **והעוסק במצוה דפטור ממצוה מהכא נפקא.** משבתך בביתך: **ויהי אנשים וגו'.** בפסח מדבר קרא בשנה השנית ליציאת מצרים: הכי

מחשבת בעילה כך פי' בקונטרס וסוגיא דשמעתין משמע דמובלכתך בדרך ממעט האי דבמצוה קא עסיק ובשילהי פ"ק דברכות (דף יא.) הגרסא להפך דגרס התם[1] בשבתך בביתך ובלכתך בדרך פרט לעוסק במצוה וגירסא זו נראה דהכי משמע קרא בשבת דידך הוא דמיחייבת בק"ש ולא בשבת דמצוה שאתה יושב ומחשב בבעילת מצוה ובלכתך ממעט עוסק במצוה בלכת דידך ולא בלכת מצוה ומחמת לא הוה ידעינן שאר עוסק במצוה דדלמא שאני חתן שאין נקל לו כל כך להסיר הטירדא מלבו אע"פ שבטירדא דרשות מיבעי ליה ליתוביה דעתיה ולהסיר מחשבת טרדתו: **שהרי נאמר בהן פאר.** לקמן בשמעתין מפרש מדקא אמר ליה רחמנא ליחזקאל פארך חבוש עליך אם הוא דמיחייבת אבל כולי עלמא פטירי והא דמשמע ליפנא שהטעם תלוי משום דליקרו פאר ואבל לאו בר פאר הוא וכשמתפאר מראה בעצמו שאינו אבל לא אתא למימר אלא דלא יפסיק מהכא לפוטרו משאר מצות דשאני תפילין דליקרו פאר וא"ת ומאי שנא גבי תפילין דאמרינן דדוקא ליחזקאל קאמר ליה ולא לשאר אבלים וגבי תלמוד תורה אמרינן פ"ק דמועד קטן (דף טו.) אבל אסור בת"ת מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל אתנך דוש לעבדי שאר אבלים כיחזקאל ויש לומר דבדברי תורה שייכה בו הכתוב מכ"ע אית לן למימר משום דאבל אסור בדברי תורה אבל בתפילין אמאי הולרך לומר לו שייחס תפילין אם לא בשביל שהייתי סבור לאוסרו: מיתשא

א [מיי' פ"ו מהל' סוכה הל' ד טוש"ע או"ח סי' תרמ סעי' ז]:

כד ב מיי' פט"ז הל' ד ופכ"ז מהלכות שבת הלכה ד ופ"ז מהל' עירובין הלכה ד סמג לאוין סה ועשין לרבנן ג טוש"ע א"ח סי' שלו סעיף ב:

כה ג מיי' פ"ד מהל' ק"ש הלכה ג סמג עשין יח טוש"ע א"ח סי' לח סעיף ה וטוש"ע י"ד סי' שפ סעיף ג וסי' שפח סעיף ג:

תורה אור השלם

1. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: דברים ו ז
2. וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן בַּיּוֹם הַהוּא: במדבר ט ו

לעזי רש"י

וליא"ה (ולידא"א). בקנה, עמק.

רבינו חננאל

יותר מבית סאתים. ושנינן התם כדקתני טעמא, משום דהויא תשמישתיה לאויר, כלומר אין שם בית, וכל דירה שתשמישה לאויר אין מטלטלין בה יותר מבית סאתים. ת"ש שבת בתל שגבוה כו' פשוטה היא. **פיסקא** שלוחי מצוה פטורין מן המצוה. מנא לן, דתנו רבנן בשבתך בביתך פרט לעוסק במצוה, ובלכתך בדרך פרט לחתן. ודייק' מדהוה ליה לקרא למכתב ובלכת בדרך, דמשמע אע"ג דאזיל לדבר מצוה חייב, וכת' בלכתך, דמשמע בלכת דידך דהוא רשות מיחייבת למקרי קריית שמע, אבל בלכת דמצוה פטירת. שמעינן מינה העוסק במצוה פטור מן לעוסק במצוה אחרת. **הא דתניא** פרט לחתן, והוא דכנס בתולה דטריד טירדא של מצוה, ולפיכך פטור. אבל מאן דטריד טירדא דרשות, כגון שטבעה ספינתו וכיוצא בו, חייב בכל מצות. ואפי' אבל חייב, דאמר רב אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין, מפני שנא' בהן פאר, והני מילי ביום ראשון בלבד. וכן הכונס את האלמנה חייב לקרוא קרית שמע. **הא מהתם נפקא,** ויהי אנשים אשר היו טמאים וגו', נושאי ארונו של יוסף היו דברי ר' יוסי הגלילי,

הגהות הב"ח

(ח) רש"י ד"ה טריד וכו' דאינו יכול:

מוסף רש"י

אלא בית סאתים. אם היה הקיפו יותר על בית סאתים, אין מטלטלין בו אלא כארבע אמות ואפילו נטעו מתחילה לכך, דהוי מוקף לדירה (ערובין צט:). שתשמישיה לאויר. אינה לדור בה תמיד אלא להסתופף בה שומרי השדה (שם ק.). שבת בתל. קדש עליו היום וקנה שם שביתתו, שהוא גבוה עשרה. דלמרינן גוד אסיק מחיצותיו כל שבישותו והכי הוא מוקף (ערובין סו.). וכן בנקע. אחד מנקיקי הסלעים (שם). והוא מארבע אמות עד בית סאתים. הואיל ושבת בתוכו מחיצותיו נעשית בימו וכולו כארבע אמותיו הוא, הלכך מהלך את כולו והוא לו אלפים אמה, אבל אי הוה טפי מבית סאתים אין מחיצותיו מועילות לו, שהיקף שאינו עשוי לדירה אינו מועיל אלא לבית סאתים, להכי נקט מארבע אמות ואילך, דאם היה פחות מד' אמות מאי מהלך את כולו איכא ואמחיצותיו מאי מהני, בלאו מחיצה נמי מקום לכל אדם ד' אמות (שם). ושיבולות מקיפות אותה. שהיה גדוליה שביב מלקוט ושבלים נגדיהן ר' עפקיון (שם). אוכלין ושותין ארעי חוץ לסוכה. נפקא לן מבסוכות תשבו, תשבו כעין תדומו, וכמה היא דיכתו של אדם,לאכול בה אכילת קבע שלו, אבל אכילת ארעי אוכל בלא דירתו, כמו אוכל בחלנו או בשדה ואינו מבקש דירה, ובברא היא שלא הקפיד הכתוב באכילת ארעי, שהיא ארעי נמי כשאותה שתים או שלשה פעמים, אבל אם קובע קעודתו על היין, כגון בני אדם שאותן בחעויות כל היום, אסור (סידור רש"י סי' רסג). ובלכתך בדרך פרט לחתן. ואע"ג דחתן נמי עוסק במצוה הוא, אי לאו קרא יתירא לא נפקא לן מקרא קמא, דכיון דעוסק במצוה לא כתיב בקרא בהדיא אלא מיעוטא בעלמא הוא, דקא דרשינן מיניה וממעטינן מינה עוסק במצוה אחרת מצוה דאיכא טרדא, אבל חתן דטרדא דמחשבה בעלמא הוא, שמחשב על עסק בתוליים, אי לאו קרא יתירא לא אתמעטו (ברכות יא.). הכונס את הבתולה פטור. שטריד בחשבת בעילת מצוה (שם). מאי משמע. פרט לעוסק במצוה (שם). כי דרך. בשבתך ובלכתך הוקשו לדרך (שם). מי לא עסקינן בו'. כלומר מגלן דבדרך רשות למודא אייתי קרא, הא קרא דרך סתמא כתיב ומתילא משמע נמי מינה דרך מצוה ואפילו הכי אמר רחמנא ליקרי (שם). אלא מעתה. אי משום טרדא דמחשבה פטרת ליה, אפילו טבעה ספינתו נמי (שם). שהרי נאמר בהן פאר. ליחזקאל, פארך חבוש עליך וגו' וכיון דבשו פאר ואבל מתגולל בצערו בעפר אין זה פאר (שם וכעי"ז כתובות ו:). הכא טריד טירדא דמצוה. וכיון דאתן מיעוטא בעלמא דרשינן פרט לחתן, מסתייך אם ממעטת מינה טרדא דמצוה (ברכות יא.).

עין משפט נר מצוה

מישאל ואלצפן היו. וא"ת ולמאן דאמר פרק ד' מיתות (סנהדרין דף נב.) דשריפה ממש הואי שנשרפו גופיהן וכן נמי דרים בתורת כהנים אקרא דותאכל אש אותם אמאי נטמאו וי"ל דשמא שלדן היתה קיימת כאילו נשרפו על גבי קטבלא כדאמר פרק המפלת (נדה דף מז:) מת שנשרף ושלדו קיימת טמא: **שחל שביעי שלהן בערב הפסח.** מכאן קשה להא דא"ר לוי בשילהי הניזקין (גיטין דף ס. וסס) ח' פרשיות נאמרו באותו יום שהוקם המשכן וקא חשיב פרשת טמאים ופירש שם בקונטר' ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש וגו' ולא יתכן כדמוכח הכא שהיה בערב הפסח והמשכן הוקם באחד בניסן ואפילו לר"ע לא יתכן לפי הספרים דגרסינן בספרים בפ' האשה (דף 5:) רב סבר לה כר"ע דאמר מישאל ואלצפן היו שחל שביעי שלהן להיות בערב הפסח ומיהו אותה גירסא ליתא אלא ר' יצחק גרס התם וגרסה לפרש פרשת טמאים דשרץ ונבלה וזב וזבה ונדה לפי שהוצרכו ליהר על טומאת מקדש וקדשיו: **משום** דלא מטא זמן חיובא. ואין להקשות מהא דדרשינן ברים טבול יום (בזבחים דף ק. וסס) דהולך לשחוט את פסחו מטמא למת מצוה מולאחותו אפי' לאחר חצות דמת מצוה שאני והא דדייק הכא מברייתא דקתני למת מצוה נטמאו לא מת מצוה ממש אלא כלומר לקרובים כדפירש בקונטרס ולאחר חצות הוא דאינו מטמא כדקתני התם אמרת לא יטמא אבל קודש חצות יטמא כדקאמרינן התם ביוסף הכהן שמתה אשתו בערב הפסח ונמנו אחיו הכהנים וטמאוהו בעל כרחו אבל קשה ג (לרבה) דאמר התם אידי ואידי לאחר חצות כאן קודש ששחטו וזרקו עליו אלמא מטמא לקרובים אפי' היכא דמטא זמן חיובא (ב) זמן הפסח מאחר שלא שחטו וזרקו עליו ואין לומר דהיא גופא ילפינן מאתמן דפטור מק"ש דלמא שאני ק"ש דלית ביה כרת כדקאמר הכא ולא אתי מיניה פסח דאיכא כרת ומטיא זמן חיובא: **אין** שמחה **אלא בחופה.** משמע מכאן דאם יצא חתן מחופתו אפי' כלתו עמו והולכים לאכול בבית אחר דאין מברכין שהשמחה במעונו ולא ברכת חתנים כיון דאין שמחה בחופה ובפ"ק דכתובות (דף ז: וסס) אמרינן נמי מברכין ברכת חתנים בבית חתנים משמע דוקא במקום חופה דהוא בית חתנים ומיהו אין ראיה משם דלמא לאפוקי מדברי יהודה קא אתי דאמר אף בבית האירוסין מברכין אותה וצריך לדקדק מה היא חופה דאי במקום שברכו תחלה ברכת נישואין קרי ליה חופה פעמים שאפי' ברחוב העיר מברכין אותה כשהעם מרובין ואין יכולין ליכנס בבית אלא מקום עיקר ישיבת חתן וכלה קרי ליה חופה ולא מקום העשוי לאקראי בעלמא ושם מברכין ברכת חתנים כל שבעה: **וחייבין** בק"ש. כדפירש בקונטר' דמצות כוונתה אינו אלא פסוק ראשון ויכולין לישב דעתן שעה קטנה כדי לקרות פסוק ראשון: חתן

ר"ע אומר מישאל ואלצפן היו שהיו עוסקין בנדב ואביהוא ר' יצחק אומר אם נושאי ארונו של יוסף היו כבר היו יכולין ליטהר אם מישאל ואלצפן היו יכולין היו ליטהר [ו]אלא עוסקין במת מצוה היו [א]שחל שביעי שלהן להיות בערב פסח שנאמר [1]ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא ביום ההוא אין יכולין לעשות הא למחר יכולין לעשות צריכא דאי אשמעינן התם משום דלא ממטא זמן חיובא דפסח אבל הכא דמטא זמן ק"ש אימא לא צריכא ואי אשמעי' הכא משום דליכא כרת אבל התם דאיכא כרת אימא לא צריכא גופא א"ר אבא בר זבדא אמר רב [3]אבל חייב בכל מצות האמורות בתורה [2]חוץ מתפילין שהרי נאמר בהן פאר מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל [2]פארך חבוש עליך וגו' את הוא דמיחייבת אבל כ"ע פטירי [3]וה"מ ביום ראשון דכתיב [3]ואחריתה כיום מר ואמר רבי אבא בר זבדא אמר רב [4]אבל חייב בסוכה פשיטא מהו דתימא הואיל [ו] וא"ר אבא בר זבדא אמר רב מצטער פטור מן הסוכה האי נמי מצטער הוא קמשמע לן ה"מ צערא דממילא אבל הכא איהו הוא דקא מצטער נפשיה איבעי ליה ליתובי דעתיה וא"ר אבא בר זבדא אמר רב [4]חתן והשושבינין וכל בני החופה פטורין מן הסוכה כל שבעה מ"ט משום דבעו למיחדי וליכלו בסוכה וליחדו בסוכה אין שמחה אלא בחופה וליכלו בסוכה וליחדו בחופה אין שמחה אלא במקום סעודה וליעבדו חופה בסוכה אביי אמר משום ייחוד ורבא אמר משום צער חתן מאי בינייהו איכא בינייהו דשכיחי אינשי דנפקי ועיילי להתם למאן דאמר משום ייחוד ליכא למאן דאמר משום צער חתן איכא א"ר זירא [1]אנא אכלי בסוכה וחדי בחופה וכ"ש דחדי ליבאי דקא עבידנא תרתי ת"ר חתן והשושבינין וכל בני חופה [5]פטורין מן התפלה [6]ומן התפילין וחייבין בק"ש משום

הכי גרסינן בברייתא בסיפרי ר"ע אומר מישאל ואלצפן היו שנטמאו בנדב ואביהוא ר' יצחק אומר אם נושאי ארונו של יוסף היו יכולין ליטהר אם מישאל ואלצפן היו יכולין היו ליטהר אלא מי היו טמאי מת מצוה היו שחל שביעי שלהן להיות בערב פסח שנאמר ולא יכלו וגו': ואם נושאי ארונו של יוסף או מישאל ואלצפן היו יכולין היו ליטהר. שהרי באחד בניסן הוקם המשכן ושני לו שרף אלעזר את הפרה שיזו על טמאי מת שבהן לעשות פסחיהן בטהרה כדאמר במסכת גיטין (דף ס.) שמנה פרשיות נאמרו ביום שהוקם המשכן ופרה אדומה אחת מהן ובאחד בניסן הוקם המשכן והוא ח' למנואים כדקיימא לן (שבת דף פז:) אותו היום נטל עשר עטרות ובו מתו נדב ואביהוא הלכך מראש חדש ועד הפסח היו יכולין ליטהר וקרא אמר ולא יכלו ונושאי ארונו של יוסף נמי כבר עברו עליהם עשרה חדשים ויותר שלא נשאוהו משאתו בהר חורב בראש חדש סיון כדכתיב (שמות יט) ביום הזה באו מדבר סיני ולא נסעו משם עד עשרים באייר של שנה הבאה דכתיב ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש נעלה הענן מעל וגו' ויסעו מהר ס': **טמאי מת מצוה.** לאו מת מצוה דווקא קאמר דאפי' מתיהן נמי מת מצוה קרי להו דמצוה להתעסק בהן כגון המומרים בפרשת בהר (ויקרא כה) [8]שהכהן מטמא בו: **שחל שביעי שלהן.** ואע"ג דחזו לאורתא לא אישתרו דקסבר אין שוחטין חורקין על טמא שרץ. מכל מקום שמעינן מיניה דעוסק במצוה פטור מן המצוה שהרי נטמאו במתיהן שבעה ימים לפני הפסח ואף על פי שטומאה זו תעכב על ידם אכילת פסחיהן אלמא מצוה קלה הבאה לידך אינך צריך לדחותה מפני חמורה העתידה לבא: **דלא מטא זמן חיובא.** כשנטמאו עדיין לא הגיע זמן אכילת פסח: **אבל.** קרית שמע דמטא זמן חיובה בתוך החופה והוא ראוי לכך אימא ליחייב: **אבל פסח דבכרת הוא אימא לא.** יטמאו במת כל שבעה לפני הפסח: **צריכא.** למיכתב ביום ההוא לאשמועינן דנטמאו תוך שבעה דעוסק במצוה פטור מן המצוה: **מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל כו'.** דקאמר ליה רחמנא הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה וגו' האנק דוס מתים אבל לא תעשה לא תתאבל עליה פארך חבוש על ראשך שלא כדרך שאר אבלים לפי שאני עושה אותך אות ומופת לישראל שכך עתידין למות מתיהן ואין איש מתאבל עליהם אלמא אבל אסור בתפילין: **והני מילי ביום ראשון.** דעיקר מברא חד יומא כדכתיב ואחריתה כיום מר: **פשיטא.** מאי שנא הא משאר מצות דאשמעינן רב לעיל דאבל חייב בכל המצות: **צערא דממילא.** שהסוכה מצערתו כגון חמה או ליגה או סירחא בדברים שסיכך בהן: **מיבעי ליה ליתובי דעתיה.** חובה עליו לישב דעתו למצוה: **למיחדי.** לשמוח: **משום ייחוד.** דסתם סוכה היו עושין בגגותיהן ואין דרך ביתה וילילה שם לרבים תמיד מפני הטורח ושמא ירד החתן לעשות צרכיו ויתייחד אחר עם הכלה: **צער חתן.** שהמקום צר ופתוח שאין לה אלא שלש דפנות ובוש לשחק עם כלתו: **תרתי.** שתי מצות סוכה ומצות נישואין וכגון שנשא ערב הרגל אבל בתוך הרגל קיימא לן במועד קטן (דף ח:) דאין נושאין נשים במועד: **פטורין מן התפילין.** דבעיא כוונה: **ומן התפילין.** משום דשכיחא שכרות וקלות ראש: **וחייבין בקריאת שמע.** דמצות כוונתה אינו אלא פסוק ראשון ויכולים לישב דעתן שעה קטנה כדי לקרות פסוק ראשון: משום

עין משפט נר מצוה

כז א מיי' פ"ו מהל' קרבן פסח הלכה ב סמג עשין רכד:

כח ב ג מיי' פרק ד מהל' אבל הלכה ט סמג עשין דרכנן ג טוש"ע י"ד סי' לח סעיף ה וטוש"ע י"ד סי' שפ סעיף ו וסי' שפח סעיף ח:

כט ד מיי' פ"ו מהלכות סוכה הלכה ג סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרמ סעיף ה:

ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו:

לא ו טור וש"ע שם:

לב ז (מיי' פ"ו מהל' תפלה סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קו סעיף ח) טור א"ח סי' לח:

לג ח מיי' פ"ד מהלכות תפילין הלכה יג סמג עשין כב טוש"ע א"ח סימן לח סעיף ז:

רבינו חננאל

ר' יהודה אומר מישאל ואלצפן היו שנשאו נדב ואביהוא, ר' יצחק אומר אם נושאי ארונו של יוסף היו, יכולין היו ליטהר, ואם מישאל ואלצפן היו, יכולין היו ליטהר, אלא קוברי מת מצוה היו, וחל שביעי שלהן להיות ערב הפסח, שנא' ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא. מכלל המתעסק במצוה פטור מן המצוה האחרת. ושנינן צריכא זו וזו דאי אשמעינן גבי פסח כו'. אמר **רב זבדא** משמיה דרב אבל חייב בסוכה, ולא דמי למצטער דהוא פטור מן הסוכה. ת"ר חתן וכל השושבינין וכל בני חופה פטורין מן התפילין, ומכל מצות האמורות בתורה, וחייבין בקרית שמע.

מסורת הש"ס

(א) פסחים 5:, ב) ברכות יא. טז: כתובות ו: מ"ק טו., ג) [ל"ל לרבא],

---

תורה אור השלם

1. וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשֹׂת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן בַּיּוֹם הַהוּא:
במדבר ט ו
2. הָאֲנֵק דֹּם מֵתִים אֲבֹל לֹא תַעֲשֶׂה פְּאֵרְךָ חָבוֹשׁ עָלֶיךָ וְנַעֲלֶיךָ תָּשִׂים בְּרַגְלֶיךָ וְלֹא תַעְטֶה עַל שָׂפָם וְלֶחֶם אֲנָשִׁים לֹא תֹאכֵל: יחזקאל כד יז
3. וְהָפַכְתִּי חַגֵּיכֶם לְאֵבֶל וְכָל שִׁירֵיכֶם לְקִינָה וְהַעֲלֵיתִי עַל כָּל מָתְנַיִם שָׂק וְעַל כָּל רֹאשׁ קָרֵחָה וְשַׂמְתִּיהָ כְּאֵבֶל יָחִיד וְאַחֲרִיתָהּ כְּיוֹם מָר:
עמוס ח י

הגהות הב"ח

(א) גמ' מהו דתימא הואיל ואמר רבא מצטער: (ב) תוס' ד"ה משום וכו' אפילו היכא דמטא זמן חיובא דפסח כל"ל ותיבת זמן הב' ממחק:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה טמאי מת מצוה וכו' שהכהן מטמא בו. עיין טורי אבן ר"ה דף טז ע"ב ד"ה מייב אדם:

משום ר' שילא אמרו חתן פטור. מקריאת שמע דטריד ושאר בני חופה חייבין ולית להו להני תנאי העוסק במצוה פטור מן המצוה: **תגריהן.** הלוקחין מהן כדי למכור ולהמליאן לגריך להם: **מוכרי הכלה.** לגילית: **הולכי דרכים ביום פטורין מן הסוכה ביום.** דכתיב בסוכות תשבו[ה] כעין ישיבת ביתו כשם שכל השנה אינו נמנע מלכת בדרך בסחורה כך כל ימות החג שאינו יום טוב לא הצריכו הכתוב למנוע: **הולכים לדבר מצוה פטורין ביום ובלילה.** אף על פי שאין הולכין אלא ביום ומשום דטרודים ודואגים במחשבת המצוה ובתיקונה פטורין מן המצוה: **שלוחי מצוה אנן.** שבאנו לשמוע הדרשה ולהקביל פני ריש גלותא: **ארקאפא.** על שפת הנהר: **שומרי גנות ופרדסין.** אין זזין משם: **כעין תדורו.** כדרך שהוא דר כל השנה בביתו הזקיקתו תורה להניח דירתו ולדור כאן בסוכה עם מטותיו וכלי תשמישו ומצעותיו וזה אינו יכול להביאן שם מפני הטורח: **פרלה קורלה לגנב.** משל הדיוט הוא ואף כאן הגנב רואה אותו יושב בסוכה בלילה והוא נכנס וגונב הפירות לרוח אחרת: **כריא דפירי.** כרי של פירות שהוא תמיד לפניו ויכול לשומרן ואין כאן פרלה קורלה לגנב: **רבי יוסי בריבי.** יוסי המכס חריף שבדורו והוא ר' יוסי בן חלפתא: **למגנא בלילא.** ואע"פ שיש לה גג וגבוהה עשרה והוי כאילו חוץ לסוכה: **משום נקי.** לינגל"ש: **סרחא דגרגישתא.** קרקע לבנה שהיו טחין בה קרקעית הסוכה: **מצטער.** שהסוכה מצערתו: **תרתי לו תלת.** שתים או שלש פעמים יתן לתוך פיו מורשי"ל"ש: **כדטעים בר בי רב ועייל לגלה.** בבוקר כשהולכין לבית המדרש ודואג שמא ימשכו השמועות וטועם מלא פיו ושותה: **ירדם.** שמא תתקפנו שינה וישן קבע: **אכל לא שינה קבע.** שמא יפיח בהן: **מוסר שינתו לאחר.** אומר לחברו אם ארדם העירני: **ערביך ערבא לריך.** שמא אף הוא ישכב וישן: **בין בריו.** דודאי לא ירדם: **רבא אמר.** לשמא ירדם לא חיישינן הלכך בתפילין שרי וסוכה היינו טעמא דאסור שינת עראי לפי שאין קבע לשינה ואין בה חילוק בין קבע לעראי לענין סוכה שאין אדם קובע עצמו לשינה שפעמים שאינו אלא מנמנם מעט ודיו בכך הלכך זו היא שינתו וגבי תפילין דטעמא שמא יפיח בהם ולאו משום איסור שינה בגייס פורתא לא אתי לידי הפסקה: **דנקיט להו בידיה.** לא קבע ולא עראי שמא יפלו מידו: **דמנחי ברישיה.** עראי מותר וקבע אסור שמא יפיח: **דפרים סודרא עלייהו.** הניחם אצל מראשותיו בין קבע בין עראי דלא נתנה תורה למלאכי השרת: **ורמה קרי.** לריך לסלקן מראשו בעוד הקרי עליו: ולא

חתן פטור מקריאת שמע. דטריד ושאר בני חופה חייבין לית להו להני תנאי העוסק במצוה פטור מן המצוה וקשיא דאי לית להו א"כ יתחייב חתן בסוכה ומשמע דבחתן פוטר יותר מת"ק לכך נראה דקסבר חתן אין יכול לכוין דעתו כלל אפי' בפסוק ראשון אבל שאר בני חופה יכולין לכוין ואקריאת שמע לחודיה קאי ובכולהו אחריני מודי לת"ק: **ומכל מצות האמורות בתורה.** מאי דאיצטריך למיתנא הני אגב דתנאינהו בברייתא קמייתא: **הולכי** דרכים ביום. כל זה נפקא מתשבו כעין תדורו שכשם שאדם בביתו אינו נמנע מלכלת לדרך וכן מצטער דפטרו לעיל מן הסוכה היינו מתשבו כעין תדורו דאין אדם דר במקום שמצטער: **וחייבין בלילה.** כשאדם לן בלילה בייאוב: **פרצה** קוראה לגנב. ולאו משום דלית ליה לרבא דרשה דתשבו כעין תדורו דברייתא היא לקמן בפירקין (דף כח:): **ואפילו** חש בעיניו. אע"פ שאין בו סכנת עין דסכנת אבר כסכנת נפשות אפילו לחלל עליו את השבת כדמוכח פרק אין מעמידין (ע"ז דף כח.) גבי עין שמרדה: **משום** בקי. ואע"פ שבפ"ק (דף יא.) דרש רבה בר רב הונא מותר ליטן בכילת חתניה אע"פ שיש לה גג ואע"פ שגבוהה עשרה אין הלכה (א) (כרבה) כדפירשתי שם: **תרתי** (או) תלת. פירש בקונטר שתים או שלש פעמים יתן לתוך פיו מורש"ל בלע"ז ויש ספריס שכתוב בהן תרתי תלת ביעי והכל אחד כדמוכח לקמן) גבי לימא תיהוי תיובתיה דרב יוסף ואבי דשיעור בית הבליעה כביצה ובבסוף מסיק כדטעים בורבא מדרבנן ואזיל לכלה שזה מלא פיו דהיינו כביצה ושיעור זה דוקא בפת דפירי לאו בעו סוכה כדמסיק פרק בתרא דיומא (דף עט: ושם) דקבע דידהו כאכילת ערבי דפת:

אבל שינת קבע לא. והא דאמרי' פרק במה טומנין (שבת דף מט. ושם) תפילין צריכין גוף נקי כאליטא בעל כנפים ואמר אביי שלא יפיח בהן ורבא אמר שלא ישן בהן לאו דשרי אביי ליטן דהא אסר אביי גופיה הכא אלא קסבר אע"פ שאינו זהיר בשינה כאליטא מניחן כיון דזהיר שלא יפיח דשינה גופה אינה אלא גזרה שמא יפיח:

הישן בתפילין. מתוך הלשון משמע דרבי יעקב שרי אפי' שינת קבע דאי לאו הכי במאי פליגי וי"ל דכולהו מודו בשינת קבע דאסיר ופליגי במילתיה דרבי נתן דבסמוך דשרי ליטן בתפילין ביום שאין דרכו ליטן שינת קבע ובלילה חולץ אפילו לשינת עראי דלמא ממלך ויטן שינת קבע ור' יעקב לא חיישי דלמא ממלך:

נטלו

משום רבי שילא אמרו א חתן פטור והשושבינין וכל בני החופה חייבין תניא א"ר חנניא בן עקביא ב כותבי ספרים תפילין ומזוזות הן ותגריהן ותגרי תגריהן וכל העוסקין במלאכת שמים לאתויי מוכרי תכלת פטורין מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה לקיים דברי ר' יוסי הגלילי שהיה רבי יוסי הגלילי אומר העוסק במצוה פטור מן המצוה ת"ר ג הולכי דרכים ביום פטורין מן הסוכה ביום וחייבין בלילה הולכי דרכים בלילה פטורין מן הסוכה בלילה וחייבין ביום הולכי דרכים ביום ובלילה פטורין מן הסוכה בין ביום ובין בלילה הולכין לדבר מצוה פטורין בין ביום ובין בלילה כי הא דרב חסדא ורבה בר רב הונא כי הוו עיילי בשבתא דרגלא לבי ריש גלותא הוו גנו ארקתא דסורא אמרי ד אנן שלוחי מצוה אנן ופטורין ת"ר ה ד שומרי העיר ביום פטורין מן הסוכה ביום וחייבין בלילה שומרי העיר בלילה פטורין מן הסוכה בלילה וחייבין ביום שומרי העיר בין ביום ובין בלילה פטורים מן הסוכה בין ביום ובין בלילה ו שומרי גנות ופרדסים פטורין בין ביום ובין בלילה וליעבדי סוכה התם וליתבו אביי אמר ז תשבו ח כעין תדורו רבא אמר ט פרצה קוראה לגנב מאי בינייהו איכא בינייהו דקא מנטר כריא דפירי: י חולים ומשמשיהם: תנו רבנן יא חולה שאמרו לא חולה שיש בו סכנה אלא אפילו חולה שאין בו סכנה אפי' חש בעיניו ואפילו חש בראשו ארשב"ג פעם אחת חשתי בעיני בקיסרי והתיר ר' יוסי בריבי לישן אני ומשמשי חוץ לסוכה רב שרא לרב אחא ברדלא למגנא בכילתא בסוכה משום יב בקי רבא שרא ליה לרבי אחא בר אדא למגנא בר ממטללתא משום סירחא דגרגישתא רבא לטעמיה דאמר רבא מצטער יג פטור מן הסוכה והא אנן תנן חולין ומשמשיהם פטורים מן הסוכה חולה אין מצטער לא אמרי חולה הוא ומשמשיו פטורים יד מצטער הוא פטור משמשיו לא: טו אוכלים אכילת עראי חוץ לסוכה: וכמה אכילת עראי אמר רב יוסף טז תרתי או תלת ביעי א"ל אביי והא זימנין סגיאין סגי ליה לאיניש בהכי והוה ליה סעודת קבע אלא אמר אביי יח כדטעים בר בי רב ועייל לכלה ת"ר אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה יט ואין ישנים שינת עראי חוץ לסוכה מ"ט אמר רב כ אשי גזרה שמא ירדם א"ל אביי אלא הא דתניא ישן אדם שינת עראי בתפילין אבל לא שינת קבע ליחוש שמא ירדם אמר רב יוסף בריה דרב עילאי במוסר שינתו לאחרים מתקיף ליה רב משרשיא כא ערביך ערבא צריך

אלא אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כב במניח ראשו בין ברכיו עסקינן רבא אמר אין קבע לשינה תני חדא ישן אדם בתפילין שינת עראי אבל לא שינת קבע ותניא אידך בין קבע בין עראי ותניא אידך כג לא קבע ולא עראי לא קשיא כד הא דנקיט להו בידיה הא דמנחי בריש הא דפרים סודרא עלויה וכמה שינת עראי תני רמי בר יחזקאל כדי הילוך מאה אמה תניא נמי הכי הישן בתפילין ורואה קרי כה אוחז ברצועה

ואינו

(א) [ערכין ג:], ב) [נעיל י:], ג) [מוספ' פ"ב ה"ג], ד) [לקמן ס. כח: ערכין ג:], ה) [דה"ל לכתוב בסוכות תהיו אלא תשבו היינו ישיבה דרך עיכוב והיינו כעין תדורו תוי"ט סוף מ"ד]:, ו) [מוספתא פ"ב ה"ב], ז) [עיין פי' שבת קורין לפספס בערבי וי"א זבוביס קטנים], ח) ע"ז ג:, ט) [לקמן כז.], י) [שם], כ) [גרלה דהיינו רב אחי הקדמון דאלל"כ איך יעייר שאביי השיב לו הא אביי שביב קודש רבא דאיתא כתובות סה. וביום שמת רבא מולד רב אחי כדאי' קידושין עג:], ל) [ניטין כח:], מ) [לקמן מא:] ברכות כג:, נ) [עי' מוספות קידושין מח: קד"ה הא במיא], ס) [ויקרא כג], ע) [דף כז.].

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה משום בקי וכו' הלכה כן כדפירשתי:

מוסף רש"י

שלוחי מצוה אנן. להקביל פני ראש גולה, דמייב אדם להקביל פני רבו בכרגל ופטרינן, כדתנן שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה (לעיל י:). כדטעים בר בי רב. דהיינו כבילה, דכבילה אוכל המתאכל בבליעה אחת היא, כדאמרינן בפ' בתרא דיומא (פ.) מכל האוכל אשר יאכל (לקמן כז.).

רבינו חננאל

משום ר' שילא אמרו, חתן פטור, וכל השושבינין וכל בני החופה חייבין. תניא ר' חנניה בן עקביא אומר (מוכרי) [כותבי] ספרים ותפילין ומזוזות הן ותגריהן ותגרי תגריהן, וכל העוסקים במלאכת שמים, לאתויי מוכרי תכלת, ו) שחייבין בקרית שמע, ופטורין מן התפלה ומן התפילין, ומכל מצות האמורות בתורה, לקיים דברי ר' יוסי הגלילי דאמר העוסק במצוה פטור מן המצוה. ת"ר הולכי דרכים ביום, פטורים מן הסוכה ביום וחייבים בלילה. הולכי דרכים בלילה, פטורים בלילה וחייבים ביום. הולכי לדבר מצוה פטורים ביום ובלילה, כדרב חסדא ורבה בר רב הונא, הוו אתו לשבתא

רבינו חננאל (המשך)

דרגלא, הוו גנו ארקתא דנהרא, אמרי אנן שלוחי מצוה אנן ופטרינן. ת"ר שומרי העיר ביום, פטורין מן הסוכה ביום וחייבין בלילה. שומרי העיר בלילה, פטורים מן הסוכה בלילה וחייבין ביום. שומרי גנות ופרדסים, פטורים ביום ובלילה. חולין ומשמשיהן פטורין מן הסוכה. ת"ר לא חולה שיש בו סכנה אלא אפי' חולה שאין בו סכנה, ואפי' חש בעיניו או בראשו, וכן הלכה. ואסיקנא חולה, הוא ומשמשיו פטורים מן הסוכה, אבל המצטער הוא לבדו פטור. ואפי' אינו מצטער אלא משום בקי, או משום סירחא וכיוצא בה, פטור. וכל שכן אם מצטער בדבר שלמעלה מאלו. כמה **היא אכילת עראי** ששינונו שאוכלין חוץ לסוכה, רב יוסף אמר שתים ושלש לגימות, אביי אמר כדטעים בר בי רב מידי ועייל לכלה. **תני חדא** ישן אדם בתפילין שינת עראי אבל לא שינת קבע, בדמנחי בריש. ישן בין קבע בין עראי, בדמפרים סודרא עלייהו. לא קבע ולא עראי, בדנקיט להו בידים. **תניא** הישן בתפילין וראה קרי, אוחזן ברצועה

ו) לפנינו בס"ש וכו"ר פ הגי' פוטרין מק"ש, ומאלי דט"ס נפל בדברי רבינו וקנא ר"ל ע"פ דברי התוס' ד"ה חתן ולו"ק.

עין משפט נר מצוה

לד א מיי' פ"ד מהל' ק"ש הלכה ו סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' ע סעיף ג:

לה ב טוש"ע א"ח סי' לח סעיף ח:

לו ג מיי' פ"ו מהלכות סוכה הלכה ד סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרמ סעיף ח:

לז ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ט:

לח ה ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף י:

לט ז ח מיי' שם הלכה ב טוש"ע שם סעי' ג:

מ ט מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:

מא י כ ל מיי' שם הלכה ו סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרלט סעיף ב:

מב מ נ מיי' פ"ד מהל' תפילין הלכה טו טז סמג עשין כב טוש"ע א"ח סי' מד:

מג ס טוש"ע א"ח סי' מ סעיף ז:

לעזי רש"י

צינגל"ש (צילצל"ש). יתושים.

מורשיל"ש. מלוא הפה.

נטלו במפה. פירש בקונטר' משום נקיות ובחנם פירש כן דרבי לדוק כהן הוה כדמוכח פ' מי שמתו (ברכות דף יט:) ובסוף פרק כל פסולי המוקדשין (בכורות דף לו.) והיה אוכל על טהרת תרומה וידיש שניות הן ופוסלות את התרומה שזו היא אחת מי"ח דבר דבפ"ק דשבת (דף יד.) דאפי' פחות מכביצה מקבל טומאה כדמוכח פרק שני דמס' טהרות (מ"א) דתנן אין בו כביצה הוא טמא והכל טהור: **ולא בירך אחריו.** סבר לה כרבי יהודה דפרק שלשה שאכלו (ברכות דף מט:) דדריש ואכלת ושבעת וברכת אכילה שיש בה שביעה דהיינו כביצה ור"מ פליג ואמר דמברכין בכזית ונראה הלכה כוותיה מדאמרי' פרק כילד מברכין (שם דף נח: ושם) א"ר חייא בר אבא אני ראיתי את ר' יוחנן שאכל זית מליח ובירך עליו תחלה וסוף ועוד אמרי' פרק שלשה שאכלו (שם דף מח. ושם) א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן לעולם אינו מוציא רביס ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן וכן אמר רב הונא בר יהודה משמיה דרב ומתוך הירושלמי משמע דבריה לא בעינן כזית דאפילו פרידה אחת של ענב או פרידה אחת של רימון טעונה ברכה לפניה ולאחריה והכי איתא בירושל' בריש כילד מברכין ר' יוחנן נסב זיתא ובירך לפניו ולאחריו והוה ר' חייא בר אבא מסתכל ביה ואמר ליה ר' יוחנן בבלאה מה את מסתכל בי לית לך כל שהוא ממין שבעה טעון ברכה לפניו ולאחריו אית ליה ומה צריכא ליה מפני שגרעינתו ממעטתו ולית ליה לרבי יוחנן שגרעינתו ממעטתו מה עבד ליה ר"י משום בריה מילתיה דרבי יוחנן אמרה שכן אפילו פרידה אחת של ענב או פרידה אחת של רימון שהיא טעונה ברכה לפניו ולאחריו ובהס"ס שלנו יש כעין מעשה זה פרק כילד מברכין (שם דף נח:) דא"ר חייא בר אבא אני ראיתי את ר' יוחנן שאכל זית מליח ובירך עליו תחילה וסוף א"ל ר' ירמיה לר' זירא היכי בריך ר' יוחנן אזית מליח כיון דשקליה לגרעינתיה בגר ליה שיעורא אמר ליה מי סברת כזית גדול בעינן ביצוי בעינן וההיא זית דאתא לקמיה דר' יוחנן אזית גדול הוה דאע"ג דשקליה לגרעינתיה פש ליה שיעורא והשתא אי הוה עובדא דהס"ס שלנו היינו ההיא דירושל' א"כ חולק על שלנו ולא סמכינן עליה מדלא שני ליה משום דבריה הוא אבל שמא שני מעשים היו וההיא דירושל' היה זית שלם ואכלו עם הגרעין דהוי בריה אבל ההוא דהס"ס שלנו לא היה בו גרעין שכן פתח זית מליח בלא גרעין הוא ולא הוה בריה ולהכי הוצרך לתרץ דגדול היה וזית דירושלמי קטן מזית ביצוי היה והרולה להוציא עצמו מספיקא צריך שיאכל כזית אפילו בדבר שהוא בריה ודוקא לענין ברכה שלאחריה אבל לפניו מברך אפי' פחות מכזית בכל דבר דלפניו לא בעינן שיעור דאסור ליהנות בעוה"ז בלא ברכה כדמשמע מעובדא דר' לזוק דקאמר ולא בירך אחריו כדפרי' משום דסבר לה כר' יהודה משמע הא לפניו בירך וכן פירש בקונט' ואמרינן בירושלמי בתחלת פרק כילד מברכין כל שאומר עליו שלש ברכות אומר לפניו המוציא לחם מן הארץ וכל שאין אומר עליו ג' ברכות אין אומר עליו המוציא לחם מן הארץ התיבון הרי פחות מכזית דאין אומר עליו שלש ברכות מעתה לא יאמרו לפניו המוציא לחם מן הארץ הא א"ר יעקב בר אחא לשאר מיניס נברכא פי' לא אתא לחלק בין דבר שיש בו כשיעור לדבר שאין בו כשיעור אלא אתא לחלק בין פת לשאר מאכל של חמשת המיניס כגון מעשה קדירה שאין מברכין אחריו ג' ברכות וכן כובא דאורעא ופת הבאה בכיסנין כי לא קבע סעודתיה עליוה ופת אורז ודוחן שאין מברכין אחריהס שלש ברכות אין אומרים עליהם המוציא לחם מן הארץ ואע"ג דבריס כילד מברכין (שם דף לה. ושם) נפקא לן ברכה בתחלה בק"ו מבסוף כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כ"ש מ"מ לא שייך למימר דיו ובמשהו מברך בתחלה אע"ג דלא מברך בסוף דאותו ק"ו אינו אלא גלוי מלתא בעלמא דברכה לפניו לאו דאורייתא כדתנן פרק מי שמתו (שם דף כ:) בעל קרי על המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו וכן בפ' היה קורא (שם דף טז. ושם) תניא הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית אוכלין פתן ואין מברכין לפניה אבל מברכין לאחריה שתי ברכות ולענין שהיה נראה שמברכין אכזית יין על הגפן ועל פרי הגפן אע"ג דלגבי יום"כ לא הוי שיעור חשוב בפחות ממלא לוגמא כדאמר פ' בתרא דיומא (דף עג: ושם) לא יליפנן מיניה ברכת היין לאחריו תדע דלענין אכילה הוי שיעורא ביום הכפורים ככותבת ולענין ברכה מיחייב בזית לאחריו בזית דהלכה כרבי מאיר כדפרישית ואית למ"ד לענין קידוש דא"ל מלא לוגמא הלכך לברך אחריו נמי יכול להיות דלא בעי מלא לוגמא ומיהו קלת היה נראה לדקדק דמודי ר' מאיר בשתיה דבעי כביצה דבפרק שלשה שאכלו (ברכות דף מט. ושם) דריש ר"מ ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה ואכילה בזית ור' יהודה דריש ואכלת ושבעת זו אכילה שיש בה שביעה ואי זו זו כביצה וכיון דנפקא לן לר"מ שתיה מושבעת א"כ בעי כביצה דלא הוי שביעה בפחות ושמא יש לחלק בין שתיה לאכילה דדלמא שביעה בשתיה הוי בפחות מכביצה וכל הני שיעורין דרבנן מינהו כדמוכח פרק מי שמתו (שם דף כ: ושם) דאמרי' הכא במאי עסקינן דאכל שיעורא דרבנן ולענין ברכה דלאחריו לא מצינו שום שיעורא אלא זית לר"מ וכביצה לר' יהודה וקרא אסמכתא בעלמא דמדאורייתא בעינן שביעה גמורה והא דאמרי' פרק שלשה שאכלו (שם דף מח.) שמעון בן שטח לגרמיה הוא דעבד משמע דאינו מוציא אחריס ידי חובתן עד שיאכל זית הא בכזית דגן מוציא אע"פ שהמלך והמלכה מסתמא אכלו כדי שובען לא דמי גדול דרבנן לקטן דרבנן דלא מפיק דאורייתא דהא גדול אפילו לא אכל כלל היה ראוי (להו) להוציא אחריס וכן פירש שם בקונטרס: ואמרו

ואינו אוחז בקציצה דברי רבי יעקב וחכמים אומרים ישן אדם בתפילין שינת עראי אבל לא שינת קבע וכמה שינת עראי כדי הילוך מאה אמה אמר רב [א]אסור לאדם לישן ביום יותר משינת הסום וכמה שינת הסום שיתין נשמי אמר אביי שנתיה דמר כדרב ודרב כדרבי ודרבי כדדוד [ב]ודדוד כדסוסיא ודסוסיא שיתין נשמי [ג]אביי הוה ניים כדמעייל מפומבדיתא לבי כובי קרי עליה רב יוסף [ד]עד מתי עצל תשכב מתי תקום משנתך ת"ר הנכנס לישן ביום רצה חולץ רצה מניח בלילה חולץ ואינו מניח דברי רבי נתן רבי יוסי אומר הילדים לעולם חולצין ואינן מניחין מפני שרגילין בטומאה לימא קסבר רבי יוסי בעל קרי אסור להניח תפילין אמר אביי בילדים ונשותיהן עמהן עסקינן שמא יבואו לידי הרגל דבר ת"ר [ה]שכח ושמש מטתו בתפילין אינו אוחז לא ברצועה ולא בקציצה עד שיטול ידיו ויטלם מפני שהידים עסקניות הן: **מתני'** [ו]מעשה והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי למטעום את התבשיל ולר"ג שני כותבות ודלי של מים ואמרו [ז]העלום לסוכה וכשנתנו לו לר' צדוק [ה]אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו: **גמ'** מעשה לסתור חסורי מחסרא והכי קתני [ח]אם בא להחמיר על עצמו מחמיר ולית ביה משום יוהרא ומעשה נמי והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי למטעום את התבשיל ולר"ג שני כותבות ודלי של מים ואמרו

ולא יאחז בקלילה. הן תפילין עצמן דפוס מושבן ורצוען[ג] ודומה לו במס' גיטין בהניזקין (דף נח.) ארבעים סלה קלולי תפילין: **לישן ביום.** מפני ביטול תורה: **דמר.** רבה בר נחמני: **ברב.** דממנו למד מדת שינתו שהיה ישן רב ביום כשיעור זה: **דרב ברבי.** ורב למדה מרבינו הקדוש שגדל אצלו: **ורבי לדוד.** כך קבל מאבותיו שזו היתה שינת דוד מלך ישראל: **שיתין נשמי.** אצל"ש: **הוה נייס.** ביום: **כמיעל מפומבדיתא לבי כובי.** [ד]דמפ' [ד]במקום אחר דהוו שיתא פרסי: **הנכנס לישן.** שאין כוונתו אלא לישן ואינו מהרהר לדבר אחר: **רצה חולץ.** תפילין: **רצה מניח.** לפי שביום אין דרכו לשמש עם אשתו ולא לישן קבע: **בלילה חולץ.** אפי' לשינת עראי דלמא מימלך וישן קבע: **הילדים.** בחורים: **לעולם חולצין.** ואפי' ביום: **שרגילין בטומאה.** קס"ד שמא ירלו קרי שהרהור מצוי בהן: **לימא קא סבר רבי יוסי כו'.** ומיבעי לן למיעבד כוותיה שהלכה כמותו ברוב מקומות דקיימא לן נימוקו עמו(גיטין דף סו.): **שמא יבאו וכו'.** והא ודאי אסור לבזותן להוג בהו קלות ראש: **עסקניות הן.** ושמא נגעו במקום הטינופת: **מתני' אוכל פחות מכביצה.** מאכל פחות מכביצה: **נטלו במפה.** לא נטל ידיו אלא כרך במפה ידיו משום נקיות דקסבר פחות מכביצה לא בעי נט"י ולא בעי סוכה ולא בעי ברכת המזון לאחריו דדריש כרבי יהודה (ברכות דף מט.) ואכלת ושבעת וברכת אכילה שיש בה שביעה והיינו כביצה אבל לפניו בכל דהו בעי ברכה שהרי נהנה ואסור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה: **גמ' מעשה לסתור.** וכי דרך המדברים להביא אחר דבריהם מעשה הסותר דבריהם דקתני רישא[ה] אוכלין ושותין ערלי חוץ לסוכה ומביא מעשה דלטעימי' תבשיל לריך סוכ': הכי

מד א טוש"ע א"ח סי' רלח סעיף ה:
מה ב טוש"ע א"ח סי' ד סעיף טז:
מו ג טוש"ח סי' רלח:
מז ד מיי' פ"ד מהלכות תפילין הלכה כא סמג עשין כב טוש"ע א"ח סי' מ סעיף ו:
מח ה ו מיי' פ"ו מהל' סוכה הלכה ו סמג עשין מב טוש"ע א"ח סי' תרלט סעיף ב:

רבינו חננאל

ואינו אוחזן בקציצה, פי' היא הטבלא, דברי ר' יעקב. וחכמים אומרים ישן אדם שינת עראי, והוא כדי הילוך מאה אמה, אבל שינת קבע יותר מזה [אסור]. אמר רב אסור לאדם לישן ביום יותר משינת הסוס, והוא שתין נשמי. תניא ר' יוסי אומר הילדים, בזמן שנשותיהן עמהם, חולצין בין ביום ובין בלילה, ואחר כך ישנים. ואקשינן ש"מ בעל קרי אסור בתפילין. ושנינן מפני שרגלין בטומאה. (ת"ש [ש"מ] בעל קרי אינו אסור בתפילין. ת"ר שכח ושימש מטתו בתפילין, אינו אוחז לא ברצועה ולא בקציצה, עד שיטול ידיו וישרים מראשו, מפני שהידים עסקניות הן. **מעשה שהביאו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום התבשיל** כו'. תניא לא שהלכה כן אלא שרצו להחמיר על עצמן. אבל הלכה, אוכל אדם אכילת עראי חוץ לסוכה, והרוצה להחמיר על עצמו מחמיר.

ו) יומא עט., **ז)** [עפרש"י שבת קנד: ד"ה בתיס כילי אחס], **ג)** [וכיונן ענ"ן], **ד)** [לא אדע מקומו דבקידושין ע: ברש"י ד"ה כי כובי וכבתוכות קיא. אסור לנאת כו' לא פירש ועי' בגיטין ד.], **ה)** [נעיל כה.].

תורה אור השלם

1. עַד מָתַי עָצֵל תִּשְׁכָּב מָתַי תָּקוּם מִשְׁנָתֶךָ:
משלי ו ט

גליון הש"ס

רש"י ד"ה במעיל וכו' דמפרש במקום אחר. עיין בתשובת נודע ביהודה מהדורא תניינא מא"ח סי' כ:

לעזי רש"י

אלצ"ש (אלייני"ש). נשימות.

מוסף רש"י

העלום לסוכה. כל כייסה דסוכה נקיט בלשון עלייה בתמקת סוכה, לפי שרובן עושין סוכותיהן בגגן (שבת קנד:). **נטלו במפה וכו'.** שלשה קולין הבו בו, אחת שלא נטל ידיו ולא במפה כדי ידיו משום אמיתת הדעת וחוץ לסוכה אכלו ולא בירך לאחריו (יומא עט.).

הכי גרסינן **נימא היהוי היוכביה דרב יוסף.** דאמר לעיל[1] תרתי תלת: **ואכיי.** דאמר כדתעיס בר בי רב דהיינו כביצה אוכל הנאכל בבליעה אחת הוא כדאמרי' בפ' בתרא דיומא (דף פ.) מכל האוכל אשר יאכל: **הא כביצה בעי נטילת ידים וברכה.**

ואמרו העלום לסוכה וכשנתנו לו לרבי צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו הא כביצה בעי סוכה לימא תיהוי תיובתיה [6]דרב יוסף ואביי דילמא פחות מכביצה נטילה וברכה לא בעי הא כביצה בעי נטילה וברכה: **מתני'** רבי אליעזר אומר ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה [7]וחכ"א אין לדבר קצבה חוץ מלילי יו"ט ראשון של חג בלבד [8]ועוד אמר ר' אליעזר מי שלא אכל [לילי] יום טוב הראשון ישלים לילי יו"ט האחרון של חג וחכמים אומרים אין לדבר תשלומין ועל זה נאמר [1]מעות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות: **גמ'** מ"ט דר' אליעזר תשבו [9]כעין תדורו מה דירה אחת ביום ואחת בלילה אף סוכה אחת ביום ואחת בלילה ורבנן [2]כדירה מה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל אף סוכה נמי אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל אי הכי אפי' לילי יום טוב ראשון נמי א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק נאמר כאן חמשה עשר ונאמ' חמשה עשר בחג המצות מה להלן [7]לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות אף כאן לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות והתם מנלן אמר קרא [2]בערב תאכלו מצות הכתוב קבעו חובה: ועוד א"ר אליעזר: והא א"ר אליעזר ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה אמר בירא א"ר אמי חזר בו ר' אליעזר משלים במאי אילימא בריפתא סעודה דיומיה קא אכיל אלא מאי ישלים ישלים במיני תרגימא תניא נמי הכי אם השלים [6]במיני תרגימא יצא שאל אפוטרופוס של אגריפס המלך את רבי אליעזר כגון אני שאיני רגיל לאכול אלא סעודה אחת ביום מהו שאוכל סעודה אחת ואפטר אמר לו בכל יום ויום אתה ממשיך כמה פרפראות לכבוד עצמך ועכשיו אי אתה ממשיך פרפרת אחת לכבוד קונך ועוד שאלו כגון אני שיש לי שתי נשים אחת בטבריא ואחת בציפורי ויש לי שתי סוכות אחת בטבריא ואחת בציפורי מהו שאצא מסוכה לסוכה ואפטר אמר לו לא שאני אומר כל היוצא מסוכה לסוכה בטל מצותה של ראשונה תניא ר' אליעזר אומר אין

ואמרו העלום לסוכה. בפ' בתרא דיומא (דף עט:) מייתי מתני' דהכא בהאי לישנא לא מפני שהלכה כן אלא שרצו להחמיר על עצמן וכשנתנו לו' לדוק כו' היינו משום דמתרלינן מתניתין הכי מייתי לה הש"ס כאילו משנתנו שנויה כך:

הא כביצה בעי נט"י לאכילה. ולא מישתרי במפה דמיישינן דלמא נגע כדמסיק פ' כל הבשר (חולין דף קז:) ומיהו תימה דהא ר' לדוק כהן היה כדפרישי' ומ"כ אפי' כביצה שרי במפה בלא נט"י כדאמר שמואל התם התירו מפה לאוכלי תרומה ולא התירו מפה לאוכלי טהרות[1]:

תשבו כעין תדורו. בירושלמי יליף בגזרה שוה נאמר כאן תשבו ונאמר להלן ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים מה ישיבה שנאמרה להלן עשה בה לילות כבימים אף ישיבה האמורה כאן עשה בה לילות כבימים וטעמא דרבנן מפרש ר' יוחנן בשם רבי ישמעאל נאמר חמשה עשר בפסח ונאמר ט"ו בחג מה ט"ו הנאמר בפסח לילה הראשון חובה ושאר כל הימים רשות אף ט"ו הנאמר בחג לילה הראשון חובה ושאר כל הימים רשות חבריי[2] בעו מי מה להלן עד שיכנס למלה כשהוא תאוה אף כאן עד שיכנס לסוכה בתאוה ר' זירא בעי מי מה להלן עד שיאכל כזית דגן מלה אף כאן עד שיאכל כזית דגן בסוכה:

אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל. כלל דאי אכיל חייב לאכול בסוכה כדאמרינן לעיל ומשמע הכא דבי"ט לא הוי חובה ואי בעי לא אכיל כלל חוץ מליל י"ט הראשון ולפי זה אם טעה ולא הזכיר של י"ט בברכת המזון אינו צריך לחזור והא דאמרי' פ' שלשה שאכלו (ברכות דף מט:) שבתות וי"ט ולא סגי ליה דלא אכיל אם טעה חוזר לא מיתוקמא אלא בליל י"ט הראשון של פסח ובלילי י"ט הראשון של חג והא דאשכחן בפ' ג' דבילה (דף טו:) ובפ' אלו דברים בפסחים (דף סח:) גבי י"ט חלקהו חליו לה' וחליו לכם חליו לאכילה וחליו לבית המדרש דברי ר' יהושע אפשר בבישרא ופירי דאין בהן ברכת המזון ולא בעי הזכרת י"ט אבל לילי י"ט הראשון של חג לא סגי בלא פת כיון דילפינן מחג המצות אע"ג דלר' אליעזר אמרינן בשאר ימים אם השלים במיני תרגימא יצא[3]: **והא** א"ר אליעזר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה. אהא דמשלים בי"ט האחרון פריך דליכא סוכה: **חזר** בו ר' אליעזר. אבל חכמים אומרים אין לדבר קצבה ואם רצה להתענות יתענה חוץ מלילי י"ט הראשון ובהא מיהא פליג עלייהו דקסבר יש לה תשלומין כמו שיש תשלומין לקרבן י"ט ראשון אף בי"ט אחרון כך פי' בקונטרס ולישנא דישלים ואם השלים לא משמע כלל לשון תשלומין אלא לשון השלמה חשבון של י"ד סעודות ועוד כיון דממלה ילפינן לא מצינן שיהא תשלומין למלה של לילה הראשון של פסח ועוד דמשמע קלת בירושלמי דבעי כזית דגן לסעודת י"ט הראשון של חג כמו גבי מצה והכא אמרי' דישלים במיני תרגימא ועוד מעובדא דאפוטרופוס של אגריפס משמע דלא פטר ר' אליעזר בסעודה אחת לכך נראה לפרש חזר בו ר' אליעזר ממה שהיה מצריך סוכה ולעולם י"ד סעודות בעי ובירושלמי משני אמר ר' אחא למלוה חשובה כלומר לכתחילה צריך לאכול בסוכה ואם לא אכל משלים בשמיני בלא סוכה: **במיני** תרגימא. פי' בקונטרס כגון פירות וכיסנין וקפלוטות מבושלין ואי אפשר לומר כן דהא רבא מסיק פ' ח' דיומא (דף עט: ושם) דפירי לא בעי סוכה ואייך מהכא ואי ס"ד פירות בעי סוכה לישלים בפירות ודחי בתתרא דלא שכיחי פירות ואיבעי' אימא מיני תרגימא נמי מיני פירי ניתנו מ"מ משמע דאי פירי לא בעי סוכה אין השלמה מועלת בפירות ומיני תרגימא הוו כגון בשר ודגים ושאר דברים שמלפתין בהן את הפת ואין ללמוד מכאן שיועילו מיני תרגימא להשלים אלא סעודות של שבת דשאני התם דילפי' (שבת דף קיז:) מדכתיב תלתא היום גבי מן שהוא במקום פת ואפי' בתנו להשוותם לא נפיק בפירות כדפרישי' דלא מהני גבי סוכה[4]:

מהו

מט א ב מיי' פ"ו מהל' סוכה הלכה ז סמג עשין מג טוש"ע מ"ח סי' תרלט סעיף ג:

לעזי רש"י
פרונגו"ש (פרגו"ט). מטעמים.
שקל"ק (שינישק"ל). ממונה על משק הבית.

רבינו חננאל (המשך)
אומרים עליו המוציא. התיכון פחות מכביצה אין אומרים (לפניו) [עליו] ג' ברכות, מעתה אין אומרים לפניו המוציא. ושני ר' אחא, לשאר המינין נצרכה. כלומר, כל מין שחייב אחריו ג' ברכות אומרים לפניו המוציא. **מתני'** ר' אליעזר אומר **י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה, וחכמים אומרים אין לדבר קצבה, אינו חייב אלא יום טוב הראשון בלבד.** כר' שמעון בן יהוצדק, דאמר נאמר [ב]חמשה עשר בחג המצות אכילת מצה, ונאמר בחמשה עשר בחג הסוכות ישיבה כעין דירה, מה חג המצות אכילה בלילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות דמצרה. ועוד אמר ר' אליעזר **מי שלא אכל בלילי יום טוב** הראשון. והא חיובי מחייב ליה לאכול בכל יום שתי סעודות, והנה חייב בשאר הימים, וכל שכן בלילי יום טוב הראשון. אמר ר' אסי חזר בו ר' אליעזר. ואסיקנא כי זו השלמה, במיני תרגימא. **תניא** ר' אליעזר אומר

[1] מ"ל דל"ל דהייגו אכילה בסוכה. בלילה הראשון חובה מכאן וכו'.

[2] בכתב"י הוגה הירושלמי להלן כח מ' לפני המשנה דמי שהיה וכו' והעתקתיו כאן מפני הענין.

[3] ל"ל אי משום דלא הוי עסקינן טעם כלום עד דמפני מוסף וכו'. וכ"ה שם בירושלמי.

[4] נ"ל דל"ל דהייגו אכילה בסוכה. בלילה הראשון חובה מכאן וכו'.

[5] בכתב"י הוגה הירושלמי להלן כח מ' לפני המשנה דמי שהיה וכו' והעתקתיו כאן מפני הענין.

[6] [לעיל כו.], [עירובין כג.], [לעיל כו. וש"נ], [לקמן מז. פסחים קכ.].

[7] [לקמן מז. פסחים קכ.].

[8] יומא עט.; [דף כו.].

[9] [עי' תוס' יומא עט. ד"ה הא כתבו יוסף גכון על זה ותוס' חולין קז. ד"ה מאי לאו], [ועי' תוס' ברכות מט: ד"ה איבעי], [ועי"ע תוס' פסחים קז: ד"ה עיין].

תורה אור השלם

1. מְעֻוָּת לֹא יוּכַל לִתְקֹן וְחֲסָרוֹן לֹא יוּכַל לְהִמָּנוֹת: קהלת א טו
2. בָּרִאשֹׁן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב: שמות יב יח

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מכאן וכו' תאכל מצות היה ולא:

מוסף רש"י

לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות. שאם רוצה יכול לאכול כשר בלא לחם או להתענות (פסחים קכ.). **תרגימא.** לפתן (יומא עט:).

רבינו חננאל

ואקשינן מדר' (יצחק) [צדוק] ד(ר)[כ]שנתנו לו אוכל פחות מכביצה, אכלו חוץ לסוכה במפה בלא נטילת ידים ובלא ברכה. דיקינן מינה הא כביצה בעיא סוכה, וקשיא לרב יוסף דאמר שתים ושלש לגימות היא אכילת עראי שאוכלין חוץ לסוכה, ולאביי דאמר כדאכיל בר בי רב ועייל לכלה. **ושנינן** לעולם אפי' כביצה לא בעיא סוכה, אלא דייקינן ממתני' דקתני פחות מכביצה, הא כביצה בעי נטילת ידים, ובעי ברכה. וקיימא לן הכי. (ב) ירושלמי ר' אבדמא מלחא הוה דמיך אחנותיה, עבר ר' חייא בר אבא וחזייא, אמר ליה זיל דמוך גו מטללתך. [ר' יצחק בר מריון הוה שושביניה דחד בר נש, שאיל לר' ליעזר, א"ל זיל דמוך גו מטללתך] וכן אמר ר' יוסי. ר' זעירא סליק לגזורה, פי' לשבוע הבן דר' אילא, ולא קיבל עליו מטעים מידי, עד דמיפני מוסף. (ג) או משום שאין שבח לתלמידי חכמים להניח ביתו (בערב) [ברגל]. תני כל שאומרים עליו שלש ברכות לאחריו אומר לפניו ברכת המוציא, כל שאין אומרים עליו שלש ברכות לאחריו אין

בני מעייס להיות לבו משוך אחר הפת ויאכל: **מהו שאלה מסוכה לסוכה.** לאכול ולישן היום בזו ולמחר בזו: **ניעל מלוהה של ראשונה.** אפי' ימים שעברו עליו כבר אידבק למפרע ואינו מלוה כדיליף לקמן שצריך לישב כל ז' בסוכה אחת: אין

מהו דתימא כיון דנפלה אחריתי היא. יש ספרים שכתוב בהן קמ"ל כיון [ג] (דבדילי') קעביד מיהי היא משמע לפי שבונה אותה בחותן עליה: **כל** האזרח בישראל ישבו בסוכות. משמע סוכה אחת לכל ישראל שישבו בה זה אחר זה ואי אפשר שתהא של כולם דלא מטי שוה פרוטה לכל אחד אלא על ידי שאלה כך פירש בקונטר' ועל חנם דחק דכיון דכתב לך למעוטי דשותפין משמע כדמוכח בראשית הגז (חולין דף קלו.) גבי תרומה וחלה ופאה וטובא דקא חשיב התם ופאי' אתרוג נמי דכתיב ביה לכם לשון רבים אמרינן ביש נוחלין (ב"ב דף קלז:) האחין שקנו אתרוג בתפיסת הבית ונוטלו אחד מהם ויוצא בו אם יכול לאכלו כגון דאיכא אתרוג כיוצא בו לכל אחד ואחד יצא ואם לאו לא יצא דלכם משמע שיהא כולו שלו ולא מקצתו ולא דמי לבגדיכם ועריסותיכם ותרומותיכם דפרק ראשית הגז (חולין דף קלו.) דשל שותפין בכלל והא דכתיב לכם לשון רבים משום דאיצטי ליה למיכתב ולקחתם לשון רבים דדרשינן פרק לולב וערבה (לקמן דף מג.) שתהא לקיחה לכל אחד ואחד [ד] (ומרבינן) סוכה אחת לכל ישראל שמע מינה דלא דרשי לך למעוטי שאולה ומוקמי ליה למעוטי גזולה ומיהו קשה הא גבי לילית מרבינן דשותפין מדכתיב בגדיהם וממעטינן שאולה מדכתיב כסותך בפ' ראשית הגז (חולין דף קלו.) ומ"כ הכא נמי נידרוש הכי ולפירוש הקונטרס ניחא דעל כרחך יוצאין בשאולה מדמרבינן סוכה אחת לכל ישראל ותימה דלר' אליעזר דבעי סוכה שלכם אין שניס יוצאין בסוכה א' לעולם ויהא צריך לכל בני הבית סוכה לכל אחד וא' ושמא הוה מרבי מדכתיב תשבו כעין תדורו [ה] (שותפין) שיכולים לישב יחד בסוכה אחת ומה שנהגו כל הקהל לקנות אתרוג בשותפות לאת בו דעתן להקנות כל א' חלקו לאחירו בשעה שהוא מברך על מנת להחזיר דבשביל שנשתתף בו לא גרע ממתנה על מנת להחזיר דשמה מתנה:

פקק החלון. פירשנו לעיל בפרק קמא (דף טז:) גבי שכחו ולא הביאו ספר תורה: כל

אין יוצאין מסוכה לסוכה [ו] ואין עושין סוכה בחולו של מועד וחכמים אומרים [ז] יוצאין מסוכה לסוכה ועושין סוכה בחולו של מועד ושוין שאם נפלה שחוזר ובונה בחולו של מועד מ"ט דר' אליעזר אמר קרא [1] חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים עשה [2] סוכה הראויה לשבעה ורבנן הכי קאמר רחמנא עשה סוכה בחג ושוין שאם נפלה שחוזר ובונה אותה בחולו של מועד פשיטא מהו דתימא האי אחריתי היא ואינה לשבעה קמ"ל תניא ר' אליעזר אומר כשם שאין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של חג בלולבו של חבירו דכתיב [2] ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים [3] משלכם כך אין [7] אדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו דכתיב חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים משלך [2] וחכמים אומרים אע"פ שאמרו אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון בלולבו של חבירו אבל יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו דכתיב [3] כל האזרח בישראל ישבו בסוכות מלמד שכל ישראל ראוים לישב בסוכה אחת ורבנן האי לך מאי דרשי ביה מיבעי ליה למעוטי גזולה [8] אבל שאולה כתיב כל האזרח ור' אליעזר האי כל האזרח מאי עביד ליה מיבעי ליה לגר שנתגייר בינתים וקטן שנתגדל בינתים ורבנן כיון שאמרו עושין סוכה בחולו של מועד לא אצטריך קרא ת"ר מעשה בר' אלעאי שהלך להקביל פני ר' אליעזר רבו בלוד ברגל אמר לו אלעאי אינך משובתי הרגל שהיה ר' אליעזר אומר משבח אני את העצלנין שאין יוצאין מבתיהן ברגל דכתיב [4] ושמחת אתה [9] וביתך איני והאמר ר' יצחק [3] מניין [10] שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל שנא' [5] מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת מכלל דבחדש ושבת מיחייב אינש לאקבולי אפי רביה לא קשיא הא דאזיל ואתי ביומיה הא דאזיל ולא אתי ביומיה ת"ר [11] מעשה בר' אליעזר ששבת בגליל העליון בסוכתו של יוחנן

ברבי אלעאי בקיסרי ואמרי לה בקיסריון והגיע חמה לסוכה אמר לו מהו שאפרוש עליה סדין אמר לו אין לך כל שבט ושבט מישראל שלא העמיד ממנו שופט הגיע חמה לחצי הסוכה אמר לו מהו שאפרוש עליה סדין אמר לו אין לך כל שבט ושבט מישראל שלא יצאו ממנו נביאים שבט יהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביאים הגיע חמה למרגלותיו של ר' אליעזר נטל יוחנן סדין ופירש עליה הפשיל ר' אליעזר טליתו לאחוריו ויצא [12] לא מפני שהפליגו בדברים אלא מפני [9] שלא אמר דבר שלא [9] שמע מפי רבו לעולם היכי עביד הכי והאמר ר' אליעזר אין יוצאין מסוכה לסוכה רגל אחר הואי והאמר ר' אליעזר משבח אני את העצלנין שאין יוצאין מבתיהן ברגל שבת הואי ותיפשוט ליה מדידיה דתנן [6] פקק החלון ר' אליעזר אומר בזמן שקשור ותלוי פוקקין בו ואם לאו אין פוקקין בו [7] וחכמים אומרים בין כך ובין כך פוקקין

התם

מסוכה לסוכה. והיינו הטעם שבתוך הרגל את סוכתו שהיתה בלוד כדתניא (סנהדרין ד' נב:) אחר ר' אליעזר לוד: רגל אחר היה. כגון עצרת והיו יושבין בסוכה משום אויר: ופפשוט ליה מדידיה. שלא תפרוש עליה סדין דאסור להוסיף על אהל ערלי: שקשור ותלוי. שם כל שעה: פוקקין בו. כיון דמתוקן ועומד לכך אין זה בונה ולא מוסיף: ואם לאו אין פוקקין בו. דמוסיף הוא על סתימת אהל:

התם

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פ"ו מהלכות סוכה הלכה טו סמג עשין מג טושי"ע א"ח סי' תרלו סעיף ג:

נא ב מיי' פ"ה מהלכות סוכה הלכה כה סמג עשין סז טושי"ע א"ח סי' תרלו סעיף ב:

נב ג מיי' פ"ה מהלכות מ"מ הלכה ז:

נג ד מיי' פכ"ב מהל' שבת הלכה ל סמג לאוין קפ טושי"ע א"ח סי' שיג סעיף ג:

רבינו חננאל

אין יוצאין מסוכה לסוכה כו'. וחכמים אומרים, יוצאין מסוכה לסוכה [ועושין סוכה] בחולו של מועד. ועוד אמרו חכמים אע"פ שאמרו אין אדם יוצא בלולבו של חבירו, אבל יוצא הוא בסוכתו של חבירו. שנאמר כל האזרח בישראל וגו', מלמד שכל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת. והאי דכתיב תעשה לך, למעוטי גזולה אבל שאולה כשרה היא. ת"ר מעשה בר' אליעזר ששבת בסוכת [ר'] יוחנן בן אלעאי, הגיעה חמה בשפת הסוכה, אמר לו מהו לפרוש עליה סדין, אמר לו אין שבט מישראל שלא העמיד שופטים כו'. הגיעה חמה במרגלות ר' אליעזר, עמד ר' יוחנן ופרס עליה סדין. הפשיל ר' אליעזר טליתו ויצא. ואסיקנא שבת היתה, שלא היה ר' אליעזר יוצא מביתו ברגל. ולמה לא השיבו, מפני שלא אמר דבר שלא שמע מרבו מעולם. ואמאי לא פשט ליה מדידיה, דתנן פקק החלון ר' אליעזר אומר בזמן שתלוי וקשור פוקקין בו.

תורה אור השלם

1. חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ:
דברים טז יג
2. וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְערְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים:
ויקרא כג מ
3. בַּסֻּכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת:
ויקרא כג מב
4. וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ וְאָכַלְתָּ שָׁם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְשָׂמַחְתָּ אַתָּה וּבֵיתֶךָ:
דברים יד כו
5. וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ אַתְּ הֹלֶכֶת אֵלָיו הַיּוֹם לֹא חֹדֶשׁ וְלֹא שַׁבָּת וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם:
מלכים ב ד כג

מוסף רש"י

ואין עושין סוכה בחולו של מועד. אם לא עשאה מתחילה (לעיל ט.). **ולקחתם לכם** וכו' **משלכם.** לכם משלכם משמע (לקמן מא:). **לא מפני שהפליגו בדברים.** והפרישו לדברים אחרים כאדם המתכוין לדמות כשאינו יודע להשיב, אלא יודע היה אבל לא אמר דבר שלא שמע מרבו (יומא טו:). **פקק החלון.** כגון אתרוגת הגג (שבת קלז:). **בזמן שקשור ותלוי.** שאינו נגרר באויר, שהאבל שהוא קשור בו אינו מגיע לארץ (שם קכה:). **ואם לאו אין פוקקין בו.** דממזי כמוסיף על הבנין (שם) דדמי לבונה, שמוסיף על קתימת הבית, ואע"פ שאחריו הוא שהרי יחזור ויפתחנו (ערובין מד.).

ה) [נעיל ט.], **ו)** [לקמן כט.] ל. לה. מא.: פסחים לח.], **ז)** [נעיל ט.], **ח)** [נעיל ט.], **ט)** [לקמן מא.]. **י)** [עיין תוס' פסחים קט. ד"ה שנאמר ושמחת], **יא)** ר"ה טז:, **יב)** [תוספ' פ"א ה"ה ע"ש], **יג)** [יומא סו:], **יד)** [לקמן כח.], **טו)** ברכות כז: וסוף מס' כלה ועי' מג"א א' סי' קנו, **טז)** שבת קכה: קנ: עירובין מד., **יז)** שלא יאמרו המיר את הדבר כ"ה בס"ת, **יח)** [נ"ל דבדילה], **יט)** [נ"ל ומדמרבינן ע' מסכ"ס ורש"ל], **כ)** רש"ל מ"ז ועי' רש"ל,

הסס מבטל ליה. להאי פקק לגבי חלון וחשיב ליה מכותל עצמו הלכך הוי מוסיף אבל סדין אמן סהדי דלא מבטיל ליה לגבי סוכה וסופו ליטלו הלכך לא פשיטא לרבי אליעזר דליהוי מוסיף: **אין אנא מפי השמועה.** בתמיה: **הזקקתוני.** כלומר מזקיקוני לומר דבר כו' אגיד לכם את מדותי וזו אחת מהן: **שיחת חולין.** דברי הבאי ושחוק כלומר מה שספק בידי לא מפני [1] (שתרחתי) בכל אלה ואי אפשר שאמרו רבותי דבר בבית המדרש ולא שמעתיו ומה שלא שמעתי לא אומר שכך היא מדתי: **גלח פורה.** בלא גירסא שהיה הולך ושונה תמיד: **חוץ מערבי פסחים.** מפני עשיית פסחיהם ומפני התיעוקות שלא ישנו כך מפורש בפסחים (דף קט.): **וערבי יום הכפורים.** שצריך לאכול מבעוד יום: **משנה.** [2] כגון משנה וברייתא של ששה סדרים: **גמרא.** זו היא סברא שהיו התנאים אחרונים מדקדקים בדברי הראשונים הסתומים לפרשם וליתן בהן טעם כמו שעשו האמוראים אחר התנאים שפירשו דברי התנאים שלפניהן וקבעו בהן גמרא ואותו דיוק [3] שבימי התנאי' נקרא הש"ס [4]: **הלכות.** הלכה למשה מסיני כגון גוד ולבוד ודופן עקומה שיעורין [5] חילין מחילין עשר נטיעות ערבה וניסוך המים: **דקדוקי תורה.** ריבויי אותיות שבאין לדרוש בהן ריבויים ומעוטים כגון האזרח להוציא הנשים שדקדקה התורה בלשונה לכתוב אות יתירה ללמד: **דקדוקי סופרים.** שהוסיפו לדקדק אחר מעשה הבריות ולהחמיר ולעשות סייג ואזניים לתורה וגזרו גזרות להרחיק את האדם מן העבירה ולכוותה בבכורות (ד' נ:) גר הבא לקבל תורה עליו חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו ר' יוסי אומר אפילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים: **קליס וחמורים.** דברים הלמדין בק"ו שניתנו לדון מעצמן לכל אדם ולא פירשו כלום בסיני: **וגזרות שוות.** דברים הלמדין בג"ש: **תקופות.** חשבון היולך חמה ולבנה: **וגימטריאות.** דברים הלמדין בלשון גימטריא כגון (ירמיה כה) ששך בבל בא"ת ב"ש כשדים (שם נא) לב קמי בא"ת ב"ש סהדה מנון (לקמן ד' נב:) בא"ט ב"ח וכן לפי מנין האותיות כגון סתם גזירות שלשים יום (מזר ד' ה.) מקדוש יהיה יה"ר בגימטריא שלשים הוו: **שיחת מלאכי השרת שיחת שדים שיחת דקלים.** לא ידענא מאי היא [6]: **משלות כובסין ומשלות שועלים.** שיסדו קדמונים לתת אמתלא לתוכחתם ותולין אותן בכובסים ובשועלים כגון (סנהדרין נט.) מאזני צדק אבות אכלו בוסר: **הויות דאביי ורבא.** כל אינני' להו לאביי ורבא הוה מספקא להו ובכולן נתן את לבו ונתן בהן טעם ובימי אמוראים נשתכחו: **נשרף.** שהיו מלאכי השרת מתקנאין סביביו לשמוע דברי תורה מפיו: **מתני' משם ראיה.** בתמיה: **נשים ועבדים.** מפרש בגמרא: **גמ' האזרח.** בני ישראל יושבו בסוכות: **אזרח זה אזרח.** אי הוה כתיב אזרח הוי משמע כל תולדות ישראל אנשים ונשים: **לחיב האזרח.** מיומן שבאזרחים להוציא את הנשים: **לרבות את הקטנים.** לקטן רמינן מתניתא עלה: **בעינוי.** יום הכפורים דכתיב [ויקרא טז] תענו את נפשותיכם וכל מלאכה לא תעשו האזרח והגר אלמא ה' לרבויי אתא: **אמר רב הלכתא גינהו ואסמכינהו רבנן אקראי.** הגך תרי מילי ליכא למידרשינהו לתרוייהו מקראי דאם זו ה' לרבות אף זו ה' לרבות ואם זו למעט אף זו למעט אלא על פי הלכה שנאמרה למשה מסיני באחד מהן לחילוף נאמרו שני דברים הללו זו לחיוב וזו לפטור ואחדא מייתיהו לאו ממשמעותא אלא רבנן אסמכינהו אקראי אחדא ממשמעותא ואחדא אסמכתא בעלמא דאלו קרא חילופא משמע ומילתא אחריתי אתא: ה"ג **הי קרא והי הלכתא ותו למה לי הלכתא.** הי קרא הי מייתיהו ממשמעותא דקרא דאלו קרא חילופא משמע אלא מהלכתא הוא דאתמר ותו למה לי קרא למה לי הלכתא לא בסוכה לפטור ולא בעינוי לחיוב: **נשים פטורות.** בפ"ק דקדושין (ד' לד.) מפרש: **ויום הכפורים.** לא תעשה הוא וכרת הוא וכל מצות לא תעשה בין זמן גרמא בין לא זמן גרמא נפקא לן בקדושין (ד' לה.) מדרב יהודה דחייבות: **אמר**

כל עוף שפורח עליו מיד נשרף. שהדברים שמחים כנתינתם בסיני שנתנה תורה באש וכענין זה מצינו במדרש בעובדא דרבי אליעזר ורבי יהושע שהיו מסובין בסעודה וליהטה האש סביביהם [7]:

הלכתא נינהו. הלכתא היא גרסינן לשון יחיד דמדא מייתייהו הלכתא ותו לא וברים בעות כותים (נדה דף לב.) גבי אין לי אלא אשה נקבה לשון רבים לפי שמסופק על שניהם הי מייתייהו הלכתא: השוה

התם הוא דמבטל אבל הכא דלא מבטל לא ת"ר מעשה ברבי אליעזר ששבת בגליל העליון ושאלוהו שלשים הלכות בהלכות סוכה שתים עשרה אמר להם שמעתי שמונה עשר אמר להם לא שמעתי ר' יוסי בר' יהודה אומר חילוף הדברים שמונה עשר אמר להם שמעתי שתים עשרה אמר להם לא שמעתי אמרו לו כל דבריך אינן אלא מפי השמועה אמר להם הזקקתוני לומר דבר שלא שמעתי מפי רבותי [1] מימי לא קדמני אדם בבית המדרש [2] ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי ולא הנחתי אדם בבית המדרש ויצאתי [3] ולא שחתי שיחת [4] חולין ולא אמרתי דבר [5] שלא שמעתי מפי רבי מעולם אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי מימיו לא שח שיחת חולין [6] ולא הלך ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין ולא קדמו אדם בבית המדרש ולא ישן בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי [7] ולא הרהר במבואות המטונפות ולא הניח אדם בבית המדרש ויצא ולא מצאו אדם יושב ודומם אלא יושב ושונה ולא פתח אדם דלת לתלמידיו אלא הוא בעצמו ולא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם [8] ולא אמר הגיע עת לעמוד מבית המדרש [9] חוץ מערבי פסחים וערבי יום הכפורים וכן היה ר' אליעזר תלמידו נוהג אחריו תנו רבנן [10] שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן שלשים מהן ראוים שתשרה עליהן שכינה [11] כמשה רבינו ושלשים מהן ראוים שתעמוד להם חמה כיהושע בן נון עשרים בינונים גדול שבכולן יונתן בן עוזיאל קטן שבכולן רבן יוחנן בן זכאי אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה [12] וגמרא הלכות ואגדות דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים קלים וחמורים וגזרות שוות תקופות וגימטריאות שיחת מלאכי השרת ושיחת שדים [13] ושיחת דקלים משלות כובסין משלות שועלים דבר גדול ודבר קטן דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטן הויות דאביי ורבא לקיים מה שנאמר [14] להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא וכי מאחר שקטן שבכולן כך גדול שבכולן על אחת כמה וכמה אמרו עליו על יונתן בן עוזיאל בשעה שיושב ועוסק בתורה כל עוף שפורח עליו מיד נשרף: **מתני'** [15] מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית [16] ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין אמרו להם ב"ה לב"ש לא כך היה מעשה שהלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקר את רבי יוחנן בן החורנית ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ולא אמרו לו דבר אמרו להם ב"ש [17] משם ראיה אף הם אמרו לו אם כן היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימיך [18] נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הסוכה [19] חקטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה מעשה [20] וילדה כלתו של שמאי הזקן ופיחת את המעזיבה וסיכך על גבי המטה בשביל קטן: **גמ'** מה"מ דת"ר אזרח זה אזרח [21] האזרח להוציא את הנשים [22] כל לרבות את הקטנים אמר מר האזרח להוציא את הנשים למימרא דאזרח בין נשים בין גברי משמע והתניא האזרח לרבות את הנשים האזרחיות שחייבות בעינוי אלמא אזרח גברי משמע אמר רבה הלכתא נינהו ואסמכינהו רבנן אקראי הי קרא והי הלכתא ותו קרא למה לי הלכתא למה לי הא סוכה מצות עשה שהזמן גרמא וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות [23] יום הכפורים מדרב יהודה אמר רב נפקא דאמר רב יהודה אמר רב וכן תנא דבי רבי ישמעאל אמר קרא [24] איש או אשה השוה

מסורת הש"ס

1) מגילה כז:, 2) [יומא יט:], 3) [לעיל כז:], 4) פסחים קט. ע"ש שהוא ר"ע, 5) ב"ב קלב., 6) [עי' סנהדרין יא. ומה שנדפס שם בגליון בשם ר"ל דמוחק זכ], 7) [בס"ל: תלמוד], 8) [בערך סת כתב הערוך ענין נפלא ע"ש], 9) ברכות יא. עירובין יג: [לעיל ג. ז:], 10) [שבת כט: וש"נ], 11) ערכין ב: [עירובין פב.], 12) יומא טו., 13) [קדושין לד.], 14) [ל"ל אלא טרחתי], 15) בס"ל: דקדוק, 16) בס"ל: תלמוד, 17) [לעיל ה: ולקמן לד.], 18) עי' בערוך ערך סת פירוש ע"ז, 19) [שובדא זו כתבו מוספות מגיגה טו. ד"ה שוכו וכו' בשם הירושלמי ע"ש],

תורה אור השלם

1. לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ וְאֹצְרֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא:
משלי ח כא

2. בַּסֻּכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת:
ויקרא כג מב

3. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטֹּאת הָאָדָם לִמְעֹל מַעַל בַּיְיָ וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא:
במדבר ה ו

הגהות הב"ח

(א) גמ' נשים פטורות ויום הכפורים: (ב) רש"י ד"ה משנה כגון. נ"ב וכרשב"ם בפ' י"ג דף קלד האריך בפי' בריימתא זו בביאור יותר מפרש"י כאן:

גליון הש"ם

גמ' כל לרבות את הקטנים. עיין פסחים דף מג ע"ב תוס' ד"ה מאן שמעת:

מוסף רש"י

חוץ מערבי פסחים. כלי שיהו המיעוקות ביום ולא בלילה בשעת הגדת (פסחים קט.). **ראויים שתשרה עליהן שכינה.** אלא שעון הדור גורם ואין הדור ראוי לכך (רשב"ם ב"ב קלד.). **שתעמוד להם חמה כיהושע.** ולמשה נמי עמדה חמה דנפקא לן במס' ע"ז (כה.) אחל אחל, אלא משום תלמן דשונים כל כך כמשה תלמן ביהושע (ב"ב שם). גמרא. סברת המשניות כענין שאנו מפרשין עליהן לא שנו כו' מקורי מתקרא כו' (שם). **הלכות.** הלכה למשה מסיני (שם). **ואגדות.** מדרשי פסוק כגון תמהמה וברא אלים רבה ויקרא רבה (שם). **דקדוקי תורה.** וי"ו דוחה לכם הטמא (ויקרא יא) דמרבינן מיניה דם הטרן (שם). **ודקדוקי סופרים.** כגון גזירות שגזרו חכמים שלא יבא לידי איסור תורה (שם). **קלים וחמורים.** שאם לן מעצמן (שם). **וגזרות שוות.** כגון ילוף קיחה קיחה משדה עפרון (שם, עי' קדושין ב.). **תקופות.** מולד הלבנה (ב"ב שם). **וגימטריאות.** כגון אנכי אנא נפשי כתבית יהבית, ירט ירמה לאתה נעתה (שם, עי' שבת קה.). **שיחת מלאכי השרת.** להסביעם (ב"ב שם). **ושיחת שדים.** להסביעם ונפקא מינה לעשות קמיע לרפואה (שם). **ושיחת דקלים.** שבני אדם רגילים לדבר על הדקלים כלכתיב בשלמה (מלכים א ד) וידבר על הצעים (ב"ב שם). **משלות כובסין.** לוקן יש בה ללמוד דברי תורה, דלכתיב (קהלת יב) תקן משלים הרבה וכתיב (משלי א) להבין משל ומליצה (ב"ב שם). **מעשה מרכבה.** דיחזקאל (שם). **הויות דאביי ורבא.** שהקשו משניות וברייתות טופת ומתילופו (שם). **להנחיל אוהבי יש.** עולמות, וכל כך למה כי אוצרותיהם מלאים כל טוב, דברי תורה וחכמה (שם). **גדול שבכולן על אחת כמה וכמה.** להבין דבר מתוך דבר יותר ויותר (שם). **ב"ש פוסלין.** לדאוי לתמשיך בענין (לעיל ז:). **קטן שאין צריך לאמו חייב בסוכה.** מתכנן ליה מדרבנן (ערובין פב.) דחייב לתכנו בתנות סוכה (לעיל ב:). **ופיחת את המעזיבה.** טיח, טיט שעל התקרה (יבמות טו.). **בשביל קטן.** דסבירא ליה לשמאי קטן הצריך לאמו חייב בסוכה (שם).

עין משפט נר מצוה

נד א מיי' פ"ד מהל' ת"ת הלכה ט טוש"ע יי"ד סי' רמו סעיף טז:
נה ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף יז ושם סעיף כה בהגה"ה:
נו ג מיי' פ"ד מהלכות תפילין הלכה כה:
נז ד מיי' פ"ג מהלכות ק"ש הלכה ד טוש"ע א"ח סי' פה סעיף ג וטוש"ע י"ד סי' רמו סעיף כו בהגה"ה:
נח ה (מיי' פ"ז מהל' מלה) סמג עשין מא טוש"ע א"ח סי' תעב סעיף א:
נט ו מיי' פ"ו מהלכות סוכה הלכה ח סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרלד סעיף ד:
ס ז מיי' שם הלכה א סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרמ סעיף א:
סא ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:

רבינו חננאל

דילמא התם משום דמבטל ליה לפקק החלון קא אסר את שאינו תלוי, אבל הכא דלא מבטל ליה לסדין אימא לא תיבטל, נמצא הדבר ספק. וכן שאלו שלשים הלכות את ר' אליעזר בענין סוכה, י"ב השיב להן, י"ח אמר להן לא שמעתי. אמרו לו כל דבריך אינן אלא מפי השמועה. אמר להן הזקקתוני לומר דבר שלא שמעתי מפי רבותי. ובא להודיע שלא נתרשל בשימוש בית המדרש אמר מימי לא קידמני אדם לבית המדרש, ולא ישנתי בו שינת קבע ולא עראי, ולא הנחתי אדם בבית המדרש ויצאתי, ולא שחתי שיחת חולין, ולא אמרתי דבר שלא שמעתי מרבותי. שהיה נוהג ר' אליעזר כמנהג רבן יוחנן בן זכאי בכל אלו. והיה עוד רבן יוחנן בן זכאי נוהג, לא הלך ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין, ולא מצאו אדם יושב דומם אלא שונה, ולא פתח אדם דלת לתלמידים אלא הוא, מכלל שהיה משכים ומקדים, ולא אמר הגיע זמן לצאת מבית המדרש חוץ מערבי שבתות וימים טובים. ת"ר פ' תלמידים היו לו להלל הזקן, ל' מהן ראוין שתשרה שכינה עליהן כמשה רבינו, ול' מהן שתעמוד להן חמה כיהושע בן נון, ועשרים בינוניים. הגדול שבכולם יונתן בן עוזיאל, אמרו עליו כל עוף שפורח עליו באויר בשעה שהיה עוסק בתורה מיד נשרף, כלומר זיו השכינה היה במרשבו. קטן שבכולן רבן יוחנן בן זכאי אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא, משנה, תלמוד, הלכות, ואגדות, דקדוקי תורה, ודקדוקי סופרים, קלין וחמורין, וגזירה שוה, תקופות, וגימטריא, שיחת מלאכים, ושיחת שדים, ושיחת דקלים, משלות שועלין, משלות כובסין, דבר גדול מעשה מרכבה, דבר קטן הויא דאביי ורבא, פי' הקושיות שהיו נושאין ונותנין בה עכשיו אביי ורבא, פשוטות וסדורות

היו ומכוונות ביד רבן יוחנן בן זכאי, [6] וכך היו מתעסקין בהן. **מתני'** מי שהיה ראשו ורובו בסוכה כו'. **נשים ועבדים וקטנים** פטורים כו'. מנא לן שהנשים פטורות, דתנו רבנן, אזרח, הייתי אומר אזרח בין איש בין אשה, האזרח, להוציא את הנשים. ואקשינן למימרא דאזרח בין איש ובין אשה משמע, והתניא בענין [יום] הכיפורים האזרח לרבות הנשים האזרחיות לענוי, אלמא אי לאו דמרבי להן לנשים מהאזרח מתוספת ה"י, אזרח גברי משמע נשי לא משמע. ומשני רבה הלכתא היא ואסמכוה אקרא, כלומר חדא קרא וחדא הלכתא. ואמרינן איזו היא קרא ואיזו היא הלכתא, ותו בהא תרתי בסוכה שהנשים פטורות לן כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, אי יום הכיפורים נפקא לן מהא דכתיב איש או אשה כי יעשו מכל חטאת,

[6] אינו מוכן ואולי דל"ל ואם"כ נשתכחו מהן וכן פרש"י ובימי האמוראים נשתכחו.

השוה הכתוב אשה לאיש. ולא״ת פ״ק דערכין (ד׳ ד:) דלאמר מין לי אלא איש שהערך אשה שהעריכה מנין ובפ׳ ד׳ מיתות (סנהדרין דף סו.) גבי מקלל אביו ואמו דאיצטריך לן איש איש לרבות אשה דדרשים לה מדכתיב איש תרי זימני דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות תיפוק ליה מדהשוה אשה לאיש וכן בפ׳ נגמר הדין (שם ד׳ מו:) אין האשה נתלית מדכתיב איש ולא אמרי׳ השוה אשה לאיש וי״ל דלענין פרשה שנאמרה [א]בלשון זכר הוא דאמרינן השוה הכתוב אשה לאיש דאחא מייתי לה בריש תמורה (ד׳ ג:) והכא גבי אזרח אבל היכא דכתיב איש ממעטינן אשה ומיהו קשה בפ׳ שור שנגח ארבעה וחמשה (ב״ק ד׳ מד:) אמר שור שור שבעה להביא שור האשה גבי שור שהמית והתם לא כתיב ביה שור איש אלא דכתיב ביה וגם בעליו יומת וזה אינו אלא לשון זכר ושמא יש בו שום יתור שהייתי ממעט ממנו אשה אי לאו דרביי רחמנא אי נמי משום דדרשינן בפרק ד׳ וה׳ (שם דף מד.) נגיחה למיתה נגיחה לנזקין הוה ילפי׳ מיתה מנזקין דכתיב בהו כי יגח שור איש ט): **לרבות הגרים.** דס״ד ישראל ולא גרים כי האי גוונא אשכחן פרק כל המנחות באות (מנחות דף פא: ושם) גבי תנופה דאמרי׳ אין לי אלא בני ישראל גרים ועבדים משוחררים מניין ת״ל המקריב וכן בפרק הערל (יבמות דף עד: ושם) ובספ״ק דכריתות (דף ז:) דבר אל בני ישראל אשה כי תזריע אין לי אלא בני ישראל גיורת ושפחה משוחררת מניין ת״ל אשה ותימה דבפרק אלו הן הנחנקין (סנהדרין דף פו. ושם) גבי גונב נפש אמרינן בני ישראל למעוטי למי שחליו עבד וחליו בן חורין אבל כולו משוחרר לא ממעט מבני ישראל וכן בפרק בנות כותים (נדה דף לד.) בני ישראל מטמאין בזיבה ואין הנכרים מטמאין בזיבה אבל גרים ומשוחררים לא ממעטי וכן במנחות בפ׳ שתי מדות (דף לג. ושם) בני ישראל סומכין ואין הנכרים סומכין אבל גרים ומשוחררים סומכין ובפ״ק דערכין (דף ה:) בני ישראל מעריכין ואין הנכרים מעריכין ושמא בכל הני יש שום רבוי דמרבינן גרים ומשוחררים ט): **כאן** בקטן שהגיע לחינוך. כגון קטן שאינו צריך לאמו אע״פ דמתניתין קתני לה בהדיא דרך הש״ס להקשות ולתרץ כן ולכוותי׳ פ״ק דחגיגה (דף ד. ושם) דדרשים כל זכורך לרבות הקטנים ופריך והתנן חוץ מחרש שוטה וקטן ומשני כאן בקטן שהגיע לחינוך דהיינו כדתנן התם כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית ואם יכול לעלות היינו הגיע לחינוך וקס״ד דמקשה דכל קטן מרבי משום דקרא סתמא כתיב מרבינא להו ודכוותה בריש בנות כותים (נדה דף לג. ושם) דאי לאו משום דבא שלא שנים ויום אחד לענין ביאה הלכתא הוה מרבי אפי׳ בת יום אחד מדכתיב ואשה משום דקרא סתמא כתיב והשתא הגיע לחינוך דאמרינן בכל דוכתא אין כולן שוים אלא כל אחד לפי עניינו דהכא אמרי׳ באין צריך לאמו וגבי חגיגה שיכול לעלות ובסוף לולב הגזול (לקמן דף מב.) גבי לולב ביודע לנענע וגבי ציצית ביודע להתעטף וגבי תורה ביודע לדבר: **תשבו** בעין תדורו. רבא נמי דמפרש טעמא אחרינא גבי שומרי גנות לעיל (דף כו.) לא פליג אהא בריתא כדפרישית שם: **ומשנן** בסוכה. לבאר טעם המשניות והיינו הש״ס ופריך והא תנוי לבר ממטללתא לפי שצריך מחשבה ורוחב אויר ומשני דבגמרא נמי יש עיון כ) כגון דבר פלוני אסור ומותר אבל לעיוני בטעמים בר מסוכה: מנא

ח) השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה אמר אביי לעולם סוכה הלכתא ואיצטריך ס״ד אמינא תשבו כעין תדורו מה דירה איש ואשתו אף סוכה איש ואשתו קמ״ל רבא אמר איצטריך ס״ד אמינא ילף חמשה עשר חמשה עשר מחג המצות מה להלן נשים חייבות אף כאן נשים חייבות קמ״ל והשתא דאמרת סוכה הלכתא קרא למה לי לרבות את הגרים סד״א [1]האזרח בישראל אמר רחמנא ולא את הגרים קמ״ל יום הכפורים מדרב יהודה אמר רב נפקא לא נצרכא אלא לתוספת עינוי סד״א הואיל ומיעט רחמנא לתוספת עינוי מעונש ומאזהרה לא נתחייבו נשים כלל קמ״ל: אמר מר כל לרבות את הקטנים והתנן נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הסוכה ל״ק כאן [2]בקטן שהגיע לחינוך כאן בקטן שלא הגיע לחינוך [3]קטן שהגיע לחינוך מדרבנן הוא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא: קטן שאינו צריך לאמו כו׳: [4]היכי דמי קטן שאינו צריך לאמו אמרי דבי ר׳ ינאי כל שנפנה ואין אמו מקנחתו רבי [5](שמעון) אומר כל שנעור משנתו ואינו קורא אמא [6][אמא] גדולים נמי קרו אלא [7](אימא) כל שנעור ואינו קורא אמא אמא: מעשה וילדה כלתו כו׳: מעשה לסתור חסורי מחסר׳ והכי קתני ושמאי מחמיר ומעשה נמי וילדה כלתו של שמאי הזקן ופחת את המעזיבה וסיכך על המטה בשביל הקטן: **מתני׳** כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות משתסרה המקפה משלו משל למה הדבר דומה לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו: **גמ׳** ת״ר [2]כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי כיצד היו לו כלים נאים מעלן לסוכה מצעות נאות [3]מעלן לסוכה אוכל ושותה ומטייל בסוכה מה [4]דת״ר [1]תשבו כעין תדורו מכאן אמרו כל שבעת הימים עושה אדם סוכתו קבע וביתו עראי כיצד היו לו כלים נאים מעלן לסוכה מצעות נאות מעלן לסוכה אוכל ושות׳ ומטייל בסוכה ומשנן בסוכה איני והאמר רבא מקרא ומתנא במטללתא ותנוי בר ממטללתא ל״ק [2]הא במגרם הא בעיוני כי מקפה: **משל לעבד כו׳.** כלומר גשמים היורדים בחג סימן קללה הם משל לעבד כו׳: **ושפך לו קיתון.** של מים על פניו ובגמרא [כנ.] מפרש מי שפך למי: **גמ׳ ומשנן בסוכה.** סובר למודו ומחתכו על בוריו לעמוד [3] דהיינו שמעתא דאמוראי וסברא של טעמי משנה ובריתא מה טעם זה חייב וזה פטור זה אסור וזה מותר: **מקרי ומתני.** לקרות שבכתב ולשנות משניות הערוכות ושגורות בפה: **במטללתא.** בסוכה: **ותנוי.** הש״ס דהוא סברא לטרוח ולשנן וכן שמעתא דאמוראי שאינן באות אלא מכלל דקדוקי שהן למידין מתוך דברי משנה דמדמו מלתא למלתא: **בר ממטללתא.** אם ירצה דמלטער הוא ומצטער פטור מן הסוכה והאויר יפה לו להרחיב דעתו. קא סלקא דעתיה תנוי היינו משנן: **הא למיגרס בו.** כלומר תרי גווני שיטון הוו למיגרס גמרא הברורה לו כבר והיינו שמעתא צריך סוכה והיינו משנן: **לעיוני.** בר ממטללתא: כי

עין משפט נר מצוה

סב א מיי׳ פ״ו מהל׳ סוכה הל׳ ח טוש״ע א״ח סי׳ תרמ סעיף ב:

סג ב מיי׳ שם הל׳ ה סמג עשין מב טוש״ע א״ח סי׳ תרלט סעיף א:

סד ג מיי׳ שם הל׳ ט טוש״ע שם סעיף ד:

רבינו חננאל

השוה הכתוב אשה לאיש, לכל עונשין שבתורה. ומשני אביי סוכה הלכתא, ואצטריך סד״א תשבו כתיב, ודרשינן תשבו כעין תדורו, מה דירה איש ואשתו אף סוכה איש ואשתו חייבין, קמ״ל אשה פטורה. **רבא אמר** סד״א נילף ט״ו ט״ו מחג המצות, מה ט״ו דחג המצות נשים חייבות אף ט״ו דחג הסוכות נשים חייבות, קמ״ל דלא. וקרא דכתיב בסוכה האזרח, לרבות הגרים. ומדסוכה הלכתא יום הכפורים שהנשים חייבות בעינוי קרא, למה לי בהא קרא הא אמרן השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. ושנינן כי אתא קרא לחיובינהו לנשים בתוספת עינוי, והוא בין השמשות אין יום הכפורים. סד״א הואיל ומיעטה קרא להאי תוספת מכרת, דכתיב כי כל הנפש אשר לא תענה וגו׳, על עצמו של יום חייב כרת ולא על תוספת, מעינוי נמי מיעטנהו לנשים, קמ״ל האזרח, לרבות הנשים האזרחיות לעינוי. **פ״קא** כל קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה. ותניא נמי כל האזרח, כל לרבות הקטנים, והתנן נשים ועבדים וקטנים פטורים. ושנינן הא דתני קטנים פטורים, בקטן שצריך לאמו, והא דתני קטנים חייבין, בקטן שאינו צריך לאמו. ואסיקנא קטן שאינו [צריך] לאמו, כגון שנפנה ואין אמו מקנחתו, או ניעור ואינו קורא אימא אימא שתי פעמים. ואפ״ר קטן שהגיע לחינוך מדרבנן הוא דמחייב ליה. אי הכי כל האזרח למאי אתא, ואמרי׳ לר׳ אליעזר מיבעי ליה לגר שנתגייר בחולו של מועד שחייב לעשות סוכה ולישב בה. וכן קטן שהגדיל. ולרבנן מבעי להו כל האזרח מלמד שכל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת. ומפורשין דברי ר׳ אליעזר ורבנן למעלה כך. **מתני׳** כל שבעת הימים עושה אדם סוכתו קבע. יש לו כלים נאים ומצעות נאות מעלן בסוכה, אוכל ושותה בסוכה ומשנן בסוכה. ואוקימנא למגרס ט) ולעיוני בסברא דצריך קבע, בסוכה, וכן מקרא ומשנה, אבל תנויי לארהוטי לישנא דגמרא, בר ממטללתא ולא חיישינן.

ט) אולי דל״ל למגרס דלא בעי קביעות א״ל סוכה ולעיוני בסברא וכו׳ ועי׳ בר״ן דהגיה פירוש זה בשם י״מ.

מסורת הש״ס

א) יבמות פד: תמורה כ: ב״ק טו. פסחים מג. קדושין לה: נדה מח.; **ב)** [מגילה ד.], **ג)** עירובין פב., **ד)** [ל״ל שמעון בן לקיש], **ה)** רש״ג, **ו)** רש״ל מ״ז, **ז)** [עי׳ ברש״י שבת קנד: ד״ה שתים], **ח)** [לעיל כו. וש״כ] ערכין ג.; **ט)** [וע״ע תוס׳ ב״ק טו. ד״ה השוה ובדף מד: ד״ה שור], **י)** [וע״ע תוס׳ סנהדרין פו. ד״ה בני ובמנחות פא: ד״ה אין לי], **כ)** [שם בלא עיין רש״ס],

---

תורה אור השלם

1. בְּסֻכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת:
ויקרא כג מב

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה ומשנן בסוכה וכו׳ לעמוד עליו להיינו:

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה השווה וכו׳ בלשון זכר הוא דאמר״ השוה. עיין תוס׳ יומא דף מג ע״א ד״ה ומתן:

מוסף רש״י

לכל עונשין שבתורה. לאו וכרת, אבל עשה לא הוי עונש, הלכך מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, אבל לא תעשה בין שהזמן גרמא בין שלא הזמן גרמא נשים חייבות (יבמות פד:) מכלל שהנשים חייבות על כל ל״ת שבתורה שהי עונשן מלקות (פסחים מג.). ואינו קורא אמא אמא. דלא זום עד דלמיתי לקמיה הוי אינו צריך לאמו (ערובין פב.). מעלן לסוכה. כל כמיסה דסוכה נקיט בלשון עלייה במסכת סוכה, לפי שרוחן עושין סוכותיהן בראש גגן (שבת קנד:). בעין תדורו. כלרך שהוא דר כל השנה בביתו, הזקיקתו תורה לדעת דירתו ולדור כאן בסוכה עם מנוחתו ולבי תשמישו ומצעותיו (לעיל כו.)

כי הא כו'. דכשמעתא איכא נמי ריהטא בלא טרחא ואיכא עיון בטרחא: **כי הוו קיימי מקמיה דרב חסדא.** בתר דאגמרינהו שמעתתא: **מרהטי בגמרא.** מה ששמעו מפיו דבר פלוני מותר: **והדר מעייני בספרא.** מה טעמו של דבר ואם יש להשיב כלום: **מאני משפיא.** כוסות: **במטללתא.** לפי שאינן מאוסים: **מאני מיכלא.** קערות לאחר שאכלו בהן צריך להוציאן: **לבר ממטללתא.** חוץ לסוכה: **חצבא.** כד של חרס ששואבין בו המים: **ושחיל.** דלי של עץ: **שרגא.** נר של חרס שקורין קרושי"ל: **סוכה קטנה.** של שיעור מצומצם ז' טפחים אסור להניחן בתוכה: **מקפה של גריסין.** ממהרת לקלקל בגשמים מעט: **ליבוטא.** קסמין של סכך היה משיר על המאכל: רב יוסף מאניי דעת הוה דתניא בפ' ערבי פסחים (פסחים קיג:) שלשה חייהן אין חייס הרחמנין והרתחין ואניי הדעת שאינם יכולין לסבול שום דבר מיאוס ואמר רב יוסף כולהו איתנהו בי: **וירדו גשמים.** וירד מן הסוכה לגמור סעודתו בבית וכשיצא לו פסקו גשמים אין מטריחין אותו להפסיק ולעלות עד שיגמור: **איבעיא להו עד שיאור.** עד שיעלה עמוד השחר: **או עד שיעור.** משיעתו הא אם הקיץ אפילו היה בחצי הלילה יקום משינתו ויעלה וישן בסוכה: **תא שמע עד שיאור ויעלה עמוד השחר.** ועל כרחין עד שיעור הוא דתניא בה דאל"כ מאי ויעלה עמוד השחר: **תריסי.** בתמיה שני דברים אלו הן סותרים זה את זה שיאור משמע שהאיר לו המזרח ועלה עמוד השחר משמע קודם לכן: **אלא.** על כרחך שיעור קתני וה"ק עד שיעור משיעלה עמוד השחר לאפוקי אם הקיץ משינתו בלילה דאין מטריחין ואם עלה השחר ולא ניעור אין מקילין אותו: **מי שפך למי.** עבד לרבו והכי קאמר משל לעבד שהיה עושה לרבו עבדות שאינו עובדו כהוגן כך בידוע שאין ישראל עובדין כשורה או דלמא הכי קאמר ושפך לו רבו קיתון על פניו לומר לא מלפני דאי אפשי בשמושך וירידת גשמים היא שפיכת קיתון ומכל מקום סימן קללה הוא ומיהו פירושא דמתניתין מיבעיא לן שפיכת הקיתון מאי היא ישיבת הסוכה או ירידת גשמים: **בזמן שהחמה לוקה כו'.** משום דאיירי הכא בסימני קללה נקט לה: **והניח פגם.** לגטירנ"א: **והושיבם בחשך.** כך כשהחמה לוקה אינה מאירה כל כך: **מפני שמלומדים במכותיהם.** כל מיני פורענויות הבאין בעולם יש להם לישראל לדאוג ולומר לא בא סימן זה אלא בשבילנו יותר משאר אומות מפני שהן רגילין ללקות יותר מכולם: **משל לסופר.** מלמד תינוקות: **ורלועה בידו.** להכות: **מי דואג.** אי זה מהן יראת שרגיל ללקות: **לוקה במזרח.** בבקר כשהחמה במזרח: **באמצע הרקיע.** בחצות היום כשעומדת בראש כל אדם: **נשק.** עשוי מעולה של עזים והוא דומה לשמור: **חיצי רעב.** משחירין פניהם: **לקה בכניסתו.** בשקיעתו: **פורענות שוהה לבא.** כדרך ששוהה הסימן להראות עד כלות היום: **ביציאתו פורענות ממהרת לבא.** כדרך שמיהר הסימן לבא: **ויש אומרים חילוף הדברים.** לקה בכניסתו ערבית פורענות ממהרת לבא שהסימן כשם שאין לו שהות לשמש ביום שסמוך לשקיעתו הוא כך אין שהות לפורענות לבא. ביציאתו שחרית פורענות שוהה לבא כשם שיש לחמה עוד שהות ביום: **אלהיה.** שרה המלך בעדה כגון שמואל שהוא שר של עשו: **אל דרך הגויים אל תלמדו.** לעשות כמעשיהם ומשתעשו רצונו מאותות השמים אל תחתו: **בשביל ד' דברים.** בדבר: **מאורות.** ירח וכוכבים: **כוחבי פלסתר.** שטרות מזויפים ומכתבי עמל לשום דופי על אדם לכתוב בשמו מה שלא צוה: **מגדלי בהמה דקה.** מחריבין את הארץ שאין יכולין לשמרם מלרעות בשדה חביריהם: **ועל קוצני אילנות טובות.** ואפילו הן שלהן שמשתיתין הן וגראין כבועטין בהקב"ה ובברכתו שמשפיע טובו: **על משחי שטרות פרועים.** אלא כדי לחזור ולגבות פעם אחרת: **ועל מלוי ברביות.** שמלוין בעלי בתים לישראל ברבית וכתיב (משלי כח) מרבה הונו בנשך ותרבית לחונן דליס יקבצנו ואמרינן בב"מ (ד' ע:) כגון שבור מלכא שחונן בהן עניי נכריס: ועל

מנא דמיבלא. קערות לאחר שאכלו בהן צריך להוציאם מן הסוכה משום מיאוס כך פירש בקונטרס וי"מ כגון קדירות ואגני דליבא וטעמא דכתיב בעינן תדורו בעינן והני אין רגילין להיות בבית דירה אלא בית יש להם לבדם וכן פירש בה"ג כגון קדרי ושפודי ובי טוי ובי תפי: **ואמרי** לה בר ממטללתא. אין שרגא מעייגא דאמרים דמנא דמיבלא בר ממטללתא הייגו בשעה שאין משתמש בהן דבשעת סעודה אוכל בקערה בסוכה אבל שרגא בעודו דולק ומשתמש לו לאורו אסור כדמוכח לקמן פרק לולב וערבה (ד' מח. ושם) דתנן גבי שביעי של חג גמר מלאכול לא יתיר סוכתו משום דאי מתרמי ליה סעודתא אכיל בגווה אבל מוריד את הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד יום שמראה כמכין עצמו לקראתו למקום שיסעוד שם הלילה ואמרינן בגמרא אין לו מקום להוריד כלי וצריך לאכול (א) בה ביום טוב האחרון מה יעשה ויוכיח שאינו כמוסיף על המצוה לעשות סוכה שמונה ימים מדליק בה את הנר ומדחשיב לה היכירא בשעת הדלקה שמע מינה דאסור בחג ושמא היינו טעמא דמשום דמוקמינן בסוכה קטנה וחיישינן שמא תשרף סוכתו ותדע להדלקה דוקא מדלא נקט מעייל את הנר כדנקיט התם מעייל בה מאני מיכלא:

הדרן עלך הישן

כי הא דרבה (דרבה) בר חמא כי הוו קיימי מקמיה דרב חסדא מרהטי בגמרא בהדי הדדי והדר מעייני בספרא אמר רבא [3]אמאני משתיא במטללתא מאני מיכלא בר ממטללתא חצבא ושחיל בר ממטללתא ושרגא במטללתא ואמרי לה בר ממטללתא ולא פליגי [2]הא בסוכה גדולה הא בסוכה קטנה: ירדו גשמים: תנא [3]משתסרח המקפה של גריסין אביי הוה קא יתיב קמיה דרב יוסף במטללתא נשב זיקא וקא מייתי ציבותא אמר להו רב יוסף פנו לי מאני מהכא אמר ליה אביי והא תנן משתסרח המקפה אמר ליה לדידי כיון דאנינא דעתאי כמי שתסרח המקפה דמי לי ת"ר [3]דהיה אוכל בסוכה וירדו גשמים וירד אין מטריחין אותו לעלות עד שיגמור סעודתו [4]היה ישן תחת הסוכה וירדו גשמים [5]וירד אין מטריחין אותו לעלות עד שיאור איבעיא להו עד שיעור או עד שיאור ת"ש עד שיאור ויעלה עמוד השחר תרתי אלא אימא [6]עד שיעור ויעלה עמוד השחר: משל למה הדבר דומה: איבעיא להו מי שפך למי ת"ש דתניא [7]שפך לו רבו קיתון על פניו ואמר לו אי אפשי בשמושך ת"ר בזמן שהחמה לוקה סימן רע לכל העולם כולו משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שעשה סעודה לעבדיו והניח פנס לפניהם כעס עליהם ואמר לעבדו טול פנס מפניהם והושיבם בחושך תניא רבי מאיר אומר כל זמן שמאורות לוקין סימן רע לשונאיהם של ישראל מפני שמלומדין במכותיהן משל לסופר שבא לבית הספר ורצועה בידו מי דואג מי שרגיל ללקות בכל יום ויום הוא דואג [8]תנו רבנן בזמן שהחמה לוקה סימן רע לעובדי כוכבים לבנה לוקה סימן רע לשונאיהם של ישראל מפני שישראל מונין ללבנה ועובדי כוכבים לחמה לוקה במזרח סימן רע ליושבי מזרח במערב סימן רע ליושבי מערב באמצע הרקיע סימן רע לכל העולם כולו פניו דומין לדם חרב בא לעולם לשק חיצי רעב באין לעולם לזו ולזו חרב וחיצי רעב באין לעולם לקה בכניסתו פורענות שוהה לבא ביציאתו ממהרת לבא וי"א חילוף הדברים ואין לך כל אומה ואומה שלוקה שאין אלהיה לוקה עמה שנאמר [1]ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים ובזמן שישראל עושין [9]רצונו של מקום אין מתיראין מכל אלו שנאמר [2]כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו ומאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה עובדי כוכבים יחתו ואין ישראל יחתו [10]ת"ר בשביל ארבעה דברים חמה לוקה על אב בית דין שמת ואינו נספד כהלכה ועל נערה המאורסה שצעקה בעיר ואין מושיע לה ועל משכב זכור ועל שני אחין שנשפך דמן כאחד ובשביל ארבעה דברים מאורות לוקין על כותבי [11](פלסתר) ועל מעידי עדות שקר ועל מגדלי בהמה דקה בא"י ועל קוצצי אילנות טובות ובשביל ד' דברים נכסי בעלי בתים נמסרין למלכות על משהי שטרות פרועים ועל מלוי ברבית ועל

(א) [נ"ל דרבא ורמי וכן העתיק בע"י] ובעל סה"ל הגיה דרמי בר חמא כי הוי קיימא וכו', ב) [לקמן מח.], ג) [מוספתא פ"כ], ד) [עי' פרש"י שבת קנד: ד"ה שתים בילי אדם], ה) מכילתא פ' בא, ו) שבת קנו., ז) [מס' ד"א פ"כ], ח) [בערוך איתא פלסטר],

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ומאני וכו' וצריך לאכול שם ביו"ט:

מוסף רש"י

אי אפשי בשימושך. לומר כשהגשמים יוכלים לסוכה הכל יוצאין ונראה שאין הקב"ה חפץ שנשתמש לפניו (תענית ב.). הדרן עלך הישן

רבינו חננאל

כי הא דרבא בהדי רמי, כי הוו קיימי מקמי רב חסדא, הוו מרהטי לישנא דגמרא, והדר יתבי ומעייני בספרא. אמר רבא מאני משתיא במטללתא, מאני מכלא בר ממטללתא. שרגא שרי בסוכה גדולה, בסוכה קטנה חוץ לסוכה. ירדו גשמים מאמתי מותר ליפנות כו'. תנא משתסרח המקפה של גריסין. וכן אי הוה נשיב זיקא וקא מייתי ציבי באפיה, מותר ליפנות. ת"ר היה אוכל בסוכה וירדו גשמים וירד, ופסקו גשמים, אין מטריחין אותו לעלות עמוד ב) עד שיאור ויעלה עמוד השחר. ירושלמי לא סוף דבר שתסרח מקפת גריסין, אלא אפי' מקפת כל דבר. תני כשם שמפנין מפני הגשמים, כך מפנים מפני השרב ומפני היתושין. רבן גמליאל ור' אליעזר היו נכנסין ויוצאין כל הלילה. חד מתלמידיהון דר' מנא הורי לחד מן קרובוהי דנשיא יצא אין מטריחין אותו לחזור, ולא שמע הא

סה א ב מיי' פ"ו מהל' סוכה הלכה ה טור ש"ע א"ח סי' תכל"ט ס"ק:

סו ג מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף ה:

סז ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו:

סח ה ו ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף ז ובהג"ה:

תורה אור השלם

1. וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְיָ׃
שמות יב יב

2. כֹּה אָמַר יְיָ אֶל דֶּרֶךְ הַגּוֹיִם אַל תִּלְמָדוּ וּמֵאֹתוֹת הַשָּׁמַיִם אַל תֵּחָתּוּ כִּי יֵחַתּוּ הַגּוֹיִם מֵהֵמָּה׃
ירמיהו י ב

לעזי רש"י

קרושי"ל. מנורה. לנטירנ"א. פנס.

רבינו חננאל (המשך)

דרבן גמליאל ור' אליעזר. **פיסקא לעבד שבא למזוג** כוס [לרבו] ושפך הקיתון בפניו. תנא אמר לו אי אפשי בשמושך. **תני** מפני ד' דברים בעלי בתים לוקין ונמסרין למלכות. על שמשהין בידם שטרות פרועין, ושמלוין ברבית, ושפוסקין צדקה ואינן נותנין, ושספק בידו למחות ואינו מוחה. **בזמן** שמאורות לוקין סימן רע לאומות, משל למה הדבר דומה למלך שעשה סעודה [וכו']. **בזמן שהחמה** לוקה סימן רע לאומות, שהאומות מונין לחמה. לבנה לוקה סימן רע לשונאי ישראל, שישראל מונין ללבנה. לקו במזרח, סימן רע לבני מזרח. במערב, לבני מערב. באמצע, לכל העולם. לקה כמין דם, חרב בא לעולם. כמין שק, רעב בא לעולם. לקה בכניסתו, פורענות שוהה לבוא. ביציאתו, פורענות ממהרת לבוא. ויש אומרים חילוף. ובזמן שעושין רצון מקום, אין מתיראין מכל אלו. שנאמר, ומאותות השמים אל תחתו וגו', הגוים יחתו ולא ישראל יחתו. **ת"ר** בשביל ד' דברים חמה לוקה, על אב בית דין שמת ולא נספד כהלכה, ועל נערה המאורסה שצעקה בעיר ואין מושיע לה, ועל משכב זכור, ועל שני אחים שנשפך דמן כאחת. **ועל** ד' **דברים** מאורות לוקין, על כותבי פלסטר, ועל מעידי שקר, ועל מגדלי בהמה גסה, ועל קוצצי אילנות טובים.

ט) נראה דתסבר כאן וי"ל עד שיגמור סעודתו היה ישן תחת הסוכה וירדו גשמים וירד אין מטריחין אותו לעלות עד שיאור כו'.

עין משפט נר מצוה

לולב יבש פסול. ומפרש בגמרא משום דאיתקש לולב לאתרוג דכתיב ביה הדר ולא כמו שפירש הקונטרס משום דכתיב (שמות טו) זה אלי ואנוהו דאין ואנוהו אלא לכתחלה ולא מיפסל בהכי כדמוכח פ"ק (לעיל דף יא:) דאמרי רבנן לולב מצוה לאוגדו משום שנא' זה אלי ואנוהו לא אגדו כשר והאי יבש דהכא אין לפרש כמו יבש דפרק אין מעמידין (ע"ז דף כט:) דתנן המרגלים של נכריס יבשים מותרים ומפרש בגמ' יבשים לאחר שניס עשר חדש דהא אמרינן לקמן (דף לג.) גבי הדס יבש יבשו רוב עליו ונשתייר שס שלשה בדי עלין אחין כשירין אלמא אין היבשות תלוי בשניס עשר חדש אלא יש לומר יבשות דהכא כמו יבשות אזן בכור דתנן בפרק על אלו מומין (בכורות דף לז.) רבי יוסי בן המשולס אומר יבשה עד שתהא נפרכת בלפופן:

נקטם ראשו. לכאורה מיירי בשני עלין האמצעיים היולאין מראש השדרה אבל קשיא דבגמרא (דף לב.) קאמר רבי יהושע בן לוי ניטלה התיומת פסול והן אותן העלין האמצעיים והא אפילו בנקטם ראשו פסול כל שכן נטלו לגמרי וצריך לומר דנקטס ראשו מיירי ברוב העלין העליונים אי נמי אצטריך ליה לרבי יהושע בן לוי לאשמועינן ניטלה דסלקא דעתיה דחשיב הדר טפי מנקטס אי נמי ניטלה אחת מן התיומת דבנקטס לא מיפסלה אא"כ נקטמו שתיהן:

נפרצו עליו. ברוב עלין איירי כדתניא בתוספתא (פ"ב) ופי' בקונטרס שנפרצו מן השדרה שלו ואינן מחוברין אלא על ידי אגודה משמע שרולה לומר שנתלשו לגמרי מן השדרה ולא משמע כן בגמ' דאמרינן נפרצו דעביד כי חופיא והעלין שנתלשו מן השדרה הוא מיקרו כדאמרינן בגמרא (דף לז:) אמר רבה לא (ליגוד) איניש לוליבא בהושענא דמשתיירי הוא והוי חציצה כלומר אם אירוך הוא יותר מדאי מן הערבה ובא לקצץ מתחת לא יקצץ בעודו באגודו דמשתיירי עלי הלולב כשנתלש מן השדרה על ידי הקנילה ומן ההולין עושין חופיא כדאמרינן בהגוזל קמא (ב"ק דף לו.) האי מאן דגזל לוליבא מחבריה ועבדינהו הוא קני מעיקרא לוליבא והשתא הוא הוא ועבדינהו חופיא קני מעיקרא הוא והשתא חופיא והיינו שחלק כל עלה ועלה לשנים לפי שכל עלי הלולב כפולים ועמד וחלק אותם שכן דרך לעשות חופיא: **קפסיק** ותני **לא שנא ב"ט ראשון ול"ש ב"ט שני.** משמע דדייק מדקתני סתם ולא מפליג ותימה הא אמרינן לקמן (דף לד:) ניקב וחסר כל שהוא פסול אע"ג דב"ט שני כשר כדאמרינן לקמן (דף לו:) בגמ' דר' חנינא מטביל ביה ונפיק ביה ומוקי מתני' ב"ט ראשון ואי דייק מדקתני גזול ולא קתני שאול הא לקמן בסוף הסוגיא דייק רב נחמן בר יצחק הכי אבל הכא (א) לא אסיק אדעתיה ואי משום דקתני גזול דומיא דיבש הכי נמי גבי נקב קתני עלתה חוזית על רובו דמפסיל אף ב"ט שני משום הדר ומיהו בירושלמי משמע קלת דמשום חוזית לא מיפסיל אלא ב"ט ראשון דמסיק עלה רבי יצחק בר נחמן בשם ר' שמואל כל הפסולין אינן פסולין אלא ב"ט ראשון בלבד תמן אמרין רובו מצד אחד חוטמו כרובו והיינו במקום אחד דאמרינן לקמן (דף לה:) גבי חוזית ומיהו אי יוס ראשון דווקא על כרחך הדר הוא ולא מיפסיל אלא משום דחשיב כחסר ולא מסתבר כלל וי"ל דר' חנינא לית ליה האי קפסיק ותני כמו שמואל דשמעתין דמוקי מתניתין דגזול ב"ט ראשון ומכשיר ב"ט שני אי נמי בריש דמשנה דייק לדקדק מדתני סתם ולא מפליג אבל כולהו אחריני איידי דלא מפליג בריש לא מפליג בסיפא ושונה דבריו סתם אף על פי שיש לחלק:

בעינן הדר וליבא. משמע דפשיטא ליה דבעינן הדר לכולהו יומי ולכם משלכם לא מיתוקש אלא ב"ט ראשון וכן ולקחתם דממעטינן מיניה ביה ותימה מאי שנא זה מזה הא כולהו בהדי כתיבי בחד קרא ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר ואי משום דמשמע ליה דהני דכתיבי מקמי ביום ראשון עליה קיימי אבל הדר בתריה כתיב אכתי קשיא מדכתיב ולקחתם דרשינן בהקומץ רבה (מנחות דף מז.) ולקמן בפירקין (דף לד:) דאמרינה מיניה שבלולב מעכבין זה את זה דבעינן לקיחה תמה ובשלהי פירקין (דף מא:) וברים לולב וערבה (לקמן ד' מג.) דרשינן נמי מדכתיב ולקחתם לשון רבים שתהא לקיחה לכל אחד ואחד מדלא כתיב ולקחת לשון יחיד כי היכי דדרשינן פרק רבי ישמעאל (מנחות דף סה:) ספירה לכל אחד ואחד מדכתיב וספרתם ואם כן בשאר הימים תיסגי במין אחד ובלקיחה של אחד בשביל כולם לכך נראה דהיינו טעמא משום דיום ראשון דאורייתא בגבולין ושאר יומי דרבנן זכר למקדש כדאיתא בריש לולב וערבה (לקמן דף מד.) הלכך בעיקר הלקיחה כגון ד' מינין ולקיחה לכל אחד תקון בשאר יומי כעין דאורייתא וכן בהדר משום הדור מצוה אבל בחסר ובשאול לא תקון ובגזול פלוגתא דשמעתין דרבי יוחנן סבר דתקון משום מצוה הבאה בעבירה ושמואל סבר דלא תקון דמתוך שיולא בשאול יולא נמי בגזול:

ועל שהיה ספק בידם למחות ולא מיחו ועל שפוסקים צדקה ברבים ואינן נותנין אמר רב בשביל [6]ארבעה דברים נכסי בעלי בתים יוצאין לטמיון על כובשי שכר שכיר ועל עושקי שכר שכיר ועל שפורקין עול מעל צואריהן ונותנין על חבריהן ועל גסות הרוח וגסות הרוח כנגד כולן אבל בענוים כתיב [1]וענוים יירשו ארץ והתענגו על רוב שלום:

הדרן עלך הישן

לולב [א]הגזול [ב]והיבש פסול [ג]של אשירה ושל עיר הנדחת פסול [ד]נקטם ראשו נפרצו עליו פסול נפרדו עליו כשר [ג]רבי יהודה אומר יאגדנו מלמעלה ציני הר הברזל כשירות [ד]לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו כשר: **גמ'** [ה]קא פסיק ותני לא שנא ביו"ט ראשון ולא שנא ביום טוב שני בשלמא יבש הדר בעינן וליבא אלא גזול בשלמא יום טוב ראשון דכתיב [2]לכם [ו]משלכם אלא ביום טוב שני אמאי לא א"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי משום

בגמרא [לב.] ליני דקליס: **כשרות.** לולבין שלהן בתוספתא (פ"ב) ופי' מאד ואין עולין עם ארבה של שדרה: **כדי לנענע בו.** מפרש בגמרא [לב:] שלשה טפחים תהא השדרה כנגד אורכו של הדס וטפח יותר כדי לנענע דבעינן נענוע כדלקמן (דף לז:) מעלה ומוריד מוליך ומביא לעצור רוחות רעות וטלליס רעים: **גמ' קפסיק ותני.** פסול: **לא שנא ב"ט ראשון.** דחיובא מדאורייתא: **לא שנא ב"ט שני.** דליתיה בנטילת לולב אלא מדרבנן דביום הראשון כתיב [ויקרא כג]: **בשלמא יבש.** פסול בדרבנן נמי כיון דמצוה הוא משום זכר למקדש בעינן הדור מצוה: **אמאי לא.** מהיכא תיתי למיפסליה: שנאמר

ועל שהיה ספק בידם. של בעלי בתים הללו למחות ביד עוברי עבירות שבדורם שבריהם נשמעים מחמת עושרם והבריות ירלאים מהם ולא מיחו: **ועל שפוסקין.** בעלי בתים הללו לדקה ברבים שיתנוהו לעניים [1] (והם) ולא נותנים: **לטמיון.** שנטממין וכליס מאליהם: **כובש.** שמדחהו בלך ושוב: **עושק.** לגמרי גוזל שכרו: **ועל גסות הרוח.** שמתגאים ומשתררין על אחיהם בשביל עושרן:

הדרן עלך הישן

לולב הגזול. לולב כף של תמריס והדר תני הדס וערבה באפי נפשייהו: **גזול.** פסול ולקחתם לכם כתיב משלכם: **יבש.** דבעינן מצוה מהודרת דכתיב (שמות טו) ואנוהו: **של אשירה.** אילן שעובדין אותו ע"ז [2] ובגמרא [3] מפרש טעמא: **ושל עיר הנדחת.** משום דלשרפה קאי דכתיב (דברים יג) ואת כל שללה תקבוץ [4] ולולב בעי שיעור ד' טפחים כדלקמן (דף לב:) וכיון דהאי לשרפה קאי אין שיעורו קייס דכשרוף דמי: **נקטס ראשו.** פסול ולא הוי הדר: **נפרצו עליו.** משדרה ואינס מחוברין אלא על ידי אגודה כי חופיא שקורין אשקוב"א ולא הדר הוא: **נפרדו עליו.** מחוברין הן בשדרה אלא שלמעלה הן נפרדין לכאן ולכאן כענפי אילן: **יאגדנו מלמעלה.** אם נפרדו עליו יאגדם שיהו עולין עם השדרה כשאר לולבים: **ציני הר הברזל.** מפרש בגמרא [לב.] ליני דקליס: **כשרות.** לולבין שלהן בתוספתא (פ"ב) ופי' מאד ואין עולין עם ארבה של שדרה: **כדי לנענע בו.** מפרש בגמרא [לב:] שלשה טפחים תהא השדרה כנגד אורכו של הדס וטפח יותר כדי לנענע דבעינן נענוע כדלקמן (דף לז:) מעלה ומוריד מוליך ומביא לעצור רוחות רעות וטלליס רעים: **גמ' קפסיק ותני.** פסול: **לא שנא ב"ט ראשון.** דחיובא מדאורייתא: **לא שנא ב"ט שני.** דליתיה בנטילת לולב אלא מדרבנן דביום הראשון כתיב [ויקרא כג]: **בשלמא יבש.** פסול בדרבנן נמי כיון דמצוה הוא משום זכר למקדש בעינן הדור מצוה: **אמאי לא.** מהיכא תיתי למיפסליה: שנאמר

א א מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה ח סמג עשין מד טוש"ע ח"ח סי' תרמט סעיף ח:

ב ב מיי' ומסמ סס טוש"ע ח"ח סי' תרמה סעיף ה:

ג ג מיי' ומסמ סס טוש"ע ח"ח סי' תרמט סעיף ג:

ד ד מיי' סס הלכה ג סמג סס טוש"ע ח"ח סי' תרמה סעיף ו:

ה ה מיי' סס הלכה ט סמג סס טוש"ע ח"ח סי' תרמט סעיף ח ג:

רבינו חננאל

ועל ד' דברים ממון בעלי בתים יורד לטמיון, על עושקי שכר שכיר, ועל כובש שכר שכיר, ועל פורק עול מצוארו ונותנו בצואר חבירו, וגסות הרוח כנגד כולן. ופשוטין הן.

הדרן עלך הישן

לולב הגזול והיבש

כו'. ואוקימנא היבש משום דבעינן הדר וליבא. גזול נמי ביום טוב ראשון כתיב לכם, והאי לאו שלכם.

מסורת הש"ס

(א) (גיטין לג.) [לח:], ב) [ע' תוס' לקמן לח: ד"ה שלו], ג) [לקמן לח.], ד) [לקמן לב: לז:] מנחות מב., ה) [לעיל כז: וש"נ], ו) רש"ל מ"ז, ז) בס"ל: גויס, ח) [לקמן לח:], ט) במ"א וסוף: וברפת, י) [ל"ל ליגזן],

תורה אור השלם

1. וְעֲנָוִים יִירְשׁוּ אָרֶץ וְהִתְעַנְּגוּ עַל רֹב שָׁלוֹם: תהלים לז יא

2. וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים: ויקרא כג מ

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה קפסיק ותני וכו' אבל הכא עדיין לא אסיק אדעתיה:

לעזי רש"י

אישקוב"א. מטאטא.

מוסף רש"י

נקטם ראשו. הגבוה שבו, אם נחתך ראש שני עלין הנבוהין ממולן קורא לאשו (סידור רש"י סי' רעט). **הדר בעינן מצוה** הדורה בעינן, הואיל ומזכיר שם שמים עליו (לקמן לו:).

שנאמר והבאתם גזול וגו'. דאסכחן קרא דאוסר להביא מצוה בעבירה: מה פסח אין לו תקנה. לאחר זמן להקריבו שהרי מוס קבוע עולמית הוא: **אף גזול.** יכולינן מינה דאין לו תקנה לאחר זמן ואפילו ביאוש דשמעינן ליה למריה דמייאש ואמר ווי ליה לחסרון כיס ואע"ג דלענין מקני אמרינן בגבא קמא (סח.) דקני ליה ביאוש והוי דידיה אפ"ה אקרובי למזבח לא: **שונא גזל בעולה.** בעולות שאתם מביאין לי אני שונא את הגזל שאתם גוזלים אותם ואע"פ שהכל שלי ואף מתחלה שלי היתה: **אמר רמי.** דטעמא דמתני' בגזול בי"ט שני משום מצוה הבאה בעבירה: **לא שנו.** דגזול פסול: **מפוך שיוצא בשאול.** דהא בי"ט שני לא כתיב לכם למעוטי: **לעולם בי"ט ראשון.** ולא תיובתא כדדייק' הא שאול כשר דכ"ש דשאול פסול ומתני' לא מיבעיא שאול קאמר: **אימא סתם גוילה.** מיד ואע"ג דלא שמעינן לאייאש: **יאוש בעלים הוא.** שהרי בפניו הוא גוזלו מידו ואין כח להליל: **קמ"ל.** דעד דשמעינן לאייאש לא קני ליה דמימר אמר השתא הוא דתקיף מינאי למחר תפסינא ליה בדינא: **אוונגרי.** תגרי כל דבר להשתכר בו כגון כליס קטנים מחטין ומסריקות ולולבין וקורין מרלי"ש: **כי זבניתו אסא מנברים.** כשתקנו הדס מן הנכרים לאגוד בהן להושענא: **ליגזוו אינהו.** הס יתכוהו מן המחובר ויתנוהו לכם: **מאי טעמא סתם עכו"ם גזלי ארעתא מישראל נינהו.** ושמא אותו קרקע מישראל הוא: וקרקע

משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה. והדתניא לקמן פ' לולב הגזול משום שאול אינטריכא דבלאו הכי הוה הדין בכל מצות דהוי דאוריית' כדמוכח בריש הגוזל קמא (ב"ק ד' לד.) גבי הרי שגזל סאה של חיטין וטחנה ואפאה והפרים ממנה חלה דאין זה מברך אלא מנאן ופ"ת לקמן (ד' לא:) דפסלינן לולב של אשרה ושל עיר הנדחת משום דמיכתת שיעוריה תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה ותו אמאי צריכן לאו אשרה דמשה וי"ל דלא דמי לגזל דמחמת עבירת הגזל באה המצוה שיוצא בו אבל הני אטו מחמת עבירה שנעשית בו מי נפיק ביה ומיהו יש ספרים דגרסי' לקמן (ד' לה.) אמתני' דאתרוג של אשרה מ"ט משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה וגירסא משובשת היא אלא טעמא משום דמיכתת שיעוריה דאתרוג נמי בעי שיעור כאגוז או כביצה דאף על גב דאמרינן לקמן (ד' לא:) טעמא משום דלא גמר פירא מכל מקום בעינן דמינכר לקיתתה דמהאי טעמא פסלינן לקמן (ד' לה.) פלפלין ומיהו תימה בפרק כל שעה (פסחים ד' לה:) דתניא אין יוצא ידי מצה בטבל ודרים ליה מקרא תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה דקא אכיל איסורא ונפיק ידי מצה[ה]:

כי יקריב מכם אמר רחמנא **ולאו דידיה הוא.** תימה דבמרובה (ב"ק ד' סו:) ממעט גזול מדכתיב קרבנו והכא ממעט ליה מדכתיב מכם ואע"ג דאיכא דמוקי לה התם בגזל קרבן דחבריה מ"מ קשה למאן דלא מוקי ליה הכי ועוד קשה דהתם משמע דלפני יאוש לא צריך קרא דדרים קרבנו ולא הגזול וקאמר ה"ד אילימא לפני יאוש למה לי קרא ועוד קשה דהא מכם דרשינן בפ"ק דחולין (ד' ה. וסס) מכם ולא כולכם להוציא את המומר מכם בכם חלקתי ולא באומות ואע"פ שיש לומר דרישא דקרא מייתי הכא ומקרבנכם דסיפא דקרא קא דרים כמו שמפר"ת גבי לא תתחתן דסוף האומר בקדושין (ד' סח: וסס) לא משמע כן כלל וי"ל דהא דקאמר במרובה לפני יאוש למה לי קרא משום דלפני יאוש אין יכול להקדיש והרי הוא חולין כדאמרינן גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדיש דאיש כי יקדיש את ביתו אמר רחמנא מה ביתו [ו] ברשותו כדאי' במרובה (ב"ק דף סח:) ואפילו מאן דפליג לא פליג אלא בבעלים אבל בגזלן גופיה מודה דאין יכול להקדיש והא דמייתי הכא קרא דמכם אע"ג דמביתו נפקא אורחא דגמרא בהכי דמייתי מכם משום דאי לא כתיב ביתו הוה מוקמינן מכם להך דרשה אבל השתא דכתיב הני קראי אייתר ליה מכם להוציא את המומר ולבכם חלקתי ודכוותה אשכחן פרק אחד דיני ממונות (סנהדרין ד' לד: וסס) דדרשי' נגעים ביום מדכתיב וביום הראות בו ובפ"ק דמועד קטן (ד' ח.) מוקי לה לתתן דיש יום שאתה רואה ויש יום שאין אתה רואה וביום נפקא לן מדכתיב כנגע נראה לי ולא לאורי וכן בשילהי פרק שני דמגילה (ד' כ. וסס) דלא מוהלין אלא ביום דכתיב ביום השמיני ובפרק ר"א דמילה (שבת ד' קלב.) מוקי ליה ביום אפילו בשבת ולילה ממעט מדכתיב בן שמונת ימים ועוד איכא דכוותייהו בדוכתי טובא[ט]: **הא** קנייה **ביאוש.** וקיימא ביה [י] לכם משלכם משמע דקסבר ר' יוחנן יאוש כדי קנה וקשה דבמרובה (ב"ק ד' סח:) קאמר ר' יוחנן דתשלומי ארבעה וחמשה חיוביה בין לפני יאוש בין לאחר יאוש ואי יאוש קני אמאי חייב שלו הוא טובא שלו הוא מוכר דכי האי גוונא דייק התם לעיל (דף סז:) רב ששת אמילתיה דרב דקאמר כי נייס ושכיב רב אמר להא שמעתא ועוד דבהגזל בתרא (שם דף קטו.) שמעינן בהדיא לר' יוחנן משמיה דר' יאלי דשיעור רשות ואח"כ יאוש לא קני ויש ספרים דגרסינן הכא הא קנייה ותו לא ואפילו גרסינן ביאוש יש לפרש דהכי קאמר הא קנייה ביאוש ושיעור השם כדאמרינן במרובה (שם דף סז.) הגזלן הקדשן הקדש ואפילו למאן דאמר יאוש לא קני משום דהא איכא יאוש ושיעור השם מעיקרא חולין והשתא הקדש וא"ת א"כ מאי פריך התם אדיי לרבא דאמר יאוש קני מדכתיב קרבנו ולא הגזול ואמאי דחיק לשויי דגזל קרבן דחבריה הא ממה נפשך התם קני דאיכא יאוש ושיעור השם ומ"מ מיפסיל להקרבה משום מצוה הבאה בעבירה כדאמרינן הכא וכמו כן קשה בסוף ההיא שמעתתא דדייק רבא דיאוש כדי לא קני מדכתיב קרבנו ולא הגזול ועולא נפקא ליה התם מגזול דומיא דפסח דלית ליה תקנתא וי"ל דאם איתא דיאוש כדי קני הוי שלו קודם הקדש ותו לא חשיב מצוה הבאה בעבירה וכן מוכח לקמן בשמעתין גבי [יא] (נכרי) וליקנינהו בשיעור השם משמע דאי קנו ליה מצו נפקי ביה ולא חשיב מצוה הבאה בעבירה אבל אי יאוש כדי לא קני ועל ידי הקדשן קא קני ליה דאיכא יאוש ושיעור השם השתא אז חשיב מצוה הבאה בעבירה וכולה שמעתין דלא חשיב מצוה הבאה בעבירה היכא דקני ליה מצינן למימר דקני קודם בגזלה אפילו למאן דלא בעי אגד הא קני ליה קודם י"ט דאכתי לא חל חיוב מצוה ואי נמי אפילו בי"ט דלא דמי לתקדים דחל קנין והקדש ביחד והא דשמעינן ליה (יא) לעיל לעולא בהגזול בתרא (שם דף קיד.) גבי פלוגתא דר"ש ורבנן בעורות של גנב ושל גזלן אי סתם גנייבה יאוש בעלים או סתם גזלה קאמר דקאמר עולא מחלוקת בסתם אבל בידוע דברי הכל קני התם איכא יאוש ושיעור השם כדאמרינן בהיא שמעתא במרובה (שם דף סו:) דמעיקרא קרו ליה משכא והשתא קרו ליה אבראה והא דמשמע בריש הגוזל קמא (שם דף לד.) בהיא דגזל סאה דאף על גב דשיעור קונה חשיב מצוה הבאה בעבירה אף על פי שקנאו בשיעור מעשה קודם שבא לידי חיוב חלה התם דיחויא בעלמא הוא אי נמי שאני ברכה דאיכא נמי הזכרה לשם שמים ולפי שיטה זו צריך לישב סוגיא דהניחקן (גיטין דף נה.) דאמר עולא דבר תורה בין נודעה בין לא נודעה אינה מכפרת וסוגיא דהגוזל בתרא וסוגיא דמרובה ור"ת מפרש בענין אחר משום קשיא דעולא אדעולא והרבה אתרכתי במרובה ובפרק הניחקן (שם דף נה.): **מתוך** שיוצא **בשאול** בגזול. הכא דווקא שהוא מדרבנן לא חיים אמצוה הבאה בעבירה: וקרקע

שנאמר והבאתם גזול וגו'. [ג] מצוה הבאה בעבירה. [ד] שנאמר [1] והבאתם גזול ואת הפסח ואת החולה גזול דומיא דפסח מה פסח לית ליה תקנתא אף גזול לית ליה תקנתא [א] לא שנא לפני יאוש ולא שנא לאחר יאוש בשלמא לפני יאוש [2] אדם כי יקריב מכם אמר רחמנא ולאו דידיה הוא אלא לאחר יאוש הא קנייה ביאוש אלא לאו משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה וא"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי מאי דכתיב [3] כי אני ה' אוהב משפט [ב] שונא גזל בעולה משל למלך בשר ודם שהיה עובר על בית המכס אמר לעבדיו תנו מכס למוכסים אמרו לו והלא כל המכס כולו שלך הוא אמר להם ממני ילמדו כל עוברי דרכים ולא יבריחו עצמן מן המכס אף הקב"ה אמר אני ה' שונא גזל בעולה ממני ילמדו בני ויבריחו עצמן מן [ג] הגזל אתמר נמי אמר רבי אמי יבש פסול מפני שאין הדר גזול פסול משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה ופליגא דר' יצחק דא"ר יצחק בר נחמני אמר שמואל לא שנו אלא ביום טוב ראשון אבל ביום טוב שני מתוך שיוצא בשאול יוצא נמי בגזול מתיב רב נחמן בר יצחק לולב הגזול והיבש פסול הא שאול כשר אימת אילימא בי"ט ראשון הא כתיב לכם [ד] משלכם והאי לאו דידיה הוא אלא לאו ביום טוב שני וקתני גזול פסול [ה] (רבא אמר) לעולם ביום טוב ראשון ולא מיבעיא קאמר לא מיבעיא שאול דלאו דידיה הוא אבל גזול אימא סתם גזילה יאוש בעלים הוא וכדידיה דמי קא משמע לן אמר להו רב הונא להנהו [ו] אוונכרי [ז] כי זבניתו אסא מעכו"ם לא תגזזו אתון אלא לגזזוה אינהו ויהבו לכו מאי טעמא סתם עובדי כוכבים גזלני ארעתא נינהו וקרקע

ו א מיי' פ"ח מהל' לולב הלכה ח טוש"ע ת"ח סי' תרמ"ט סעיף ח:
ז ב מיי' פ"ט מהלכות איסורי מזבח הלכה ז סמג לאוין שיט:
ח ג טוש"ע ת"ח סימן תרמט סעיף ח בהג"ה:

לעזי רש"י

מרציי"ש (מירצייר"ש). מוכרי סדקים, רוכלים.

רבינו חננאל

ובשאר הימים נמי לפני יאוש ח) דהא אינו שלכם, לאחר יאוש משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה, שנאמר כי אני ה' אוהב וגו'. **אתמר נמי** אמר ר' אסי, יבש פסול לפי שאינו הדר, גזול פסול משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה. ור' יצחק פליג ואמר, הני מילי ביום טוב ראשון, אבל משני ואילך, מתוך שיוצא בלולב שאול יוצא נמי בגזול אחר יאוש. **מיתיבי** על ר' יצחק מתני' דקתני לולב הגזול והיבש פסול, ודייקינן מינה גזול פסול, הא שאול כשר, ושאול כשר לא משכחת ביום טוב ראשון דהא בהדיא כתיב לכם למעוטי אפי' השאול, אלא משני ואילך השאול כשר, ואפילו הכי גזול פסול. **ומשני רב** אשי מתני' לעולם ביום ראשון, ואיצטריך סד"א שאול ודאי לאו דידיה, אלא גם גזול אימא סתם גזילה דייאוש בעלים היא, וקנייה ביאוש ודידיה הוא, קמ"ל דלא. כדאמר ר' חייא לאונכרי, פי' כגון ט) בית של נשיא הממונה בצרכיו, וכיוצא בנשיא אנשים חשובין, הממונין בצרכיהן נקראין [אונכרין]. אמר להו כי זבניתו אסא, ליגזו אינהו אסא, כי היכי דליהוי יאוש בידיהו דגרים ושינוי רשות בידייכו, דגרים גזלני נינהו

ח) הדבר תמוה דהא ביו"ט שני לא בעי לכם רק הטעם משום מצוה הבאה בעבירה ואולי לאיזה ט"ס נפל בכאן ול"ע.

ט) נראה לל"ל פי' כגון הממונה בבית הנשיא בצרכיו וכיוצא בנשיא וכו'.

גליון הש"ס

תוס' ד"ה משום כו' **וא"ת** לקמן דפסלינן לולב של אשירה. זהו שיטו קוטיא כ"כ ד"ל לפיך ליתן טעם לשמואל דלא ס"ל למצוה הבאה בעבירה ועכ"ע ב' לרבנן דמ"מ אשירה פסול משום כתותי וכו' ועדיפא יש להקשות דלמה לי קרא מן הבקר להוציא הנעבד תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה:

משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה. [ג] שנאמר [1] והבאתם גזול ואת הפסח ואת החולה גזול דומיא דפסח מה פסח לית ליה תקנתא אף גזול לית ליה תקנתא [א] לא שנא לפני יאוש ולא שנא לאחר יאוש בשלמא לפני יאוש [2] אדם כי יקריב מכם אמר רחמנא ולאו דידיה הוא אלא לאחר יאוש הא קנייה ביאוש אלא לאו משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה וא"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי מאי דכתיב [3] כי אני ה' אוהב משפט [ב] שונא גזל בעולה משל למלך בשר ודם שהיה עובר על בית המכס אמר לעבדיו תנו מכס למוכסים אמרו לו והלא כל המכס כולו שלך הוא אמר להם ממני ילמדו כל עוברי דרכים ולא יבריחו עצמן מן המכס אף הקב"ה אמר אני ה' שונא גזל בעולה ממני ילמדו בני ויבריחו עצמן מן [ג] הגזל אתמר נמי אמר רבי אמי יבש פסול מפני שאין הדר גזול פסול משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה ופליגא דר' יצחק דא"ר יצחק בר נחמני אמר שמואל לא שנו אלא ביום טוב ראשון אבל ביום טוב שני מתוך שיוצא בשאול יוצא נמי בגזול מתיב רב נחמן בר יצחק לולב הגזול והיבש פסול הא שאול כשר אימת אילימא בי"ט ראשון הא כתיב לכם [ד] משלכם והאי לאו דידיה הוא אלא לאו ביום טוב שני וקתני גזול פסול [ה] (רבא אמר) לעולם ביום טוב ראשון ולא מיבעיא קאמר לא מיבעיא שאול דלאו דידיה הוא אבל גזול אימא סתם גזילה יאוש בעלים הוא וכדידיה דמי קא משמע לן אמר להו רב הונא להנהו [ו] אוונכרי [ז] כי זבניתו אסא מעכו"ם לא תגזזו אתון אלא לגזזוה אינהו ויהבו לכו מאי טעמא סתם עובדי כוכבים גזלני ארעתא נינהו וקרקע

ג) [ברכות מז: וש"נ], **ד)** ב"ק סז., **ה)** הגזול. רש"ל, **ד)** [לעיל מז: וש"נ], **ה)** [ל"ל אמר רבא ובהגה"מ ב"ק פ"י סמי' טו גרים רב אמי], **ו)** [נ"ל אונכרי פי' לשון פרסי עוסי מלאכת הגפיא. ערוך], **ז)** [וע' תוס' לעיל ט. ד"ה ההוא], **ח)** שלו. רש"ל, **ט)** [וע"ע תוס' שבת קכח. סד"ה ומתן וכו'], **י)** [נ"ל אוונכרין],

תורה אור השלם

1. וְאַמַּרְתֶּם הִנֵּה מַתְּלָאָה וְהִפַּחְתֶּם אוֹתוֹ אָמַר יְיָ צְבָאוֹת וְהֲבֵאתֶם גָּזוּל וְאֶת הַפִּסֵּחַ וְאֶת הַחֹלֶה וְהֲבֵאתֶם אֶת הַמִּנְחָה הַאֶרְצֶה אוֹתָהּ מִיֶּדְכֶם אָמַר יְיָ:
מלאכי א יג
2. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַיְיָ מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם: ויקרא א ב
3. כִּי אֲנִי יְיָ אֹהֵב מִשְׁפָּט שֹׂנֵא גָזֵל בְּעוֹלָה וְנָתַתִּי פְּעֻלָּתָם בֶּאֱמֶת וּבְרִית עוֹלָם אֶכְרֹת לָהֶם:
ישעיהו סא ח

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה לא קנייה ביאוש וקרינא ביה מכם משלכם וכו': **(ב)** **באי"ד** והא דשמעינן ליה לעולא כל"ל ותיבת לעיל נמחק:

ו א מיי' פ"ח מהל' לולב הלכה ח טוש"ע ת"ח סי' תרמ"ט סעיף ח:
ז ב מיי' פ"ט מהלכות איסורי מזבח הלכה ז סמג לאוין שיט:
ח ג טוש"ע ת"ח סימן תרמט סעיף ח בהג"ה:

וקרקע אינה נגזלת. כלומר אינה קנויה לגזלן בשום ישוב לעולם היא בחזקת בעליה דמקרקעי נפקא לן בהגחל בתרא (ב"ק קיז:) בגיזקין אבל משמתא הפרי הוי גזל והמולבו הוא גוזלו הלכך לגזזוה הן מן המחובר ויתנוה לכם שיהיו הן הגזלנין ואתם לוקחין אותה מהם והבעלים נתייאשו כבר מכל הפירות והוי ישוב אצלם ואחר כך הוא משתנה מרשותן לרשותכם. וקסבר ישוב גרידא לא קני אבל ישוב ושינוי רשות קני ואי נמי קני מצוה הבאה בעבירה הוי אם אתם תתכוונו מן המחובר תהיו אתם גוזלים: **בידייהו דידהו.** אוונכרי: **בידן.** דידן הלוקחין אותן מהן ולדידן לאו מצוה הבאה בעבירה היא: **דאוונכרי גופייהו.** באותם שהם קונין לצורכם לצאת בו: **ליקנייהו בשינוי מעשה.** שאגד שלשת המינין יחד בשינוי מעשה מדכתיב לך גבי סוכה לך להוציא את הגזולה ולפני ישוב נמי לא חשיבא כשאולה דמטלטלין הנגזלין לאו ברשות בעלים קיימי אבל קרקע בחזקת בעליה עומדת ויש לדקדק מהא דתניא בחזקת הבתים (ב"ב דף מג:) מכר לו את הבית מכר לו שדה אין מעיד לו עליה מכר לו פרה מכר לו טלית מעיד לו עליה ומוקי לה בראובן שגזל שדה משמעון ומכרה ללוי ואתא יהודה וקמטרער דלא ליזיל שמעון לאסהודי ללוי דניחא ליה דהדרא אבל פרה וטלית לא הדרי דהוי ישוב ושינוי רשות משמע בהדיא דבקרקע לא מהני ישוב וכי תימא משום דקא סבר ישוב כדי לא קני ושינוי רשות לא שייך בקרקע הא טעמא דישוב לא קני משום דבאיסורא אתא ליה כדמפרש במרובה (ב"ק דף סו.) והכא גבי קרקע נמי כבר נתייאש קודם שהחזיק בה הלוקח כמו גבי פרה וטלית ובירושלמי דכלאים סוף פרק שביעי משמע דיש ישוב לקרקע דפריך ויש קרקע נגזלת מ"ר לוי אעפ"כ יש ישוב לקרקע ומיהו יש לישב דלעולם אין ישוב ולאיסור דרבנן משום כלאים איירי דתנן התם (פ"ז מ"ו) האגם שזרע את הכרם ויצא מלפניו קוצרו ואפילו במועד עד כמה יהא נותן לפועלים עד שלש יתר מכאן קוצרו כדרכו והולך אפילו לאחר המועד מאימתי נקרא אגם משישקע ואמרינן עלה בגמרא דירושלמי אבא בר יעקב בשם ר' יוחנן כיני מתני' מותר לקוצרו אפילו במועד עד כמה יהא נותן לפועלים עד שלש רב הונא ורב ששת חד אמר עד שלש לשכר וחד אמר עד שלש לדמים מאימתי נקרא אגם משישקע מ"ר אחא נשתקעו הבעלים ולא נתיאשו אסורין דבר תורה נתיאשו הבעלים ולא נשתקעו אסורין מדברי סופרים ויש קרקע נגזלת מ"ר לוי אעפ"כ יש ישוב לקרקע עד כאן ירושלמי והכי פירושו מותר לקוצרו אפילו במועד דמלאכה אסורה חוץ מדבר האבד שוכר פועלים אפילו דרך פרסום וקוצר ובזריעת האגם לא נאסר הכרם דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ונותן לפועלים עד שלש לשכר היינו שמרבה להם בשכירות שלש יותר ממה שהיה ראוי ליתן להם כדאמר רב הונא בפ"ק דב"ק (דף ט. ושם) במצוה עד שלש ומאן דאמר לדמים היינו שנותן להם שלש שויים של כל הפירות אבל יתר מכאן לא יוסיף וקוצר כדרכו ולא ישכור אפילו לאחר המועד (ה) מאימתי נקרא שם אגם על הכרם ליאסר בשלו שיאסר בזריעתו משישקע שם בעלים ממנו ונקרא על שם האגם ואע"פ שלא נתיאשו הבעלים דלא אמרו ווי ליה לאסרון כיס דאגן סברי דמיאשי ואפילו אמרי דלא מיאשי נעשה כלוח על ספינתו שטבעה בים ומיתסרא דאורייתא בזריעת האגם אבל נתיאשו ולא נשתקעו לא מיתסר מדאורייתא דקרקע אינה נגזלת אבל מדרבנן אסור ופריך ויש קרקע נגזלת כלומר לאסור אפילו מדרבנן ומשני דיש ישוב לאסור מדרבנן משום כלאים אבל מדאורייתא אין ישוב מדלא אסור מדאורייתא ומיהו היכא דנשתקע שם בעלים אפילו מדאורייתא יש ישוב מדהוי איסורו דבר תורה ועוד יש לפרש בענין אחר שנשתקעו הבעלים ולא נתיאשו איסורו דבר תורה לא מחמת זריעת האגם קאמר אלא שהלך לו האגם ונשאר הכרם לפני הבעלים ולא עקרו ממנו הכלאים והוסיף מאתים איסורו דבר תורה מחמת הבעלים שמקיימים כלאים דדידהו הוי כיון דלא נתיאשו אבל נתיאשו ולא נשתקעו מדרבנן ואיכא פירכי טובא לגשון זה וראשון עיקר ובמסכת ערלה פ"ק תניא בירושלמי בשם ר' שמעון בן אלעזר נוטע נוטע לרבים חייב בנוטע בתוך שלו ברשות הרבים פטור (ב) בגזל קרקע ויש קרקע נגזלת מ"ר אילעי אע"פ שאין קרקע נגזלת יש ישוב לקרקע וכולה מלתא תמוה דהא מתניתין דהתם קתני הגזלן שנטע חייב ותו מאי קא פריך אברייתא ויש קרקע נגזלת דמשמע משום דנגזלת ויש ישוב פטור מן הערלה אדרבה מכח זה יש לי לחייב בנוטע לתוך שלו ועוד מדמי נוטע ברשות הרבים לגזל קרקע ונטעה והיינו בלא ישוב דומיא דרשות הרבים דאין שייך בו ישוב ואם (ג) [מתקנה] היא דיש ישוב צריך לאוקמה כשנשתקעו שם הבעלים: **כי** גזזו **אוונכרי נמי ניהוי יאוש בעלים בידייהו דידהו.** וא"ת הוא ישוב שלא מדעת הוא דלא ידע ביה גזל בלוקח וקיימא לן ברים אלו מליאות (ב"מ דף כב:) דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש וי"ל דלא מיקרי יאוש שלא מדעת אלא היכא דבא לידו קודם שידעו הבעלים שנאבד מהם אבל הכא ידעי בה ונתייאשו מקודם אלא דאין ישוב לקרקע:

שינוי החוזר **לברייתו לא** שמיה שינוי. ואע"ג דקני מדרבנן כדאיתא ברים הגזל קמא (ב"ק דף לג:) בגזל עצים משופין כגון נסרים ועשאן כלים כיון דמדאורייתא לא קני לא נפיק הכא ומיהו מההיא סברא (לקמן דף לא.) משמע גבי סוכה דנפיק אע"ג דלא קני אלא מטעם מרים אלא יש לתרץ התם משום תקנת השבים והכא באגודת לולב בעלמא לא שייך תקנת השבים דנקיל להתיר לגודו ומה שנקלץ מן המחובר לא חשיב שינוי מעשה כיון דלא נשתנה שמו בכך דמעיקרא אסא והשתא אסא כדאשכחן ברים הגזל קמא (ב"ק דף לו.) האי דגזל דיקלא מחבריה וקטליה אע"ג דשדיא לארעא דידיה לא קני מאי טעמא דמעיקרא דיקלא מיקרי והשתא נמי דיקלא מיקרי ואע"ג דפסק לחיותא גרע מכאשא דלא הדר לו מבהמה והזקינה דחשיב שינוי אע"ג דלא נשתנה שמה ומשלם כשעת הגזלה וכן עצים ושיפן אבנים וסיתתן נמר ולידנן ברים הגזל קמא (שם דף לג:):

וליקנייה בשינוי השם. תימה הא אמרינן דשינוי מעשה החוזר לברייתו לא שמיה שינוי והוא הדין בשינוי השם כדאמרינן במרובה (ב"ק דף סז.) גבי מרים דשינוי החוזר לברייתו בשינוי השם לא שמיה שינוי וי"ל דפריך הכא אלידא דרב יוסף דמסיק התם שינוי אחרינא ועוד י"ל בשינוי השם לריכא שינוי מעשה בהדיה לא קני בחוזר לברייתו כמו מרים דכמו שהוא בנאו בבירה לא חשיב שינוי מעשה אבל הכא דאגדו הרי חשיב שינוי מעשה בהדי שינוי השם וקני אע"ג דהדר למלתיה וא"ת ועוצבא דהתם (דף סו:) כיון דליתא בה קילוע ואין בה אלא מחשבה א"כ שינוי השם בידיה חוזר לברייתו הוא ואמאי קני וי"ל דהתם איכא יאוש בהדי שינוי השם דהיכא דליכא יאוש אין מחשבה מטמאתו כדקתני לפי שלא נתייאשו הבעלים ועדיף שינוי השם החוזר דקני עם יאוש כדאשכחן גבי עוצבא משינוי מעשה החוזר לברייתו דאפילו עם יאוש לא קני כדמסיקנא הכא והשתא ניחא הא דקאמרינן התם שינוי השם כשינוי מעשה דמי דהיכי דמי להדדי והלא שינוי מעשה לחודיה בלא יאוש קני כדמוכח בכמה דוכתי במרובה (שם דף סו.) ובהגחל קמא (שם דף לג:) ואילו שינוי השם לא קני אלא בהדי יאוש כדמוכח דהיא דעוצבא אלא היינו טעמא משום דעוצבא חוזר לברייתו אבל היכא דלא הדר קני לחודיה דאהיא דגנב עלה ועשה איל עגל ועשה שור פריך התם לעיל (דף סה.) וליקנינהו בשינוי השם ולא יתחייב ארבעה וחמשה ומשני שור בן יומו קרוי שור איל בן יומו קרוי איל משמע דאי לאו הכי קני בשינוי השם לחודיה והשתא יש כמה דיניס בדבר דשינוי מעשה שאינו חוזר וכן שינוי השם שאינו חוזר קני מדאורייתא אע"ג דלא נתייאש ושינוי מעשה החוזר קונה בלא יאוש מדרבנן כדמשמע ברים הגזל קמא (שם דף לד:) וטעמא משום תקנת השבים ושינוי השם דהדר למלתיה בלא יאוש לא קני כלל חוץ מלענין מרים משום תקנת השבים וכל בנין קרקע וכיוצא בו כדמוכח שמעתא דההיא סברא (דף לא.) דלוחא אלמא לא נתייאשה ואמר רב נחמן אין לה אלא דמי עצים וא"ת הא דפריך הכא לקנינהו בשינוי השם מקשי ליה אמתני' דלולב הגזול (לעיל דף כט:) וי"ל דמתני' איכא לאוקמא בשגזלו אגודה דלית ביה לא שינוי השם ולא שינוי מעשה:

מ א מיי' פי"ב מהלכות גזילה הלכה י סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' ש"ס סעיף ה:

רבינו חננאל

וקרקע אינה נגזלת. ואוקימנא בהושענא דאוונכרי גופייהו, אבל בהושענא דבעלי בתים, אפי' היא גזולה אפי' (גזלוה) [גזזוה] אונכרי גופייהו כשירה כו'. ואסיקנא לולב אין צריך אגד. ואפי' מאן דסבר דצריך אגד, [כיון] דאי שרי ליה חוזר לכמות שהיה, אינו שינוי, דקיימא לן שינוי החוזר לברייתו אינו שינוי. ושינוי השם אינו שינוי

הגהות הב"ח

(ה) תוס' ד"ה וקרקע אינה וכו' וקוצר כדלכו ולא ישכור אפילו לאחר המועד. ע"כ פירוש קוצר כדרכו לאחר לאחר ולא ישכור אפילו אפילו ומשך הקצירה עד לאחר המועד וגם לאחר המועד לא ישכור אלא אם כן ביקש ומצא פועלים בשכר הידוע שיקצרו כדרכם שלא ולאי אם לא ישכור פועלים חייבינן משום משהה כלאים בכרם הא לאו הכי לא חייבינן משום משהה כלאים וק"ל: (ב) **בא"ד** בה"ר פטור כגזל קרקע וכו' מכח זה יש לי לחייב בנוטע לתוך:

מוסף רש"י

לולב צריך אגד. לאגוד שלשה המינין כאחד (לעיל יא.).

(ג) [לקמן לא. ב"ק לה.], (לעיל יא: לקמן לג. סנה' פח:), (מהדרין שם) (לעיל יא: לקמן לא. לג. לו.; ד) [עי' תוס' ב"מ סא. ד"ה אלא לאו דגזל וכו'], ה) [לקמן לא.], ו) [ל"ל היכן דף כז:], ז) רש"א,

הושענא קרו לה. על שם שרגילין לאוגדן להושענא בחג: **והמסכך ברשות הרבים.** הא נמי גזל הרבים: **מחלוקת.** הא דפסיל ר' אליעזר כגון שתקף את חבירו בחזקה והוציאו מסוכתו הבנויה בקרקעו של גזל [ט] וכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע: **ור' אליעזר לטעמיה.** דאמר סוכה שאולה אין יוצאין בה בפ' הישן (לעיל מז:) הלכך ממה נפשך זו פסולה: **אי קרקע נגזלת.** כלומר אם יש על הקרקע תורת גזל כשאר מטלטלין לעמוד בחזקת הגזלן: **סוכה גזולה היא.** ור' אליעזר דריש תעשה לך משלך ולא גזולה ולא שאולה: **ואי אינה נגזלת.** וכל הימים ברשות בעליה היא הויא לה שאולה. ופלוגתא היא בהגחל (ב"ק דף קיז:) איכא למ"ד קרקע נגזלת דדרים ריבוי ומיעוט ואיכא למ"ד קרקע אינה נגזלת דדרים כללי ופרטי: **ורבנן לטעמייהו.** דאמרי יוצא אדם בסוכה שאינה שלו בשאולה וס"ל דקרקע אינה נגזלת דרבנן הוא דאמרי בפ' הגחל (שם) דקרקע אינה נגזלת ופליגי עליה דר"א נמי בהא דגזילת קרקע הלכך שאולה היא. וה"ה נמי דה"ל לר"ג למימר דר"א לטעמיה דאמר בהגחל (שם) קרקע נגזלת וסוכה גזולה היא דמייאשי בעלים מינה כשאר מטלטלין דה"ל קרקע בחזקת גזלן ורבנן לטעמייהו דאמרי קרקע אינה נגזלת ושאולה היא אלא אי אמר הכי הוי משמע דמודי ר' אליעזר בשאולה ואנן קיס לן בהישן (לעיל דף מז:) דאף בשאולה פסיל הלכך אמר לה רב נחמן ממה נפשך כלומר א"נ הוה סבירא ליה לר' אליעזר קרקע אינה נגזלת כרבנן אפ"ה פסיל לה משום שאולה: **אבל גזל עצים וסיכך בהן.** אין זו לא גזולה ולא שאולה דקנינהו בשינוי מעשה ושינוי השם ועוד משום תקנת השבים אין לו עליו לסתור את בנינו אלא יחזיר דמים. ודאמרינן בפ' הישן (שם) דמודו רבנן בגזולה לאו בגוחל סוכה המחוברת לקרקע ולא בגוחל ומסכך בהן אלא בגוחל סוכה העשויה בראש העגלה ובראש הספינה דהיא עצמה נגזלת שאינה מחוברת לקרקע ואין עליו להחזיר דמים אלא בנויה דאין כאן משום תקנת השבים שהרי לא טרח עליה לבנותה ולא הוציא עליה יציאות הלכך גזולה היא: **ממאי.** דבגזילת קרקע פליגי ובטעמא דשאולה: **הכא** [ט] **שבחא.** דגזלו ממנה עבדי ריש גלותא עצים וסככו בהן: **לווחה.** לווחה להחזיר לה עצים עצמן: **לאבוהה.** לאבוהה אבינו ילידי ביתו שמנה עשר ושלש מאות: **פעיתא.** קולנית היא זו: **אלא דמי עצים.** דתקנת חכמים היא זו על המרים הגזול שבגלו בבירה שיטול הגוזל את דמיו ולא חייבוהו לקעקע את בנינו מפני תקנת השבים במס' גיטין (ד' נה.): **עבדו רבנן תקנתא.** ליטול דמיו: **מפני תקנת מרים.** ולא אמרינן אין כאן הפסד מרובה ויסתור סוכתו דמלוה משוי ליה כל שבעה כבנין קבע: **פשיטא מאי שנא מעצים.** דאמרן לעיל גזל עצים וסיכך בהן אין לו אלא דמים: **עצים שביחי.** לקנות בדמים שיתן לו זה הלכך משום תקנת השבים לא אטרחוהו לגוחל דהא נגזל מלי מיטרח ומזבן: **ואי חברה בעינא.** הוה ליה כשאר בנין קבוע: **מה אתרוג בעי הדר.** כדכתיב ביה: **לא מקשינן.** לא הוקשו ללמוד זה מזה ולא ניתן לדרוש מעצמו מכל י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן אלא ק"ו: **אבל אתרוג דברי הכל בעי הדר.** דהדר כתיב ביה ולא דרשינן ליה לרבי יהודה אידור לשון יווני כדדרים ליה בן עזאי לקמן (ד' לה.): **לפום.** לשון אסירה כדתנן (מכות ד' כב:) כופת שתי ידיו על העמוד: **אין אוגדין את הלולב.** האי לולב היינו הושענא כולהו שבשה המיניה יחד: **אפילו בסיב.** הגדל סביבות הדקל ונכרך סביביו כעין לולבי גפנים: **ואפילו בעיקרא דדיקלא.** מן הקליפה ואע"פ שאין מראיהן דומה למראה הלולב ובגבד שיהא מאותו המין דטעמא דר' יהודה התם לאו משום דבשר לולב **צריך אגד.** הלכך כל הנאגד עמו הוי מן המלוה ונמצא עובר בבל תוסיף אם יאגד מין חמישי: **פרים.** קורוני"א: **כמושים.** פלצידי"ש:

אי קרקע נגזלת. אמת הוא דר' אליעזר סבר כן דשמעינן ליה הכי בהגחל בתרא (ב"ק דף קיז:) אלא רואה ליישב דבריו בכל ענין: **אבל** גזל עצים וסיכך בהן. אין זה לא גזולה ולא שאולה דקנינהו בשינוי מעשה ושינוי השם ועוד משום תקנת השבים אין לו עליו לסתור את בנינו אלא יחזיר דמים והא דאמרינן בפרק הישן (לעיל דף מז:) דמודו רבנן בגזולה לאו בגוחל סוכה המחוברת לקרקע ולא בגוחל עצים וסיכך בהן אלא בגוחל סוכה העשויה בראש העגלה או בראש הספינה [ט] והיא עצמה נגזלת שאינה מחוברת לקרקע ואין עליו להחזיר דמים אלא בנויה דאין כאן משום תקנת השבים שהרי לא טרח לבנותו ולא הוציא עליו יציאות הלכך גזולה היא כך פי' בקונטרס ועל חנם דחק דמדכתיב לך דממעטינן גזולה בפרק הישן (לעיל דף מז:) וגזל עצים וסיכך בהן שינוי החוזר לבריותו הוא ומדאורייתא לא קני ומשום תקנת מרים היינו מדרבנן וקרא מיתוקס מדאורייתא ואפילו [ט] [מדרבנן] בלא עגלה וספינה איכא לאוקומיה קרא כגון בראובן שבנה סוכה בחצרו של שמעון [ב] מדעתו ובא שמעון ותקף את ראובן והוציאו מסוכתו דאין עליה תורת שאולה [ג] כיון דלא קיימא בראשותו של ראובן ולא דמיא לגזל עצים דמיא דקא מיתוקס לאו בגוחל סוכה המחובר לקרקע ולא בגוחל עצים וסיכך בהן אלא בגוחל סוכה העשויה בראש העגלה או בראש הספינה [ד

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה ח סמג עשין מד טור ש"ע ת"ח סי' תרמט סעיף ג:

טו ב מיי' שם הלכה ג וסמג שם טוש"ע ת"ח סימן תרמה סעיף ז:

טז ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ט:

הואיל ואמר ר' יהודה לולב צריך אגד אי מייתי מינא אחרינא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. תימה כ"ם לרבנן דמשמע לעיל דלר' יהודה משום דצריך אגד אי אגיד ליה ממין אחר הוה ליה חמשת המינין אבל לרבנן דאין צריך אגד לא דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי והכי נמי אמרינן בהדיא בפ' אלו הן הנחנקין (סנהדרין דף פח:) גבי כל המוסיף גורע דאי סבירא לן לולב אין צריך אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי וי"ל דהכא מיירי בשנותן אותו חוץ לאגד לר' יהודה[1] ואי"ת א"כ לא יחשב תוספת האי מינא אחרינא דקמייתי כמו לרבנן דלעיל דאין צריך אגד וי"ל דלא דמי דכשיאגדו שלא במינו אין לו ליחשב כמוסיף משום דאין זה כדרך גדילתן ומיניס שבלולב בעינן כעין גדילתן כדלקמן (דף מה:) אבל לרבי יהודה דבעי אגד יש לו ליחשב כמוסיף באגודתו דכל אגוד שלא כדרך גדילתו והכא אפילו לרבי יהודה קאמר[2] דמייתי מינא אחרינא ונקט ליה כדרך גדילתו דאפילו חוץ לאגד חשיב כמוסיף וכ"ש לרבנן והא דקאמר בסנהדרין (דף פח:) למ"ד אין צריך אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי היינו לענין דאין זה כל המוסיף גורע דלעולם ידי מצוה יצא אלא דעובר על בל תוסיף והשתא ניחא דת"ק דר' יהודה דקתני ד' מיניס שבלולב אין מוסיף עליהן ומשמע היינו רבנן בר פלוגתייהו דלא בעו אגד ואפ"ה איכא בל תוסיף והיינו כגון דנקיט ליה דרך גדילתן:

הירוק בכרתי. משמע שמרלהו כלבע שקורין[3] ויר"ד בלע"ז והיא דברכות משמע קצת שדומה לאירנד"א בלע"ז דתנן התם פ"ק (דף ט:) משיכיר בין תכלת לכרתי משמע דמעט משונין זה מזה ובמנחות פ' התכלת (דף מג:) אמרינן דתכלת דומה ליס ויס דומה לרקיע וזהו כעין לבע שקורין[4] אירנד"א בלע"ז אבל בירושלמי משמע שהוא לבע ויר"ד כעין עשבים דאהניא דבין תכלת לכרתי מסייס ליה תכלת דומה ליס ויס דומה לעשבים ועשבים לרקיע ובפרק אלו טריפות (חולין דף מז:) משמע דירוק דמי לחלמון של בילה שהוא כעין לבע[5] יאל"ה בלע"ז דאמרינן כגון ביעתא טרפה ופריך אלא ירוקה דכשרה היכי דמי ככרתי וכן משמע בתוספתא דנגעים[6] שדומה לשעוה דתניא ירוק שבירוקים ר' אלעזר אומר כשעוה וכחורמל סומכוס אומר ככנף טווס[7] וכחרוב של דקל וכן משמע בפ' ב' דנדה (דף יט.) גבי ה' דמים טמאים בשה אא"כ נוטה למראה אדמומית ובכל הצבעים שזכרתי אין בהן נוטה למראה אדמומית אלא לבע יאל"ה בלע"ז וקרא נמי מוכיח שהוא הנקרא ירוק דכתיב (תהלים סח) ואברותיה בירקרק חרוץ וכספר המחברת פי' מנחם שהוא שהב הבא מן החוילה ודומס פי' חרוץ זה אבן טובה ופלוגתא דאמוראי היא דאמרינן בברכות (פ' מ"ג) אקרא דוירק את חניכיו ריש לקיש אמר שהוריקן באבנים טובות ומרגליות כמה דאת אמרת ואברותיה בירקרק חרוץ פי' שלא יהו להוטין אחר הממון ויתעסקו בהלכה דבלא נפשות ר' לוי אומר בפרשת שוטרים הוריקן כמה דאת אמרת מי האיש הירא ורך הלבב כלומר מעבירות שבידן ונתביישו במה שהוזקקו לחזור ואמרינן בשילהי ד' נדרים (ד' לב.) וירק את חניכיו רב ושמואל חד אמר שהוריקן בתורה בפרשת שוטרים וחד אמר שהוריקן בזהב פי' קרא דבירקרק חרוץ קדרים וזהב דומה לבע יאל"ה[8] ומיהו אתרוג עיקרו דומה לשעוה ואותם אתרוגים הבאים לפנינו ירוקים ככרתי כשרים אפילו לר' יהודה כשחוזרים למראה שאר אתרוגים אפילו בתלוש לאחר ששהו בכלי זמן מרובה דולאי גמר פרייס: **שיעור** אתרוג קטן. אין זו פלוגתא לאתרוג הבוסר דפליגי בה ר"ע ורבנן לקמן בפירקין (ד' לו.) דהא אפילו גדול כאגוז וכביצה פסול ליה ר"ע[9] משום דלאו בר זריעה לטעם אחד ולפי טעם שני משום דבעי הדר והאי דהכא אפילו לא בעי הדר פסיל ליה משום דלא גמר פירא ולא כמו שפי' בקונטרס לקמן אתרוג הבוסר כפול הלבן דההוא שיעורא אתמר גבי ענבים דבגמר בישולם נמי קטנים הם אבל אתרוג שהוא פרי גדול אפילו יותר מכביצה לא בוסר הוא כשסופו ליגדל יותר הרבה והכא בשאין סופו ליגדל יותר דאפילו ר"ע דפסיל התם הכא מכשיר בכאגוז למר וכביצה למר דחשיב גמר פרי אבל פחות מכאן לא חשיב גמר פרי אע"פ שאין סופו ליגדל יותר דיש דברים הרבה שלעולם לא יבואו לידי בישול פרי ומצוי הוא בענבים שיש מהם שלעולם בוסר עוד יתכן דאפילו רבנן דמכשירי התם פסלי הכא בפחות מכאן לאתרוג הבוסר חשיב פירא טפי וכפ"ק דמעשרות בירושלמי תני אתרוג הבוסר ר"ע אומר פרי וחכמים אומרים אינו פרי: **דבר** הדר באילנו משנה לשנה. ק[10] בן עזאי הוא דדרש הכי לקמן בפירקין (ד' לה.) ויש שם דרשות אחרות: ר[11] **של** אשרה ושל עיר הנדחת פסול. בסוף כיסוי הדם (חולין ד' פט. ושם) דאמר רבא מצות לאו ליהנות ניתנו ומכסין בעפר עיר הנדחת ופריך מהא דתניא שופר של ע"ז אם תקע לא יצא ולולב של ע"ז אם נטל לא יצא הוה מצי לאקשויי ממתניתין דקתני של אשרה פסול אלא ניחא ליה לאתויי מברייתא משום דאסיק מעיקרא גבי לולב ושופר תקע יצא נטל יצא: **באשרה** דמשה דכתותי מיכתת שיעוריה. וכן ברייתא בסוף כיסוי הדם (חולין ד' פט. ושם) דאם נטל לא יצא וכן צריך לתרץ אשופר דקתני התם תקע לא יצא ובפ' ראוהו ב"ד (ר"ה ד' כח. ושם) בשופר של ע"ז לא יתקע ואם תקע יצא וכן בפ' מצות חליצה (יבמות ד' קג: ושם) אמר רבא בסנדל של ע"ז חליצתה כשרה ולא אמרינן דמכתת שיעוריה דהנהו בע"ז דנכרי דיש לה ביטול וההוא דקתני לא יצא בע"ז דישראל שאינה בטילה עולמית וא"ת ע"ז דנכרי נמי מדאגבהה קנייה ועשה של ישראל כדאמרינן בפ' כל הצלמים (ע"ז ד' מב.) גזרינן דלמא מגבה לה והדר מבטל לה וי"ל כגון שהגביה על מנת שלא לקנות דהא

בבני כרכין שהיו מורישין את לולביהן לבני בניהן אמרו[6] (להם) משם ראיה אין שעת הדחק ראיה קתני מיהת רבי יהודה אומר אף יבשין כשרין מאי לאו אאתרוג לא אלולב אמר מר כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן פשיטא מהו דתימא הואיל ואמר רבי יהודה[7] לולב צריך אגד ואי מייתי מינא אחרינא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי קמ"ל אמר מר לא מצא אתרוג לא יביא לא רמון ולא פריש ולא דבר אחר פשיטא מהו דתימא לייתי כי היכי שלא תשכח תורת אתרוג קמ"ל זימנין דנפיק חורבא מיניה דאתי למסרך ת"ש אתרוג הישן פסול ורבי יהודה מכשיר תיובתא דרבא תיובתא ולא בעי הדר והא אנן תנן[8] הירוק ככרתי רבי מאיר מכשיר ורבי יהודה פוסל לאו משום דבעי הדר לא משום דלא גמר פירא תא שמע[9] שיעור אתרוג קטן רבי מאיר אומר כאגוז ר' יהודה אומר כביצה לאו משום דבעי הדר לא משום דלא גמר פירא ת"ש[10] ובגדול כדי שיאחזו שנים בידו אחת דברי ר' יהודה רבי יוסי אומר אפילו אחד בשתי ידיו מאי טעמא לאו משום דבעי הדר לא כיון[11] דאמר[12] רבה לולב בימין ואתרוג בשמאל זימנין דמחלפי ליה ואתי לאפוכינהו ואתי לאיפסולי ואלא לרבי יהודה הא כתיב הדר ההוא[13] הדר באילנו משנה לשנה: של אשרה ושל עיר הנדחת: ושל אשרה פסול והאמר רבא[14] אלולב של ע"ז לא יטול ואם נטל כשר הכא באשרה דמשה עסקינן[15] דכתותי מיכתת שיעוריה דיקא נמי דקתני דומיא דעיר הנדחת שמע מינה: נקטם ראשו[16] אלולב כפוף לא שנו אלא נקטם[17] אבל נסדק כשר ונסדק כשר והתניא[18] אלולב כפוף קווץ

בתחת מידיו עד שיחליף ואי הוה גדול יותר מדאי שמא יפול מידיו ויפסיל שיאכע בו נקב: **שניס בידו אחת** גרסינן. ב' אתרוגים בידו אחת שבמקום הא' יאחז הלולב כשיהפכן: **הדר באילנו משנה לשנה.** מהכא שמעינן דאתרוג אמר קרא שאין פרי אחר עושה כן: **לולב של ע"ז.** ששמשו בו לע"ז לכבד לפניה קרקע אי נמי שעבודתה בלולב להעבירו לפניה או לזרקה בו: **לא יטול.** דמאיס לגבוה: **ואם נטל כשר.** ואע"ג דאיסורי הנאה הוא דמצות לאו ליהנות ניתנו כלומר אין קיום מצות הנאת הגוף אלא עבודת עבד לרבו: **באשרה דמשה.** אותם שהיו בשעת כיבוש א"י שהצריכן הכתוב שרפה בכתיב (דברים יב) ואשריהם תשרפון באש ולולב צריך שיעור והאי כמאן דמיכתת שיעוריה כיון דלשרפה קאי: **נסדק.** נסדקו ראשי העלין: **כפוף.** ראשו כפוף כאגמון דומות לאיש גבן והזקן שראשיהן שחין וכפופין למטה: קווץ

רבינו חננאל

בשאר מיני לולב בלבד, אבל באתרוג אפי' ר' יהודה מודי דבעינן הדר, והיבש פסול. אמר מר ארבעת מינין שבלולב, כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן. פשיטא, מהו דתימא הואיל ואמרו [חכמים] לולב בין אגוד ובין שאינו אגוד[6] כשר, הלכך לא צריך אגד, האי יתירא דמוסיף על אלו הארבעה לחודיה קאי ולא מיפסיל ביה, קמ"ל דפסיל, אין מוסיפין עליהן ואין פוחתין מהן. **לא מצא אתרוג לא יביא פריש ולא רמון ולא דבר אחר.** פשיטא דאתרוג בעינן, כדקיימא לן דאתרוג הוא פרי עץ הדר שכת'[וב]. איצטריך מהו דתימא לא מצא אתרוג לייתי דבר אחר, כי היכי דלא לישתכח תורת אתרוג, קמ"ל דלא. מאי טעמא חיישינן דלמא אתי למיסרך ואע"ג דאיתיה לאתרוג מייתי דבר אחר, אמרי האי כי האי זה פוטר וזה פוטר ונפיק מיניה חורבא, הילכך אסיר דבר אחר זולתי אתרוג. **איני** דר' יהודה בעי הדר באתרוג, והתניא בהדיא אתרוג יבש פסול, ור' יהודה מכשיר. תיובתא דרבא תיובתא. **ואסיקנא** האי דפסיל ר' יהודה בהירוק ככרתן, ובקטן שהוא כאגוז, לאו משום דבעי הדר, אלא משום דלא גמר פירא. והאי דבעי ר' יהודה באתרוג גדול כדי שיאחזו שניהן, האתרוג והלולב בידו אחת. לאו משום דבעי הדר, אלא משום דאית ליה הא דרבא דאמר לולב בימין ואתרוג בשמאל, זמנין דשקיל לולב בשמאל ובעי לאהדוריה לימין, ואם האתרוג גדול מזה השיעור דלמא בעידנא דמחליף

הגהות הב"ח

(א) גמ' כיון דאמר רבא אתרוג בשמאל ולולב בימין זימנין: (ב) תוס' ד"ה הואיל וכו' לר' יהודה קאמר דאי מייתי מינא:

מוסף רש"י

משם ראיה. בתמיה (לעיל כח.). **ככרתי.** כרישים פור"ש (לקמן לד:). **ובגדול.** שלא יהא גדול יותר מדי (שם).

רבינו חננאל (המשך)

ליה משמאליה לימיניה נפיל מידיה ומפגים ואתי לאיפסולי, לפיכך מצריך להיות שיעור נטילת שניהם בידו אחת. **והאי** דכתי' באורייתא הדר, דדיש ביה ר' יהודה פרי הדר באילנו משנה לשנה, ומאי ניהו אתרוג. ירושלמי היבש פסול, דכתיב לא המתים וגו'. תני בשם ר' יהודה היבש כשר, שהרי בכרכי הים מורישין לזולביהן] לבניהן. אמרו לו, אין למידין מן הדחק. בענן קומי ר' בון, מה בין קטום[3] ליבש הצוציתו, אמר להן זה הדר וזה אינו הדר. של אשירה. אוקימנא באשירה דמשה, דלשרופה קאי. אבל שאר אשירות לא יטול, ואם נטל כשר. **נקטם ראשו פסול.** אבל אם נסדק ולא נפרד כשר, והאי דתניא

---

[1] ג' רבינו הלוי הופך גם בתוס' סנהדרין פח ע"ב ד"ה לי בשם רבינו ע"ש.

[2] בירושלמי איתא קתמא מהו בינו לינם ומפרש רבינו דקאי על האיבעיא דיבש ליאיתו מהו וכן פי' הפ"מ שם ולא הסק"ע.

[3] [ל"ל לוז], [3] [לקמן לג. ר' יהודה אומר אגוד כשר שאינו אגוד פסול וש"נ], [4] לקמן לד:, [5] [שם], [6] [שם], [7] לקמן לז:, [8] [לקמן לה.], [9] תוס' פט. ע"ש, [10] [עי' תוס' לקמן לה. ד"ה לפי], [11] בס"א: רבא, [12] [וע"ע תוס' סנהדרין פח: ד"ה לי שכתבו גירסת ר"ח בשוגים הכא], [13] וכל"ל גרי"ן, [14] וכל"ל בלוי"ש, [15] בל"ל בגל"ב, [16] [פרק ח], [17] [בתוספתא איתא וכחוקן], [18] [וע"ע תוס' חולין מז: ד"ה אלא ירוקה], [19] [לקמן לו. ומע' המסר"מן], [20] גי' רש"ל ר' אבהו, [21] [שיך לעיל במשנה כט:],

קווץ. שיולאין בסדרה שלו עוקלין כמין קוצין: **עקום דומה למגל.** חדא מלתא היא: **חרות.** קשה שנעשה חריות שכן דרך הלולב עליו נוסרים בימות הגשמים והסדרה מתקשה ונעשה עץ: **דומה לחרות.** התחיל להתקשות ועדיין לא נעשה עץ: **אמר רב פפא.** הא דקתני סדוק פסול לאו שנסדקו ראשי עלין או שדרה: **אלא דעביד כי הימנך.** פוילפו"ר של ברזל של סופרים שיש לו שני ראשים וראשו א' מפולל כך גדל הלולב כמין שתי שדרות מחלית עלין לכאן ומחלית עלין לכאן: **לאחריו.** שנעקס לצד שדרה: **מלפניו.** לצד שכנגד השדרה. שדרה זהו צד העשוי כשדרה של בהמה שהצלעות והחוליות מחוברין בה מכאן ומכאן וממלעה חלק ועולה כמקל: **דסליק בחד הולא.** שכל עליו מצד אחד: **כי חופיא.** אשקוד"א שבו מכבדין את הבית ועושין אותה מעלין של לולב התלושין מהשדרה ואוגדין מהן הרבה ביחד: **דאיפרוד איפרודי.** ראשיהן נפרדין כענפי דקל ואין [1] מצומצמין עם השדרה אבל מלמטה הן מחוברין בה: **נחלקה התיומת.** שני עלין עליונים אמצעיים ששם השדרה כלה נחלקו זה מזה ונסדקה השדרה עד העלין שלמטה מהם: **תיומת.** לפי שמדובקין כתאומים: **חרופא.** ענף הדקל משנתקשה שתי שניים ושלש ויולאין בו לולבין הרבה שנשרו עליהן ונתקשו גם הם ונעשו עץ זה פונה לכאן וזה פונה לכאן כענפי שאר אילנות: **בעינן רפוס.** שאם היה פרוד יכפתנו והרי זה פרוד ואין אתה יכול לכופתו שיהו ענפיו הפרודים כאן וכאן נכפתים ומתמעכים אצל אביהם שהן מחוברין בו לפי שקשין הן: **ואימא אופפא.** אשטיל"א מעיקר הדקל שהוא חלק ואין ענף יולא ממנו לכאן ולכאן שאין לך כפות הימנו: **רפוס.** משמע שפרוד מתחלה ואתה כופתו: **ואימא כופרא.** היינו נמי עץ כעין חרותא אלא עדיין בן שנה או שתי שניים ולא נתעבה עלו ואתה יכול לכפות ענפיו על ידי אגוד ולזקפן למעלה לאוגדן עם אביהן: **דרליה דרכי נועם.** ואלו עשוין כקוליס ויולאין בהן עוקלין הרבה ומסרטין את הידים: **תרתי כפי דתמרי.** תמרים עצמן דרכן להיות הרבה תלוין ביחד במכבדות שלהם וקורין להם כף טרוק"א: **כפא כתיב.** חדא: **כף קרי ליה.** וכי כתיב כפת על שם כפות אם פרודה ואין לשון זה נופל אלא על [עלין] הלולב: **ליני הר הברזל.** לולבין שלהן העלין מועטין בשדרה מרוחקין זה למעלה מזה הרבה ועוד שקטנים הן לארכן ופעמים שאין מגיע ראשו של עלה זה לעיקרו של זה: ואיכא

[1] הוא כלי שיש בו שני ראשים וכן לולב שאני הולין העליונים שהן תיומת אם נפרדו זה מזה. עיון בערך המנקן], [2] [נ"ק ט.], [3] [בב"ק איתא ר' מתון], [4] נ"ק ט:, [5] [לעיל לא.], [6] ס"א מתמעך, [7] גי' מהר"ם ומיהו על כרחך, [8] [וע"ע תוס' לקמן לג ע"א ד"ה נקטם ותוספות ע"ז מז. ד"ה אסרה],

תורה אור השלם

1. וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְערְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים: ויקרא כג מ
2. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם: משלי ג יז

גליון הש"ס

תוס' ד"ה **באשרה דמשה** וכו' חליצתה בשרה ולולב ביו"ט שני. עי' עירובין פ ע"ב תד"ה אבל קוליה:

מוסף רש"י

התיומת. כף תומר המצלצלי העליון תיומת היא (ב"ק צו.). **כפות.** לשון אסיפה, כדתנן (מכות כב:) כופת שתי ידיו על העמוד (לעיל לא.). **כופרא.** חריות של דקל שיש בהן עוקלין כעין קוליס (כתובות י.).

[א]קווץ סדוק עקום דומה למגל פסול חרות פסול דומה לחרות כשר אמר רב פפא [ב]דעביד [ג]כהימנך עקום דומה למגל אמר רבא [ד]לא אמרן אלא לפניו אבל לאחריו ברייתיה הוא אמר רב נחמן [ה]לצדדין כלפניו דמי ואמרי לה כלאחריו דמי ואמר רבא [ו]האי לולבא דסליק בחד הוצא בעל מום הוא ופסול: [ז]נפרצו עליו כו': אמר רב פפא נפרצו דעביד כי חופיא נפרדו דאיפרוד אפרודי בעי רב פפא [ח]נחלקה התיומת מהו תא שמע דאמר [ט](ר' יוחנן) אמר ר' יהושע בן לוי ניטלה התיומת פסול מאי לאו הוא הדין נחלקה לא ניטלה שאני דהא חסר ליה איכא דאמרי אמר [י](ר' יוחנן) אמר ריב"ל [יא]נחלקה התיומת נעשה כמי שניטלה התיומת ופסול: ר' יהודה אומר: תניא [יב]ר' יהודה אומר משום ר' טרפון [1]כפות תמרים כפות אם היה פרוד יכפתנו אמר ליה רבינא לרב אשי ממאי דהאי כפות תמרים דלולבא הוא אימא חרותא בעינא כפות וליכא ואימא אופתא כפות מכלל דאיכא פרוד והאי כפות ועומד לעולם ואימא כופרא אמר אביי [2]דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום כתיב אמר ליה רבא תוספאה לרבינא ואימא תרתי כפי דתמרי כפת כתיב ואימא חדא לההוא כף קרי ליה: ציני הר הברזל כשרה. [יג]אמר אביי לא שנו אלא שראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה אבל אין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה פסול תניא נמי הכי ציני הר הברזל פסולה והא אנן תנן כשרה אלא ש"מ כאביי שמע מינה ואיכא

דמשה אלא משום דקתני דומיא דעיר הנדחת ואפילו בי"ט שני ור"מ מפרש דכולהו בע"ז דנכרי וכאן קודם ביטול וכאן לאחר ביטול ולאחר ביטול נמי לכתחלה לא יטול ולא יתקע דמאים לענין מצוה לפי שהיה עליו שם ע"ז וכן לא תחלוץ בו לכתחלה ואפילו אם תימצי לומר דשרי לכסות לכתחלה בעפר ע"ז כמו בשל עיר הנדחת לא דמי כיסוי לחליצה והא דמשני הכא באשרה דמשה ולא משני בדנכרי וקודם ביטול משום דמשנקלץ הלולב מן הדקל נתבטל ובפרק מצות חליצה (יבמות ד' קג:) מפליג בין סנדל של ע"ז לסנדל של תקרובת ע"ז לתין לו ביטול ולא מפליג בשל ע"ז גופיה בין קודם ביטול בין לאחר ביטול אגב אורחיה קא משמע לן דתקרובת ע"ז אינה בטילה עולמית ובההיא דראוהו בית דין קשה טפי דמפליג רבא התם בין שופר של ע"ז לשופר של עיר הנדחת דבשל ע"ז גופיה היה יכול לחלק בין קודם ביטול בין לאחר ביטול [1] ועל כרחך צריך לאוקומה לאחר ביטול כפירוש ר"ת לפמ"ש שם בדוב ספרים רב יהודה דאי קודם ביטול הא רב יהודה דאמר התם לעיל בשופר שלמים לא יצא דמצות ליהנות ניתנו ומיהו צריך לומר דמ"מ רבא גרס ולא רב יהודה דהא מפרש התם טעמא דשופר של עיר הנדחת לא יצא משום דכתותי מיכתת שיעוריה ולרב יהודה הוה ליה למימר משום דמצות ליהנות ניתנו ומיהו קשה דבפרק כל הצלמים (ע"ז ד' מז.) בעי ר"ל המשתחוה לדקל לולבו מהו למצוה ומסיק רב דימי באשרה שבטלה קמיבעיא ליה יש לחוי אבל מצות או אין לחוי אבל מצות ומוכחא מלתא דשום אמורא לא פשיט ליה הא מלתא דבעי למיפשטא מדרבי יוחנן ומדרב פפא ומשני דרב

פפא גופיה קמיבעיא ליה וקיימא בתיקו והשתא לפי' ר"ת הא אשכחן רבא דאמר הכא אם נטל יצא אלמא אין לחוי אפילו לקולא ומיהו י"ל דהא [דאמר רבא] דיצא כשבטלה מערב י"ט והא דמיבעי לן אי יש לחוי כשבטל בי"ט דאז שייך לחוי כדמוכח לקמן בפירקין (דף לג.) דבעי ר' ירמיה נקטס ראשו מערב י"ט ועלתה בו תמרה בי"ט אבל עלתה בו תמרה בערב י"ט לא חשיב לחוי והוא הדין בבטלה מערב יו"ט ולגישנא קמא דפריסית דע"ז דנכרי אפילו בלא ביטול יוצא כגון בי"ט שני דלא בעי לכם קשיא דהתם באשרה דנכרי מיירי דיש לה ביטול ואפילו הכי משמע דלא יצא מדחשיב לה לחוי וכי תימא דבי"ט ראשון הוא דחשיב ליה לחוי לפי שלא היה שלו קודם ביטול א"כ מי שנתנו לו לולב בי"ט לא יצא ואע"ג דלא דמי כולי האי דשל ע"ז אין תקנה בשום ענין מ"מ כיון דמשום איסור ע"ז דאיכא השתא לא מיפסיל אין לנו לחושבו לחוי מחמת שאינו שלו וגרשה לפרס דרבא שרי אפילו בע"ז של ישראל ובאילן שנטעו ולבסוף עבדו וכרבנן דפליגי עליה דרבי יוסי בר' יהודה בפרק כל הצלמים (ע"ז דף מח.) דשרו להדיוט אלא אם כן נטעו מתחלה לכך דדרשינן תחת כל עץ רענן אלהיהם ולא עץ רענן אלהיהם אם נטל יצא דשרי להדיוט ולכם קרינא ביה ומתניתי' דשל אשרה פסול כשנטעה מתחילה לכך והיינו אשרה דמשה דבהיא מוקי רבנן קרא דואשריהם תשרפון באש (דברים יב) דאסור אפילו להדיוט ובעיא דכל הצלמים באשרה דנכרי דנטעה מתחלה לכך ואח"כ בטלה אם יש לחוי או לא מיהו לגישנא קמא דהתם דקאמר כי תיבעי לן באילן שנטעו ולבסוף עבדו ואליבא דרבנן דשרו להדיוט מהו לענין מצוה מאים כלגבוה או לא הוה מצי למיפשטא מדרבא מדקאמר אם נטל יצא אלא רבא סבירא ליה כרב דימי דמסיק דיש לחוי קמיבעיא ליה אבל בהא פשיטא ליה דילא וא"ת תיפשוט דאין לחוי ממתניתין דענביו מרובין מעליו ואם מיעטן בשר ואין ממעטין בי"ט ואמר בגמרא הא עבר ולקטן בשר היכא דאשאור מאתמול דלא פסלינן ענביו מרובות אלא בשאורות אבל ירקות לא וכי אשאור מאתמול לחוי מעיקרא בתחלת י"ט לא הוי לחוי אלמא אין לחוי אבל מצות וי"ל דשאני התם דבידו לתקן דנהי דאסור למעט מ"מ בידו למעט אבל גבי ע"ז אין בידו לבטל דאין ישראל מבטל ע"ז של נכרי[יא]: **נקטם** ראשו.

פירושו בריש פירקין: **קווץ.** פי' בקונטרס שיולאין בסדרה שלו עוקלים כמין קוליס ובערוך פירש ענין למיתה:

דעביד כי חופיא. פירושו בתמי': **נחלקה** התיומת. לא מיירי שנסדקו בראשו עלין שברראש הסדרה דכולהו הכי איתנהו אלא כדפירש בקונטרס שני עליו עליונים אמצעיים ששם הסדרה כלה נחלקו זה מזה ונסדקה הסדרה עד העליים שלמטה ובה"ג פי' נחלקה התיומת ההוא גבא דהוצא היכא דדביקו אהדדי ההוא דמתייס בהו ומשוי להו חד אי כנפרלו עליו דמי פסול אי כנפרדו עליו דמי כשר: **דרכיה** דרכי נועם. רבא לא היה שם משום הכי לא מייתי הכא קרא דהתמת והשלוס כדלקמן: **כפת** כתיב. בהאי כולי עלמא מודו דיש אם למסורת וצריך טעמא: [עי' מה שתירלו בפסחים לו. ד"ה עוני קרינן ביה וכו' וע"ע תוס' לעיל ו: ד"ה ור' שמעון]: שדרו

יז א מיי' פ"ח מהל' לולב הל' ג טור ש"ע ת"ח סימן תרמ"ה סעיף ח:
יח ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ז:
יט ג ד מיי' שם טור ש"ע שם סעיף ח:
כ ה מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ג:
כא ו מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ב:
כב ז מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ג:
כג ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:

לעזי רש"י

פוריצפו"ר (פוינטו"ר). מַסְרֵט (בעל שני חודים). אישקוב"א. מטאטא. אישטיל"א. גזיר-עץ (מעצם הגזע). טרוק"א. אשכול.

רבינו חננאל

סדוק פסול, דעביד כי המנך. המנק בלשון ערבי לבד אשיין, וזה צורתו.

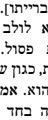

עקום בין מלפניו בין מצדדיו פסול, ואינו כשר אלא אם עקמומיתו מאחריו (דהיינו) בלבד [דהיינו כברייתו]. וכן הלכה. **תניא** לולב כפוף כורע חרות פסול. אבל דומה לחרות, כגון שנפרדו עליו, כשר הוא. **אמר רבא** לולב העולה בחד הוצא, כלומר אין הוצין עולין מזה הצד ומזה הצד, בעל מום הוא ופסול. **נפרצו** עליו פסול. שנתרו מן השדרה והן (הן) תלויין בה. דעביד כי הופיא, פי' ההוצין שבשדרה כשנחתכין מן השדרה, נקראין הופיא, כדגרסינן בהגזול קמא הוצין ועבדינהו הופיא. והוא כעין שבירה מעין פירצה. **נפרדו.** שנפרדו ההוצין כעין פתיחת החריות, ולא ניתק אחד מחבירו, כשר. הלא תראה ששנינו אם היה פרוד יכפתנו, מכלל שהפרוד אין בו אלא כעין פתיחת הוצין בלבד. **אמר ר' יהושע בן לוי נחלקה התיומת,** (פי' שבראש הולב), **נעשה כמי שניטלה ופסול.** פי' תיומת, גבה דהוצא המתיים להו לשני צידי העלה ומשוי להו חד, כי כל אחת כפולה לשנים ותאומה מגבה, אם נפרדו ההוצין זה מזה ועמד כל אחד כשהוא כפול לשנים והתיומות שלהן קיימת, כשר. ואם נחלקה התיומת שלהן הרי הן כאילו נפרצו העלין ופסול.

כד א מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה ח סמג עשין מד טוש"ע ח"מ סי' תרכ סעיף ח:
כה ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:
כו ג טוש"ע שם סעיף ג:
כז ד מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה ח סמג עשין מד טוש"ע ח"מ סי' תרמט סעיף ג:
כח ה מיי' וסמג שם טוש"ע ח"מ סי' תרמו סעיף ו:
כט ו מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף ב:
ל ז ח מיי' שם פ"ז הלכה ג טוש"ע שם סעיף ג:

מוסף רש"י

שדרו של לולב. זהו לד העשוי כשדרה של בהמה, שהחוליות והגלגלות מחוברות בה מיכן ומיכן כמו כן הלולב גדל מחיות ועליו עולין מיכן [ומיכן] ומתגעו חלק ועולה כמקל, ואותה שדרה האמצעית צריך שתהא יוצאה למעלה מן ההדס והערבה טפח לצד מה שהעלין אחוכין למעלה לאחר שכלתה השדרה שאין עוד עלין מדובקין ועולין בו (סידור רש"י סי' רעג). **צריך שיצא מן ההדס טפח.** לצד אורך העלין, שדרה קרי כל זמן שהעלין הולכין ומתחברין ומוסיפין ואחר שכלתה השדרה גוסרין אורך העלין למעלה (נדה כו:). **אימא וכדי לנענע בו.** שלשה טפחים תהא השדרה כנגד אורכו של ההדס וטפח יותר כדי לנענע, דנענע נענוע כולקמן (לז:) מעלה ומוריד מוליך ומביא לעצור רוחות רעות וטלליים רעים (לעיל כט:). **ענביו מרובות מעליו פסול.** דהוה ליה מעומר ולא הדר הוא (לעיל יא:). **ואין ממעטין ביו"ט.** משום שבות שדומה לממתקן כלי ומכשירו (לקמן לג.) דמתקן מנא להכשיר את הפסול (לעיל יא:).

רבינו חננאל

כל לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו כשר. אמר רב יהודה אמר שמואל שיעור הדס וערבה ג' ולולב ד', כדי שיהא לולב יוצא מן ההדס טפח. ואקשינן ממתני' כל לולב שיש בו ג' טפחים וכו'. ומתרצינן אימא וכדי לנענע בו כשר, מר כדאית ליה ומר כדאית ליה. **גופא שיעור הדס וערבה שלשה טפחים ולולב ארבעה, ר' טרפון אומר באמה בת ה' טפחים.** אמר רב הונא שרי ליה מריה לר' טרפון, השתא עבות ג' טפחים שהן חצי אמה לא משכחינן. באמה בת חמשה טפחים, מאילו הטפחים הגדולים שהן הג' טפחים, חצי אמה ושלשה חומשי טפח, מי משכחינן. (באמה בת ה'). [ה] **הא** דרב דימי דאמר באמה בת ששה טפחים עשה אותה [ה'], כלומר חלוק הטפח השישי על ה' טפחים, יבא [ל]כל אחד טפח וחומש טפח, צא מהם ג' להדס וטפח לולב, נשאר מן האמה של ה' טפחים אחד חומש. ואמר שמואל הלכה כר' טרפון דאמר באמה בת ה' [ולמעלה אמר שעור הדס וערבה ג' טפחים]. ושנינן לא דק, אמר ג' ושיעורו יתר. ומתמהינן אימור דאמרינן דלא דק לחומרא, אבל זה לקולא הוא, כי החובה ג' טפחים וג' חומשי טפח כר' טרפון, והוא אמר שיעור הדס וערבה ג' טפחים כחכמים. ומתרצינן לה (כדרבא) [כדרבין] דאמר, אמה בת ה' עשה אותה ששה. פי', אמה (כ)שאמר תנא קמא שיעור הדס וערבה ג', השיב ר' טרפון בתימה, באמה בת ה' טפחים אתה אומר, אינם אלא ג' באמה של ו"ו טפחים. כמה הוו להו לר' טרפון ג'

שדרו של לולב. ברייתא דפ' המפלת (נדה דף כו. וסס) מסייעא ליה לר' פרנך דתני אושעיא זעירא דמן חברייא חמשה שיעורן טפח וקא חשיב שדרו של לולב ושמואל לא חייש דלא מיתניא בי ר' חייא ורבי אושעיא[1]: **צא** מהן שלשה להדם והשאר ללולב. פירש הקונטרס והרביע שהוסף בלולב יהא בטפח (ג) כאלו היש ספרים שכתוב בהדיא וטפח ללולב ובכל ענין שנפרש לא מיתוקמא ההיא [1] [דתניא] (נדה דף כו.) חמשה שיעורן טפח כר' טרפון בטפח ללולב אינו שוה לאחרים[2]: **דולבא.** עץ ערמון קשטניי"ר קלוע הוא כך פי' בקונטרס ובפרק אם אינו מכירין (ר"ה דף כג. וסס) חשיב ליה גבי עשרה מיני אתרוג הן ואומר רבינו תם דאין זה קשטניי"ר שאינו קלוע: **דרכיה** דרבי נועם. והאי מבכרו את הידים כקוליס שראשי עלין עשוין חדין כמחט: **האמת** והשלום אהבו. וזה אינו לא אמת ולא שלום שהוא עשוי לסם המות כך פירש הקונטרס ועל חגם הוזקק לומר טעם בפני עצמו אכל קרא דכל חד שייך אתרוייהו ומתוך פירושו משמע דהילדוף היינו הרדופני בפרק אלו טרפות (חולין דף נח:) אחוזת דס והמעושנת ושאכלה הרדופני שהוא סם המות לבהמה ואי אפשר לומר כן כדמוכח בפ' כל שעה (פסחים דף לט. וסס) גבי מרור דקא חשיב הרדופני גבי ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח והילדוף פסל התם משום דמה מלה מין זרעים אף מרור מין זרעים אלא היינו דלא חשיב לא נועם ולא שלום לפי שראשי עליו חדין ועוקצין את הידים והאי טעמא לא הוי מלי למימר גבי מרור שיכול לכותשו או להסיר עוקציו ולאכול אבל הכא גבי נטילת לולב צריך כל המינים כדרך גדילתן:

תלתא טרפי בחד קינא. שלשה עלין בקן אחד ויוצאין מתוך עוקץ אחד כדפירש בקונטרס וכן פירש תרי וחד שני עלין בעוקץ אחד ועלה אחד מלמטה ועולה ורוכב על השנים וחומרא גדולה הוא דאינו מצוי ושמא בחד קינא מיקרי כשהם סמוכים ודבוקים זה בזה אע"פ שכל אחד בעוקצו [3] (ומיהו) תלתא בקינא חד הוו יתבי כדאמר פרק הכונס (נ"ק דף נח.) שלשה דקליס (ד) בשורה אחת וכמו כן שלשה עלין [4] [אינן] מעוקץ אחד[5]:

ואימא

וליכא ואימא דולבא בעינן ענפיו חופין את עצו וליכא ואימא הירדוף אמר אביי [2]דרכיה דרכי נועם וליכא רבא אמר מהכא [3]האמת והשלום אהבו תנו רבנן קלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת שהו הדס רבי אליעזר בן יעקב אומר ענף עץ עבות עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי אומר זה הדס תנא עץ עבות כשר ושאינו עבות פסול היכי דמי עבות אמר רב יהודה [4]והא דקיימי תלתא תלתא טרפי בקינא רב כהנא אמר אפילו תרי וחד רב אחא בריה דרבא מהדר אתרי וחד הואיל ונפיק מפומיה דרב כהנא אמר ליה מר בר אמימר לרב אשי אבא [5]לההוא הדס שוטה קרי ליה ת"ר נשרו רוב עליו ונשתיירו בו מיעוט כשר ובלבד שתהא עבותו קיימת הא גופא קשיא אמרת נשרו רוב עליו כשר והדר תני ובלבד שתהא עבותו קיימת כיון דנתרי להו תרי עבות היכי משכחת לה אמר אביי משכחת לה באסא

בחד קינא כל שכן דכשר הואיל ונפק מפומיה דרב כהנא: **אבא לההוא.** דתרי וחד הדס שוטה קרי ליה: **רוב עליו.** תרי מכל עבות: אסא

תנא עבות כשר ושאינו עבות פסול. היכי דמי עבות, אמר רב יהודה כגון דקאי תלתא תלתא טרפי בחד קינה. ורב הונא אמר אפי' תרתי וחד. רב אחא בריה דרבה מחזר אתרי וחד, הואיל ונפק מפומיה דרב כהנא. אמר לה מר בר אמימ[מר] לרב אשי, אבא להאי דקאי תרי וחד, הדס שוטה קרי ליה, ולא הוה משכחת ללולב. כדאשכחן בעזרא דכתיב הדס וכתיב עבות, ואמר רב חסדא הדס [שוטה] לסוכה, ועץ עבות ללולב. ת"ר נשרו רוב עליו [ו]נשתיירו בו מיעוט כשר, ובלבד שתהא עבותו קיימת. פירשה אביי

ואיכא דרמי ליה מירמא. למתני' וברייתא ואגב רמיא דידהו אתמר דאמרי לשנויהו: **שפי תמרות.** שני דקליס: **גיא כן הגם.** סמוך לירושלים: **שיהא נוגע יותא למעלה מן ההדס.** כשם שהוא גבוה במינו מכולן: **שדרו.** לצד (ו) שהעלים ארוכים למעלה לאחר שכלתה השדרה שאין עוד עלין דבוקין ועולין בו: **לימא וכדי לנענע.** ומה שיותא למעלה מן האגד הוא המנענע: **למר כדאית ליה כו'.** לשמואל טפח עם עליו ולר' יוחנן טפח שדרה: **מאי נאו בהדי עלין.** ותיובתא דר' יוחנן: **באמה בת חמשה.** קא סלקא דעתיה דהכי קאמר צריך להיות הדס וערבה אמה בת חמשה טפחים: **שרא ליה מריה.** ימחול לו רבותו כלומר צריך הוא לבקש מחילה על דבריו: **עבות שלשה לא משכחינן.** שלשה טפחים אין אנו יכולין למצוא שיהא עבות כראוי קלוע כמין קליעה ודומה לשרשרת כדלקמן ורוב האוכין הדס שוטה הם והוא אומר לנו באמה בת חמשה ומטריח על ישראל: **כי אתא רב דימי.** פרשה לדר' טרפון ואמר דהא דר' טרפון חומרא זוטא היא דאיהו נמי שלשה קאמר אלא שמשער בטפחים גדולים וה"ק ליה לתנא קמא הטפחים האלו יהו גדולים שיהו חמשה מהן ממלאין אמה ביונית שהן ו' טפחים ביונייס: **אמה בת ששה.** חתוך בטפחים גדולים ועשה הימנה חמשה חלקים והכן תשער שלשה להדס וטפח יותר ללולב: **והשאר ללולב.** רבינא[6] שהוספת ללולב יהא בטפח גדול כאלו: **כמה הוו להו.** להדס וערבה תלתא טפחים ביונייס ותלתא חומשי: **לא דק.** שמואל בשיעוריה ונקט שלשה: **אמה בת חמשה טפחים.** ביונייס חלוק אותה לשלשה חלקים בטפחים קטנים והכן שיעור שלשה להדס ואחרבעה ללולב וכבי טרפון לקולא והכי משמע מלתיה בברייתא דקאמר ליה לתנא קמא אותן שלשה טפחים שאנו משערין בהן וסתם שלשה טפחים חצי אמה הן טפחים הללו קטנים יהיו ולא יהו אלא חצי אמה באמה בת חמשה: **לא דק.** שמואל בשיעור (ז) שלשה דסגי בתרי ופלגא כר' טרפון: **מתני' נפרלו עליו.** נשרו: **ענביו.** פרי שבו שדומה לענב: **גמ' ענף עץ עבות.** שכולו ענף שהעץ מחופה בעלין ע"י שהן עשויין בקליעה ושוכבין על אפיהן: **ואימא זיתא.** כולו עלין ארוכים ורלופים ומתוך שהן מרודין מכסין את העץ: **בעינן עבות.** מעשה שרשרת שיהו מורכבין זה על זה: **דולבא.** עץ ערמון קשטניי"ר קלוע הוא אבל אין עליו רלופין לכסות כל עצו: **הירדוף.** כמין קליעה עשויין עליו: **דרכי נועם.** והאי מבכרו בריז את הידים כקוליס שראשי עליו עשויין חדין כמחט: **האמת והשלום אהבו.** וזה אינו לא אמת ולא שלום שהוא עשוי לסם המות: **תלתא תלתא בחד קינא.** שלשה עלין בקן אחד יוצאין מתוך עוקץ אחד: **תרי וחד.** שני עלין בעוקץ אחד ועלה אחד מלמטה ועולה ורוכב על השנים: **מהדר אתרי וחד.** אף על גב דתלתא בחד קינא כל שכן דכשר הואיל ונפק מפומיה דרב כהנא: **אבא לההוא.** דתרי וחד הדס שוטה קרי ליה: **רוב עליו.** תרי מכל עבות:

מסורת הש"ס

ו) עירובין יט. ע"ש, ב) נדה כו., ג) [נעיל כט:], ד) [תוס' פ"ב ה"ט], ה) [בס"ת: רבינו], ו) [וע"ע תוס' נדה כו. ד"ה שדלה], ז) ר"מ, ח) [עי' תוס' שם], ט) גי' ר"מ וכן אי כמר, י) ר"מ, כ) [וע"ע תוספות ב"ק נב: ד"ה גבין],

תורה אור השלם

1. וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְערְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים:
ויקרא כג מ
2. דַּרְכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם:
משלי ג יז
3. כֹּה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמוֹעֲדִים טוֹבִים וְהָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם אֶהֱבוּ:
זכריה ח יט

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שדרו לצד מעלין שהעלים: (ב) ד"ה לא דק וכו' בשיעורא ונקט שלשה לסגי: (ג) תוס' ד"ה לא מהן וכו' בטפח גדול כאלו: (ד) ד"ה מלתא וכו' שלשה דקליס בשורש אחד וכמו כן:

גליון הש"ס

גמ' ואיכא דרמי ליה מירמא. כעין זה לעיל דף מז ע"ב ר"ה דף כו ע"ב ב"ב דף יט ע"ב ולף כו ע"ב:

לעזי רש"י

קשטניי"ר. עץ-ערמון.

רבינו חננאל (המשך)

טפחים באמה בת ו"ו שהן חצי אמה, ולחכמים באלו הטפחים, ג' שיעור [ההדס] חצי אמה ג' טפחים, וג' חומשין. **הכא** אמר שמואל הלכה כר' טרפון דאמר ג' שהן חצי אמה, והתם אמר שיעור הדס וערבה ג' כרבנן, דאמר' ג' באמה בת ה' טפחים שהן חצי אמה וג' חומשין. ושנינן היינו דלא דק שאמר ג' וג' חומשין. והא הלכה היא ג' בלבד, וזהו לחומרא לא דק. ג) ירושלמי תני הדס והערבה ג' ולולב ד', ד) כרב דימי דאמר באמה בת ה' דברי ר' טרפון, וחכמים אומרים באמה בת ו"ו. על דעתיה דר' טרפון פושכין רבריבין, על דעתיה דרבנן פושכין דקיקין. לולב טפח, שדרו של לולב צריך להיות היוצא מן ההדס טפח, שילייא טפח. ת"ר וענף עץ, עץ שענפיו חופין את עצו, הוי אומר זה הדס כו'. ת"ר קלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת זהו הדס. ר' אליעזר בן יעקב אומר עץ עבות, עץ שטעם עצו ופריו שוין, ואיזה זה הדס.

ג) נראה לר"ל כי אתא רב דימי אמר באמה וכו'. ב) אולי ל"ל ולמחכמים בלאו ג' טפחים שהן שיעור חצי אמה בת ג"ש. ג) בכה"י הוספת הירושלמי להלן אחר ד"ה ת"ר נשרו וכו' והעתקתיו כאן מפני הענין. ד) לכאורה היה נראה דנתחלף התיבות כאן ו"ל ולולב ד' באמה בת ה' דברי ר"ע וחכ"א באמה בת ו' על דעתיה וכו' פושכין רבנרבן [כרב דימי לעיל ל"ב ב'] על דעתיה דרבנן וכו' כל"ל.

אסא מצראה. גדל על המיצר של שדה ומתוך שיש לו מקוס פנוי הוא משביח ומצליח. לשנא אחרינא אסא מצראה הדס מצרי: **שלשה בדי עלין לחין.** שלשה בדין ובכל בד ובד שלשה עלין לחין דבבליר משלשה עלין לא הוי עבות: **וכראש כל אחד.** שיהו עלין הלחין בראשי הבדים אבל באמצעם לאו הדר הוא: **ועלתה בו תמרה.** כמין תמרה כעין הגמלא בעלי ערבה פעמים בעלין דבוק כמין פרי ירוק ולובעין בו הנשים לעיפיהם: **ועלתה בו תמרה ביום טוב.** משנאגד דבתלוש נמי סלקא דיה: **יש דחוי אצל מצות.** כלומר[ב] והגת תורת דחוי אצל מצות כשם שהוגת אצל קרבנות דאם נראה ונדחה משנאחט' אמרת ידחה דהו לא הדר חזי הכא נמי הואיל ונדחה כשנקטם הו לא הדר מיחזי בעליית תמרה. והשתא לא דייק בין דחוי מעיקרא לנראה ונדחה דהאי דנקטם מעיו"ט לא נראה מעולם: **כסהו.** אדם לדם חיה או עוף: **לא שנו.** דכסהו הרוח חייב לכסות אצל שחזר ונתגלה: **הואיל ואידחי.** על ידי הרוח מכיסוי של מצוה כדקאמר דכי לא נתגלה פטור מלכסות: **אידחי.** לעולם ואפילו נתגלה: **ואמר רב פפא** גר': **דרב פפא גופיה.** האי דיוקא דרב פפא מיבעיא לי' לר' ירמיה: **מיפשט פשיט ליה.** לתנא דתנא כסהו הרוח חייב לכסות דאין דחוי: **לא שנא לחומרא.** כי הכא דמחייב ליה בכיסוי משום טעמא דאין דחוי: **ולא שנא לקולא.** כי ההיא דר' ירמיה דאי אמרי' אין דחוי הוי כשר ואם יש דחוי הוי פסול ואמרי' אין דחוי ומכשרינן: **או דלמא מספקא ליה.** לתנא ומספיקא לחומרא הוא דמחייב ליה בכיסוי שמא אין דחוי: **אבל לקולא.** כגון לענין תמרה: **לא אמרינן.** אצל פסלינן שמא יש דחוי או אין דחוי: **עבר ולקטן.** לעיניהי הדס שהיו מרודין מעלין ותנן [נג:] אם מיעטן כשר ואין ממעטין ביו"ט משום שבות שדומה למתקן כלי ומכשירו ואם עבר ומיעטן פסול כדמפרש טעמא ואזיל: **סברוה.** רבנן דבי מדרשא דבעו למימר דהך פלוגתא בשם דחוי ואין דחוי היא: **דר"ע.** רבנן ור' אלעזר בר' לדוק: **נולד אין צריך אגד.** ולא שייך ביה עשיה לדוקי טעמא דר' אלעזר דפסל משום תעשה ולא מן העשוי בפסולות וא"נ צריך אגד אפ"ה משום תעשה ולא מן העשוי לא מיפסיל דהא בדידיה לא כתיב תעשה: **ונולד מסוכה לא יליף.** הלכך מהשתא ליכא למיפסליה אצל משום דחוי דכיון שאגדו בפסול ונקרא עליו שם נולד של מצוה בשעת דחוי נדחה לעולם ואע"ג דלא נראה ונדחה הוא אצל דחוי מעיקרא. והאי דנקיט פלוגתייהו במיעטן ביום טוב משום דסתמא בתר דאגדיה הוא דהא ביום טוב לא אגיד ליה ואי לא צריך אגד איצטריך למינקט ביום טוב משום דאי לאו דקדש היום אכתי לא חל עליה זמן מצוה ולא שם מצוה למקרייה דחוי: **ומאן דמכשר סבר.** אין דחוי לענין מצוה אצל לענין קדושה כגון קרבנות: **לא דר"ע לא אמרי' יש דחוי במצוה.** וטעמא דמאן דפסל משום תעשה ולא מן העשוי הוא דקסבר נולד צריך למיגד ושייך ביה עשיה והכא במילף נולד מסוכה פליגי: **יליפין.** בבנין אב הואיל וזה בעשיה וזה בעשיה מה זה ולא מן העשוי אף זה ולא מן העשוי: **ואנוהו.** התנאה[ג] לפניו: **רבינו.** (ג) רב: **במקום א'.** שהענדים כולן ביחד ומיהו מרודין הן על הענין שבכל ההדס: הכי גרסינן **לא שנו אצל במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות כשר אמר ליה רבא שנים ושלשה מקומות הוה ליה מנומר ופסול.** הכי גרסינן לה לקמן לענין עלתה מחזית באתרוג: מנומר

ואימא הכי נמי. תימה מאי ס"ד למיפסליה משום שם לווי מידי הדס כתיב בקרא הא אפי' הילדוף מכשרינן אי לאו משום דכתיב דרכיה דרכי נועם:

נקטם מערב יו"ט ועלתה בו תמרה ביו"ט מהו. אף על פי שבקונטרס הזכיר נראה ונדחה הא דהכא דחוי מעיקרא הוא כיון דבתחלת יו"ט לא חזי כדמוכח לקמן גבי אשחור מעיו"ט ואהי דגבי קדשים פשיטא לן דדחוי מעיקרא הוי דחוי גבי מפריש נקבה לפסחו בפ' מי שהיה טמא (פסחים ד' נח. ושם) וגבי בהמה של שני שותפים בפ"ק דזבחים (ד' יב. ושם) ובפ"ק דקדושין (ד' ז. ושם) גבי מצוה מיבעיא לן וכי תימא הא דאסקינן גבי אשחור תפשוט דדחוי מעיקרא לא הוי דחוי לא דמיין להכא כדפרישנא לעיל דשאני התם דבידו ללקט ואפי' בקדשים מכשירין מה"ט במסכת זבחים פ' כל הפסולין (דף לד: ושם) דתנן גבי קבל הכשר ונתן לפסול יחזיר לכשר ופריך בגמ' וליהוי דחוי ומשני רב אשי כל שבידו לא הוי דחוי ומיהו לא לגמרי דמי להאי דינא דהא נראה ונדחה הוא ולקמן מסקינן דלא תפשוט מיני' נראה ונדחה חוזר ונראה אע"ג דבידו ללקטן וכן בהיא דהפרים קרבן והמיר דת דבידו לחזור ואפילו הכי אמרינן פ"ק דזבחים (ד' יב: ושם) הואיל ונדחה ידחה עוד אמר בזבחים פרק קדשי קדשים (ד' נט. ושם) כל הקדשים שנשחטו עד שלא נפגם המזבח ואח"כ נפגם המזבח פסולין דהואיל ונדחה ידחה אע"פ שבידו לתקן ונריך לחלק בדברים והא דמדמי הכא ההיא דכיסוי הדם דבידו לגלות מכל מקום היה לו לחשבו דחוי הואיל ונפטר מלכסות לא נתחייב להוציאו מן הדחוי כדי לחזור ולכסות והא דמייתי לימא כתנאי מעבר ולקטן הוה מלי לדחויי דמ"ד התם אין דחוי משום דבידו לתקן אבל הכא דאין בידו לתקן[ד] שדמוי[ה]: **והכא** במילף לולב מסוכה הקמיפלגי. והוה מלי לאשמועינן פלוגתייהו בליקטן בהיתר כגון מערב יום טוב ולאחר שאגדן והא דנקט פלוגתייהו בליקטן באיסור כגון ביו"ט לאשמועי' דאפילו הכי חכמים מכשירין דאין דחוי:

שנים

באסא מצראה דקיימי שבעה בחד קינא דכי נתרי ארבעה פשו להו תלתא אמר אביי ש"מ האי אסא מצראה כשר להושענא פשיטא מהו דתימא [ו]הואיל ואית ליה שם לווי לא מתכשר קא משמע לן ואימא הכי נמי ע"ץ עבות אמר רחמנא מכל מקום ת"ר [ז]יבשו רוב עליו ונשארו בו שלשה בדי עלין לחין כשר ואמר רב חסדא ובראש כל אחד ואחד: נקטם ראשו: תני עולא בר חיננא נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר בעי רבי ירמיה נקטם ראשו מערב יום טוב ועלתה בו תמרה ביו"ט מהו [ח]יש דחוי אצל מצות או לא ותפשוט ליה מהא דתנן [ט]כסהו ונתגלה פטור מלכסות כסהו הרוח חייב לכסות ואמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן [י]לא שנו אלא שחזר ונתגלה אבל לא חזר ונתגלה פטור מלכסות והוינן בה כי חזר ונתגלה אמאי חייב לכסות הואיל ואידחי אידחי ואמר רב פפא זאת אומרת אין דחוי אצל מצות דרב פפא גופא מיבעיא ליה מיפשיט פשיט ליה דאין דחוי אצל מצות לא שנא לקולא ולא שנא לחומרא או דלמא ספוקי מספקא ליה לחומרא אמרינן לקולא לא אמרינן תיקו [כ]לימא כתנאי עבר ולקטן פסול דברי רבי אלעזר [ל](בן) צדוק וחכמים מכשירין סברוה דב"ע [מ]לולב אין צריך אגד ואת"ל צריך אגד לא ילפינן לולב מסוכה דכתיב בה תעשה [נ]ולא מן העשוי מאי לאו בהא קמיפלגי דמאן דפסיל סבר אמרינן יש דחוי אצל מצות ומאן דמכשיר סבר לא אמרינן יש דחוי אצל מצות לא דב"ע לא אמרינן יש דחוי אצל מצות [ס]והכא במילף לולב מסוכה קא מיפלגי מר סבר ילפינן לולב מסוכה ומר סבר לא ילפינן לולב מסוכה ואיבעית אימא אי סבירא לן לולב צריך אגד דב"ע ילפינן לולב מסוכה והכא בלולב צריך אגד קא מיפלגי ובפלוגתא דהני תנאי דתניא [פ]לולב בין אגוד בין שאינו אגוד כשר ר' יהודה אומר אגוד כשר שאינו אגוד פסול מאי טעמא דר' יהודה יליף לקיחה לקיחה מאגודת אזוב כתיב הכא [1]ולקחתם לכם ביום הראשון וכתיב התם [2]ולקחתם אגודת אזוב מה להלן אגודה אף כאן אגודה ורבנן לית להו לקיחה לקיחה מאן תנא להא דת"ר [ר]לולב [ש]מצוה לאוגדו ואם לא אגדו כשר מני אי רבי יהודה כי לא אגדו אמאי כשר אי רבנן מאי מצוה קא עביד לעולם רבנן ומצוה משום [3]זה אלי ואנוהו: או שהיו ענביו מרובין: [ת]אמר רב חסדא דבר זה [א]רבינו הגדול אמרו והמקום יהיה בעזרו לא שנו אלא במקום אחד אבל בשנים או שלשה מקומות כשר (ה) א"ל רבא

ואימא הכי נמי. תימה מאי ס"ד למיפסליה משום שם לווי מידי הדס כתיב בקרא הא אפי' הילדוף מכשרינן אי לאו משום דכתיב דרכיה דרכי נועם:

נקטם מערב יו"ט ועלתה בו תמרה ביו"ט מהו. אף על פי שבקונטרס הזכיר נראה ונדחה הא דהכא דחוי מעיקרא הוא כיון דבתחלת יו"ט לא חזי כדמוכח לקמן גבי אשחור מעיו"ט ואהי דגבי קדשים פשיטא לן דדחוי מעיקרא הוי דחוי גבי מפריש נקבה לפסחו בפ' מי שהיה טמא (פסחים ד' נח. ושם) וגבי בהמה של שני שותפים בפ"ק דזבחים (ד' יב. ושם) ובפ"ק דקדושין (ד' ז. ושם) גבי מצוה מיבעיא לן וכי תימא הא דאסקינן גבי אשחור תפשוט דדחוי מעיקרא לא הוי דחוי לא דמיין להכא כדפרישנא לעיל דשאני התם דבידו ללקט ואפי' בקדשים מכשירין מה"ט במסכת זבחים פ' כל הפסולין (דף לד: ושם) דתנן גבי קבל הכשר ונתן לפסול יחזיר לכשר ופריך בגמ' וליהוי דחוי ומשני רב אשי כל שבידו לא הוי דחוי ומיהו לא לגמרי דמי להאי דינא דהא נראה ונדחה הוא ולקמן מסקינן דלא תפשוט מיני' נראה ונדחה חוזר ונראה אע"ג דבידו ללקטן וכן בהיא דהפרים קרבן והמיר דת דבידו לחזור ואפילו הכי אמרינן פ"ק דזבחים (ד' יב: ושם) הואיל ונדחה ידחה עוד אמר בזבחים פרק קדשי קדשים (ד' נט. ושם) כל הקדשים שנשחטו עד שלא נפגם המזבח ואח"כ נפגם המזבח פסולין דהואיל ונדחה ידחה אע"פ שבידו לתקן ונריך לחלק בדברים והא דמדמי הכא ההיא דכיסוי הדם דבידו לגלות מכל מקום היה לו לחשבו דחוי הואיל ונפטר מלכסות לא נתחייב להוציאו מן הדחוי כדי לחזור ולכסות והא דמייתי לימא כתנאי מעבר ולקטן הוה מלי לדחויי דמ"ד התם אין דחוי משום דבידו לתקן אבל הכא דאין בידו לתקן[ד] שדמוי[ה]: **והכא** במילף לולב מסוכה הקמיפלגי. והוה מלי לאשמועינן פלוגתייהו בליקטן בהיתר כגון מערב יום טוד לאחר שאגדן והא דנקט פלוגתייהו בליקטן באיסור כגון ביו"ט לאשמועי' דאפילו הכי חכמים מכשירין דאין דחוי:

שנים

באסא מצראה דקיימי שבעה בחד קינא דכי נתרי ארבעה פשו להו תלתא אמר אביי ש"מ האי אסא מצראה כשר להושענא פשיטא מהו דתימא [ו]הואיל ואית ליה שם לווי לא מתכשר קא משמע לן ואימא הכי נמי ע"ץ עבות אמר רחמנא מכל מקום ת"ר [ז]יבשו רוב עליו ונשארו בו שלשה בדי עלין לחין כשר ואמר רב חסדא ובראש כל אחד ואחד: נקטם ראשו: תני עולא בר חיננא נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר בעי רבי ירמיה נקטם ראשו מערב יום טוב ועלתה בו תמרה ביו"ט מהו [ח]יש דחוי אצל מצות או לא ותפשוט ליה מהא דתנן [ט]כסהו ונתגלה פטור מלכסות כסהו הרוח חייב לכסות ואמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן [י]לא שנו אלא שחזר ונתגלה אבל לא חזר ונתגלה פטור מלכסות והוינן בה כי חזר ונתגלה אמאי חייב לכסות הואיל ואידחי אידחי ואמר רב פפא זאת אומרת אין דחוי אצל מצות דרב פפא גופא מיבעיא ליה מיפשיט פשיט ליה דאין דחוי אצל מצות לא שנא לקולא ולא שנא לחומרא או דלמא ספוקי מספקא ליה לחומרא אמרינן לקולא לא אמרינן תיקו [כ]לימא כתנאי עבר ולקטן פסול דברי רבי אלעזר [ל](בן) צדוק וחכמים מכשירין סברוה דב"ע [מ]לולב אין צריך לחלק מסוכה דכתיב בה תעשה [נ]ולא מן העשוי מאי לאו בהא קמיפלגי דמאן דפסיל סבר אמרינן יש דחוי אצל מצות ומאן דמכשיר סבר לא אמרינן יש דחוי אצל מצות לא דב"ע לא אמרינן יש דחוי אצל מצות [ס]והכא במילף לולב מסוכה קא מיפלגי מר סבר ילפינן לולב מסוכה ומר סבר לא ילפינן לולב מסוכה ואיבעית אימא אי סבירא לן לולב צריך אגד דב"ע ילפינן לולב מסוכה והכא בלולב צריך אגד קא מיפלגי ובפלוגתא דהני תנאי דתניא [פ]לולב בין אגוד בין שאינו אגוד כשר ר' יהודה אומר אגוד כשר שאינו אגוד פסול מאי טעמא דר' יהודה יליף לקיחה לקיחה מאגודת אזוב כתיב הכא [1]ולקחתם לכם ביום הראשון וכתיב התם [2]ולקחתם אגודת אזוב מה להלן אגודה אף כאן אגודה ורבנן לית להו לקיחה לקיחה מאן תנא להא דת"ר [ר]לולב [ש]מצוה לאוגדו ואם לא אגדו כשר מני אי רבי יהודה כי לא אגדו אמאי כשר אי רבנן מאי מצוה קא עביד לעולם רבנן ומצוה משום [3]זה אלי ואנוהו: או שהיו ענביו מרובין: [ת]אמר רב חסדא דבר זה [א]רבינו הגדול אמרו והמקום יהיה בעזרו לא שנו אלא במקום אחד אבל בשנים או שלשה מקומות כשר (ה) א"ל רבא

לא א טוש"ע או"ח סי' תרמו סעיף מ:

לב ב ג מיי' פי"ל מהל' שחיטה הל' ז סמג עשין כד טוש"ע יו"ד סי' כח סעיף יא:

לג ד מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה ו סמג עשין מד טוש"ע או"ח סי' תרנא סעיף ג:

הגהות הב"ח

(ה) גמ' או שלשה מקומות כשר אמר רבא שנים: (ג) רש"י ד"ה רבינו רב. נ"ב בבכורות פ' מומין אלו דף מה וכן בפרק בא סימן דף מט איכא נמי בהאי קוגיא אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו המקום יהיה בעזרו כו' ופרש"י רבינו רב ואע"ג דבפ' החולין דף מה קאמר כי אתא רב דימי א"ר יצחק בר אבדימי משום רבינו אמרו נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר ופרש"י רבינו רבי הייט משום דהתם אי אפשר לפרש רבינו רב דרב הולד כשר אית ליה ובפ"ק דר"ה סוף דף יט פרש"י נמי רבינו רב:

גליון הש"ס

גמ' יש דחוי אצל מצות. עיין סוטה דף טו ע"ב תוס' ד"ה נתגלה: שם אר"ח דבר זה רבינו הגדול אמרו. כעין זה לקמן דף לה ע"ב:

מוסף רש"י

אלא שחזר ונתגלה. לאחר שכיסהו הרוח (ע"ז מז.). אבל לא חזר ונתגלה פטור מלכסות. דהא מכוסה ועומד הוא (חולין פז.). כי חזר ונתגלה אמאי חייב לכסות. הא אידחי ליה כשכיסהו הרוח, כיון דכל זמן שלא נתגלה פטור מלכסות אידחי ליה מכיסוי (ע"ז מז.) דהא כסהו ונתגלה פטור מלכסות (חולין פז.). אין דחוי אצל מצות. אין אמרינן דחוי אצל מצות, וכי אמרינן דחוי בפסול קרבן הוא דאמרינן (שם). עבר ולקטן. עבר על דברי חכמים שאמרו אין ממעטין ביו"ט וליקטן ביו"ט (לעיל יא:). לא ילפינן לולב מסוכה. לפסול בה את העשוי, לא ילפינן לא למדוה, ואין אדם דן גזירה שוה מעצמו אלא אם כן למדו מרבו ורבו מרבו עד משה רבינו, ואמרא מקראות אלו לא לדרוש גזירה שוה נכתבו (שם וכע"ז בסידור רש"י סי' רעג).

תורה אור השלם

1. וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים:
ויקרא כג מ

2. וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֵזוֹב וְטָבַלְתָּם בַּדָּם אֲשֶׁר בַּסַּף וְהִגַּעְתֶּם אֶל הַמַּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בַּסַּף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מֶפֶתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר:
שמות יב כב

3. עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ:
שמות טו ב

רבינו חננאל

באסא מצראה, שעליו צריך וקיימי שבעה בקינה, ונתרי ד' מיניהו דאינון רובא ונשתיירו תלתא, כיון דקרינא ביה עבות כשרה, ואע"ג דאינון מיעוטא. (ו)פשיטא, סד"א כיון דקרו ליה אסא מצראה, שם לווי הוה, קמ"ל עץ עבות אמר רחמנא מכל מקום. ת"ר יבשו רוב עליו ונשתיירו בו [ג' בדין עלין] לחים כשר. אמר רב חסדא ובראש כל אחד ואחד. **נקטם ראשו של הדס פסול,** עלתה בו תמרה כשר. עלתה ביום טוב מאי, ואמרינן מאי קמיבעיא ליה, יש דיחוי אצל מצות או לא. דאם נראה ונדחה ונראה, כיון שנדחה נדחה, או דילמא כיון שחזר ונראה כשר, דהא חזר לכשרותו. ואמרינן תפשוט ליה מהא דרב פפא דאמר, זאת אומרת אין דיחוי אצל מצות. ואמרינן היא גופא מיבעיא ליה, הא דרב פפא פשיטא ליה דאין דיחוי אצל מצות לא שנא לקולא ולא שנא לחומרא, או דילמא לחומרא פשיטא ליה לקולא מספקא ליה. **ואתינן למיפשטא** מהא דתניא עבר וליקט העובדים מן ההדס פסול דברי ר' שמעון בן צדוק, וחכמים מכשיריין. ואסיקנא לא דכולי עלמא אין דיחוי אצל מצות, ולולב צריך אגד, ובמילף לולב מסוכה פליגי כו', עד והכא בלולב צריך אגד, ובפלוגתא דהני תנאי, דתניא לולב בין אגוד בין שאינו אגוד כשר, ר' יהודה אומר אגוד כשר שאינו אגוד פסול. **ואסיקנא** כמאן אזלא הא דתניא לולב צריך לאגדו, לא אגדו

כשר. אי כר' יהודה כי לא אגדו אמאי כשר, ואי כרבנן מאי מצוה. לעולם כרבנן, ומצוה משום זה אלי ואנוהו. **פיסקא** או שהיו ענביו, פי' פירותיו **מרובות מעליו פסול.**

ו) נראה דחסר בד' רבינו אמר אביי ש"מ האי אסא מצראה כשר להושענא.

שנים ושלשה מקומות נמי מתחזי כמנומר ופסול. מית ספריס דגרסי מדרבה כדאשכחן לקמן גבי עלתה חזזית ולפי אותה גירסא קשה דכי מסיק אלא אי אימר הכי מצי לאסוקי איפכא אם מעטו כשר לא שנו אלא דאותו מיעוט ענבים הנאחרים הוו במקום אחד דכי האי גוונא מסיק לקמן גבי חזזית אבל אי לא גרסינן אדרבה ניחא דמשמע ליה הסברא שהכל שוה לענין ענבים אע"פ שאוקין לענין חזזית:

לעולם בתר דאגדן וקסבר אגד הזמנה בעלמא הוא. זו גירסת הקונטרס ואית ספריס דגרסי וקסבר לולב אין צריך אגד ואת"ל צריך אגד הזמנה בעלמא הוא ולא יתכן כלל דאי צריך אגד א"כ מיפסיל משום תעשה ולא מן העשוי אי ילפינן לולב מסוכה כדאמרינן לעיל (דף יא:)[ה]:

תפשוט מינה דחוי מעיקרא לא הוי דחוי. לענין מצות דוקא כדפירש"י לעיל ובעיא דנקטס נמי לא איפשיטא כדפיר' נמי לעיל: **מודה** ר"ש בפסיק רישיה ולא אימות. עיקר מילתייהו פ"ר אליעזר דמילה (שבת קלג.) גבי בשר [ו] אע"ג שיש שם בהרת יקון וא"ת בסוף פרק שפק אכל (כריתות דף כ: ושם) גבי חותה גחליס בשבת והובערו מאליהן אמר דמאן דמחייב סבר לה כרבי יהודה בדבר שאין מתכוין ומאן דפטר כר"ש ועל כרחיך פסיק רישיה הוא מדמחייב לרבי יהודה דבמילתא דלאו פסיק רישיה ליכא אלא איסורא בעלמא וא"כ לר"ש אמאי פטור וי"ל דאין מתכוין דהתם היינו דאין חושש בהבערתם לכך פטור לר"ש משום דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה כמו חופר גומא ואין צריך אלא לעפרה דפטור לר' שמעון אע"פ דפסיק רישיה הוא וכן הלד חלזון והפולעו בשילהי כלל גדול (שבת דף עה.) וכן הא דמשני הכא דאית ליה הושענא יתירא היינו משום דאז הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ואע"ג דאפילו לר"ש פטור אבל אסור הכא שרי משום מלוה ובפ"ק דכתובות (דף ו. ושם) גבי מסוכריא דנזייתא האכלנו ובקונטרס פירש כאן דכי אית ליה הושענא אחריתי אין כאן תיקון כלי[ז]:

ואחת

שנים ושלשה מקומות הוי מנומר ופסול אלא אי אתמר הכי אתמר או שהיו ענביו מרובין מעליו פסול אמר רב חסדא דבר זה [ח]רבינו הגדול אמרו והמקום יהיה בעזרו [א]ל"ש אלא ענביו שחורות אבל ענביו ירוקות מיני דהדס הוא וכשר אמר רב פפא [ב]אדומות כשחורות דמיין דא"ר חנינא האי דם [ג]שחור אדום הוא אלא שלקה: אם מיעטן כשר: דמעטינהו אימת אילימא מקמיה דלאגדיה פשיטא אלא לבתר דלאגדיה דחוי מעיקרא הוא תפשוט מינה דחוי מעיקרא לא הוי דחוי לעולם בתר דאגדיה וקסבר אגד הזמנה בעלמא הוא והזמנה בעלמא לאו כלום הוא: ואין ממעטין ביו"ט: [ג]הא עבר ולקטן מאי כשר דאשחור אימת אילימא דאשחור מאתמול דחוי מעיקרא הוא תפשוט מינה דחוי מעיקרא דלא הוי דחוי אלא לאו דאשחור ביום טוב נראה ונדחה הוא שמעת מינה נראה ונדחה חוזר ונראה לא לעולם דאשחור מעיקרא דחוי מעיקרא דלא הוי דחוי תפשוט מינה אבל נראה ונדחה חוזר ונראה לא תפשוט ת"ר אין ממעטין ביום טוב משום ר' אליעזר בר' שמעון אמרו ממעטין והא קא מתקן מנא ביו"ט אמר רב אשי [ד]כגון שלקטן לאכילה ור' אליעזר בר' שמעון סבר לה כאבוה דאמר דבר שאין מתכוין מותר והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה [ו]ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות הב"ע דאית ליה הושענא אחריתי ת"ר הותר אגדו ביו"ט אוגדו כאגודה של ירק ואמאי [ה]ליענביה מיענב הא מני ר' יהודה היא דאמר [ז]עניבה קשירה מעלייתא היא אי ר' יהודה אגד מעלייתא בעי האי תנא סבר לה כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא: **מתני'** [ו]ערבה גזולה [ו]ויבשה פסולה [ח]של אשרה ושל עיר הנדחת פסולה [ט]נקטם ראשה נפרצו עליה והצפצפה פסולה כמושה ושנשרו מקצת עליה ושל בעל כשרה: **גמ'** ת"ר [י]ערבי נחל הגדילין על הנחל דבר אחר ערבי נחל שעלה שלה משוך כנחל תניא אידך ערבי נחל אין לי אלא ערבי נחל של בעל ושל הרים מניין ת"ל ערבי נחל מכל מקום אבא

מנומר ופסול. דלאו הדר הוא שהרי הענבים שחורות והעלין ירוקין. מנומר טל"ם בלע"ז: **אלא שהענבים שחורות.** שכבר התחילו לייבש ומשחירין ומתחלתן ירוקין הם: **מיני דהדס ניהו.** שמראיהן שוה לו ואינו נראה מנומר: **ואדומות כשחורות דמיין.** דלאו מין ירוק הוא וזהו שחרירותן ולכשייבשו מעט יותר יהיו שחורים: **דא"ר חנינא.** לענין דם נדה: **דם שחור.** בשאר אדום הוא: **אלא שלקה.** לפיכך טמאוהו כדתנן (נדה דף יט.) חמשה דמיס טמאין בשאר האדום והשחור כו': **פשיטא.** אמאי נפסלי' לא מן העשוי יש כאן שהרי נאגד בהכשר ולא משום דחוי יש כאן שהרי לא קרא שם מלוה עליה בדחוי: **אלא בתר דאגדיה.** ואשמעי' האי תנא דלולב מסוכה לא ילפינן למיפסליה משום מן העשוי בפסול מיהו משום דחוי הוה לן למיפסליה שהרי נקרא עליו שם הושענא פסולה בשעת אגידתו ומדמכשר ליה ש"מ דחוי מעיקרא לאו דחוי הוא ונפשוט מינה פלגא דאיבעיא לן יש דחוי אבל מצות או אין דחוי נפשוט מהכא דדחוי מעיקרא לא אמרי' בה דהוי דחוי ולא הוי דחוי אא"כ נראה ביו"ט ואח"כ נדחה. כל שנדחה קודם יו"ט קרי דחוי מעיקרא: הכי גרסינן **לעולם בתר דאגדי' וקא סבר אגד הזמנה בעלמא הוא.** אין אגודתו קרויאת שם להיות חל עליו שם לולב פסול לדחות והלכך אפי' דחוי מעיקר' אין כאן עד שיקדם עליו היום ועודנו בפסולו דכיון דמטא זמן מצוה ולא חזי ליה מיקרי דחוי אבל מקמי הכי לאו דחוי הוא: **הא מעטינהו ביו"ט כשר.** ואע"ג דנאגד כבר דהא ביו"ט לא אגיד ליה ודאשחור ענבים אימת דאילו ירקות לא פסלי: **דחוי מעיקרא הוא.** דהא מטא זמן מצוה ולא חזי והוה ליה דחוי מעיקרא: **אלא דאשחור ביו"ט.** והכי נראה ביו"ט ונדחה כשהשחירו: **ש"מ כו'.** בתמי': **הפשוט מיניה כו'.** דודאי דחוי מעיקרא עדיף מנראה ונדחה דמה שלא נראה למצוה מעולם עד עכשיו השתא הוא דמיתחזי והוי כקרבן שהוקדש עכשיו ומתחלתו מחוסר זמן היה אבל נראה למצוה ונדחה ממנה הוה ליה דחוי: **מאקן מנא.** שהיה פסול ומכשירו: **שלקטן.** לענבים הללו מן ההדס על מנת לאוכלן ואינו מתכוין להכשירו: **והא מודי ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות.** באומר אחמוך ראש בהמה זו בשבת ואיני רוצה שתמות דכיון דא"א שלא תמות כמתכוין חשיב ליה וכי אמרינן דבר שאין מתכוין מותר כגון היכא דאפשר ליה בלא איסור כגון גורר אדם מטה כשא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ ואע"ג דאיכא למיחש דלמא עביד חריץ כיון דלא מתכוין להכי ואפשר לגרירה בלא חריץ כי עביד נמי חריץ דהוי מלאכה גמורה לא מיחייב אבל היכא דודאי עביד מודי: **לא צריכא דאית ליה הושענא אחריתי.** ולא צריך להאי הלכך אין כאן תיקון כלי דלא צריכא ליה לאכשורה ולא דמי השתא לפסיק רישיה דהתם איכא נטילת נשמה ממה נפשך והכא ליכא תיקון כלי אבל אי לא הוי אחריתי משוי ליה מנא דהא צריך להכי ואע"ג דלא מתכוין להכי אסור דהוי פסיק רישיה ולא יתות: **הופר אגדו.** של לולב ביו"ט אוגדו בכריכה בעלמא. יכריך האגד סביב ויתחוב ראשו בתוך הכרך כמו שאוגדין אגודת ירק ולא יקשור שני הראשים כאחד כשאר קשרים דקשר של קיימא מאבות מלאכות הוא וזה של קיימא הוא שאינו חושש להתירו עולמית: **ואמאי.** דחקת ליה בכי האי גוונא: **ליענביה מיענב.** והכי מקייים טפי ואיסור מלאכה ליכא דעניבה לאו קשירה: **ר' יהודה היא כו'.** במסכת שבת (ד' קיג.) דתניא אבל לולי שנפסק אין קושרו אלא עונבו ר' יהודה אומר כורך עליו פודלא או פסקיא ובלבד שלא יענבנו: **אי ר' יהודה קשר מעליא בעי.** כדתניא לעיל שאינו אגוד פסול דגמר מאגודת אזוב והאי לאו אגוד הוא: **האי תנא סבר לה כוותיה בחדא.** דעניבה קשירה היא לענין שבת: **ופליג עליה.** בלולב דאין צריך אגד. שמעינן מהכא דבעינן בלולב קשר גמור שיקשור שני ראשי האגד והאוגדן כאגודה של ירק לאו אגד הוא ואפילו רבנן דפליגי עליה דר' יהודה ואמרי לולב שאינו אגוד כשר מודו דמצוה לאוגדו כדתניא לעיל משום זה אלי ואנוהו ואוקימנא כרבנן: **מתני' ערבה גזולה ויבשה פסולה.** לולב דלכם אכולהו קאי: **של אשרה ושל עיר הנדחת פסולה.** דכיון דלשריפה קאי כתותי מיכתת שיעוריה: **לפלפה.** מין ערבה ועלה שלה עגול כדאמרינן לקמן ופסיל לה מקרא: **כמושה.** פלרי"ם: **ושל בעל.** גדילה בשדה שלא על הנחל ובגמ' יליף דכשרה: **בעל.** קרקע שאינה צריכה להשקות דסגי ליה במטר השמים כדאמרי' במשקין בית השלחין (מ"ק ד' ב.). בעל לישנא דמייתבותא כמו כי יבעל בחור בתולה (ישעיה סב) ומתרגמינן ארי כמה דמתייתב עלם עם בתולתא. והאי דפליג להו במתני' בד' בני ותני לולב באפי נפשיה והדס באפי נפשיה וכן ערבה וכן אתרוג ולא עירב ותני להו משום דיש בכל אחד מה שאין בחבירו דאילו ליני הר הברזל לא שייך אלא בלולב וענביו מרובין מעליו לא שייך אלא בהדס ולפלפה לא שייכא אלא בערבה וערבה ותרומה לא שייכא אלא באתרוג הלכך איצטריכו ארבע בני: **גמ' ערבי נחל הגדילות על הנחל.** נחלי מים מצוה בזו ומיהו של בעל כשרה כדלקמן כדכתיב ערבי לשון רבים: **משוך.** ולא עגול פרט לפלפה: **ושל הרים.** ערבה של הרים ולא לפלפה: **ערבי מ"מ.** לשון רבים:

לד א ב ג ד מיי' פ"ח מהלכות לולב הל' ה סמג עשין מד טור ש"ע או"ח סי' תרמו סעי' ג:
לה ה טוש"ע או"ח סי' תרנא סעיף ה:
לו ו מיי' פ"ח מהל' לולב הל' ח סמג עשין מד טוש"ע או"ח סי' תרמט סעיף ה:
לז ז מיי' שם סמג שם טוש"ע או"ח סי' תרמו סעיף ב:
לח ח מיי' שם סמג שם טוש"ע או"ח סי' תרמט סעיף ג:
לט ט מיי' שם הלכה ו סמג שם טור ש"ע או"ח סי' תרמז סעי' ב:

רבינו חננאל

ואוקימנא בענביו שחורות או אדומות, אבל אם היו ירוקות מינא דהדס איננו, וכשר. **אם** מיעטן לאלו הענבים כשר. דמעטינהו אימת, אי מיקמי דלודגדיה פשיטא. אלא בתר דאגדיה, ש"מ דיחוי מעיקרו אינו דיחוי. לעולם בתר דאגדיה, ולולב אין צריך אגד, ואגד מערב יום טוב הזמנה היא, והזמנה לאו מילתא היא. **פיס'** אין ממעטין [ביו"ט]. האי(י) עבר ומיעטן כשר, ואוקימנא בדאשחור אלו הענבים מערב יום טוב, וש"מ דיחוי מעיקרו לא הוי דיחוי. ולא מוקמינן לה בדאשחור ביום טוב, ונראה ונדחה חוזר ונראה לא (מיבעיא) [מיפשטא] לן. ת"ר אין ממעטין ביום טוב, משום ר' אליעזר בר' שמעון אמרו ממעטין. כגון שמלקטן לאכילה ומשום הכי לא אמרינן מתקן מנא הוא, וסבר לה כאבוה דאמר דבר שאין מתכוין מותר. והוא דאית ליה הושענא אחריתי, ואי לא אמרינן איערומי קא מערים. **תנא** הותר איגודו ביום טוב, אוגדו כמין אגודה של ירק. פי', שחור שני קצוות של הוצא ונועצן בהושענא עצמה כדי שלא יתפרדו, וכן דרך אוגדי ירק. ואמאי לא ענב ליה עניבה שהיא חצי קשר, משום דהאי תנא סבר ליה כוותיה דר' יהודה בחדא דעניבה קשירה היא, ובלולב צריך אגד פליג עליה. **מתני'** ערבה גזולה ויבישה פסולה כו'. ת"ר ערבי נחל אין לי אלא ערבי נחל, של בעל ושל הרים מנין, ת"ל ערבי מכל מקום.

תורה אור השלם

1. וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְערְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים: ויקרא כג מ

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מודה וכו' גבי בשר ערלה אף על גב:

לעזי רש"י

טצ"ש (טיי"ץ). מנומר. פלרי"א (פליצד"א). כמוש.

(ה) לקמן לה:, ב) חולין מז: נדה כ:, ג) שבת עה. קג. קיח: קיז. קכ: קלג. קמג. [ביצה לו.] כתובות ו. בכורות כה., ד) [שבת קיג. עירובין לז. קכ:], ה) [וע"ו כס"ק], ו) [וע"ע תוס' שבת מא: ד"ה מיאסן],

אבא שאול אומר [פ] ערבי שתים אחת ללולב ואחת למקדש ורבנן למקדש מנא להו הלכתא גמירי להו דא"ר אסי א"ר יוחנן [ג] **עשר נטיעות** [ב] **ערבה** [ג] **וניסוך המים הלכה למשה מסיני** ת"ר ערבי נחל הגדילות על הנחל פרט לצפצפה הגדילה בין ההרים א"ר זירא מאי קראה [ד] קח על מים רבים צפצפה שמו א"ל אביי ודילמא פרושי קא מפרש קח על מים רבים ומאי ניהו צפצפה א"כ מאי שמו א"ר אבהו אמר הקב"ה אני אמרתי שיהו ישראל לפני כקח על מים רבים ומאי ניהו ערבה והן שמו עצמן כצפצפה שבהרים איכא דמתני לה להאי קרא אמתניתא קח על מים רבים צפצפה שמו מתקיף לה ר' זירא ודילמא פרושי קא מפרש קח על מים רבים מאי ניהו צפצפה אם כן מאי שמו א"ר אבהו אמר הקב"ה אני אמרתי שיהו ישראל לפני כקח על מים רבים ומאי ניהו ערבה והן שמו עצמן כצפצפה שבהרים ת"ר [ג] [ד] אי זהו ערבה ואיזהו צפצפה ערבה קנה שלה אדום ועלה שלה משוך ופיה חלק צפצפה קנה שלה לבן ועלה שלה עגול ופיה דומה למגל והא תניא דומה למגל למסר פסול אמר אביי כי תניא ההיא [ה] בחילפא גילא אמר אביי שמע מינה האי חילפא גילא כשר להושענא פשיטא מהו דתימא [ו] הואיל ואית ליה שם לווי לא נתכשר קמ"ל ואימא הכי נמי ערבי נחל אמר רחמנא מכל מקום אמר רב חסדא [ז] הני תלת מילי אשתני שמייהו מכי חרב בית המקדש חלפת' ערבתא ערבתא חלפתא מאי נ"מ ללולב שיפורא חצוצרתא חצוצרתא שיפורא מאי נפקא מינה לשופר של ראש השנה פתורתא פתורא פתורא פתורתא למאי נפקא מינה למקח וממכר אמר אביי אף אני אומר בי כסי הובלילא הובלילא בי כסי למאי נפקא מינה [ח] למחט הנמצא בעובי בית הכוסות אמר רבא בר יוסף [ט] אף אני אומר בבל בורסיף בורסיף בבל למאי נפקא

ואחת למקדש. תימה דכיון דלית ליה הלכתא אימא אף בגבולין דמידי מקדש כתיב בקרא:

ורבנן למקדש **מנא** להו. הכי נמי מני למידעי לאבא שאול של בעל ושל הריס מנא ליה ושמא לית ליה ולית ליה נמי הא דדרשי רבנן לקמן ערבי נחל שתים אלא סבר ליה כרבי עקיבא דאמר הדס אחד וערבה אחת ואין הלכה כר"ע כדמוכח לקמן ולפי זה צריך ליהר שלא ליטול ערבה לולב אא"כ גדילה על הנחל דשתי דרשות לא דרשינן מערבי כדדרשינן לקמן וכדדרשינן הכא וכל הני תנאי דהכא ולקמן מתניא גבי הדדי בתורת כהניס משמע דמר דריס ליה הכי ומר דריס ליה הכי:

קנה שלה כו'. כיון דפריס סימני ערבה הוי סגי אלא להכשיר אף שאין בו ג' סימנים אלו כגון חילפא גילא לפיכך קתני סימני צפצפה למימר דוקא הני:

בית הכוסות. סוף הכרס שקורין פנגא והוא עשוי ככובע וכוס ותניא מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות מצד אחד [ו] ולא ניקב נקב מפולש כשרה שהעור סותמו ומגין משני צדדין שהנקב מפולש טרפה ובאותו שקורין עכשיו בית הכוסות אין חילוק להכשיר מפני שדופנו דק והוא היה רגיל לקרות הובלילא כך פי' בקונטר' ואם תמצא לומר דאין סברא שיהא טרפה הואיל ולא ניקב אלא חצי העור מצינן למימר דכולו ניקב וחיישינן שמא הבריא כי היכי דחיים בריא אלו טרפות (חולין דף מג:) גבי יבש לו קוץ בושט למאן דחיים לספק דרוסה והא דתנא התם המסס ובית הכוסות שניקבו לחוץ דמשמע דבעינן נקב מפולש לאו דוקא לחוץ מפולש אלא כלומר כלפי חוץ לאפוקי נקבו זה לתוך זה והא דקא אמרי' בעובי בית הכוסות מצד אחד כשרה צריך לפרש אותו צד מבפנים כלפי הרעי דאי צד חיצון שכלפי חלל הגוף אפי' לא ניקב כלל אלא שנמצאת מחט בחלל הגוף טרפה דאמרינן נקובי נקב ואתאי ואין נראה לר"ת לומר שתהא טרפה בלא נקב אלא חצי העובי של המסס נמי מצד אחד כשרה והא דנקט עובי בית הכוסות רבותא קמ"ל אע"פ שניקב עור אחד שלם אפ"ה כשרה עד שינקבו שניהם ואיידי דנקט מצד אחד כשרה נקט נמי משני צדדין טריפה אף על פי דמילתא דפשיטא היא אי נמי ס"ד משני צדדין דניקבו שתי העורות כשרה לפי שסוכב ע"ג המסס ומדובק שם בשומן ומגין שלא יצא הרעי מידי דהוה אחלחולת שניקבה וירכיס מעמידות אותה והא דנפקא מינה הכא במאי דאישתני שמייהו היינו נפקותא דלא תטעה מה שאמר מצד אחד כשרה היינו בהובלילא דהיינו המסס שקורין עכשיו בית הכוסות אבל מה שקורין הובלילא דהיינו מה שהיו רגילין לקרות בית הכוסות אפי' מצד אחד טרפה הואיל וניקב עור שלם וכן שלא נטעה נמי במשני צדדין טרפה דהוי במה שקורין עכשיו בית הכוסות דהוא המסס אבל מה שקורין עכשיו הובלילא דהוא מה שהיו קוראין תחלה בית הכוסות אפי' משני צדדין כשרה כחלחולת שניקבה וירכיס מעמידות אותה:

נפקא

אבא שאול אומר [פ] ערבי שתים אחת ללולב ואחת למקדש ורבנן למקדש מנא להו הלכתא גמירי להו דא"ר אסי א"ר יוחנן [ג] **עשר נטיעות** [ב] **ערבה** [ג] **וניסוך המים הלכה למשה מסיני** ת"ר ערבי נחל הגדילות על הנחל פרט לצפצפה הגדילה בין ההרים א"ר זירא מאי קראה [ד] קח על מים רבים צפצפה שמו א"ל אביי ודילמא פרושי קא מפרש קח על מים רבים ומאי ניהו צפצפה א"כ מאי שמו א"ר אבהו אמר הקב"ה אני אמרתי שיהו ישראל לפני כקח על מים רבים ומאי ניהו ערבה והן שמו עצמן כצפצפה שבהרים ת"ר [ג] [ד] אי זהו ערבה ואיזהו צפצפה ערבה קנה שלה אדום ועלה שלה משוך ופיה חלק צפצפה קנה שלה לבן ועלה שלה עגול ופיה דומה למגל והא תניא דומה למגל למסר פסול אמר אביי כי תניא ההיא [ה] בחילפא גילא אמר אביי שמע מינה האי חילפא גילא כשר להושענא פשיטא מהו דתימא [ו] הואיל ואית ליה שם לווי לא נתכשר קמ"ל ואימא הכי נמי ערבי נחל אמר רחמנא מכל מקום אמר רב חסדא [ז] הני תלת מילי אשתני שמייהו מכי חרב בית המקדש חלפת' ערבתא ערבתא חלפתא מאי נ"מ ללולב שיפורא חצוצרתא חצוצרתא שיפורא מאי נפקא מינה לשופר של ראש השנה פתורתא פתורא פתורא פתורתא למאי נפקא מינה למקח וממכר אמר אביי אף אני אומר בי כסי הובלילא הובלילא בי כסי למאי נפקא מינה [ח] למחט הנמצא בעובי בית הכוסות אמר רבא בר יוסף [ט] אף אני אומר בבל בורסיף בורסיף בבל למאי נפקא

אכא שאול אומר. ערבי דאמר קרא לא להכשיר של בעל בא אלא ללמדך שצריך שתי מצות של ערבה אחת לאגדה בלולב ואחת למקדש להקיף את המזבח כדאמרינן לקמן בפרק לולב וערבה (דף מה.):

ורבנן. דדרשי ערבי להכשיר של בעל ושל הריס למקדש מנא להו: **עשר נטיעות ערבה ונסוך המים הלכה למשה מסיני.** אלו שלשה נשאלו בבית המדרש מנין להם מן התורה והשיבו שהלכה למשה מסיני הם ושמע השומע וגרסס כסדר ששמעם וכן שיעורים וחלילין ומחילין (לעיל דף ה:) שמען השומע וסדרן כסדר ששמען וכן בכל מקום: **עשר נטיעות.** משנה היא בסדר זרעים (שביעית פ"א מ"ו) עשר נטיעות המפוזרות בתוך בית סאה שאין בין זו לזו אלא כמה שיש בין זו לחברתה ותפסו בית סאה שהוא ג' אמה על ג' אמה מפוזרות לאורך ורוחב בשוה חורשין כל בית סאה בשבילן ערב שביעית עד ר"ה אע"פ שמצוה מן התורה להוסיף מחול על הקדש כדנפקא לן מבחרים ובקיר תשבות חרים של ערב שביעית הנכנס לשביעית ואסור לחרוש שלשים יום לפני ר"ה כדאמרי' בשמעתא קמייתא דמועד קטן (דף ג.) מקראי בנטיעות נאמר למשה מסיני שמותר לחרוש תחתיהם עד ר"ה כדי שלא יבשו ואם עשר הן ומפוזרות כהלכתן בתוך בית סאה נאמר למשה שיונקות בבית סאה כולה ומותר לחרוש את כולן בשבילן אבל אם אינם עשר או שאינן מפוזרות כהלכתן חורש תחת כל אחת ואחת כשיעור ייקתה לפי חשבון עשר לבית סאה. ובאילנות זקנים נאסר ל' יום לפני ר"ה כדאמרינן במועד קטן (שם) לר' ישמעאל מהלכתא ולר"ע מקראי וחכמים עשו סייג לתורה ואסרו בשדה הלבן מפסח ואילך ובשדה האילן בזקנים מעלות ואילך ואמרו בזקנים מפני שיונקים הרבה שלש אילנות [ז] (ממטע עשרה) לבית סאה הרי אלו מצטרפים וחורשים כל בית סאה בשבילן עד עלות לפי שכולו צריך להן וילתה מתורת שדה לבן ונעשית שדה אילן ואם אינם שלש חורש לכל אחד תחתיו לפי חשבון עד עלות והשאר אסור מפסח ואילך: **ערבה.** למקדש דאילו ערבה לולב מקרא נפקא: **וניסוך המים.** לתמידין של שחר שבעת ימי החג כדאמרינן לקמן בפרק לולב וערבה (דף מח.) והתם מפרש כילד מנסכין בין מים בין יין וכל קרבנות כל ימות השנה אין נסכיהם אלא יין חוץ מן החג בתמיד של שחר שצריך שני ניסוכין: **מאי קראה.** דלפצפה לגריעותא ולא מינה דערבה היא דנרדייה מערבי מכל מקום: **קח על מים רבים לפצפה שמו.** כדמפרש ליה ר' אבהו אותו שנשרש ואחוז על מים רבים נעשה לפצפה אלמא גריעותא היא דבמוכחה נאמר ביחזקאל: **א"ר אבהו** גרסינן. ולא גרסינן אלא ולאו לפרושי טעמא דמתני' אלא מלתא באפי נפשה היא הואיל ואיירי בקרא פרשיה: **ואילא דמתני להאי קרא אמתני'.** דתנא דמתני' גופיה אייתיה במתני' ולאו ר' זירא והך אתקפתא דאביי מתני לה בר' זירא ותירוצא דא"כ מאי שמו מתנו לה בלא גברא: **קנה שלה.** עץ שלה: **ופיה חלק.** חודן של עלין חלק ואינו עשוי פגימות פגימות: **והתניא דומה למגל כשר.** מגל קציר פגימותיה כולן נוטות לצד אחד עקומות כלפי בית יד שלה. מסר היא מגירה שקורין שיג"ה ופגימותיה הולכות ונוכחו ולהם שני עוקצין אחד מכאן ואחד מכאן כפגימות סכין: ה"ג **משכחת לה בחילפא גילא.** ולא גרס ומשכחת לה. חילפא גילא מין ערבה כשרה היא ופיה דומה למגל אבל שאר ערבה פיה חלק: **חילפא ערבתא.** לאו היינו חילפא גילא אלא לצפצפה ועכשיו נשתנית משמה וקורין לה ערבה: **שיפורא.** כפופה: **חצוצרתא.** פשוטה ואינה של איל: **פתורתא פתורא.** האחת גדולה והאחת קטנה ואם היו רגילין לקרות לגדולה חלף קטנה ושל קטנה לגדולה: **אף אני אומר.** אף אני יש בידי עוד אחד שנתחלף שמה: **הובלילא.** לגפיי"ל: **בית הכוסות.** סוף הכרס שקורין פנ"ה והוא עשוי ככובע וכוס ולדופנו סביב (שפה) לו עבה כשתי דפנות ותניא (חולין דף נ:) מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות מצד אחד מחודה בעוביו ולא ניקב נקב מפולש כשר שהעובי סותמו ומגין משני צדדין שהנקב מפולש טריפה ובאותו שקורין עכשיו בית הכוסות אין חילוק להכשיר מפני שדופנו דק והוא היה רגיל לקרות הובלילא:

לגיטי

מ א מיי' פ"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה ה סמג לאוין רסז:

מא ב מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה כ סמג עש וב"י טור ומ"ח סימן תרסד:

מב ג מיי' פ"י מהלכות תמידין ומוספין הל' ו סמג עשין רה:

מג ד ה מיי' פ"ז מהל' לולב הל' ג ד סמג עשין מד טוש"ע ומ"ח סי' תרמז סעיף ג:

ו [מיי' פ"ו מהל' שמיטה הל' יב וס"כ מהל' מכירה הל' טו טוש"ע י"ד סי' מח סעי' מ טוש"ע מ"מ סי' רכד סעי' נז]:

לעזי רש"י

שיג"א (שיר"א). משור. ציגפיי"ל. הקיבה השלישית של מעלי הגירה. פנג"א. בטן (כאן בהוראה מיוחדת של הקיבה הראשונה של מעלי הגירה).

רבינו חננאל

אבא שאול אומר ערבי שתים, אחת ללולב ואחת למקדש. ולרבנן הלכתא גמירי לה, עשר נטיעות ערבה וניסוך המים, הלכה למשה מסיני. תניא אידך ערבי [נחל], פרט לצפצפה שגדילה בין ההרים. ת"ר איזו היא ערבה, קנה שלה אדום ועלה שלה משוך ופיה חלק, זו היא ערבה. איזו היא צפצפה, קנה שלה לבן ועלה שלה עגול ופיה דומה למגל זו היא צפצפה. ואם היא מין ערבה שקוראין אותה חילפא גילה, דומה למגל כשר, דומה למסר פסול. ואסיקנא חילפא [גילא] היא ערבה, שתיהן מין ערבות הן. מיהו חילפא היא הדס רע, כדגרסינן בנגמר הדין אסא קאי בחילפא, אסא שמיה ואסא קרו לה, מכלל שהחילפא הדס רע הוא. [ו] וכן שופר [הוא] חצוצרות ופתורא היא פתורתא. אמר אביי אף אני אומר, בי הובלילא היא בי כסי ובי כסי היא בי הובלילא, למאי נפקא מינה, למחט שנמצאת בעובי בית הכוסות. בין אם יאמר לך בי הובלילא נמצא, בין אם בבי כסי, בעובי בית הכוסות הוא. וכן שטר שכתוב בו בורסיף, היא בבל.

ו) גרשה דחסר בדברי רבינו וע"ל ג"ר חסדא הני תלת מילי אשתנו שמייהו חלפתא היא ערבתא וכן שופר חצוצרות וכו'.

א) [לקמן מד. תוספתא פ"ג ה"כ], ב) לקמן מד. תענית ג. מו"ק ג: ע"ש זבחים קי:, ג) [תוספתא פ"ב ה"ט], ד) [לעיל לג.], ה) שבת לו. ע"ש, ו) כתובות עו: מולין מח: נ:, ז) [שם ע"ש], ח) ר"מ מ"ז, ט) בס"י תמוז בעוביו ולא כו',

---

תורה אור השלם

1. וַיִּקַּח מִזֶּרַע הָאָרֶץ וַיִּתְּנֵהוּ בְּשָׂדֶה זָרֵע קָח עַל מַיִם רַבִּים צַפְצָפָה שָׁמוֹ: יחזקאל יז ה

גליון הש"ס

גמרא ערבי שתים אחת ללולב. עי' לקמן דף מג ע"ב תוס' ד"ה והכילו ודף מה ע"ב תוס' ד"ה ג' ללולב:

מוסף רש"י

לשופר של ראש השנה. אין תוקעין אלא באותו שעה האדם קורין תצוצרות, והוא שופר, או אם בא עם האדם לאדם בשאול במה יתקע, תומרים לו בתצוצרות (שבת כו.). **פתורא.** מתחילה היו קורין לגדול פתורא ולקטנה פתורתא ועכשיו נשתנו (שם). **אף אני אומר.** להוסיף אדרבא חסדא לומר שגם זה נשתנה (שם). **בי כסי הובלילא.** מתחילה היו קורין לחמסס הובלילא ולבית הכוסות בי כסי, ועכשיו נשתנו. המסס הוא הסמוך לבית הכוסות עשוי סגלגל כמין כדור ובתוכו קליפות קליפות הרבה כגלגל של ריחיים וקורין ליגפי"ל ודופנו דק מאד, בית הכוסות, סוף הכרס שקורין פאנ"ה ויש בו עובי שקורין דופלון ותוכו עשוי כמין כוס. עובי בית הכוסות, דופן כפולה ודבוקין הכפלים זה בזה בשומן (שם). **למחט הנמצא בעובי בית הכוסות.** מקום יש בראש הכרס סמוך להמסס קרוי בית הכוסות, שהוא כמין כוס ויש בו סביב שפתו עובי שני כפלים כפולים ודבוקים ובלע"ז רודובלי"ן, ונמצא מחט תחובה בתוכו עובי ומתוך עוביו אפשר לה שלא נקבתה כולה (כתובות עו: ובעי"ז חולין מט:).

נפקא מינה לגיטי נשים. כדפירש בקונטר' דקיימא לן בפ"ק דגיטין (דף ו.) דבבל כארץ ישראל לגיטין דאין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם דשכיחי מתיבתא ובקיאין לשמה וגם עדים מצויין לקיימו והיינו מה שקורין בורסיף דמשתני שמה ובסוף שמה מדליקין (שבת דף לו: ושם) פי' עוד לשון אחר (א) ונפקא מינה לענין שמו ושמה ושם עירו ושם עירה ולא יתכן דבבל הוא שם המדינה כדאמר (קדושין דף עא.) א"י עיסה לבבל ואמרי' פרק עשרה יוחסין (שם) עד היכן הוא בבל ואין כותבין שם המדינה בגט אלא שם העיר:

ענף עץ עבות שלשה. פי' בקונטר' ענף חד עץ חד עבות חד ותימה לדעיל (דף לב:) אוקימנא ענף עץ שענפיו חופין את עציו ודרשינן נמי עץ עבות קלוע כמין קליעה וא"ת וניתא פרי עץ הדר שלשה וי"ל דמדרשא דעץ דרשינן שטעם עצו ופריו שויס:

ערבי נחל שתים. אפילו נותן כמה הדסים וכמה ערבות בלולב אין זה בל תוסיף אפילו למ"ד צריך אגד אא"כ מוסיף מין אחר כדפרישית בסוף ראוהו בית דין (ר"ה דף כח: ד"ה ומנא):

שתהא לקיחה תמה. מהאי טעמא נמי פסלינן אתרוג חסר משום דאין זה לקיחה תמה ויש שני לא חיישינן אף על גב דקפדינן אארבעה מינין וטעמא פירשתי בריש פירקין (דף כט: ושם בד"ה בעינן) והקומץ רבה (מנחות דף כז.) מסיק דהא דמעכבי אהדדי לא שנו אלא שאין לו אבל יש לו אין מעכבין ופירש בהלכות גדולות אין מעכבין דלא תימא עד דמגבה להו בהדי הדדי אלא אי מגבה כל חד וחד לחודיה שפיר דמי דקיימא לן לולב אין צריך אגד ודבר תימה הוא לומר כן דכיון דכולו מצוה אחת היאך יועילו זה אחר זה ור"ת הגיה בספרו לא שנו דמעכבין משום תמה אלא שאין לו אבל יש לו תמה הוא אע"פ שלא חברו באגדו כדאמרי' (לעיל דף לג.) דלא דרשי רבנן לקיחה ולקיחה ולר' יהודה דדרשי לקיחה משמע ליה דלא הוי תמה אא"כ אגדו:

ולדרוש להו בר"ע דמיקל טפי. תימה הא לא סבירא ליה בר"ע אלא כרבי טרפון וי"ל דכל זה מן הדיוק שבא להוכיח דשמואל לטעמי' דברבי טרפון סבירא ליה דאי מפחיד להו במידי דלא סבר כדי שימכרו בזול היה לו להפחידם מר"ע דמיקל טפי ודחי אדרב' מפחדי טפי מרבי טרפון דתלתא קטומין שכיחי מחד דלא קטיס ומעולם לא תשמע דסבר כרבי טרפון ומיהו קשה מפרק כל שעה (פסחים דף ל.) מקדירות בפסח דאמר שמואל משהי להו עד אחר הפסח ועביד בהו בין במינו בין שלא במינו ואמרינן ואזדא שמואל לטעמיה דאמר להו שמואל להנהו דמזבנו כגדי אשוו זביניכו ואי לא דרישנא לכו כרבי שמעון כלומר דשרי חמץ לאחר הפסח כי ליתיה בעייה ומשמע בהדיא דלא מפחד במידי דלא סבר ליה וי"ל דהתם למה לו להפחידם במידי דלא סבר ליה דבשלמא הכא מצי למימר דהיה מפחידם כדי שימכרו בזול ותהא המצוה מצויה ולא יתנעו בשביל יוקר וא"ת ואי סבר לה כר' טרפון לידרוש להו כוותיה דכי האי גוונא פריך בפרק כל שעה (שם) ומשני אתרי' דרב הוה וי"ל דהכא הניח משום הידור מצוה ובריש בבא בתרא (דף ה. ושם) גבי רוניא דאקפיה רבינא מאתרבע רוחותיו ואתא לקמיה דרבא ואמר זיל פייסיה במאי דאיפייס ואי לא דיינינא לך כרב הונא אליבא דרבי יוסי דאמר הכל לפי מה שגדר מה שלא דן לו לפי שנתפייס רבינא ומחל לו בפחות:

לגמרי

לגיטי נשים. דקיימא לן (גיטין דף ב.) המביא גט מחולה לארץ צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם אי משום דאין מצויין לקיימו ואי משום דאין בקיאין לשמה והמביא מארץ ישראל אינו צריך לפי שבקיאין לשמה ועולי רגלים מצויין להכיר חתימת עדים לקיימו. ואמרי' התם (דף ו.) בבל כארץ ישראל לגיטין לפי שהן בני תורה ובקיאין לשמה ובני ישיבה מצויין לילך וללמוד משם תורה מכל מקומות. ובורסיף סמוך לבבל ואינן בני תורה כדאמרינן (סנהדרין דף קט.) מאי בורסיף בור ששפו את מימיו ולא נשתייר בו כלום והמביא משם צריך שיאמר אבל עכשיו נתחלף שמם הלכך המביא מבבל צריך שיאמר ומבורסיף אין צריך:

מתני' שלשה הדסים. בגמרא יליף לה: **ואפילו שנים קטומין.** אהדסים קאי. ובגמרא פריך מה נפשך אי קטוס פסול והוא צריך שלשה ליבעי כולהו שלימים ואי קטוס כשר לכשיר שלשתן קטומים ומשני חזר בו ר' ישמעאל מתחלת דבריו שהיה מצריך שלשה ואמר אפי' שנים קטומין והוא הדין אי לא מייתי להו לגמרי דהא קטומים כמאן דליתנהו דמי: **ר' טרפון אומר אפי' שלשתן קטומים.** דלא בעי הדר בהדס: **גמ' כפת תמרים אחד.** משמע דכפת כתיב: **ענף.** חד עץ חד עבות חד: **ואפילו שנים קטומים.** אהדס קאי: **יכול יאגדם כולן.** ולף האתרוג עמהם אמרת וכי נאמר וכפת תמרים דניהוי משמע וי"ו מוסיף על ענין ראשון לגרפו עם פרי עץ הדר והלא לא נאמר אלא כפת משמע בפני עצמן הן ולא עם האתרוג וענף עץ מוסיף עליהם וערבי נחל מוסיף עליהם שנאמר בהן ווי"ן לפיכך נאגדין עם הלולב: **שמעכבין זה את זה.** אם חסר אחת מארבעתן אין השלשה מצוה: **תמה.** שלמה דדרים ולקחת תם: **ור' ישמעאל.** דמכשיר שנים קטומים וחד מצריך שלא היכן חלקן הכתוב אי בעי הדר ניבעי בכולהו ואי לא בעי הדר אפילו בחד לא נצריך: **אמר ביראה.** שם חכם: **חזר בו ר' ישמעאל.** מתחלת דבריו ומכשר בחד ומיהו הדר בעי: **הלכה כר' טרפון.** להקל דקטוס כשר: **אשוו וזבינו.** מכרו בשוה ואל תעלו על דמיהם מפני שמבקשים מכס שלשה הדסין ושלימים: **ואי לא.** משויתו: **דרשינא כר' טרפון.** דמכשר בקטומין: **כר"ע.** דלא בעי אלא חד: **מתני' של ערלה ושל תרומה טמאה פסול.** בגמרא [לה:] מפרש טעמא: **לא יצוו.** בגמרא [שם] מפרש טעמא: **בירושלים.** שהיא כשרה לאכילת מעשר שני: **לא יצוו.** כדמפרש בגמרא [שם]: **ואם נטל כשר.** שהרי יש בה היתר אכילה אבל חוץ לירושלים לא תלכם כתיב) הראוי לכם: **חוזים.** כמין אבעבועות דקות: **נטלה פטמתו.** ראש אתרוג מפי רבי' יעקב ודוגמתו הפטמ' של רמון (עוקצין פ"ב מ"ג): הכי גרסי' **נקלף נסדק ניקב וחסר כל שהוא פסול.** ניקב וחסר כל שהוא חדא מילתא דאילו ניקב ולא חסר שתחב בו מחט והוציאה כשר כדקתני סיפא: **ניטל עוקצו.** זנבו כמו בעוקצי תאנים (סנהדרין דף מ.): **הכוש.** שבא מארץ כוש ושחור הוא: **כרפי.** כריפים פור"י: **וגבדול.** שלא יהא גדול יותר מדאי:

גמ'

נפקא מינה לגיטי נשים: מתני' א"ר' ישמעאל אומר שלשה הדסים ושתי ערבות לולב אחד ואתרוג אחד אפילו שנים קטומים ואחד אינו קטום ר' טרפון ב'אומר אפי' שלשתן קטומים ר"ע אומר כשם שלולב אחד ואתרוג אחד כך הדס אחד וערבה אחת: **גמ'** תניא רבי ישמעאל אומר [1]פרי עץ הדר אחד כפת תמרים אחד ענף עץ עבות שלשה ערבי נחל שתים ואפילו שנים קטומים ואחד שאינו קטום ר' טרפון אומר שלשה ואפי' שלשתן קטומים ר"ע אומר כשם שלולב אחד ואתרוג אחד כך הדס אחד וערבה אחת אמר לו ר' אליעזר יכול יהא אתרוג עמהן באגודה אחת אמרת וכי נאמר פרי עץ הדר וכפת תמרים והלא לא נאמר אלא כפת ג'ומנין ד)שמעכבין זה את זה ת"ל ולקחתם שתהא לקיחה תמה ורבי ישמעאל מה נפשך אי שלימין בעי ליבעי נמי כולהו אי לא בעי שלימין אפי' חד נמי לא אמר ביראה א"ר אמי חזר בו רבי ישמעאל אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי טרפון ואזדא שמואל לטעמיה דאמר להו שמואל להנהו דמזבני אסא אשוו וזבינו ואי לא דרישנא לכו כרבי טרפון מ"ט אילימא משום דמיקל ולידרוש להו כרבי עקיבא דמיקל טפי תלתא קטומי שכיחי חד ולא קטום לא שכיח: **מתני'** ד'אתרוג הגזול ה'והיבש פסול ו'של אשרה ושל עיר הנדחת פסול ז'של ערלה פסול של תרומה טמאה פסול של תרומה טהורה לא יטול ואם נטל כשר של דמאי ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין של מעשר שני בירושלים לא יטול ואם נטל כשר ח)עלתה חזזית על רובו נטלה פטמתו נקלף ט'נסדק י'ניקב י"א)וחסר כל שהוא פסול עלתה חזזית על מיעוטו נטל עוקצו ניקב ולא חסר כל שהוא כשר אתרוג הכושי פסול י"ב)והירוק ככרתי ר' מאיר מכשיר ור' יהודה 'פוסל י"ג)שיעור אתרוג הקטן ר"מ אומר כאגוז רבי יהודה אומר כ'כביצה י"ד)ובגדול כדי שיאחז שנים ט"ו)בידו דברי ר' יהודה ל'ורבי יוסי אומר אפי' אחד בשתי ידיו:

גמ'

1) מנחות כז., **2)** [עי' תוס' לקמן לה: ד"ה עלתה], **3)** נ"א תסכר, **4)** [לעיל לא: ועי' תוס' שם ד"ה הירוק ותוס' חולין מז: ד"ה אלא], **5)** [לעיל לא:], **6)** בד"ר בירו אחת, **7)** [ויקרא כג].

תורה אור השלם

1. וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים: ויקרא כג מ

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה נפקא מינה וכו' עוד לשון אחר דנפקא:

לעזי רש"י

פור"י (פוריל"ש). כרשים (ירק מאכל).

מוסף רש"י

לגיטי נשים. דקיימא לן בני בבל בקיאין שלריך לכתוב גט לשמה, והמביא גט משם אין לריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, ובני שאר מלרלות אין בקיאין ולריך, ועכשיו בני בורסיף היא בבל, ובבל של עכשיו היא בורסיף והן עמי הארל כדאמרינן בעלמא (סנהדרין קט.) בור שאפי, שנטלו מימיו, ואמי אומר נפקא מינה לגיטי נשים לענין שינה שמו ושמה ושם עירו ועיירה פסול, ולריך לכתוב שם של עכשיו (שבת לו:). **שתהא לקיחה תמה.** מרבעתן כאחד (מנחות כז.). הלכה כר' טרפון. דסבר אע"ג דקטוס הדר הוא (סדור רש"י סי' רפז). **של דמאי.** לקחם מעם הארל, ואמה פיומאיהן ספק אינן מעושרין (לקמן לה:). **כדי שיאחז שנים בידיו.** כ' אתרוגים בידו אחת, שבמקום האחת יאחז הלולב כשיהפכן (לעיל לא:).

עין משפט נר מצוה

מד א מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה ז סמג עשין מד טוש"ע או"ח סי' תרנא סעיף ח:

מה ב מיי' פ"ח שם הל' ה סמג שם טוש"ע או"ח סי' תרמו סעי' ג וסעיף י וסי' תרמז סעיף ב:

מו ג מיי' פ"ז שם הל' ה סמג שם טוש"ע או"ח סי' תרנא סעי' יב:

מז ד מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה ח סמג עשין מד טוש"ע או"ח סי' תרמט סעיף ח:

מח ה מיי' וסמג שם טוש"ע או"ח סי' תרמח סעיף ח:

מט ו מיי' וסמג שם טוש"ע או"ח סי' תרמט סעיף ג:

נ ז מיי' שם הלכה ב:

נא ח (מיי' שם) וסמג שם טוש"ע או"ח סי' תרמח סעיף ה:

נב ט מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעי' ב:

נג י מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעי' כח:

נד כ ל מיי' פ"ז שם הל"ח טור שו"ע שם סעיף כב:

רבינו חננאל

מתני' ערבה במושה ו[ש]נשרו מקצת עליה ושל בעל בשרה [וכו']. חלוקת ר' ישמעאל ור' טרפון במשנתנו, ר' ישמעאל אומר ג' ההדסין ואפי' ב' קטומין ואחד שאינו קטום, ר' טרפון אומר אפי' שלשתן קטומין. אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' טרפון. ואזדא שמואל לטעמיה, דאמר להנהו דמזבני אסא, אשוו זביניכו, כלומר החישו ומכרו בזול, לא תדקדקו על הקונים הרבה, דאי לא דרשנא לכו הלכה כר' טרפון דקיימא לן כוותיה, אלא משום מצוה בעינא שלימין. **ארבעה מינים** שבלולב מעכבין זה את זה, שנא' ולקחתם לכם, שתהא לקיחה תמה. ו) ירושלמי [חייא בריה דרב מברך על כל פעם ופעם. רב הונא לא מברך אלא פעם אחת]. רב הונא בשם ר' יוסף טעמא דר' הונא, דמאי מדבריהם ושאר הימים מדבריהם, מה דמאי אין מברכין, אף שאר הימים אין מברכין. [**מתני'**] אתרוג הגזול כו'.

ו) דבכי יהושלמי אלו שיטים להסוגיא דלקמן מ"ה ע"ב ע"ש.

גמ' פרי עץ. שהעץ כפרי בטעם שוה: **ממשמע שנאמר ונטעתם.** וכתיב בסופיה לא יאכל איני יודע דבעץ מאכל משמעי קרא: **חייבין בערלה.** דלא תימא מין ירק הוא מפני שהוא עץ שפל כמין רומס שאינו גבוה מן הארץ: **לא תחסר כל בה.** ולמדך האי עץ מאכל דאפילו פלפלין בכללן: **ננקוט חדא.** גרעין אחד: **לא מינכרא לקיחתה.** מתוך קוטנה: **דדיר.** פרי עץ שדומה אילנו לדיר של לאן: **אטו כולהו אילני לית בהו פירות גדולים וקטנים.** והלא כל תפוחי אילן אחד אינן שוות: **ה"ק עד שבאים קטנים כו'.** כלומר האי גדולים וקטנים לאו של שנה אחת קאמר אלא גדולים של אשתקד וקטנים של שנה זו שהאתרוג דר וגדל באילנו שתים ושלש שנים וכשבאין וחונטין של עכשיו עדיין גדולים דאשתקד קיימין בו: **דדר.** והיא היא דרכי אלא במשמעותא פליגי מר דרים ליה לשון דיר ומר דרים ליה לשון דירה: **לפי שאין בה היתר אכילה.** ורחמנא אמר לכם[6] הראוי לכם בכל דרכי הנאתו: **לפי שאין בה דין ממון.** שאינו שוה פרוטה דאיסורי הנאה הוא הלכך לאו שלכם הוא: **קא סלקא דעתיה מאן דבעי היתר אכילה.** אי הוי ביה היתר אכילה כגון מעשר שני בירושלים לא בעי דין ממון דאע"פ שאין ממונו לרבי מאיר דאמר בקדושין (דף נב:) מעשר שני ממון גבוה הוא ואינו נכסי הדיוט לקדש בו אשה כשר לגאת בו: **ומאן דבעי דין ממון לא בעי היתר אכילה.** ומכשיר אתרוג של טבל שאסור באכילה ומותר בהנאה: **אלא למ"ד לפי שאין בה דין ממון.** אבל היתר אכילה לא בעינן ומשום דין ממון קרינא ביה לכם: **הרי מסיקה לו אחת בנשיו.** דלתמרינן (בשבת דף כה:) תתן לו ולא לאורו מכלל דבת אורו הוא: **אלא בהיתר אכילה דכ"ע בעינן.** ואפילו יש בה דין ממון לא מתכשרין בלא היתר אכילה דכיון דלא חזיא לכל דרכי הנאה לאו לכם הוא: **דין ממון לא בעינן.** אם מותרת באכילה כגון מעשר שני בירושלים ואליבא דרבי מאיר כשר ומתניתין דקתני של מעשר שני בירושלים כשר אפילו כר' מאיר דאמר מעשר שני ממון גבוה הוא מתוקמא: **דין ממון נמי בעינן.** ומעשר שני לר' מאיר פסול ומתני' דקתני כשר רבנן היא דאמרי ממון הדיוט הוא ומקדשין בו את האשה: **הפסיים דר' אפי הוא דאמר לפי שאין בה דין ממון.** ומ"מ אינה היתר אכילה דין ממון נמי בעינן ושל מעשר לר' מאיר פסול: **אין יולא בה ידי חובתו בפסח.** ידי חובת אכילת מצה ליל הראשון ולקמן פריך מי כתיב מצתכם: **פטורה מן החלה.** דכתיב עריסותיכם והאי דגבוה היא ואע"ג דאינה היתר אכילה כיון דלית בה דין שאר ממון לאו דידיה הוא: והיה שני לדברי ר' מאיר פטורה מן החלה לדברי חכמים[7] חייבת בחלה מתקיף לה רב פפא בשלמא עיסה כתיב[4] ראשית עריסותיכם אתרוג נמי כתיב לכם[8] משלכם אלא מצה מי כתיב מצתכם אמר רבה בר שמואל ואיתימא רב יימר בר שלמיא אתיא לחם לחם כתיב הכא[5] לחם עוני וכתיב התם והיה כולהו מודו וי"ל דלא דמי דהא דאין יכול לגאת באתרוג של טבל דהוי כמו אתרוג דשותפין שיש לכהן וללוי בו חלק ודמי לאחין שקנו אתרוג

גמ' ת"ר[1] פרי עץ הדר עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי אומר זה אתרוג ואימא פלפלין כדתניא[6] היה רבי מאיר אומר ממשמע שנאמר[2] ונטעתם כל עץ איני יודע שהוא עץ מאכל מה ת"ל עץ מאכל עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי אומר זה פלפלין ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה ואין א"י חסרה כלום שנאמר[3] לא תחסר כל בה התם משום דלא אפשר היכי נעביד ננקוט חדא לא מינכרא לקיחתה ננקוט תרי או תלתא (אחד)[7] אמר רחמנא ולא שנים ושלשה פירות הלכך לא אפשר רבי אומר אל תקרי הדר אלא הדיר מה דיר זה יש בו גדולים וקטנים תמימים ובעלי מומין ה"נ יש בו גדולים וקטנים תמימים ובעלי מומין אטו שאר פירות לית בהו גדולים וקטנים תמימין ובעלי מומין אלא הכי קאמר עד שבאין קטנים עדיין גדולים קיימים ר' אבהו אמר אל תקרי הדר אלא (הדר) דבר[8] שדר באילנו משנה בן עזאי אומר אל תקרי הדר אלא[7] (אידור)[9] שכן בלשון יווני קורין למים[10] (אידור) ואיזו היא שגדל על כל מים הוי אומר זה אתרוג: של אשרה ושל עיר הנדחת פסול: מ"ט[11] כיון דלשרפה קאי כתותי מיכתת שיעוריה:[12] (ושל) ערלה פסול: מ"ט פליגי בה ר' חייא[13] בר אבין ור' אסי חד אמר לפי שאין בה היתר אכילה וחד אמר לפי שאין בה דין ממון קא סלקא דעתיה מאן דבעי היתר אכילה לא בעי דין ממון ומאן דבעי דין ממון לא בעי היתר אכילה תנן של תרומה טמאה[14] (פסולה) בשלמא למ"ד לפי שאין בה היתר אכילה שפיר אלא למ"ד לפי שאין בה דין ממון אמאי הרי מסיקה תחת תבשילו אלא בהיתר אכילה כ"ע לא פליגי דבעינן כי פליגי בדין ממון מר סבר היתר אכילה בעינן דין ממון לא בעינן ומר סבר דין ממון נמי בעינן מאי בינייהו איכא בינייהו מעשר שני שבירושלים אליבא דר' מאיר למ"ד לפי שאין בה היתר אכילה הרי יש בה היתר אכילה למ"ד לפי שאין בה דין ממון מעשר שני ממון גבוה הוא תסתיים דר' אסי דאמר לפי שאין בה דין ממון דא"ר אסי[15] אתרוג של מעשר שני לדברי ר' מאיר אין אדם יוצא בו ידי חובתו ביו"ט לדברי חכמים אדם יוצא בו ידי חובתו ביו"ט תסתיים גופא אמר ר' אסי אתרוג של מעשר שני לדברי ר' מאיר אין אדם יוצא בו ידי חובתו ביו"ט לדברי חכמים[3] אדם יוצא בו ידי חובתו ביו"ט[16] מצה של מעשר שני לדברי ר' מאיר אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח לדברי חכמים[3] אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח[17] עיסה של מעשר

ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה. דלא תימא מין ירק הוא מפני שהוא עץ שפל כמו רומס שאינו גבוה כך פי' בקונטרס וקשיא דלא בהכי תליא מלתא וכמה עצים שפלים הם שיש להם תורת אילן אלא היינו טעמא משום דאמרינן פ' בתרא דיומא (דף פא: ושם) כל פלפלי ביומא דכיפורי פטור ופריך מהך דפלפלין חייבין בערלה ומשני הא בדטיבתא הא ביבשתא וס"ד כיון דסופו ליבש אפילו רטיבתא פטורין וא"ת ומנלן דקרא בפלפלין אימא אתרוג ואימא תלתן דאתרוג טעם עצו ופריו שוה כדאמר הכא וכן תלתן כדאמרינן בשילהי פ' קמא דביצה (דף יג.) וי"ל אתרוג אין זה חידוש אם הוא חייב בערלה ותלתן מין ירק הוא מדאשיב כלאים בכרם כדתנן במס' ערלה (פ"ג מ"ו) ומייתי לה בריש בילה (דף ג.) ובשילהי הערל (יבמות דף פא. ושם) מי שהיו לו חבילי תלתן של כלאי הכרם:

לפי [8] **שאין בו היתר אכילה.** ורחמנא אמר לכם הראוי לכם בכל דרכי הנאתן ואף על גב דגבי תרומה טמאה דרשינן פ' במה מדליקין (שבת דף כה.) מדכתיב לך שלך תהא להסיקה תחת תבשילך כיון דנטמאת ואסרה הכתוב שייך לדרוש לך דידיה לגבי שאר הנאות כמו לכם דלולב דלא שייך ביה אכילה וא"ת גבי לולב של אשרה ושל עיר הנדחת (לעיל לא.) למה לן טעמא דמיכתת שיעוריה תיפוק ליה משום דבעינן דין ממון דאפילו מאן דלא חייש הכא גבי אתרוג לדין ממון היינו משום דעיקרו לאכילה אבל לולב דלית ביה אכילה כתיב לכם דידיה לענין דין ממון וי"ל דנקט דמיכתת שיעוריה כדי לפסול בי"ט שני וא"ת אתרוג של ערלה תיפוק ליה דמיכתת שיעוריה דמצותו בשרפה דקתשיב ליה בתמורה פרק בתרא (דף לג:) בהדי נשרפין ואמרינן התם הנשרפין לא יקברו ואפשר דאפילו מדאורייתא הויא ערלה בשרפה דילפינן לה מכלאי הכרם דכתיב בה פן תקדש והדרשינן (חולין דף קטו.) פן תוקד אש ומהאי טעמא נמי פסול אתרוג של תרומה טמאה דמצותה בשרפה ולמה לן טעמא דהיתר אכילה וי"ל דודאי לא היה צריך אלא נחלקו בהנך טעמי לענין ערלה משום דנפקא מינה לענין מעשר שני כדמסקינן איכא ביניייהו מעשר שני ואליבא דרבי מאיר [9] (ומאן דמכשיר היינו אליבא דרבנן) והוה מצי למימר נמי מעשר שני בגבולין ואליבא דכולי עלמא כדמוכח בסוף חלק (סנהדרין דף קיב:) שהוא ממון גבוה[10]:

אתיא לחם לחם. תימה בפרק כל שעה (פסחים דף לה:) דאין יוצאין ידי מצה בטבל מדכתיב לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות יצא מי שאיסורו עליה משום בל תאכל טבל תיפוק ליה משום דבעינן מצה משלכם וטבל לא חשיב לכם כדמוכח הכא גבי אתרוג דעד כאן לא פליגי בית שמאי ובית הילל אלא בדמאי משום דאי בעי מפקר ליה לנכסיה והוי עני וחזי ליה אבל בטבל ודאי

א) ברכות לו: ע"ש ע"ש יומא פא: ע"ש, ב) [ע"ל פרי אחד כלומר אם באת להאריך שנים ושלשה כי היכי דמתנכר לקיחה פרי אחד אמר רחמנא. הרא"ש בסי' י"ד ע"ש], ג) [עיין לא:], ד) [ע"ל הדור כן איתא בערוך ערך הדר ד], ה) [בערוך איתא הדור], ו) [עי' תוספות לעיל ב. ד"ה משום], ז) ע"ל של, ח) [בכ"מ פ"ו מהל' ביכורים דין ד' לא מזכר בר אבין וכתב דהלכתא כר' חייא דהוה רבו דרבי' של רב אסין], ט) [ע"ל פסול], י) פסחים לח., כ) [שם], ל) [שם ע"ש], מ) [עיין מז: ד"ה אין], נ) [ויקרא כג], ס) ר"מ מ"ז ומהרש"א גורס ומאן דפסיל הייט מדרבנן, ע) [עי' תוס' קדושין נג: ד"ה מיהו וע"ע תוספות כתובות ט: ד"ה ומנן],

גליון הש"ם

גמ' שכן בלשון יווני. כעין זה שבת דף סג ע"ב וש"נ: **תוס'** ד"ה **לפי שאין בו'.** עיין חולין דף קטו ע"ב תוס' ד"ה כללאי הכרם:

מוסף רש"י

שהפלפלין חייבין בערלה. מין אילן הוא (יומא פא:). **עד שבאין קטנים עדיין גדולים קיימים.** מה שאין כן בשאר אילנות, דאע"ג דבשאר אילנות יש נמי בהן תמימין ובעלי מומין, אין בהן גדולים כשבאין קטנים (סדור רש"י סי' רצא). **שדר באילנו משנה לשנה.** מהכא שמעינן דאתרוג אמר קרא, שאין פרי אחר עושה כן (לעיל לא:). **שגדל על כל מים.** כל מיס צריך, בין לשאובין בין לגשמים, כשאין לו מי גשמים צריך להשקותו מיס שאובין (סדור רש"י סי' רצא). **מצה של מעשר שני לדברי ר' מאיר אין אדם יוצא בה ידי חובתו ביו"ט.** ואפילו לא הרים עוני לאו מצות (ולא זה שאינו נאכל בחנינות אלא בשמחה) בעינן מצה שלו, ולקמן פריך מי כתיב מצתכם (פסחים לח.). **פטורה מן החלה.** דכתיב דעריסותיכם כתיב ולא של גבוה (שם לז:).

רבינו חננאל

ת"ר פרי עץ הדר, עץ שטעם עצו ופריו שוה, הוי אומר זה אתרוג. ואימא פילפלין [כדתניא היה ר"מ אומר ממשמע שנאמר ונטעתם כל עץ, איני יודע שהוא עץ מאכל, מה ת"ל עץ מאכל, עץ שטעם עצו ופריו שוה, הוי אומר זה פלפלין], ללמד שהפילפלין חייבין בערלה. ואסיקנא הדר באילנו משנה לשנה, הוי אומר זה אתרוג. **של אשרה ושל עיר הנדחת פסול.** משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה. **של ערלה פסול.** מאי טעמא, (ד)פליגי בה ר' חייא בר

א [מיי' פ"ז מהל' לולב הל' ז טושו"ע שו"ת סי' תרנא סעי' טו]:

נה ב מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה ב:

נו ג מיי' פ"ו מהלכות מלה הלכה ח:

נז ד מיי' פ"ו מהלכות ביכורים הלכה ד:

תורה אור השלם

1. וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְערְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים:

ויקרא כג מ

2. וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ מַאֲכָל וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל:

ויקרא יט כג

3. אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם לֹא תֶחְסַר כֹּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ בַרְזֶל וּמֵהֲרָרֶיהָ תֶּחְצֹב נְחֹשֶׁת:

דברים ח ט

4. רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ: במדבר טו כ

5. לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת לֶחֶם עֹנִי כִּי בְחִפָּזוֹן יָצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ:

דברים טז ג

רבינו חננאל (המשך)

אבא ור' אסי, חד אמר לפי שאין בה היתר אכילה, ולא חיישינן לדין ממון. וחד אמר בעינן נמי שיהא בה דין ממון. מאי ביניייהו, איכא בינייהו אתרוג של מעשר שני בירושלים, ואליבא דר' מאיר דאמר במסכת קדושין מעשר שני ממון גבוה הוא, למאן דאמר בערלה פסול לפי שאין לו בה היתר אכילה, באתרוג של מעשר שני בירושלים כשר, שהרי יש לו בה היתר אכילה. למאן דאמר אסור הערלה לפי שאין בו דין ממון [אתרוג של מעשר שיני פסול, תסתיים דרב אסי דאמר לפי שאין בה דין ממון]. דאמר ר' אסי אתרוג של מעשר שני לדברי ר' מאיר אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב, לדברי חכמים אדם יוצא בו ביום טוב, תסתיים. גופא אמר ר' אסי אתרוג של מעשר שני לדברי ר' מאיר אין אדם יוצא בו. וכן מצה חכמים יוצא בו. וכן מצה של מעשר שני בירושלים, לדברי ר' מאיר אין אדם יוצא בה, לדברי חכמים אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח. וכן עיסה של מעשר שני, לדברי ר' מאיר פטורה מן החלה, לדברי חכמים חייבת. ואתקפא עליה, בשלמא עיסה כתיב עריסותיכם, ואתרוג נמי כתיב לכם, משלכם, דבעינן ממונכם, ומעשר שני לדברי ר' מאיר ממון גבוה הוא, אלא מצה מי כתיב מצתכם. ושינון

[1]והיה באכלכם מלחם הארץ מה להלן משלכם ולא משל מעשר אף כאן משלכם ולא משל מעשר לימא מסייע ליה [ו]עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה דברי ר"מ וחכמים אומרים חייבת בחלה לימא מסייע ליה היא היא אלא מדבהא פליגי בהא נמי פליגי או דלמא שאני עיסה דאמר קרא [2]עריסותיכם [3]עריסותיכם תרי זימני: [א]של תרומה טמאה פסולה: דלית בה היתר אכילה: [ב]ושל תרומה טהורה לא יטול: פליגי בה ר' אמי ור' אסי חד אמר [ג]מפני שמכשירה וחד אמר מפני שמפסידה מאי בינייהו כגון שקרא עליה שם חוץ מקליפתה חיצונה למ"ד מפני שמכשירה איכא למ"ד מפני שמפסידה ליכא: [ד]ואם נטל כשרה: למ"ד מפני שאין בה היתר אכילה הרי יש בה היתר אכילה למ"ד לפי שאין בה דין ממון הרי יש בה דין ממון: [ה]ושל דמאי: מ"ט דבית הלל כיון דאי בעי מפקר להו לנכסיה והוי עני וחזי ליה השתא נמי לכם קרינא ביה דתנן [ו]מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא דמאי וב"ש עני לא אכיל דמאי דתנן (אין) מאכילין העניים דמאי ואת האכסנאי' דמאי ואמר רב הונא תנא ב"ש אומרים אין מאכילין את העניים ואת האכסנאים דמאי וב"ה אומרים מאכילין את העניים דמאי ואת האכסנאים דמאי: [ז]ושל מעשר שני שבירושלים: למ"ד מפני שמכשירה הרי מכשירה למ"ד מפני שמפסידה הרי מפסידה: [ח]ואם נטל כשרה: למ"ד מפני שאין בה היתר אכילה דברי הכל למ"ד לפי שאין בה דין ממון הא מני רבנן היא: [ט]עלתה חזזית: [י]אמר רב חסדא דבר זה [כ]רבינו הגדול אמרו המקום יהיה בעזרו לא שנו אלא במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות כשר אמר [ל]ליה רבא אדרבה בשנים ושלשה מקומות הוה ליה כמנומר ופסול אלא אי אתמר אסיפא אתמר על מיעוטו כשר אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו והמקום יהיה בעזרו ל"ש אלא במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות הוה ליה כמנומר ופסול אמר רבא [מ]ועל חוטמו ואפילו במשהו נמי פסול: [נ]לנטלה פטמתו: תנא ר' יצחק בן אלעזר [ס]נטלה בוכנתו: נקלף: אמר רבא האי אתרוגא דאגליד כאהינא סומקא כשרה והא אנן תנן נקלף פסול לא קשיא

[1]והיה באכלכם מלחם הארץ מה להלן משלכם ולא משל מעשר אף כאן משלכם ולא משל מעשר לימא מסייע ליה [ו]עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה דברי ר"מ וחכמים אומרים חייבת בחלה לימא מסייע ליה היא היא אלא מדבהא פליגי בהא נמי פליגי או דלמא שאני עיסה דאמר קרא [2]עריסותיכם [3]עריסותיכם תרי זימני: [א]של תרומה טמאה פסולה: דלית בה היתר אכילה: [ב]ושל תרומה טהורה לא יטול: פליגי בה ר' אמי ור' אסי חד אמר [ג]מפני שמכשירה וחד אמר מפני שמפסידה מאי בינייהו כגון שקרא עליה שם חוץ מקליפתה חיצונה למ"ד מפני שמכשירה איכא למ"ד מפני שמפסידה ליכא: [ד]ואם נטל כשרה: למ"ד מפני שאין בה היתר אכילה הרי יש בה היתר אכילה למ"ד לפי שאין בה דין ממון הרי יש בה דין ממון: [ה]ושל דמאי: מ"ט דבית הלל כיון דאי בעי מפקר להו לנכסיה והוי עני וחזי ליה השתא נמי לכם קרינא ביה דתנן [ו]מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא דמאי וב"ש עני לא אכיל דמאי דתנן (אין) מאכילין העניים דמאי ואת האכסנאי' דמאי ואמר רב הונא תנא ב"ש אומרים אין מאכילין את העניים ואת האכסנאים דמאי וב"ה אומרים מאכילין את העניים דמאי ואת האכסנאים דמאי: [ז]ושל מעשר שני שבירושלים: למ"ד מפני שמכשירה הרי מכשירה למ"ד מפני שמפסידה הרי מפסידה: [ח]ואם נטל כשרה: למ"ד מפני שאין בה היתר אכילה דברי הכל למ"ד לפי שאין בה דין ממון הא מני רבנן היא: [ט]עלתה חזזית: [י]אמר רב חסדא דבר זה [כ]רבינו הגדול אמרו המקום יהיה בעזרו לא שנו אלא במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות כשר אמר [ל]ליה רבא אדרבה בשנים ושלשה מקומות הוה ליה כמנומר ופסול אלא אי אתמר אסיפא אתמר על מיעוטו כשר אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו והמקום יהיה בעזרו ל"ש אלא במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות הוה ליה כמנומר ופסול אמר רבא [מ]ועל חוטמו ואפילו במשהו נמי פסול: [נ]לנטלה פטמתו: תנא ר' יצחק בן אלעזר [ס]נטלה בוכנתו: נקלף: אמר רבא האי אתרוגא דאגליד כאהינא סומקא כשרה והא אנן תנן נקלף פסול לא קשיא

[ו]אתרוג בתפיסת הבית בסוף יום טוחלין (ב"ב דף קלז: ופס) אבל גבי מצה כשאכל ממנה כמה זיתים אם יש מעלו כזית יצא ומהאי טעמא נמי ניחא דעיסה של טבל חייבת בחלה כדמוכח בירושלמי דדמאי פרק חמישי דתניא הרוצה להפרישׁ תרומה ותרומת מעשר וחלה כאחת ובודאי מיירי מדזקוק להפרישׁ תרומה גדולה ולא פטרינן ליה מדכתיב עריסותיכם דמיירי בשיש שם חמשת רבעיס בלא חלקו של כהן (תע"ג) דבפרק ראשית הגז (חולין דף קלה:) יליפינן עיסה דשותפין:

דכתיב עריסותיכם תרי זימני. תע"ג דתרוייהו דרשינן במנחות פרק ר' ישמעאל (דף סז.) למעוטי עיסת נכרי ועיסת הקדש ועוד דרשׁ ליה בפרק ראשית הגז (חולין דף קלה:) לכדי עריסותיכם כשיעור עיסת מדבר הכא דחזי בעלמא הוא: **מפני** שמכשירה. שהלוקח כמו שהוא אוכל נותנין אותו במים כדי שלא יכמוש כדתנן בפירקין (דף מב.) ומחזירו למים וכשנוטלו נוטפין מימיו על האתרוג והוה מלי למימר איכא ביניייהו שכבר הוכשר: **דאי** בעי מפקר נכסיה. לא הוה צריך להאי טעמא אלא משום דיש בו היתר אכילה לעני כמו לישראל דנפיק בשל תרומה דחזי לכהן ודכוותה בפרק מפנין (שבת דף קכז: ופס) תרומה ודמאי פריך בגמ' דמאי הא לא חזי ליה ומשני כיון דאי בעי מפקר לנכסיה והוה מלי למימר הואיל וחזי לעני כי היכי דשרי התם תרומה ביד ישראל הואיל וחזיא לכהן ובהיא דפרק בכל מערבין (עירובין דף לא.) דתנן מערבין בדמאי ומפרש בגמרא משום דאי בעי מפקר נכסיה התם ניחא דאיצטריך להוא טעמא לישבה אפילו כסומכוס דפליג על ישראל בתרומה והא לא פליג: **מאכילין את העניים דמאי ואת האכסנאים דמאי.** משנה בפרק ג' דדמאי ופליגי בגמ' דירושלמי דרבי יוחנן אמר בעניים חברים ובאכסניא כרבי יהושע כדמפרש התם שהם ישראל ור' יוסי אמר בעניים עמי הארץ היא ובאכסניא נכרי: **ואמר** רב הונא **תנא ב"ש אומרים אין מאכילין.** ותמה מאי קמ"ל רב הונא בדמאי דב"ש פליגי ואיכא לשנויי הכא כדמשני פ' בתרא דיבמות (דף קכב.) דתנן ומשיאין על פי בת קול אמר רבה בר שמואל בגמרא ב"ש אומרים אין משיאין וב"ה אומרים משיאין ופריך מאי קמ"ל ומשני דהא קמ"ל דאי משכחת סתמא דתניא אין משיאין ב"ש היא ולא סמכינן עלה:

[ט]**עלתה** חזזית על רובו. בירושלמי משמע קצת דב"ש [ראשון] דווקא מיפסל כדפרישית ברישׁ פירקין: **נטלה** בוכנתו. במתני' פי' בקונטרס בשם ר' יעקב הזקן ניטלה פטמתו ראש האתרוג ודוגמתו הפיטמא של רמון וכאן פי' בקונטרס דר' יצחק בן אלעזר קרי במתני' לאלי פטמתו בוכנתו לפי שהוא חד ועשוי כמו בוכנא ובשם רבו רבינו יצחק הלוי פירש דפטמתו ועוקלו שניהם בזנב עוקלו שניטל העץ מה שחוץ לגומא

[ס]**נטלה בוכנתו** מה שנכנס בתוך האתרוג כבוכנא הנכנס ומכה באסיתא. ולשון רבינו יעקב נראה לי שלא מצינו בכל מקום פטמא עוקר: **לאלי אתרוג דאגליד.** נקלף: **כאהינא סומקא.** תמרה אדומה ואף זה לאחר שנקלף נהפך לאדמומית כדרך כל הנקלפים בפירות: נכולה

[1]**והיה באכלכם.** גבי חלה כתיב: **היא היא.** ולאי מסייע ליה ומאי לימא: **אלא ודאי.** בהא מסייעא ולימא דקאמרינן אסייעתא לאתרוג ומצה קאמר והכי קאמר לימא מסייע לרבי אסי בכולהו דמדבהא פליגי בתאתרוג ומצה נמי פליגי דהא חד טעמא הוא דהתם נמי לכם כתיב ומצה נמי מחלה יליפא: **או דלמא שאני עיסה.** בהא הוא דקאמר ר"מ פטורה דכתיב מיעוטא יתירא אבל בחד מיעוטא לא נפקא לן דכיון דמשתרי לאכילה אע"ג דליתא בה דין ממון לכם קרינא ביה: **שמכשירה.** לקבל טומאה דאמרינן במתני' (דף מב.) מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה ומחזרת למים בשבת שהיו שורין האגודה בשבת[ד] כדי שלא ייבשו וכשנוגעים באתרוג הוכשר לטומאה דכתיב (ויקרא יא) וכי יתן מים על זרע ואסור לגרוס טומאה לתרומה דכתיב (במדבר יח) משמרת תרומתי אמר רחמנא עשה לה שימור: **שמפסידה.** קליפתה החיצונה נמאסת במשמוש הידים ואסור להפסיד תרומה כדפרישית: **הרי יש בה היתר אכילה.** לכהן וישראל נמי נפיק בה אם לקחה מכהן הואיל ויכול להאכילה לבן בתו כהן. אבל פדיון אין לה להיות ניתרת לאכילת ישראל והאומר כן רשע הוא: **הרי יש בה דין ממון.** כהן מקדש בה את האשה וישראל נמי אם נתנה לו הכהן מקדש בה את האשה ומוכרח לכהנים והדמים שלו: [ה]**של דמאי.** לקחם מעם הארץ וסתם פירותיהן ספק אינן מעושרין: **מאי טעמייהו דב"ש.** הא לית בה היתר אכילה: **וחזי ליה.** דרוב עמי הארץ מעשרין הן וחומרא בעלמא הוא שהעמידו בספק טבל וגבי עניים ואכסניא לא העמידו דבריהם: **אכסניא.** חיילותיו של מלך ומטיל מזונותיהן על בני המדינה: **הרי מכשירה.** ומעשר שני בעי שימור דקודש איקרי דכתיב (ויקרא כז) וכל מעשר הארץ וגו': **למ"ד.** בערלה לפי שאין בה היתר אכילה אבל אי הוה בה היתר אכילה הוה מתכשרא ואפילו לית בה דין ממון הא יש בו נמי היתר אכילה ומתני' דתני כשר דברי הכל היא ואפילו לר"מ דאמר מעשר שני ממון גבוה הוא מיתוקמא דהא בהא דין ממון לא בעינן דכיון דאכיל לה לכם קרינא ביה: **ומ"ד.** בערלה לפי שאין בה דין ממון דאי נמי הוה בה היתר אכילה הוה פסיל לה משום דליתיה ממון לשאר הנאות כגון מעשר שני בירושלים לר"מ: **מפגיפין רבנן היא.** דאמרי מעשר ממון הדיוט הוא ולא ר"מ דאילו לר"מ פסול: ה"ג **אלא אי אתמר אסיפא אתמר: ובחוטמו.** בעודי גבהו שמשפע משם ויורד לצד ראשו: **אפילו כל שהוא פסול.** שנראה שם לעיניים יותר משאר מקומות שבו שבאותו עודי אדם נותן עיניו: **תני רבי יצחק בר אלעזר נטלה בוכנתו.** במתניתיה הוה תני להאי נטלה פטמתו בוכנתו לפי שהוא חד ועשוי כמין בוכנא זה לשון מורי הזקן רבינו יעקב. אבל רבינו יצחק הלוי היה מפרש פטמתו ועוקלו שניהם בזנב עוקלו שניטל העץ מה שחוץ לגומא שבאתרוג כשר פטמתו ועוקלו שניטל העוקר מתוך האתרוג וחסרו לפיכך פסול והיינו דתני רבי יצחק בר אלעזר נטלה בוכנתו מה שנכנס בתוך האתרוג כבוכנא הנכנס ומכה באסיתא. ולשון רבינו יעקב נראה לי שלא מצינו בכל מקום פטמא עוקר: **לאלי אתרוג דאגליד.** נקלף: **כאהינא סומקא.** פי' האתרוג שנקלף עורו במקצת כמו פגי תמרה אדומין, וגרסינן נמי באלו טרפות הגלודה ר' מאיר מכשיר וחכמים פוסלין, שנקלף עורה כאהינא סומקא. והני מילי כולה אבל נשתייר מקצת מציל בגלודה.

נח א ב ג ד ה מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה ב
סמג עשין מד:
נט ו מיי' פ"י מהלכות מעשר הלכה יא:
ס ז ח מיי' פ"ח מהלכו' לולב הלכה ב:
סא ט י כ מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה ז סמג עשין מד טוש"ע א"ח סי' תרמח סעיף ט:
סב ל מיי' שם טוש"ע שם סעיף ז:
סג מ מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח:

תורה אור השלם

1. וְהָיָה בְּאָכְלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תָּרִימוּ תְרוּמָה לַיְיָ: במדבר טו יט
2. רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ: במדבר טו כ
3. מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיְיָ תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם: במדבר טו כא

רבינו חננאל

לחם מן העיסה, מה עיסה של מעשר שני לא, שנאמר עריסותיכם, אף מצה מעשר שני לא. לימא מסייע ליה, עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים חייבת בחלה. וכי היכי דפליגי בעיסה, הכי נמי פליגי במצה ובאתרוג. ודחינן דלמא שאני עיסה דכתיב תרי זימני עריסותיכם, אבל הני לא. אתרוג של תרומה טמאה פסול. לפי שאין בו היתר אכילה. ושל תרומה טהורה לא יטול. פליגי בה ר' אמי ור' אסי, חד אמר מפני שמכשירה, כלומר משרי לה מנא, וחד אמר מפני שמפסידה במשמוש הידים. איכא ביניייהו כגון שקרא עליה שם תרומה חוץ מקליפתה, מאן דאמר מפני שמפסידה, הנה קליפה הפנימית אינה נפסדת וכשר, ומאן דאמר מפני שמכשירה הרי מכשירה ופסולה[ה]. **ואם נטל כשר. ושל דמאי בית הלל מכשירין,** דאית ביה היתר אכילה, דאי בעי מפקר להו לנכסיה והוי עני וחזי ליה, דתנן מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא. ושל מעשר **שני בירושלים לא יטול.** למאן דאמר שמכשירה הרי מכשירה. למאן דאמר שמפסידה הרי מפסידה. **ואם נטל כשר.** למאן דאמר לפי שאין לו בה היתר אכילה, דברי הכל היא. למאן דאמר לפי שאין לו בה דין ממון, רבנן היא. **מתני' עלתה חזזית על רובו פסול.** אוקימנא בין במקום אחד בין במקומות הרבה, אם תצטרף מכל מקומות שיש בו החזזיות נמצאו רוב אתרוג חזזית ופסול. **עלתה חזזית על מיעוטו כשר.** ואוקימנא במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות הוה ליה כמנומר ופסול. ובחוטמו אפי' לא עלתה בו חזזית אלא במשהו, פסול. **ניטלה פיטמתו.** חוטמו של אתרוג ושושנתו, דגרסינן בירושלמי פיקא. ניטלה פיטמתו. נראין הדברים שהוא

ה) הלשון אינו מדוקדק ואולי דר"ל דפסול מליטול לכתחלה.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ושלשה מקומות כשר אמר רבא כל"ל ותיבת ליה נמחק:

גליון הש"ס

גמ' אר"ח דבר זה וכו'. כעין זה לעיל דף לג ע"ח:

מוסף רש"י

עריסותיכם עריסותיכם תרי זימני. אבל התם לכם למעוטי שאור וגזל, אבל אתרוג של מעשר שני אלי לאתיביה ליה לאכילה נפיק ביה ואפילו לר"מ (פסחים לח.). **מאכילין את העניים דמאי.** דלוג עמי הארץ מעשרים הם ומומרא לדבקן בעלמא הוא (ברכות מז.) וגבי הקילו רבנן (עירובין יז:) לא אסרוהו עליהם מפני שעריסים לחזר על פתח עם הארץ, וסמכו על שרוב עמי הארץ מעשרין (שבת קכז:). **ואת אכסניא דמאי.** חיל של מלך שמטיל על בני העיר לזונם בשובם ממלחמתו (ברכות מז.) אי: חיילות מלכי ישראל המוטלין על בני העיירות לזונן להגין עליהם מאויביהן וישראלים הן (פסחים לה:) אי: חיל הבא למלך ישראל להלחם על אויביהם וישראלים הם (עירובין יז:) וכלי הם כעניים לפני שהם שלא במקומם (ברכות שם ופסחים שם).

רבינו חננאל (המשך)

דד של חוטם, כפיטמא של דד [דתניא בפרק יוצא דופן משתחיר הפטומת] כדתנן פיטמא של רמון. אבל הא דתני ר' יצחק ניטלה בוכנתו, (ו)הוא קצה העץ הנתון באתרוג, כגון בוכנא דגרסי' בשחיטת חולין האי בוכנא דשף מדוכתיה טריפה. ושם המדוך בוכנא, כדגרסינן בוכנא ואסיתא. ובאתרוג העץ שהוא תלוי בו באילן הוא כמין בוכנא, ובעיקר האתרוג חקוק כמו אסיתא, והעץ נתון בה. וקיימא לן שאם נעקרה בוכנא מן האסיתא, חיישינן שמא (תיטל) [ניטל] מגופו של אתרוג עמה וחסר האתרוג ופסול. אבל אם הבוכנא באתרוג קיימת בתוך האסיתא, ונחתך העץ למעלה הימנה כשר, שהרי העיקר קיים, וזהו ניטל עוקצו כשר. נקלף. אוקמינא בשנקלף כולו, כלומר נפשטה קליפתו החיצונה, כולו פסול, אבל נקלף מקצתו ונשתייר מקצתו כשר. כדרבא דאמר רבא האי אתרוגא דאגליד

ד) פסחים לח. [סנהדרין קיב:], ב) דתמלי פ"ג מ"ח בכרכות מז. שבת קכז: עירובין יז: לח. פסחים לה:, ג) [לעיל לג.], ד) בס"ח: במיס, ה) [דיבור זה שייך למשנה דלעיל לד:], ו) [שייך לעיל במשנה לד:],

בכולה. כשר: **במקצתה.** פסול דמגומר הוא: **תני עולא בר חנינא.** אינקב ולא חסר קאי דמכשר תנא דמתני' ואתא האי תנא למימר דאם מפולש הוא מצידו לצידו פסול בנקב כל שהוא אפילו של מחט ונקב שאינו מפולש בכאיסר אם רחב כאיסר פסול ואע"פ שלא חסר כלום כגון שתחב בו יתד עבה ומתני' בפחות מכאיסר ובשאינו מפולש: **סימני טרפה.** שהבהמה נטרפה בה ונקמיה מפרש ליה: **נקף.** סימני טרפה הוא דהיינו הגלודה: **נסדק.** דהיינו גרגרת שנסדק כולה שלא נשתייר בה חוליא למעלה וחוליא למטה: **ניקב.** כגון ניקב קרום של מוח: **ריאה שנשפכה וקיימו.** הכשר שבתוך הקרום נימוח ונעשה כמים: **הא לא קיימי סימפונהא טרפה.** אלמא מסימני טרפה הוא: **הכא מאי.** אם נימוח וקיימי סימפונהא דהיינו חדרי הזרע שהגרעינין בתוכם: **סרוחי מסרחת.** נרקבת: **תפוח סרוח.** מפרש לקמן: **כנוש.** בחומץ או בחרדל: **שנוק.** מבושל ביותר בשור ברותחין: [מ] (**דדור**). העשוי כמין כדור עגול. כדור פלוט"ל: **הפיוס.** שניס דבוקין יחד: **הכוסר.** קטן כפול הלבן: **גידלו בדפוס.** שעושה לו דפוס כשהוא קטן ונותנו בתוכו במחובר וגדל כמדת הדפוס. דפוס פורמ"א בלע"ז. כל דבר העשוי לעשות למדתו דבריס אחריס על גביו כמו מנעלין או בתוכו כעין שהיו עושין קדרות ללחם הפניס שיכניסו העיסה לתוך הקדרה והלחם נעשה בצורתה כגון אלו קרי דפוס: **כמין בריה אחרת.** שאינו דומה לאתרוג כלל: **מאי נאו תפוח מבחוץ.** שנפחת[1] ונרקב מבחוץ: **סרוח מבפנים.** וקליפתו קיימת כמין ריאה שנשפכה וקיימו: **לא תפח אע"ג דלא סרח אע"ג דלא תפח.** תפח אינפל"ה בלע"ז כגון שנפלו גשמים בתלוש ותפח. סרח נרקב. ל"א תפח נרקב סרח ריחו רע מחמת תולעים שאכלוהו: **דומה לכוסי.** שגדל כאן והרי הוא שחור: **פסול.** שנדמה הוא קונטרפא"ט בלע"ז אצל כוסי עצמו היינו טעם דכשר לאורמיה הוא: **הא לן והא להו.** לעולם מתני' כוסי נמי פסיל ולא קשיא מתניתין לבני ארץ ישראל שרחוקין מארץ כוש ואינם רגילים בהם בריאתא לבני בבל שקרובים לכוש ורגילין בהם ומכל מקום בגדל כאן ודומה לכוסי נדמה הוא ופסול: **רבי עקיבא.** דאמר דעד גמר ביטוליה לא הוי אתרוג פרי ורבי שמעון אמרו דבר אחד: **פוטר את האתרוגים בקוטנן.** מן המעשרות: **ורבנן סבירא ליה.** דחייבין במעשר דפרי הוא הואיל ותחילתן וסופן אוכל: **שבני אדם מוליאין לזריעה.** פרי העשוי לנמוח ולא משכחת לה אלא בשל כל צורכו. והא דנקט אתרוגין משום דלא פליג רבנן בני פלוגתיה לחיובי בקוטנן אלא אתרוגין ותפוחין דקסברי תחילתן וסופן אוכל הוא כדתנן לה פ"ק דמסכת מעשרות כל שתחילתו וסופו אוכל אע"פ שאומרו במחובר להוסיף אוכל חייב בין גדול בין קטן וכל שאין תחילתו אוכל וסופו אוכל אינו חייב עד שיעשה אוכל כו' האתרוגים והתפוחים חייבין בין גדולים בין קטנים ופליג ר' שמעון עלייהו באתרוגים ומודי בתפוחים דקסבר כדרך שבני אדם מוליאין לזריעה ואתרוגים קטנים שנוטעם אינם נומחין אבל תפוחין קיים ליה דאף על פי שלא ביטלו כל צורכן נומחין ובקטני קטנים אפילו בתפוחין ודאי פליגי הואיל וטעמא משום מוליאין לזריעה הוא: ותו

[1] מולין מז:, [2] [בכרכות ה: וש"נ], [3] [ל"ל דתנן], [4] [מעשרות פ"ל מ"ד], [5] [ל"ל ככדור], [6] [ע"ל: שנתפח], [7] [ערך פוטס], [8] בגמ' איתא בוקף דלמטמא ופירש רש"י ז"ל בוכנא וכן הוא בערוך, [9] ל"ל ר' יצחק בן אלעזר,

תורה אור השלם

1. עֲשֹׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל תְּבוּאַת זַרְעֶךָ הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה:
דברים יד כב

הגהות הב"ח

(א) גמ' תני עולא בר חיננא ניקב כל"ל וכן בכש"י:

מוסף רש"י

ריאה שנשפכה כקיתון. כשר הריאה נימוח בתוך קרומים שלה ונשפך מראשה לשופה ומשופה לראשה בתוך הקרומים (חולין מז:). **והוא דקיימא סימפונהא.** שלא נימוקו הקונקנות (שם). **אתרוג תפוח וגו' פסול.** טעמא דמולאו הלב אמר לחמנא וליכא (סדור רש"י סי' רצז).

א **הא בכולה הא במקצתה: נסדק ניקב: תני עולא בר** (א) **חנינא** ב**ניקב נקב מפולש במשהו ושאינו מפולש בכאיסר בעי רבא נולדו באתרוג סימני טרפה מהו מאי קמיבעיא ליה אי נקלף תנינא אי נסדק תנינא אי ניקב תנינא כי קא מיבעיא ליה כדעולא אמר רבי יוחנן** ג**ריאה שנשפכה כקיתון כשרה ואמר רבא** ד**והוא דקיימא סימפונהא הא לא קיימי סימפונהא טרפה** ה**הכא מאי דלמא התם הוא דלא שליט בה אוירא הדר בריא אבל הכא דשליט בה אוירא סרוחי מסרחת או דלמא לא שנא ת"ש** ו**אתרוג תפוח סרוח כבוש שלוק** ז**כושי לבן ומנומר פסול אתרוג** ח**ככדור פסול ויש אומרים אף התיום אתרוג הבוסר ר"ע פוסל וחכמים מכשירין גדלו בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת פסול קתני מיהת תפוח סרוח מאי לאו תפוח מבחוץ וסרוח מבפנים לא אידי ואידי מבחוץ ולא קשיא הא דתפח אע"ג דלא סרח הא דסרח אע"ג דלא תפח אמר מר אתרוג כושי פסול והתניא כושי כשר דומה לכושי פסול אמר אביי כי תנן נמי מתני' דומה לכושי תנן רבא אמר לא קשיא** ט**הא לן והא להו אתרוג הבוסר ר"ע פוסל וחכמים מכשירין אמר רבה ר' עקיבא ור"ש אמרו דבר אחד ר"ע הא דאמרן ר"ש מאי היא** י**(דתניא) ר"ש פוטר** יא**את האתרוגים בקוטנן א"ל אביי דלמא לא היא עד כאן לא קאמר ר"ע הכא דבעינן הדר וליכא אבל התם כרבנן סבירא ליה אי נמי עד כאן לא קאמר ר"ש התם אלא דכתיב** יב**עשר תעשר את כל תבואת זרעך כדרך שבני אדם מוציאין לזריעה אבל הכא כרבנן סבירא ליה ותו לוי: הא בכולה הא במקצתה.** לגומא שבאתרוג כשר פטמתו שנתלש העוקץ מתוך האתרוג וחסרו לפיכך פסול והיינו דתני ר' יצחק בן אלעזר נטלה בוכנתו מה שנכנס בתוך האתרוג כבוכנא הנכנס ומכה באסיתא והקשה בקונטרס על זה שלא מצינו בכל מקום פיטמא עוקץ ור"ת מפרש שמצינו עוקץ ופיטמא במקום אחד בסוף פ' יולא דופן (נדה דף מז. ושם) גבי סימני בוגרת דתנן בן עזאי אומר משתחיר פטמתו רבי יוסי אומר כדי שיהא נותן ידו על העוקץ והוא שוקע ושוהה לחזור לעוקץ הוא חודו של דד שהתינוק מכניס לתוך פיו ופיטמא הוא הכשר שתחת העוקץ שמחיר סביב וקלת היה נראה מדמזכיר כאן גבי אתרוג פטמתו ועוקצו וחוטמו וכן נמי התם גבי דדי אשה משמע שנשאר במקום אחד לגד ראשו של אתרוג דעוקץ פעמים שיולא מחודו שבראשו כמין עוקץ בולט וקשה כעץ ולכך קרי ליה עוקץ ונטלה פטמתו דהיינו בוכנתו היינו שנתלש אותו עוקץ ממקום חיבורו ונשאר כמין גומא בראש האתרוג ובפרק יולא דופן (ג"ז שם) פירש בקונטרס חוטמו שפק וכאן פירש בחוטמו אפילו במשהו הנראה בעובי גופהו שמשפע ויורד לגד ראשו ובירושלמי אמר נטלה פטמתו תמן אמרי שושנתו משמע שהוא לגד ראשו כעין פרח שושן ובערוך [1] פירש בשם ר"ח נטלה פטמתו נראין הדברים שהוא דד של חוטם כמין פיטמא של דד כדתנן (עוקצין פ"ב מ"ג) פיטמא של ריפון אבל [הא] דאמר רבי יצחק נטלה בוכנתו הוא קלה הענ הנתון באתרוג כאותו דשחיטת חולין (דף מב:) האי [2] (בוכנא) דאטמא דשף מדוכתיה טריפה מתוך פירושו משמע דפטמתו ובוכנתו תרי מיני ניהו זה בעוקץ וזה בראשו ולא בא [3] ר' אליעזר בר יצחק לפרש אלא להוסיף על המשנה ובשם רבינו גרשום מאור הגולה פירש בערוך כפירוש רבינו יצחק בר יהודה פי' בקונטרס במקצתה פסול דמיחזי כמגומר ורבינו חננאל פי' איפכא בכולה פסול דלטריפות מדמי לה בשמעתין וגבי טריפות אשכחן בפרק אלו טרפות (חולין דף נה:) הגלודה טריפה ואם נשתייר בה כשלא כשרה דהדרא בריא וכן מוכח מדפריך אי נקלף תנינא כלומר אם סימן טריפה דקא אמרינן היינו נקלף דסימן טריפה הוא הגלודה תנינא במתני' שהוא פסול באתרוג משמע בהדיא דכעין טרפה מיפסיל: **אי** נסדק **תנינא.** שהוא כעין טרפות בגרגרת שנסדקה כולה שלא נשתייר בה חוליא למעלה וחוליא למטה תנינא במתני' נסדק פסול וכבר האי גוונא שנסדק על פני כולה אי ניקב שגם הוא סימן טריפה כמו ניקב קרום של מוח והשתא הא דפריך עלה תנינא לא הוי כעין אחריני אלא כלומר תנינא שהוא כשר גבי אתרוג כדקתני מתני' ניקב ולא חסר כשר ומכל מקום אע"ג דלענין טרפות אסור התם הוא משום דקרום לחודיה קאי אצל הכא כוליה אתרוג חיבור הוא ודמי לניקב הלב ולא לגיד חללו ויתכן דגבי אתרוג נמי אם ניקב עד חדרי הזרע שהגרעינין לתוכן פסול אע"ג שלא חסר ולעיל דבעי נקב מפולש היינו שלא כנגד אותן חדרים ואם ניקב עד שם בכלל מפולש הוא דאותן חדרים במקום סימפונות דריאה קיימי כדמוכח שמעתין דבעי ליה למיפסל נשפכה כקיתון משום דלא קיימי סימפונהא ואי הוה מפרשי דמתניתין דקתני ניקב וחסר כל שהוא פסול תרי מילי ניהו הוה ניחא טפי דהוי תנינא דומיא דאחריני דלומר ניקב נקב מפולש או חסר כל שהוא בלא מפולש אצל אי אפשר לומר כן דמשמע דחדא מלתא היא מדקתני סיפא ניקב ולא חסר כשר:

אתרוג כבדור **פסול.** כלומר עשוי כמין כדור של עור שמשחקות הבנות בו כדדרשינן (בפסיקתא רבתי) דברי חכמים כדרבונות כבדור של בנות שזורקות זו לזו כך דברי תורה מזרקין מפה אל פה פלוט"ל בלע"ז כי הכא דהכדור והאימוס דסוף אדבע מיתות (סנהדרין דף סח. ושם) ואית דגרס כדוד בדל"ת והיינו עשוי כמין דוד ועגול כקדרה: [ועי"ע תוס' סנהדרין כו. ד"ה כדור ותוס' חולין סד. ד"ה כודרת]: **אתרוג** הבוסר. פי' בקונטרס קטן כפול הלבן ולא יתכן כדפרישית ברים פירקין (דף לא:) אהכיא דשיעור אתרוג דמייתינן התם:

מקורזלות

סד א מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה ז טוש"ע א"ח סי' תרמח סעיף ו:
סה ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:
סו ג ד מיי' פ"ז מהל' שחיטה הלכה ט סמג עשין סג טוש"ע י"ד סי' לו סעיף ז:
סז ה (מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה ח) סמג עשין מד טוש"ע א"ח סימן תרמח סעיף ד:
סח ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף טו:
סט ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף טז:
ח [טוש"ע שם סעי' יח]:
ע ט מיי' שם טוש"ע שם סעיף יז:

לעזי רש"י

פילוט"א. כדור.
פורמ"א. צורה, תבנית.
אינפל"ה (אינפלי"ר). להתנפח.
קונטרפא"ט (קונטריפי"ט). בעל-גוף משונה, בעל תכונות חריגות.

רבינו חננאל

ניקב וחסר כל שהו פסול. תני עולא בר חנינא ניקב נקב מפולש במשהו, ושאינו מפולש בכאיסר. בעי רבא נולדו בו באתרוג סימני טריפה, כגון שנשפך כקיתון [מהו]. ואמרינן ת"ש אתרוג תפוח סרוח פסול, מאי לאו תפוח מבחוץ וסרוח מבפנים, וקתני פסול. ודחינן לא אידי ואידי מבחוץ, ולא קשיא הא דאיתפח ואחר כך סרח, והא דסרח ואחר כך איתפח. ולא איפשטא. אתרוג כושי פסול. אוקמה אביי דומה לאדם כושי פסול, אבל אתרוג כושי כשר. ורבא אוקמה בארץ ישראל שנו שאתרוג כושי פסול, שאתרוגיהן [אינם שחורים. אבל בבבל שאתרוגיהן שחורים כושי כשר]. [אתרוג] הבוסר כדכתיב אבות אכלו בוסר. ר' עקיבא פוסל, וחכמים מכשירין. והלכתא כחכמים. ור' שמעון דפטר את האתרוגין בקוטנן מן המעשר, בשיטת ר' עקיבא אמרה.

מקורזלות פי' בקונטרס פיקוד"ס בלע"ז חדודות וטובות לקנח ולא משמע כן פרק אלו עובדין (פסחים דף מז.) גבי יש חורש תלס אחד דפריך ואי אמרינן הואיל אחריסה לא ליחייב הואיל וחזי לכסות בו דס לפור ומשני באבנים מקורזלות ומה שייך להזכיר שס אבנים חדודות ומפרש רבינו תס דמקורזלות הייגו [רכות] דחזו לחריסה ולזריעה וכן יסד הפייט אשישת שלוחתו בקטב תלה אשישות להניך בתיחות קירזולה:

בשבת שלש אבנים מקורזלות מותר להכנים לבית הכסא. בתוך ד' אמות ובית הכסא בשדה ואינו מוקף מחיצות ואין כאן אלא טלטול דרבנן ומשום כבוד הבריות לא גזור כך פי' בקונטרס [1] ומדקאמר להכניס משמע דאיכא מחיצות ולשון בית הכסא משמע בית וכן משמע פ"ק דתמיד (דף מ:) דאמר רב ספרא הוה יתיב בבית הכסא אתא ר' אבא נחר ליה ובפרק כהן גדול (סנהדרין יט.) שיהו נשים מספרות בבית הכסא משום יחוד משמע דמקום נעוץ היה ומוקף מחיצות ואין רואין העומדים בחוץ ואפ"ה התירו להכניס ואע"ג דמכניס מכרמלית לרשות היחיד ומדע דהא איסור טלטול מוקצה חמור מאיסור כרמלית שלא התירו טלטול במת אלא ע"י ככר או תינוק כדמוכח פרק במה מדליקין (שבת דף ל:) ובפרק נוטל (שם דף קמב:) ואיסור כרמלית אשכחן דשרי במת בשילהי המצניע (שם דף לד:) בהוא שיכבא דשרא להו רב נחמן לאפוקיה לכרמלית משום כבוד הבריות וגבי בית הכסא דהתירו טלטול אבנים משום כבוד הבריות כ"ש דהתירו ארבע אמות בכרמלית [2] להכניס מכרמלית לרשות היחיד ומרשות היחיד לכרמלית ומיהו לדידן דיש לנו בית הכסא קבוע בבנין אסור כדמוכח בשילהי המוציא יין (שם דף פח: ושם) דשרי רב חסדא להעלותו אחריו לגג ומקשה ליה רבינא מהא דאסרינן לעיל מייה ליטול קיסוס משלפניו לחלות בו שיניו ומשני התם אדם קובע מקום לסעודה הכא אין אדם קובע מקום לבית הכסא משמע דהיכא דקבע אסור ואע"פ שפי' שם בקונטרס דהא דבעי למיסר בגג משום טירחא יתירא בהעלאה לגג לא משמע כן דא"כ כי מקשה ליה רבינא מהא דאסרינן קיסס משלפניו לחלות בו שיניו תיקשי ליה כולה שמעתתא דהתם דשרי לטלטל אבנים מקורזלות אלא לפי שהיה יכול להעלותן לגג מערב שבת הוה בעי למיסר כיון דאפשר להזמינן ומסיק דשרי משום דאין אדם קובע מקום והא דאמר ר' יגאי התם אם יש לו מקום קבוע לבית הכסא מלא היד התם בשדות אייר דמקום רחוק הוא וטורח להזמין מערב שבת אבל לדידן דיש לן מקום קבוע בבית אסור אלא אם כן הזמין ושמא כיון דנפישי בני הבית דהוו שקלי להו לא אפשר ושרי: **דסיב** ועיקרא דדיקלא. מכאן קשה לפי' הקונטרס דפ' כל שעה (פסחים דף לט.) דתנן אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח וקאשיב חרחבינא ומפרש בגמרא אלוותא דדיקלא ופי' שם בקונטרס שיב הדקל שגדל סביב הדקל והכא משמע שהוא מין אילן ובהדיא אמרינן התם מה מצה מין זרעים אף מרור מין זרעים: **רבי** יהודה אומר אין סוכה נוהגת אלא בארבעת מינין שבלולב. ולית ליה הא דדרשינן בפ"ק (דף יב.) באספסף מגרנך ומיקבך בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר ומ"מ מודה דאין מסككין בדבר המקבל טומאה אפילו מארבעת המינים כגון שעשה מהם כלי או פירות דקל דבעינן דומיא [3] (דאויר) למ"ד עצי כבוד היו ולמאן דאמר סוכות ממש עשו להם יצאי מדאיתקש סוכה לחגיגה דלא שייך לאקשויי אי מה חגיגה בעלי חיים מאחר דלא מכשירין אלא מארבעת המינים והא דאיפליגו ר"מ ור' יהודה בפ"ק (דף יד:) בנסרים שאין בהם ד' וקתני ומודה ר"מ דאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח פסל אחד ביניהן דמשמע פסל לשון פסולת הגורן ויקב כדפירש שם בקונטרס וקאמר דמודה לרבי יהודה לא בשביל שיכשיר רבי יהודה בפסולת גורן ויקב אי נמי מה שגזר ופסל מן האילן קרי ליה פסל:

בל דין שאתה דן תחילתו להחמיר וסופו להקל אינו דין. כי האי גוונא פליגי פרק כל שעה (פסחים דף מז: ושם) דר' יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה ק"ו מנותר שאינו בבל יראה ומהדרי ליה רבנן שאותו דין תחילתו להחמיר וסופו להקל אם לא מצא עצים לשורפו ובהיא קיימא לן כרבי יהודה דסתם מתניתין פרק בתרא דתמורה (דף לג:) דחמץ בשריפה אלמא חשבינן ליה דין אף על פי שסופו להקל

עא א ב מיי' פ"ח מהל' לולב הלכה ח טוש"ע א"ח סי' תרמח סעיף יט:

עב ג ד מיי' שם הלכה ט וסמג שם טוש"ע א"ח סימן תרמט סעיף ה בהג"ה:

עג ה מיי' פי"ו מהל' לולב הלכה ל סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שיב סעיף א:

עד ו מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה יא יב סמג עשין מד טוש"ע א"ח סי' תרמ סעיף א:

רבינו חננאל

גידלו בדפוס. אוקימנא אפי' עשאו דפי דפי, כגון כף [דף] מרובע, אם הוא כבריתו כשר, אינו פסול אלא אם עשאו כמין בריה אחרת. איתמר אתרוג שנקבוהו עכברים, אמר רב אין זה הדר, כלומר פסול הוא. ואקשינן והא ר' חנינא מטבל ביה ונפיק ביה, היה חותך חתיכה מן האתרוג ואוכלה, והיה יוצא ידי חובתו בנשאר ואע"פ שחתך ממנו. לר' חנינא קשיא מתני', דתנן ניקב וחסר כל שהו פסול. ושנינן אליבא דר' חנינא מתני' דקתני חסר כל שהו פסול, ביום טוב ראשון שהוא מן התורה, ור' חנינא כי הוה מטבל ביה ונפיק ביה, בשאר הימים אלא זולתי היום הראשון, אלא לרב הא דר' חנינא קשיא ליה. ושנינן לא פסיל רב אלא בנקיבת עכברים דמאיס, אבל נקיבת בן אדם לא פסיל. ואיכא דאמרי אתרוג שנקבוהו עכברים, אמר רב אין זה הדר פי' בתימה, כלומר הדר הוא זה וכשר, דר' חנינא מטבל ביה ונפיק. אלא מתני' דקתני חסר כל שהו פסול קשיא עלייהו. ושנינן מתני' ביום ראשון, דרב ור' חנינא בשאר הימים. וקיימא לן כוותייהו. **מתני'** שיעור אתרוג קטן ר' מאיר אומר כאגוז, ר' יהודה אומר כביצה. וגדול כדי שיאחזו שתיהן בידו אחת. פי' כדי שיאחז האתרוג ועמו לולב בידו אחת. ואם הוא האתרוג גדול שאין ידו יכולה להחזיק עם הלולב בכח אחת פסול האתרוג. ור' יוסי אמר אפי' בשתי ידיו. והלכתא כר' יוסי. ולא עוד אלא דהא ר' עקיבא קאי כוותיה. וכן חלוקין באבני בית הכסא, דתניא ובשבת מותר להכניס ג' אבנים מקורזלות בבית הכסא, וכמה שיעורן ר' מאיר אומר כאגוז ר' יהודה אומר כביצה. וקיימא לן כר' יהודה. **מתני'** אין אוגדין את הלולב אלא ממינו כו'. אוקמא רבא בסיב ועיקרה דדיקלא, מין לולב הן, ומותר לאגוד בהן.

מסורת הש"ס

ע א) עירובין קג. יבמות לט. קדושין כא: ע"ז כב. סד. סנהדרין סב. סו: חוליות ב. ע: בכורות יא. נט: חולין קט.], **ב)** [ל"ל תניא], **ג)** [שבת פא. ע"ש], **ד)** שם ע"ש, **ה)** [שבת כט: וש"נ], **ו)** [במסה שבמסיות וכרי"ף והרא"ש ליתא מלא בחוט ועי' תוי"ט וכן בפיסקא דלקמן נז. ליתא], **ח)** [לעיל לא.], **ט)** [לעיל ל: וש"נ], **י)** כס"מ ופוסק: ופסקולי, **כ)** ל"ל לו להכניס, **ל)** [ל"ל דאמר],

תורה אור השלם

1. בְּסֻכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת:
ויקרא כג מב

גליון הש"ס

גמ' והא ר"ח מטביל בה ונפיק. עי' לקמן דף מו ע"ב תוס' ד"ה אתרוג בו'. ומע"ז דף נח ע"ב תוס' ד"ה בלר: תוס' ד"ה בשבת וכו' ומדקאמר להכנים. עיין בנכור שור וכפפרו תבואת שור סי' י"ט סק"ו:

לעזי רש"י

פיקוד"ש (ביקודי"ש). חדות, בעלות שפה חדה. ליכויי"ל (ליגוי"ל). חוט (של פשתן). איליר"א. קיסוס.

מוסף רש"י

ותו לא מידי. אין להשיב על כך (יבמות לט. וקדושין כא:) מו ליכא לאקשויי מידי (ערובין קג:) אין להקשות על דבר זה (ע"ז כג. סד.) ליכא לשויי מידי (סנהדרין סב.) אין להקניט בדבר זה (שם סו:). **מקורזלות.** בקונ"ש בלע"ז שיהיו חדודות וכאויות לקינוח (שבת פא. לגי' רש"ל). **מותר להכניס.** בתוך ד' אמות או בחצר דלא ליתסר לטלטוליגהו (שם). **כאגוד.** כל אחת ואחת (שם). **משם ראיה.** בתמיה (לעיל כח.). **אין אוגדין את הלולב.** הלי לולב היינו הושענא, כולהו שבעה המיינים יחד (לעיל לא.). **בעיקרא דדיקלא.** מן הקליפה ואע"פ שאין מרגליהן דומה למראה הלולב ובלבד שיהא מאותו המין, דטעמא דר' יהודה נאו משום הדר הוא (לעיל לא.). **לולב צריך אגד.** לאגוד שבעה המיינין כאחד (לעיל יא:).

---

[1] ותו לא מידי אגדלו בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת פסול אמר רבא בלא שנו אלא כמין בריה אחרת אבל כבריתו כשר פשיטא כמין בריה אחרת [2] (תנן) לא צריכא דעבידא דפי דפי איתמר אתרוג שנקבוהו עכברים אמר רב אין זה הדר איני [3] והא ר' חנינא מטביל בה ונפיק בה ולר' חנינא קשיא מתני' בשלמא מתני' לר' חנינא ל"ק [4] כאן ביו"ט ראשון כאן ביו"ט שני אלא לרב קשיא אמר לך רב [5] שאני עכברים דמאיסי א"ד אמר רב זה הדר דהא ר' חנינא מטביל בה ונפיק בה ולרבי חנינא קשיא מתניתין ל"ק כאן ביו"ט ראשון כאן ביו"ט שני: אתרוג קטן וכו': אמר רפרם בר פפא [6] כמחלוקת כאן כך מחלוקת באבנים מקורזלות דתניא [7] בשבת [8] ג' אבנים מקורזלות מותר להכנים לבית הכסא וכמה שיעורן רבי מאיר אומר כאגוז רבי יהודה אומר כביצה: ובגדול כדי שיאחז כו': תניא א"ר יוסי מעשה ברבי עקיבא שבא לבית הכנסת ואתרוגו על כתפו אמר לו רבי יהודה [9] משם ראיה אף הם אמרו לו אין זה הדר: **מתני'** [10] אין אוגדין את הלולב אלא במינו דברי רבי יהודה רבי מאיר אומר [11] אפי' [12] בחוט במשיחה אמר רבי מאיר מעשה באנשי ירושלים שהיו אוגדין את לולביהן בגימוניות של זהב אמרו לו במינו היו אוגדין אותו מלמטה: **גמ'** [13] אמר רבא אפי' בסיב אפי' בעיקרא דדיקלא ואמר רבא מ"ט דרבי יהודה קסבר [14] לולב צריך אגד ואי מייתי מינא אחרינא הוה חמשה מיני ואמר רבא מנא אמינא לה דסיב ועיקרא דדיקלא מינא דלולבא הוא דתניא [1] בסוכות תשבו סוכה של כל דבר דברי ר"מ ר' יהודה אומר אין סוכה נוהגת אלא בד' מינים שבלולב והדין נותן ומה לולב שאין נוהג בלילות כבימים אינו נוהג אלא בארבעת מינין סוכה שנוהגת בלילות כבימים אינו דין שלא תהא אלא בארבעת מינין אמרו לו כל דין שאתה דן תחלתו להחמיר וסופו להקל אינו דין לא

ותו לא מידי. אין לדון אחר דבר זה דלא סבר ר"ש כר"ע ולא ר"ע סבר כר' שמעון: **דעבידא דפי דפי.** כמין קרסים קרסים כעין גלגל של רחיים של מים ורבא משמעינן דהוא נמי בריתו: **והא ר' חנינא מטביל בה.** אוכל מקלתו: **ונפיק.** ויוצא ידי חובתו בנותר ומברך עליו. והא דנקט מטביל שכל מאכלם ע"י טיבול היה כדאמר בפסחים (דף קז:) השמש מטביל בבני מעייס רבי יצחק מטביל בירקא: ופרכינן **ולר' חנינא קשיא מתני'.** דקתני חסר כל שהוא פסול: ומשנינן **בשלמא מתני' לר' חנינא** ל"ק נמי לרב לא נפיק דהא מצוה הדורה בעינן הואיל ומזכיר שם שמים עליו כדאמר בריש פירקין יצא פסול לא שנא בי"ט ראשון ול"ש בי"ט שני ואוקימנא דבעינן הדר ולישנא: ה"ג **ואיכא דאמרי אמר רב זה הדר דהא ר' חנינא מטביל בה ונפיק: כדרך שחולקין כאן.** כשיעורן כאן כך שיעורן כאן: **מוסר להכנים לבהכ"ס.** בתוך ד' אמות ובהכ"ס בשדה ואינו מוקף מחיצות ואין כאן אלא טלטול דרבנן ומשום כבוד הבריות לא גזור: **במקורזלות.** הרחוים לקינוח. מקורזלות פיקוד"ס בלע"ז: **לאגוז.** קסבר בהכי חזיא לקינוח אבל גדולה לא חזיא: **על לספו.** מרוב גודלו: **אין זה הדר.** ואע"ג דאוקימנא (לעיל לא.) דטעמא דר' יהודה לאו משום הדר הוא הכי קאמר ליה אפילו לדידן דלא חייסת לאנפולי[1] ומייתית ראיה מדר' עקיבא איהו ראיה דאף הם אמרו לו אין זה הדר: **מתני' אין אוגדין את הלולב אלא במינו.** כדמפרש בגמ': **חוט של משיחה.** ליכויי"ל בלע"ז: **גימוניות.** חוטי זהב כפופין כגימון על שם הלכוף כאגמון (ישעיה נח): **במינו אוגדין אותו מלמטה.** לשם מצות אגד וזה לגוי בעלמא: **גמ' בסיב.** איליר"א שגדל סביב הדקל ונכרך סביבו כלולבי גפנים: **עיקרא דדיקלא.** לחתוך ממנו גליס וקולפן עד שראויין לאגד וטעמא דר' יהודה לאו משום הדר הוא דהא אוקימנא דלא בעי הדר אלא משום דבעי מינו: **ומאי טעמא.** בעי מינו כיון דאמר לולב צריך אגד הוה ליה אף האגד מן המצוה: **ואי מייתי מינא אחרינא כו'.** ועובר משום בל תוסיף: **אלא באחרבעת מינין שבלולב וכו'.** לקמן בפ' לולב וערבה (דף מג.) יליפינן מקראי לולב ביום וסוכה בין ביום בין בלילה: **אמרו לו כל דין ק"ו שאתה דן שתחילתו להחמיר וסופו להקל אינו דין.** קל וחומר שאתה מתחיל לדרוש על ידי חומר שיש בו להביא לו חומר אחר בק"ו מן הקל כגון זה וסופו שאתה מיקל עליו בחומר זה שהצאת בו שהוא נהפך להקל אינו ק"ו הגון שהרי הדין מלמד עליו בחומר ואתה מביא עליו קל: לא

לא מצא ארבעת מינין יהא יושב ובטל. מסוכה נמצא זה קל והדין היה מלמד חומר מתחלתו כדדרשת מה לולב הקל שאינו נוהג בגילות כבימים יש בו חומר זה שאינו נוהג אלא בד' מינין סוכה חמורה שנוהגת בגילות כו': **עלי זית ועלי עץ שמן.** לאו ד' מינין הוא: **ור"י סבר הכי לדפנות ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות לסכך ותנן מסככין בנסרים.** ול"ג של ארז ונהי נמי דהני נסרים מאחד מד' מינים הם מיהו מעיקרא דדיקלא וניהו אלמא לר"י סיב ועיקרא דדיקלא כשירין לאגדו של לולב דאי לאו הכי הוו להו כמין אחר דהא לר"י אין סוכה אלא בהכשר לולב מק"ו: **סלכה בנסרים של ארז** גרסינן הכא: **י' מיני ארזים הם.** והדם חד מינייהו במסכת ר"ה (דף כג.): **ביקירי ירושלים.** מנכבדי ירושלים העשירים: **במינו אוגדין אותו מלמטה.** נמצא אגד העליון לגוי בעצמו ולא להכשיר מצוה לפיכך אינו מוספת לעבור על כל מוסיף: **מגדלי הושענא.** אוגדי הלולבים לשון גדילין. ולשון הש"ס לומר לכל אומן בדבר לשון זה כגון הך דבפרק משקין (מו"ק דף יא.) למגדלי אוהרי ולמגדלי תגורי בחולו של מועד הא למדת שפירוש לשון זה לשון עשיה ותקון: **שיירי ביה ביה יד.** מתחת לאגד שלא יקחנו במקום אגדו דקסבר אין האגד מן המצוה כרבנן דאמרי אין צריך אגד: **דלא נהוי חציצה.** בין יד להושענא ואין זו לקיחה: **לא לינקוט אינים הושענא בסודרא.** כשנוטלו אלא בו לא יכרוך סודר שבין כתפיו על ידו ויאחוז בו הלולב: **אזוב קצר.** שהיו מביאין מי חטאת מעיר לעיר בשפופרת של קנים ארוכות ומצניעין אותם בהם לטהרת טומאים ומטביל האזוב ומזה ואם היה קצר כשמכניסו בפי השפופרת אינו מגיע למים שבראש השני: **מספקו.** מאריכו כדי שפוקו: **בחוש.** פלך פוזי"ל בלע"ז שהנשים טווות בו: **ולקח.** אזוב וטבל במים בשעת טבילה בעינן לקיחה: **אלא שמע מינה שמה לקיחה.** ומיהו כשהוא מזה צריך לאחוז באזוב מפני שאם אוחזו בספוקו הוא מונענע כאן וכאן ואינו מכוין ומזה על הכלי: **נפל משפופרת לשוקת.** אף האפר היו מביאין בשפופרת ומקדשין בו את המים בשוקת של אבן שכל מעשה פרה בכלי אבנים היתה אם אפשר והיה נותן אפר משפופרת למים שבשוקת שהאפר נותן למעלה כדילפינן בסוטה (דף טז:) מים חיים אל כלי שהמים נותנין תחילה אל כלי ולא יפסיק אפר ביניהן והא דכתיב ונתן עליו מים מוקמינן (שם) לערבן. ואם כשבא לקדש נפל האפר משפופרת לשוקת שלא במתכוין פסול הקידוש דבעינן ולקחו מעפר שרפת החטאת ונתן וגו' [במדבר יט] שיהא לוקח בידו ונותן: הא

לא מצא ארבעת מינין יהא יושב ובטל והתורה אמרה בסוכות תשבו שבעת ימים סוכה של כל דבר [ה] וכן בעזרא אומר [1] יצאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות [ו] (ועשו) סוכות ככתוב [א] [ז] ורבי יהודה סבר הני לדפנות עלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות לסכך [ח] ותנן מסככין בנסרין ד"ר יהודה אלמא סיב ועיקרא דדיקלא מינא דלולבא הוא ש"מ ומי אמר ר' יהודה ארבעת מינין אין מידי אחרינא לא [ט] והתניא סיככה בנסרים של ארז שיש בהן ד' טפחים ד"ה פסולה אין בהן ד' טפחים רבי מאיר פוסל ורבי יהודה מכשיר ומודה רבי מאיר שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח פסל ביניהן וכשירה מאי ארז הדס [י] כדרבה בר רב הונא [יא] דאמר רבה בר רב הונא אמרי בי רב עשרה מיני ארזים הן שנא' [2] אתן במדבר ארז שיטה והדס וגו': ר' מאיר אומר אפילו במשיחה כו': תניא [יב] א"ר מאיר מעשה ביקירי ירושלים שהיו אוגדין את לולביהן בגימוניות של זהב אמרו לו [יג] משם ראיה במינו היו אוגדין אותו מלמטה אמר להו רבה להנהו מגדלי הושענא דבי ריש גלותא כי גדליתו הושענא דבי ריש גלותא שיירי ביה בית יד כי היכי דלא תיהוי חציצה רבא אמר [יד] כל לנאותו אינו חוצץ ואמר רבה לא לינקוט אינים הושענא בסודרא דבעינא לקיחה תמה וליכא [טו] ורבא אמר [יב] לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה אמר רבא מנא אמינא לה דלקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה דתנן [יז] אזוב קצר מספקו בחוט ובכוש וטובל ומעלה ואוחז באזוב ומזה אמאי [3] ולקח וטבל אמר רחמנא אלא לאו ש"מ לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה ממאי דלמא שאני התם כיון דחבריה כגופיה דמי אלא מהכא [יח] נפל משפופרת לשוקת פסול

ויהי נמי דהני נסרים מאחד מד' מיניים הם מיהו מעיקרא דדיקלא וניהו אלמא לר"י סיב ועיקרא דדיקלא כשירין לאגדו של לולב דאי לאו הכי הוו להו כמין אחר דהא לר"י אין סוכה אלא בהכשר לולב מק"ו: **סלכה בנסרים של ארז** גרסינן הכא: **י' מיני ארזים הם.** והדם חד מינייהו במסכת ר"ה (דף כג.): **ביקירי ירושלים.** מנכבדי ירושלים העשירים: **במינו אוגדין אותו מלמטה.** נמצא אגד העליון לגוי בעצמו ולא להכשיר מצוה לפיכך אינו מוספת לעבור על כל מוסיף: **מגדלי הושענא.** אוגדי הלולבים לשון גדילין. ולשון הש"ס לומר לכל אומן בדבר לשון זה כגון הך דבפרק משקין (מו"ק דף יא.) למגדלי אוהרי ולמגדלי תגורי בחולו של מועד הא למדת שפירוש לשון זה לשון עשיה ותקון: **שיירי ביה ביה יד.** מתחת לאגד שלא יקחנו במקום אגדו דקסבר אין האגד מן המצוה כרבנן דאמרי אין צריך אגד: **דלא נהוי חציצה.** בין יד להושענא ואין זו לקיחה: **לא לינקוט אינים הושענא בסודרא.** כשנוטלו אלא בו לא יכרוך סודר שבין כתפיו על ידו ויאחוז בו הלולב: **אזוב קצר.** שהיו מביאין מי חטאת מעיר לעיר בשפופרת של קנים ארוכות ומצניעין אותם בהם לטהרת טומאים ומטביל האזוב ומזה ואם היה קצר כשמכניסו בפי השפופרת אינו מגיע למים שבראש השני: **מספקו.** מאריכו כדי שפוקו: **בחוש.** פלך פוזי"ל בלע"ז שהנשים טווות בו: **ולקח.** אזוב וטבל במים בשעת טבילה בעינן לקיחה: **אלא שמע מינה שמה לקיחה.** ומיהו כשהוא מזה צריך לאחוז באזוב מפני שאם אוחזו בספוקו הוא מונענע כאן וכאן ואינו מכוין ומזה על הכלי: **נפל משפופרת לשוקת.** אף האפר היו מביאין בשפופרת ומקדשין בו את המים בשוקת של אבן שכל מעשה פרה בכלי אבנים היתה אם אפשר והיה נותן אפר משפופרת למים שבשוקת שהאפר נותן למעלה כדילפינן בסוטה (דף טז:) מים חיים אל כלי שהמים נותנין תחילה אל כלי ולא יפסיק אפר ביניהן והא דכתיב ונתן עליו מים מוקמינן (שם) לערבן. ואם כשבא לקדש נפל האפר משפופרת לשוקת שלא במתכוין פסול הקידוש דבעינן ולקחו מעפר שרפת החטאת ונתן וגו' [במדבר יט] שיהא לוקח בידו ונותן: הא

להקל ותימה דהכא אין הלכה כר' יהודה דלא מכשר אלא בד' מיני דסתם מתני' בפ"ק (דף יא.) כרבנן בהדלה עליה את הגפן ואת הדלעת דקתני לו שקנך כשרה וי"ל דהא דקי"ל התם כרבי יהודה היינו מכח דין אחר וליף במה מצינו מנותר שישנו בבל תותירו וחמץ ישנו בבל תותירו מה נותר בשריפה אף חמץ בשריפה דאע"פ שאמרו לו חכמים אשם תלוי וחטאת הבא על הספק יוכיחו שהם בבל תותירו ואת אמרת בקבורה ושתק ר' יהודה אלמא הדר ביה מההיא דאע"ג דהוא שתק אמן לא שתקינן דלא שתק אלא מתוך דברי עצמו במה שאומר במקום אחר דנותר בקבורה אבל אמן סברינן בשריפה ואין כאן יוכיח:

והביאו עלי זית. רבי יהודה הוה מוקי ליה לדפנות: **מאי** ארז הדם כדרבה בר רב הונא דאמר י' מיני ארזים הם. תימה ולרב יהודה אמר רב דפליג עליו מאי איכא למימר דאמר במס' ר"ה פ' אם אינו מכירין (דף כג. ושם) ד' מיני ארזים הם אלו הן ארז וקתרוס ועץ שמן וברוש ולספרים דגרסי לעיל בפ"ק (דף יד:) בריית דמניא כוותיה דרב סיככה בנסרים שאין בהן ארבעה דברי הכל כשרה ול"ג של ארז ניחא דבברייתא דהכא מניא כוותיה דשמואל ולא משיב לה רב עיקר: **כי היכי דלא ליהוי חציצה.** דקסבר רבה מין במינו חוצץ אי נמי משום דמספקא ליה כדמוכח פרק בהמה המקשה (חולין דף ע. ושם) כרבנן אחותו והוליאתו מהו דמפרש ר"ת היינו נקבה שנולדה עמו וקרי לה אחותו כדאשכחן פרק כל הבשר (שם דף קיד.) אין לי אלא בחלב אמו בחלב אחותו הגדולה מניין והא דאמר פ"ק דבכורות (דף ט. ושם) גבי חמורה אלא ביכרה וילדה שני זכרים ורבנן לימא קסברי מקצת רחם מקדש דאי כוליה רחם מקדש אי נמי דא"ל דלמא חציצה מיהא איכא אמר רב אשי מין במינו אינו חוצץ התם הוא דפשיטא לן משום דאיכא מקצת רחם בלא חציצה ואע"ג דהכא נמי הוי חוצץ לאגד ומקצתה בלא חציצה וקא קפיד רבה דלמא לידה שאני דחבריה לאזוב, כי אזוב דמי, ולא דמי לסודר דלא חבריה ללולב. אלא מהא דתנן בפרה פרק ר' נפל הקידוש משפופרת על השוקת פסול.

שאני דאורחייהו של תאומים בהכי והא דאמרינן שפופרת שאתכה בסוף שתי מדות (מנחות דף לד.) דמרבה כל בעלי חובריו לסמיכה [ט] [ובתוספות אחד מניף ע"י כולם] ולא בעי למילף תנופה בק"ו מסמיכה דלא אפשר דהיכי ניעבד ליעפו כולהו בהדי הדדי קא הוא חציצה אפילו לרבא דאמר הכא מין במינו אינו חוצץ מ"מ פירכא היא ועוד מידי דלאו אורחיה סברא הוא דחוצץ כדתנן פ"ב דזבחים (דף טו:) על גבי רגל חברו פסול ובפ' הוליאו לו (יומא נח. ושם) מיבעיא ליה לרמי בר חמא הניח מזרק [תוך מזרק] וקבל בו את הדם מהו מין במינו חוצץ או אינו חוצץ ומסיק דאינו חוצץ דכתיב [ג] אשר ישרתו בם בקודש שניים כלים ושירות אחד והדר מיבעיא ליה הניח סיב בתוך המזרק דהוי מין בשאינו מינו אי חוצץ או אינו חוצץ ואין לדמות כל הדברים: **דבעינא** לקיחה תמה וליכא. הכא לא שייך למימר דלא ליהוי חציצה כדאמר לעיל דלעיל איירי כשיאגד בלולב והכא כשכרך בידו ובדבר הכרוך בידו לא שייך חציצה ובסוף מקום שנהגו (פסחים נז. ושם) גבי ישאכר אים כפר ברקאי דהוה כריך ידיה בשיראי ועביד עבודה ופי' בקונטרס וחציצה פוסלת בקדשים דכתיב ולקח הכהן בעינן שתהא לקיחה בעצמו של כהן אע"ג דלקיחה על ידי ד"א שמה לקיחה [לרבא] ה"מ דרך כבוד כדמוכח בסוף פירקין (דף מב.) גבי לולב שהוציאו בכלי דפריך עלה והאמר רבא לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה ומשני הני מילי דרך כבוד אבל דרך בזיון לא והשתא נמי אע"ג דכריך ידיה בשיראי לכבוד עצמו היה עושה שלא יתלכלו ידיו בדם האברים ומבזה קדשי שמים קרי ליה התם אי נמי [ו] דלטעמיה דחציצה נענש משום בזיון קדשים כדמוכח מתם קול ומיהו לא יתכן פירוש זה מדמייתי עלה הניא דאחוז שספקו בחוט אלא י"ל דאגד הגרוע לולב שלא יתפרדו המינין שייך בין חציצה אבל הכא סודרא לא בעי לולב ומיהו גם זה לא יתכן דכ"ש דהוה ליה למימר דחוצץ כדמוכח בעיא דרמי בר חמא דפרק הוליאו לו (יומא דף נח. ושם) דהניח מזרק בתוך מזרק דבעי למיפשטה מהניא דעל גבי רגל חבירו פסול ודמי שאני רגל דלא מבטל ליה וי"ל דמיירי שעשה מן הסודר כמין בית יד ללולב ואין שייך כאן חציצה שכל הלולב חוץ מידו ואוחזו בבית יד הבולטו הנעשה מן הסודר ודמי לאחוז שספקו בחוטו ולא חשיב ליה רבה לקיחה תמה ורבא סבר שמה לקיחה ולולב שהוציא בכלי דסוף פירקין לא בשאוחז בדופני הכלי אלא מניח ידו תחת שוליו או שאוחז בבית יד של כלים: **נפל משפופרת לשוקת.** פי' בקונטרס לשוקת של אבן שכל מעשה פרה בכלי אבנים ואי אפשר לומר כך דהך שפופרת גופה מקבלת טומאה היא כדמוכח פרק חומר בקודש דאמרינן שפופרת שאתכה לחטאת טומאה ויטביל ובמסכת פרה בדוכתי טובא תנן שהיו ממלאין חביות לקדש בהן עוד משמע דעדיפי שאר כלים לקדש דתנן (פרה פ"ה משנה ה) בכל הכלים מקדשים אפילו בכלי גללים כלי אבנים כלי אדמה דאף על גב דלא חשיבי כלים לטומאה חשיבי כלי לקידוש וכ"ש שאר כלים ומה שכל מעשיה בכלי אבנים היינו בשבעת הימים שמפרישין כהן השורף את הפרה לנשכה שעל פני הבירה ולשכת בית אבן היתה נקראת כדמפרש ברים יומא (דף ג.)

ועביד משום מעלה: [וע"ע תוספות חגיגה כג. ד"ה שפופרת ותוספות יומא ב. ד"ה שכל ותוספות חולין ט: ד"ה טומאה]

אמאי

עה א ב מיי' פ"ז מהל' לולב הלכה יא טור ש"ע א"ח סי' תרנא סעיף ז:

עו ג מיי' פי"ח מהלכות פרה הלכה ד סמג עשין לג:

עז ד מיי' פ"ט שם הלכה ב סמג שם:

לעזי רש"י

פוזי"ל (פושי"ל). פלך (לטווייה).

רבינו חננאל

דדייק מדתנן מסככין בנסרין דברי ר' יהודה, ותניא ר' יהודה אומר סוכה אינה נוהגת אלא בד' מינין שבלולב, ש"מ נסרין של דקל מין לולב הן. ואסיקנא נמי ארז מין הדס הוא. ר' מאיר אומר אפי' במישחה אוגדין. תניא אמר ר' מאיר מעשה ביהיר ירושלים שהיו אוגדין אותו בגימוניות של זהב, אמרו לו, במינו היו אוגדין אותו מלמטה. אמר רבה למגדלי הושענא דבי ריש גלותא, שיירו בלולב בית יד, כלומר קצה הלולב הנאגד עם ההדס הניחוהו בלא אגד, כי היכי דלא ליהוי חציצה. רבא אמר כל לנאותו אינו חוצץ, מין במינו הוא. אמר (רבא) [רבה] לא לינקוט איניש לוליבא בסודרא, דבעינא ולקחתם וליכא. רבא אמר לקיחה [ע"י דבר אחר] שמיה לקיחה, מהא דתנן בפרה פי"ב האזוב הקצר מספקו בחוט או בכוש, טובל ומעלה, אוחז באזוב ומזה. ר' יהודה ור' שמעון אומרים כשם שהזייה באזוב כך טבילה באזוב. פי' אליבא דתנא קמא דפליג עלייהו אמאי קא שרי, ולקח אזוב וטבל במים כתיב (כר), וזה לא לקח אלא בחוט ובכוש, [פי'] שטווה בו הנשים נקרא כוש, אלא ש"מ לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה. ודחינן דלמא שאני חוט וכוש דכיון דחבריה לאזוב, כי אזוב דמי, ולא דמי לסודר דלא חבריה ללולב. אלא מהא דתנן בפרה פרק ר' נפל הקידוש משפופרת על השוקת פסול.

תורה אור השלם

1. וַאֲשֶׁר יִשְׁמִיעוּ וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בְּכָל עָרֵיהֶם וּבִירוּשָׁלִַם לֵאמֹר צְאוּ הָהָר וְהָבִיאוּ עֲלֵי זַיִת וַעֲלֵי עֵץ שֶׁמֶן וַעֲלֵי הֲדַס וַעֲלֵי תְמָרִים וַעֲלֵי עֵץ עָבֹת לַעֲשׂת סֻכּוֹת כַּכָּתוּב: נחמיה ח טו

2. אֶתֵּן בַּמִּדְבָּר אֶרֶז שִׁטָּה וְהֲדַס וְעֵץ שָׁמֶן אֶשִּׂים בָּעֲרָבָה בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר יַחְדָּו:
ישעיהו מא יט

3. וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהִזָּה עַל הָאֹהֶל וְעַל כָּל הַכֵּלִים וְעַל הַנְّפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם וְעַל הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם אוֹ בְחָלָל אוֹ בְמֵת אוֹ בַקֶּבֶר: במדבר יט יח

הגהות הב"ח

(ה) גמ' מאי ארז הדס (כדרבה וכו' שיטה והדס) תא"מ וי"ב בס"א אינו: (ו) תוס' ד"ה כי היכי וכו' דכתיב ואת כל כלי השדה אשר יצמחו בס:

גליון הש"ס

גמ' וכן בעזרא. עיין מ"ש לעיל בגליון דף יב ע"א: (ב) תוס' ד"ה לאו הסכר: שם ורבא אמר לקיחה ע"י ר"א. עיין יומא דף מז ע"ב ברש"י ד"ה רב פפא:

הגהות הגר"א

[א] (ור"י סבר כו' עד לסכך) תא"מ:

מוסף רש"י

ומודה ר' מאיר. בין שיש בהן ארבעה בין שאין בהן ארבעה (לעיל יד:). שנמנית פסל. פסולת גורן ויקב דהוא סכך כשר, והכי נמי מלי למימני ומודה ר' יהודה בהנך לאתים בהו ארבעה דפוסלין, שאם יש בין נסר לנסר כו', והאי דנקט ר' מאיר רבותא היא, דאפילו ר' מאיר דמחמיר מודה בהא (שם). משם ראיה. בתמיה (לעיל כח.).

אמאי ונתן אמר רחמנא אלא שמע מינה נתינה על ידי דבר אחר שמה לקיחה. כך כתוב בכל הספרים וקשה הדא דמה לו לדקדק מנתינה הא גבי פרה כתיב לשון לקיחה ולקחו לטומאה מעפר שרפת החטאת השתא קנסיב על ידי שפופרת דהיינו על ידי דבר אחר ועוד ונתן קאי אמים ולא אאפר כדמוכח בהדיא פרק כל שעה (פסחים דף לד: ושם) דפריך ונתן אלמא תלושין הינהו והא מחוברין הינהו כלומר דבעינן מים חיים אל כלי ובפרק שני דסוטה (דף טז: ושם) ובפרק קמא דתמורה (דף יב: ושם) נמי קאמר תרי קראי כתיבי ונתן עליו אלמא אפר בריש דפסטיה דקרא משמע דעליו אאפר קאי שנותן המים עליו וכתיב מים חיים אל כלי דמשמע שלא יהא הפסק בין מים לכלי ופרק הערל (יבמות עב: ושם) קאמר כתב רחמנא ולקחו ונתן דאפילו (א) שקלי תרי ויהיב חד היינו (ב) שקלי תרי מאפר ויהיב חד במים ומיהו יתכן דנתן אתרוייהו קאי אמים ואפר ובקונטרס גרים הכי ואמאי ולקחו ונתן אמר רחמנא אלא שמע מינה לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה:

ולגבהיה לאתרוג ולבריך. קשה דהוה ליה למימר הואיל ודשיעור גבוה מכולן: **בהודן** להשם תחלה וסוף. הודו שבתחלת הפרק והודו בסוף הלל מן הודו עד סוף ההלל חדא פרשה היא במנין פרשיות של ספר תהלים כך פירש בקונטרס ויש מפרשים תחלת הפסוק וסוף הפסוק ולאו מילתא היא אלא בהודו מנענע פעם אחד וכן באנא ה' הושיעה נא כבית הלל ולא באנא ה' הצליחה נא כבית שמאי וטעמא דבית הלל אע"פ שאין אנא ה' הושיעה נא תחלת הפרק ולא סוף הפרק מנענעים משום דכתיב (דה"ל ט:) אז ירננו עצי היער מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ וכתיב בתריה הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו וכתיב נמי בתריה ואמרו הושיענו אלהי ישענו והיינו ירננו שמנענעים את הלולב ומשבחין בהודו ובאנא ה' הושיעה נא ועכשיו שנהגו ששליח צבור אומר יאמר נא ישראל והצבור עונין הודו וכן ביאמרו נא ירא' ה' הצבור מנענעים על כל הודו והודו שעונין אבל שליח צבור לא ינענע וי"מ דאף שליח צבור מנענע אגב ליבורא שעונין בכל פעם ופעם הודו ומנענעין מנענע נמי שליח צבור ביאמר נא ובשעת ברכה לא מצינו אם חייב לנענע בתחלת נטילה אלא מדאמרינן בפירקין (דף מב.) קטן היודע לנענע חייב בלולב משמע דמנענע בתחלת הברכה אע"פ שאינו יודע לקרות הלל ועוד מדתניא במסכת ברכות בסוף תפלת השחר (דף ל. ושם) הקדים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע מגילה וקורא בה משמע דמנענע בלא הלל: **כדי** לעצור רוחות רעות. בפרק כל המנחות באות מצה (מנחות סב. ושם) תשיב כל הטעונין תנופה ושמא לא בכל תנופות עושין כן אלא דוקא בתנופת שתי הלחם דעצרת וכן לולב משום דאמרינן פ"ק דר"ה (דף טז.) דגזר דין נחתם בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בחג על המים ולכך הנענוע שבלולב יש בו הולכה והבאה ובערוך פירש בערך נע [דאיתא בירושלמי תנא] צריך לנענע ג' פעמים על כל דבר ודבר בעי ר' זירא הכין חד או דלמא הכין הכין חד פי' כבר אמרת צריך נענוע ג' פעמים ובעי ר' זירא הולכה פעם אחת והבאה פעם אחת נחשבים וצריך להולך ולהביא שלשה פעמים תמן תנינן בנדה פרק האשה (דף סב.) גבי שבעה סמנין מעבירין על הכתם וצריך לכסכס שלש פעמים על כל אחד רבי זעירא בעי הכין חד והכין חד או הכין והכין חד ולא אפשיט וכיון דלא אפשיט עבדינן לחומרא שלש פעמים לכל אחד ואחד ע"כ לשונו והיא בעיא דהתם איתא נמי בש"ס דידן בנדה פ' האשה (דף סג.) דבעי ר' ירמיה אמטויי ואתויי חד או דלמא אמטויי חד ואתויי חד ודכוותה פ' וגלו מנחות (דף עו.) גבי שלש מאות שיפה וחמש מאות בעיטה דבעי ר' ירמיה אמטויי ואתויי חד או דלמא אמטויי חד ואתויי חד: מאי

הא הפילו הוא. במתכוין דומיא דנפל מאליו שלא אחז באפר עצמו אלא אחז בשפופרת ונערה לתוך שוקת כשר: ה"ג **אמאי ולקחו ונתן אמר רחמנא אלא ש"מ לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה: ואמר רבה** גרס בכולהו: **לא לידון איניש לוליבא בהושענא.** לאחר שאגד הערבה וההדס יחד לא יתחוב הלולב מלמעלה בתוך האגד: **דלמא נפרי טרפי.** הלולב משיר עלי ההדס והערבה ומשתיירין באגד וחוללין בין מין למין ואינם אגודים יחד להיות לקיחה אחת: **לא** [1] (**ליגוד**) **איניש לוליבא בהושענא.** אם הוא ארוך יותר מדאי מן הערבה ובא לקצצו מתחת לא יקצצנו בעודו באגודה אלא יוציאנו ויגוז מתחת ויחזור ויאגוד: **דמשפיירי הוא.** של לולב תלושין מן השדרה בתוך האגד לפי שעלי הלולב ארוכים ומחוברים מתחת השדרה ונמשכין ועולין כנגד גובהו של לולב וכשקוצצן מתחת נמצאו חתוכין מן השדרה ונשארין באגודה: **אסור להריח בו.** דגמרינן מסוכה דילפינן בפרק קמא (דף ט.) דחל שם שמים על עלי סוכה ליאסר בהנאה כל שבעה הואיל והוקצו למצוה: **מריחא.** שהוא דרך הנאתו אקליה: **הדס המחובר.** לענין שבת נקט לה כל ימות השנה: **כי שריש ליה.** כלומר אע"ג דשרית ליה להריח לא אתי למיתלש דהא במחובר נמי מריח ליה שפיר ואינו טורד בקציצתו שיסכה ויתלשנו: **אבל אסרוג דלאכילה קאי.** כי מורח ליה מינשי ותליש ואכיל ליה ואף אם אוכלו במחובר אין לך תולש גדול מזה: **הואיל וגבוה מכולן.** חשוב הוא ונקרא האגד על שמו: **ולגבהיה לאתרוג.** קא סלקא דעתיה דהואיל דגבוה דקאמר היינו הא דאמרן לעיל (לב:) שדרו של לולב צריך שיגיע למעלה מן ההדס טפח: **ובמינו.** גבוה [2] משלשתן: **מתני' אחוב וסוף.** הודו שבתחלת הפרק והודו שבסוף הפרק בסוף ההלל. מן הודו עד סוף ההלל חדא פרשתא במנין פרשיות של ספר תהלים: **גמ' נענוע מאן דכר שמיה.** שיהא אדם חייב לנענע דפשיטא ליה לתנא וקבעי היכן היו מנענעים: **כדי לנענע בו.** אלמא מצוה לנענע כדלקמן לעצור רוחות רעות וטלליס רעים: **כילד עושה.** אותם שהוא צריך להניפם יחד חייס כדכתיב (ויקרא כג) והניף הכהן אותם על לחם וגו' על שני כבשים וגו' הכבשים חייס ומניח שתי הלחם על שני הכבשים כדכתיב על לחם הבכורים תנופה על שני כבשים ואף על גב דריש' דקרא משמע אותם על לחם יליפינן לה במנחות מלחם המלואים דלחם למעלה: **הוקף.** היינו מוליך ומביא ונטלי"ר בלע"ז: **הורם.** מעלה ואין עלייה בלא הורדה והאי קרא לאו בכבשי עצרת כתיב אלא במלואים ומיהו כל תנופות ילפינן מינה: **למי שארבע רוחות שלו.** מצוה זו אנו עושין לשמו כן מראה בהנפתו: **זאת אומרת.** הא דרבי יוסי דקאמר תנופה עולרת רוחות רעות וטלליס רעים:

שירי

[1] ולקחו ונתן אמר רחמנא אלא לאו שמע מינה לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה ואמר רבה לא ליגוז איניש לולבא בהושענא דמשתיירי הוצא והוי חציצה ורבא אמר [3] מין במינו אינו חוצץ ואמר רבה לא ליגוז איניש לולבא בהושענא דמשתיירי הוצא והוי חציצה ורבא אמר [4] מין במינו אינו חוצץ ואמר רבה [5] הדס של מצוה אסור להריח בו אתרוג של מצוה מותר להריח בו מ"ט הדס דלריחא קאי כי אקצייה מריחא אקצייה אתרוג דלאכילה קאי כי אקצייה מאכילה אקצייה [6] ואמר רבה [7] הדס במחובר מותר להריח בו אתרוג במחובר אסור להריח בו מ"ט הדס דלהריח קאי אי שרית ליה לא אתי למגזייה אתרוג דלאכילה קאי אי שרית ליה אתי למגזייה ואמר [8] רבה [9] לולב בימין ואתרוג בשמאל מ"ט הני תלתא מצות והאי חדא מצוה א"ל ר' ירמיה לר' זריקא מאי טעם לא מברכינן אלא על נטילת לולב הואיל וגבוה מכולן ולגבהיה לאתרוג ולבריך א"ל הואיל ובמינו גבוה מכולן: **מתני'** [10] והיכן היו מנענעין בהודו לה' תחילה וסוף ובאנא ה' הושיעה נא דברי ב"ה וב"ש אומרין אף באנא ה' הצליחה נא א"ר עקיבא צופה הייתי ברבן גמליאל ור' יהושע שכל העם היו מנענעין את לולביהן והם לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא: **גמ'** נענוע מאן דכר שמיה התם קאי [11] כל לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו כשר וקאמר היכן מנענעין תנן התם [12] שתי הלחם ושני כבשי עצרת כיצד הוא עושה מניח שתי הלחם על גבי שני הכבשין ומניח ידו תחתיהן ומניף ומוליך ומביא מעלה ומוריד שנאמר [2] אשר הונף ואשר הורם א"ר יוחנן [13] מוליך ומביא למי שהארבע רוחות שלו מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו במערבא מתנו הכי א"ר חמא בר עוקבא א"ר יוסי ברבי חנינא מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות מעלה ומוריד כדי לעצור טלליס רעים א"ר יוסי בר אבין ואיתימא ר' יוסי בר זבילא [14] זאת אומרת

עין משפט נר מצוה

עח א מיי' פ"ז מהל' לולב הלכה יב סמג עשין מד טוש"ע ת"ח סי' תרנא סעיף ה:

עט ב מיי' שם הלכה כו סמג שם טור ש"ע ת"ח סי' תרנא סעיף ה:

פ ג מיי' פכ"ח מהלכות שבת הלכה ז סמג לאוין סה טוש"ע ת"ח סי' שלו סעיף י:

פא ד מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה ו ט סמג עשין מד טוש"ע ת"ח סי' תרנא סעיף ב:

פב ה מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סעיף ח:

פג ו מיי' פ"ח מהלכות תמידין הלכה יא:

תורה אור השלם

1. וְלָקְחוּ לַטֻּמְאַת מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי:
במדבר יט יז

2. וְקִדַּשְׁתָּ אֶת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֶת שׁוֹק הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הוּנַף וַאֲשֶׁר הוּרַם מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים מֵאֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וּמֵאֲשֶׁר לְבָנָיו:
שמות כט כז

לעזי רש"י

וינטילי"ר. להניף באויר.

רבינו חננאל

ודייקינן מינה טעמא דנפל, הא הפילו הוא מן השפופרת בכוונה לשוקת, כשר. ואמאי ולקחו לטמא וגו', אלא ש"מ לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה. אמר רבה לא לידרך איניש, כלומר לא ינערן, לולב בהושענא דלמא נתרי טרפי דהושענא בנעיצה זו, וחוצצין בין הלולב ובין הושענא. אמר רבא מין במינו אינו חוצץ. וכן אמר רבה לא יחתוך אדם קנה הלולב היוצא מתחת ההדס, אחר שאגדו, שמא ישארו מן ההוצין שנחתך עיקרן בכלל אותן שהיה יוצא מן ההדס, ונשארו ההוצין בלא עיקר וחוצצין. רבא אמר מין במינו אינו חוצץ. הדס של מצוה שהוא עם הלולב מוקצה הוא, ואסור להריח בו. אבל האתרוג מותר להריח בו, כי לא הקצהו אלא מאכילה. וכן הדס במחובר אסור להריח בו, גזירה שמא יתלוש. אתרוג מותר דלא אתי למיתלש, דלאכילה עביד, ולאכול מיניה הוא לא שרית ליה. אמר רבה לולב בימין, שהוא ג' מצות בהדדי. ועליה מברכין, הואיל ומינו של לולב גבוה מכולן. אתרוג בשמאל, דהוא חד מצוה. כיון ששנינו לולב שיש בו ג' טפחים כדי לנענע בו [כשר]. אמרנו ובהיכן היו מנענעין, בהודו לה' תחלה וסוף ובאנא ה' הושיעה נא. ונענוע זה זולתי מוליך ומביא ומעלה ומוריד, ששנינו במנחות בענין שתי הלחם וכבשי עצרת, ואמר רבה התם וכן בלולב. אלא צריך לנענע בהולכה והובאה בשלש פעמים, זולתי מוליך ומביא ומעלה ומוריד. וכן קבלנו מרבינו האי זצ"ל, והעמדנו עיקר דבר זה מתלמוד ארץ ישראל, דגרסינן התם, רב חייא בר אשי בשם רב [המשכים לצאת לדרך] נוטל לולב ומנענע שופר ותוקע, וכשמגיע זמן קריית שמע קורא ומתפלל. תני צריך לנענע ג' פעמים על כל דבר ודבר. ר' זעירא בעי הכן חד והכן חד, או [דלמא] הכן והכן חד. פי' כבר אמרנו צריך לנענע ג' פעמים, בעי ר' זירא ההולכה תחשב פעם אחת וההבאה פעם [אחת], או הולכה והובאה פעם אחת נחשבם וצריך להוליך ולהביא ג' פעמים. תמן תנינן בנדה פרק ט' בענין שבעה סממנים מעבירין על הכתם, וצריך לכסכס על כל אחת ואחת ג' פעמים. ר' זעירא בעי, הכין חד והכן חד, או הכן (חד) והכן חד. ולא איפשטא. וכיון דלא איפשטא עבדינן לחומרא, ג' פעמים הולכה והובאה, כל אחת ואחת ג' פעמים. פי' כסכוס, כמו לכסכוסי אישפשיט ועלתה בתיקו.

מסורת הש"ס

(א) [זבחים קי. בכורות ט:], (ב) לעיל לא:, (ג) לעיל כט: וש"נ, (ד) מנחות סח., (ה) שם סב. ע"ש, (ו) [נכ"ל: זבילא], (ז) [נ"ל ליגוז], (ח) בס"א: מילנו גבוה,

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אמאי וכו' דאפיר' שקיל תרי: (ב) בא"ד היינו שקיל תרי מאפר ויהיב חד ממים:

גליון הש"ם

גמ' ואמר רבה הדס במחובר. עיין בר"ן פ"ג דביצה דף קלד ע"א בשם הגאונים הגי' בכאן בהיפוך ההדס בממחובר אסור להריח בו אתרוג שרי ע"ש וכ"כ הגהת אשר"י:

מוסף רש"י

מין במינו אינו חוצץ. ואלו שניהם מין אחד (בכורות ט:). **מה טעם לא מברכינן אלא על נטילת לולב.** ולא על נטילת אתרוג (סדור רש"י סי' רעד). **כדי לנענע בו.** דבעינן נענוע כדלקמן, מעלה ומוריד מוליך ומביא לעצור רוחות רעות ועלליס רעים (לעיל כט:). **שתי הלחם ושני כבשי עצרת.** כתיב בהו והניף הכהן אותם על לחם הבכורים תנופה וגו' (מנחות סא.). **שנאמר.** במילואים, **אשר הונף ואשר הורם.** ולעיל מניה כתיב והנפת אותם תנופה, כל הני תנופות לומר שמוליך ומביא ומעלה ומוריד, ל"ל מהוקף והורם דמלואים ילפינן לשאר תנופות (שם). מוליך ומביא. לשון ולכוס ומוכר ומערב, **כדי לעצור רוחות רעות.** הבאות מארבעה רוחות, **מעלה ומוריד לעצור טללים רעים.** הבאין מלמעלה למטה (מנחות סב.).

רבינו חננאל (המשך)

ישראל, דגרסינן התם, רב חייא בר אשי בשם רב [המשכים לצאת לדרך] נוטל לולב ומנענע שופר ותוקע, וכשמגיע זמן קריית שמע קורא ומתפלל. תני צריך לנענע ג' פעמים על כל דבר ודבר. ר' זעירא בעי הכן חד והכן חד, או [דלמא] הכן והכן חד. פי' כבר אמרנו צריך לנענע ג' פעמים, בעי ר' זירא ההולכה תחשב פעם אחת וההבאה פעם [אחת], או הולכה והובאה פעם אחת נחשבם וצריך להוליך ולהביא ג' פעמים. תמן תנינן בנדה פרק ט' בענין שבעה סממנים מעבירין על הכתם (חד) והכן חד. ולא איפשטא. וכיון דלא איפשטא עבדינן לחומרא, ג' פעמים הולכה והובאה, כל אחת ואחת ג' פעמים. פי' כסכוס, כמו לכסכוסי אישפשיט ועלתה בתיקו.

שירי מצוה. מצוה שהיא שירים שאינה עיקר לעכב כפרה אעפ"כ חשובה היא לעכב את הפורענות: **שהרי תנופה שירי מצוה היא.** ואינה מעכבת כדתניא בתורת כהנים ומייתינן לה בגמרא דיומא (דף ה.) לתנופה לכפר וכי תנופה מכפרת והלא אין כפרה אלא בדם אלא שאם עשאה לתנופה שירי מצוה שעיירה ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו לא עשה מן המובחר וכיפר כלומר אעפ"כ כיפר שאין צריך להביא קרבן אחר: **וכן לולב.** מוליך ומביא מעלה ומוריד: **ממטי ליה.** מוליך: **ומייתי.** מביא: **גירא בעייניה דסטנא.** הרי זה לחץ בעייניו של שטן שרואה בעייניו שאין בו כח לנתק מעליו עול מצות: **ולאו מלתא היא.** אין נכון לומר כן: **לאיגוריי.** שיתגרה בו שטן שהוא יצר הרע ויעיקנו לתעות מעל קונו וימסור עצמו על הדבר: **מתני' יעוד על שלחנו.** אם שכח ולא נטל קודם אכילה צריך להפסיק סעודתו וליטול לולב: **גמ' אם הפחיתו אין מפסיקין.** גבי תפלת המנחה תנן לה במסכת שבת לא יאכל אדם לפני הספר ולא יכנס לא לאכול ולא לדון ואם התחילו קודם המנחה ומשכה סעודתם והגיע זמן המנחה אין מפסיקין אין צריכין להפסיק סעודתן ולהתפלל: **הא דאיכא שהות ביום.** התם בדאיכא שהות להתפלל אחר שיגמרו סעודתם ומתני' דהכא בדליכא שהות שתמשך סעודתו עד שתחשך: **ומאי קושיא.** דתפלה אלולב דאיצטריך רב ספרא לשנויי עלה דלמא תרוייהו בדאיכא שהות וגבי לולב מפסיקין דמדאורייתא היא אבל תפלה דרבנן: **אלא אי קשיא.** דאיצטריך רב ספרא לשנויי היא גופה קשיא לולב אלולב ריש דקתני מפסיק וסיפא משמע ימתין אם ירצה שהרי יש לו שהות כל היום: **דלמא מלוה לאפסוקי.** שמא ישכח ויפשע: **אלא אמר ר' זירא לעולם.** כי איצטריך רב ספרא לשנויי משום קושיא קמייתא איצטריך: **מתני' מקרין אותו.** כך היו נוהגין אחד קורא את ההלל ומוציא את הרבים ואם היה עבד או אשה או קטן הואיל ואין מחויב בדבר אין מוציא את המחויב מידי חובתו הלכך עונה אחריו כל מה שהוא אומר: **ואבא לו מאירה.** אלא למד ואם למד תבא לו מאירה שמבזה את קונו לעשות שלוחים כאלה: **עונה אחריו הללויה.** על כל דבר שהוא אומר והכי קתני לה במסכת סוטה (דף ג:) כיצד אמרו ישראל שירה בים כנגדו המקרא את ההלל והם עונין אחריו הללויה משה אמר אשירה לה' והם אומרים אשירה לה' משה אמר כי גאה גאה והם אומרים אשירה לה' אלמא דעל כל דבר ודבר קאמר דעונין הללויה: **לכפול.** כל פסוק ופסוק ונהגו כן מפני שיש פרשה שכולה כפולה הודו תחלה וסוף יאמר נא שלשה פעמים קראתי יה עניני במרחב יה ה' לי ה' לי טוב לחסות טוב לחסות סבבוני סבבוני דמה דמיתני ויהי לי לישועה קול רנה וישועה ימין ה' ימין ה' לא אמות ואמות לא נתנני פתחו לי שערי זה השער וגו' אבל מאודך ואמטה אינו [1] (כופל) והיינו דאמרינן לקמן (דף לט.) מוסיף לכפול מאודך ואמטה: **גמ' נאמה אמרו.** כל באמת הלכה היא ואין חולק בדבר: **בן מברך לאביו.** ברכות המזון משהגיע לחינוך לחייב מדרבנן ובמסכת ברכות פרק מי שמתו (דף כ:) מוקים לה כגון שלא אבל אביו אלא כזית או כציצה דהוי שיעורא דרבנן דמדאורייתא לא מיחייב עד דשבע דכתיב ואכלת ושבעת וברכת הלכך אתי מדרבנן ומפיק מדרבנן: **שאשתו ובניו מברכין לו.** דודאי מחמת שלא למד הוא:

הלכתא

שירי מצוה מעכבין את הפורענות שהרי תנופה שירי מצוה היא ועוצרת רוחות וטללים רעים ואמר רבא וכן בלולב רב אחא בר יעקב ממטי ליה ומייתי ליה אמר [6]דין גירא בעייניה דסטנא ולאו מלתא היא משום דאתי לאיגרויי ביה: **מתני'** מי שבא בדרך ולא היה בידו לולב ליטול לכשיכנס לביתו יטול על שלחנו לא נטל שחרית יטול בין הערבים [3]שכל היום כשר ללולב: **גמ'** אמרת נוטלו על שלחנו למימרא דמפסיק ורמינהי [3]אם התחילו אין מפסיקין אמר רב ספרא ל"ק הא דאיכא שהות ביום הא דליכא שהות ביום [5]אמר רבא מאי קושיא דילמא הא דאורייתא הא דרבנן אלא אמר רבא אי קשיא הא קשיא לכשיכנס לביתו נוטלו על שלחנו אלמא דמפסיק והדר תני לא נטל שחרית יטול בין הערבים אלמא לא מפסיק אמר רב ספרא ל"ק הא דאיכא שהות ביום הא דליכא שהות ביום א"ר זירא [4]מאי קושיא דלמא מצוה לאפסוקי ואי לא פסיק יטול בין הערבים שכל היום כשר ללולב אלא אמר ר' זירא לעולם כדאמרינן מעיקרא ודקשיא לך הא דאורייתא הא דרבנן הכא ביום טוב שני דרבנן עסקינן דיקא נמי מדקתני מי שבא בדרך ואין בידו לולב דאי ס"ד ביו"ט ראשון מי שרי: **מתני'** [2]מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו עונה אחריהן מה שהן אומרין ותבא לו מאירה אם היה גדול מקרא אותו עונה אחריו הללויה [7]מקום שנהגו לכפול יכפול לפשוט יפשוט לברך יברך [1]הכל כמנהג המדינה: **גמ'** ת"ר [8] [2]באמת אמרו בן מברך לאביו ועבד מברך לרבו ואשה מברכת לבעלה אבל אמרו חכמים תבא מאירה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו אמר רבא

הלכתא

מאי קושיא דלמא הא דאורייתא והא דרבנן. תימה והרי קידוש היום דאורייתא כדאמרי' פ' מי שמתו (ברכות דף כ: ושם) נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה והא דמשמע ברים נזיר (דף ג:) שהוא מדרבנן אין הוא מדרבנן דדרים לאסור על היין מצוה כיון הרשות וקאמרינן מאי היא קידושא ואבדלתא מושבע ועומד הוא ומשני קידוש עצמו דאורייתא ואפ"ה א"ר יוסי ברים ערבי פסחים (דף ק. ושם) דאין מפסיקין ופסקינן התם הלכה כר' יוסי בע"ש וכר' יהודה בערב פסח וי"ל דשאני קידוש היום שיכול לקדש ביום כבלילה וליכא למיחש לפשיעות' כולי האי ועוד לפי שעוסק בסעודת שבת לא חיישינן כולי האי שמא יתעצל בקידוש היום: **יום** טוב שני דרבנן. ואכתי הוה מצי לשנויי דאידי ואידי איכא שהות אלא משום דכולי יומא זימניה הוא חיישינן טפי דלמא אתי למיפשע כדאמרינן פ"ק דשבת (דף י.) במנחה כיון דקביעא ליה זימנא מירתת ולא אתי למיפשע ערבית כיון דכולי ליליא זמניה לא מרתת ואתי למיפשע ואין לומר משום דהתם ליליא זמן שינה וחיישינן טפי דל"ל דהוא טעמא ה"ל למימר התם וי"ל דתפלה צריכה שהות ומתעצל בה טפי מנטילת לולב דמכי אגבהיה נפק ביה: **מדקתני מי שבא בדרך.** תימה בסוף פ' תפלת השחר (ברכות דף ל. ושם) אמרי' השכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע [לולב ומנענע] והיינו ביום טוב וי"ל דהיכא דליכא למיטעי לא חיישינן ומיירי בהולך בתוך התחום למקום שבא חכם ועוד דהתם קתני השכים לצאת לדרך שמביתו הולך לקראת חכם ונוטל לולב קודם שיצא אבל הכא קתני מי שבא בדרך וכשיכנס בביתו נוטל לולב משמע שממקום רחוק בא לביתו: **מי** שהיה עבד ואשה. משמע כאן דאשה פטורה מהלל דסוכות וכן דעצרת וטעמא משום דמצוה שהזמן גרמא היא אע"ג דבהלל דלילי פסחים משמע בפרק ערבי פסחים (דף קח.) דמחייבי בד' כוסות ומסתמא לא תיקנו ד' כוסות אלא כדי לומר עליהם הלל ואגדה שאני הלל דפסח דעל הנס בא ואף הן היו באותו הנס אבל כאן לא על הנס אמור: **ותהי לו מאירה.** אלא למד ואם למד תבא לו מאירה שמבזה את קונו לעשות שלוחין כאלה כן פי' בקונט' ועל אשתו ובניו מברכין לו בגמרא היה לו לפרש כן דמתני' מיירי בלא למד שמקרין אותו ועונה אחריהן מה שהן אומרים ומשום דמבזה במה שאלו מברכין לו דלאו בני חיובא נינהו המקרין אותו קליטו ליה דהא בגדול מקרא אף על פי שאין עונין אחריו אלא הללויה דנפיק בשמיעה לחוליה ותבא לו מאירה לעבד ואשה נמי לא מיחייבי בהלל דמצות עשה שהזמן גרמא הוא: **באמת אמרו בן מברך לאביו.** אין זה מענין משנתינו ולא מייתי ליה אלא אגב גררא דתבא לו מאירה דהכא לא מיירי במקרא אותו דבפ' מי שמתו (ברכות דף כ: ושם) רוצה לדקדק מכאן דנשים חייבות בברכת המזון דאורייתא מדמוליאה אחרים ידי חובתן ופריך קטן איכא [6] למימר דאורייתא אלא הב"ע דאכל שיעורא דרבנן ומפיק דרבנן ובתוספתא קתני גבי ברכת המזון דאין אשה ועבד וקטן מוציאין את הרבים ידי חובתן ואיכא לאוקומי כשאכל שיעורא דאורייתא ואין יכול לדקדק מכאן [8] דברכת המזון דאורייתא דלמא לא הוי דאורייתא כיון דאין מצטרפות לזימון כדתנן פרק שלשה שאכלו (סוס דף מה.) אין מוציאות אע"פ שהאיש מוציאן שאני איש דחשיב טפי אי נמי משום דרבים זילא בהו מלתא דהרי מגילה דנשים חייבות בה ופירש בה"ג דאין נשים מוציאות את הרבים ידי חובתן במגילה:

הלכתא

[6] [קדושין ל. פא.], [3] [מגילה כ:], [2] שבת ט:, [1] [פסחים קיט.], [5] ברכות כ:, [4] [נדל"ל מי איכא], [7] גי' כ"מ ואינו יכול לדקדק מכאן דאין חייבות בבהמ"ז דאורייתא דדלמא חייבות דאורייתא אלא כיון דאין מצטרפות.

גליון הש"ם

גמ' אמר רבא מאי קושיא. כעין זה יבמות דף קח ע"ב:

מוסף רש"י

שהרי תנופה שירי מצוה היא. אלא מעכבת כפרה ולא עיקר מצוה היא, כדאמרינן בפרק שתי מדות (מנחות לג:) שאם עשה לתנופה שירי מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו לא כיפר וכיפר. **לכפול.** כל ההלל (פסחים קיט:). **בן.** קטן, מברך. ברכת המזון, **לאביו.** אם אין אביו יודע לברך (ברכות כ:).

רבינו חננאל

מתני' מי שבא בדרך ואין בידו לולב, כשיכנס לביתו נוטלו על שלחנו כו'. אלמא מפסיק סעודתו ונוטל. איני והתנן בשבת בפרק ראשון לא יכנס לאכול סמוך למנחה עד שיתפלל, וקתני אם התחילו אין מפסיקין. ושנינן אי איכא שהות ביום כדי לאכול ולגמור סעודתו ואחר כך מתפלל, אינו מפסיק. ואם אין שהות ביום מפסיק. ומתני' בדליכא שהות ביום. **ואתא** רבא ושני שנויא אחרינא, ואמר לא שני לן בין מצוה דאורייתא למצוה דרבנן, הלא בהדיא שנינו מפסיקין לקרית שמע ואין מפסיקין לתפלה. הלכך לולב דמדאורייתא מפסיק, תפלה דרבנן לא מפסיק. אלא מתני' היא גופא קשיא, קתני כשנכנס לביתו נוטלו על שלחנו, אלמא מפסיק, והדר תני לא נטל שחרית יטול בין הערבים, אלמא לא מפסיק בשחרית. **ומשני** רב אשי לאשווי לולב לתפלה, ואמר לכתחילה איבעי ליה לאפסוקי, ואי לא מפסיק יטול כל היום. אי הכי קשיא הכא קתני יטול על שלחנו אלמא מפסיק, והתם קתני אם התחילו אין מפסיקין לכתחלה, [א]לא לעולם כדאמרינן, הא דאיכא שהות ביום אין מפסיקין ואי ליכא שהות ביום מפסיקין. ומתני' נמי הכי קתני אין שהות ביום יטול על שלחנו, אלמא מפסיק, ואם יש שהות ביום אינו מפסיק, שאם לא נטל שחרית יטול בין הערבים שכל היום כשר ללולב. (משנ) [דלשווי] הא דלולב דאורייתא ותפלה מדרבנן, לא מצית אמרת, מדקתני מי שבא בדרך אלמא מתני' בשאר הימים דמדרבנן היא, דאי ס"ד ביום טוב ראשון שהוא מן התורה, כדכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון וגו', מי שרי לסגויי באורחא, אלא ש"מ (דמדרבנן בשאר הימים נינהו) [בשאר הימים דמדרבנן נינהו]. **מתני'** מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו ועונה אחריהן מה שהן אומרים כו'. אמר רבא

פד א מיי' פ"ז מהל' לולב הלכה י סמג עשין מד טוש"ע או"ח סי' תרנב סעיף ב:

פה ב ג מיי' פ"ג מהל' תעוכה הלכה יד טוש"ע א"ח סי' תכב סעיף ג:

פו ד מיי' פ"ה מהל' ברכות הלכה טו סמג עשין מז:

עין משפט נר מצוה

פז א מיי' פ"ג מהל' מעשה הלכה יב יג יד:

פח ב מיי' פ"ח מהל' ברכות הלכה יח סמג עשין כז טוש"ע א"ח סי' כה סעיף י וסי' קד סעיף ז וסי' קט סעיף ג וסי' ריג סעיף ב:

הלכתא [8]גיברתא איכא למשמע ממנהגא דהלילא הוא אומר הללויה והן אומרים הללויה מכאן שמצוה לענות הללויה הוא אומר [1]הללו עבדי ה' והן אומרין הללויה מכאן שאם היה גדול מקרא אותו עונה אחריו הללויה הוא אומר הודו לה' מכאן שמצוה לענות ראשי פרקים הוא אומר הודו לה', מכאן שאם היה גדול מקרא אותו עונין אחריו מה שהוא אומר הוא אומר אנא ה' הצליחה נא הוא אומר אנא ה' הושיעה נא מכאן שאם היה קטן מקרא אותו עונין אחריו מה שהוא אומר הוא אומר אנא ה' הצליחה נא והן אומרים אנא ה' הצליחה נא מכאן שאם בא לכפול כופל הוא אומר ברוך הבא והן אומרים בשם ה' [2]מכאן לשומע כעונה בעו מיניה מרבי חייא בר אבא שמע ולא ענה מהו אמר להו חכימיא וספריא ורישי עמא ודרשיא אמרו [6]שמע ולא ענה יצא אתמר נמי אר"ש בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא מנין לשומע כעונה דכתיב [2]את [3](הדברים) אשר קרא [3](יאשיהו) וכי יאשיהו קראן והלא שפן קראן דכתיב ויקראהו שפן (את כל הדברים האלה) לפני המלך אלא מכאן לשומע כעונה ודילמא בתר דקראנהו שפן קרא יאשיהו אמר רב אחא בר יעקב לא סלקא דעתך דכתיב [3]יען רך לבבך ותכנע לפני ה' בשמעך (את הדברים האלה) בשמעך ולא בקראך אמר רבא לא לימא איניש ברוך הבא והדר בשם ה' אלא ברוך הבא בשם ה' בהדדי [7](א"ל רב ספרא משה

הלכתא גיברתא איכא למשמע ממנהגא דהלילא. במקום של רבים היו כולם בקיאים בהלל והיו כולם קורא את ההלל עם שליח צבור כמו שאנו קורא עכשיו ולא היו סומכים עליו כלל כדפירש בקונטרס אלא שנהגו לענות בהנך דוכתי דמפרש והולך כדי ללמוד מהן הלכה למעשה לבקי ולמי שאינו בקי וגדול מקרא אותו או קטן ומה שאין אנו נוהגין עכשיו לעשות כן משום דמנהגא קרי ליה (והיכא דנהוג נהוג) והיכא דלא נהוג לא נהוג: **הוא** אומר הללויה. שליח צבור והצבור עונין אחריו הללויה והוא שותק עד שיענו והשתא אינו מפרש היאך מברכין שגם הצבור חייבין לברך קודם שיתחילו ושמא כולם מברכין יחד ואף על פי שהצבור שותקין עד שיפתח שליח צבור הללויה אין לחוש בכך:

מכאן שאם היה גדול מקרא אותו עונין אחריו הללויה. ממתני' שמעינן לה אלא מפרש והולך כל הלכתא דאיכא למשמע ממנהגא:

מכאן שמצוה לענות בראשי הפרקים. פירש בקונטרס מכאן שברא"שי הפרקים לריכין לענות ראשי הפרקים ולא סגי להו בהללויה משמע מתוך פירוש הקונטרס שברא"שי פרקים עונין ראשי פרקים ולא יותר ועל כל דבר חוץ מראשי פרקים עונין הללויה עד שיגמור את ההלל וכן פירש במתניתין ובסוף פרק כשם (סוטה דף ל: ושם) לא משמע הכי דתניא בגמרא כילד אמרו ישראל שירה כגדול (ג) מקרא את ההלל והן עונין אחריו ראשי פרקים משמע שמתחילת הפרק עד סופו עונה ראש (ראש) פרק על כל דבר ודבר עד סופו וכן פרק שני עונה ראש פרק שני ועל כל דבר ודבר עד סופו וכן כולם כגון הללויה בלאת ישראל ממצרים לא לנו ה' לא לנו אהבתי כי ישמע ה' הללו את ה' כל גויים הודו לה' כי טוב ושמא מתחלת הלל עד הודו פרק אחד מדלא עשה במנהגא דהלילא סימן לדבר עד הודו בדפרק ראשון הבא אחריו היה להם לעשות סימן זה ומה שנוהגין עכשיו ששליח צבור אומר שלשה יאמרו גא והצבור עונין על כל אחד ואחד הודו ולא מצינו מנהג זה בש"ס מ"מ נפקי מהנך קראי דשמע כעונה:

הוא אומר אנא ה' הושיעה נא והם אומרים אנא ה' הושיעה נא הוא אומר אנא ה' הצליחה נא וכו'. ואע"ג דאמרינן במגילה (דף כב.) אין מפסיקין בפסוק אלא לתינוקות הכא שאני שאמרוהו שני בני אדם כדאיתא בערבי פסחים (דף קיט.):

שמע ולא ענה יצא. מי שאינו יודע לקרות ולא לענות אם שמע וכיון את לבו לשמוע אף על פי שלא ענה יצא וכן למתפללין בצבור ושליח צבור אומר קדושה או יהא שמיה רבא מברך ישתבח מתפללין וישמעו והרי הן כעונין ולכשיגמור קדושה יחזרו לתפלתן וכן יסד רב יהודאי גאון בה"ג כדפירש בקונטרס וקשה מהא דאמרינן פרק מי שמתו (ברכות דף כא:) אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע שליח צבור לקדושה יתפלל ואם לאו לא יתפלל ו) וי"א שם כן במודים ולמה לן כולי האי יתפלל כדרכו ולכשיגיע שם ישתוק אלא ודאי היה שותק היתה שמיעתו הפסקת תפלתו ומיהו שמא אע"ג דשומע כעונה מ"מ עונה עדיף ומצוה מן המובחר) : **אמר רבא לא לימא איניש ברוך הבא** והדר **בשם ה'**. תימה דבסוף מצות חליצה (יבמות דף קו: ושם) אמר אביי האי מאן דמקרי חליצה לא ליקרי לדידה ולאבה [יבמי] לחודיה דמשמע אבה יבמי אלא לא אבה יבמי בבת אחת ולא ליקרי לדידה לא לחודיה ואפלגתי [לקחתה] לחודיה דמשמע אפלגתי לקחתה אלא לא אפלגתי לקחתה בפעם אחת אמר רבא אפסוקי מלתא לית לן בה ויש לומר דלבתר דשמע הכי מרב ספרא סברה: אבל שאין אחר מקרא אותו לא לימא ברוך הבא וינשים בינתים והדר בשם ה' דלא קיימא אזכרה אמילתא דלעיל ומיחזי כמוליאו לבטלה:

הלכתא גיברתא. הלכות גדולות: **ממנהגא דהלילא.** ממה שאנו רואים שנוהגין עכשיו בימינו בבתי כנסיות כדמפרש ואזיל שהיו נוהגין לענות הללויה שתי פעמים ולא יותר ואומרים כל ההלל עם המקרא עד הודו ועונין הודו אחריו וחוזרין וקורין עמו עד אנא ועונין אנא הושיעה נא ואנא הצליחה נא אחריו כמו שאנו עושין ואין זו בקריאת הראשונים שהיו עונים הללויה על כל דבר כדאמרינן במתניתין דהכא ובסוטה (דף ל:) ואמר רבא ממנהג של עכשיו אנו למדים מהו עיקר קריאת הלל כשמקיצוהו תחילה לפי שהכל חייבין בקריאתו ואין הכל בקיאין בו תקנו אחד קורא ואחרים שומעים והכל עונים מקצת ועכשיו שכל בני כנסיותינו בקיאין וקורין אותו כולו ואעפ"כ עונין שתי פעמים הללויה והודו לה' ואנא מכאן אנו יכולים ללמוד מה תקנו הראשונים לענות למי שאין בקיאין ולבקיאין: **הוא אומר הללויה והן אומרים הללויה מכאן שמצוה לענות הללויה.** ממה שאנו נוהגין שהמקרא פותח בהללויה ואנו שותקין ועונין אחריו הללויה והוא שותק ואין אנו מתחילין לקרות עמו כסדר שאנו גומרים עמו שאר ההלל למדין אנו מכאן שמצוה לענות הללויה בפתיחתו ואפילו לבקיאין: **הוא אומר הללו עבדי ה' והם אומרים הללויה מכאן למי שגדול מקרא** (ה) **שעונה אחריו הללויה.** ממה שנוהגין עכשיו לענות עוד הללויה פעם שניה ושאר הלל קורין כולן עמו אנו למדין תקנה הראשונה מי שאינו בקי או בקי ואינו גומרו אלא סומך על המקרא דיו לענות הללויה על כל דבר ודבר ולפיכך החזיקו עכשיו במנהג הזה לסמוך בהללו עבדי ה' על המקרא ולענות הללויה לדעת תקנה ראשונה ולא תשתכח שמותר בכל הלל לסמוך עליו ולענות הללויה למי שאינו בקי: **הוא אומר הודו.** והן שותקין ואחר כך עונין: **מכאן.** שברא"שי פרקים לריכין לענות ראשי פרקים עצמן ולא סגי ליה בהללויה ומיהו אנן דגמרינן כוליה לא לריכינן אלא שבזה החזיקו שלא תשתכח תקנה הראשונה למי שאינו גומר: **הוא אומר אנא והם אומרין אחריו אנא.** ואין זה מראשי פרקים בזה החזיקו להיות סימן לעיקר תקנה למי שסומך על המקרא שפעמים שלריך לענות אחריו כל דבר ודבר שהוא אומר והיכי דמי כגון מי שהיה קטן מקרא אותו כדתנן במתניתין: **הוא אומר אנא ה' הצליחה נא.** והן שומעין ואחר כך עונין סימן זה החזיקו לדעת שהרוצה לכפול את ההלל כופל כמו שזה נכפל שהרי שומע כעונה כדלקמן ואלו שומעין ועונין הרי זו כפילה. וכל הני מכאן דקאמר רבא מכאן לקטן המקרא כו' מכאן שאם בא לכפול אלו דווקא דהוא הדין נמי מצי למילף איפכא מאנא הושיעה נא שאם בא לכפול ומאנא הצליחה נא לקטן המקרא אלא אשמעינן שלא על חנם החזיקו אלו שגומרין את ההלל לענות דברים הללו אלא כדי ללמוד מהם תקנות הללו שתקנו גדולים לישראל: **הוא אומר ברוך הבא והם אומרים בשם ה'.** ובברוך הבא סומכין עליו ואין עונין לא התיבות עצמן ולא הללויה מכאן ללמד לשאינו יודע לא לקרות ולא לענות אם שמע וכיון לבו לשמוע אף על פי שלא ענה יצא. וכן למתפללין בצבור ושליח צבור אומר (ו) קדיש או יהא שמיה רבא שתקנו בתפלתן וישמעו בכוונה והרי הן כעונין וכשיגמור הקדושה יחזרו לתפלתן וכן יסד רב יהודאי גאון בעל הלכות גדולות: **חכימיא.** כשמשמעו: **וספריא.** מלמדי תינוקות: **אשר קרא המלך וגו'.** בספר שמלא חלקיה הכהן משמעי קרא בספר מלכים (ב כב): **לא לימא איניש.** מי

מלכים ב כב יט

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה הוא אומר הללו וכו' שגדול מקרא אותו שעונה: (ו) תוס' ד"ה מכאן וכו' כגדול המקרא את וכו' עונה ראש פ' ראשון על כל דבר:

פ) ברכות מה:], ב) [ל"ל כל דברי הספר], ג) [ל"ל מלך יהודה], ד) רש"ל מ"ז, ה) [ל"ל קדושה], ו) גי' מהר"מ וכן אמרי' שם במודים ומה לן, ז) [עי' תוספות ברכות כ"ל: ד"ה עד וכו' שחייבו יותר בציבור],

רבינו חננאל

הלכתא גבירתתא איכא למיגמר ממנהג ההלל, הוא אומר הללויה והן אומרים הללויה, מכאן שמצוה לענות הללויה. הוא אומר הללו עבדי ה' והן אומרים הללויה, מכאן שאם היה גדול מקרא ההלל, אומ' אחריו הללויה. הוא אומר הודו לה' והן אומרים הודו לה', מכאן שמצוה לענות ראשי פרקים. הוא אומר אנא ה' הושיעה נא והן אומרים אנא ה' הושיעה נא, מכאן שאם היה קטן מקרא אותו עונה אחריו מה שהוא אומר. הוא אומר אנא ה' הצליחה נא והן אומרים אנא ה' הצליחה נא, מכאן שאם בא לכפול כופל. הוא אומר ברוך הבא והן אומרים בשם ה', מכאן לשומע כעונה. אמר ר' חייא חכימייא וספרייא ודרשיא ורישי עמא אמרי, שמע ולא ענה יצא. שומע כעונה מהכא, דכתיב את כל דברי הספר אשר קרא מלך יהודה, וכי מלך יהודה קראם והלא שפן קראם, אלא מכאן לשומע כעונה. אמר רבא לא לימא איניש ברוך הבא והדר בשם ה', אלא [לא] יפסוק ביניהן.

תורה אור השלם

1. הַלְלוּ יָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ:
תהלים קיג א
2. כֹּה אָמַר יְיָ הַנְּנִי מֵבִיא רָעָה אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וְעַל יֹשְׁבָיו אֵת כָּל דִּבְרֵי הַסֵּפֶר אֲשֶׁר קָרָא מֶלֶךְ יְהוּדָה: מלכים ב כב טז
3. יַעַן רַךְ לְבָבְךָ וַתִּכָּנַע מִפְּנֵי יְיָ בְּשָׁמְעֲךָ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עַל הַמָּקוֹם הַזֶּה וְעַל יֹשְׁבָיו לִהְיוֹת לְשַׁמָּה וְלִקְלָלָה וַתִּקְרַע אֶת בְּגָדֶיךָ וְתִבְכֶּה לְפָנַי וְגַם אָנֹכִי שָׁמַעְתִּי נְאֻם יְיָ:
מלכים ב כב יט

משה. ח) גדול הדור: **[שפיר קאמרת.]** בתמיה: **כל אסוקי מלתא.** הואיל וכוונתו לגמור לית לן בה: **כופל בה דבריס.** מאגא והלאה: **מוסיף בה.** בהלל מוסיף לכפול על כפילתו של רבי: **מאודך ולמטה.** כדפרי' לעיל [לח.] שכל המזמור כפול מראשו ועד סוף: **ל"ש.** דתליא ברכה במנהג אלא ברכה שלאחריו: **עובר.** קודם: **ויעבור את הכוסי.** קדמו לרוץ לפניו: **מתני' הלוקח לולב מחבירו.** לי נראה דהלוקח לולב מעם הארץ גרסי' דהא בעם הארץ קמיירי כדאמרי' בגמ' ועם הארץ לגבי חבר לא קרי ליה חבירו ואי לוקח נמי עם הארץ מי ליית לן בהחזיק חבירו בחשוד: **נותן לו אתרוג במתנה.** חבר שקונה הושענא כולה מעם הארץ בשביעית יבקש ממנו ליתן לו אתרוג במתנה: **לפי שאין רשאי לו.** בגמ' מפרש טעמא: **גמ' מבליע ליה דמי אתרוג בלולב.** ימכור לולב ביוקר עד שיתן לו אתרוג במתנה: **וליתיב ליה.** דמי אתרוג בהדיא מ"ט אין רשאי ללוקחו בשביעית: **אין מוסרין דמי פירות לו'.** דהתורה אמרה (ויקרא כה) לאכלה ולא לסחורה שכל פירות שביעית חייבין להתבער בשביעית הן ודמיהן ולא שיעשה בהם סחורתו להגניע לאחר שביעית ולהעשיר ועמי הארץ חשודין על כך לפיכך אין מוסרין להם דמים ליקח מהם כלום בדמים דקעבר אלפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט): **יותר ממזון שלש סעודות.** אבל מזון ג' מוסרים כדי חייו לאיכא למימר לסעודת שבת הוא צריך וכיון שהותר בערב שבת הותר לכל ימות השבת: **ואם מסר.** שבכח ומסר לו: **יאמר.** חבר זה שמסר לו: **מעות הללו.** שמסרתי לעם הארץ זה (ח) (וכו') ואלה עליהם קדושת שביעית כדאמרינן לקמן(ט) שביעית תופסת דמיה בקדושת' מקרקע': **יהו מחוללין על פירות שיש לי בתוך ביתי.** אלינם של שביעית ויכנסו הפירות לקדושה תחתיהן: ובא

אבל לפניו מצוה לברך. כי האי גוונא אמרי' גבי מגילה פ' הקורא את המגילה עומד (מגילה דף כא.): וכן תנן פרק בא סימן (דף נא.): ויש שטעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו ומפרש בגמ' לאתויי ריחני הוה מצי למימר לאתויי הלל ומגילה במקום שנהגו שלא לברך אחריהן אלא ברכה שלאחריו: **עובר.** קודם: **ויעבור את הכוסי.** קדמו לרוץ לפניו: **מתני' הלוקח לולב מחבירו.** לי נראה דהלוקח לולב מעם הארץ גרסי' דהא בעם הארץ קמיירי כדאמרי' בגמ' ועם הארץ לגבי חבר לא קרי ליה חבירו ואי לוקח נמי עם הארץ מי ליית לן להחזיק חבירו בחשוד: **נותן לו אתרוג במתנה.** חבר שקונה הושענא כולה מעם הארץ בשביעית יבקש ממנו ליתן לו אתרוג במתנה: **לפי שאין רשאי לו.** בגמ' מפרש טעמא: **גמ' מבליע ליה דמי אתרוג בלולב.** ימכור לולב ביוקר עד שיתן לו אתרוג במתנה: **וליתיב ליה.** דמי אתרוג בהדיא מ"ט אין רשאי ללוקחו בשביעית: **אין מוסרין דמי פירות לו'.** דהתורה אמרה (ויקרא כה) לאכלה ולא לסחורה שכל פירות שביעית חייבין להתבער בשביעית הן ודמיהן ולא שיעשה בהם סחורתו להגניע לאחר שביעית ולהעשיר ועמי הארץ חשודין על כך לפיכך אין מוסרין להם דמים ליקח מהם כלום בדמים דקעבר אלפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט): **יותר ממזון שלש סעודות.** אבל מזון ג' מוסרים כדי חייו לאיכא למימר לסעודת שבת הוא צריך וכיון שהותר בערב שבת הותר לכל ימות השבת: **ואם מסר.** שבכח ומסר לו: **יאמר.** חבר זה שמסר לו: **מעות הללו.** שמסרתי לעם הארץ זה (ח) (וכו') ואלה עליהם קדושת שביעית כדאמרינן לקמן(ט) שביעית תופסת דמיה בקדושת' מקרקע': **יהו מחוללין על פירות שיש לי בתוך ביתי.** אלינם של שביעית ויכנסו הפירות לקדושה תחתיהן: ובא

משה שפיר קאמרת אלא התם והכא ח) אסוקי מילתא היא ולית לן בה) אמר רבא לא לימא איניש יהא שמיה רבא והדר מברך אלא יהא שמיה רבא מברך בהדדי א"ל רב ספרא משה שפיר קאמרת אאלא התם והכא ב) אסוקי מילתא הוא ולית לן בה: מקום שנהגו לכפול: ג) תנא רבי כופל בה דברים רבי אלעזר בן פרטא מוסיף בה דברים מאי מוסיף אמר אביי מוסיף לכפול מאודך ולמטה: לברך יברך: אמר אביי ד) ל"ש אלא לאחריו אבל לפניו מצוה לברך דאמר רב יהודה אמר שמואל ה) ב כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן ומאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא דאמר רב נחמן בר יצחק דכתיב [1] וירץ אחימעץ דרך הככר ויעבור את הכושי אביי אמר מהכא [2] והוא עבר לפניהם ואיבעית אימא מהכא [3] ויעבור מלכם לפניהם וה' בראשם: **מתני'** ו) [2] הלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה לפי שאין רשאי ללוקחו בשביעית: **גמ'** ז) לא רצה ליתן לו במתנה מהו אמר רב הונא ד מבליע ליה דמי אתרוג בלולב וליתיב ליה בהדיא ה לפי שאין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ דתניא אין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ יותר ממזון שלש סעודות ואם מסר יאמר הרי מעות הללו יהו מחוללין על פירות שיש לי בתוך ביתי

ובא

ניענוע דמהאי טעמא נמי מברכין אנטילת ידים אחר נטילה דלא גמר מצותו עד אחר ניגוב כדאמרי' פ"ק דסוטה (דף ד:) דאסור לאכול בלא ניגוב ידים ומיהו לא דמי כולי האי דניענוע אינו אלא מכשירי מצוה בעלמא ולא מעכב כדאמרי' ט) (פ"ק דסוטה) בסוף פירקין ט) מדאגביה נפק ביה ומשני כשהפכו ולא משני בשלא ניענע ומיהו אמת הוא דלבתר דנפק ביה מברך כדמוכח פ"ק דפסחים (דף ז: ושם) דפליגי בעל ביעור חמץ דמר סבר לשעבר משמע טפי ומר סבר להבא נמי משמע ופריך מהעושה לולב לעצמו דקתני נטלו לצאת בו אומר על נטילת לולב וקשיא למאן דמברך לבער ומשני שאני התם דבעידנא דאגביהו נפק ביה ופריך אי הכי לצאת יצא בו מיבעי לי' ומשני משום דקבעי למיתני סיפא ליפא בה תנא רישא לצאת בו וצריך לומר על כרחך הואיל והמצוה לא נגמר עדיין לגמרי דבעי ניענוע מברך ועוד כדאמרי' בסוף פירקין (דף מא:) מנהגן של אנשי ירושלים אדם יושב מתוך ביתו ולולבו בידו נכנס לבית הכנסת ולולבו בידו קורא ק"ש ולולבו בידו אע"פ שכל אלו הדברים אין מעכבין מ"מ הואיל ויש בדבר מצוה מן המובחר חשיב כעובר לעשייתן ובהדיא אמר בירושלמי דברכות פרק הרואה גבי לילית העושה לילית לעצמו אומר בא"י אמ"ה אקב"ו לעשות לילית נתעטף בה אומר אקב"ו להתעטף בלילית והיינו טעמא לפי שהמצוה מושכת כל זמן שהוא מעוטף ועומד ומ"מ לא לגמרי דמי לגולב דהתם מברך על נטילת לולב ומשנטל עברה כבר עיקר מצוה והתם בירו' פליגי מצות מאימתי מברך עליהן רבי יוחנן אמר עובר לעשייתן רב הונא אמר בשעת עשייתן:

הלוקח לולב מחבירו בשביעית. פירש בקונטרס דמעם הארץ מוקמי לה בגמרא ועם הארץ לגבי חבר לא קרי חבירו ועל חנם דחק דאשכחן בדוכתי טובא דקרי ליה חבירו דתנן בפ' הניזקין (גיטין פא. ושם) משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית ובפרק בכל מערבין (עירובין לב. ושם) האומר לחבירו לא ולקט לך תאנים מתאנתי אוכל מהן ערלי ומעשרן ודאי ט) וקתני סיפא בד"א בעם הארץ ובשבת פרק שואל (דף קנ.) לא יאמר אדם לחבירו שכור לי פועלים ומוקי לה בחבירו נכרי:

וליתיב ליה דמי האתרוג בהדיא. מ"ט אין רשאי ללוקחו דאי משום דאסור לעשות סחורה בפירות שביעית לא חשיב סחורה אלא כי ההיא דמסכת שביעית פ"ז (מ"ג) לא יהא לוקח ירקות שדה ומוכר בשוק אבל הוא לוקט ובנו מוכר על ידו ולא לוקח לעצמו והותיר מותר למכור פי' היינו לוקח היינו לוקט כדקתני סיפא אבל הוא לוקט ובהדיא קתני בתוספתא ולא יהא לוקט וכשמוכר בשוק הוא הלוקט עצמו אסור [דללקט] לאכלה אמר רחמנא ולא ללקט לסחורה דהיינו למכור אבל הוא לוקט ובנו מוכר על ידו ולא חשיב סחורה כיון דהוא לא ליקטם ובירושל' אמרי' האחין מלקטין ואחד מוכר על ידיהן דעל ידי הבלעה מוכר שלו ושל חבירו א"ר יוסי בר בון ובלבד שלא יעשו פלטר פי' ולא יהא מוכר בהוא אתרא כל שעה וסוחרי שביעית דתנן פ"ק דר"ה (דף כב. ושם) ופ' זה בורר (סנהדרין כד:) היינו כי האי גוונא ואפשר הקונה מחבירו כדי להרויח ולמכור ביוקר היינו נמי סחורה ובפ' ז' דשביעית (מ"ג) תנן אין עושין סחורה בפירות שביעית ולא בבכורות ולא בתרומות ולא בנבלות ולא בטרפו' ולא בשקצים ולא בדרמסי' לא משכחת שיהו כולם שויס לענין סחורה אלא כי האי גוונא דבהדיא שרא רחמנא למכור כדכתיב או מכור לנכרי:

שאין מוסרין לעם הארץ דמי פירות שביעית. פי' הקונטר' דהתורה אמרה לאכלה ולא לסחורה שכל פירות שביעית חייבין להתבער בשביעית הן ודמיהן ולא יעשה בהן סחורתו להגניע לאחר שביעית ולהעשיר וקשה דא"כ ליפטרו כל אותן דתנן במס' שביעית פ"ז (מ"ה) שיש להן שביעית ואין להם ביעור ובהדיא פריך בשמעתין אי הכי מ) לולב אין לו ביעור דמתקיים הוא וקא אסר למסור דמיו לע"ה אלא ה"ט דאיכא איסורי טובא שאין ע"ה נזהר לאסור לקנות בהן בהמה טמאה עבדי' וקרקעו' חלוק וטלית ומנעלי' ואין נותנין לא לבייר ולא לבנין ולא לספן ולא לספר דשביעית לאכילה ולשתיה ולסיכה ולא לשאר דברים ואסור לפרוע מהן חובו ואין מספר לדיינים ולאיסורים שיש בפירות שביעית שצריך לנהוג בהן קדושת שביעית:

יותר ממזון שלש סעודות. משמע שיש בדמי אתרוג יותר ממזון שלש סעודות והא דתנן פ"ו דמעילה (דף כא.) נתן לו שתי פרוטות ואמר לו לך והבא לי אתרוג באחת ובאחת רמון התם באתרוג פסול דלא בעי ליה אלא לאכילה אבל הכא כשר והדר לברכה דמיו יקרים:

מעות הללו מחוללין על פירות שיש לי בביתי. פלוגתא היא בשמעתא דנטועין במרובה (ב"ק סח: ושם) גבי כרם אם יכול לחלל מה שביד חבירו ולמאן דאסר קשה מה מועיל כאן וי"ל דהכא קנסא בעלמא הוא ודכוותה אשכחן פרק האיש מקדש (קדושין דף נה: ושם) דאין לוקחין בהמה טמאה ועבדים וקרקעות במעות מעשר שני ואם לקח יאכל כנגדם ומפרש התם קנסא:

פט א טוש"ע א"ח סי' נו סעיף ג כהגהה:

צ ב מיי' פ"ח מהל' ברכות הל' ג' ג' ופי"ח הל' ג' ופ"ד מה' תפילין הלכה ז' סמג עשין כו טוש"ע א"ח סי' כה סעיף ח וסי' קנט סעיף יא:

צא ג ד מיי' פ"ח מה' שמיטה הלכה יא:

צב ה שם הלכה י:

רבינו חננאל

וכן לא יאמר יהא שמיה רבה והדר מברך. אמר ליה רב ספרא משה שפיר קאמרת, אלא מיהו בתרוייהו הכא והתם, חדא מלתא היא, ואסוקי מלתא לית לן בה. **מתני' מקום שנהגו לכפול יכפול.** תנא רבי כופל בה דברים. ר' אליעזר בן פרטא, מוסיף. ואוקימנא מוסיף לכפול, מאודך ולמטה. לברך אחריו יברך, הכל כמנהג המדינה. ואוקמה אביי לא שנו אלא לאחריו, אבל לפניו מצוה, דקיימא לן כל הברכות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן. פי' כדכתיב וירץ אחימעץ דרך הככר ויעבר את הכושי, כלומר רץ אחימעץ והקדים את הכושי. **פיסקא הלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה כו'.** לא רצה לתת לו אתרוג במתנה, מבליע לו דמי אתרוג בלולב. פי' אם היה שוה הלולב זוז והאתרוג זוז (ו)נותן לו שני זוזים בלולב, ולוקח האתרוג בחנם. כי בפירוש לתת דמי פירות שביעית לעם הארץ אסור. והאתרוג שהוא פרי אסור בהנאה, אבל הלולב שהוא כמו עץ ואינו פרי, הייתן] אומר כי אין בו איסור, [מ]הא דאמרינן לקמן שהוא אסור, [א]לא משום דהוא לולב בן שנה ששית שנכנס בשביעית. דתניא אין מוסרין פירות שביעית לעם הארץ יותר ממזון שלש סעודות, ואם מסר אומר לו מעות הללו מחוללין כו'. פי' מזון ג' סעודות כדי מזונו ליום אחד ואפילו לשבת.

תורה אור השלם

1. וַיְהִי מָה אָרוּץ וַיֹּאמֶר לוֹ רוּץ וַיָּרָץ אֲחִימַעַץ דֶּרֶךְ הַכִּכָּר וַיַּעֲבֹר אֶת הַכּוּשִׁי:
2. וְהוּא עֹבֵר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה שֶׁבַע פְּעָמִים עַד גִּשְׁתּוֹ עַד אֲחִיו: בראשית לג ג
3. עֹלָה הַפֹּרֵץ לִפְנֵיהֶם פָּרְצוּ וַיַּעֲבְרוּ שַׁעַר וַיֵּצְאוּ בוֹ וַיַּעֲבֹר מַלְכָּם לִפְנֵיהֶם וַיְיָ בְּרֹאשָׁם: מיכה ב יג

הגהות הב"ח

(ח) רש"י ד"ה מעות וכו' לעם הארץ זה וחלה כל"ל ותיבת וכו' נמחק:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה הלוקח לולב וכו' וקתני סיפא בד"א בע"ה. וכן בכרכות דף י"ז ע"א אני ברי' וחבירי ברי'.

מוסף רש"י

משה. כלומר רבינו בדורו כמשה בדורו (שבת קא:) או: ביקרא דמשה קא משמענא (ביצה לח:) או: תלמיד חכם (חולין צג.). כופל בה דברים. מעגו היה כופל כגון מברוך הבא ולמעלה (פסחים קיט:). ויעבור מלכם לפניהם. יקדים לילך כראש (פסחים ז:). הלוקח לולב מחבירו בשביעית. לולב לוקח אדם בשביעית מעם הארץ, משום דבא שאין שכנסה לשביעית היא וכל האילנות הולכין אחר חנטה חוץ מאתרוג, ואתרוג אינו רשאי ליקח בשביעית אע"ג דחנטה בשיש משום דאתרוג בתר לקיטה אזלינן ופירות שביעית היא ואין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ, שעשה בהם סחורה ואינו מבערן בזמן הביעור כשבלה לחיה שבשדה (בכורות לא:).

בד"א דמזון שלש מיהא מוסרין בלוקח מן ההפקר שראה חבר זה שנתלקטו פירות הללו בשדה המופקר שאין ע"ה זה שומרן הואיל ולא ראינהו חשוד מותר למסור לו מעט אבל לא הרבה שלא תהא עינו צרה להנייתן אבל בלוקח מן המשומר שהשדה זו מקוש משומר בגדר ופתח נעול זה נחשד לענין שאינו מפקירן שאמרה תורה תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך והערמה היא שמוכרן על יד כך פי' בקונט' ולא יתכן פי' זה לפי מה שפירשנו בשם ר"ת פ"ב דכתובות (דף כד. ושם) גבי שלי חדש ושל חברי ישן דשתם ע"ה אינו חשוד אא"כ יודע ביה שהוא חשוד ואי בודאי חשוד מיירי הכא א"כ מן המופקר נמי ליתסר הפיגם וכו' וכל הני דחשיב התם ואומר ר"ת דפירות מן המשומר אסורין כדדרשי' בת"כ ואת ענבי נזירך לא תבצור מן המופקר אתה בוצר ואי אתה בוצר מן המשומר דנזירך משמע דנזר מהן בני אדם וכן פי' בקונט' בשם רבותיו בסוף יבמות (דף קכב.) גבי נכרי שהיה מוכר פירות בשוק ואמר פירות הללו של ערלה הם של נטע רבעי הם של עזקה הם לא אמר ולא כלום לא נתכוין זה אלא להשביח מקחו כלומר של עזקה מפרדס מעוזק וגדר סביב לו והיא שביעית והקשה שם בקונטרס על פירושם מה איסור יש כאן אם עבר זמן הביעור לא שנא מן המשומר ולא שנא מן המופקר אסור וקודם הזמן אלו ואלו מותרין ופירש שם דעזקה עיר שבארץ ישראל ופירותיה משובחים ואם היה עובד כוכבים זה בחולה לארץ ומשבחן ואומר מעוזקה הן אין חוששין לדבריו לענין שביעית דאין נוהגין בחו"ל דאמרינן עמון ומואב מעשרים מעשר עני בשביעית ולענין שלא לעשר עליהן מפירות חו"ל משום מן הפטור על החיוב ופירוש ראשון נראה לר"ת דמן המשומר אסורים כדפרישית ועזקה לשון ויעזקהו ויסקלהו (שמות ה) כמו בית יעזק היתה נקראת דתנן פרק ב' דר"ה (דף כג.) והשביח מקחו אומר כל זה דפירות של ילדה טובים משל זקנה ופירות הפרדס השמור טובים משל הפקר שיד הכל ממשמשים בהן וקשו להו ידיים וגם ממהרים לנקטם קודם ביטולם והא דקאמר הכא אפי' כחצי איסר אסור היינו משום דאסירי באכילה ושומרי ספיחים בשביעית דפ' הבית והעלייה (ב"מ דף קיח.) לא שומרים מן האכילה אלא היו צריכין לשומרם מבני אדם דמאיליהם היו פורשים כשהיו יודעין שהן לצורך העומר ולא היו שומרין אותם אלא מבהמה חיה ועוף ומיהו קשה לר"ת דלא אסר בת"כ מן המשומר אלא בצירה כדרך הבוצרים אבל ע"י שיטוי שרי כדקתני סיפא מכאן (ה) אמרו תאנה של שביעית אין קוצין אותה במוקלה אבל קולה בחרבה אין דורכין ענבים בגת אבל דורך הוא בעריבה אין עושין זיתים בבד ובקוטב אבל כותש הוא ומכנים לבדילה ואמן המשומר קאי ועוד דמשמעתין משמע דלא אסר מן המשומר אפילו כחצי איסר אלא לפי שמוסר דמי שביעית לחשוד אבל פירות מיהא לאכילה שרי דאי אסירי וכי דרך לקנות דבר האסור ומיהו קשה דריש ליה התם לאיסור אכילה דקתני רישא את ספיח קצירך לא תקצור מכאן סמכינן על הספיחים שהן אסורין ועוד דכולה סיפא דתאינה של שביעית סתם משנה היא פרק ח' (מ"ו) משמע דבשתם שביעית אייר שדרך להפקיר אע"ג דבגמרא דירושלמי מייתי עלה כולה דרשא דתורת כהנים: **לרבעי.** הך משנה אתיא כמאן דאמר נטע רבעי בפרק כיצד מברכין ג' (דף לה.): **ולשביעית.** ירק נמי אית ביה שביעית אלא מפרש בירושלמי פרק ב' דביכורים כגון אתרוג בת ששית הנכנסת לשביעית הרי היא לבעלים כאילן דבתר חנטה ולא קירק דבתר לקיטה והא דלא תנא שוה לאילן לענין כלאים ד' (ולא) הוי כלאי הכרם מה שאין כן בירק ולענין דר"ה שלו שבט כאילן אע"ג דלאחר לקיטתו עשורו קירק ומ"מ ר"ה שלו שבט כאילן דדאמרינן פ"ק דר"ה (דף יד: ושם) דלא תנא אלא מידי דבהא אזלינן בתר חנטה ובהא אזלינן בתר לקיטה וא"ת ואמאי לא אזלינן באתרוג בתר לקיטה לכל דבר כיון דגדל על כל מיס קירק דהכי משמע פ"ק דר"ה (ג"ז שם) באספך מגרנך ומיקבך מה גורן ויקב שהן גדילין על רוב מיס ומתעשרין על שנה שעברה יצאו ירקות שגדילים על כל מיס מתעשרין לשנה הבאה ואע"ג דמעשר ירק דרבנן מ"מ לענין שביעית דאורייתא דרשא גמורה היא וי"ל משום דדרשינן פ"ק דר"ה (דף י.) גבי ערלה פעמים שברביעית ואסורים משום ערלה וא"ת דהכא משמע דאזלינן בירק בתר לקיטה לענין שביעית ובמסכת שביעית (פ"ט מ"ח) תנן כל הספיחים מותרין חוץ מספיחי כרוב ופירשנו שם ע"פ הירושלמי דאיירי בספיחי ששית הנכנסין לשביעית ומיתרצא בהכי ההיא דפ' מקוש שנהגו (דף נח: ושם) דתניא איפכא אסורין חוץ מספיחי כרוב ונראה לפרש דהא דאזלינן בירק בתר לקיטה היינו בשלא נגמר גידולה בששית אבל נגמר גידולה בששית שרו בין לר"ע דדרשי שגדילים על רוב מיס בין לר' יוסי הגלילי דדרשי שגדילים על מי שנה שעברה פ"ק דר"ה (דף יד.) מידי דהוה אבצלים הסריסים דהתם שמנע מהם מיס ל' יום לפני ראש השנה דאפילו מאן דפליג התם הכא מודה דלר"י הגלילי כיון דנגמר גידולה נמצאו גדילים על מי שנה שעברה ותו לא גדלי על מי שנה הבאה ולר"ע נמי כיון דתו לא גדלי על כל מיס יצאו מתורת ירקות הגדלים על כל מיס כדקאמרינן בירושלמי גבי בצלים הסריסים פ"ב דשביעית אמר ר' מנא מכיון שמנע מהן מיס שלשים יום לפני ר"ה נעשו כבעל שמספקת במי גשמים ומתעשרין לשעבר וכן נראה לגבי אורז ודוחן בר"ה פ"ק (דף יג.) דיהב להו שמואל דין ירק דבתר לקיטה וקאמר הכל הולך אחר גמר פרי אלמא גמר פרי עיקר אלא דנקט בכל דוכתי לקיטה משום דדרך לנקט בגמר פרי והנהו גמר פרייס ביחד אלא שאין מתייבשין ביחד כדקאמרינן דעשויה פרכיס פרכיס ומיהו קשה מאתרוג דאמרינן פרק קמא דר"ה (דף יד:) באתרוג שחנטו פירותיה קודם חמשה עשר לאידך שבט ובאחד בשבט ומשמע משום דמספקא ליה אי אזלינן באתרוג בתר חנטה כר' אליעזר

ובא ואוכלן בקדושת שביעית [א]בד"א בלוקח מן המופקר אבל בלוקח מן המשומר אפילו בכחצי איסר אסור מתיב רב ששת ומן המופקר ג' סעודות ותו לא ורמינהי [ב]הפיגם [ג]והירבוזין והשיטים והחלגלוגות והכוסבר שבהרים והכרפס שבנהרות והגרגיר של אפר פטורין מן המעשר וניקחין מכל אדם בשביעית לפי שאין כיוצא בהן נשמר הוא מותיב לה והוא מפרק לה [ד]בכדי מן שנו וכן אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן בכדי מן שנו מאי משמע דהאי מן לישנא דמזוני הוא דכתיב [ה]ומן להם המלך וגו' אי הכי לולב נמי לולב בר ששית הנכנס לשביעית הוא אי הכי אתרוג נמי בת ששית הנכנסת לשביעית היא אתרוג בתר לקיטה אזלינן והא בין ר"ג ובין ר' אליעזר לענין שביעית אתרוג בתר חנטה אזלינן דתנן [ו]אתרוג שוה לאילן בג' דרכים ולירק בדרך אחד שוה לאילן בג' דרכים [ז]לערלה ולרבעי ולשביעית ולירק בדרך אחד שבשעת

ובא. מבר זה ואוכל אותם הפירות בקדושת שביעית אכילה ושתיה וסיכה והדלקת הנר שהן הנאות המותרות בהן כדמפרש בסמ"ק שביעית (פ"ק מ"ב): **בד"א.** דמזון ג' סעודות מיהא מוסרים בלוקח מן המופקר שראה חבר זה שנתלקטו פירות הללו בשדה המופקר שאין ע"ה זה שומרן הואיל ולא ראינהו חשוד מותר למסור לו מעט אבל לא הרבה שלא תהא עינו צרה להנייתן אבל בלוקח מן המשומר שהשדה זו מקוש משומר בגדר ופתח נעול זה נחשד לענין שאינו מפקירן שאמרה תורה תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך והערמה היא שמוכרן על יד כך פי' בקונט' ולא יתכן פי' זה לפי מה שפירשנו בשם ר"ת פ"ב דכתובות (דף כד. ושם) גבי שלי חדש ושל חברי ישן דשתם ע"ה אינו חשוד אא"כ יודע ביה שהוא חשוד ואי בודאי חשוד מיירי הכא א"כ מן המופקר נמי ליתסר הפיגם וכו' וכל הני דחשיב התם ואומר ר"ת דפירות מן המשומר אסורין כדדרשי' בת"כ ואת ענבי נזירך לא תבצור מן המופקר אתה בוצר ואי אתה בוצר מן המשומר דנזירך משמע דנזר מהן בני אדם וכן פי' בקונט' בשם רבותיו בסוף יבמות (דף קכב.) גבי נכרי שהיה מוכר פירות בשוק ואמר פירות הללו של ערלה הם של נטע רבעי הם של עזקה הם לא אמר ולא כלום לא נתכוין זה אלא להשביח מקחו כלומר של עזקה מפרדס מעוזק וגדר סביב לו והיא שביעית והקשה שם בקונטרס על פירושם מה איסור יש כאן אם עבר זמן הביעור לא שנא מן המשומר ולא שנא מן המופקר אסור וקודם הזמן אלו ואלו מותרין ופירש שם דעזקה עיר שבארץ ישראל ופירותיה משובחים ואם היה עובד כוכבים זה בחולה לארץ ומשבחן ואומר מעוזקה הן אין חוששין לדבריו לענין שביעית דאין נוהגין בחו"ל דאמרינן עמון ומואב מעשרים מעשר עני בשביעית ולענין שלא לעשר עליהן מפירות חו"ל משום מן הפטור על החיוב ופירוש ראשון נראה לר"ת דמן המשומר אסורים כדפרישית ועזקה לשון ויעזקהו ויסקלהו (שמות ה) כמו בית יעזק היתה נקראת דתנן פרק ב' דר"ה (דף כג.) והשביח מקחו אומר כל זה דפירות של ילדה טובים משל זקנה ופירות הפרדס השמור טובים משל הפקר שיד הכל ממשמשים בהן וקשו להו ידיים וגם ממהרים לנקטם קודם ביטולם והא דקאמר הכא אפי' כחצי איסר אסור היינו משום דאסירי באכילה ושומרי ספיחים בשביעית דפ' הבית והעלייה (ב"מ דף קיח.) לא שומרים מן האכילה אלא היו צריכין לשומרם מבני אדם דמאיליהם היו פורשים כשהיו יודעין שהן לצורך העומר ולא היו שומרין אותם אלא מבהמה חיה ועוף ומיהו קשה לר"ת דלא אסר בת"כ מן המשומר אלא בצירה כדרך הבוצרים אבל ע"י שיטוי שרי כדקתני סיפא מכאן (ה) אמרו תאנה של שביעית אין קוצין אותה במוקלה אבל קולה בחרבה אין דורכין ענבים בגת אבל דורך הוא בעריבה אין עושין זיתים בבד ובקוטב אבל כותש הוא ומכנים לבדילה ואמן המשומר קאי ועוד דמשמעתין משמע דלא אסר מן המשומר אפילו כחצי איסר אלא לפי שמוסר דמי שביעית לחשוד אבל פירות מיהא לאכילה שרי דאי אסירי וכי דרך לקנות דבר האסור ומיהו קשה דריש ליה התם לאיסור אכילה דקתני רישא את ספיח קצירך לא תקצור מכאן סמכינן על הספיחים שהן אסורין ועוד דכולה סיפא דתאינה של שביעית סתם משנה היא פרק ח' (מ"ו) משמע דבשתם שביעית אייר שדרך להפקיר אע"ג דבגמרא דירושלמי מייתי עלה כולה דרשא דתורת כהנים: **לרבעי.** הך משנה אתיא כמאן דאמר נטע רבעי בפרק כיצד מברכין ג' (דף לה.): **ולשביעית.** ירק נמי אית ביה שביעית אלא מפרש בירושלמי פרק ב' דביכורים כגון אתרוג בת ששית הנכנסת לשביעית הרי היא לבעלים כאילן דבתר חנטה ולא קירק דבתר לקיטה והא דלא תנא שוה לאילן לענין כלאים ד' (ולא) הוי כלאי הכרם מה שאין כן בירק ולענין דר"ה שלו שבט כאילן אע"ג דלאחר לקיטתו עשורו קירק ומ"מ ר"ה שלו שבט כאילן דדאמרינן פ"ק דר"ה (דף יד: ושם) דלא תנא אלא מידי דבהא אזלינן בתר חנטה ובהא אזלינן בתר לקיטה וא"ת ואמאי לא אזלינן באתרוג בתר לקיטה לכל דבר כיון דגדל על כל מיס קירק דהכי משמע פ"ק דר"ה (ג"ז שם) באספך מגרנך ומיקבך מה גורן ויקב שהן גדילין על רוב מיס ומתעשרין על שנה שעברה יצאו ירקות שגדילים על כל מיס מתעשרין לשנה הבאה ואע"ג דמעשר ירק דרבנן מ"מ לענין שביעית דאורייתא דרשא גמורה היא וי"ל משום דדרשינן פ"ק דר"ה (דף י.) גבי ערלה פעמים שברביעית ואסורים משום ערלה וא"ת דהכא משמע דאזלינן בירק בתר לקיטה לענין שביעית ובמסכת שביעית (פ"ט מ"ח) תנן כל הספיחים מותרין חוץ מספיחי כרוב ופירשנו שם ע"פ הירושלמי דאיירי בספיחי ששית הנכנסין לשביעית ומיתרצא בהכי ההיא דפ' מקוש שנהגו (דף נח: ושם) דתניא איפכא אסורין חוץ מספיחי כרוב ונראה לפרש דהא דאזלינן בירק בתר לקיטה היינו בשלא נגמר גידולה בששית אבל נגמר גידולה בששית שרו בין לר"ע דדרשי שגדילים על רוב מיס בין לר' יוסי הגלילי דדרשי שגדילים על מי שנה שעברה פ"ק דר"ה (דף יד.) מידי דהוה אבצלים הסריסים דהתם שמנע מהם מיס ל' יום לפני ראש השנה דאפילו מאן דפליג התם הכא מודה דלר"י הגלילי כיון דנגמר גידולה נמצאו גדילים על מי שנה שעברה ותו לא גדלי על מי שנה הבאה ולר"ע נמי כיון דתו לא גדלי על כל מיס יצאו מתורת ירקות הגדלים על כל מיס כדקאמרינן בירושלמי גבי בצלים הסריסים פ"ב דשביעית אמר ר' מנא מכיון שמנע מהן מיס שלשים יום לפני ר"ה נעשו כבעל שמספקת במי גשמים ומתעשרין לשעבר וכן נראה לגבי אורז ודוחן בר"ה פ"ק (דף יג.) דיהב להו שמואל דין ירק דבתר לקיטה וקאמר הכל הולך אחר גמר פרי אלמא גמר פרי עיקר אלא דנקט בכל דוכתי לקיטה משום דדרך לנקט בגמר פרי והנהו גמר פרייס ביחד אלא שאין מתייבשין ביחד כדקאמרינן דעשויה פרכיס פרכיס ומיהו קשה מאתרוג דאמרינן פרק קמא דר"ה (דף יד:) באתרוג שחנטו פירותיה קודם חמשה עשר לאידך שבט ובאחד בשבט ומשמע משום דמספקא ליה אי אזלינן באתרוג בתר חנטה כר' אליעזר

צג א ב ג מיי' פ"ח מהל' שמיטה הל' יב ופ"ו שם הלכה ח:
צד ד מיי' פ"ח מהל' מעשר שני וי"ל הלכה ה:

רבינו חננאל

ואקשינן מזון ג' סעודות מן המופקרות ותו לא, ורמינהי הא דתנן בשביעית פ"ט הפיגם והירבוזין השוטין וחלגלוגות (והכסופר) [והכוסבר] שבהרים והכרפס (שבגנות) [שבנהרות] והגרגיר שבאפר, פטורין מן המעשר, ונלקחין מכל אדם בשביעית, לפי שאין כיוצא בהן נשמר. קתני מיהא מן המופקר ונלקחין מכל אדם בשביעית, ולא קתני ג' סעודות. ופרקינן בכדי מן, פי' כדי מזונותיו, כלומר כדי שימכור אלו ויקנה בדמיהן פת ובשר כדי אכילתו. ולא קשיא. אי הכי שאין מוסרין לו בשביעית יותר ממזון ג' סעודות, אפילו לן[ולב] לא יקנה (ממון) [ממנו] בדמים. [ושנינן לולב] ששנינו] במשנתינו הוא שנכנס משנה ששית לשביעית, כי הוא [נ"א: שהוא] חשוב מפירות שנה ששית, לפיכך מותר. ואם תאמר אי הכי ליתני במתני' שגם האתרוג מותר, ונוקמה באתרוג בן ששית הנכנסת לשביעית. לא מצית אמרת הכי, דאפי' אתרוג בן ששית שנכנס לשביעית אסור, דבתר לקיטה אזלינן, ולא חיישינן לחנטתו של אתרוג.

תורה אור השלם

1. וְיִמַּן לָהֶם הַמֶּלֶךְ דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ מִפַּת בַּג הַמֶּלֶךְ וּמִיֵּין מִשְׁתָּיו וּלְגַדְּלָם שָׁנִים שָׁלוֹשׁ וּמִקְּצָתָם יַעֲמֹדוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ:

דניאל א ה

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה בד"א דמזון וכו' מכאן אתה אומר תמנה:

לעזי רש"י

רוד"א. פיגם (צמח).
הנפל"ש (הנפיר"ש).
חמציץ (צמח, בגרמנית).
אוידל"ש (אוישילי"ש).
חמציצים (צמח).
אישפרו"ש (אישפריי"ש).
אספרגוסים.
פולפ"ד (פולפיי"ר).
רגלה, חלגלוגה (עשב בר).
אליינדר"א. כוסבר.
קרישו"ן. שחלים.
אפי"א. כרפס.
אורוג"א. אורה (צמח).

מוסף רש"י

אתרוג שוה לאילן בג' דרכים. עולה וכבעי טוהג בו כאילן ולענין שביעית הולכין בפירותיו אחר החנטה כאילן ולא אחר לקיטה כירק (קדושין ב:) או: שוה לאילן ליקח אחר חנטה לענין עולה וכבעי ושביעית (ר"ה יד:).

מסורת הש"ס

(א) שביעית פ"ט מ"ח, ב) ר"ה יד: קדושין ב: בכורי' פ"ב מ"ו, ג) [ועי' תוס' קדושין ב: ד"ה אתרוג], ד) [ל"ל דלא],

(ה) תוס' בד"ה בד"א דמזון וכו' מכאן אתה אומר תמנה.

שבשעת לקיטתו עישורו. שאם חנטו בשנה שניה שמעשרותיה מעשר ראשון ומעשר שני ונלקט בשלישית לשמיטה שמעשרותיה מעשר ראשון ומעשר עני מתעשר כדין מעשר שלישית ואילו שאר אילנות שחנטו פירותיהן בשניה ונלקטו בשלישית מתעשרין כדין שניה.

ולענין מעשר השוו אתרוג לירק דמעשר פירות האילן וירקות דרבנן ומעשר גורן ויקב דאורייתא ובגורן ויקב ילפינן בראש השנה (דף יג:) שמתעשר אחר השנה שהביאו שליש מקרקי ואסמכו רבנן מעשר דבריהם לגורן ויקב מה גורן ויקב מיוחדים שגדילים על רוב מים דהיינו מי גשמים ומתעשרין לשנה שעברה אף כל הגדילין על רוב מים כגון פירות האילן מתעשרין לשנה שעברה יצאו ירקות שגדילין על כל מים שמתעשרים לשנה הבאה ואתרוג נמי גדל על כל מים כירק: **גלו דבר.** אף למעשרות: **הוא דאמר.** תנא דמתני' דמקפיד אאתרוג: [ו] **(דאמר) כי האי תנא.** דקתני ורבותינו נמנו באושא ואמרו אתרוג אחר לקיטה בין למעשר בין לשביעית: **טעמא דלולב בר ששיה בו.** קושיא היא כלומר לעיל אמר דהיינו טעמא דלולב ניקח משום דבר ששיה הוא הא שביעית הוא אסור ונפקא מינה שלולבי שביעית קדושת שביעית נוהג בהו שלא ליקח בדמיהן חלוק וטלית: **שגבבן.** לשון מחבת: שכינסן לאוצרן: **לחובה.** לשון מחבת: **לקטן לאכילה.** למאכל בהמה: **שאני הסס.** גבי עני הסקה להכי לא נוהגין בהן שביעית דאמר קרא והיתה שבת וגו' ומשמע לכם לכל צרכיכם וכתיב לאכלה למימרא דאין מותר ליהנות מפירות שביעית אלא הנאה הדומה לאכילה: **שהנאתו וביעורו שוה.** כלומר שהנאתו וביעורו שמתבער מן העולם בזמן כאחד כגון סיכה ושמיה והדלקת הנר. ומהך דרשה נמי ילפינן שאין שביעית נוהג אלא בפרי העומד להנאות הללו דה"ג מידרש קרא והיתה שבת הארץ נוהגת במה שלכם לאכלה שהנאתו דומה לאכילה: **יצאו עני הסקה שהנאתן אחר ביעורן.** משנעשו גחלים אופין בהן אבל לוגב עיקר הנאתו לכבד את הבית והוא שעת ביעורו וקלקולו ודמי להנאת אכילה ועלי קנים וגפנים קיימי להכי ולהכי הלכך בתר מחשבה אזלי: **והא איכא עצים דמשחן.** עץ שמן שהעץ עצמו מדליקין בו להאיר כמו באבובות והוי הנאתו וביעורו שוה נימא השתא מיהא אם לקטן להדלקת אורה דהנהגא בהו שביעית: ומשני **הסס עצים.** של היסק להסקה ניתנו לבריות וסתמן לאו להאיר קיימו הלכך לא נחתא בהו קדושת שביעית מעיקרא ואפילו לקטן להאיר: ה"ג **עצים דהסקה תנאי היא.** ועצים דהסקה גופייהו שהנאתן אחר ביעורן היא אי נהגא בהו שביעית אי לא דאיכא תנא דדרים לכם דומיא דלאכילה למעוטי כל שהנאתו אחר ביעורו כדדרשינן לעיל ומהיא דרשה אימעוט עצים ואיכא דלא ממעט מיניה אלא דבר שאין הנאתו שוה בכל אדם כגון מלוגמא וזילוף ואפיקטויזין. ואני שמעתי מרבותי שהיו גורסים וסתם עצים להסקה ניתנו תנאי היא וכן כתוב בכל הספרים וטרחתי מנעורי בכל לידי שיטת הש"ס לישבה כפי דבריהם ואיני יכול ומצאתי גירסא זו בספר כתב ידו של רבינו גרשום בן יהודה מנוחתו כבוד ובסדר ישועות של רבינו יצחק בר מנחם כתוב ואינו מוגה וכן נראה בעיני: **אין מוסרין פירות שביעית לא לאוך משרה.** לשרות פשתן בין של שביעית: **ולא לכבוסה.** לכבוס בגדי' בין של שביעית. משרה וכבוסה הנאתן אחר ביעורן שמשעה ששורה הבגדים או הפשתן בין שעה אחת נתבער ואבד לו והנאתו אינה עד שילבש הבגדים: **למלוגמא.** לרפואה: מרבה

מתבערין אף לכם בעינא להיות ביעורו בעת הנאתו, [לאפוקי משרה ששורין בו הפשתן], ובכיסה], שמתכבסין ומתלבנין אחר ביעורן, ונמצאת הנאתן אחר ביעורן ואסור, וכן העצים. ור' יוסי מתיר, דייק לכם לכל צרכיכם ואפי' משרה וכביסה. והאי דכתיב לאכלה למעוטי מלוגמא,

[ה] [כ"ה טו. תוספ' שביעית סוף פ"ד], [ז] [ל"ל דתמיה], [ח] ב"ק קא: [ע"ש כל הסוגיא], [ט] [ביצה לג. ע"ש מדליס סב. ע"ש ב"ק קב.], [י] ב"ק קב., [יא] [מכות יג.], [יב] רש"ל מ"ז,

תורה אור השלם

1. וְהָיִתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתְךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ:

ויקרא כה ו

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמרו אתרוג אחר לקיטה:

מוסף רש"י

שבשעת לקיטתו עישורו. שאם חנטה בשניה ונלקטת בשלישית מתעשר כדת שנה שלישית, כיצד, לפי שאף הוא דרכו ליגדל על כל מים, הכי מפרש לה בשמעתתא קמייתא דקדושין (ד"ה יד:) שאין הולכין בו לענין מעשרות אחר חנטה כשאר אילנות אלא אחר שנה שנלקט בו כיצד. המעשרות משמעות כסדר השנים, שנה ראשונה של שמיטה מעשר ראשון ושני, וכן בשניה, אבל שלישית מעשר ראשון ומעשר עני, ואם חנטו בשניה ונלקט בשלישית כשאר אילנות אחר חנטה ובאתרוג אחר לקיטה כיצד (קדושין ב:). **שביעית מאן דכר שמיה.** דקאמר דאימנו עלה רבותינו אלמא איכא מאן דפליג (ד"ה טו.). **אתרוג אחר לקיטה למעשר.** לענין חדש ושן ולענין שניה נכנסת לשלישית או שלישית לרביעית, **ואחר חנטה לשביעית.** בין לספקר בין לביעור כשאר אילנות, וכל שביעית הנכנסת לשמיטת הספקה הוא פוטרה מן המעשר, דאילו לענין מעשר בשאר שני שבוע אחוז בית רבנן בתר לקיטה לגבי חדש ושן ומעשר שני ומעשר עני משום דדרכו ליגדל על כל מים כירק, והכי מפרש בשמעתא קמייתא דקדושין, אבל בשאר דבריו שוה נאזלין בתר חנטה (ד"ה טו:). **שגבבן לחובה.** לעשות מהן מחבות, אוגר לימות המולך (ב"ק קא:). **אין בהן משום קדושת שביעית.** והיכא מהן אף לאחר זמן הביעור (שם). **שהנאתו וביעורו שוה.** דבר שבשעת הנאתו כלה מן העולם (שם). **יצאו עצים.** שלאחר ביעורן שנעשים גחלים הוא דהוה עיקר הנאתן (שם). **והא איכא עצים דמשחן.** שמאירין כנר אבוקה לנושאן בידו והנאתן וביעורן שוה מיחול עלייהו שביעית (שם). **סתם עצים להסקה הן עומדין.** ולא להאיר הלכך עצים מיהו ומעיקרא לא חל עלייהו שביעית (שם קב.). **ועצים להסקה תנאי היא.** איכא למ"ד סתם עצים להסקה ניתנו ולא חיילא שביעית אפילו לאיכא למאן דאמר דאיכא אבל אם יש בהן מלוגמא וזילוף ואפיקטויזין ומתבערין אינם אלא לאפוקי מלוגמא ומתבערין אינם אלא לאפוקי מלוגמא ומתבערין אינם אלא לאפוקי מלוגמא

אין שביעית מתחללת אלא דרך מקח. והא דתניא לעיל (דף לט.) ואם מסר ליאמר מעות הללו מחוללין על פירות שיש לי בבית קנסא בעלמא כדפרישית לעיל: **אבבה** של שביעית. עיקר איסור בעבודת קרקע כגון חרישה וזריעה אבל משא ומתן אינו אלא עשה בעלמא דלאכלה ולא לסחורה ועוגה זה מפרש בפרק קמא דקדושין (דף כ.) לסוף מוכר את מטלטליו ואת ביתו ואת עצמו בעון משא ומתן בא לו מדה כנגד מדה: **על** היין אין מתחללין. במעשר שני חוץ לירושלים איירי דבירושלים מותר לקנות ממנו בהמה לזבחי שלמים כדמוכח פרק קמא דמעשר שני ועוד מדדייק בסמוך דאי לא תימא הכי מעשר מעשר ממש והא כתיב ונרת הכסף בידך כלומר היאך מתחלל על בהמה חיה ועוף אלא מאי מעשר דמי מעשר משמע בהדיא דאיירי חוץ לירושלים מדמייתי עלה קרא דונרת הכסף ואפי' לכתחלה שרי ר"מ לחלל כדקתני בהדיא בתוספתא דשביעית אחד שביעית ואחד מעשר שני מחללין אותו על היה ועוף ועל בהמה בעלת מום דברי רבי מאיר וחכמים אומרים לא אמרו אלא שחוטין ומחללין לכתחלה משמע והא דנקט הכא מתחללין דמשמע דיעבד כדאמר בריש הזהב (ב"מ דף מה:) [ח] מתחללין ואין מתחללין מיבעי ליה משום רבותא דרבנן נקט לה דאפילו דיעבד אין מתחללין על חיין ותימה דבריש הזהב (שם דף מד:) משמע דין לב"ש דין לב"ה דטיבעא אפירא לא מחללין גבי פלוגתא דלא יעשה אדם סלעים דינרי זהב וי"ל דהכא מיירי ע"מ להעלותו ולאוכלו בירושלים ופלוגתא היא בירושלמי פ"ק דמעשר שני יש שאוסר אפילו על מנת להעלותו ומוקי פלוגתא דר' מאיר ורבנן דהכא בדמאי ותימה דמשום גזירה דרבנן דשמא יגדל מהם עדרים לא הוה לן למימר אין מתחללים דיעבד כדמשמע בריש הזהב גבי פלוגתא דלא יעשה אדם סלעים דינרי זהב דפריך בשלמא להך לישנא דאמרת מדאורייתא משרא שרי ורבנן הוא דגזרו בהו שמא ישחה עליותיו היינו דקתני יעשה ולא יעשה אלא להך לישנא דאמרת מדאורייי' פליגי מתחללין ולא מתחללין מיבעי ליה משמע דמשום גזרה דרבנן לא אמרינן אין מתחללין דיעבד וי"ל דאין מתחללין דהכא היינו שיחזרו דמים למקומן כדאשכחן דכוותיה בפ' האיש מקדש (קדושין טו.): **שמא** יגדל מהם עדרים. פרק האיש מקדש (קדושין דף נה: ושם) דתניא אין לוקחין בהמה במעות מעשר שני פירש שם בקונטרס שמא תכחיש ולא היה לו לפרש כן אלא כדמפרש טעמא הכא שמא יגדל עדרים ואפילו ר"מ לא פליג אלא בזכרים אבל בנקבות לא כדקאמרינן הכא ומפרש בירושלמי דבזכרים פליגי אי גזרי' זכרים אטו נקבות ותימה דרבנן דהתם דאמרי ואם לקח בשוגג יחזרו דמים למקומם במזיד תעלה ותאכל במקום וי"ל דאיירי כמו שמפרש ר' יהודה התם בד"ש במתכוין ולקחו מתחלתו לשם שלמים [א] היינו נקבה כדאיתא בגיליה (דף כ.) דאז לא גזרינן דיעבד שמא יגדל ולאו דווקא לקחו לשם שלמים דאפי' בסתם נמי כיון שהם תמימין הרא לא ממעט אלא דווקא מתכוין להוציא מעות מעשר שני לחולין אבל בעלי מומין קתני רבי יהודה בסיפא בתוספתא בין בשוגג בין במזיד יחזרו דמים למקומן וכולה ברייתא דקדושין רבי יהודה היא דאפילו

מרבה אני את הכבוסה ששוה בכל אדם ומוציא את המלוגמא שאינה שוה לכל אדם מאן תנא להא דת"ר [א]לאכלה ולא למלוגמא לאכלה ולא לזילוף לאכלה ולא לעשות ממנה אפיקטויזין כמאן כר' יוסי דאי רבנן הא [ב]איכא נמי משרה וכבוסה אמר ר' אלעזר אין שביעית מתחללת אלא דרך מקח ורבי יוחנן אמר [ג]בין דרך מקח בין דרך חילול מ"ט דר' אלעזר דכתיב [ד]בשנת היובל הזאת וגו' וסמיך ליה וכי תמכרו ממכר דרך מקח ולא דרך חילול ורבי יוחנן מ"ט דכתיב כי יובל היא קדש מה קדש בין דרך מקח בין דרך חילול אף שביעית בין דרך מקח בין דרך חילול ורבי יוחנן האי כי תמכרו ממכר מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדר' יוסי בר חנינא דתניא [ה]א"ר יוסי בר חנינא בוא וראה כמה קשה אבקה של שביעית וכו' אדם נושא ונותן בפירות שביעית לסוף מוכר את מטלטליו ואת כליו שנאמר בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו וסמיך ליה וכי תמכרו ממכר לעמיתך וגו' ור' אלעזר האי קרא דר' יוחנן מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדתניא [ו]כי יובל היא קדש מה קדש תופס את דמיו אף שביעית תופסת את דמיה תניא כוותיה דר' אלעזר ותניא כוותיה דרבי יוחנן תניא כוותיה דרבי אלעזר [ז]ד'שביעית תופסת את דמיה שנאמר כי יובל היא קדש תהיה לכם מה קדש תופס את דמיו ואסור אף שביעית תופסת את דמיה ואסורה אי מה קדש תופס דמיו ויוצא לחולין אף שביעית תופסת את דמיה ויוצאת לחולין תלמוד לומר תהיה בהווייתה תהא היא כיצד [ח]לקח בפירות שביעית בשר אלו ואלו מתבערין בשביעית לקח בבשר דגים יצא בשר ונכנסו דגים לקח בדגים יין יצאו דגים ונכנס יין לקח ביין שמן יצא יין ונכנס שמן הא כיצד [ט]אחרון אחרון נכנס בשביעית ופרי עצמו אסור מדקתני לקח לקח אלמא דרך מקח אין דרך חילול לא תניא כוותיה דר' יוחנן אחד שביעית ואחד מעשר שני מתחללין על בהמה חיה ועוף בין חיין בין שחוטין דברי ר' מאיר וחכמים אומרים [י]על שחוטין מתחללין על חיין אין מתחללין גזירה שמא יגדל מהן עדרים אמר רבא מחלוקת בזכרים

מרבה אני את הכבוסה ששוה בכל אדם. שהכל צריכין לה כמו אכילה ששוה בכל אדם: **מלוגמא שאינה שוה בכל אדם.** שאין הכל חולין: **ולא לזילוף.** יין שמזלפין בבית לריח טוב: **אפיקטויזין.** להקיא והוא בטוריקון אפיק טפי זין מזון האוכל יותר מדאי מוציא ומקיא: **כמאן כר' יוסי.** דלא ממעט אלא הנאה שאינה שוה בכל והנך נמי אינם אלא לצורך חולי ואסטנים והיינו תנאי דלעיל דלרבנן לא הנהג שביעית אלא בדבר שהנאתו וביעורו שוה דדרשינן ליה נמי הכי והיתה שבת הארץ[ד] נוהגת בדבר שהוא לכם דומיא דלאכלה שהנאתו וביעורו שוה ולא בעלים ורבי יוסי דריש הכי והיתה שבת הארץ נוהגת כולו[ה] שהנאתו שוה בכל אדם ואפילו עלים להסקה: **אין שביעית מתחללת.** לתפוס דמיה בקדושתה אלא דרך מקח שמוכרה זה לחבירו אבל לא ע"י חילול לומר הרי פירות הללו מחוללין על מעות האלו כדרך שפודין הקדשות: **בשנת היובל.** שביעית ויובל חדא היא: **וסמיך ליה וכי תמכרו ממכר.** ודרשינן סמוכין למימרא דלא שייך בפירות לתפוס קדושת הדמיס[ו] אלא ע"י ממכר: **קודם מתחלל בין דרך מקח בין דרך חילול.** לכתיב (ויקרא מ) ופדה בערכך ויסף חמישיתו עליו הרי חילול ואם לא יגאל ונמכר בערכך (שם) הרי מקח: **ורבי יוחנן.** הך דרשה דסמוכין דסמיך וכי תמכרו ליובל מאי דריש ביה: **דרבי יוסי בר חנינא.** במסכת ערכין (דף ל:) ארוכה היא מאד וכאן לא נכתבה כולה בספרים כמה קשה אבקה של שביעית. מידי דלא הוי עיקר האיסור תלוי בו קרי אבק וכן אבק רבית וכן אבק לשון הרע שאינו לשון הרע גמור אלא לד לשון הרע כמו אבק העולה מדבר הנכתב במכתבת: **אדם נושא ונותן בפירות שביעית.** לסחורה דהיינו אבק שביעית דעיקר איסור שביעית לא תזרע לא תזמור וזהו איסור קל שבה: **לסוף מוכר את מטלטליו ואת כליו.** מחמת עניות: **שנאמר בשנת היובל הזאת וסמיך ליה וכי תמכרו ממכר.** ודרשינן סמוכין שבשביל עושה של שביעית תבא לידי כך: **קודם תופס את דמיו.** פדיה כתיב ביה שזה יוצא וזה נכנס תחתיו יוצא הקדש לחולין ונכנסין הדמים תחתיו דהיינו ופדה והיינו נמכר לכל מכירה יוצאה מכחו של זה ובא לזה והדמים נכנסין לרשות המוכר: **בהווייתה תהא.** בקדושתה: **מתבערין בשביעית.** בתוך זמן הביעור: **יצא בשר.** שהדמים יוצאין לחולין ע"י פדיה דדמיס[ו] של קודש דלא כתיב תהיה אלא בפירות עצמן: **ופרי עצמו.** פרי הראשון אסור לנהוג בעצמו חול אלא קדושת שביעית עליו: **מתחללין.** משמע דרך חילול בפדיה ולא במקח וממכר: **שמא יגדל מהם.** ישהם אצלו לגדל וולדות ומצא משהה מעשרותיו והתורה אמרה (דברים יד) שנה שנה ואכלת ואם שהה לאשונה ושניה חייב בשלישית לבער כל מעשרותיו בסוף שנה שלישית מן הבית ולהתוודות. וגבי שביעית נהנה מהן להתעשר והתורה אמרה [ח] ולא לסחורה אלא להפקיר ולבער בשביעית עד שלא תכלה לחיה מן השדה הוא זמן ביעור לפירות ולדמיהן: בזכרים

עין משפט נר מצוה

צט א ב מיי' פ"ה מהל' שמיטה הל' י:
ק ג מיי' פ"ו מהלכות שמיטה הלכה מ:
קא ד מיי' שם הל' ו:
קב ה מיי' שם הל' ז:
ו [מיי' שם הל' ו]:
קג ז מיי' שם הלכה ט ופ"ל מהל' מעשר שני ו"ל הלכה ו:

רבינו חננאל

ומרבה המשרה והכביסה להיתר שכל אדם צריכין להן, וממעט המלוגמא שאינה צורך הבריאים אלא צורך החולים, (והבאת) [והנאת] עצים נמי מלכם נפקא, ולא בעי דומיא דלאכלה להיות דרך הנאתו וביעורו שוה. אמר ר' אלעזר אין שביעית מתחללת אלא דרך מקח, שנ' בשנת היובל הזאת וגו', וסמיך ליה וכי תמכרו ממכר, ש"מ דקדושת יובל בעינא מקח וממכר ממש, מתחללת בלא כלום אונאה. ור' יוחנן אמר בין דרך מקח ובין דרך חילול. כלומר אפי' אם יאמר הללו פירות שביעית יהו מחוללין על מעות הללו, הרי אלו מחוללין. מאי טעמא, דכתיב כי יובל היא קדש וגו', כקודש מה קודש אפי' דרך חילול, אף שביעית כמוהו. ור' אלעזר, האי מיבעי ליה לכדתניא כי יובל היא וגו' מה קודש תופס את דמיו ונעשו אותן דמים קודש, אף שביעית תופסת דמיה. **ותניא כוותיה,** כי יובל היא וגו', [מה קודש תופס את דמיו וכו']. או מה קודש תופס את דמיו ויוצא הקדש לחולין, אף שביעית תופסת דמיה ויוצאין הפירות לחולין. ת"ל תהיה כל תבואתה לאכול, בהווייתה תהא לעולם. כיצד לקח בפירות שביעית בשר, הבשר והפירות מתבערין בערב יום טוב הראשון של פסח בשנה השביעית, ומפורש בפרק אחרון דמעשר שני. לקח בבשר דגים יצא בשר ונכנסו דגין, לקח בדגין כו', הא כיצד אחרון אחרון נתפס. כלומר לקח בבשר דגין ובדגין יין ובין שמן, השמן נתפס לבדו שהוא אחרון, והבשר והדגין והיין יצא לחולין, ופירות שביעית עצמן אע"פ שנתפסו הדמים והפירות, לא יצאו לחולין, אלא הרי הן בקדושת שביעית. דייקינן מדקתני הא ברייתא בכל אחד מהן, (ה)[ב]בשר ובדגין ובין ובשמן, לקח בכל אחד, ש"מ דרך מקח אין דרך חילול לא. **תניא** כר' יוחנן אחד שביעית ואחד מעשר שני, מתחללין על בהמה חיה ועוף בין חיים בין שחוטין דברי ר' מאיר, וחכמים אומרים אין שחוטין מתחללין על חיים אין מתחללין, גזירה שמא יגדל מהן עדרים. הא דתני ר' יוסי בא וראה כמה קשה אבקה של שביעית, מפורש בקדושין פרק ראשון. וזו השמועה עדיין צריכה עיון.

תורה אור השלם

1. בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ:
ויקרא כה יג
2. כִּי יוֹבֵל הוּא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָּכֶם מִן הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת תְּבוּאָתָהּ:
ויקרא כה יב

הגהות הב"ח

(ח) רש"י ד"ה שמא יגדל וכו' והתורה אמרה לאכלה ולא לסחורה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] תוס' ד"ה שמא כו' הייגו נקבה כדאיתא בגיליה דף כ. ר"ג אין לזה מובן וכ"ס דפוס ווינעציא ובאמסטרדאם אינו:

מוסף רש"י

שאינה שוה לכל אדם. אינה צריכה אלא לחולים (ב"ק קב.). **לזילוף.** שמזלפין יין בבית, והאי נמי אין שוה בכל אדם, שאין צריך זילוף אלא אדם מעוגג ומעוזן (שם). **הא איכא נמי משרה וכבוסה.** והכא לא נקט אלא דבר שאין שוה בכל אדם (שם). **אבקה של שביעית.** איסור הקל שבה, העושה סחורה בפירותיה, דהוה ליה לאו הבא מכלל עשה, נאכלה ולא לסחורה (קדושין כ.) הסוחר בפירות שביעית ולהכי קרי ליה אבק שאין זו עיקר מצוה של איסור שביעית (ערכין ל:). **מה קדש תופס את דמיו.** דכתיב ופדה בערכך (ע"ז נד:). **נאכלין קודם מתבערין.** נאכלין קודם הביעור, קודם שיכלה לחיה מן השדה אותו המין שמכר (שם). **יצא בשר.** מקדושת שביעית, דבפירות גופייהו כתיב בו תהיה בהווייתו תהא, אבל חילופיהם הן יוצאין לחולין (קדושין נח.) דכולי האי לא תפיס (ע"ז נד:). **ופרי עצמו אסור** פרי של שביעית שמכר ראשון (שם) הפרי הראשון אסור לאחר הביעור אלא יצא מקדושתו (קדושין נח.) שגדל בשביעית שבאו אלו ממכו בכל מקום שהוא, אסור מן הביעור ואילך (בכורות ט:).

ח) קדושין כ. ערכין ל: [תוספ' דערכין פ"ה ה"ד], **ט)** קדושין נח. ע"ז נד:, **י)** [שביעית פ"ח מ"ז קידושין נח. ע"ז נד: בכורות ט:], **ד)** [ויקרא כה], **ה)** בס"ל: כו', **ו)** [לתפוס הדמים בקדושה רש"ש], **ז)** [כדמיס רש"ש], **ח)** [ע"ש דלפניהו איתא מחללין ולא מחללין מיבעי ליה],

בזכרים אבל בנקבות דברי הכל על שחוטין מתחללין על חיין אין מתחללין גזרה שמא יגדל מהן עדרים אמר רב אשי מחלוקת בפרי ראשון אבל בפרי שני דברי הכל בין דרך מקח בין דרך חילול והא דקתני לקח לקח איידי דתנא רישא לקח תנא נמי סיפא לקח איתיביה רבינא לרב אשי מי שיש לו סלע של שביעית וביקש ליקח בו חלוק כיצד יעשה ילך אצל חנווני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי בסלע פירות ונותן לו וחוזר ואומר לו הרי פירות הללו נתונים לך במתנה והוא אומר לו הא לך סלע זו במתנה והלה לוקח בהן מה שירצה והא הכא דפרי שני הוא וקתני דרך מקח אין דרך חילול לא אלא א"ר אשי [א]מחלוקת בפרי שני אבל בפרי ראשון ד"ה דרך מקח אין דרך חילול לא והא דקתני אחד שביעית ואחד מעשר שני מאי שביעית דמי שביעית דאי לא תימא הכי מעשר מעשר ממש והא כתיב [1]וצרת הכסף בידך אלא דמי מעשר הכא נמי דמי שביעית: **מתני'** [ו] [2]בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד [3]משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש [ד]ושיהא יום הנף כולו אסור: **גמ'** [3]מנא לן דעבדינן זכר למקדש א"ר יוחנן דאמר קרא [2]כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך נאם ה' כי נדחה קראו לך ציון היא דורש אין לה דורש אין לה מכלל דבעיא דרישה: ושיהא יום הנף: מ"ט [ג]מהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו בהאיר מזרח השתא נמי ניכול ואינהו לא ידעי דאשתקד דלא הוה בית המקדש האיר מזרח התיר השתא דאיכא בית המקדש עומר מתיר דאיבני אימת אילימא דאיבני בשיתסר הרי התיר האיר מזרח אלא דאיבני בחמיסר מחצות היום ולהלן תשתרי דהא תנן [ד]הרחוקים מותרין מחצות היום ולהלן לפי שאין ב"ד מתעצלים בו לא צריכא דאיבני בליליא אי נמי סמוך לשקיעת החמה [ה](אמר) רב נחמן בר יצחק אמר רבן יוחנן בן זכאי בשיטת ר' יהודה אמר' דאמר [ו]מן התורה הוא אסור דכתיב עד

בזכרים. שאין מגדלים מהם וולדות ואפ"ה גזרו רבנן אטו נקבות: **אמר רב אשי מחלוקת.** דרבי אלעזר ורבי יוחנן: **בפרי ראשון.** בפירות שביעית הוא דא"ר אלעזר דרך חילול לא משום דדרים סמוכין: **פרי שני.** דמי שביעית: **והא דתניא** דמסייע ליה: **לקח לקח.** בכולהו בין בפרי ראשון בין בדמיו דקתני לקח בנשר יין ולא קתני חילל בשר ביין: **איידי דתני רישא לקח.** דאיירי בפרי עלמו: **וביקש ליקח לו חלוק.** ואינו יכול דהתורה אמרה לאכלה בתוך הזמן (ו) ולא לסחורה וזה מתקייים לשנה הבאה: **הרגיל אצלו.** שמתוך כך יעשה לו חפצו: **וחוזר ואומר לו.** לחנווני: **הרי פירות הללו.** שמכרת לי שהיו של חולין ונכנסו לקדושת שביעית נתונים לך במתנה ואוכל אותם בשביעית והחנווני אומר לו ואני נותן לך סלע חולין זה שיצא לחולין במתנה וכא ולוקח מאותו סלע כל מה שירצה והחנווני יאכל הפירות בתורת שביעית: **והא הכא.** דהא סלע פרי שני הוא דמי שביעית וקתני דלריך לילך אצל חנווני ולהוציאו לחולין דרך מקח וממכר אלמא בפרי שני נמי איכא מאן דפליג דאי הוי סגי בדרך חילול למה ילך אצל חנווני יקח פירות חולין שיש לו בביתו שוה סלע ויחללנו עליהם ויאכלם בתורת שביעית: **אלא.** מי אתמר דבר אשי הכי אתמר: **מחלוקת בפרי שני.** בהא הוא דאיכא למאן דאמר דרך חילול אבל פרי ראשון כו': **והא דקתני.** בברייתא דמסייע לר' יוחנן אחת שביעית ואחת מעשרות מתחללין אלמא שביעית עלמה דרך חילול: **מעשר מעשר ממש.** בתמיה וכי יש לומר שהמעשר עלמו יתחלל על בהמה חיה ועוף: **והכתיב.** ונתתה בכסף ולרת דאין מתחלל אלא על המטבע דבר שיש עליו צורה: **מתני' במקדש שבעה.** כדדרשינן בת"כ (ו) מושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים (ויקרא כג) ולא בגבולין ז' ימים: **במדינה.** בירושלים שאף הוא כגבולים: **ושיהא יום הנף.** של עומר דהיינו ט"ז בניסן כולו אסור בחדש ובעוד המקדש קיים משקרב העומר היו אוכלין חדש בו ביום כדכתיב (שם) עד הביאכם וכשחרב הבית מותר מן התורה משהאיר המזרח כדאמר במנחות (דף סח.) כתוב אחד אומר עד עצם היום הזה דהיינו האיר המזרח וכתוב אחד אומר עד הביאכם הא כיצד בזמן דאיכא עומר עד הביאכם ובזמן דליכא עומר עד עצם ואסר רבן יוחנן בן זכאי עליהם כל היום כדמפרש טעמא בגמרא: **גמ' מהרה יבנה בית המקדש.** ויחזור דבר לאיסורו דהשתא קרינא ביה עד הביאכם ואי הוו נהיגי בחורבנו לאכול בהאיר מזרח כדין תורה אתיא למיכל נמי בבנייתו ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו כו': **דאיבני אימת.** הך חששא דחיישינן למהרה יבנה אימת תגמור המלאכה דאיכא למיחש לאיסור חדש כל היום דאלטריך לרבן יוחנן בן זכאי למיסר השתא כל היום משום סירכא דהוה יומא: **אי נימא דאיבני בשיתסר.** שלא נבנה עד יום ט"ז עלמו: **הרי הסיר האיר המזרח.** ושפיר קאכלי דהואיל דהאיר המזרח ואין מקדש בנוי אשתרי ליה בחדש: **אלא דאיבני בחמיסר.** אי קודם לכן דכי מטא שיתסר לא התיר האיר המזרח שהרי המקדש בנוי הלכך אכלי איסורא וגזר ריב"ז השתא משום ההוא יומא: **מחצות היום ולהלן נשתרי.** השתא דאי נמי אכלי ההוא יומא מחצות היום ולהלן כסירכא דמעיקרא נכלי וליכא איסורא דולמי קרב העומר: **דתנן.** במסכת מנחות (שם): **הרחוקים.** מירושלים לא היו רואין ולא היו שומעין שעת הקרבת העומר: **מותרין.** בחדש: **מחצות היום ולהלן.** לפי שיודעים שאין ב"ד מתעצלים בו מלהקריבו קודם חצות: **לא צריכא דאיבני בליליא.** כלומר לשמא יבנה בליליא חיים ולא יהו פנויים לקצור העומר עד סמוך ליום ויש טורח הרבה בעומר שהיו מייבשין אותו [ז] באבוס של קלחים ולוברין אותו שיזובו מימיו וטוחנין אותו ברחים של גרוסות ומניפין אותו בי"ג נפה בגסה בדקה כדאמרינן התם וזה שלא יוכלו להתעסק בו מתחילת לילה לא יספיקו להקריבו למחר קודם חצות: **אי נמי.** דאיבני בחמיסר סמוך לשקיעת החמה והיא היא. ואי קשיא דבליליה אינו נבנה דקי"ל בשבועות (דף טו:) דאין בנין בית המקדש בלילה דכתיב וביום הקים ולא בחמיסר שהוא י"ט דקי"ל בשבועות (שם) דאין בנין ב"ה דוחה י"ט מ"מ בנין הבנוי בידי אדם אבל מקדש העתיד שאנו מצפין בנוי ומשוכלל הוא יבא ומשמיס שנא' (שמות טו) מקדש ה' כוננו ידיך: **בשיטת ר' יהודה.** אותה שיטה שהיה ר' יהודה שהיה מתלמידי תלמידיו דורש אחריו דרש גם הוא בימיו:

עד

דאפילו למ"ד פרק זה בורר (סנהדרין דף כה. ושם) אימתי דרבי יהודה לפרש ובמה לחלוק היינו דזימנין דבמה לחלוק ומ"מ דזימנין נמי היינו לפרש והא דאמרינן בהגוזל קמא (ב"ק דף לז: ושם) גבי מעות מעשר שני מעות של בבל והם בבבל למאי חזו ומשני דזבין ביה בהמה ומסיק לה התם היינו כרבי מאיר דשרי אפילו לכתחילה אי נמי אפילו כרבנן והתם דלא אפשר בענין אחר ולפי מה שפי' דר' מאיר שרי אפי' לכתחילה לא יתכן מה שפירש בקונטרס פרק הזהב (ב"מ דף נה:) דגבי דמאי מחללין אותו כסף על נחשת נחשת על הפירות ויחזור ויפדה את הפירות דדוקא כך צריך לעשות ולא מעלה לירושלים והכא משכחן דשרי ר"מ דמאי לחלל על הפירות לכתחילה ובלבד שיעלו ויאכלו במקום דהכי עדיף משיחזור ויפדה את הפירות:

פירות הללו נתונים לך במתנה. בהדיא קתני בירושלמי דשביעית בסוף פרק שמיני והחנווני אומר לו הרי סלע נתון לך במתנה ובענין אחר לא סגי ודייק דדרך חילול אינו מדלא חילל החנווני לכתחילה סלע של בעל הבית על פירותיו אלא כדרך מקח וממכר: **ושיהא יום הנף כולו אסור.** הרבה תקנות תיקן רבן יוחנן בן זכאי אלא הנך תרתי תיקן יחד להכי תני הכא יום הנף אגב גרדא ותימה דבמנחות פרק רבי ישמעאל (דף סח.) לא תני הנך דלולב אגב ההוא דיום הנף ובפרק בתרא דר"ה (דף ל.) תניא הנך תרתי ועוד תקנות טובא דתקון: **דאשתקד לא** הוה בית המקדש האיר המזרח הוה מתיר. ואפילו לרבי יהושע דאמר שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית בפ"ק דמגילה (דף י.) הני מילי כשיש מזבח בנוי אבל בלא מזבח לא כדמוכח בזבחים פרק קדשי קדשים (דף ס. ושם) דמזבח שנפגם כל הקדשים שנשחטו שם פסולים ואין אוכלים בגינו שירי מנחה ולא קדשי קדשים ואפילו קדשים קלים:

אי נמי סמוך לשקיעת החמה דחמיסר. שלא יוכלו להתעסק בעומר בתחילת לילה ולא יספיקו להקריב קודם חצות למחר וי"מ דמיירי בערב י"ט סמוך לשקיעת החמה ולא יכול לבקר בי"ט מהיכן יקצרו את העומר והיכן מגלות וקופות ושלש עשרה נפה וכלי שרת דבריס הצריכין לעומר כדתנן במנחות פ' ר' ישמעאל (דף סו.) דאי סמוך לשקיעת החמה דחמיסר קאמר שהוא י"ט הא אין בנין בית המקדש דוחה י"ט כדאיתא פרק שני דשבועות (דף טו:) ולא פירכא היא דתיקשי לן הא דקאמרינן לא צריכא דאיבני בליליא הא נמי אמרינן התם דאין בנין בהמ"ק בלילה שנאמר וביום הקים את המשכן ביום מקימין אותו ובלילה אין מקימין אותו אלא על כרחיך צריך לחלק כמו שפירש בקונטרס דהני מילי בנין הבנוי בידי אדם אבל מקדש העתיד בנוי ומשוכלל יגלה ויבא מן השמים שנא' מקדש ה' כוננו ידיך:

ולקמתם

ו) [ר"ה ל.], ז) [שם ע"ש], ג) [מנחות סח:], ד) עירובין לב. ר"ה ל. מנחות סח., ה) רש"ל מ"ז, ו) [לעיל פרק טו], ז) [בתוס' של קלאים כל"ל],

תורה אור השלם

1. וְנָתַתָּה בַּכֶּסֶף וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ וְהָלַכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ:
דברים יד כה
2. כִּי אַעֲלֶה אֲרֻכָה לָךְ וּמִמַּכּוֹתַיִךְ אֶרְפָּאֵךְ נְאֻם יְיָ כִּי נִדָּחָה קָרְאוּ לָךְ צִיּוֹן הִיא דֹרֵשׁ אֵין לָהּ:
ירמיהו ל יז

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וביקש לו וכו' בתוך הזמן וזה כל"ל ותי' ולא לסחורה נמתק:

מוסף רש"י

בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה. דכתיב ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים, ובמדינה יום אחד. דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון (ר"ה ל.). ושיהא יום הנף כולו אסור. יום הנפת עומר כולו אסור לאכול מן החדש, ומדאורייתא משאיר מזרח מותר, כדאמרינן במנחות (סח.) כתוב אחד אומר עד עצם היום הזה, וכתוב אחד אומר עד הביאכם ה' אלהיכם וגו' הא כיצד בזמן הבית עומר מתיר ובזמן שאין עומר עצם היום מתיר (ר"ה ל.). מ"ט. גזר עליה (שם). דאיבני אימת. שיבא לנו לחוש עכשיו לכך (שם). הרי התיר האיר מזרח. דהא לא היה מזבח (שם). אלא דאיבני בחמיסר. שהיה שהות לקצור במועלי יו"ט ולהביאו לממר כמצותו (שם). מחצות היום ולהלן תשתרי. השתא ולא לגזור עליה רבן יוחנן אלא עד חצות היום ואי נמי מהרה יבנה ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו מחצות היום ולהלן דהשתא נמי ניכול, שפיר אכלי ואפילו הרחוקים מירושלים אלא רצו הקרבתו יש להם לסמוך דודאי קרב כבר, דאמר מר הרחוקין היו מותרין בזמן הבית מחצות היום ולהלן כו' (שם). לא צריכא דאיבני בליליא אי נמי סמוך לשקיעת החמה. ר' יוחנן חושש לשמא יבנה סמוך לשקיעת החמה או בליל שבת עשר בחדש בלילה או סמוך לבקרו שלא יהא שהות לקצירתו והכהוהו בחבוט של קלחין וטחינתו והרקדתו והקרבתו עד חצות, ואי הוו רגילי למיכל חדש מחצות היום בזמן הזה, אתי למיכל נמי ההוא יומא הכי ועבדי איסורא. ואם תאמר היכי משכחת לה דאיבני בחמיסר ביו"ט ודאיבני בליליא והא קיימא לן במסכת שבועות (טו:) דאין בנין בהמ"ק לא ביו"ט ולא בלילה, הני מילי בנין בידי אדם, אבל בנין העתיד לבא בידי שמים הוא (ר"ה שם). בשיטת ר' יהודה אמרה. דאמר מן התורה אסור כל היום בזמן הזה, דקסבר עד ועד בכלל (שם ל:).

רבינו חננאל

ואסיקנא דמחלוקת ר' יוחנן ור' אלעזר בדמי פירות שביעית, שהן פרי שני. ושמעינן לה מיהא דתניא מי שיש לו סלע של שביעית, פי' סלע שלקחה בדמי פירות שביעית, וביקש ליקח בה חלוק, כיצד עושה הולך אצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי בסלע זו פירות נונותן לו, וחזור ואומר לו, הרי פירות הללו שקניתי ממך נתונין לך במתנה, וחנוני אומר הרי סלע זו נתונה לך במתנה, והלה אומר הרי פירות הללו מחוללין על פירות שיש לי בביתי, ולוקח בסלע זו מה שירצה. הנה הסלע של שביעית כמו פרי שני, וקתני דרך מקח אין דרך חילול לא, כמאן כר' אלעזר. אלא אם תאמר מחלוקת בפרי ראשון, אבל בפרי שני דברי הכל אפי' (ד)[ב]דרך חלול, הוא לא כר' יוחנן ולא כר' אלעזר, אלא ש"מ מחלוקת בפרי שני. ואי קשיא לך הא דתניא אחד שביעית ואחד מעשר שני מתחללין, מאי שביעית דמי שביעית הן. מדקתני מעשר שני בהדיה, וכי מעשר שני מתחלל בבהמה, והלא אינו מתחלל אלא בכסף שיש עליו צורה, אלא בדמי מעשר, שביעית נמי בדמי שביעית.

פיסקא משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל כל שבעה במדינה זכר למקדש. שנאמר דורש אין לה, מכלל דבעיא דרישה. ושיהא יום הנף כולו אסור לאכול החדש. כבר פירשנוה במסכת ראש השנה.

קד א מיי' פ"ו מהלכות שמיטה ויובל ה:
קה ב מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה יג סמג עשין מד [טוש"ע או"ח סי' תרנח סעי' ח]:
קו ג מיי' שם הל' טו [טוש"ע שם]:
קז ד מיי' פ"י מהלכות שמיטה הלכה כ סמג לאוין קמב טוש"ע א"ח סי' תפט סעיף י טוש"ע י"ד סי' רפג סעיף ח:
קח ה ו מיי' שם הל' ב:

ולקחתם שתהא לקיחה לכל א' וא'. מדלא כתיב ולקחת לשון יחיד וגבי סוכה לא צריך קרא דהא כתיב כל האזרח: **אלא א"כ** נתן לו במתנה. ובאתרוג השותפין נמי לא נפיק כדמוכח בשילהי יש נוחלין (ב"ב דף קלז: ושם) גבי אחין שקנו אתרוג בתפיסת הבית ולא חשיב שלו כיון דאין מיוחד שלו אלא כשאול הוי ואינו יוצא בו ומה שנהגו הקהל לקנות אתרוג בשותפות מלמדין אותן שיהו כולם נותן כל אחד ואחד חלקו לחבירו על מנת להחזיר ויש לסמוך דכיון דקנאוהו על מנת לצאת בו ואע"ג שלא פירשו סתמא דמלתא כאילו פרשו דמי כיון דבענין אחר אין יכולין לצאת בו:

הילך אתרוג זה במתנה על מנת שתחזירהו לי. בשום מקום אין מדקדק הש"ס בלשונו להקדיש תנאי למעשה ותנאי כפול והן קודם לגלו אע"ג דבהכי מיירי אלא שמקצר לשונו לפי שלא על חידוש זה בא להשמיענו ולא דמי לתנאי ומעשה בדבר אחד דהיינו כשגייסה סותרים זה את זה כי ההיא דעל מנת שתחזיר לי את הנייר בפרק מי שאחזו (גיטין דף עה. ושם) ולא"ת כיון דאמר ע"מ שתחזירו לי א"כ אם הקדישו אינו מקודש כדמוכח בסוף יש נוחלין (ב"ב דף קלז:) גבי שור זה נתון לך במתנה ע"מ שתחזירהו לי דכיון דקאמר לי מידי דחזי לי קאמר וא"כ היאך יצא והא אין תנן בנדרים פרק השותפין (דף מח.) גבי מתנה דבית חורון דכל מתנה שאינה מ[1]שאם הקדישה לא תהא מקודשת לא שמיה מתנה וי"ל דה"נ הוי בידו להקדיש להיות קדוש כל זמן שהוא בידו עד שיחזיר ועוד דהתם נמי לא בהקדש תלוי טעם המתנה כדמוכח בנדרים ירושלמי דאמר עלה רבי ירמיה רבי יהודה בעי מעתה מתנה אין אדם נותן מתנה לחבירו ע"מ שלא יקדישנה לשמים ומשני מתני' כל מתנה שהיא כמתנת בית חורון שהיתה בערמה שאם הקדישה אינה מוקדשת אינה מתנה כלומר שלא נתנה לו שיהנה המקבל שום הנאה שבעולם אלא שיהא מותר לאכזיו של נותן זה ולאי הערמה בעלמא ולא שמיה מתנה שהרי לא זכה בה לענין עצמו לעשות דבר ולא"כ מה הקנה לו אבל הכא דמזכה ליה שיהנה בו שמיה מתנה ולא הזכיר שם הקדש אלא משום שעל הקדש היה מעשה ולשון כל מתנה שאינה וכו' מוכיח כן דמשמע שאינה מתנה לשום דבר גם סעודתו היתה מוכחת עליו שלא היה דעתו ליתן כלל לענין שום דבר רק שיבא אביו ויאכל כמו שמפרש שם בגמרא או משום דיתום אסור במודר הנאה אבל בעלמא מתנה היא אע"פ שאין יכול להקדישה כדתנן פרק בתרא דנדרים (דף פח.) שנותן לבתו מה שנושאת ונותנת לפיה ובפ"ק דקדושין (דף כג: ושם) שנותן לעבד ע"מ שילא בו לחירות[2]: **ואם** לאו לא יצא.

ומה שלא החזירו רבי יהושע לרבן גמליאל אלא נתנו לרבי אלעזר בן עזריה ורבי אלעזר בן עזריה לרבי עקיבא דעתו של רבן גמליאל היה שילאו כולם ואח"כ יחזירוהו: **ואמר** שמואל סבין וקערה וכבר ומעות הרי אלו כיוצא בהן. אלטריך ליה לשמואל למימר דלא תימא דווקא תפילין וס"ת דאיכא בזיון כתבי הקודש בנפילתו טריד בהו טפי ואין דעתו מתישבת בתפלתו:

אמר

עד עצם היום הזה עד עיצומו של יום וקסבר [6]עד ועד בכלל ומי סבר ליה כוותיה והא מפליג פליג עליה [3](דתניא) [4]משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא יום הנף כולו אסור אמר לו רבי יהודה והלא מן התורה הוא אסור דכתיב עד עצם היום הזה עד עיצומו של יום רבי יהודה הוא דקא טעי הוא סבר מדרבנן קאמר ולא היא מדאורייתא קאמר והא התקין קאמר מאי התקין דרש והתקין: **מתני' י"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת כל העם מוליכין את לולביהן לבית [7]הכנסת למחרת משכימין ובאין כל אחד ואחד מכיר את שלו ונוטלו מפני שאמרו חכמים אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון בלולבו של חבירו ושאר ימות החג אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חבירו רבי יוסי אומר [8]א[1]יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים פטור מפני שהוציאו ברשות: **גמ'** מנה"מ דת"ר [10][2]ולקחתם שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד [9]לכם [3]משלכם להוציא את השאול ואת הגזול מכאן אמרו חכמים [10]אין אדם יוצא ידי חובתו בי"ט הראשון של חג בלולבו של חבירו אלא אם כן נתנו לו במתנה ומעשה ברבן גמליאל ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא שהיו באין בספינה ולא היה לולב אלא לרבן גמליאל בלבד שלקחו באלף זוז נטלו רבן גמליאל ויצא בו ונתנו לרבי יהושע במתנה נטלו רבי יהושע ויצא בו ונתנו לרבי אלעזר בן עזריה במתנה נטלו רבי אלעזר בן עזריה ויצא בו ונתנו במתנה לרבי עקיבא נטלו ר"ע ויצא בו והחזירו לרבן גמליאל למה לי למימר החזירו מלתא אגב אורחיה קא משמע לן [3]מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה כי הא [11]דאמר רבא [7]הא לך אתרוג זה על מנת שתחזירהו לי נטלו ויצא בו החזירו יצא לא החזירו לא יצא למה לי למימר שלקחו באלף זוז להודיעך [8]כמה מצות חביבות עליהן א"ל מר בר אמימר לרב אשי אבא צלויי קא מצלי ביה מיתיבי [10]הלא יאחז אדם תפילין בידו וספר תורה בחיקו ויתפלל [1]ולא ישתין בהן מים [2]ולא יישן בהן לא שינת קבע ולא שינת עראי ואמר שמואל [8]סכין וקערה ככר ומעות הרי אלו כיוצא בהן התם לאו מצוה נינהו וטריד בהו הכא מצוה נינהו ולא טריד בהו תניא [3]רבי אלעזר בר צדוק אומר [4]כך היה מנהגן של אנשי ירושלים אדם יוצא מביתו ולולבו בידו הולך לבית הכנסת לולבו בידו קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו קורא בתורה ונושא את כפיו מניחו על גבי קרקע הולך לבקר חולים ולנחם אבלים לולבו בידו נכנס לבית המדרש משגר לולבו ביד בנו וביד עבדו וביד שלוחו מאי קמ"ל להודיעך כמה היו זריזין במצות: רבי יוסי אומר י"ט: אמר אביי לא

עד עצם [6]עד עלמו של יום. כל היום קרוי עצם היום: וקסבר עד ועד בכלל. ולא דריש עד ולא עד בכלל להתירו בהתיר מזרח כי ליכא עומר והכי מתוקמי קראי אין עומר עד עצם ועד בכלל יש עומר עד הביאכם: **והא מיפלג פליג.** רבי יהודה עליה שמלינו שתמה רבי יהודה בדורו על תקנת ריב"ז למה תלה הדבר בעצמו דמשמע לעשות סייג בא והלא מן התורה הוא אסור: **דרש.** המקרא עד ועד בכלל: **והתקין.** לפי שהיו רגילים לאכול חדש מחצות ולהלן כשהיה הבית קייס עד עכשיו הולך לתקן: **מתני' י"ט הראשון כו'.** דאמרינן לקמן (דף מג.) דדותה מצות לולב שבת בי"ט הראשון לבדו: **מוליכין את לולביהן.** מערב שבת: **שהוליאו ברשות.** ברשות מצוה שהיה טורוד במצוה ומחשב ועסוק וממהר לעשותה ומתוך כך טעה ושכח שהוא שבת וקסבר רבי יוסי טעה בדבר מצוה ושגג בדבר כרת פטור מקרבן: **גמ' מנה הני מילי.** דאין אדם יוצא בלולבו של חבירו: **לכם משלכם.** משמע: **למה לי למימר החזירו.** מה אנו למידין מחזרה זו דאלטריך תנא למיתנייה במתני': **הא קמ"ל.** דר"ג ע"מ שיחזירוהו לו נתנו להם ואפ"ה הוא מתנה עד שילאו בו: **החזירו לו יצא.** דמתנה על מנת להחזיר מתנה היא והרי החזירו לו אבל אם לא החזירו אגבאי מלתא דמעיקרא גזול הוא בידו: ה"ג **למה ליה למימר שלקחו באלף זוז להודיעך כמה מצות חביבות עליהם: הוה מצלי ביה.** כשהיה מתפלל היה לולבו בידו מרוב חיבתו עליו היה מתפלל בו: **לא יאחז אדם כו' ויתפלל.** מפני שטרוד הוא במחשבתו שלא יפלו מידו ויתבזו ואין דעתו מיושבת עליו בתפלתו: **לא יישן בהם לא שינת קבע ולא שינת עראי.** שמא יפלו מידו והרי אוקימנא ליה בהישן (לעיל דף כו.) דהא דקתני לא קבע ולא עראי בדנקיט ליה בידיה: **סכין.** מתיירא שמא יפול ויתקע לו ברגלו: **וקערה.** מליאה: **ומעות.** שלא יתפזרו: **וכבר.** שאם יפול יהא נמאס: **לאו מצוה נינהו.** לאוחזן והויין עליו למשא לפיכך טרוד במשאם וכבד עליו משאם ושמירתם: **הכא.** טטילתה ולקיחתה מצוה היא ומתוך שחביבה מצוה עליו אין משאה ושימורה כבד עליו ולא טריד: **קורא בתורה.** צריך להניח הלולב לפי שגולל ס"ת ופותחו: **נכנס לבית המדרש.** טריד בשמעתא ויפול מידיו:

[1]עד עצם היום הזה עד עיצומו של יום וקסבר [6]עד ועד בכלל ומי סבר ליה כוותיה והא מפליג פליג עליה [3](דתניא) [4]משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא יום הנף כולו אסור אמר לו רבי יהודה והלא מן התורה הוא אסור דכתיב עד עצם היום הזה עד עיצומו של יום רבי יהודה הוא דקא טעי הוא סבר מדרבנן קאמר ולא היא מדאורייתא קאמר והא התקין קאמר מאי התקין דרש והתקין: **מתני'** י"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת כל העם מוליכין את לולביהן לבית [7]הכנסת למחרת משכימין ובאין כל אחד ואחד מכיר את שלו ונוטלו מפני שאמרו חכמים אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון בלולבו של חבירו ושאר ימות החג אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חבירו רבי יוסי אומר [8]א[1]יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים פטור מפני שהוציאו ברשות: **גמ'** מנה"מ דת"ר [10][2]ולקחתם שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד [9]לכם [3]משלכם להוציא את השאול ואת הגזול מכאן אמרו חכמים [10]אין אדם יוצא ידי חובתו בי"ט הראשון של חג בלולבו של חבירו אלא אם כן נתנו לו במתנה ומעשה ברבן גמליאל ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא שהיו באין בספינה ולא היה לולב אלא לרבן גמליאל בלבד שלקחו באלף זוז נטלו רבן גמליאל ויצא בו ונתנו לרבי יהושע במתנה נטלו רבי יהושע ויצא בו ונתנו לרבי אלעזר בן עזריה במתנה נטלו רבי אלעזר בן עזריה ויצא בו ונתנו במתנה לרבי עקיבא נטלו ר"ע ויצא בו והחזירו לרבן גמליאל למה לי למימר החזירו מלתא אגב אורחיה קא משמע לן [3]מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה כי הא [11]דאמר רבא [7]הא לך אתרוג זה על מנת שתחזירהו לי נטלו ויצא בו החזירו יצא לא החזירו לא יצא למה לי למימר שלקחו באלף זוז להודיעך [8]כמה מצות חביבות עליהן א"ל מר בר אמימר לרב אשי אבא צלויי קא מצלי ביה מיתיבי [10]הלא יאחז אדם תפילין בידו וספר תורה בחיקו ויתפלל [1]ולא ישתין בהן מים [2]ולא יישן בהן לא שינת קבע ולא שינת עראי ואמר שמואל [8]סכין וקערה ככר ומעות הרי אלו כיוצא בהן התם לאו מצוה נינהו וטריד בהו הכא מצוה נינהו ולא טריד בהו תניא [3]רבי אלעזר בר צדוק אומר [4]כך היה מנהגן של אנשי ירושלים אדם יוצא מביתו ולולבו בידו הולך לבית הכנסת לולבו בידו קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו קורא בתורה ונושא את כפיו מניחו על גבי קרקע הולך לבקר חולים ולנחם אבלים לולבו בידו נכנס לבית המדרש משגר לולבו ביד בנו וביד עבדו וביד שלוחו מאי קמ"ל להודיעך כמה היו זריזין במצות: רבי יוסי אומר י"ט: אמר אביי לא

עין משפט נר מצוה

קטז א מיי' פ"ג מהל' שבועות הלכה י:
קי ב מיי' פ"מ מהלכות לולב הלכה י סמג עשין מד טוש"ע ת"ח סי' תרנח סעיף ג וסי' תרמט סעי' ב):
קיא ג ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:
קיב ה מיי' פ"ה מהל' תפלה הלכה ה סמג עשין יט טוש"ע ת"ח סי' לו סעיף ח:
קיג ו מיי' פ"ד מהל' תפלין הלכה יז סמג עשין כב טוש"ע ת"ח סי' מג סעיף ח:
קיד ז מיי' שם הל' טו סמג שם טוש"ע ת"ח סי' מד:
קטו ח מיי' פ"ה מהל' תפלה הלכה ה סמג שם טוש"ע ת"ח סי' לו סעיף ח:
קטז ט מיי' שם פי"ז מהל' לולב הל' כד סמג שם עשין מד טוש"ע שם וסי' תרנב סעיף ח בהגה"ה:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה עד עצם עד עיצומו של יום:

רבינו חננאל

חלוקת ר' יהודה על רבן יוחנן בן זכאי במסכת מנחות. ואסיקנא לרבן יוחנן בן זכאי אסור לאכול החדש בששה עשר בניסן היום כולו. והאידנא לא אכלינן אלא באורתא דשיבסר נגהי תמניסר. ומאי התקין דקתני במתני', דרש המקרא והתקין. **מתני' ביום טוב הראשון** כו'. זו ששנינו שאין אדם יוצא ביום טוב הראשון בלולבו של חבירו אמרי' מנא לן, דת"ר ולקחתם לכם, משלכם, להוציא את הגזול והשאול. אלא אם כן נתנו לו במתנה כאשר נתן רבן גמליאל לר' יהושע כו'. ואסיק' כי הא דאמר רבא הילך אתרוג זה במתנה על מנת שתחזירהו לי, החזירו יצא, לא החזירו לא יצא. ירושלמי רב יעקב בר נחמן הוה יהיב אתרוגא לבריה, [ו]הוה אמר ליה לכשתזכה בו ובמצותו תחזיריהו לי. וכן הלכה. אמר מר בר אמין[מר] אבא הוה מצלי ולולבו בידו. ומותבינן עלה מיהא לא יאחוז אדם תפלין בידו וספר תורה בזרועו ויתפלל כו', ואמר שמואל סכין וקערה ככר ותינוק כיוצא בהן, כלומר אסור לו להתפלל ואלו בידו. ושנינן, הללו לאו מצוה, אבל לולב כיון דמצוה הוא לא טרינ[ד] ביה ושרי. תניא אמר ר' אלעזר בר' צדוק כך היה מנהג בני ירושלים, נכנס בכנסת ולולבו בידו, קורא שמע ומתפלל ולולבו בידו, קורא בתורה או נושא את כפיו, מניחו על הקרקע. **פיסקא** ר' יוסי אומר **יום טוב הראשון** של חג שחל להיות בשבת, שכח והוציא הלולב ברשות הרבים פטור, מפני שהוציא ברשות. אמר ר' אמי

מסורת הש"ס

א) [ברכות כו: וש"נ], ב) [ל"ל דתנן], ג) ר"ה ל. מנחות סח., ד) [לקמן מג. מד.], ה) פסחים עב:, ו) [לקמן מג.], ז) [לעיל מז: וש"נ], ח) [תוספ' ספ"ב], ט) [ב"ב קלז: קדושין ו:], י) ברכות כג:, כ) [שם: לעיל כו.], ל) [תוספ' פ"ב ה"י"ב], מ) שם הקדישה מוקדשת כ"ה ג' מהר"ס, נ) [וע"ע תוס' קדושין ו: ד"ה לא ולף מט: ד"ה דבריס ותוס' ב"ב קלז: ד"ה לא ותוס' גיטין עה. ד"ה לפפוקי וד"ה אלא אמר ותוס' שם עה: ד"ה דתנאי],

תורה אור השלם

1. וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד הֲבִיאֲכֶם אֶת קָרְבַּן אֱלֹהֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם: ויקרא כג יד
2. וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְערְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים: ויקרא כג מ

גליון הש"ס

גמ' כמה מצות חביבות. עיין בב"ק דף ט ע"ב תוס' ד"ה מילומא:

מוסף רש"י

אמר ר' יהודה. גרסינן ולא גרסינן אמר לו ר' יהודה, שהרי לא ראהו מימיו, אבל תמה בדורו על תקנת רבן יוחנן בן זכאי ואמר מה חידוש חידש ר' יוחנן בן זכאי והלא מן התורה אסור (ד"ה ל:) לו: אמר ר' יהודה לתנא דתמני' (מנחות סח.). מדרבנן קאמר. כלומר הוא בא לגזור עליו משום ההוא טעם דלעיל דשמא יבנה (ד"ה ל:). דרש והתקין. דרש להם המקרא והתקין שיהנו איסור, לפי שעל עכשיו היה היתר בדבר משקרב העומר שהעומר ממיר (שם). החזירו יצא. אינגלי מילתא למפרע דהוא מתנה מעיקרא, שהרי קייס עתה תנאי, שמתנה היתה תלויה בתנאי ותתקיים (רשב"ם ב"ב קלז:). לא החזירו. אלא מכרו או אכלו, לא יצא. לאינגלי מילתא דלא הוא מתנה (שם) דהוה ליה גזל למפרע (קדושין ו:). לא יאחז אדם וכו' ויתפלל. שלא דעתו מיושבת עליו בתפלה שהרי לבו תמיד עליהן שלא יפלו מידו (ברכות כג:). ולא יישן בהן. שמא יפיח (שם. וגי' הגר"א: שמא יפיל). סכין כו' הרי אלו כיוצא בהן. לענין תפלה שדוחא עליהן שלא תפול הסכין וזמיקנו, והקערה תשפך והמעות יאבדו והככר יטנף (שם).

לא שנו. דפטור אלא שלא יצא ידי חובת נטילה קודם שהוציאו להשתא טרוד במצוה וטעה בדבר מצוה אבל יצא בו קודם שהוציאו מו לא טעה בדבר מצוה הוא ולא טרוד מהשתא במצוה לעשותה: ה"ג **הא מדאגבהיה נפיק ביה אמר אביי כשהפכו.** הכי קשיא ליה ה"ד לא יצא בו הא לא הוציאו אא"כ הגביהו ומדאגבהיה נפק ביה ידי חובת לקיחה וקתני פטור אמר אביי כשהפכו כשהגביהו הפך העליון למטה והאגד למעלה ואמרינן לקמן[1] אין יוצאין בהן אלא דרך גדילתן: **דרך כבוד.** כגון בסודר שכורך ידיו בסודר כדאמרן לעיל (ד' לז.): **ודרך בזיון.** כגון בקערה: **אומר היה רבי יוסי עולת העוף שנמצאת בין אגפיים.** גרלה בעיני דהאי בין אגפיים אינו אלא לשון עופות. עולת העוף שנמצאת בין עופות המלוקים לחטאת המפרכסין אצל המזבח שפעמים שהן נעשין על קרן אחת כדתנן בשחיטת קדשים (זבחים ד' סג.) חטאת העוף היתה נעשית על קרן מערבית דרומית ושלשה דברים היתה אותה הקרן משמשת מלמטה וג' מלמעלה מלמטה חטאת העוף והגשות ושירי הדם ומלמעלה ניסוך המים והיין ועולת העוף כשהיא רבה במזרח שעיקר מקום עולת העוף בקרן דרומית מזרחית וכשהיו כהנים רבים עומדים ומולקים עולת העוף במזרח באים למערב ונעשית שם בקרן חטאת העוף אלא שהעולה למעלה מחוט הסקרא והחטאת למטה: **וכשבור.** הכהן חטאת העוף היא: **ואללה.** ונמצא שמעל בקדשי שמים בשוגג: **פטור.** מקרבן מעילה הואיל דעשה החטאת נמצאת ואכילתה מצוה דכתיב (שמות כט) ואכלו אותם אשר כפר בהם הוה ליה טועה בדבר מצוה ופטור: **היינו הך.** למה ליה לרב הונא למימר פשיטא דממתני' שמעי' ליה: **מהו דתימא.** במתני' הוא דפטור משום דטעה בדבר מצוה וסוף סוף עשה מצוה שנטל הלולב בהולאה זו אבל הכא לא עשה מצוה באכילתה אם עולת העוף היא: **קא משמע לן.** רב הונא דשמיע ליה מרביה דלא שני לרבי יוסי בין טעה בדבר מצוה ועשה מצוה לטעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה: הכי גרסינן **רבי יוסי אומר בשוחט את התמיד שאינו מבוקר להלכו מן המומין בשבת חייב חטאת.** משום שחיטה בשבת שאינה של מצוה ואינה דומה לאכלה טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה חייב שהרי טרוד זה במצוה שהיה רוצה לשחוט תמיד של שבת וכשבור שהוא מבוקר: **להכשירן** לא גרסינן: **מלשכה שאינן מבוקרין.** דאין זה טועה בדבר מצוה שבטלאים שבלשכה זו אינו טרוד שאינן עומדין להקרבה להיות חרב עליהם מתי יקרבו ואף חרדת זמן התמיד לא שייכא הכא שקרוב למזיד הוא ולא דק בלשכות להבחין מאיזו יביא: **מתני' מקבלת אשה מיד בנה ובעלה.** את לולביהן ולא אמרינן קמטלטלא מידי דלא חזי: **מחזירין למיס.** שלא יכמוש: **בשבת מחזירין.** שהרי מכאן נטלום היום אבל לא מוסיפין מים כ"ש שאין מחליפין המים לשפוך את אלו ולתת אחרים לוקן מהני דטרח לתקוני מנא: **במועד מחליפין.** בחולו של מועד מצוה להחליף: **גמ' אימא לא.** דלגבה איכא איסור טלטול: **קא משמע לן.** כיון דראוי לנטילת אגפים תורת כלי עליו ומותר בטלטול לכל: **חייב בלולב.** לחנכו מדבריהם: **לשמור תפילין.** שלא יכנוס בהן לבית הכסא: **היודע לשמור גופו.** מטומאת מגע ומשא ואהל: **אוכלין על גופו טהרות.** אם נגע גופו בטהרות אין חוששין להם. אבל לא על ידיו אם נגע בידיו בטהרות חוששין להם שיש יודע לשמור גופו ואין יודע לשמור ידיו מתורת סתם ידים שגזרו עליהם להיות שניות אלא אם כן יודע לשומרם אבל היודע לשמור את ידיו משנטלם אינו נוגע בשום דבר ספק או בספק[6] המטמא את הידים ואם לא נזהר ובא ליגע בטהרות נוטל ידיו: **אוכלין על ידיו טהרות.** שנגעו ידיו בהם: **והיודע לישאל.** אם שואלין אותו נגעת בטומאה זו יודע להשיב הן או לאו אי אינו יודע: **ברשות הרבים ספיקו טהור.** אם שאלוהו ואמר איני יודע: **ברשות היחיד ספיקו טמא.** הכי גמירי לה הלכתא מסוטה דדאמרינן במסכת סוטה (דף כח.) ומכאן אתה דן לשרץ כו': **היודע לפרוס כפיו.** כשהוא כהן: **אוכלין לו תרומה בבית הגרנות.** ומקמי הכי אין אוכלין לו בגורן אבל משגרין לו לביתו אם יודע באומרה בטהרה דהכי תניא בגמרא דנושאין על האמוסה ביבמות (דף לט:) עשרה אין אוכלין להם תרומה בבית הגרנות חרש שוטה וקטן וכולן משגרין להם לבתיהם בבית הגרנות אין אוכלין להם שבזיון תרומה הוא שאין כל רואיו יודעים בו שהוא בקי לשומרה אבל לביתו משגרין לו הבקיאים ומכירין בהם ומשיודע לפרוס כפיו ופורס בגבור הכל יודעים שהבית שתי שערות שאין קטן פורס כפיו כדאמרינן במגילה (דף כד.) הלכך אוכלין לו: היודע

אמר אביי כשהפכו. מדאינטריך לשנויי הכי משמע דסבירא ליה דמצות [8]אינן צריכות כוונה דהא קאי אמוניע לרשות הרבים והתם אין שייך מתכוין לצאת כל כמה דלא בירך ועוד דאיירי בהולך אצל בקי ללמוד ותימה דבסוף דאהוהו ב"ד (ר"ה ד' כח:) דאמר רבא מצות אינן צריכות כוונה קא מותיב ליה אביי טובא ושמא אביי קיבלה מיניה: **עולת העוף שנמצאת בין אגפיים.** למאי דאמרי' בשילהי אלו דברים (פסחים ד' עב:) דלא פטר רבי יוסי בלולב אלא משום דזמנו בהול צריך לומר דהאי נמי זמנו בהול כדי שלא תבא חטאת לידי נותר: **מהו דתימא התם הוא דטעה בדבר מצוה ועבד מצוה אבל הכא טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה אימא לא קא משמע לן.** פלוגתא היא בפסחים פרק אלו דברים (שם) דמחייב התם בנתחלף לו שפוד של נותר בשפוד של אלי ואכלו ואית ספרים דגרסי מהו דתימא הני מילי מצוה דרמי עליה אבל מצוה דלא רמי עליה אימא לא כלומר לולב דלא סגי ליה דלא שקיל דאי אפשר על ידי אחרים אבל חטאת אפשר שיאכלנה אחר:

שאינו מבוקר בהלכתו. ואפי' נמצא תם משום דטעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה דבפרק מי שהיה טמא (שם דף לז.) יליף לה מפסח בגזרה שוה: **היודע לישאל** ברשות היחיד ספקו טמא. אבל אינו יודע לישאל אפילו ברשות היחיד ספקו טהור כדדרשינן בסוטה פרק כשם (ד' כח:): **היודע לפרום כפיו חולקין לו תרומה בבית הגרנות.** מקמי הכא אין חולקין לו בגורן אבל משגרין לו לביתו אם יודע לשומרה בטהרה והכי תניא בגמרא דנושאין על האמוסה ביבמות (ד' לט: ושם) עשרה אין חולקין להן תרומה בבית הגרנות וקא חשיב חרש שוטה וקטן וקתני סיפא משגרין להן בבתיהן ובבית הגרנות אין חולקין לו שבזיון תרומה היא שאין כל רואיו בקיאין בו שיודע לשומרה בטהרה אבל לביתו משגרין לו הבקיאין בו [9] ומי שיודע לפרוס כפיו ופורס בגבור הכל יודעין שהבית שתי שערות שאין קטן פורס את כפיו כדתנן במגילה (דף כד.) כך פי' בקונטר' ולא משמע הכי אלא בקטן ממש איירי דומיא דהיודע לבדר אצל מלמדו תורה והיודע לשמוט וכן כולהו אחריני והא דאמר בנושאין על האמוסה (יבמות דף לט: ושם) דאין חולקין תרומה

אלא שנו [1]אלא שלא יצא בו אבל יצא בו חייב הא [2]מדאגבהיה נפק ביה אמר אביי [3]כשהפכו רבא אמר אפילו תימא שלא הפכו הב"ע כגון שהוציאו בכלי והא רבא הוא [4]דאמר לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה [5]הני מילי דרך כבוד אבל דרך בזיון לא אמר רב הונא אומר היה רבי יוסי עולת העוף שנמצאת בין אגפיים וכסבור חטאת העוף היא ואכלה פטור מאי קא משמע לן דטעה בדבר מצוה פטור היינו הך מהו דתימא התם הוא דטעה בדבר מצוה [6]פטור היינו דעבד מצוה אבל הכא דטעה בדבר מצוה ולא עבד מצוה אימא לא קא משמע לן מיתיבי רבי יוסי אומר השוחט את התמיד שאינו מבוקר כהלכתו בשבת חייב חטאת וצריך תמיד אחר אמר ליה בר מינה דהההיא דהא אתמר עלה אמר רב שמואל בר חתאי אמר רב המנונא סבא אמר רב יצחק בר אשיאן אמר רב הונא אמר רב כגון שהביאו מלשכה שאינן מבוקרין: **מתני'** [7]מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה ומחזירתו למים בשבת רבי יהודה אומר [8]בשבת מחזירין ביום טוב מוסיפין ובמועד מחליפין [9]קטן היודע לנענע חייב בלולב: **גמ'** פשיטא מהו דתימא הואיל ואשה לאו בת חיובא היא אימא לא תקבל קא משמע לן: קטן היודע לנענע: ת"ר [10]קטן היודע לנענע חייב בלולב [11]להתעטף חייב בציצית [12]לשמור תפילין אביו [13]לוקח לו תפילין [14]יודע לדבר אביו לומדו תורה וק"ש תורה מאי היא [15]א"ר המנונא [16]תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב ק"ש מאי היא פסוק ראשון [17]היודע לשמור גופו אוכלין על גופו טהרות לשמור את ידיו אוכלין על ידיו טהרות היודע לישאל ברשות היחיד ספיקו טמא ברשות הרבים ספיקו טהור היודע [18]לפרוס כפיו חולקין לו תרומה בבית הגרנות היודע

מסורת הש"ס

א) לעיל לז., ב) בס"י אותה ועבד מצוה אבל כו' וכ"כ בתוס', ג) [ערכין ב:], ד) ערכין ב: [תוספ' דמגיגה פ"א ה"ג], ה) [גבי ליקת לא נקט ליסנא דלוקח דמסתמא יש לו טלית וגבי לולב נמי יכול ללמא בלולבו של אביו תוס' ערכין ב: ד"ה היודע], ו) [תוספ' שם ותוספ' טהרות פ"ג ה"ה], ז) [דף מה:], ח) בס"ת: בספר, ט) [ל"ל ומשיודע],

תורה אור השלם

1. תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרֻשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב: דברים לג ד

גליון הש"ם

תוס' ד"ה אמר אביי וכו' אינן צריכות כוונה. עיין לעיל דף לט ע"א תוס' ד"ה עוכר:

מוסף רש"י

ומחזירתו למים בשבת. שהיו שורין האגודה בשבת כדי שלא יינבו (לעיל לה:). הדרן עלך לולב הגזול

רבינו חננאל

לא שנו שפטור אלא שלא יצא בו מקודם, שנמצא מוציאו עכשיו לצאת בו, ולפיכך פטור. אבל יצא בו חייב חטאת. ואוקמה אביי, כשהפך הולב בשמאל ואתרוג בימין. **ורבא** אוקמה בשהוציאו בכלי, דכי האי גוונא לא נפק ביה בהגבהתו, כי דרך בזיון הוא. והא דאמר רבא בשמעתא דמקמי הא, דאי נקטיה בסודרא נפיק ביה ידי חובתו, דלקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה. הני מילי כגון סודר דהוא דרך כבוד אבל לקיחה בכלי דהוא דרך בזיון לא. אמר **רב הונא** אומר היה ר' יוסי, עולת העוף שנמצאת בין אגפיים, כסבור חטאת העוף היא, ואכלה פטור. פשיטא, מהו דתימא גבי לולב טעה בדבר מצוה ומכל מקום עשה מצוה, אבל (ה)עולת העוף דלא עשה מצוה, כי אכילת העולה אינה מצוה, ליחייב, קמ"ל דפטור. **ואותיבנא** על רב הונא, ר' יוסי אומר השוחט תמיד שאינו מבוקר כהלכתו בשבת חייב חטאת כו'. הנה ר' יוסי טעה בדבר מצוה מחייב. ומשני בר מההיא דהא אוקמה כגון שהביאו מלשכת הטלאין שאין מבוקרין, לפיכך חייב. **מתני'** מקבלת אשה מיד (בתה) [בנה] ומיד בעלה לולב, ומחזרת למים בשבת. כלומר אפי' אשה שאינה בת נטילת לולב,

---

עין משפט נר מצוה

קיז א מיי' פ"ב מהל' שגגות הלכה י:
קיח ב ג מיי' פ"ז מהלכות גולב הל' ט סמג עשין מד:
קיט ד מיי' שם הלכה י"ח סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרנח ס"ז:
קכ ה ו מיי' פ"ז מהל' גולב הלכה כה סמג עשין עד טוש"ע א"ח סי' תרנד:
קכא ז מיי' שם הלכה יט סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרנז:
קכב ח מיי' פ"ג מהל' ציצית הלכה ט סמג עשין כו טוש"ע א"ח סי' יז סעיף ג:
קכג ט מיי' פ"ד מהל' תפילין הלכה יג סמג עשין כב טוש"ע א"ח סי' לז סעיף ג:
קכד י כ מיי' פ"א מהל' מ"ת הלכה ו סמג עשין יב טוש"ע י"ד סי' רמה סעיף ה:
קכה ל מיי' פי"ו מהל' מאכלות אסורות הלכה י:
קכו מ מיי' פי"ב מהל' תרומות הל' כב:

רבינו חננאל (המשך)

והייתה[ן] אר"מר אסורה לטלטלו, קמ"ל אפי' אשה מותרת לטלטלו, וכל שכן איש. **ומחזרתו למים בשבת** ולא גזרינן משום השקו[אַ]ת זרעים. ירושלמי תני מטלטלין עצי בשמים להריח בהן לחולה בשבת. רבנן דקיסרי אמרין, ערבה מותר להניף לחולה בשבת. ר' **יהודה אומר בשבת מחזירין ביום [טוב]** מוסיפין במועד מחליפין. יש מי שאומר, מחזירין ומוסיפין ומחליפין הכל במים. ויש מי שאומר, ומחליפין ומוסיפין בהדס הוא. ומסתברא כמאן דאמר במים, דהא מחזירין ומוסיפין ומחליפין קתני, היכא דמחזירין בשבת, תמן קתני דמוסיפין ביום טוב ותמן קתני דמחליפין במועד. ואמאי אין מוסיפין מים בשבת, משום דנראה כמשקה זרעים בשבת. **פיסקא. כל קטן היודע לנענע בלולב חייב.** היודע להתעטף בציצית חייב, היודע לשמור תפילין אביו לוקח לו תפילין, היודע לדבר אביו מלמדו תורה צוה לנו וגו' ופסוק הראשון מקרית שמע, היודע לשמור ידיו אוכלין על גבי ידיו טהרות, היודע לשמור גופו אוכל על גבי גופו טהרות, כיצד בודקין אותו, [6] (ו)מטבילין אותו ומוסרין לו חולין לשם תרומה, וראוין. היודע לשאל, ברשות היחיד ספיקו טמא ברשות הרבים ספיקו טהור. יודע לפרוש את כפיו חולקין לו תרומה בגרנות.

---

6) לשון התוספתא דטהרות פ"ג כך הוא וכילד בודקין אותו מטבילין אותו ומוסרין לו חולין לשם תרומה אם היה יודע לשמור את גופו אוכלין ע"ג גופו לשמור את ידיו אוכלין על גב ידיו טהרות. ע"כ.

תרומה לקטן בבית הגרנות היינו כשאינו יודע ליטול את כפיו והא דתנן בפרק הקורא את המגילה עומד (מגילה דף כד. וש"נ) דקטן אינו נוטל את כפיו היינו בפני עצמו אבל עם הגדולים נוטל כדאשכחן גבי שיר של מקדש פרק אין נערכין (ערכין דף יג.) דתנן בין רגלי [הלויים] היו עומדים ועבירי הלויים היו נקראים והא דאמרינן בשילהי פרק קמא דחולין (ד' כד: וש"נ) נתמלא זקנו רשאי ליעשות שליח לצבור ולירד לפני התיבה וליטול את כפיו [ד] עד שיתמלא זקנו איכא לאוקומה ביחידי שאין עמו אחר אי נמי ליטול את כפיו בקביעות ובשעה שמרבים ברחמים כגון ביום הכפורים ובתעניו' ובמעמדות וכן צריך לחלק נמי משום לירד לפני התיבה דבהקורא את המגילה עומד (מגילה ד' כד.) תנן קטן קורא בתורה אבל לא פורס על שמע ולא יורד לפני התיבה ולא נוטל את כפיו משמע הא גדול יורד לפני התיבה ואף על פי שלא נתמלא זקנו אלא על כרחך צריך לאוקומה ההיא דחולין כגון ליעשות שליח לצבור קבוע ולירד לפני התיבה ביום הכפורים ובתעניות ובמעמדות:

והיודע לשחוט. לאמן ידיו לשחיטה אע"פ שאינו בקי בהלכות שחיטה מותר לאכול משחיטתו כדמפרש רב הונא והוא שגדול עומד על גביו ורואה שלא שהה ולא דרס כך פירש בקונטרס משמע דאם אין יודע לאמן ידיו לשחיטה אע"פ שראהו גדול מתחילה ועד סוף שלא שהה ולא דרס אסור לאכול משחיטתו: **יכול לאכול כזית צלי.** יש שיכול לאכול כזית מבושל ואינו יכול לאכול כזית צלי ומשערין בצלי לפי שדינו של פסח צלי:

הדרן עלך לולב הגזול

לולב וערבה. והשמחה. לאכול בשר שלמים דקאמר בע"פ (פסחים דף קט.) בזמן שבהמ"ק קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת ואע"ג דהאי קרא לאו ברגלים כתיב אלא בהר גרזים ובהר עיבל מיהו ברגלים כתיב דכתיב ושמחת בחגך כך פירש בקונטרס וא"ת זימנין דאינס נאכלין כל ח' כגון שחל י"ט ראשון דסוכות באחד בשבת ויום שמיני בא' בשבת דאי אפשר לומר כל ח' (א) שלמים דליל מוצאי שביעי לא ישחטו דבעינן יום הקרבה ויום השביעי נמי לא דאין חגיגת שמחה דוחה שבת וע"כ מהני דנשחטו ביום [שש] אכיל בשביעי ואין שלמים נאכלין לשני ימים ושני לילות נמצא דליל מוצאי שבת שהוא ליל שמיני עצרת לא יאכל שלמים ויש לומר דאמר רב פפא פרק אלו דברים (שם דף עא.) על קושיא אחרת משמתו בכסות נקיה ובגין יתן ה"ל נימא הכי:

טלטול בעלמא הוא. אע"ג דחזי למצוה שייך ביה איסור מוקצה לטלטול מאחר דאין עשוי כלי כדאשכחן גבי קנים דלחם הפנים דכתיבי בדתניא בתנחומא פרק שני הלחם (דף לז.) ומנקיותיו אלו קנים ותנן התם[ב] לא סידור הקנים ולא נטילתן דוחה את השבת אלא נכנס מע"ש אלמא חשיב להו מוקצה אע"ג דחזו ללחם וכפ' ארבעה אחין (יבמות דף לג:) גבי זר ששימש דקאמר אי בקבלה והולכה טלטול בעלמא הוא ומיהו התם ניחא טפי כיון דזר הוא:

ויעבירנו

גבי הספסלים: **והזקנים.** שדומגין שלא ידחפוס למחר ויתמעטו בהקהל הכל לקחת אים לולבו: **ומלמדין.** ב"ד את כולם לומר אם יבא לולבו לידי חבירו הרי הוא שלו במתנה כדי שלא יהא אצלו לא גזול ולא שאול: **גמ' טלטול בעלמא.** אין בו לד איסור אלא כמטלטל עצים וכיון דמן התורה הוא במקדש כל שבעה למה אסרוהו מה שייג לתורה מצאו בו: **ללמוד.** נענועו או ברכתו:

ויעבירנו

היודע לשחוט. לאמן ידיו לשחיטה אף על פי שאינו בקי בהלכות שחיטה: **מותר לאכול משחיטתו.** כדאמר רב הונא והוא שגדול עומד על גביו ורואה שלא שהה ולא דרס: **כזית דגן.** כל חמשת המינין קרי דגן חטין ושעורים וכוסמין ושבולת שועל ושיפון: **מרחיקין מלוחתו.** משאכל כזית מאלו בכל עניו אכילה שלותת מיני הללו מסרחת: **ד' אמות.** לענין קריאת שמע ותפלה: **והוא שיכול לאכול כזית זה בכדי אכילת פרס.** לבינוני אבל אם צריך זה הקטן לשהות יותר מכאן הרי הוא כאוכל עכשיו חצי זית ולמחר חצי זית שכן הלכה למשה מסיני שאין אכילה מצטרפת לשהייה ארוכה מזו: **פרס.** חצי ככר ששיערו בו חכמים מזון שתי סעודות לעירוב. ולשון פרס פלגא כדתנן בעירובין (דף פב:) חציה לבית המנוגע לבא בבית המנוגע ליטעון כיבוס בגדיס שתלאן הכתוב בשביית שיעור אכילה דכתיב (ויקרא יד) והאוכל בבית יכבס בגדיו: **מלאוב.** מסריח: **שוחטין עליו את הפסח.** ממנין אותו על בני החבורה ואי לא לא דכתיב (שמות יב) איש לפי אכלו תכסו הראוי לאכילה:

הדרן עלך לולב הגזול

לולב וערבה. שהן במקדש כל שבעה לובש לנטילה וערבה להקיף מזבח כדלקמן בפירקין (דף מה.): **ששה ושבעה.** פעמים שדוחין שבת והן כל שבעה ופעמים שאין דוחין והוו להו ששה ימים ולקמיה מפרש ואזיל לה: **הלל.** לגמור כל שמונה כן תקנו נביאים הראשונים ובערכין (דף י.) מפרש מאי שנא מפסח מפני שימי החג חלוקים בקרבנותיהן: **והשמחה.** לאכול בשר שלמים דקיימא לן בפסחים (דף קט.) בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת ואף על גב דהאי קרא לאו ברגלים כתיב דהאי קרא בהר גרזים ובהר עיבל כתיב מיהו ברגלים שמחה כתיב[ג] ושמחת בחגך: **סוכה.** ליישב בסוכה: **ניסוך המים.** בתמידי החג שחרית ולא בערבית כדאמרינן בסדר יומא בפ' שני (דף כו:): **החליל.** שמחת בית השואבה היו שמחים בחג לכבוד שאיבת ניסוך המים ומחללים בחלילים ובכנורות ואותו חליל אינו דוחה יום טוב הלכך פעמים שהוא חמשה ימים בחג כגון שלא חל יום טוב הראשון בשבת דכיון דלא דחי יום טוב וכל שכן שבת שבחולו של מועד פשו להו חמשה ופעמים שהוא ששה כגון שחל יום טוב ראשון בשבת דפשו להו ששה של חול המועד דבזמן מקדש אין עושין יום טוב שני: **לולב שבעה.** ביום טוב ראשון דחי שבת: **ושאר כל הימים.** שחל בהן יום טוב ראשון ומצאת שבת בחולו של מועד לא דחי ואע"ג דכל שבעה הוא מן התורה במקדש לא דחי כדאמרינן טעמא בגמרא וכן ערבה בשביעי ובגמרא [מג:] מפרש מאי שנא שביעי: **מצוה לולב.** ביום טוב הראשון שחל להיות בשבת כילד: ה"ג **י"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת כל העם מוליכין את לולביהן להר הבית מערב שבת: החזנין.** שמשין שהיו שם לצורכי צבור: **ע"ג האילטבא.** רחבה של הר הבית היתה מוקפת איצטבאות ליישב שם ומסוכבת למעלה מפני הגשמים. על גב האילטבא גר' במתני' דהיינו על הספסלים: **והזקנים.** שדומגין שלא ידחפוס למחר ויתמעטו בהקהל הכל לקחת אים לולבו: **ומלמדין.** ב"ד את כולם לומר אם יבא לולבו לידי חבירו הרי הוא שלו במתנה כדי שלא יהא אצלו לא גזול ולא שאול: **גמ' טלטול בעלמא.** אין בו לד איסור אלא כמטלטל עצים וכיון דמן התורה הוא במקדש כל שבעה למה אסרוהו מה שייג לתורה מצאו בו: **ללמוד.** נענועו או ברכתו:

ויעבירנו

[א] היודע לשחוט אוכלין משחיטתו אמר רב הונא [ב] והוא שגדול עומד על גביו [ג] יכול לאכול כזית דגן מרחיקין מצואתו וממימי רגליו ארבע אמות אמר רב חסדא [ד] והוא שיכול לאוכלו בכדי אכילת פרס אמר רב חייא בריה דרב ייבא ובגדול אע"פ שאינו יכול לאכול בכדי אכילת פרס דכתיב [1] ויוסיף דעת יוסיף מכאוב [ה] יכול לאכול כזית צלי שוחטין עליו את הפסח שנאמר [2] איש לפי אכלו רבי יהודה אומר עד שיכול לברר אכילה כיצד נותנין לו צרור וזורקו אגוז ונוטלו:

הדרן עלך לולב הגזול

לולב וערבה ששה ושבעה [ו] ההלל והשמחה שמונה סוכה [ז] וניסוך המים שבעה החליל חמשה וששה לולב שבעה כיצד [יו"ט] הראשון של חג שחל להיות בשבת לולב שבעה ושאר כל הימים ששה ערבה שבעה כיצד [יום] השביעי של ערבה שחל להיות בשבת ערבה שבעה ושאר כל הימים ששה מצות לולב כיצד [ז] (בשבת) [ח] יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת מוליכין את לולביהן להר הבית והחזנין מקבלין מהן וסודרין אותן על גבי איצטבא והזקנים מניחין את שלהן בלשכה ומלמדין אותם לומר כל מי שמגיע לולבי לידו הרי הוא לו במתנה למחר משכימין ובאין והחזנין זורקין אותם לפניהם והן מחטפין ומכין איש את חבירו וכשראו ב"ד שבאו לידי סכנה התקינו שיהא כל אחד ואחד נוטל בביתו: **גמ'** אמאי טלטול בעלמא הוא ולידחי שבת אמר רבה [ט] [ח] גזרה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד

ויעבירנו

עין משפט נר מצוה

קכז א ב מיי' פ"ד מהל' שחיטה הלכה ה סמג עשין סג טוש"ע י"ד סי' ה סעיף ה:

קכח ג ד מיי' פ"ג מהל' ק"ש הל' ו סמג עשין יח טוש"ע א"ח סי' פט סעיף ה:

קכט ה מיי' פ"ב מהל' קרבן פסח הל' ג סמג עשין רסג:

א ו מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה יג טז סמג עשין מד:

ב ז מיי' שם הל' כא:

ג ח מיי' שם הלכה יג:

רבינו חננאל

היודע לשחוט אוכלין משחיטתו, אמר רב הונא והוא שגדול עומד על גביו. יכול לאכול כזית דגן בכדי אכילת פרס, מרחיקין מציאתו וממימי רגליו ד' אמות. יכול לאכול כזית צלי שוחטין עליו הפסח, ר' יהודה אומר עד שידע הפרש אכילה, כיצד נותנין לו צרור זורקו אגוז ונוטלו. ירושלמי אבל אינו עובר לפני התיבה, ואינו נושא את כפיו, ואינו עומד על הדוכן, עד שנ[ת]מלא זקנו. ר' יהודה אומר כולן מבן כ' שנה ולמעלה, שנאמר ויעמידו [את] הלוים מבן כ' שנה [ומעלה] לנצח. כבר פירשנוהו בשחיטת חולין בסוף פרק ראשון.

הדרן עלך לולב הגזול

לולב וערבה ששה ושבעה כו'. אמאי אין הלולב ניטל בשבת (ב)[כ]שאר הימים בביתו, דטילטול בעלמא הוא. אמר רבה גזירה שמא יטלנו וילך אצל בקי ללמוד

תורה אור השלם

1. כִּי בְּרֹב חָכְמָה רָב כָּעַס וְיוֹסִיף דֵּעַת יוֹסִיף מַכְאוֹב: קהלת א יח
2. וְאַם יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיֹת מִשֶּׁה וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תְּכַסּוּ עַל הַשֶּׂה: שמות יב ד

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה לולב והשמחה וכו' שמנה שלמים דהיינו ליל מוצאי שביעי דבלילה לא יאכלו:

מוסף רש"י

והשמחה. בשלמים (פסחים עא.). **גזירה שמא יטלנו בידו.** ומקדש לא גזור, דאין איסור בכל שבת דרבנן במקדש (ר"ה כט:).

(ב) [תוספ' ברכות פ"ב הי"ז ושם לא מזכר דגן אלא בתוספ' מגיגה איתא דגן], (ג) פסחים עא., (ד) תענית ג., (ה) רש"ל מ"ז, (ו) [לקמן מג. מד.], (ז) פסחים סט. [ביצה יז:] ר"ה כט:; מגילה ד:, (ח) [דברים טז], (ט) [ג' תיבות אלו עד שיתמלא זקנו ליתא שם], (י) [דף לז.],

[ח] [תוספ' ברכות פ"ב הי"ז ושם לא מזכר דגן אלא בתוספ' מגיגה איתא דגן], (ג) פסחים עא., (ד) תענית ג., (ה) רש"ל מ"ז, (ו) [לקמן מג. מד.], (ז) פסחים סט. [ביצה יז:] ר"ה כט:; מגילה ד:, (ח) [דברים טז], (ט) [ג' תיבות אלו עד שיתמלא זקנו ליתא שם], (י) [דף לז.],

ויעבירנו ארבע אמות ברה"ר. הוא הדין דמצי למימר ויוציא מרשות היחיד לרשות הרבים אלא שברוב מקומות ועניינים אמרינן יש לחוש להעברת ארבע אמות ואין לחוש להוצאה כגון אם היה מונח בכרמלית או בקרפף או בגינה דאין כאן איסור הוצאה דאורייתא ויש כאן איסור העברה ברה"ר או הגביהו על מנת ליטלו ולא להוציאו ונמלך להוציאו פטור משום הוצאה אם לא עמד לפוש בינתיים כדאמרינן במסכת שבת (דף ה:): **הא תקינו ליה רבנן ליטלו בביתו.** כדקתני מתניתין התקינו שיהא כל אחד ואחד נוטל בביתו ומתוך שלא התרת לו אלא בביתו זכור הוא ולא אתי לאפוקי: **אלא ראשון.** דחשובה נטילתו דאפי' בגבולין חייב לא גזרו ביה רבנן לא בגבולין ולא במקדש אבל שאר הימים שאינו מן התורה אלא במקדש לא משיבא נטילה דידהו וגזור ביה רבנן משום חומרא דשבת אף במקדש. ואם תאמר נמצאו ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה הא אותביה ביבמות (דף 5:) ושנינן שב ואל תעשה שאני: **אי הכי.** משום דאיתיה בגבולין לא גזור ביה: **האידנא נמי.** לידחי בי"ט ראשון את השבת: **לא ידעינן בקביעא דירחא.** שמא אין י"ט עד למחר דהוה לן למעבד אלול מעובר: **אינהו.** בני א"י שעדיין מקדשין על (א) הראיה: **לידחו.** להו אף בזמן הזה: **ותניא אידך.** מתניתין היא בסוף פירקין דלעיל (דף מא:): **ביום אפי' בשבת.** דמשמע כל דהו יום וקרא יתירא הוא דמצי למכתב בראשון: **ראשון אף בגבולין.** ואם מרבויא דריש אלא ולקחתם ביום ראשון ולא פירש מקדש משמע אפי' בגבולין: **הראשון.** ה"א מיעוטא הוא דאמינא לך ואף בשבת: **אלטריך קרא למישרא עלטוי.** דרבנן עדיין לא נאסר טלטול בעולם ובא הכתוב להתירו כאן: **למכשירי אולב.** בא הכתוב ללמדך שמכשירי אולב דוחין את השבת כלומר תיקוניה ואפילו לקולצו מן המחובר ולאוגדו: **ואמר להלן ימים.** בלולב מה להלן ימים ולא לילות כדכתיב ביום הראשון: **במלואים.** כדכתיב (ויקרא ח) ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה וגו': סוכה מצותה כל היום ומלואים מצותם כל היום לישב בעזרה ושלא לצאת כדכתיב [שם] ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים ונאמר [שם] תשבו יומם ולילה שבעת ימים:

תשבו

ויעבירנו ארבע אמות ברה"ר. ה"ה דמצי למימר ויוציאנו מרה"י לרה"ר אלא שברוב מקומות ועניינים אמרינן דיש לחוש להעברת ארבע אמות ואין לחוש להוצאה כגון אם היה מונח בכרמלית או בקרפף או בגינה דאין כאן איסור הוצאה דאורייתא ויש כאן איסור העברה ברה"ר או אם הגביהו על מנת ליטלו ולא להוציאו ונמלך להוציאו פטור אם לא עמד לפוש בינתיים כדאמרינן בפ"ק דשבת (דף ה:) כך פי' בקונטר' וטעם זה לא יתכן דגבי העברה נמי אם מתחילה נטלו על מנת שלא להעבירו ארבע אמות אע"פ שהעבירו אחרי כן לא מיחייב אם לא עמד לפוש בינתיים [6] וטעם ראשון נראה אי נמי מרה"י לרה"ר אית להו היכירא וליכא למיגזר אבל ברה"ר זימנין דלאו אדעתיה ומעביר ארבע אמות[7]: **הא** תקינו רבנן ליטול בביתו. כדקתני מתניתין ומתוך שלא התרת לו אלא בביתו זכור הוא ולא אתי לאפוקי וכי תימא א"כ לתקנו נמי כל שבעה בביתו כשחל בשבת יודע הגמרא דמהני קנת הוא ליל דראשון דאורייתא: **לא** ידעינן בקביעא דירחא. ואם משום דלא ידעינן דהא אמרינן ברים ביה (דף ד:): דהאידנא ידעינן אלא עבוד רבנן כאילו לא ידעינן משום גזרה דהתם דזימנין דגזרו גזרה ואתי לקלקולי ובפ' מקום שנהגו (פסחים דף נא: ושם) דאמ' ליה רב ספרא [8] (לרבא) כגון אנא דידענא בקביעא דירחא בישוב לא עבידנא במדבר מאי לא כמו שפירש בקונטר' שהיה בקי בסוד העיבור דמ"מ אסור כדפרישי' אלא מפרש רבינו תם דהוה דייר היכא דמטו שלוחי תשרי וזימנין דאזיל בניסן היכא דמטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי דגזרינן בההוא דוכתא ניסן אמו תשרי ועבדינן תרי יומי כדאמרינן בסוף פ"ק דראש השנה (דף כא.):[9] : **אינהו** דידעי בקביעא דירחא אין הכי נמי. אין מסקנא זו קיימא דלקמן מסקינן כיון דלדידן לא דחי לדידהו נמי לא דחי [10] (ובריימתא) דקתני מוליכין לולביהן לבית הכנסת מוקמינן בזמן שבית המקדש קיים ובגבולין וא"ת מאי שנא משופר דתנן פרק ד' דר"ה (דף כט: ושם) י"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה וי"ל דשאני לולב שאינו אלא טלטול בעלמא וכיון דאישתרי במקדש לא החמירו במדינה אבל בתקיעת שופר איכא מעשה חכמה ואחמור בה טפי ומיהו קשה דלאחר חורבן הקילו בשופר טפי מבלולב דתנן בר"ה (שם) משחרב בהמ"ק התקין רבי יוחנן בן זכאי שיהיו תוקעין בכ"מ שיש בו ב"ד ולולב לא אישתרי כלל כדמסקי' לקמן וי"ל דשופר שהוא לעלות זכרונם של ישראל לאביהם שבשמים לא רצו לבטל לגמרי וכיון דבחד ב"ד תקנו תקנו בכל מקום שיש בו ב"ד אע"פ שבזמן הבית לא היה אלא במקדש דוקא ועוד דבדין הוא דלולב יהא דוחה בגבולין יותר משופר דבר"ה דלא ידיע קביעות החודש אלא בירושלים אבל י"ט ראשון לולב היה ידוע אף בגבולין: **הראשון** מלמד שאינו דוחה **אלא** י"ט ראשון. מייתורא דה"א קא דריש דה"א מיעוטא הוא כלומר בראשון לחודיה הוא דבו ביום ובפ' גיד הנשה (חולין ז' לא.) דרש הירך המיומנת שבירך למעוטי שמאל וכן העולה עולה לראשונה (פסחים ד' נח:) וזימנין דאתיא ה"א לרבות כדאמרינן לעיל בסוף פרק היסן (ד' כח:) גבי תוספת עינוי ביום הכפורים האזרח לרבות את הנשים וגבי סוכה האזרח לרבות את הגרים כל אחד לפי עניינו: **וסוכה** גופה מנלן. דאי משום תשבו כעין תדורו מה דירה בין ביום בין בלילה דמהאי טעמא הוה מרבינן[11] נשים מה דירה אינם ואשתו אי לאו משום הלכתא שאני הכא דמעטיה קרא בהדיא לילות דשבעת ימים משמע ימים ולא לילות דשבעת ימים מיהו למאי דקאמרינן נראה למי דומה קשה:

תשבו

מסורת הש"ס

(א) [ל"ל דמקון], ב) [נעיל מב:], ג) [לקמן מד.], ד) [ל"ל ומקון], ה) [נעיל מא:], ו) [שם], ז) שבת קלא:, ח) ג"ז שם, ט) [ועי' תוס' ר"ה כט: ד"ה אמא ותוס' מגילה ד: ד"ה ויעבירנה ותוס' ביצה יח. ד"ה שמא], י) ל"ל לרבי אבא, כ) [ועי' תוס' פסחים נא: ד"ה כגון], ל) [ל"ל ומשנה], מ) [נעיל כח:],

עין משפט נר מצוה

ד א מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה יד:
ה ב מיי' שם הל' יז:
ו ג מיי' שם הלכה י סמג שם טוש"ע ת"ח סי' תרנב סעיף ג:
ז ד מיי' פ"ו מהלכות סוכה [הלכה ה] והלכה ו סמג עשין מג טוש"ע ת"ח סי' תלט סעיף ג:

תורה אור השלם

1. וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַענֶף עֵץ עָבֹת וְערְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים:
ויקרא כג מ
2. בְּסֻכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת:
ויקרא כג מב
3. וּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד תֵּשְׁבוּ יוֹמָם וָלַיְלָה שִׁבְעַת יָמִים וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמֶרֶת יְיָ וְלֹא תָמוּתוּ כִּי כֵן צִוִּיתִי:
ויקרא ח לה

הגהות הב"ח

(א) גמ' ראשון אפילו בגבולים הראשון. נ"ב ובפסחים דף ה מוקי זה לעיומד אחר: (ב) שם אתה אומר ימים ואפילו לילות לו אינו אלא ימים ולא לילות ודין הוא נאמר כאן ימים ונאמר במלואים ימים מה להלן ימים ואפילו לילות אף כאן ימים ואפילו לילות או כלך לדרך זו נאמר כאן ימים ונאמר להלן ימים מה להלן ימים ולא לילות אף כאן ימים ולא לילות אף כאן ימים ולא לילות אף כא

תשבו תשבו לגזרה שוה. לא לגמרי יליף ממלואים דהתם אי אפשר ליתן בעזרה כמו בחצר שהיה במקום עזרה דגמירי (סוטה ד' מא:) אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד ואילו כאן אסור ליתן חוץ לסוכה: **שלוחי** בית דין מייתי לה. מע"ש ולמחרת אינה מצוה לכל אדם אלא הכהנים מקיפין בה את המזבח כדפי' בקונטרס דישראל אין יכולין להקיף כתנגן פ"ק דכלים (מ"ח) דאין ישראל נכנס בין האולם ולמזבח ולכך הולרך בקונטרס לעשות זה שהכהנים מקיפין ואין ישראל שכן מוכח הלשון דקאמר לולב לכל מסור ועוד הבאת שלוחי ב"ד מה יש לו להועיל ועוד דא"כ ליתקן נמי בלולב שיציאות שלוחי ב"ד ולידחו אלא ודאי הדבר תלוי בזה שהכהנים זריזין הן ולא אתו לידי חילול שבת אבל לולב דלכל מסור כיון דלא דחי בישראל בכהנים נמי לא דחי ומיהו קשה דפריך האידנא נמי לידחי והאידנא ערבה לכל מסורה ובקונטרס דחק לפרש לידחי ויטלוה ויחבטוה שלוחי ב"ד: **לא איקלע.** שהיו מעברין אלול או אחד מן החדשים כשהיו רואים שאירע בשבת שביעי של ערבה והכי אמר בירושלמי ר' סימון מפקד לאלין דמחשבין הבון דעתכון דלא אתי תקעתא בשבתא ודלא אתא ערבתא בשבתא ואי דחיקתון עבדון תקעתא ולא תעבדון ערבתא משמע דחיש טפי יום ערבה מתקיעת שופר ולולב וגם עכשיו אנו מחשבין דלא מיקלע יום ערבה בשבת ואשופר ואלולב לא חיישינן אע"פ שיום ראשון דאורייתא ותימה דאיום ערבה שהוא זכר למקדש בעלמא חיישינן ואהני דאורייתא לא חיישינן וי"ל דאין הכי נמי דהני דכתיבי בהדיא לא אתי לפקפוקי בהו בשאר שנים אבל ערבה דרבנן אתי לפקפוקי בה ועוד דמספק עבדינן תרי יומי וכי מיקלע יום ראשון בשבת אין שופר בטל לגמרי דתוקעין בשני אע"ג דכי באו עדים קודם המנחה לא עבדי בא"י אלא חד יומא מ"מ בחולה לארץ עבדינן תרי יומי אבל שביעי של ערבה דליתא אלא חד יומא דלא אפשר למיעבד השמיני על הספק לפי שהוא י"ט אם היה בטל לגמרי משתכח תורת ערבה:

והביאו מרביות של ערבה מע"ש. כאן לא היו מתנין כל מי שיגיע בערבה של חבירו הרי הוא במתנה כדתנן גבי לולב למ"ד בפירקין דלעיל (דף לד.) ערבה הלכה למשה מסיני לא גמרי משלכם ולאבא שאול נמי דדרש מדכתיב ערבי אחת לולב ואחת למקדש אלמא בעי משלכם גבי מקדש כמו לולב מ"מ גבי לולב שכל אחד מביא לולבו להר הבית והחזנים מקבלין מידם היו צריכין להתנות אבל ערבה שלוחי ב"ד מייתו לה ואין אחד מהן זוכה בה עד למחרת בשבת ועוד דהכהנים מקיפין את המזבח ולא היו כל כך מרובים ועוד דזריזין הן: אמרי

תשבו תשבו לגזרה שוה נאמר כאן תשבו ונאמר במלואים [1]תשבו מה להלן ימים ואפי' לילות אף כאן ימים ואפילו לילות: ערבה שבעה כיצד: ערבה בשביעי מ"ט דחיא שבת א"ר יוחנן [א]כדי לפרסמה שהיא מן התורה אי הכי לולב נמי לידחי כדי לפרסמו שהוא מן התורה לולב גזרה משום דרבה אי הכי ערבה נמי נגזור ערבה שלוחי בית דין מייתי לה לולב לכל מסור אי הכי כל יומא נמי לידחי אתי לפקפוקי בלולב ולידחי ביום טוב ראשון לא מוכחא מלתא אמרי לולב הוא דקא דחי ולידחי בחד מהנך כיון דקא מפקת לה מראשון אוקמה אשביעי אי הכי האידנא נמי לידחי אנן לא ידעינן בקיבועא דירחא אינהו דידעי בקיבועא דירחא לידחי כי אתא בר הדיא אמר [ב]לא איקלע כי אתא רבין וכל נחותי אמרי איקלע ולא דחי ואלא קשיא אמר רב יוסף מאן לימא לן דערבה בנטילה דלמא בזקיפה איתיביה אביי לולב וערבה ששה ושבעה מאי לאו כלולב מה לולב בנטילה אף ערבה בנטילה מידי אירא הא כדאיתיה והא כדאיתיה איתיביה אביי [ג]בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת ואותו היום שבע פעמים מאי לאו בערבה לא בלולב והא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה בערבה א"ל הוא אמר לך בערבה ואנא אמינא בלולב אתמר ר' אלעזר אומר בלולב רב שמואל [ד][בר נתן] אמר ר' חנינא בערבה וכן אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה בערבה א"ל רבא לרב יצחק בריה דרבה בר בר חנה [ה]בר אוריא תא ואימא לך מלתא מעליתא דהוה אמר אבוך הא דתנן [ו]כל היום מקיפין את המזבח פעם אחת ואותו היום מקיפין את המזבח שבע פעמים הכי אמר אבוך משמיה דר' אלעזר [ז]בלולב איתיביה [ח]לולב דוחה את השבת בתחלתו וערבה בסופו פעם אחת חל שביעי של ערבה להיות בשבת והביאו מרביות של ערבה מערב שבת והניחום בעזרה והכירו בהן בייתוסין ונטלום וכבשום תחת אבנים למחר הכירו בהן עמי הארץ ושמטום מתחת האבנים והביאום הכהנים וזקפום בצידי המזבח לפי שאין בייתוסין מודים שחיבוט ערבה דוחה את השבת [ט]אלמא בנטילה היא תיובתא ואלא נדחו כיון דאנן לא דחינן אינהו נמי לא דחו והא יום טוב הראשון דלדידן לא דחי ולדידהו דחי אמרי

משבו. יומם ולילה ולולב מצותו שעה אחת שלא נאמר בו אלא לקיחה: **מאי טעמא דוחה.** ולא גזור בה כי היכי דגזור בלולב דהא הכא נמי ליתא מן התורה בגבולין כשאר ימי החג לגבי לולב ואמאי לא גזור בה במקדש: **לפרסמה שהיא מן התורה.** לפי שאינה מפורשת מן התורה בהדיא שבקו לה רוחא למידחי שבת חד יומא כדי לפרסמה שמן התורה היא: **לולב נמי נידחו.** בשאר ימים במקדש כדי לפרסמו שהוא מן התורה כל שבעה דהא לא מפרשא בהדיא דאיכא למיטעי ולמימר דהאי ושמחתם לפני ה' שבעת ימים[ו] לאו שמחת לולב קאמר: **שלוחי בית דין מייתי לה.** מע"ש ולמחרת אינה מצוה לכל אדם אלא כהנים המקיפין בה את המזבח: **אי הכי.** דליכא למיגזר בה מידי והוא כל שבעה במקדש מן התורה: **כל יומא נמי.** דאיקלע בשבת נידחי מאי שנא חד יומא ותו לא: **אתי לפקפוקי בלולב.** לזלזולי בלולב משום דלא דחי בלולב אלא בחד יומא והא דחי כל יומא אתי למימר לולב לאו מצוה חשובה היא: **ולידחי.** ערבה בי"ט ראשון בלולב: **לאו מוכחא מילתא.** דמשום ערבה הוא דמיפרסם שהיא מה"ת דאמרי משום דנתנה לדחות אלא לולב נדחית אף אגב ערבה ועיקר משום לולב הוא: **בחד מהנך.** בחד משאר הימים: **אוקמה אשביעי.** יום מסויים או ראשון או אחרון: **האידנא נמי.** לאחר חורבן דעבדינן ערבה חד יומא כדאמרינן לקמן (ד' מד.) מנהג נביאים היא בגבולין כיון דליכא למיחש מידי לידחי בשביעי ויטלוה ויחבטוה שלוחי בית דין לפרסמה שהיא במקדש מן התורה שהרי לא גזרו עליה בשביעי ולאחר חורבן מי גזר עליה: **לא ידעינן בקביעא דירחא.** ושמא אין שביעי שלנו שביעי: **לא איקלע.** הס מעברים את אלול או אחד מן החדשים כשרואין שיארע שביעי בשבת: **ולא נחוסי.** כל הסיעה שידלו מא"י לגבל ושעלו מגבל לא"י וחזרו: **מאן לימא לן.** דערבה במקדש בנטילה לידחי השתא ערבה איסורא מדרבנן זכר למקדש דידחי שבת: **דלמא בזקיפה.** לא היו נוטלין אותה ביד אלא זוקפין אותן בצידי המזבח לאוד כדתנן במתני' והשתא ליכא מזבח היכא נזקפה: **ואותו היום.** בשביעי מדקתני פעם אחת ושבע פעמים ש"מ הקפה ברגל סביב המזבח הוא ובמה מקיפין לאו בערבה: **לא בלולב.** מקיפים לאחר שזקפו הערבה סביב המזבח: **בחילבו.** בי"ט ראשון: **וערבה בסופו.** בשביעי: **מרביות.** נטיעות: **והכירו בהן בייתוסין.** הרגישו תלמידי בייתוס והן לדוקים ואינם מודים בערבה שאינה מפורשת מן התורה: **וכבשום.** טמנום כמו בהדי כבשי דרחמנא למה לך במסכת ברכות (דף י.). וי"מ כמו יכבוש עונותינו (מיכה ז) יכסה כסית כל חטאתם סלה (תהלים פה): **תחת האבנים.** ויודעים הס בחכמים שלא יטלטלו למחר האבנים: **עמי הארץ.** שלא היו בקיאים באיסור טלטול והם היתה ידם עם הפרושים: **והביאום הכהנים וזקפום בו'.** אבל ישראל לא היה נכנס בין האולם ולמזבח. ומדקתני חיבוט ערבה מכלל דבר נוטלין אותה ומנענעים ומקיפין בה הכהנים את המזבח ברגליהם ואחר כך זוקפין אותה: **ואלא לידחי.** כיון דבנטילה הוה יש לעשות לו זכר למקדש ולידחי שביעי דילה שבת: **כיון דאנן.** בגולה לא דחינן משום דלא קים לן בקביעא דירחא[ז]: לדידהו

מסורת הש"ס

ח א מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה כא:
ט ב טוש"ע א"ח סי' תכח סעיף ה:
י ג מיי' שם הלכה כג:
יא ד מיי' שם הל' כב:

רבינו חננאל

בסוכה כתיב בסוכות תשבו שבעת ימים, ובמלואים כתיב ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים, מה להלן במלואים לילות כבימים, אף בסוכה חייבין לישב בה לילות כימים. **מתני' ערבה שבעה כיצד יום שביעי כו'.** ערבה בשביעי מאי טעמא דוחה שבת. אמר ר' יוחנן כדי לפרסמה שהיא מן התורה כו', ופשוטה היא. **ואסיקנא** אמרי כיון דאפיקתיה מראשון אוקמה אשביעי. ואקשינן אי הכי שערבה מן התורה היא שתהא ביום שביעי ניטלת, תדחה שבת אצל בני [ארץ] ישראל דידעי בקביעא דירחא, ויודעים שבודאי היום יום שביעי של חג הוא. והנה ר' אבין וכל נחותי מערבא אמרי איקלע יום שביעי של חג בשבת, ולא נטלו בו ביום ערבה. ועלתה בקשיא. **ושני רב יוסף,** כיון דלא אשכחן דכתיב לקיחה בערבה בפירוש, כי בהלכה מפורש מצות ערבה, ודלמא בזקיפה היא, וקיום מצוותה בזקיפה, ולפיכך לא הוצרכנו לנטילת ערבה, והלכך לא דחי נטילתה שבת. **ומותבינן** אביי ממתני' דקתני לולב וערבה, מה לולב בנטילה אף ערבה בנטילה. ומשני לא הא כדאיתה והא כדאיתה, לולב בנטילה וערבה בזקיפה. ואסיקנא אמר ר' אלעזר הא דתנן אותו היום היו מקיפין את המזבח שבעה פעמים, בלולב. **ומותבינן** מיהא דתניא לולב דוחה את השבת בתחלתו וערבה בסופה, פעם אחת חל שביעי של ערבה להיות בשבת, והביאו מורביות של ערבה מערב שבת והניחום בלשכה כו', עד ושמטום [מ]תחת האבנים והביאום וזקפום בצידי המזבח לפי שאין ביתוסין מודים שחיבוט ערבה דוחה את השבת. והא חיבוט דכי נטילה הוא, ואמאי אמרת בזקיפה. ופרקינן לעולם יום שביעי של ערבה מן התורה, וכל מילתא דאנן בני חוצה לארץ לא דחינן ליה אינהו נמי בני ארץ ישראל לא דחו ליה. אינו, והא לולב שחל להיות יום טוב ראשון בשבת דלדידהו דחו,

תורה אור השלם

1. וּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד תֵּשְׁבוּ יוֹמָם וָלַיְלָה שִׁבְעַת יָמִים וְשָׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמֶרֶת יְיָ וְלֹא תָמוּתוּ כִּי כֵן צִוִּיתִי: ויקרא ח לה

מוסף רש"י

בערבה. לאחר זקיפת מורכיות מוסבות למזבח, מקיפין בסעיפות סביב למזבח מחיות של ערבה בדיוסס פעם אחת בכל יום ושבע לאותו יום, דהכי גמירי לה (סדור רש"י סי' רכה).

א) [נקמן מה.], ב) רש"ל, ג) [ברכות יב.], ד) [נקמן מה.], ה) [תוספ' רפ"ג], ו) [ויקרא כג], ז) דירחא לדידהו כו' הל"ל כו' כמתי תורות הס"ד ומה"ד לדידן כו' ושייך לכאן,

א) [נקמן מה.], ב) רש"ל, ג) [ברכות יב.], ד) [נקמן מה.], ה) [תוספ' רפ"ג], ו) [ויקרא כג], ז) דירחא לדידהו כו' הל"ל כו' כמתי תורות הס"ד ומה"ד לדידן כו' ושייך לכאן,

לדידהו נמי לא דחי. שלא לעשות ישראל אגודות אגודות וערבה כשאי תורות דלדידן לא דחי לולב שבת: **בגבולין.** מוליכין לבית הכנסת וכולהו בזמן הבית דהוו כולהו בארץ וסמוכים להיות ב"ד[1] ויודעים אימת הוקבע החדש אבל עתה משחרב בית המקדש אין לולב דוחה שבת אפי' לגבי א"י: **דלא עבדינן לה שבעה.** אבל יום אחד מיהא עבדינן כדאמרינן לקמן (עמוד ב) בר"א בר לדוק והוא היה לאחר חורבן שהרי ר' לדוק אבוי בימי ר' יוחנן בן זכאי ובימי ר"א ור' יהושע ור"ג היה כדאמרינן בבכורות (ד' לו.) כלום חלקנו בין חבר לעם הארץ והוא היה השואל: **למאן.** אליבא דמאן קאמר ערבה דרבנן: **עיקר.** יום אחד מיהא יש לו שורש אבל ערבה אין לה שום שורש מן התורה בגבולין: **כהנים בעלי מומין.** אף הם דוחקים ונכנסין להקיף ברגליהם וערבה בידם וא"א להקיף אלא יכנסו בין האולם למזבח וכל השנה אסורים ליכנס שם כדאמרינן במסכת כלים בפרק ראשון: **מי אמרה.** השתא ס"ד הס"ק מי אמרה שהיא חובה וקאמר לאתא בה ידי חובה ולהכי פריך מאן אמרה בתמיה: **מי אמרה בנטילה.** ותהא חובת כהנים דקאמר לאתא: **דלמא בזקיפה.** וכהן אחד זוקפה ע"י הכל ואין חובה על כולם: **יסוד נציאים הוא.** תקנת נביאים אחרונים חגי זכריה ומלאכי שהיו מתקני תקנות ישראל באנשי כנסת הגדולה: **מנהג.** הנהיגו את העם ולא תקנו להם ונפקא מינה דלא בעיא ברכה דליכא למימר ולוו דאפילו בכלל לא תסור ליתא: **ומי א"ר יוחנן.** יסוד נציאים היא והא הלכה למשה מסיני היא: **שכחום.** בגלות בבל שכחו את התורה והמצות במקצת וזו נשכחה לגמרי: **וחזרו.** נביאים אחרונים: **ויסדום.** ע"פ הדבור: **והא"ר יוחנן דלכון אמרי דלהון היא.** רב כהנא היה מתלמידי רב והיה חריף מאד וברח לא"י לפני ר' יוחנן מחמת מרדין [ב] [שהרג לאדם אחד] כדאמרינן בפרק בתרא דב"ק (ד' קיז.) והולך לו ר' יוחנן לכמה ספיקות והיה אומר ר' יוחנן לבני א"י סבור הייתי שתורה שלכם שלא גליתם מארלכם ולא היה לכם טירוף הדעת אבל ראיתי שהיא של בני בבל שאע"פ שגלו עמדה להם חכמת החרש והמסגר שגלו עם יכניה כדכתיב הכל גבורים עושי מלחמה ותניא בסדר עולם וכי מה גבורה עושין בני אדם הנתונין בשלשלאות של ברזל אלא שגבורים היו במלחמתה של תורה אלמא ס"ל לר' יוחנן דלא נשתכחה תורה בגלות בבל: רב כהנא שעלה מבבל להון היא משלהם היא ערבה כלומר שהיא מנהג נציאים שהיו רגילין לדבר לתלמידים שבבבל וכן ת"ח שמבבל לתלמידים שמא"י כדאשכחן לקמן (דף מא.) רב חייא בר רב (אשי) שהיה מבבל דאמר פותח בה ארבעה דמיירי לבני א"י ור' יהושע בן לוי שהיה מא"י דאמר מדליקין בה את הנר אייר לבני בבל וכן פ"ק דשבת (דף ט: ושם) גבי משתיר חגורו והשתא ניחא דפריך הכא שפיר דרבי יוחנן אדר' יוחנן דאמר יסוד נציאים ולהון היא משמע דמנהג הנביאים ולא יסוד והשתא נמי ניחא פרק המגרש (גיטין דף פד:) אמתני' דכילד יעשה יטלנו היומנה ויחזור ויתננו לה דאמר חזקיה דשב"א היא שמלריך כן פרק הזורק (שם דף עח.) גבי כנסי שטר חוב זה ור' יוחנן אמר אפי' תימא רבי דילכון אמרי אפי' הכא הואיל וקנאתו ליפסל בו ופי' שם בקונט' דר' חייא ובניו עלו מבבל דאמרינן לעיל בסוף פ"ק (דף כ.) וחזקיה בנו של ר' חייא היה וא"ל ר' יוחנן אחד משלכם דהוא רב כהנא שעלה מבבל כמותו אומר דאתיא אפי' כר' וקשה והלא חזקיה רבו של ר' יוחנן היה כדמוכח פרק אלו קשרים (שבת דף קיב:) וכשעלה רב כהנא היה ר' יוחנן ראש ישיבה כדמוכח בהגוזל בתרא (ב"ק דף קיז.) וזקן גדול היה דמסרחו ליה גבייה וסתמא לא היה ר' יוחנן ראש ישיבה כל ימי חזקיה רבו ואע"ג דאשכחן בהקומץ רבה (מנחות דף כג: ושם) דכשעלה רב כהנא אשכחיהנו לבני ר' חייא דיתבי וקאמרי עשרון שמלקו והניחו בביסא ונגע טבול יום באחת מהן מהו שמא פעמיים עלה אחת בימי חזקיה ואחת בימי ר' יוחנן כששאל ממנו ר' יוחנן כל ספיקי דה"ל ולפירוש ר"ת ניחא דלתלמידיו שמבבל היה אומר ר' יוחנן דלכון אמרי אפי' תימא ר' ודכוותיה אשכחן פ' אין מעמידין בירושלי דא"ל ר' יוחנן לר' חייא בר אבא הלין תלת מילין שלקון מן גביכון: כאן

אמרי לדידהו נמי לא דחי. ל"ק מידי משופר כדפרישנא לעיל: **כהנים** בעלי מומים. ה"ה דהוה מלי למימר ופרועי ראש דתרוייהו אסירי אי לאו משום ערבה כדתנן פ"ק דכלים (מ"ט) בין האולם ולמזבח מקודש הימנו שאין בעלי מומין ופרועי ראש נכנסים לשם:

אמר ליה ר' יוחנן מי אמרה. סלקא דעתיה דה"ק מי אמרה שהיא חובה דאורייתא ואתיא ודחיא מעלות דרבנן דאמרא רבנן היא דלא דחינן מעלות דרבנן משום תקנתא דרבנן ולכך פריך הא איהו אמרה ומשני מי אמרה שהיא בנטילה דאמרא בזקיפה וכיון דאין מקיפין את המזבח ולא בעי אלא זקיפה בעלמא אחד זוקף ע"י כולן א"נ בעלי מומין אפשר להו לזקוף בשאר רוחות ולא יכנסו בין האולם ולמזבח ואפי' תימא לומר בנטילה דלאסקינן לעיל דאיתותב מ"ד בזקיפה מי אמרה בבעלי מומין דאמרא אין הלכה למשה מסיני אלא בתמיד יומין הראשון לעבודה כמו שאין הלכה למשה מסיני בזריס אלא בכהנים דבהא מודית מדלא אמרת זריס נכנסין ולפי שיטה זו דפרי' דמעלה דרבנן היא קשה לאבא שאול דלילף (לעיל דף לד.) ערבה של מזבח מדכתיב ערבי אמאי בכהנים דאמרא אפי' בישראל כמו ערבה דלולב וי"ל דשמא הקפת מזבח בכהנים ושאר ישראל בעזרה אלא הקפה: **והא** א"ר יוחנן דלכון אמרי דלהון היא. רב כהנא מתלמידי דרב היה ומבבל ברח לא"י לפני ר' יוחנן מחמת מרדין כדאמרינן פרק בתרא דב"ק (דף קיז. ושם:) והולך לו ר' יוחנן לכמה ספיקות וא"ר יוחנן לבני א"י סבור הייתי שתורה שלכם שלא גליתם מארלכם לא היה לכם טירוף הדעת אבל ראיתי שהיא של בני בבל שאע"פ שגלו עמדה להם חכמת החרש והמסגר שגלו עם יכניה כדכתיב הכל גבורים עושי מלחמה ותניא בסדר עולם וכי מה גבורה עושין בני אדם הנתונין בשלשלאות של ברזל אלא שגבורים היו במלחמתה של תורה אלמא ס"ל לר' יוחנן דלא נשתכחה תורה בגלות בבל: רב כהנא שעלה מבבל להון היא משלהם היא ערבה כלומר שהיא מנהג נביאים שהיו רגילין לדבר לתלמידים שבבבל וכן ת"ח שמבבל לתלמידים שמא"י כדאשכחן לקמן (דף מא.) רב חייא בר רב (אשי) שהיה מבבל דאמר פותח בה ארבעה דמיירי לבני א"י ור' יהושע בן לוי שהיה מא"י דאמר מדליקין בה את הנר אייר לבני בבל וכן פ"ק דשבת (דף ט: ושם) גבי משתיר חגורו והשתא ניחא דפריך הכא שפיר דרבי יוחנן אדר' יוחנן דאמר יסוד נביאים ולהון היא משמע דמנהג הנביאים ולא יסוד והשתא נמי ניחא פרק המגרש (גיטין דף פד:) אמתני' דכילד יעשה יטלנו היומנה ויחזור ויתננו לה דאמר חזקיה דשב"א היא שמלריך כן פרק הזורק (שם דף עח.) גבי כנסי שטר חוב זה ור' יוחנן אמר אפי' תימא רבי דילכון אמרי אפי' הכא הואיל וקנאתו ליפסל בו ופי' שם בקונט' דר' חייא ובניו עלו מבבל דאמרינן לעיל בסוף פ"ק (דף כ.) וחזקיה בנו של ר' חייא היה וא"ל ר' יוחנן אחד משלכם דהוא רב כהנא שעלה מבבל כמותו אומר דאתיא אפי' כר' וקשה והלא חזקיה רבו של ר' יוחנן היה כדמוכח פרק אלו קשרים (שבת דף קיב:) וכשעלה רב כהנא היה ר' יוחנן ראש ישיבה כדמוכח בהגוזל בתרא (ב"ק דף קיז.) וזקן גדול היה דמסרחו ליה גבייה וסתמא לא היה ר' יוחנן ראש ישיבה כל ימי חזקיה רבו ואע"ג דאשכחן בהקומץ רבה (מנחות דף כג: ושם) דכשעלה רב כהנא אשכחיהנו לבני ר' חייא דיתבי וקאמרי עשרון שמלקו והניחו בביסא ונגע טבול יום באחת מהן מהו שמא פעמיים עלה אחת בימי חזקיה ואחת בימי ר' יוחנן כששאל ממנו ר' יוחנן כל ספיקי דה"ל ולפירוש ר"ת ניחא דלתלמידיו שמבבל היה אומר ר' יוחנן דלכון אמרי אפי' תימא ר' ודכוותיה אשכחן פ' אין מעמידין בירושלי דא"ל ר' יוחנן לר' חייא בר אבא הלין תלת מילין שלקון מן גביכון: כאן

להן, ונתקיימה יסוד נביאים. נתברר כי דברי ר' יוחנן שאמר יסוד נביאים היא, כלומר יסדוה נביאים כי היא הלכה למשה מסיני קאמר. איני והאמר ר' יוחנן לחזקיה בנו של ר' חייא שהוא בבלי, דלכון (ב) אמרי(י). כלומר רב כהנא החכם שלכם שהוא בבלי אמר, דילהון היא. פי' החכם שלכם אמר לי כי ערבה מדרבנן היא ואינה לא יסוד נביאים ולא הלכה. ושנינו לא קשיא

ב) נ"ל דילכון אמר וכ"כ התוס' להדיא כאן בד"ה והא בשם רבינו דגרס דילכון אמר.

---

[1] [נעיל מג.], ג) [כתובות סח: לה: ב"ק לח: ב"מ טו: קי: ב"ב קנג.:], ג) [נעיל לד.], ד) נעיל לד. ע"ש תענית ג: מו"ק ג: [זבחים קי:], ה) [שבת מז. מו"ק ג: קדושין לט. חולין כח.], ו) ב"ק קיז.:, ז) בס"ל: וסמוכים לב"ד, ח) רש"ל,

תורה אור השלם

1. וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְערְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים:
ויקרא כג מ

2. אֲדַיִן דָּנִיֵּאל דִּי שֵׁמָה בֵּלְטְשַׁאצַר אֲשֶׁתּוֹמֵם כְּשָׁעָה חֲדָה וְרַעְיוֹנֹהִי יְבַהֲלֻנֵּהּ עָנָה מַלְכָּא וְאָמַר בֵּלְטְשַׁאצַר חֶלְמָא וּפִשְׁרָא אַל יְבַהֲלֵךְ עָנָה בֵלְטְשַׁאצַר וְאָמַר מָרִי חֶלְמָא לְשָׂנְאָךְ וּפִשְׁרֵהּ לְעָרָךְ:
דניאל ד טז

הגהות הב"ח

(א) גמ' א"ל אבוי לרבה מאי שנא:

גליון הש"ס

גמ' שבחום וחזרו ויסדום. שבת דף קד ע"א מגילה דף ג ע"א:

מוסף רש"י

שתים אחת לולב ואחת למקדש. למדך שגרתן שתי מצות של ערבה, אחת לאגדה בלולב ואחת למקדש להקיף את המזבח (לעיל לד.). עשר נטיעות. המפוזרות בתוך בית קלה, מוכרין כל בית קלה ערב שביעית עד ר"ה, אע"ג דשאר שדות אין מוכרין לפני שביעית ל' יום, זה מוכרין דהואיל אם אין מוכרין שביבן מפסידין (תענית ג. וכעי"ז מו"ק ג: ועי' לעיל לד. בארוכה). ערבה. להקיף המזבח (מו"ק שם) למקדש, דאילו ערבה לולב מקרא נפקא (לעיל לד.). וניסוך המים. למתידין של שחר שבעת ימי החג כדאמרינן לקמן (מח.) והתם מפרש כילד מנסכין, בין מים בין יין, וכל קרבנות כל ימות השנה אין נסכיהם אלא יין, חוץ מן החג בתמיד של שחר שלריך שני ניסוכין (לעיל לד.). הלכה למשה מסיני. אלו שלשה נשאלו בבית המדרש מנין להם מן התורה והשיבו שהלכה למשה מסיני הם ומנע השומע וגרסה כסדר שנשמעה, וכן שיעורים וחצילין ומחיצין (לעיל ה:) שמנן השומע וסדרן כסדר שנשמעו וכן בכל מקום (לעיל לד.). אשתומם כשעה חדא. שתק והיה מתבוה מה יענה (חולין כא. ועי' דניאל ד טז). דלכון אמרי. שלכם הייתי אומר, תורה של בני א"י היא, דילהון היא. של בני בבל (ב"ק קיז:).

---

[2] א לדידהו נמי לא דחי ואלא קשיא הני תרתי דתנא חדא ב כל העם מוליכין את לולביהן להר הבית ותני' אידך לבית הכנסת ומתרצינן כאן בזמן שבית המקדש קיים כאן בזמן שאין בית המקדש קיים לא אידי ואידי בזמן שבית המקדש קיים ולא קשיא כאן במקדש כאן בגבולין א"ל אביי ג לרבא מאי שנא לולב דעבדינן ליה שבעה זכר למקדש ומאי שנא ערבה דלא עבדינן לה שבעה זכר למקדש א"ל הואיל ואדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב א"ל ההוא משום לולב הוא דקא עביד ליה וכי תימא דקא מגבה ליה והדר מגבה ליה ד והא מעשים בכל יום דלא קא עבדינן הכי אמר רב זביד משמיה דרבא לולב דאורייתא עבדינן שבעה זכר למקדש ערבה דרבנן לא עבדינן לה שבעה זכר למקדש למאן אילימא ה לאבא שאול האמר [1] ערבי נחל כתיב שתים אחת ללולב ואחת למקדש אי לרבנן הלכתא גמירי לה ו דא"ר אסי א"ר יוחנן משום ר' נחוניא איש בקעת בית חורתן עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני אלא אמר רב זביד משמיה דרבא לולב דאית ליה עיקר מה"ת בגבולין עבדינן ליה שבעה זכר למקדש ז [2] ערבה דלית לה עיקר מן התורה בגבולין לא עבדינן שבעה זכר למקדש אמר ר"ל כהנים בעלי מומין נכנסין בין האולם ולמזבח כדי לצאת בערבה א"ל ר' יוחנן מי אמרה מי אמרה הא איהו אמר דא"ר אסי א"ר יוחנן משום ר' נחוניא איש בקעת בית חורתן עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני אלא מי אמרה בנטילה דלמא בזקיפה מי אמרה בבעלי מומין דלמא בתמימים אתמר ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי חד אמר ערבה יסוד נביאים וחד אמר ערבה מנהג נביאים תסתיים דר' יוחנן הוא דאמר יסוד נביאים דא"ר אבהו א"ר יוחנן ערבה יסוד נביאים הוא תסתיים א"ל ר' זירא לר' אבהו מי א"ר יוחנן הכי והא"ר יוחנן משום ר' נחוניא איש בקעת בית חורתן עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני ט [2] אשתומם כשעה חדא ואמר ח שכחום וחזרו ויסדום ומי א"ר יוחנן הכי ט והא"ר יוחנן דלכון אמרי דלהון היא ל"ק כאן

---

[1] ג"ל דילכון אמר וכ"כ התוס' להדיא כאן בד"ה והא בשם רבינו דגרס דילכון אמר.

יב א מיי' פ"ז מהל' לולב הלכה יז יח סמג עשין מד טוש"ע ת"ח סי' תלנא סעיף ב:

יג ב מיי' שם הלכה כב:

רבינו חננאל

מדתנו' כל העם מוליכין את לולביהן לכנסת ומשנה אחרת כל העם להר הבית, ואוקימנא להו הא דתנו' בהר הבית בזמן שבית המקדש [קיים] והא דתנן בכנסת בזמן הזה. ודחינא לא תרוייהו בזמן בית המקדש, והא דתנן בהר הבית במקדש, והא דתנן בכנסת בגבולין זולתי ירושלים, פי' בשאר מדינות. ותרוייהו כשהמקדש קיים. ועל זה הפסק על שמועה זו קבלנו, כי אלו שראו שחל יום שביעי של ערבה בשבת, בזמן שלא נתקבעו השנים כתיקונן כגון יסוד השמד. ירושלמי ר' סימון מפקד לאילין דמחשבין יהבון דעתכן כי היכי דלא תעבדון לא תקיעתא ולא ערבתא בשבת. ואין תדחקון, עבדון תקיעתא בשבת ולא תעבדון ערבה בשבתא. אמר ליה אביי לרבא מאי שנא לולב דעבדינן ליה זכר למקדש, ומאי שנא ערבה דלא עבדינן. ואסיק לולב דאית ליה עיקר מן התורה [בגבולין עבדינן לה זכר למקדש, ערבה דלית לה עיקר מן התורה] בפני עצמה בגבולין, לא עבדינן לה זכר למקדש. אמר ר' לוי כהנים בעלי מומין נכנסין בין האולם ולמזבח, כשמקיפין את המזבח, כדי לצאת בערבה. אמר ליה ר' יוחנן מי אמ' בנטילה דלמא בזקיפה. פי' זה שהיו מקיפין שבעה פעמים בלולב היה ולא בערבה, כאשר אמר ר' אלעזר בראש השמועה, מי אמרה בבעלי מומין דלמא בתמימים, פי' שכיון שמצוותה בזקיפה לא יתכן כהנים בעלי מומין לזוקפה על המזבח, שמתראה כאילו הן כשרים לגבי המזבח. [פירוש] תמימין, לזוקפה, כלומר הכהנים התמימים הן זוקפין אותה על המזבח. אמר ר' יוחנן עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני. ירושלמי ערבה [הלכה למשה מסיני] ולא כאבא שאול דאמר ערבה מן התורה. ניסוך המים [הלכה למשה מסיני הוא] כר' עקיבא דאמר [בשנין] ונסכיהם בששי ונסכיה בשביעי כמשפטם, מ"ם יו"ד מ"ם, מים. מכאן לניסוך המים מן התורה. איתמר ר' יוחנן אמר ערבה יסוד נביאים היא. כלומר הנביאים הורו אותה [נ"א אותם] לעשות כך. ר' יהושע בן לוי אמר מנהג נביאים היא, כלומר הוראה בלא תיקון. [נ"א: בלא הוראה ובלא תיקון]. ואקשינן איני והא אמר ר' יוחנן הלכה למשה מסיני. פי' וכיון שהלכה למשה מסיני, אמאי צריכה הוראת נביאים ותיקונם, והלא מתוקנת ועומדת היא. ופריק הכי נמי, מיהו שכחוה וחזרו הנביאים והורו להן ההלכה ויסדוה

כאן במקדש כאן בגבולין. במקדש הלכה למשה מסיני בגבולין פליגי דר' יוחנן אמר יסוד נביאים ור' יהושע בן לוי אמר מנהג נביאים ופי' בקונט' דנפקא מינה דאי תקנה היא בעיא ברכה ואי מנהגא לא בעיא דליכא למימר ולגו דמנהג בעלמא שהנהיגו העם ואפי' בכלל לא תסור ליתיה וכן אמרי' בסמוך חביט חביט ולא ברוך קסבר מנהג נביאים הוא ויש מדקדקין מתוך כך דלא מברכינן אהלל דר"ח שאינו אלא מנהג בעלמא כדמוכח פ' בתרא דתענית (דף כח: וסס) רב איקלע לבבל חזי דקרו הלל בר"ח סבר לאפסוקינהו שמע דקא מדלגי וחזי אמר ש"מ מנהג אבותיהם בידיהם והא דקאמר רבי יוחנן התם י"ח יום יחיד גומר את ההלל בהן ובגולה כ"א יום לא משום דליהוי אחריני תקנה שיהו קורין בדילוג אלא יחיד גומר היינו כמו יחיד קורא דאורחיה דהש"ס דמשתעי הכי כי ההיא דתניא פ"ק דברכות (דף ט: וסס) ותיקין [1] היו גומרין אותו עם הנץ החמה ור"ת אומר דאין ראיה מערבה להלל דערבה איכה אלא מלטול וכיון דלאו תקנתא היא אלא מנהגא לא חשיבא למיקבע לה ברכה אבל קריאת ההלל לא גרע מקורא בתורה ודכוותיה אשכחן דמברכין אשני ימים טובים של גליות ואינו אלא מנהג בעלמא כדאיתא פ"ק דביצה (דף ד:) [2] ומיהו אין מזה ראיה דהא טעמא דאין מברכין אערבה למ"ד מנהג נביאים משום דלא אפשר לומר ולגו [3] וב' ימים טובים של גליות אין בהם קידוש להזכרת היום בתפלה וברכת המזון ואי משום דמברכין אתקיעת שופר בי"ט שני של ר"ה הנהו תקנתא נינהו וחמירי מב' ימים טובים של גליות לענין ביצה קדושה אחת נינהו כדמוכח בפ"ק דביצה (דף ד:) הזהרו במנהג אבותיהם בידיכם ועוד מדקדק ר"ת ממסכת ברכות פרק היה קורא (דף יד.) דמייתי ראיה דאין מפסיקין בהלל מרב בר שבא דאיקלע לבי דרבינא בימים שאין היחיד גומר בהן את ההלל ולא איפסיק ומשני שאני רב בר שבא דלא חשיב עליה דרבינא ואם אין מברכין עליו מה הפסקה שייך בו ועוד ראיה מההיא עובדא דתענית (דף כח: וסס) מעובדא דרב דאמר סבר לאפסוקינהו דמשמע דמברכי דאי לא מברכי היה לו לידע שהוא מנהג אבותיהם וסתמא לא באמצע הלל איקלע מדקאמר רב איקלע לבבל ולא קאמר איקלע לבי כנישתא וכי תימא אכתי מכיון דמברכי לקרות היה לו לידע דמדלגי ואמאי סבר לאפסוקינהו הא לאו מילתא היא שאפילו כשגומרים את ההלל יכול לברך לקרות את ההלל כמו שמברכין לקרות מגילה ומה שנוהגין עכשיו לברך אהלל כשגומרין ומברכין לקרות כשמדלגין לסימן בעלמא נוהגין כן ובין בזה ובין בזה יכולין לברך לקרות ולגמור וא"ת הא דנקט י"ח יום שיחיד גומר בהן את ההלל אמאי נקט יחיד דמשמע אבל בור גומרין אותה אפי' בשאר ימות השנה והא עובדא דרב בבבור הוה ואפ"ה מדלגי ושמע לרבותא נקט יחיד דאפי' יחיד בפני עצמו גומרו ועוד י"ל דאפי' בבור שאין שם כל ישראל יחיד קרי להו משום דאמרינן בערבי פסחים (דף קיז.) נביאים אמרוהו ותיקנו להם לישראל שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק על כל לרה ולרה שלא תבא עליהן וכשנגאלין אומרין אותו על גאולתן ולכך נקט יחיד דכי ליכא כל ישראל אין גומרין אותו אלא בשלו הימים אבל לגאולה כל ישראל אומרים אותו לעולם והא דתניא התם בתענית יחיד לא יתחיל ולא יסתחיל גומר כי ליכא כל ישראל קרי ליה יחיד אפי' בבור אם נגאלו מן הלרה והתחילו היו גומרין אותו ור"ת פי' לא יתחיל בברכה: [4] **ואינה ניטלת אלא בפני עצמה.** לא שיאסור ליטול הערבה עם הלולב דלא מייריי אלא באגידי בהדי הדדי: **שלשה** בדי עלין לחין. שלשה [5] בדין יוצאין מקלח אחד: וכי

[1] כ"ל כפ' המגרש את אשתו ואמר לה הרי את מותרת לכל אדם אלא לדם שמת עלה אחד בכל אחד קאמר בוותיקי אפשר וכן פסקו הפוסקים ומנזה לייסב.

[2] כ"ל דאכל ש"ש לבפי המקבלת דרב ששת עלה אחד בכל אחד קאמר בוותיקי אפשר וכן פסקו הפוסקים ומנזה לייסב.

[3] ר"מ מ"ז, ב) [ב"מ כד. ע"ש ל"ע], ג) מו"ק ג., ד) שם. ע"ז נ:, ה) [ל"ל יהודה כן משמע לקמן בתוס' ד"ה וכי לייבשן], ו) [ויקרא כה], ז) [ועי' תוס' יומא לז: סד"ה אמר אביי], ח) גי' מהר"מ עלין יוצאין,

תורה אור השלם

1. וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּה וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ וְיִתְרָם תֹּאכַל חַיַּת הַשָּׂדֶה כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזֵיתֶךָ: שמות כג יא

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה כאן וכו' ואינו אלא מנהג בעלמא כדאיתא בפ"ק דביצה הזהרו במנהג אבותיכם בידיכם ומיהו אין מזה ראיה וכו' כדמוכח בפ"ק דביצה ועוד מדקדק ר"ת כנ"ל:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה וחד אברויי וכו' כמו וברא. אלו ג' פיכוסים הם ג"כ בכש"ר חולין דף מג ע"ב ד"ה אין מוסגין: **תוס'** ד"ה כאן במקדש וכו' וב' ימים טובים של גליות אין בהן וצונו. וקשה לי דמ"מ יקשה מברכת על אכילת מצה ועל אכילת מרור בגלי ב' דפסח ואולי יש לחלק בין עוסק בברכה בלשון לעשות כן ובין עוסק בלשון על אכ"ל מצה מצה שהקשה כן הר"ן עיין בט"ז ח"ס סי' מ' ס"ק ו:

רבינו חננאל (המשך)

לי, זיתייא אית לי. וכך אמ' לו זו הקריה כולה לי היא, ובאין בני קריה בשביעית מקשקשין בכרמים לתקנם, והן עניים, ואין להם הנאה, (ומשמשין) [ומשמשין] בזיתים ונוטלין ואוכלין. ונמצאין מקשקשין בכרמים מפני הזיתים שנוטלין, אריך אי לא, פי' כשר לי ליהנות מאותן (הכרמים) [הזיתים] שנתקשקשו בשביעית. כשר, זה פי' אריך. כדכתיב ערות מלכא לא אריך לגא למיחזי. פי' אברויי אילני אסיר, מניחין זבל תחת אילנות להברותם, מזבלין [האילנות] שהיא בריה להן, כלומר מאכל, כדכתיב להברות את דוד. לסתומי פילי, פי' פילי פילחי, כדכתיב כמו פלח ובוקע בארץ. ואסיקנא אברויי אילני שהוא זיבול אסור, לסתומי פילי שרי. לא יהלך אדם בערבי שבתות יותר מג' פרסאות כו' ועד אפ' לביתו. פי' מפני שהוא צריך לעשות כלום דב ר לענוג שבת. **מתני'** לולב כיצד יום טוב הראשון שחל להיות בשבת כל העם מוליכין את לולביהן בהר הבית כו' עד התקינו שיהא כל אחד נוטלו בביתו.

מסורת הש"ס

ח) [ע"ש ל"ע], ט) מו"ק ג., ד) שם. ע"ז נ:, ה) [ל"ל יהודה כן משמע לקמן בתוס' ד"ה וכי לייבשן], ו) [ויקרא כה], ז) [ועי' תוס' יומא לז: סד"ה אמר אביי], ח) גי' מהר"מ עלין יוצאין,

עין משפט נר מצוה

יד **א** מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה כ:

טו ב מיי' שם סמג עשין מד טוש"ע ח"מ סי' תרכד סעיף ה:

טז ג ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב וסעיף ו:

יז ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:

יח ו מיי' שם הלכה כב טוש"ע שם סעיף ב:

יט ז מיי' פ"ל הלכות שמיטה הל' טז ופ"ו הלכה יא:

כ ח מיי' פ"ל מהלכות שמיטה הלכה ז:

כא ט י מיי' פ"ל מהל' שבת הלכה יא סמג עשין ל טוש"ע ח"מ סי' רמט סעיף ג [רש אלפס כאן ובשבת פ"ש דף מ.]:

מוסף רש"י

ג' **בדי עלין לחין.** ערבה שנשרו מקצת עליה ונשתיירו בה שלשה עלין לחין (ב"מ כד.). **אפילו עלה אחד בבד אחד.** כשרה (שם). **אריך או לא אריך.** מתוקן או אינו מתוקן (כתובות קג:). **מלסקל.** להוציא אגיס מן הכרם (מו"ק ג.). **אברויי אילנא אסור.** דהוי משום רווחא (שם). **סתומי פילי.** שמקפס בקעים של אילן, שרי. דאית ביה משום פסידא (שם).

רבינו חננאל

כי אמר ר' יוחנן הלכה למשה מסיני ויסוד נביאים, כשהמקדש קיים ובגבולין. וכי אמר רב כהנא מדרבנן היא, אינה לא הלכה ולא יסוד נביאים, בזמן הזה. ומעשה דרב כהנא בהדי ר' יוחנן שפירק לו כל קושיא שהיה לו, מפורש בהגדול, (ד)[נ]אסקוה, והיינו דאמר ר' יוחנן דלכן אמר(י) דילהון היא. והא דאמרן [ד]להזקיה בן ר' חייא משיב ואמר לו דלכון אמ', מפורש בגטין פ' המגרש ו) ואמר לה הרי את מותרת לכל אדם אלא לפלוני. וגרסינן בתענית פרק אחרון, כל היכא דאמרינן הלכה, דרשינן לה בפירקא, מנהג, מדרש לא דרשינן ליה, אורויי מורינן ליה. ואסיקנא ערבה אינה ניטלת אלא בפני עצמה. וצריכה שיעור, ושיעורא שלשה בדי עלין כרב נחמן, אבל דרב ששת דאמר עלה אחד בבד אחד לא [צ"ל: בדלא] איפשר(ד). וצריכה חיבוט. ואינה צריכה ברכה, כרב דקסבר מנהג נביאים היא, כר' יהושע בן לוי. אמ' ר' אבין מעשה בההוא דאתא לקמיה דר' אלעזר בר' צדוק, ואמר ליה קיריתא אית (להו) [לן], בני כפרים, כרמייא אית

א כאן במקדש כאן בגבולין א"ר אמי ערבה צריכה שיעור ב ואינה ניטלת אלא בפני עצמה ג ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב כיון דאמר מר אינה ניטלת אלא בפני עצמה פשיטא דאין אדם יוצא בערבה שבלולב ד מהו דתימא הני מילי היכא דלא אגבהיה והדר אגבהיה אבל אגבהיה והדר אגבהיה אימא לא קמ"ל ורב חסדא א"ר יצחק אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב ה (בי"ט הראשון של חג) וכמה שיעורה אמר רב נחמן ג' בדי עלין לחין ורב ששת אמר אפילו עלה אחד ובד אחד עלה אחד ובד אחד ס"ד אלא אימא ו אפילו ז עלה אחד בבד אחד אמר אייבו הוה קאימנא קמיה דר"א בר צדוק ואייתי ההוא גברא ערבה קמיה ח שקל חביט חביט ולא ברוך קסבר מנהג נביאים הוא אייבו וחזקיה בני ברתיה דרב אייתו ערבה לקמיה דרב חביט חביט ולא ברוך קא סבר מנהג נביאים הוא אמר אייבו הוה קאימנא קמיה דרבי אלעזר בר צדוק אתא לקמיה ההוא גברא א"ל קרייתא אית לי כרמיא אית לי זיתיא אית לי ואתו בני קרייתא ומקשקשין בכרמיא ואוכלין בזיתיא אריך או לא אריך א"ל ט לא אריך הוה קא שביק ליה ואזיל אמר כדו הויתי דיירי בארעא הדא מ' שנין ולא חמיתי בר אינש מהלך בארחן דתקנן כדין הדר ואתי וא"ל מאי מיעבד א"ל אפקר זיתיא לחשוכיא ותן פריטיא לקשקושי כרמים י וקשקושי מי שרי והא תניא יא והשביעית תשמטנה ונטשתה תשמטנה מלקשקש ונטשתה מלסקל יב אמר רב עוקבא בר חמא תרי קשקושי הוו חד סתומי פילי וחד אברויי אילני יג אברויי אילני אסור סתומי פילי שרי אמר אייבו משום רבי אלעזר בר צדוק יד אל יהלך אדם בערבי שבתות יותר מג' פרסאות אמר רב כהנא לא אמרן אלא לביתיה אבל לאושפיזיה אמאי דנקיט סמיך ואיכא דאמרי אמר רב כהנא טו לא נצרכא אלא אפי' לביתיה אמר רב כהנא בדידי הוה עובדא ואפילו כסא דהרסנא לא אשכחי: מצות לולב כיצד: תני תנא קמיה דרב יז נחמן סודרין על גג האיצטבא א"ל

במקדש. הלכה למשה מסיני: **בגבולין.** יסוד נביאים: **ערבה צריכה שיעור.** לקמן מפרש שיעורה: **אינה ניטלת אלא בפני עצמה.** אין דבר אחר נאגד עמה דמוכח שהיא מצוה: **אבל הילא דאגבהיה.** לשם נטילת לולב והדר אגבהיה לשם ערבה אימא ליפוק בה דליכא הוכחה טובא: **וכמה שיעור.** דאמרן לעיל צריכה שיעור: **שלשה בדי.** שיש בכל אחד עלין לחין: **עלה אחד ובד אחד ס"ד.** עלה משמע בלא בד ובד בלא עלה ומאי לקיחה בעלה בלא בד הא לא מינכר: **עלה אחד בבד אחד.** בד אחד ובו עלה אחד ודיו. וכי אמרינן לעיל (דף לב:) ג' טפחים לגבי לולב הוא דאמרינן שתהא ערבה אחוכה שלשה טפחים אבל ערבה שהיו מקיפין בה בפני עצמה כל דהו סגי והשתא נהגו להביא מורביות ענפים אחוכים ויפים שמנכרא מצוה בעין יפה: **אייבו.** אחוה דרב: **חביט חביט.** לשון ניענוע: **מנהג נביאים הוא.** בגבולין ולא יסוד נביאים הלכך אינה צריכה ברכה: **קרייתא אית לי.** כפריס ויושביהם: **ומקשקשין בכרמיא.** עודרין את הכרמים בשביעית: **ואכלי זיתיא.** בשכר חפירת הכרמים ואינן מפקירין לעניים: **אריך או לא אריך.** טוב לעשות כן או לא. אריך לשון דבר הגון ובעזרא (ד) יש לו דומה וערות מלכא לא אריך לגא למיחזי: **א"ל לא אריך.** לפי שאתה פורע פעולתם מפירות שביעי והתורה אמרה לאכלה ו) ולא לסחורה אבל הקשקוש מותר דלקמן: **א"ר אלעזר בר לדוק דהו הויתי דאיר.** כבר עברו מ' שנה שאני דר בארץ הזאת: **ולא חמיתי בר אינש.** לא ראיתי בן אדם: **דמהלך בארחא דתקנן דדין.** שמהלך בדרך ישר כאדם זה: **אפקר זיתיא לחשוכיא.** לעניים: **והב פריטיא.** ותן פרוטות מכיסך לקשקש הכרמים: **ומי שרי.** קשקוש בשביעית: **מלסקל.** להשליך אבנים לאוץ: **סתומי פילי.** שהשרשים מגולים ולריך לכסותם שלא ייבש האילן ואוקומי אילני הוא שלא יעות ואינו עושה להשביחן אלא לקיימן שרי: **פילי.** בקעים: **וחד אברויי אילני.** כמו ז וברא אותם בחרבותם (יחזקאל כג) לנקוב העפר שעל השרשים ולהזיזו שיהא רך ותיחוה והאילן משביח כך שמעתי. ליגא אחרינא להבריא את האילן ולהשביחו: **לא יהלך כו'.** אלא ישבות לו בעוד יום גדול ויכין לו סעודת שבת: **אלא נביאים.** שהולך לביתו והם אינם יודעים שיבא היום ואין מכינים לצורכו והוא כועס עליהם: **אבל לאושפיזיה אמאי דנקיט סמיך.** אינו סומך על בני הבית ונושא עמו סעודתו ועל מה שבידו נסמך: **אפי' לביתו.** דמה שמוצא אם מעט אם רב שלו הוא אעפ"כ לא יהלך וכ"ש לאושפיזיה שלא ימצא כלום: **כסא דהרסנא.** סעודה מועטת דגיס קטנים מטוגנין בקמח בשומן שלהן: **על גג האלטבא.** הוה תני תנא קמיה:

וכי

גומרין אותה אפי' בשאר ימות השנה והא עובדא דרב בבבור הוה ואפ"ה מדלגי ושמע לרבותא נקט יחיד דאפי' יחיד בפני עצמו גומרו ועוד י"ל דאפי' בבור שאין שם כל ישראל יחיד קרי להו משום דאמרינן בערבי פסחים (דף קיז.) נביאים אמרוהו ותיקנו להם לישראל שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק על כל לרה ולרה שלא תבא עליהן וכשנגאלין אומרין אותו על גאולתן ולכך נקט יחיד דכי ליכא כל ישראל אין גומרין אותו אלא בשלו הימים אבל לגאולה כל ישראל אומרים אותו לעולם והא דתניא התם בתענית יחיד לא יתחיל ולא יסתחיל גומר כי ליכא כל ישראל קרי ליה יחיד אפי' בבור אם נגאלו מן הלרה והתחילו היו גומרין אותו ור"ת פי' לא יתחיל בברכה: [ועי' תוס' ערכין יוד. ד"ה י"ח יומים ומוס' ברכות יד. ד"ה ימים ומוס' תענית כח: ד"ה אמר]: **ואינה ניטלת אלא בפני עצמה.** לא שיאסור ליטול הערבה עם הלולב דלא מייריי אלא באגידי בהדי הדדי: **שלשה** בדי עלין לחין. שלשה [6] בדין יוצאין מקלח אחד:

[6] ר"מ מ"ז, ב) [ב"מ כד. ע"ש ל"ע], ג) מו"ק ג., ד) שם. ע"ז נ:, ה) [ל"ל יהודה כן משמע לקמן בתוס' ד"ה וכי לייבשן], ו) [ויקרא כה], ז) [ועי' תוס' יומא לז: סד"ה אמר אביי], ח) גי' מהר"מ עלין יוצאין,

וכי לייבשן הוא צריך. והרי היבש פסול: **סטיו לפול.** אלטבאות מקיפות אותו ואלטבאות אחרים היקף לפנים מהיקף: **מתני' ונקרא מולא.** בגמרא מפרש טעמא: **אני והו.** בגימטריא אנא ה'. ועוד משבעים ושתים שמות הן הנקובים בשלש מקראות הסמוכין בפרשת ויהי בשלח (ט) ויסע וגו' ויבא בין מחנה ויט משה את ידו ושלשתן בני שבעים ושתים אותיות ומהן שם המפורש אות ראשונה של פסוק ראשון ואחרונה של אמצעי וראשונה של אחרון וכן בזה הסדר כולן השם הראשון והו וי"ו של ויסע ה"א דכל הלילה וי"ו דויט ושם השלשים ושבע הוא אני אל"ף דמאחריהם וו"ן ראשון דהענן בחשכון של מפרע ויו"ד דרוח קדים: **ואוהו היום.** בשביעי: **גיגיות.** קונ"ש של זהב מלאות מים: **חריות של דקל היו מביאין.** בין בחול בין בשבת ובגמרא מפרש טעמא: **חריות.** ענפים: **מיד תינוקות שומטין את לולביהן.** הגדולים שומטין את לולבי הקטנים מידם בשביעי (י): **ואוכלין אתרוגיהן.** של תינוקות ואין בדבר לא משום גזל ולא משום דרכי שלום שכך נהגו מחמת שמחה: **גמ' קניא.** בן חורין מן המס של מלך: **דמיפק מכרגא.** מולא מכלל המס של מלך והיינו נמי קניא דתוספתא: **כדי שיהו גוחות על המזבח** גרסינן. גוחות מוטות כמו כותל הגוחה לרה"ר דפ"ק דמועד קטן (ד' ז.): **ש"מ.** מדקתני גוחות על המזבח אמה ולא לא היות גוחות על המזבח אמה אלא א"כ גבוהות ממנו אמתים ואם יותר יותר דאם אינם גבוהות אמתים ומוטות אמה הרי הן נגררות בגג המזבח ואין זה לשון גוחות: **כי מנח רגליהם איסוד מנח להו.** על אמה של כניסת היסוד של מזבח: **עלה אמה.** מן הארץ ברוחב שלשים ושתים על שלשים ושתים. שמתחילה הביאו מלבן מרובע שלשים ושתים על שלשים ושתים והושיבוהו על הארץ כעין איישטר"א וגובהו אמה ומילאוהו סיד וקוניא וחפת נמצא שעלה אמה וחזרו והביאו מלבן שהוא שלשים על שלשים וגובהו חמש אמות והושיבוהו על זה משוך אמה מכל לד ומילאוהו סיד וקוניא וחפת הרי שנכנס אמה ועל אותה כניסה היו שופכין הדמים ומשם יורדין לרצפה דרך שני נקבים שהיו באחת הזויות וכשנתמלא מלבן זה נמצא שעלה חמש מן היסוד ומעלה הרי שש מן הארץ חזרו והביאו מלבן שהוא כ"ח על כ"ח והושיבו על זה משוך אמה מכל לד וגובהו ג' אמות ומילאוהו סיד וקוניא וחפת נמצא גבוה תשע אמות והוא גג המזבח וכניסה זו של סוף שש הוא הסובב שבה מקום הילוך להכהנים סביב למזבח כשבאין להקטיר ולמתן דמים והיינו דקאמר עלה אמה וכנס אמה זה היסוד עלה חמש וכנס אמה זה הסובב עלה שלש זה מקום הקרנות ולא גרסינן וכנס אמה שלא היו משוכין הקרנות כלום לפנים אלא הביא מלבן שהוא אמה על אמה ברוח אמה ונתנו לקרן ומילאוהו חלקי אבנים וסיד וקוניא וחפת וכן לכל קרן. מ"מ גובה המזבח אינו למידין מכאן שהוא תשע אמות לבד הקרנות ואי אתרעא מנח להו והתם צריך לתתם באלכסון רגליהם משוכין להלן מן המזבח מפני הכניסות כדי שיהו ראשיהן גוחין על המזבח תו לא משכחת להו גבהו שתי אמות למעלה מגג המזבח שיהו גוחות עליו אמה אלא לאו שמע מינה איסוד מנח להו דהוי ליה שמונה אמות לגובהו של מזבח מן היסוד ולמעלה והטייתן מפני כניסת הסובב ממעטת קצת מגובהן שצריך למשוך רגליהם לשפת כניסת היסוד נמצאו גבוהות יותר משתי אמות ומהן אמה גחייה ולמטה מן הגחייה יותר מאמה אלא יהו נגררות על גבי המזבח: **מאי קראה.** דעולות למעלה מן המזבח: **אסרו חג בעבותים.** בתלונות כמו ובין עבותים היתה למרתו (יחזקאל לא) **בלד שלו אסרו** כמו הקיפו כמו אסרי לגפן (ז) יסמר ישראל (בראשית מט): **עד קרנות המזבח.** עד קרנות שהם גבוהות מן המזבח: אסרו

וכי לייבשן הוא צריך אלא אימא על גב האיצטבא (ח) **אמר רחבא אמר** (רב) **יהודה** א**הר הבית סטיו כפול היה סטיו לפנים מסטיו: מתני' מצות ערבה כיצד מקום היה למטה** מירושלים ונקרא מוצא יורדין לשם ב**ומלקטין** משם מורביות של ערבה ובאין וזוקפין אותן בצדי המזבח וראשיהן כפופין על גבי המזבח תקעו והריעו ותקעו (ג) ג**בכל יום** מקיפין את המזבח פעם אחת ואומרים אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא ר' יהודה אומר אני והו הושיעה נא ואותו היום מקיפין את המזבח שבע פעמים (ד) בשעת פטירתן מה הן אומרים יופי לך מזבח יופי לך מזבח ר"א אומר ליה ולך מזבח ליה ולך מזבח כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת ד**אלא שהיו מלקטין אותן מערב ומניחין אותן בגיגיות של זהב כדי שלא יכמושו** ר' יוחנן בן ברוקה אומר חריות של דקל היו מביאין וחובטין אותן בקרקע בצדי המזבח ואותו היום נקרא חבוט חריות מיד תינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין אתרוגיהן: **גמ' תנא** מקום קלניא הוה ותנא דידן מ"ט קרי ליה מוצא איידי דמיפק מכרגא דמלכא קרי ליה מוצא: ובאין וזוקפין אותן בצדי כו': **תנא** [א] רבות וארוכות וגבוהות אחד עשר אמה כדי שיהו גוחות על המזבח אמה אמר מרימר משום מר זוטרא שמע מינה על היסוד מנח להו דאי סלקא דעתך אארעא מנח להו מכדי ז"העלה אמה וכנס אמה זהו יסוד עלה חמש וכנס אמה זהו סובב עלה שלש זהו מקום הקרנות גוחות על גבי המזבח היכי משכחת לה אלא לאו ש"מ איסוד מנח להו שמע מינה אמר רבי אבהו מאי קראה שנאמר [1]אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח א"ר אבהו אמר ר"א כל הנוטל לולב באגודו והדם בעבותו מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר אסרו

הוקלה למעלה גמורה אסורין כל היום וקשה דא"כ הוה ליה למימר דתינוקות אין דגדולים לא:

עלה שלש זהו מקום קרנות. ולא גרסינן וכנס אמה שהקרנות לא היו משוכין לפנים כלום אלא מביא מלבן שהוא אמה על אמה ברוח אמה ונתנו לקרן ומלאהו חלקי אבנים וסיד וחפת וקוניא וכן בכל קרן כך פירש בקונטר' וכן מוכיח בזבחים פרק איזהו מקומן (ד' נד.) ובפרק שתי הלחם (מנחות ד' לז:) שהקרנות לא היו משוכין לפנים כלום אבל מ"מ מוחק בחנם גרסת הספרים שכתוב בכל הספרים עלה שלש וכנס אמה וזה מקום קרנות כלומר דבאותה כניסה היו הקרנות בנויים והשתא הוי ממש דומיא דאחריני עלה אמה וכנס אמה כו' זה מקום קרנות מקום הכניסה הוא מקום קרנות: סביב

מתני' (ד' יג:) גבי שתי חלות של תודה דה"ל למיתני על גג הוה תני על גב ויש לומר דאותו התנא היה שונה שניהם בשוה על גב או שניהם על גג וכשהגיע לו לרב יהודה בראשון ואמר לו שטעה והיה סבור שכן יש להיות גם באחר: **זוקפין אותן בצדי המזבח.** היינו לאחר שהקיפוהו פעם אחת למ"ד ערבה בנטילה: **תקעו** והריעו ותקעו. משום שמחה: **אני** והו. בגימטריא אנא ה' ועוד משבעים ושתים שמות הן הנקובין בשלשה מקראות הסמוכין בפרשת ויהי בשלח ויסע מלאך וגו' ויבא בין מחנה וגו' ויט משה את ידו וגו' ושלשתן בני שבעים ושתים אותיות ומהם שם המפורש אות ראשונה של פסוק ראשון אחרונה של אמצעי וראשון של אחרון וכן בסדר הזה כולם כך פי' הקונטרס ועדיין צריך טעם לזה למה נשתנו שני שמות הללו דאמרינן להו טפי מאחריני משום דדרשינן באליה רבתי קרא דכתיב ביחזקאל (ה) ואני בתוך הגולה וקרא דכתיב בירמיה (מ) והוא אסור בזיקים כביכול הוא בעצמו והיינו הושענא שיושיע לעצמו: **מיד** תינוקות שומטין לולביהן. לולבי התינוקות שומטין הגדולים מידן ואוכלין אתרוגיהן של תינוקות ואין בדבר גזל ולא משום דרכי שלום אלא שכך נהגו בו מחמת שמחה כך פי' בקונט' ויש ללמוד מכאן לאותן בחורים שרוכבים בסוסים לקראת חתן ונלחמים זה עם זה וקורעין בגדו של חבירו או מקלקל לו סוסו שהן פטורין שכך נהגו מחמת שמחת חתן ועוד יש לומר דמתני' לא איירי כלל שיחטפו הגדולים מידן של תינוקות אלא מיד כלומר לאלתר התינוקות שומטין לולבי עצמן מתוך הערבה לפי שהלולב ארוך ושותקין בו ואתרוגיהן היו אוכלין והשתא ניחא הא דפריך בגמרא (ה) למאן דאמר אתרוג בשביעי מותר דהכא משמע תינוקות אין גדולים לא ובקונט' דחק לפרש דהכי פריך תינוקות דווקא אלא הוקלה למעלה גמורה אבל של גדולים

כג ג מיי' שם הלכה כג טוש"ע א"ח סי' תרסו סעיף ו וסי' תרסד סעיף ו:

כד ד מיי' שם הל' כב:

כה ה מיי' פ"ג מהל' בית הבחירה הל' ז:

תורה אור השלם

1. אֵל יְיָ וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ חַג בַּעֲבֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: תהלים קיח כז

לעזי רש"י

קונ"ש (קובי"ש). גיגיות, מיכלים גדולים ועגולים. אישטר"א. מוקד, כיריים.

רבינו חננאל (המשך)

[וכנס אמה] זה יסוד עלה חמש אמה וכנס אמה זה הסובב עלה ג' וכנס אמה זה מקום מערכה. עכשיו אם ינטה קו המדה מקרקע המזבח עד שפת האמה החמישית שהן מן היסוד עד הסובב, נמצא מתיחת הקו מן הקרקע ועד הסובב שש אמות ושני חומשי אמה, דקיימ' לן כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא, וכל כניסת אמה באלכסון כן תבוא מדידתה, תמצא מקרקע המזבח י"א אמה פחות חומש. אלא כיון ששנה י"א כדי שיהו גוחות על המזבח אמה ש"מ איסוד הוה מנח ליה. פי' גוחות, נוטות. כגון מי שהיה כותלו גוהה סותרו ובונה, ופי' גוהה נוטה, והוא קיר נטוי. אמ' ר' אבהו מהאי קרא אסרו חג בעבתים עד וגו'. פי' המזבח עשר אמות ד) והקרנות אמה אמה, שצריכה הערבה והיותר בה אמה להתנח על גבי (ה)קרנות המזבח שיש בם אמה. שהן פנויין, כאשר שנינו מקום הקרנות אמה מזה ואמה מזה כו'. ירושלמי אמ' ר' יוסי מתניתא אמרה כן, וראשיהן כפופין על גבי המזבח.

ד) עי' בר"ח פסחים דף נ"ב ע"ב ובערוך השלם כפוף ערך אחיי.

ה) נראה דל"ל הך קלניא שם אותו מקום כי' ותנא דידן וכו'.

ו) אולי ל"ל פי' גיזות היו גוחות כמו גחונות וכו' ועי' בערוך ערך גחן.

ז) אולי ל"ל עשר אמות עד למעלה מן הקרנות והערבה הי' בה אמה יותר להתנח ע"ג וכו'.

א [מיי' פ"ה מהל' בית הבחירה הלכה ח]:

כב ב מיי' פ"ז מהל' לולב הלכה כא סמג עשין מד:

כג ג מיי' שם הלכה כב טוש"ע א"ח סי' תרסו סעיף ו וסי' תרסד סעיף ו:

כד ד מיי' שם הל' כב:

כה ה מיי' פ"ג מהל' בית הבחירה הל' ז:

סביב שמנה עשר אלף. והאי קרא כתיב בסוף יחזקאל (מח) גבי מדתה של ירושלים לעתיד היקיפה שמנה עשר אלף קנים דנמצאת מדת ריבועה (עב) ארבעת אלפים וחמש מאות קנים אורך על ארבעת אלפים וחמש מאות קנים רוחב ומדת הקנה שש אמות ומה שכתוב בספרים תמניסר אלפים פרסי לא גרס פרסי דאמנו פרסי מי כתיב בקרא אלא גרסינן תמניסר אלפי (ה) דרא קמי הקב"ה והוא היקף הקנה דנמצאת ריבוע ד' אלפים וחמש מאות קנים אורך על ד' אלפים וחמש מאות קנים רוחב דהכי כתיב קרא (יחזקאל מח) ואלה תוצאות העיר מפאת צפון חמש מאות וארבעת אלפים מדה וכתיב (שם) ופאת ימה חמש מאות וארבעת אלפים מדה וכתיב (שם) ופאת נגבה חמש מאות וארבעת אלפים מדה וכתיב (שם) ופאת קדמה חמש מאות וד' אלפים מדה והדר כתיב סביב שמנה עשר אלף ואע"ג דקרא גבי ירושלים כתיב דרשינן מייה דדרא דקמיה קודשא בריך (ב) הוא דכתיב בסיפיה דקרא ושם העיר מיום ה' שמה: **אחת** ללולב ואחת למזבח. לא יתכן כלל לפרש דרבי יוחנן בן ברוקה לא פליג אלא בשביעי אלא אכולהו נמי פליג דסבר חריות של דקל היו מציאין כל שבעה ולא ערבה כי היכי דלאבא שאול דדרים (ג) ערבי אחד למקדש דהיינו כל ז' וכן רבנן דנפקא להו מהלכה דהיינו כל ז' ור' יוחנן בן ברוקה דרים להו ערבי כשאר תנאי דלולב הגזול והלכה לית ליה והא דקתני מתניתא ואותו היום לאו דווקא יום אחד ומיהו לר' לוי דמפרש טעמא דר' יוחנן בן ברוקה כתמר ולא מקרא דרים אלא סברא שהוא סימן יפה לקילוסן של ישראל שאין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים (ד) (אי) אפשר דלא הוי אלא יום אחד בין יהיה יום אחד בין יהיה כל שבעה לא היתה ערבה בטלה ותרוייהו היו מרבויות של ערבה וחריות של דקל:

אחד זה ואחד זה שבעה. אין סוכה ולולב שוין לברכה דלולב אין מברך אלא פעם אחת ביום אבל סוכה כל אימת דנכנס לה כדי שיאכל ושתה ושן ואפילו עשר פעמים ביום מברך אבל אחת ואחת מידי דהוה אתפילין כל זמן שמניחן והיינו טעמא דסוכה דאי מתרמי ליה סעודתא לא אפשר לאכול חוץ לסוכה אע"פ שכבר אכל בו ביום בסוכה וכן תפילין כל היום מצותן שיהו מונחין בראשו ובזרועו אבל לולב אין עיקר מצותו אלא פ"א ביום כדאמר (לעיל ד' מג.) מדאגבהיה נפיק ביה: העושה מפסקי לילות מימים כולהו שבעה כחד יומא אריכא דמו ורבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן סוכה שבעה ולולב יום אחד מאי טעמא סוכה דאורייתא שבעה ולולב דרבנן סגי ליה בחד יומא כי אתא רבין אמר רבי יוחנן [ד]אחד זה ואחד זה שבעה אמר רב יוסף נקוט דרבה בר בר חנה בידך דכולהו אמוראי קיימי כוותיה בסוכה מיתיבי העושה מברכין בו אלא יום ראשון שהוא מן התורה: **נקוט דרבה בר בר חנה בידך.** דאמר סוכה שבעה ולא דרב יהודה אמר שמואל דאמר סוכה יום אחד: **דכולהו אמוראי.** משמיה דר' יוחנן קיימי כוותיה בסוכה ושמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן(ה) כן מצאתי ביסודו של רבינו יעקב: העושה הקב"ה אין מסתכלין אלא מתנות ושיח, אבל נקליטות הנוגה לגדיין מרחוק מסתכלין כמות הרבה (שם). **הא דעיילי בבר.** שצריכין ליטול רשות שנכנסין להסתכל באספקלריא המאירה, כהיכנו לא פחיתי מתלמין ושיח, אבל אותן הנכנסין בלא רשות ברוב לדקש הנהו מספקא לן כמה הוו (שם). **מה תמר זה אין לו אלא לב אחד.** שרף יש לו כמו אילן אבל אין לו בענפיו אלא בנזעו על פני כל גופהו (מגילה יד.). **דמפסקי לילות מימים.** שאין מצותו בלילה (ביצה ל:).

אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח א"ר ירמיה משום ר"ש בן יוחי ור' יוחנן משום ר"ש המחוזי משום ר' יוחנן המכותי כל העושה [1]איסור לחג באכילה ושתיה מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנא' אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח אמר חזקיה א"ר ירמיה משום רשב"י [2]כל המצות כולן אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן שנאמר [1]עצי שטים עומדים (ו)תנ"ה עצי שטים עומדים שעומדים דרך גדילתן דבר אחר עומדים שמעמידין את ציפוין דבר אחר עומדים [3]שמא תאמר אבד סיברם ובטל סיכויין ת"ל עצי שטים עומדים שעומדים לעולם ולעולמי עולמים ואמר חזקיה א"ר ירמיה משום רשב"י [4]יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה ואילמלי אליעזר בני עמי מיום שנברא העולם ועד עכשיו ואילמלי יותם בן עוזיהו עמנו מיום שנברא העולם עד סופו (ז)ואמר חזקיה א"ר ירמיה משום רשב"י ראיתי בני עלייה והן מועטין אם אלף הן אני ובני מהן אם מאה הם אני ובני מהן אם שנים הן אני ובני הן ומי זוטרי כולי האי והא (ח)אמר רבא (ט)תמני סרי אלפי (י)דרא הוה דקמיה קודשא בריך הוא שנאמר [2]סביב שמנה עשר אלף ל"ק הא דמסתכלי באספקלריא המאירה הא דלא מסתכלי באספקלריא המאירה ודמסתכלי באספקלריא המאירה מי זוטרי כולי האי והא (יא)אמר אביי לא פחות עלמא מתלתין ושיתא צדיקי דמקבלי אפי שכינה בכל יום שנאמר [3]אשרי כל חוכי לו ל"ו בגימטריא תלתין ושיתא הוו ל"ק (יב)הא דעיילי בבר הא דעיילי בלא בר: בשעת פטירתן מה הן אומרים וכו': והא קא משתתף שם שמים ודבר אחר ותניא (יג)[5]כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם שנאמר [4]בלתי לה' לבדו הכי קאמר ליה אנחנו מודים ולך אנו משבחין ליה אנחנו [א] מודים ולך אנו מקלסין: כמעשהו בחול: אמר רב הונא מ"ט דר' יוחנן בן ברוקה דכתיב (יד)[5]כפות שנים אחת ללולב ואחת למזבח ורבנן אמרי כפת כתיב ר' לוי אומר כתמר (טו)מה תמר זה אין לו אלא לב אחד אף ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים אמר רב יהודה אמר שמואל לולב שבעה וסוכה יום אחד מ"ט לולב דמפסקי (טז)לילות מימים כל יומא מצוה באפיה נפשיה הוא סוכה דלא

אסרו. אגודה של לולב: **בעבותים.** בהדס שהוא עבות של ג' בדין קליעה: **עד קרנות.** הרי הוא לכם כמתן דמיס שבקרנות המזבח: **איסור לחג.** אגודה לחג: **באכילה ושתיה.** שקורא לחג עונג במאכל ומשתה. ויש אומרים יום שלאחר החג: **בעבותים.** בהמות עבות ושמנות: **כל המלות.** כגון קרשי המשכן ועמודים ולולב והדס וערבה: **דרך גדילתן.** התחתון למטה והעליון למעלה: **שמעמידין את ציפוין.** הציפוי של זהב קבוע בהן במסמרות של זהב כדכתיב (שמות כו) ואת הקרשים תצפה זהב ולא היה עושה טס אלון כמדת הקרש שיעמוד מאליו: **אבד סיברם.** משגגנו אהל מועד בטל לו עולמית: **סכוייהם.** מוחלתם ומבטם כדמתרגמינן הבט נא (בראשית טו) איסתכי כען לשמיא: **לפטור.** בזכותי אני סובל כל עונותיהם ופוטרן מן הדין: **יותם בן עוזיהו.** לדיק היה ועניו יותר משאר מלכים וזכה בכיבוד אביו ועליו נאמר בן יכבד אב(מלאכי א) שכל הימים שהיה אביו מצורע והוא היה שופט עם הארץ כדכתיב (מלכים ב טו) ויותם (ו)(בנו) שופט וגו' לא נטל עליו כתר מלכות בחייו וכל דיינין שהיה דן אומרן בשם אביו: **ועד סופו.** עד שילכה העולם: **ראיתי בני עלייה והן מועטין.** רואה אני לפי מעשה הבריות שבני עלייה כת המקבלין פני שכינה מועטים הם: **סביב שמנה עשר אלף.** סיפיה דקרא ה' שמה דאע"ג דבירושלים ל' שלעתיד לבא כתיב קרא דרשינן לי' נמי להכי דמקום שהשכינה שמה סובבין אותו שמנה עשר אלף והם הלדיקים הנתונים לפניה ממלאכי השרת שנא' (במדבר כג) כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל ואומר (ישעיה כג) ליושבים לפני ה' יהיה סחרה ואומר (שם ג) והיו עיניך רואות את מוריך: **אספקלריא.** מחילה שחוצלת ביניהם לשכינה: **מאירה.** כמראה זו שרואין בה ויש לדיקים שאין מאירה להם כל כך ואין יכולין לראות ממנו: **אשרי כל חוכי לו.** המחכים לכת שהוא כמנין לו: **בכר.** בראשון: **דעיילי בלא בר.** בלא רשות מועטים הן ובהנהו קאמר אני ובני מהם: **בשעת פטירתן.** אמתניתין קאי: **יופי לך.** היופי הזה אנו עושין לך שאתה מכפר עלינו: **ליה ולך.** אנו עושין את הכבוד הזה: **ליה אנו מודים.** שהוא אלהינו: **ולך אנו משבחים.** שאתה חביב לפניו לכפר עלינו. מודים לאו לשון הוד אלא לשון תודה שאנו מודים בו ולא כופרים: **ר' לוי אומר כתמר.** טעמא דרבי יוחנן בן ברוקה לאו מקרא נפיק אלא סברא שהוא סימן יפה לקילוסן של ישראל: **אין לו אלא לב אחד.** כעין מוח יש בו כגון בעץ האגוז והגפן ואין לו אלא בעץ האמצעי הזקוף ועולה וגדל למעלה ולא בחריותיו ומכבדותיו: **סוכה שבעה.** לברכה: **ולולב יום אחד.** ואע"פ שניטל כל שבעה זכר למקדש אין מברכין בו אלא יום ראשון שהוא מן התורה: **נקוט דרבה בר בר חנה בידך.** דאמר סוכה שבעה ולא דרב יהודה אמר שמואל דאמר סוכה יום אחד: **דכולהו אמוראי.** משמיה דר' יוחנן קיימי כוותיה בסוכה ושמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן(ה) כן מצאתי ביסודו של רבינו יעקב: העושה הקב"ה אין מסתכלין אלא מתנות ושיח, אבל נקליטות הנוגה לגדיין מרחוק מסתכלין כמות הרבה (שם). **הא דעיילי בבר.** שצריכין ליטול רשות שנכנסין להסתכל באספקלריא המאירה, כהיכנו לא פחיתי מתלמין ושיח, אבל אותן הנכנסין בלא רשות ברוב לדקש הנהו מספקא לן כמה הוו (שם). **מה תמר זה אין לו אלא לב אחד.** שרף יש לו כמו אילן אבל אין לו בענפיו אלא בנזעו על פני כל גופהו (מגילה יד.). **דמפסקי לילות מימים.** שאין מצותו בלילה (ביצה ל:).

כו א ש"ע א"ח סי' תכט סעיף ב בהג"ה:
כז ב מיי' פ"ז מהל' לולב [הלכה ה] והלכה ט סמג עשין מד טוש"ע א"ח סי' תרנא סעיף ב וסעיף ט [וכ"כ אלפס לעיל פ"ג דף רנג]:
כח ג מיי' פי"א מהל' שבועות הלכה ב סמג עשין קכג:
כט ד מיי' פ"ו מהל' סוכה ולולב הלכה ו ופ"ז הלכה טו סמג עשין מג מד טוש"ע א"ח סי' תרלט סעיף א וסי' תרנא סעיף א:

רבינו חננאל

כל המצות אין יוצא בהן אלא דרך גדילתן, העיקר למטה והצמח למעלה. שני עצי שיטים עומדים, כלומר, כמו שעומדין בגדילתן. ר' שמעון בן יוחי היה במערה י"ג שנה, ונראה לו בדרך מראות אלהים גודל כבודו. והיה יודע בעצמו שהוא חסיד גדול, והיה אומר יכול אני לפטור [את] העולם, כגון זה האמור בסדום אם אמצא שם כך וכך צדיקים ונשאתי לכל המקום בעבורם, מיום שנבראתי עד עכשיו, כלומר בזכותי יתקיים העולם ולא יַחֲרֹב, ולא ישחית אלהינו העולם בעבורי, ואפי' אם אין שם צדיק [אחר]. ואם יהיה אליעזר בני עמי משנברא העולם ועד עכשיו, כלומר שלא תהא כליה כגון המבול שהיה בכל העולם, כענין שפירשנו למעלה. ואילמלי יותם כו'. ולמה יותם לפי שנתברר לו כי לא קבל מזכיותיו בעולם הזה כלום, שכל צדיקים קבלו בעולם הזה מעין השמור להן לעולם הבא, ור' שמעון ובנו ויותם לא קבלו בעולם הזה, לפיכך היתה להם זכות גדולה משאר הצדיקים. ואמר זה ר' שמעון ראיתי בני עלייה, פי' ראיתי ברוח הקודש כגון ראיית חלום, כי הצדיקים שבדור הזה הראויין לעלות לגן עדן מועטין הן, שהמקום המוכן להם מגיד זה. ואמר אם אלף הן מובטח אני שאני ואלעזר בני מהן, ואם שנים הן אני ובני הן. ואקשינן איני שהצדיקים שבכל דור מופרדין [הן] בפני עצמן, והאמר רבא דרא קמא, פי' שורה של צדיקים הראשונה, דמקמי קב"ה י"ח אלפי פרסי היא, שנאמר סביב שמונה עשר אלף. ופרקינן הללו כולן צדיקים הן, אבל מהן מסתכלין באיספקלריא שאינה מאירה, ומהן מסתכלין באיספקלריא הגדולה המאירה, ואני לא אמרתי מועטין הן אלא [מן] המסתכלין באיספקלריא המאירה, בהן אמרתי. ומקשינן ומי זוטרי כולי האי להיותם שנים, והאמר אביי לא פחות עלמא מל"ו צדיקי בכל דור דמקבלי פני שכינה בכל יום, שנאמר אשרי כל חוכי לו, לו בגימטריא שיתא ותלתין. ופרקינן לא קשיא הא דעיילי בבר הא דלא עיילי בבר. פי' יש מי שאומר עיילי בבר הצדיקים העולין בגן עדן בבניהן, [כלומר] שיהיה הוא צדיק ובנו צדיק כמותו, כגון ר' שמעון ובנו ר' אלעזר והו שאמ' מועטין הן בדור זה. ויש מי שאומר הצדיקים הנכנסים בישיבה של מעלה בלא בר, כלומר אינן מתעכבין בחוץ עד שימליכו בשכינה, המלאכים הממונים, ותינתן להן רשות ליכנס, לפי שהן חשובין הרבה לפני [ה]שכינה ואין מי יעכב עליהן, אלא מיד הן נכנסין בלא נטילת רשות, ואלו שהן בענין הזה מועטין הן, ושאר הצדיקין אינן כן. והלא אביי ורבא דאחרונים הן לגבי ר' שמעון בן יוחי ואין מקשין מדברייהם עליו. אלא ללמדך המסורות שהיה בידם, כדברי אביי ורבא, כך היה בידי הראשונים בקבלה כהלכה למשה מסיני ואינן דבריהן [הן], שאלו הדברים וכיוצא בהן, אי אפשר להאמר אלא בקבלה מן הנביאים, ואלו הדברים שקיבלו מרבותיהם היו מגידין. פי' אני והוא

הושיעה נא. פי' על השכינה הדברים אמורים, כדכתיב בכל צרתם לו צר. **הא דאמרי** ליה ולך מזבח, אסור, שנמצא משתף שם שמים למזבח, ותניא כל המשתף שם שמים בדבר אחר נעקר מן העולם שנאמר בלתי לה' לבדו. אלא כך היו אומרים, ליה אנו מודים ולך מזבח אנו משבחים. **מתני'** אותו **היום** מקיפין למזבח **שבע פעמים.** אמר רבה זכר לירחו. **מתני'** כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת כו'. ר' יוחנן בן ברוקה אומר חריות של דקל היו מביאין כו'. מאי טעמא דר' יוחנן בן ברוקה שנאמר כפות תמרים, תרתי, אחת ללולב ואחת למקדש ואין הלכה אלא ערבה למקדש. אמר **רב יהודה** אמר שמואל לולב שבעה. פירו' צריך לברך עליו כל שבעה, אבל סוכה סגי לה בחד יומא. רבה בר בר חנה אמר סוכה צריכה ברכה כל שבעה, ולולב ביום אחד. ורב דימי ורבין תרוייהו משמא דר' יוחנן, תרוייהו כרבה בר בר חנה קיימי בסוכה.

תורה אור השלם

1. וְעָשִׂיתָ אֶת הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים: שמות כו טו
2. סָבִיב שְׁמֹנֶה עָשָׂר אֶלֶף וְשֵׁם הָעִיר מִיּוֹם יְיָ שָׁמָּה: יחזקאל מח לה
3. וְלָכֵן יְחַכֶּה יְיָ לְחָנֵנְכֶם וְלָכֵן יָרוּם לְרַחֲמְכֶם כִּי אֱלֹהֵי מִשְׁפָּט יְיָ אַשְׁרֵי כָּל חוֹכֵי לוֹ: ישעיהו ל יח
4. זִבְחֵי לָאֱלֹהִים יְחֻרָם בִּלְתִּי לַיְיָ לְבַדּוֹ: שמות כב יט
5. וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וַעֲרָבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים: ויקרא כג מ

הגהות הב"ח

(ה) תוס' ד"ה סביב וכו' תמניסר אלפי הוה דלא וכו': (ו) בא"ד דקמי קודשא בריך הוא דמתיב:

גליון הש"ס

גמ' שמא תאמר אבד סברם. עיתוני כא ע"ב: שם יכול אני לפטור. עיין לעיל דר' נתן פט"ז:

הגהות הגר"א

[א] גמ' מודים. ע"ל מבכרים:

מוסף רש"י

דרך גדילתן. העליון למעלה והתחתון למטה (יומא עב.). שמעמידין את ציפוין. ציפוי הזהב מעמידין על ידי מסמרות. לשון אחר אלא התלעינו ולא נפל ציפוין (שם). שמא תאמר. משגגנו, אבד סברם. אלא יפוזו עוד, ובטל סיכויין. מה שאנו קוכין ויופין להן (שם). אם אלף הן אני ובני מהן. רשב"י לא הוה ידע אם אלף אלף הם אם מאה הם אם שנים הם (סנהדרין צז:). סביב שמנה עשר אלף. בירושלים של מעלה משפני קרא בסוף יחזקאל (שם). באספקלריא המאירה. כמוחז נגהו של

מ) יומא עב., **נ)** סנהדרין לז:, **ג)** [סנהדרין לז: ע"ש], **ד)** [בסנהדרין איתא דרא דקמייה קודשא בריך הוא תמני סרי אלפי הוה שנאמר כי' וכ"א בערכין], **ה)** בס"ש איתא הוה דרה, **ו)** ג"ז שם, **ז)** [התוספות הנכנסין בלא רשות המלאכים העומדין לפני השכינה מועטין אבל אותם שאין נכנסין עד שימליכו המלאכים בשכינה הרבה הן ויש אומרים הצדיקים העולין בגן עדן בבניהן כלומר שיהא לזיק וכנו כמותו כמו ר' שמעון וכנו מועטין הוא שאמר מועטין בדור הזה. ערוך ערך כל ל), **ח)** סנהדרין סג. [ועי' תוס' שם ד"ה כלן], **ט)** [פי' הר"ל לר"י ב"ב יש לפ למקרא עי' תוס' סנהדרין ד. ד"ה כולהו ועי' ביצמות סה: וכבשוה וכו'], **י)** [מגילה יד.], **כ)** [ביצה ל:], **ל)** [ל"ל בן המלך על הבית], **מ)** [עיוזיבן מז:], **נ)** לעיל לד., **ס)** רש"ז מ"ז,

העושה לולב. בערב יום טוב: **לעצמו.** ולא לאחרים: **לאן כזמן בית המקדש.** מברכין עליו במקדש כל שבעה דמדאורייתא היא כרבי יוחנן דתני טעמא בדאורייתא: **כל זמן שמניחן.** ואפילו חולין ומניחן מאה פעמים ביום. וגבי סוכה נמי אע"ג דלא מפסקי לילות מימים וכחד יומא אריכא הוא מברכין עליה בכל יום דהוא דומיא דחולן ומניח: **אלא שחרית.** ובסוכה נמי כיון דכחד יומא הוא סגי בברכה של יום ראשון: **דלא עביד כשמעתיה.** אלא כל זמן דמנח תפילין מברך: הכי גרסינן **ואנן נמי כרבי עבדינן ומברכינן כל שבעה.** ואע"ג דכחד יומא הוא. ובלולב נמי כל שבעה ואע"ג דמדרבנן מברכינן עליה כי היכי דמברכינן בנר חנוכה ובמגילה דרבנן דקס ליה רב ושמואל בחד שיטתא בלולב ורבין נמי משמיה דר' יוחנן אמר לולב שבעה: **דמשמשי בהו.** דקיימא לן חייב אדם למשמש בתפילין כל שעה ק"ו מלין בפ"ק דיומא (דף ז:): **מצות לולב שבעה.** לברכה: **יום ראשון מצות לולב.** לאורייתא ועיקר ובעיא ברכה: **מכאן ואילך מצות זקנים.** רבן יוחנן בן זכאי וסיעתו ודרבנן לא בעיא ברכה: **ואף רב סבר לה כל שבעה.** בעי ברכה למצות לולב ואף על גב דמדרבנן הוא בעי ברכה: **דאמר רב.** בנר חנוכה דמדרבנן היא ובעי ברכה הכא נמי לא שנא: **הרואה נר חנוכה.** קאי על שנא הדליק בביתו ועובר בדרשות הרבים ורואה אותה בפתחי ישראל שמצוה להניח בפתח לריך לברך על (א) הראשונה: **מברך שתים.** שהחיינו ושעשה נסים שאין על הרואה לברך להדליק הנר: **מכאן ואילך.** זמן ליכא: **המדליק מברך.** להדליק נר ושעשה נסים: **והרואה.** שעשה נסים לחוליה: **ויכין לונו.** הוא ל והוא מדבריהם: **מאני לה בהדיא.** להא דרב גבי לולב ולא שמע לה מכללא דנר חנוכה: **מברך שתים.** ליתא בסוכה וזמן: **מצות הרבה.** ליטול לולב ליתא בסוכה להניח תפילין להתעטף בציצית: **על המצות.** ולא ידי כולן: **כל יום ויום מעין ברכותיו.** של שבת מעין של שבת של חול מעין של חול של יו"ט מעין של יו"ט המאורע:

מחזיק

העושה סוכה לעצמו. דווקא נקט לעצמו אבל לאחר לא מברך מידי להאי תנא דסבר דאין מברך לעשות כדדייקינן פ' התכלת (מנחות דף מב. וסס:) ואיכא תנא דתני בירושלמי בפרק הרואה עשאה לעצמו מברך לעשות סוכה עשאה לאחר מברך

[א] לעשות סוכה ו) [לשמו]:

העושה סוכה לעצמו מברך שהחיינו. לריך לפרש טעם מאי שנא דיש מצות שתקינו לברך שהחיינו ויש מצות שלא תקינו בעשיית סוכה ולולב תקינו כדאשכחן הכא ובעשיית ציצית ותפילין לא תקינו כדמוכח פרק התכלת (ג"ז סס) דמפרש ר' יוחנן מאי מברך אתפילין של יד ותפילין של לאש ואילו לעשות תפילין לא מברך דלא חשיב ליה וכמו כן יש לדקדק דשהחיינו נמי לא מברך מדלא חשיב לה וכן אפליון הכא מברך שהחיינו כדאיתא בסוף פרק ערבי פסחים (פסחים דף קכא:) ואילו אמילה לא מברך מדלא חשיב בפ' התכלת (מנחות סס) ובסוף ר"א דמילה (שבת דף קלז:) בהדי ברכות של מילה וכן אקריאת מגילה מברך שהחיינו כדאיתא בריש הקורא את המגילה עומד (מגילה דף כא:) ואילו אקריאת הלל לא מברך ונראה דמצוה שיש עליה שמחה תקנו שהחיינו ודאמרינן בהרואה (ברכות דף נד.) דמברך על כליס חדשים כתב רב שרירא גאון דלא סמכינן עלה דמסקינן בפרק בכל מערבין (עירובין ד' מ:) דבעינן מידי דאתי מזמן לזמן וקשה מפליון הכא ז): **נכנס לישב בה מברך לישב בסוכה.** מדלא קאמר מברך שתים כדקתני סיפא בעשויה ועומדת ואין יכול לחדש בה דבר משמע דנפיק אהא דבעיך לעשייה שהחיינו ותימה ותיפוק ליה דמברך משום יו"ט כמו שמברכין איוס טוב דפסח ועצרת וכל שאר ימים טובים ושמא כיון דסוכה מחמת חג קאתיא סברא הוא דזמן דידה אע"פ שבעיך בחול פטור הוא אף בחג דזמן כי קא אתי מחמת מועד קאתי אפילו בלא יום טוב כדאמר לקמן (דף מז:) דאי לא בעיך האידנא מברך למחר או ליומא אוחרא:

דבל אימת דמשמשי מברכי. דמצוה למשמש בהן שלא יסיח דעתו דבפרק קמא דיומא (ד' ז:) יליפינן מלין ומה לין שאין בו אלא אזכרה אחת ולא אתפרש מאי הוא מברך אם מברכין לשמור את חוקיו כמו שמברכין בתר דמסלקין תפלתו או להניח כמו שמברכין בשעת הנחה כדאיתא בהקומץ רבה (מנחות דף לז. וסס) דהכא הרי מוזחין ועומדין ומסתברא דמברכין לשמור חוקיו כמו דמברכין לשמור בתר דמסלקין תפלתו כדאיתא פרק בא סימן (דף נא דף נא:):

הרואה נר של חנוכה צריך **לברך.** בשאר מצות כגון אלולב וסוכה לא תקינו לברך לרואה אלא גבי נר חנוכה משום חביבות הנס וגם משום שיש כמה בני אדם שאין להם בתים ואין

ל א מיי' פי"ח מהלכות ברכות הל' ט ופ"ז מהלכות הלכה ו סמג עשין כז ועשין מד טוש"ע א"ח סי' תרנ"ח סעיף ה:
לא ב מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה טו טוש"ע א"ח סי' תרסב סעיף ח:
לב ג מיי' פי"ח מהל' ברכות הלכה ח ט ופ"ו מהלכות סוכה הל' יב סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרמא סעיף ח:
לג ד מיי' פ"ד מהלכות תפילין הלכה ז סמג עשין כה טוש"ע א"ח סי' כה סעיף יב:
לד ה מיי' פ"ו מהל' סוכה הלכה יב סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרמג סעיף ג:
לה ו מיי' פ"ג מהל' חנוכה הלכה ד סמג עשין ה טוש"ע א"ח סי' תרעו סעיף ח:
לו ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:
לז ח מיי' טוש"ע שם סעיף ב:
לח ט מיי' פ"ו מהל' סוכה הל' יב סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרמא סעיף ח:
לט י מיי' פי"ח מהלכות ברכות הלכה י:

מוסף רש"י

בכל יום ויום תן לו מעין ברכותיו. בשבת מעין שבת, ביו"ט מעין יו"ט (ברכות נו.).

ו) פסחים ז: [תוספ' ברכות פ"ו הע"ו], ב) שם ומנחות מב. [תוספתא פ"ב הי"ד], ג) [מנחות מג.], ד) שבת כג. ע"ש, ה) רש"ל מ"ז, ו) ברכות מ., ז) רש"ל [ועי' רש"ל], ח) [ועי' תוס' מנחות מב: סד"ה ואלו], ט) תוספ' ברכות פ"ו הע"ו], י) [מנחות מג.], יא) [מנחות מב. וסס:], יב) [מנחות מג.], יג) [מנחות מב. וסס:], יד) [מנחות מג.], טו) [מנחות מב. וסס:], טז) [מנחות מג.], יז) [מנחות מב. וסס:], יח) [מנחות מג.], יט) [מנחות מב. וסס:], כ) [מנחות מג.], כא) [מנחות מב. וסס:], כב) [מנחות מג.], כג) [מנחות מב. וסס:], כד) [מנחות מג.], כה) [מנחות מב. וסס:], כו) [מנחות מג.], כז) [מנחות מב. וסס:], כח) [מנחות מג.], כט) [מנחות מב. וסס:], ל) [מנחות מג.], לא) [מנחות מב. וסס:], לב) [מנחות מג.], לג) [מנחות מב. וסס:], לד) [מנחות מג.], לה) [מנחות מב. וסס:], לו) [מנחות מג.], לז) [מנחות מב. וסס:], לח) [מנחות מג.], לט) [מנחות מב. וסס:], מ) [מנחות מג.], מא) [מנחות מב. וסס:], מב) [מנחות מג.], מג) [מנחות מב. וסס:], מד) [מנחות מג.], מה) [מנחות מב. וסס:], מו) [מנחות מג.], מז) [מנחות מב. וסס:], מח) [מנחות מג.], מט) [מנחות מב. וסס:], נ) [מנחות מג.], נא) [מנחות מב. וסס:], נב) [מנחות מג.], נג) [מנחות מב. וסס:], נד) [מנחות מג.], נה) [מנחות מב. וסס:], נו) [מנחות מג.], נז) [מנחות מב. וסס:], נח) [מנחות מג.], נט) [מנחות מב. וסס:], ס) [מנחות מג.], סא) [מנחות מב. וסס:], סב) [מנחות מג.], סג) [מנחות מב. וסס:], סד) [מנחות מג.], סה) [מנחות מב. וסס:], סו) [מנחות מג.], סז) [מנחות מב. וסס:], סח) [מנחות מג.], סט) [מנחות מב. וסס:], ע) [מנחות מג.], עא) [מנחות מב. וסס:], עב) [מנחות מג.], עג) [מנחות מב. וסס:], עד) [מנחות מג.], עה) [מנחות מב. וסס:], עו) [מנחות מג.], עז) [מנחות מב. וסס:], עח) [מנחות מג.], עט) [מנחות מב. וסס:], פ) [מנחות מג.], פא) [מנחות מב. וסס:], פב) [מנחות מג.], פג) [מנחות מב. וסס:], פד) [מנחות מג.], פה) [מנחות מב. וסס:], פו) [מנחות מג.], פז) [מנחות מב. וסס:], פח) [מנחות מג.], פט) [מנחות מב. וסס:], צ) [מנחות מג.], צא) [מנחות מב. וסס:], צב) [מנחות מג.], צג) [מנחות מב. וסס:], צד) [מנחות מג.], צה) [מנחות מב. וסס:], צו) [מנחות מג.], צז) [מנחות מב. וסס:], צח) [מנחות מג.], צט) [מנחות מב. וסס:], ק) [מנחות מג.], קא) [מנחות מב. וסס:], קב) [מנחות מג.], קג) [מנחות מב. וסס:], קד) [מנחות מג.], קה) [מנחות מב. וסס:], קו) [מנחות מג.], קז) [מנחות מב. וסס:], קח) [מנחות מג.], קט) [מנחות מב. וסס:], קי) [מנחות מג.], קיא) [מנחות מב. וסס:], קיב) [מנחות מג.], קיג) [מנחות מב. וסס:], קיד) [מנחות מג.], קטו) [מנחות מב. וסס:], קטז) [מנחות מג.], קיז) [מנחות מב. וסס:], קיח) [מנחות מג.], קיט) [מנחות מב. וסס:], קכ) [מנחות מג.], קכא) [מנחות מב. וסס:], קכב) [מנחות מג.], קכג) [מנחות מב. וסס:], קכד) [מנחות מג.], קכה) [מנחות מב. וסס:], קכו) [מנחות מג.], קכז) [מנחות מב. וסס:], קכח) [מנחות מג.], קכט) [מנחות מב. וסס:], קל) [מנחות מג.], קלא) [מנחות מב. וסס:], קלב) [מנחות מג.], קלג) [מנחות מב. וסס:], קלד) [מנחות מג.], קלה) [מנחות מב. וסס:], קלו) [מנחות מג.], קלז) [מנחות מב. וסס:], קלח) [מנחות מג.], קלט) [מנחות מב. וסס:], קמ) [מנחות מג.], קמא) [מנחות מב. וסס:], קמב) [מנחות מג.], קמג) [מנחות מב. וסס:], קמד) [מנחות מג.], קמה) [מנחות מב. וסס:], קמו) [מנחות מג.], קמז) [מנחות מב. וסס:], קמח) [מנחות מג.], קמט) [מנחות מב. וסס:], קנ) [מנחות מג.], קנא) [מנחות מב. וסס:], קנב) [מנחות מג.], קנג) [מנחות מב. וסס:], קנד) [מנחות מג.], קנה) [מנחות מב. וסס:], קנו) [מנחות מג.], קנז) [מנחות מב. וסס:], קנח) [מנחות מג.], קנט) [מנחות מב. וסס:], קס) [מנחות מג.], קסא) [מנחות מב. וסס:], קסב) [מנחות מג.], קסג) [מנחות מב. וסס:], קסד) [מנחות מג.], קסה) [מנחות מב. וסס:], קסו) [מנחות מג.], קסז) [מנחות מב. וסס:], קסח) [מנחות מג.], קסט) [מנחות מב. וסס:], קע) [מנחות מג.], קעא) [מנחות מב. וסס:], קעב) [מנחות מג.], קעג) [מנחות מב. וסס:], קעד) [מנחות מג.], קעה) [מנחות מב. וסס:], קעו) [מנחות מג.], קעז) [מנחות מב. וסס:], קעח) [מנחות מג.], קעט) [מנחות מב. וסס:], קפ) [מנחות מג.], קפא) [מנחות מב. וסס:], קפב) [מנחות מג.], קפג) [מנחות מב. וסס:], קפד) [מנחות מג.], קפה) [מנחות מב. וסס:], קפו) [מנחות מג.], קפז) [מנחות מב. וסס:], קפח) [מנחות מג.], קפט) [מנחות מב. וסס:], קצ) [מנחות מג.], קצא) [מנחות מב. וסס:], קצב) [מנחות מג.], קצג) [מנחות מב. וסס:], קצד) [מנחות מג.], קצה) [מנחות מב. וסס:], קצו) [מנחות מג.], קצז) [מנחות מב. וסס:], קצח) [מנחות מג.], קצט) [מנחות מב. וסס:], קק) [מנחות מג.], קקא) [מנחות מב. וסס:], קקב) [מנחות מג.], קקג) [מנחות מב. וסס:], קקד) [מנחות מג.], קקה) [מנחות מב. וסס:], קקו) [מנחות מג.], קקז) [מנחות מב. וסס:], קקח) [מנחות מג.], קק

אתרוג בשביעי אסור. אפילו לאחר שיצא בו כמו שמפרש דלכולי יומא אתקצאי ואפי' לריש לקיש דאמר בשביעי מותר היינו לבתר דנפק ביה כדאמרינן למצותה אתקצאי ותימה ר' חנינא דאמר פרק לולב הגזול (לעיל דף לו:) דמטביל ביה ברישא והדר נפיק ביה כמאן דלא כרבי יוחנן ולא כריש לקיש וי"ל כיון דלא אכל ליה כוליה ומשייר בה כשיעור דמצי נפיק ביה שרי אפי' לר' יוחנן ואע"ג דממה נפשך נאסרה כולה ביום ראשון דאסר כל שהוא פסול דלמא רבי חנינא הפריש כולה ליום ראשון ומקצתה לשאר הימים מידי דהוה אז' אתרוגין לשבעת הימים דלקמן בשמעתין ואע"ג דתנאי דמהני בסוכה לא מהני אלא באומר איני בודל מהן כל בין השמשות כדאיתא פרק המביא כדי יין (בילה דף ל:) והכא ביום ראשון ממה נפשך בודל מכולן הא אמרינן התם אתרוג דמפסקי לילות מימים כל חד וחד באנפי נפשיה סוכה דלא מפסקי לילות מימים כולה כחד יומא אריכתא דמי והיה ר' חנינא מתנה כוליה ליום ראשון ובשאר הימים אינו בודל ממקצתו בבין השמשות שלהן ומיהו קשה דלעיל פרק לולב הגזול (דף לח.) גבי מי שבא בדרך ואין בידו לולב דקתני לכשיבא לבימו יטול על שולחנו משמע בגמרא דמפסיק סעודתו בשביל לולב וכל שכן שלא יתחיל א"כ רבי חנינא היכי מטביל בה בריש"א ולריך לומר דהכי קאמר מטביל בה היום ונפיק בה למחר:

תינוקות אין גדולים לא. פירושו במתניתין:

דאי איתרמי ליה סעודתא. אע"ג דאתרוג נמי מוקלה בין השמשות מטעם ספק יום לא קשיא מידי כדפרישת פ"ק (דף י: ותוס' בד"ה עד) גבי עיטרה בקרמים וא"ת ולמה לי טעמא דאי איתרמי ליה סעודתא תיפוק ליה דאסור משום איסור סתירת אהל וי"ל דאיצטריך למיסר בשמיני אפי' נפלה בחול המועד הואיל ואתקצאי לשבעה ואפילו בין השמשות מחמת דהוה אכיל בה אם היתה קיימת וכולה כחד יומא כדפרישי' כיון דלא מפסקי לילות מימים א"נ לענין עוי סוכה דאין בהם משום סתירת אהל: **אתרוג** אפילו בשמיני אסורה. דגזר אתרוג אטו סוכה כדמפרש פ"ק[1] גבי עיטרה בקרמים: **דינוקא** מקנא קני אקנויי לא מקני. לא דמי לבר שטיא דפ' ארבעה אחין (יבמות דף לא.) דאמרינן כשהוא שוטה זכן כשהוא שוטה זכין בשוטה גרע ולא קני מקני: **שמיני** ספק שביעי אסור'. באורח ישראל דליכא ספיק' לא גזור אטו סוכה אבל בבבל דאיכא ספיקא אע"ג דלא מבדך בה גזור אטו סוכה אבל תשיעי ספק שמיני לא גזור אתרוג אטו סוכה:

מיתב

מחזיק מלא אינו מחזיק אבל מדת הקב"ה מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק שנא'[1] והיה [6]אם שמוע תשמע וגו' אם שמוע תשמע ואם לאו לא תשמע ד"א אם שמוע בישן תשמע בחדש[2] ואם יפנה לבבך שוב לא תשמע: מיד תינוקות וכו': א"ר יוחנן [8]אתרוג בשביעי אסור בשמיני מותר [3]סוכה אפי' בשמיני אסורה וריש לקיש אמר אתרוג אפילו בשביעי נמי מותר במאי קא מיפלגי מר סבר למצותה אתקצאי ומ"ם לכולי יומא אתקצאי איתיביה ריש לקיש לר' יוחנן מיד תינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין אתרוגיהן מאי לאו הוא הדין לגדולים לא תינוקות דוקא איכא דאמרי איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש מיד התינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין אתרוגיהן תינוקות אין גדולים לא הוא הדין דאפילו גדולים והאי דקתני תינוקות אורחא דמלתא קתני א"ל רב פפא לאביי לרבי יוחנן מאי שנא סוכה מאי שנא אתרוג א"ל סוכה דחזיא לבין השמשות דאי איתרמי ליה סעודתא בעי מיתב בגווה ומיכל (בה) בגווה אתקצאי לבין השמשות ומיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא דשמיני אתרוג דלא חזי לבין השמשות לא אתקצאי לבין השמשות ולא אתקצאי לכולי יומא דשמיני ולוי אמר אתרוג אפילו בשמיני אסור ואבוה דשמואל אמר אתרוג בשביעי אסור בשמיני מותר קם אבוה דשמואל בשיטתיה דלוי קם ר' זירא בשיטתיה דאבוה דשמואל דא"ר זירא אתרוג שנפסלה אסור לאוכלה כל שבעה א"ר זירא [3]לא ליקני אינש הושענא לינוקא ביומא טבא קמא מ"ט [3]דינוקא מקנא קני אקנויי לא מקני ואשתכח דקא נפיק בלולב שאינו שלו וא"ר זירא לא לימא אינש לינוקא דיהיבנא לך מידי ולא יהיב ליה משום דאתי לאגמוריה שיקרא [7]שנא'[3] למדו לשונם דבר שקר ובפלוגתא דר' יוחנן ור"ש בן לקיש דאיתמר [9]הפריש שבעה אתרוגין לשבעה ימים [6] אמר רב כל אחת ואחת יוצא בה ואוכלה [9]לאלתר ורב אסי אמר [7]כל אחת ואחת יוצא בה ואוכלה [9]למחר במאי קא מיפלגי מר סבר למצותה אתקצאי ומ"ם לכולי יומא אתקצאי ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן אמר אביי [8]שמיני ספק שביעי אסור תשיעי ספק שמיני מותר מרימר אמר אפי' שמיני ספק שביעי מותר בסורא עבדי כמרימר רב שישא בריה דרב אידי עביד כאביי והלכתא כאביי אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב שמיני ספק שביעי שביעי לסוכה ושמיני לברכה ור' יוחנן אמר שמיני לזה ולזה מיתב כ"ע לא פליגי דיתבינן כי פליגי לברוכי

מחזיק. מה שנותנין למוכו: **מלא אינו מחזיק.** מה שתוסיף עליו: **אם שמוע תשמע.** אם הורגלת לשמוע אז תשמע תוכל ללמוד ולהוסיף: **ואם לאו.** שלא הטית אזן בילדותך לשמוע: **לא תשמע.** לאחר זמן לא יספיקו בידך: **ד"א אם אתה שומע בישן.** מחזר על תלמודך שתשמעת: **תשמע בחדש.** תתחכם בו להבין דבריה חדשים מתוך דבריה ישנים: **ואם יפנה לבבך.** להתייאש על מה שלמדת כבר מלחזור עליו: **שוב לא תשמע.** משתפנה לבך לבטלה שוב אין משמיעין אותך דהכי כתיב אם יפנה לבבך ולא תשמע (דברים ל:): **אסור.** לאכילה ואפילו לאחר שיצא בה כדמפרש טעמא קסבר לכל שבעת הימים אתקצאי: **סוכה אפי' בשמיני אסורה.** להסקה וטעמא מפרש לקמן מאי שנא מאתרוג: **ואפי' בו' נמי** (ב) **מותרת.** משיצא בה ואינה עומדת למצוה עוד דקסבר למצותה אתקצאי ומו לא: **מיד תינוקות שומטין בו'.** בשביעי קאי במתני'. ויש מפרשים מיד תינוקות כלומר מיד אחר סיום מצות לולב התינוקות שומטין את לולביהן כלומר מניחין אותם כמו (ג) שומטו ומניחו בקרן זוית והולכין ואוכלין אתרוגיהן. ואין נראה דאמרינן (ד) (בבראשית רבה) מעשה בחסיד א' שנתן דינר לעני והקיצותו אשתו וברח ולא היה לו במה להתפרנס בשביעי של ערבה הלך ושמע אתרוגין מיד התינוקות כדתנן תמן מיד התינוקות שומטין בו' והיה אותו חסיד עובר בספינה דרך כרך אחד והוצרכו לבית המלך לאתרוגין דמצוה לרפואה ומכרן ביוקר גדול וחזר לביתו אלמא דגדולים שמטי ליה מיד התינוקות: **מאי נאו הוא הדין.** באתרוגין של גדולים נמי שרו באכילה: **תינוקות דוקא.** שלא הוקלה למצוה גמורה אבל של גדולים שהוקלה למצוה גמורה אסורין כל היום: **אורחא דמילתא.** שאין דרך לשמוט מיד הגדולים את אתרוגיהם: **דחזיא לבין השמשות.** שהרי מצותה כל היום: **אתרוג לא חזי לבין השמשות.** משיצא בו שחרית: **אתרוג אפילו בשמיני אסורה.** מיגו דאסורה בין השמשות דשמיני משום דבין השמשות ספק יום הוא ובשביעי אתקצאי לכולי יומא וכיון דבין השמשות אסורה ואע"ג דלא חזיא לבין השמשות אסורה לכולי יומא: **קס אכוה דשמואל בשטתיה דלוי.** חזר בו מדבריו ואמר כלוי: **קס רבי זירא בשיטתיה דאכוה דשמואל.** אמר בבית המדרש בשביעי אסור בשמיני מותר: **אתרוג שנפסלה.** רבותא נקט דאפילו נפסלה אסורה כל שבעה שמתחילה לשבעה הוקלה אבל בשמיני מותרת: **לא ליקני אינש הושענא לינוקא.** במתנה עד שלא יצא בו הוא: **מקנא קני.** דרבנן תקינו ליה זכייה לנפשיה: **אקנויי לא מקני.** אינו יכול לחזור ולהקנותו לאביו במתנה דלאו בר דעת הוא: **ובפלוגתא.** הא דרבי יוחנן ורבי שמעון ב"ל איפלוג נמי רב ורב אסי וכיון דקמנו רב (ג) אסי ורבי יוחנן בחדא שיטתא הלכתא כוותייהו ואסורה בשביעי ומותרת בשמיני והיינו דקבעי ואנן דאית לן בשמיני תרי יומי היכי עבדינן מי אסרינן ליה ביומא קמא משום ספק שביעי או לא: **מרימר אמר אפילו תשיעי ספק שמיני אסורה** לא גרסינן לה: **שביעי לסוכה.** כדמפרש לה לקמן: **ושמיני לברכה.** שאומר בתפלה וברכת המזון וקידוש את יום השמיני חג עצרת הזה: **שמיני זה וזה.** אף לענין סוכה הוי שמיני ולקמן מפרש ואזיל למילתיה: **כולי עלמא לא פליגי דיתבינן בסוכה.** בשמיני ספק שביעי ואפילו לר' יוחנן דאמר שמיני לזה ולזה:

לברוכי

מ א מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה כז סמג עשין מד טוש"ע א"ח סי' תרסה סעיף ג:

מא ב מיי' פ"ו שם הלכה כה סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרסז:

מב ג מיי' פ"ח מהל' לולב הל' י סמג עשין מד טוש"ע א"ח סי' תרנא סעיף ו:

מג ד ה מיי' פ"ז שם הלכה כז סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרסה סעיף ג ב:

רבינו חננאל

מדת הק'[ב"ה] כלי מלא מחזיק שנאמר והיה אם שמוע תשמע, ריקן אינו מחזיק שנאמר ואם יפנה לבבך ולא תשמע, כלומר אם הוא פנוי לא תשמע. מדת בשר ודם כלי ריקן מחזיק מלא אינו מחזיק. כדכת' כי לא דבר רק, ולמה הוא רק, בשביל שאין אתם מתעסקין בו. אמר ר' יוחנן אתרוג בשביעי אסורה בשמיני מותרת, [סוכה אפ' בשמיני אסורה]. מאי טעמא אתרוג כיון דלצאת בו קאי, אע"ג דקיימא לן כל היום כשר לנטילת לולב, מאחר שיצא בו מבעוד יום בשביעי אינו צריך לו למצוה, ולא איתקצאי אלא בו ביום כולו אבל לבין השמשות דליה לא איתקצאי. אבל סוכה דחזיא כל יומא, מיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי נמי לכולי יומא דשמיני. ריש לקיש אמר אתרוג אפי' בשביעי מותרת, מאי טעמא למצותה איתקצאי. מתני' כד' יוחנן, דתנן מיד התינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין את אתרוגיהן. תינוקות אין גדולים לא. ומשני ריש לקיש הוא הדין דאפילו גדולים, והאי דקתני תינוקות אורחא דמלתא נקט. ואסיקנא לדידן דאית לן תרי יומי, הלכך שמיני ספק שביעי אסורה, תשיעי ספק שמיני מותרת. אמר ר' זירא לא ליקני אינש הושענא לינוקא ביומא טבא קמא, דמיקנא קני אקנויי לא מקני, ואישתכח האי גברא דאהדר ליה ינוקא לולב דנפיק בלולב דלאו דילה. וכן לא לימא אינש לינוקא יהיבנא לך מידי ולא יהיב, דאתי לאגמורי שיקרא, שנאמר למדו לשונם דבר שקר. ולענין סוכה בשמיני ספק שביעי, אמר ר' יהודה שביעי לסוכה, לישב בה. שמיני לברכה, להזכיר בתפילה ובברכת המזון יום שמיני חג עצרת.

מ) [עי' בברכות מ. וש"ע שוב לאיתי בע"י בברכות], כאן כמו לאיתי' בברכות], ב) [עי' תוספות שבת מה: ד"ה אמר ליה], ג) [עי' תוספות קידושין סח: ד"ה קטן ותוס' גיטין לט. ד"ה קטנים], ד) [יבמות סג.], ה) [בילה ל:], ו) למחר גי' רש"ל, ז) לאלתר גי' רש"ל, ח) [בילה כח:], ט) [ל"ל בויקרא רבה סדר בחוקותי פרשה ז], י) [דף י: ותוס' ד"ה עד מוצאי],

תורה אור השלם

1. וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם וּנְתָנְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ עֶלְיוֹן עַל כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ: דברים כח א
2. וְאִם יִפְנֶה לְבָבְךָ וְלֹא תִשְׁמָע וְנִדַּחְתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבַדְתָּם: דברים ל יז
3. וְאִישׁ בְּרֵעֵהוּ יְהָתֵלוּ וֶאֱמֶת לֹא יְדַבֵּרוּ לִמְּדוּ לְשׁוֹנָם דַּבֵּר שֶׁקֶר הֵעָוֵה נִלְאוּ: ירמיהו ט ד

הגהות הב"ח

(א) גמ' לשבעה ימים רב אמר כל אחד: (ב) רש"י ד"ה ואפי' בשביעי נמי מותר משיצא בו ואינו עומד למצוה עוד דקסבר למצותו אתקצאי: (ג) ד"ה ובפלוגתא וכו' וכיון דקמו רב ור' יוחנן [כן היה לפניו הגי']. נ"ב מפי' רש"י משמע דגורס רב אמר כל אחד ואחד יוצא בו ואוכלו לאלתר ועיין בתוספות למעלה בדף י ע"ב בד"ה עד מוצאי יום טוב:

מוסף רש"י

מלא. אדם מכסה (ברכות מ.). אם שמרע. פעם אחת סופך שתטה אזן פעם אחרת (שם). אם שמוע בישן. שתמיד ושלמת מה שתשמעת אשתקד (שם). כל אחת ואחת יוצא בה. ביומה, ואוכלה לאלתר. קסבר למצותה אתקצאי והכי נעשית מצותה (ביצה כ:). יוצא בה ואוכלה למחר. דכיון דאתקצאי לגבי השמשות אתקצאי לכולי יומא (שם).

לברוכי למ"ד שביעי לסוכה ברוכי נמי מברכינן למ"ד שמיני לזה ולזה ברוכי לא מברכינן אמר רב יוסף נקוט דר' יוחנן בידך דרב הונא בר ביזנא וכל גדולי הדור איקלעו בסוכה בשמיני ספק שביעי מיתב הוו יתבי ברוכי לא בריכי ודלמא סבירא להו כמ"ד כיון שבירך יו"ט ראשון שוב אינו מברך גמירי דמאפר אתו איכא דאמרי ברוכי כולי עלמא לא פליגי דלא מברכינן כי פליגי למיתב למ"ד (ו) שבעה לסוכה מיתב יתבינן ולמ"ד שמיני לזה ולזה מיתב נמי לא יתבינן אמר רב יוסף נקוט דר' יוחנן בידך דמרא דשמעת' מני רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת ובשמיני ספק שביעי לבר מסוכה יתיב והלכתא [א]מיתב יתבינן ברוכי לא מברכינן אמר ר' יוחנן [ב]אומרים זמן בשמיני של חג [ג]ואין אומרים זמן בשביעי של פסח וא"ר לוי בר חמא ואיתימא ר' חמא בר חנינא תדע שהרי חלוק בג' דברים בסוכה ולולב וניסוך המים ולרבי יהודה דאמר (ח) בלוג היה מנסך כל שמונה הרי חלוק בב' דברים אי הכי שביעי של פסח נמי הרי חלוק באכילת מצה [ד]דאמר מר [ד]לילה ראשונה חובה מכאן ואילך רשות הכי השתא התם מלילה חלוק מיום אינו חלוק הכא אפילו מיום נמי חלוק רבינא אמר זה חלוק משלפניו וזה חלוק משלפני פניו [ה](אמר רב פפא) הכא כתיב פר התם כתיב פרים רב נחמן בר יצחק אמר הכא כתיב ביום התם כתיב וביום רב אשי אמר הכא כתיב [1]כמשפט התם כתיב [2]כמשפטם לימא מסייע ליה הפרים האילים והכבשים מעכבין זה את זה ורבי יהודה אומר פרים אין מעכבין זה את זה שהרי מתמעטין והולכין אמרו לו והלא כולן מתמעטין והולכין בשמיני אמר להן [ו]שמיני רגל בפני עצמו הוא שכשם ששבעת ימי החג טעונין קרבן ושיר וברכה ולינה אף שמיני טעון קרבן ושיר וברכה ולינה

מאי

לברוכי. ליתב בסוכה: **ברוכי לא מברכינן.** דשמיני הוא ואין שם סוכות עליו והיינו לזה ולזה לסוכה דלא מברכינן לברכה את יוסף שמיני חג עצרת הזה: **נקוט דר' יוחנן בידך.** דאמר לא מברכינן ליתב בסוכה: **גמירי דמאפר קאתו.** למדתי מרבותי שהן באו מן האפר שבהמותיהן רועות שם ולא ישבו בסוכה כל ימי החג: **דלא מברכינן.** ואפילו לרב יהודה דאמר שביעי לסוכה: **דמרא דשמעתא מני רב יהודה בריה דרב שמואל.** דאיהו אמר משמיה דרב וחזינא ליה דלא עביד כשמעתיה: **תדע.** דאומר בו זמן לפי שרגל בפני עצמו הוא: **שהרי חלוק.** משאר הימים: **בג' דברים.** אין יושבין בסוכה ואין נוטלין בו לולב ואין מנסכין בו מים כדתנן במתני' (לעיל דף מב:) סוכה וניסוך המים שבעה: **ולר' יהודה נמי.** דפליג בניסוך ואמר כל שמונה הרי חלוק מיהא בשני דברים: **בלוג היה מנסך כל שמונה.** בתרתי פליג דקאמר ת"ק שלשה לוגין בכל יום ואיהו אמר בכל יום לוג וקאמר ת"ק שבעה ולא שמיני והוא אומר כל ח': **מיום אינו חלוק.** דלפ"ז ר"ט ראשון רשות: **זה חלוק משלפניו.** שמיני חלוק מיום אתמול שביעי אינו חלוק אלא מן הראשון: **הכא כתיב פר והתם כתיב פרים.** כל ימי החג קריבים פרים הרבה ומתמעטין והולכין אחד ליום עד יום שביעי שקריבין פרים שבעה ושמיני פר אחד לבדו נמצא שאינו מסדר שאר הימים שהיה [לו] להקריב בו ששה: **התם כתיב וביום והכא כתיב ביום.** כל ימות החג כתיב בהו וביום השני וביום השלישי אבל בשמיני כתיב ביום השמיני חלקו מהן ולא עשאו מוסיף על הראשונים: **רב אשי אמר.** בשביעי כתיב במספרם כמשפטם משמע כמשפט כל קרבנות שאר הימים ובקרבנות שמיני כתיב במספרם כמשפט עשאן משפט חלוק לעצמו: **לימא מסייע ליה.** לר' יוחנן דאמר זמן בשמיני: **הפרים האילים והכבשים.** האמורים בקרבנות החג לכל יום: **מעכבין זה את זה.** אם חסר אחד מן הראשון ליום אין מקריבין: **שהרי מתמעטין.** מיום אל יום אלמא לא קפיד עליה רחמנא הלכך אף האמורין ליום אין מעכבין: **אמרו לו.** אם מכאן אתה למד אף האילים והכבשים לא יעכבו שהרי כולן מתמעטין בשמיני דכל ימי החג אילים שנים וכבשים י"ד ובשמיני איל אחד ושבעה כבשים: **רגל בפני עצמו הוא.** ואין קרבנותיו בכלל שאר קרבנות החג ואין למידין הימנו לקרבנות החג: **טעונין קרבנות.** לעצמן אף זה קרבן לעצמו ואינו מסדר האחרים: **שיר.** שהלויים אומרים בקרבנות שמיני אינו מסדר שיר החג ולא פורש לי שיר של שמיני (ו) אבל שיר של חג מפורש בהחליל (לקמן דף נה.) בינו בוערים בעם כו' הבו לה' כולן רמוזים על עסקי מתנות עניים מפני שזמן אסיפה הוא ועת ליתן לקט שכחה ופאה ומעשרות שישמעו מפרישים ויפרישו בעין יפה: **וברכה.** מפרש ואזיל מאי היא: **ולינה.** לגון לילה של מוצאי י"ט הראשון בירושלים דגמרי' מפסח דכתיב (דברים טז) ופנית בבקר והלכת לאהליך בי"ט לא קאמר קרא שהרי הוא יום שחייבו חכמים לירקות בעזרה כך פי' בפ"ק דר"ה (דף ה.) לירקות בעזרה (1) כדי להביא עולת ראייה ואי אפשר לומר והלכת לאהליך אלא בחולו של מועד וקאמרינן בבקר אלמא חייב לגון מוצאי י"ט בתוך העיר ומי שלא הביא חגיגתו ביום ראשון והביא באחד מן הימים צריך לגון לילה שלאחריו: מאי

מיתב כולי עלמא לא פליגי דיתבין. בלולב לא רצו לתקן כולל שיטלנו הלולב מספק לפי שהוא י"ט ומוקצה לטלטול ומיגכר' למילתיה שנוהג בו מנהג חול אבל סוכה פעמים שסוכתו עריבה עליו אוכל בה אפי' בי"ט: **גמירי דמאפר קאתו.** בתין מן האפר שבהמותיהן רועות שם ולא ישבו בסוכה כל ימי החג ומע"ג דאמרי' (1) סוכת רועים לא היה להם:

הכא כתיב כמשפט. בבולהו כתיב כמשפט והאי בתרא כתיב כמשפטם ואין זה כענין האחרים דרב פפא דאמר בבולהו כתיב פרים והאי כתיב פר דקאי אשמיני וכן אהתיא דר"ג בר יצחק אבל לרב אשי אשביעי קאי דכתיב ביה כמשפטם לפי שהוא סוף הרגל וגמר החג כתב רחמנא כמשפטם לומר לך זהו משפטם של ששה ואין שמיני הבא אחריו כמשפט זה לומר לך כמשפטם: **שיר.** פירש בקונט' לא פי' מהו שיר של שמיני ובמסכת סופרים (2) משמע שהיו אומרים בבית הכנסת למנצח על השמינית ושמא כמו כן היו אומרים הלוים בבית המקדש וכן משמע בירושלמי: **לינה.** לגון לילה של מוצאי י"ט ראשון (3) דגמרינן מפסח דכתיב (דברים טז) ופנית בבוקר והלכת לאהליך ואי אפשר לומר והלכת לאהליך אלא בחולו של מועד דביום טוב חייב בראיית פנים בעזרה אלא לבוקרו של מוצאי י"ט קאמר והא לא קשיא ליה לינה כל שבעה מי איכא דפשיטא ליה דאיכא דמי שלא הביא חגיגה יום ראשון והביא באחד הימים צריך לגון לילה שאחריו אבל אזמן קשיא ליה דלא אסיק אדעתיה אם לא אמרו בראשונה שיאמרו בשני ועוד משום כוס ומ"ת ותיפוק ליה משום דטעון לינה משום שלמי שמחה דאיכא כל שמנה דתנן (לעיל דף מב:) ההלל והשמחה כל שמנה ואפי' בשאר ימות השנה אם הביא קרבן טעון לינת לילה כדתני' בספרי (פרשת ראה) ופנית בבקר והלכת לאהליך מלמד שטעונין לינה כלומר כל הזבחים דומיא דפסח אין לי אלא אלו בלבד מנין לרבות עופות ומנחות ועליה ולבונה שנאמר ופנית כל פינות שאתה פונה מן הבקר ואילך [ובפסח] שני פליגי תנאי בשמעתין ובפרק מי שהיה טמא (פסחים לה: ושם) ובספרי מפרש טעמא דמ"ד טעון לינה דהרי הוא כעליה ולבונה וי"ל דמשכחת דלא מייתי קרבן ביום שבא לירושלים כגון דשלח שלמיו מאתמול דנאכלין לשני ימים ועוד דבפ"ק דחגיגה (דף ח. ושם) תניא ושמחת בחגך לרבות כל מיני שמחות לשמחה ואמרי' בפסחים פרק אלו דברים (דף עא.) אפי' בכסות נקיה ויין ישן ובענין אחר לא משכחת לה שמחת שמנה כשחל יום ראשון להיות בשבת משום דבענין זביחה בשעת שמחה וכי האי גוונא משכחן בירושלמי בפרק שני דביכורים דתנן וטעונין לינה ג"כ יותנן בשאין עמהן קרבן אבל יש עמהן קרבן בלא כך טעונין לינה מחמת הקרבן ובפ' דם חטאת (זבחים דף לז. ושם) משמע קצת דטעונין לינה כל שבעת ימי הפסח שכולן חשובין כלילה אחת גבי הא דתנן ר"ט אומר אם בישל בכלי מתחילת הרגל יבשל בו כל הרגל ואמרי' בגמרא מ"ט דר"ט א"ר יצחק דאמר קרא ופנית בבקר והלכת לאהליך הכתוב עשאן כולן בקר אחד ואע"ג דלא קיימא מסקנא הכי דפריך עלה וכי אין פיגול ברגל וכי אין נותר

מד א ב מיי' פ"ו מהל' סוכה הלכה יג סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרסא סעיף א:

מה ג מיי' פכ"ט מהל' שבת הלכה כג סמג עשין נט טוש"ע א"ח סי' תל סעיף ז:

מו ד מיי' פ"ו מהלכות מלה הלכה א סמג עשין מ טוש"ע א"ח סי' תעה סעיף ז:

רבינו חננאל

ובתר הכי פסקינן והלכתא מיתב יתבינן כולי יומא בסוכה, ברוכי לא מברכינן לישב בסוכה כשאר הימים. אמר ר' יוחנן או' שהחיינו בשמיני של חג, שהרי חלוק משאר הימים בג' דברים, כי בשבעת ימי החג חייב לישב בסוכה, ולנטילת לולב, ולניסוך המים, מה שאין כן בשמיני, לפיכך רגל אחר חשוב וצריך לומר בו זמן. ואין אומ' זמן בשביעי של פסח. ואם תאמר גם שביעי של פסח חלוק באכילת מצה, שביום שביעי אין חובה עליו לאכול מצה. התם בפסח כל שבעת [ימים] אין עליו חובה זולתי לילה הראשון, ויום שביעי מיום ששי אינו חלוק, מיום הראשון חלוק, והוא לפני פניו. אבל בסוכה שמיני חלוק מיום שביעי הוא לפניו, ובשביעי חייב ובשמיני אינו חייב. לימא הא מתניתא מסייעא לר' יוחנן, דתניא הפרים והאילים והכבשים מעכבים כו', עד אמר להן שמיני רגל בפני עצמו הוא, שכשם ששבעת [ימי] החג טעונין קרבן שיר ברכה ולינה, [אף שמיני טעון קרבן שיר ברכה ולינה].

הגהות הב"ח

(ו) גמ' למאן דאמר שביעי לסוכה מיתב: (ב) תוס' ד"ה לינה כו' יום טוב ראשון בירושלים דגמרינן:

מוסף רש"י

מכאן ואילך רשות. שאם רוצה יכול לאכול בשר בלא לחם או להתענות (פסחים קכ.) דהכי יליפינן לה בפ' בתרא דפסחים (שם) שבת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת, מה שביעי רשות אף ששה רשות, לפי שהשביעי בכלל שבעת ימים תאכל מצות היה ויצא מן הכלל ללמד שאכילת מצות האמור בו אינו חובה, אלא אם בחת לאכול תהא אכילתך מצה ולא חמץ, ולא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא (לעיל כז.).

נותר ברגל מ"מ לענין ליה יתכן דעשאן בקר אחד כפשטיה דקרא שאחר הרגל ישוב לביתו וניחא השתא דשמיני עצרת וביכורים דטעונין ליה מיתרבו מדכתיב ופנית ולחג הסוכות בעינן היקישא מחג המצות ולא מיתרבי מדכתיב ופנית כדאמרינן פ"ק דר"ה (דף ה. וש"ס) למאי הלכתא כתב רחמנא לחג הסוכות לאקושי לחג המצות מה חג המצות טעון ליה אף חג הסוכות טעון ליה דאי משום דכתיב ופנית הוה אמינא לילה אחד ואתיא היקישא לאשמועינן דאסור לצאת מירושלים כל ז' ימי החג שכל הרגל חשוב בקר אחד כחג המצות וניחא נמי הא דקאמרי' הכא שכשם ששבעת ימי החג טעון ליה:

הביכורים טעונים קרבן שיר תנופה ולינה. גפ' ג' דביכורים (מ"ו) מפרש דבאמצע הקריאה היתה תנופה דתנן הגיע לאמרי אובד אבי מוריב הסל מכתפו ואוחזו בשפתותיו וכהן מניח ידו תחתיו ומניפו וקורא מאמרי אובד אבי עד שגומר כל הפרשה כולה ומניחו בצד המזבח ומשתחוה ויוצא משמע שלא היה מניף אלא בשעת הקריאה אבל בספרי (פרשת ראה) משמע דאיכא שתי תנופות דקתני והנחתו לפני ה' אלהיך מלמד שטעונין תנופה ב' פעמים אחת בשעת קריאה ואחת בשעת השתחויה והתם בספרי דרש ב' תנופות מדכתיב ולקח הכהן הטנא מידך כר' אליעזר בן יעקב ושמא סבר לה נמי כרבי יהודה דדרש הכא והנחתו זו תנופה ולהכי בעי ב' תנופות דולקח הכהן באמצע קריאה כתיב וכי כתיב והנחתו גבי השתחויה כתיב ומשמע ליה לשון תנופה מלשון לך נחה את העם (שמות לב) מנא"ל בלע"ז ומוליך ומביא א"נ מדאחר הנחת כהן כתיב' עוד הנחה אחריתא לאחר קריא' ש"מ דלאחר הנחת כהן חזר ונטלו כדי לחזור ולהניף אחר קריאה דהיינו בשעת השתחויה אבל קשה דבפרק במה דמצות (דף יח:) אמרינן מאן תנא דפליג עליה דרבי יהודה ר"א בן יעקב מנא ליה דפליגי דלמא דרש תרוייהו כמו תנא דספרי והתם משמע דר"א מייתי ליה והנחתו לומר דהנחה מעכבת בהן ושמא מדלא מייתי כל חד דרש דחבריה מכלל דלא ס"ל ומיהו קשה דרבי יהודה דרש תנופה מוהנחתו ואפ"ה מוקי לה בשעת קריאה כדתנן פרק ג' דביכורים (מ"ו) משום דוהניחו [קמא] גבי קריאה כתיב לכך נראה דבספרי דרש תנופה להשתחויה מדאיתקש להנחה ועוד תנא שלישי דלית ליה תנופה כלל כדמשמע הכא מאן שמעת דאמר תנופה רבי יהודה מכלל דרבנן לא בעו תנופה כלל והוא תנא פרק כל המנחות באות מלה (מנחות דף סא.) דתנן התם גבי ואלו טעונות תנופות הביכורים כדברי ר"א בן יעקב שמע מינה לדרבנן לא בעו תנופה וכי קאמר במכות מאן תנא דפליג עליה דרבי יהודה ר"א בן יעקב ניחא ליה לאתויי תנא דמסכת בהדיא ועוד י"ל דב' תנופות לאו דוקא אלא לפי שיש ביכורים שאין טעונין קריאה כגון מן החג ועד החנוכה כדתנן פ"ק דביכורים (מ"ו) וקאמר דהטעונין קריאה מניף בשעת קריאה ושאין בהן קריאה מניף בשעת השתחואה:

כהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף. לאו דוקא קאמר תחת יד הבעלים ממש דא"כ הויא חציצה בין הכלי ובין הכהן ובסוף שתי מדות מסקינן גבי בעלים חבריה לגפו כולהו בהדי הדדי קא הויא חציצה אלא כדתנן פרק ג' דביכורים (מ"ו) גבי סל של ביכורים אוחזו בשפתותיו וכהן מניח ידו תחתיו ומניפו והיינו תחת יד הבעלים ומיהו בההיא דבעלים חבריה פי' שם בקונטר' דבתנופת הכהן לא איכפת לן אם יש בה חציצה דעיקר תנופה בבעלים היא ותימה היא מנא ליה הא דתרוייהו כתיבי והתם (מנחות דף סא:) תניא גבי תנופה דשלמים הא כיצד כהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף אימורין על פיסת היד וחזה ושוק עליהם והתם מצינו למימר שאוחזו הכהן באימורים היוצאין חוץ לפיסת היד ולפי שהבעלים למעלה קאמר תחת יד הבעלים ובירושלמי דסוטה משמע קצת דהוי בנגיעה ממש גבי תנופת מנחת סוטה דפריך בירושלמי ואין הדבר כעור מביא מפה ואינו חוצץ מביא כהן זקן ואפילו תימא ילד אין יכר הרע מצוי לאותה שעה מיהו מצינו למימר דלפ' על פי שזה למטה מן הכלי וזה למעלה מן הכלי פעמים שנוגעין ידו בידה על ידי שמתעסקין בתנופה:

רגל

מאי לאו זמן לא ברכת המזון ותפלה הכי נמי מסתברא דאי ס"ד זמן זמן כל שבעה מי איכא הא לא קשיא דאי לא בריך האידנא מברך למחר או ליומא אחרינא מ"מ כום בעינן לימא מסייע ליה לר"נ [ו]דאמר רב נחמן [א]זמן אומרו אפילו בשוק דאי אמרת בעינן כום כום כל יומא מי איכא דלמא דאיקלע ליה כום וסבר ר' יהודה שמיני טעון ליה והא תניא [ב]רבי יהודה אומר מנין לפסח שני שאינו טעון לינה שנא' [1]ופנית בבקר והלכת לאהליך וכתיב [2]ששת ימים תאכל מצות את שטעון ששה טעון לינה את שאינו טעון ששה אינו טעון לינה למעוטי מאי לאו למעוטי נמי שמיני של חג לא למעוטי פסח שני דכוותיה הכי נמי מסתברא [ג]דתנן [ב]הביכורים טעונין קרבן ושיר ותנופה [ג]ולינה מאן שמעת ליה דאמר תנופה רבי יהודה וקאמר טעון לינה דתניא [ד]ר' יהודה אומר [א] [3]והנחתו זו תנופה אתה אומר זו תנופה או אינו אלא הנחה ממש כשהוא אומר והניחו הרי הנחה אמור הא מה אני מקיים והנחתו זו תנופה ודלמא ר"א בן יעקב היא דתניא [ה] [4]ולקח הכהן הטנא מידך לימד על הביכורים שטעונין תנופה דברי ר"א בן יעקב מ"ט דר"א בן יעקב [ו]אתיא יד יד משלמים כתיב הכא ולקח הכהן הטנא מידך וכתיב התם [5]ידיו תביאינה את אשי ה' מה כאן כהן אף להלן כהן ומה להלן בעלים אף כאן בעלים הא כיצד [ז]כהן מניח ידו תחת יד בעלים ומניף מאי הוי עלה רב נחמן אמר אומרים זמן בשמיני של חג ורב ששת אמר אין אומרים זמן בשמיני של חג והלכתא אומרים זמן בשמיני של חג תניא כוותי' דרב נחמן [ח]שמיני

מאי לאו זמן. הך ברכה דקאמר ר' יהודה מאי היא לאו היינו זמן לענמו: **ברכת המזון.** דעד השתא אמרי' את יום חג הסוכות הזה וכאן את יום שמיני חג עצרת הזה: **מ"מ.** היכי משכחת לה זמן בחולו של מועד ואפי' לא בריך יומא קמא הא בעינא כום של יין ואין יין מצוי לכל אדם בחולו של מועד: **לימא.** הא דקתני ברכה כל ז' ומפרש' דהיינו זמן: **מסייע לר"נ.** דאמר אומרו בשום בצא כום: **מנין לפסח שני.** האמור לטמאים לעשותו בחדש השני שאינו טעון לינה בירושלים: **ופניתם בבקר.** וסמיך ליה ששת ימים וגו'. פסח שני אינו אסור בחמץ אלא שטעון מצה למצוה ואוכל חמץ מיד: ה"ג **מאי לאו למעוטי נמי שמיני.** דכיון דאינו אלא י"ט יחיד אינו טעון לינה: **לא למעוטי פסח שני דכוותיה.** אינו ממעט אלא פסח שני לבדו דבפסח קאי ופסח קממעט אבל שבועות ושמיני עצרת אע"ג דלא אתנהו ז' ימים טעון לינה: **ה"נ מסתברא.** דלא ממעיט ר' יהודה אלא פסח שני לחוד: **טעונין קרבן.** להביא עמהם שלמים. והתם"ס ירושלמי יליף מושמחת בכל הטוב (דברים כו) ואין שמחה אלא שלמים דכתיב (שם כז) וזבחת שלמים ואכלת ושמחת. ושיר נמי יליף לה מבכל הטוב ואין טוב אלא שיר והלויים היו אומרים אותו ומהו השיר אמרוממך ה' כי דליתני (תהלים ל) דכתיב (יחזקאל לג) יפה קול ומטיב נגן (וספרי (כי תבוא כו יא) נמי תניא בכל הטוב זה השיר: **ותנופה.** לקמייה יליף לה: **ולינה.** התם יליף לה ופנית בבקר הא למדת שכל הפינות שאתה פונה לא יהו אלא בבקר: **מאן שמעת ליה דאמר תנופה.** לביכורים: **ר' יהודה.** כדלקמן: **וקאמר הכא טעונין ליה.** ואע"ג דאין טעונין ששה: **דתניא.** דאית ליה לרבי יהודה תנופה בביכורים: **והנחתו זו תנופה.** דדרש הפרשה נאמר ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני ה' וגו' ובסיפיה נאמר והנחתו מכלל שחזר ונטלו ולמה נטלו לתנופה: **זו הנחה.** שמגיד לך שמצוה להניחו לפני המזבח ואח"כ יטלוהו הכהנים ויאכלוהו: **ודלמא.** הא דקתני תנופה ולינה ר"א בן יעקב הוא דשמעי' ליה נמי דאמר דטעונין תנופה אבל כרבי יהודה לא מתוקמא דאית ליה לר' יהודה כל שאין טעון ששה אין טעון לינה ולא תילף מהכא סברא דידך: **ידיו תביאינה.** בבעלים דשלמים כתיב גבי תנופה דכתיב בסיפיה להניף אותו תנופה וגו': **מה לא.** בביכורים הכהן דכתיב ולקח הכהן: **אתא יד הבעלים.** בעלים אוחזים בשפת הטנא והכהן מניח ידיו תחת שוליו וכן מפרש במסכת ביכורים (פ"ג מ"ו): **מאי הוי עלה.** לזמן בשמיני:

פז"ר

מז א מיי' פכ"ע מהל' שבת הל' שביתת עשור סוף ה"מ ע"ש מרינו:
מח ב מיי' פ"ג מהל' ביכורים הלכה יב סמג עשין רכח:
מט ג מיי' שם הל' יד:
נ ד מיי' שם הל' יב:

רבינו חננאל

מאי ברכה דקתני לאו זמן, ש"מ דאומר' זמן בשמיני של חג. ודחינן לא מאי ברכה דקתני הזכרה בברכת המזון ובתפלה. פי' מזכירין בפירוש את יום מקרא קודש הזה יום שמיני חג עצרת הזה. הכי נמי מסתברא דברכה, זו ברכת המזון ותפלה, דאי ס"ד זמן, זמן כל שבעה מי איכא, דקתני כשם ימי החג טעונין קרבן שיר ברכה ולינה כך שמיני טעון קרבן שיר ברכה ולינה. ודחינן האי סברא לא קשיא דאי לא בריך האידנא בריך למחר כו'. ואע"ג שמראין הדברים כי אין אומרין זמן אלא על הכוס, גרסינן בהדיא בעירובין בסוף בכל מערבין, והלכתא אומרים זמן בראש השנה וביום הכיפורים, והלכתא זמן אומרו אפילו בשוק. ואקשינן וסבר ר' יהודה שמיני של חג טעון לינה, והתניא ר' יהודה אומר ופנית בבקר והלכת לאהליך, ששת ימים תאכל מצות, את שטעון ששה טעון [לינה], את שאינו טעון ששה אינו טעון לינה, מאי לאו למעוטי שמיני של חג, שכיון שאינו טעון ששה אינו טעון לינה. ודחינן לא למעוטי פסח דכוותיה, דאינו טעון לינה ומאי, ניהו פסח שני. והאי דקתני בברייתא בהדיא מנין לפסח שני, אחר שתירצוה והעמידוה כן נשנת כך. הכי נמי מסתברא דתנן במסכת ביכורים פ"ב, הביכורים טעונין קרבן שיר ותנופה ולינה. וגרסינן בגמרא דילה, טעונין לינה דכתיב ופנית וגו' כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא בבקר. אמר ר' יונה הדא דאיתמר בשאין שם קרבן, אבל יש עמהן קרבן, בלא כך טעונין לינה מחמת קרבן. ואמרינן מאן שמעת ליה דביכורים טעונים תנופה, ר' יהודה, ה) כלומר הוא שמצריך לינה על הקרבן. ודחינן כו' מתני' כר' אליעזר דהא ר' אליעזר מחייב תנופה בביכורים. ופשוטה היא. ואסיקנא והלכתא ואין אומרין זמן בשמיני של חג [בשביעי] של פסח.

ה) נראה דל"ל וקאמר טעון לינה כלומר והוא שמצריך.

ח) עירובין מ:, ב) פסחים לה:, ג) ביכורים פ"ב מ"ד, ד) מכות יח: מנחות סא:, ה) ג"ז שם. פפרי פ' כי תבא, ו) קדושין לו: [סוטה יט.], ז) [תוספ' פ"ד ה"ז],

תורה אור השלם

1. וּבִשַּׁלְתָּ וְאָכַלְתָּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ וּפָנִיתָ בַּבֹּקֶר וְהָלַכְתָּ לְאָהֳלֶיךָ:
דברים טז ז
2. שִׁשֶּׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה:
דברים טז ח
3. וְעַתָּה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לִּי יְיָ וְהִנַּחְתּוֹ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ: דברים כו י
4. וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדֶךָ וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי מִזְבַּח יְיָ אֱלֹהֶיךָ: דברים כו ד
5. יָדָיו תְּבִיאֶינָה אֵת אִשֵּׁי יְיָ אֶת הַחֵלֶב עַל הַחֲזֶה יְבִיאֻנוּ אֵת הַחֲזֶה לְהָנִיף אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי יְיָ: ויקרא ז ל

הגהות הגר"א

[א] גמ' ר"א והניחו זו כו' כשהוא אומר הא הרי הנחה אמור הא מה אני מקיים והניחו זו תנופה דאמר הא מה אני מקיים (תהלים ל) דכתיב (יחזקאל לג) יפה קול ומטיב נגן (וספרי (כי תבוא כו יא) נמי תניא בכל הטוב זה השיר: **ותנופה.** לקמייה יליף לה: **ולינה.** התם יליף לה ופנית בבקר הא למדת שכל הפינות שאתה פונה לא יהו אלא בבקר: **מאן שמעת ליה דאמר תנופה.** לביכורים: **ר' יהודה.** כדלקמן: **וקאמר הכא טעונין ליה.** ואע"ג דאין טעונין ששה: **דתניא.** דאית ליה לרבי יהודה תנופה בביכורים: **והנחתו זו תנופה.** דדרש הפרשה נאמר ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני ה' וגו' ובסיפיה נאמר והנחתו וחזר ומניף (דברים כו י) קרי ביה והנחתו, לשון ולא נחם אלהים וגו' (שמות יג) שהוא מנחה אותו לאחרנא רומות ומעלה ומוריד (מכות יח:). **אתיא יד יד משלמים.** מתנופת חזה ושוק ואימורין דשלמים (סוטה יט.).

מוסף רש"י

את שטעון ששה. שאוכלין עליו מנות ששה ימים, ולינתו דקרא נקט, וקרא לדרשה אתא דלמד על יומות הפסח שהן רשות בחגיגה מלה חוץ מלילה הראשון (פסחים צה:). **טעון לינה.** לילה אחד בתוך העיר (שם). **והנחתו זו תנופה.** שטטלו אחר הנחת הכהן וחזרו בידו כשהוא קורא וחזר ומניף (דברים כו י) קרי ביה והנחתו, לשון ולא נחם אלהים וגו' (שמות יג) שהוא מנחה אותו לאחרנא רומות ומעלה ומוריד (מכות יח:). **אתיא יד יד משלמים.** מתנופת חזה ושוק ואימורין דשלמים (סוטה יט.).

פז"ר קש"ב. סימן הוא כדמפרש וחזיל: **פייס בפני עצמו.** שבכל פרי החג לא היו מטילין פייס אחה משמר יקריב לפי שבסדר היו מקריבין אותן עד שכל כ"ד משמרות שוות ומשלשות בהן חוץ משתים דלאמרי' בהחליל (לקמן דף נה:) ופר דשמיני בתחילה מפייסין עליו: **ומן.**

לבדך בו שהחיינו: רגל בפני עצמו. שאין יושבין בסוכה: **קרבן לעצמו.** שאינו כסדר פרי החג דל"ב היו בו ששה פריס: **ברכה לעצמו.** את יום השמיני. ובתוספתא משמע שמברכין את המלך והכי גרסינן לה ברכה בפני עצמו שנאמר (מלכים א ח) ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך: **מתני' והשמחה.** שלמי שמחה: **והלל.** לגמור בו את ההלל: **גמ' מנא ה"מ.** דשמיני חייב בשמחה דהא לא כתיב ביה בהדיא אלא בשבעת ימי החג דכתיב (דברים טז) חג הסוכות תעשה לך וגו' וסמיך ליה ושמחת בחגך: **אך שמח.** בהיא פרשה דעשר תעשר כתיב ז' ימים תחוג: **לרבות לילי יו"ט האחרון.** לשמחה שלפניו לכולנו עם שבעת הימים שיזבח שלמים בשביעי כדי לאכול ליל שמיני דהאי שמח למאי אתא כיון דכתיב לעיל מיניה ושמחת בחגך אלא לרבות שמחת ליל שמיני וכיון דאתרבי לילי יו"ט האחרון שהוא טפל ק"ו היום שהוא עיקר שחייב בשמחה ושאר הלילות לא לריכי ריבויי דימים אפילו לילות במשמע כדרבינן גבי סוכה (לעיל מג.) וכי איצטריך לגילי יו"ט האחרון איצטריך דאינו בכלל שבעה ועל כרחך לילה אתרבי שהוא סמוך לשבעת ימים דקרא ויום אתי בק"ו ואשמעינן שבשלמים המזבחים בחג הסוכות ישמחו בליל שמיני שאינו יכול להקריב בלילה: **או אינו אלא לרבות לילי יו"ט הראשון.** ואשמעי' שלריך לזבוח שלמים ערב יום טוב לשמחת לילה הראשון ולא בעינן זביחה בשעת שמחה: **מתני' גמר מלאכתו.** בשביעי: **לא יביר את סוכתו.** לא יתיר אגדים שלה לקותרה דהא כל היום חובתה ליתן ולשנן ואי אקלע ליה סעודתא אכיל לה בגווה: **אבל מוריד הוא את הכלים.** ואת המצעות שנשתמש בהן בתוכה כדתניא בפ' הישן (לעיל דף כח:) היו לו כלים נאים ומצעות נאות מעלן לסוכה: **מפני כבוד יום טוב.** שמראה כמכין עצמו לקראתו למקום שיסעוד שם הלילה: **גמ' אין לו מקום.** אחר לאכול שם [1] (שיוריד כליו וצריך לאכול בסוכה) ביו"ט האחרון: **מאי.** מה יעשה להוכיח שאינו מוסיף על המצוה לעשות סוכה שמנה ימים: **פותח בה ארבעה.** טפחים ופוסלה: **מדליק בה את הנר.** דאמרי' (דף כט.) שרגא בסוכה קטנה לבר ממטללתא: **הא לן.** לבני בבל שהשמיני שלהם ספק שביעי דלא קיס להו בקביעא דירחא מדליק בה את הנר ולא יפחתנה ויפסלנה לפי שלריך ליטול בה מחר: **והא להו.** לבני א"י דקיס להו בקביעא דירחא ולא יתבי בסוכה בשמיני פותח: **הכינה בסוכה קטנה.** בהלכתא הנר: **סוכה גדולה מאי איכא למימר.** דהכי אמרן לעיל (שם) שרגא אמרי לה במטללתא ואמרי לה לבר ממטללתא ולא פליגי הא בסוכה גדולה כו': **מתני' מן השילוח.** מעיין הוא סמוך לירושלים: **מחזקה שלשה לוגין.** זהו פחות שבנסכים רביעית ההין לכבש: **שער המים.** אחד משערי עזרה נקרא כן על שם שמכניסין בו צלוחית של מים של ניסוך בחג: **תקעו והריעו.** משום שמחה דכתיב (ישעיה יב) ושאבתם מים בששון: **עלה בכבש.** שהיה בדרומו של מזבח: **ופנה לשמאלו.** שהנסכים נעשים בקרן מערבית דרומית וכשהוא פונה לשמאלו היא הראשונה ובמסכת זבחים איכא לה מקראי בפרק קדשי קדשים (דף סג.): **שהיו מושחרין פניהם.** ודומין לכסף שהוא שחור מן הסיד:

פז"ר קש"ב. פייס, לענין פרי החג, כל שבעת ימי החג אין מפייסין עליהן אלא לפי חשבון המשמרות לפי סידרן מקריבין אותן, כדתנן במסכת סוכה (נה:) מי שהיה מקריב פריס היום לא היה מקריב למחר, ופר של שמיני מפייסין עליו איזהו מן המשמרות יקריבנו (חגיגה יז. וכעי"ז ר"ה ד: יומא ג.). זמן לעצמו, לכבוד שהשמיני (יומא שם). רגל, שיש לו שם רגל בפני עצמו ואינו קרוי סוכות (חגיגה שם) שאין שם חג הסוכות עליו (ר"ה ויומא שם). קרבן, שאין בהמות הקרבנותיו כסדר פרי החג, שפרי החג מתמעטין והולכין וכבשיהן י"ד בכל יום ואילים שנים ובשמיני פר אחד ואיל אחד ושבעה כבשים (חגיגה שם וכעי"ז ר"ה ויומא שם). שיר, שאין שירו שוה לכל שאר שירות ימי החג, כל שיר ימי החג, מדבר מענין גזל המתנות עניים, ואותן של חול המועד מפורס במסכת סוכה (נה.) דומה"ש, ושל שמיני עצרת אינו מענין אסיף ולא פיכולו לנו איזהו שירו (יומא שם וכעי"ז חגיגה שם) ובמסכת סופרים (פי"ט) נמנא שירו הוא למנצח על השמינית (ר"ה שם). בדכה, שהיו מברכין לתפלת מי המלך (יומא שם) זכר לשלמה שנאמר בו ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך (חגיגה שם וכעי"ז ר"ה שם). **והיית אך שמח.** קרא ימיהא הוא דכתיב לעיל מיניה חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים, וסמיך ליה ושמחת בחגך והדר כתיב שבעת ימים תחוג וגו' והיית אך שמח (פסחים עא.). **לרבות לילי יום טוב האחרון.** ואין שמחה אלא באכילת שלמים, ויום טוב האחרון נופיה לא, דהא תרי זמני שבעת ימים כתיב גבי שמחה כדפרישית, וממילא אימעיט שמיני (שם). **או אינו אלא יו"ט הראשון.** ואף על פי שאין קרבן בלילה, נלמד שהטעינו הכתוב לשחוט שלמים מערב יום טוב לשמחת לילי יום טוב (שם). **אך חלק.** כל אכין וקרקן מישוטין (שם וכ"ה שם ה. ערובין קה. ושבועות יג.). **מורידו את הכלים.** לפי שרובן עושין סוכותיהן בראש גגן (שבת קנד:). **מאני מיכלא.** קערות לאחר שאכלו בהן צריך לסוליקן, **בר ממטללתא.** חוץ לסוכה, **מאני משתיא.** כוסות, **במטללתא.** לפי שאין מאוסים (לעיל כט.).

1) [לעיל מז.] יומא ג. חגיגה יז. ר"ה ד:, 2) [פסחים עא.], 3) [פסחים ה. וש"נ], 4) [פסחים עא.], 5) [עי' פרש"י שבת קנד: ד"ה שמים בידי אדם וכו'], 6) [בהרא"ש מי' אסין], 7) [לעיל לו.] תענית ד: ברכות ה: מד. יומא כא: שבת ט: [וש"נ], 8) לעיל כט., 9) רש"ל מ"ז, 10) [דף מז. ור"ה ד: ויומא ג:], 11) עי' בריטב"א מי' ע"ז, 12) שייך לע"ב,

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה פותח וכו' כין באמצע בין מן הצד כדמוכח:

גליון הש"ס

מתני' ניסוך המים. עיין ב"ב דף עט ע"א ברש"ש ד"ה מים וביטוי מקובצת שם:

מוסף רש"י

פז"ר קש"ב. פיי"ס, זמ"ן, רג"ל, קרב"ן, ש"ר, ברכ"ה. פייס, לענין פרי החג, כל שבעת ימי החג אין מפייסין עליהן אלא לפי חשבון המשמרות לפי סידרן מקריבין אותן, כדתנן במסכת סוכה (נה:) מי שהיה מקריב פריס היום לא היה מקריב למחר, ופר של שמיני מפייסין עליו איזהו מן המשמרות יקריבנו (חגיגה יז. וכעי"ז ר"ה ד: יומא ג.). זמן לעצמו, לכבוד שהשמיני (יומא שם). רגל, שיש לו שם רגל בפני עצמו ואינו קרוי סוכות (חגיגה שם) שאין שם חג הסוכות עליו (ר"ה ויומא שם). קרבן, שאין בהמות הקרבנותיו כסדר פרי החג, שפרי החג מתמעטין והולכין וכבשיהן י"ד בכל יום ואילים שנים ובשמיני פר אחד ואיל אחד ושבעה כבשים (חגיגה שם וכעי"ז ר"ה ויומא שם). שיר, שאין שירו שוה לכל שאר שירות ימי החג, כל שיר ימי החג, מדבר מענין גזל המתנות עניים, ואותן של חול המועד מפורס במסכת סוכה (נה.) דומה"ש, ושל שמיני עצרת אינו מענין אסיף ולא פיכולו לנו איזהו שירו (יומא שם וכעי"ז חגיגה שם) ובמסכת סופרים (פי"ט) נמנא שירו הוא למנצח על השמינית (ר"ה שם). בדכה, שהיו מברכין לתפלת מי המלך (יומא שם) זכר לשלמה שנאמר בו ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך (חגיגה שם וכעי"ז ר"ה שם). **והיית אך שמח.** קרא ימיהא הוא דכתיב לעיל מיניה חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים, וסמיך ליה ושמחת בחגך והדר כתיב שבעת ימים תחוג וגו' והיית אך שמח (פסחים עא.). **לרבות לילי יום טוב האחרון.** ואין שמחה אלא באכילת שלמים, ויום טוב האחרון נופיה לא, דהא תרי זמני שבעת ימים כתיב גבי שמחה כדפרישית, וממילא אימעיט שמיני (שם). **או אינו אלא יו"ט הראשון.** ואף על פי שאין קרבן בלילה, נלמד שהטעינו הכתוב לשחוט שלמים מערב יום טוב לשמחת לילי יום טוב (שם). **אך חלק.** כל אכין וקרקן מישוטין (שם וכ"ה שם ה. ערובין קה. ושבועות יג.). **מורידו את הכלים.** לפי שרובן עושין סוכותיהן בראש גגן (שבת קנד:). **מאני מיכלא.** קערות לאחר שאכלו בהן צריך לסוליקן, **בר ממטללתא.** חוץ לסוכה, **מאני משתיא.** כוסות, **במטללתא.** לפי שאין מאוסים (לעיל כט.).

6) רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב 1 פיים בפני עצמו זמן בפני עצמו רגל בפני עצמו 2 קרבן בפני עצמו 3 שירה בפני עצמו 4 ברכה בפני עצמו: **מתני'** 5 ההלל 7 והשמחה שמונה כיצד מלמד שחייב אדם בהלל ובשמחה ובכבוד יום טוב האחרון של חג כשאר כל ימות החג: **גמ'** מנה"מ דת"ר 8 1 והיית אך שמח לרבות לילי יום טוב האחרון או אינו אלא יו"ט הראשון כשהוא אומר 2 אך חלק ומה ראית 9 לרבות לילי יו"ט האחרון ולהוציא לילי יו"ט הראשון מרבה אני לילי יום טוב האחרון שיש שמחה לפניו ומוציא אני לילי יום טוב הראשון שאין שמחה לפניו: **מתני'** סוכה שבעה כיצד 3 גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו אבל 10 מוריד את הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד יו"ט האחרון של חג: **גמ'** אין לו כלים להוריד מהו אין לו כלים אלא כי אשתמש במאי אשתמש אלא אין לו מקום להוריד כליו מהו ר' חייא בר 11 (רב) אמר 4 פוחת בה ארבעה ור' יהושע בן לוי אמר 5 מדליק בה את הנר ולא פליגי 6 הא לן והא להו הא תינה סוכה קטנה סוכה גדולה מאי איכא למימר דמעייל בה מאני מיכלא 7 דאמר רבא מאני מיכלא בר ממטללתא מאני משתיא במטללתא: **מתני'** 8 ניסוך המים כיצד צלוחית של זהב מחזקת שלשה לוגים היה ממלא מן השילוח הגיעו לשער המים תקעו והריעו ותקעו עלה בכבש ופנה לשמאלו שני ספלים של כסף היו שם ר' יהודה אומר של סיד היו אלא שהיו מושחרין פניהם מפני היין ומנוקבין

רגל בפני עצמו. דאין יושבין בסוכה קרבן לעצמו שאינו בסדר פרי החג דל"ב היו בו ששה פרים ברכה לעצמו את יום שמיני חג העלרת הזה ובתוספתא משמע שמברכין את המלך דה"ג בה ברכה לעצמו שנאמר ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך כך פי' בקונט' והשתא לא הוי כי ההוא דתניא לעיל דאמרינן כשם שחג טעון שיר קרבן ברכה ולינה כך שמיני טעון קרבן שיר וברכה ולינה ורבינו תם מפרש ברכה דהכא ברכת המזון ותפלה כי ההיא דלעיל ורגל בפני עצמו לענין שטעון לינה ורבינו חננאל מפרש לענין [שידחה] אבילות משום דאמרי' פרק בתרא דמועד קטן (דף יט.) דהקובר את מתו שבעה ימים קודם הרגל בטלה ממנו גזרת שלשים וזימנין דליכא שבעה קודם לרגל ואפ"ה בטלה הימנו גזרת ל' משום שמיני עצרת ורבינו תם עצמו יסד במעריב של שמיני עצרת קודש לגינה ושלשים ידחס כאשר אבלים יעמס ומיהו אי אפשר לומר שידחה לגמרי דהא פרק בתרא דמו"ק (דף כד: וש"נ) אמרי' יום אחד לפני החג וחג ושמיני שלו הרי כאן עשרים ואחד יום וברכת המלך לא בעי למיתני משום דצריך למיתני דומיא דברכה של ז' ימי החג שיהו אומרים מזמור שלם משא"כ בשאר ימי החג שלא היו אומרים מזמור שלם אלא חציו היום וחציו למחר כך מפרש ר"ת כדאיתא בשילהי החליל (לקמן דף נה.) דמותיב בה שימנא הומבה"י ולעיל[1] פירשתי שהיו אומרים למנצח על השמינית: **פוחת בה ארבעה.** טפחים ופוסלה כך פי' בקונט' ותימה מה שיעור הוא זה בארבעה והלא אויר פוסל בשלשה בין בסוכה גדולה בין בסוכה קטנה בין באמצע (א) כדמוכח שילהי פ' קמא (דף יז.)[2]: **מדליק בה את הנר.** פירשנו לעיל פרק הישן (דף כט. ושם בד"ה ואמרי לה): **שער המים.** מן השערים הדרומיים שבעזרה הוא דתנן במס' מדות (פ"ב מ"ו) שערים הדרומיים סמוכים למערב וקאמינא שער המים וקתני למה נקרא שער המים שבו מכניסין צלוחית המים של ניסוך המים בחג:

(וחוזרין על העקב. לא כמו שפי' בקונט' משום שלא ירבה בהלוך בחגם דא"כ כשהיא בקרן דרומית מזרחית נמי אלא היינו טעמא דהכא דחזרתן על העקב הוי דרך ימין: **ועולת** העוף כשרבתה במזרח. בריתא זו כולה משנה שלימה היא במסכת זבחים פרק קדשי קדשים (דף סג.) והתם דייק מדקא אמר כשרבתה במזרח מכלל דמקומה במזרח ועל חנם נקט טעמא מן הדיוח דבהדיא תנן התם (דף סד:) עולת העוף כילד היתה נעשית עלה לכבש ופנה לסובב בא לו לקרן דרומית מזרחית): **שני ספלים של כסף.** תימה דתנן במנחות פרק שתי הלחם (דף לט:) שתי שולחנות היו באולם אחד של כסף ואחד של זהב על של כסף נותנין לחם הפנים בכיסתו ועל של זהב ביליאתו שמעלין בקודש ולא מורידין אפי' סילקוהו מעל שלחן הזהב בהיכל לא היו יכולים להורידו ולהניחו בשל כסף וא"כ הכא שהיו ממלאים בצלוחית של זהב היאך היו מנסכין בספלין של כסף וכי תימא בצלוחית שאינה מקודשת היו ממלאין לא היא דגבי חבית כשנתמלא מע"ש קתני מתני' שאינה מקודשת כדמפרש טעמא אבל צלוחית שהיו ממלאין בחול היתה מקודשת וי"ל דספלים היו קבועים בסיד ולא כלים ניינהו דנחשבין כגופו של מזבח והרי הם כלבונה שהיתה בזביכין של זהב שהיו מקטירין על המזבח:

כמין

כמין

עין משפט נר מצוה

נא א מיי' פ"י מהל' תמידין ומוספין הלכה יג:

נב ב מיי' שם הלכה ה:

נג ג (מיי' שם הל' יא):

נד ד מיי' בסדר תפלות טושע"ע מ"ח סי' תרסא סעיף ה:

נה ה מיי' פ"ג מהלכות מעשה הל' ו טושע"ע מ"ח סי' תרמד סעיף ה:

נו ו מיי' פ"ו מהלכות י"ט הלכה יז:

נז ז ח ט מיי' פ"ו מהל' סוכה [הלכה יא] הלכה יד סמג עשין כג טושע"ע מ"ח סי' תרסו:

נח י מיי' פ"י מהל' תמידין הלכה ו סמג עשין שם:

תורה אור השלם

1. שִׁבְעַת יָמִים תָּחֹג לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ כִּי יְבָרֶכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל תְּבוּאָתְךָ וּבְכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ: דברים טז טו

רבינו חננאל

פי' פז"ר קש"ב. פייס, כדתנן בשמיני חזרו לפייס כרגלים. זמן, כדאמרן. רגל בפני עצמו, לחשב אותן ז' ימים לענין אבלות. כדגרסינן בפרק אחרון במשקין אמר רבינא] יום אחד לפני החג והחג ושמיני שלו, הרי כאן כ"א לענין שלשים. קרבן, בכל הימים פרים וביום השמיני פר אחד. שיר, בפני עצמו. ברכה, ברכת המזון ותפלה כדאמרן. **מתני'** ההלל והשמחה שמונה כו'. בשביל שלמי חגיגה, שצריך לאוכלן בח' ימי החג, שאין שמחה אלא בבשר. תנא ההלל י"ח ימים ולילה אחת, וגומרין בהן את הלל. ואלו הן ח' ימי החג, וח' ימי חנוכה, ויום טוב ראשון של פסח, ולילו, ויום טוב של עצרת. והשמחה. דת"ר והיית אך שמח לרבות [לילין] יום טוב אחרון לשמחה וכו'. ירושלמי השמחה ח', הגע עצמך שחל יום טוב הראשון להיות בשבת, לשחוט מערב [הרגל] אין את יכול, דאמר [אלעזר] שלמי חגיגה ששחטן מערב הרגל אין יוצא בהן ידי חובתו ברגל, לשוחטן בשבת אי אפשר, הלכך לא משכחת לה אלא בכהנים שאוכלים את שעיר החטאת[2]. **פיסקא** סוכה שבעה כו'. אם אין לו מקום להוריד בו הכלים שנשתמש בהן בסוכה, פוחת בה ד' טפחים, או מכניס בה כלי מאכל. ואם היא קטנה, מכניס בה נר ודיו. [**מתני'**] ניסוך המים כיצד כו'.

6) לפנינו בירושלמי אימא דאמר ר' זעירא עולה כר ישמעאל בשם ר' אלעזר.

2) ועי' בבבלי פסחים ד' עא וע"ש.

במין חוטמין דקין. פירש בקונטר׳ חוטס אחד בספל ונקב אחד בחוטמו והכהן מערה (ה) מים בפי הספלים והנסכים מקלחין דרך החוטמין ע״ג המזבח ובמזבח היה נקב שבו המים והיין יורדין לשיתין של מזבח שהיו חלולין מאד ועמוקין וזו תימה גדולה מנין לו כל אותו הענין שמחוטס של הספלים מקלח על גג המזבח ומשם לשיתין דלמא הוא דמנקב הספלים יורדין לשיתין כמין שני נקבי החוטס ולא שהיה בולט כמין חוטס כי היא דתנן במסכת מדות (פ״ג מ״ג) גבי דמיס ובקרן מערבית דרומית היו שני נקבים כמין שני חוטמין דקין שהדמיס ניתנין על יסוד מערבית ועל יסוד דרומית ויורדין בהן ומתערבין באמה ושמא כמין בליטת חוטס היה עשוי על הנקב שלא יפול עליו דבר לסותמו:

אחד מעובה ואחד דק. פירש בקונטרס אחד מן הנקבים מעובה משמע שרולה לומר שהיה הנקב רחב וגדול זה מזה ולשון מעובה משמע שטולי הספל היו עבים ומתוך כך אין המשקה ממהר לצאת:

שהיין והמים מגולין פסולין לגבי מזבח. שמא שתה מהן נחש והארס מעורב במים ונמצא שאינו מנסך מים כשיעור שהרי הארס משלים לשיעורן כך פירש בקונטרס ויתכן פירוש זה למאי דסלקא דעתיה מעיקרא בגמרא דפריך (לקמן נ.) ונעבדינהו במסננת אבל לפי המסקנא מפרשינן משום הקריבהו גא לפתחך:

מנא הנ״מ. דתוקעין ומריעין בשאיבת מים של ניסוך כך פי׳ הקונטר׳ ועוד יש לפרש דמנלן דמי השילוח בעי ומפרש מדכתיב ממעייני הישועה: שכל

כמין שני חוטמין דקין (ואחד) מעובה ואחד דק כדי שיהו שניהם כלין בבת אחת מערבו של מים מזרחו של יין [1]עירה של מים לתוך של יין ושל יין לתוך של מים יצא [2]ר׳ יהודה אומר בלוג היה מנסך כל שמונה [3]ולמנסך אומר לו הגבה ידך שפעם אחד נסך אחד על גבי רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן [4]כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת אלא שהיה ממלא מערב שבת חבית של זהב שאינה מקודשת מן השילוח ומניחה בלשכה [5]נשפכה נתגללה היה ממלא מן הכיור [6]שהיין והמים מגולין פסולין לגבי מזבח:

גמ׳ מנא הנ״מ אמר רב עינא דאמר קרא [1]ושאבתם מים בששון וגו׳ הנהו תרי מיני חד שמיה ששון וחד שמיה שמחה א״ל ששון לשמחה אנא עדיפנא מינך דכתיב [2]ששון ושמחה ישיגו וגו׳ א״ל שמחה לששון אנא עדיפנא מינך דכתיב [3]שמחה וששון ליהודים א״ל ששון לשמחה חד יומא שבקוך ושוייך פרוונקא דכתיב [4]כי בשמחה תצאו א״ל שמחה לששון חד יומא שבקוך ומלו בך מיא דכתיב ושאבתם מים בששון א״ל ההוא מינא דשמיה ששון לר׳ אבהו עתידיתו דתמלו לי מים לעלמא דאתי דכתיב ושאבתם מים בששון א״ל אי הוה כתיב לששון כדקאמרת השתא דכתיב בששון משכיה דההוא גברא משוינן ליה גודא ומלינן ביה מיא: עלה בכבש ופנה לשמאלו כו׳: ת״ר [7]כל העולים למזבח עולין דרך ימין ומקיפין ויורדין דרך שמאל [8]חוץ מן העולה לשלשה דברים הללו שעולין דרך שמאל וחוזרין על העקב ואלו הן ניסוך המים וניסוך היין ועולת העוף כשרבתה במזרח: אלא שהיו משחירין: בשלמא דיין משחיר דמיא אמאי משחיר כיון דאמר מר עירה של מים לתוך של יין ושל יין לתוך של מים יצא של מים אתי לאשחורי: ומנוקבים כמין ב׳ חוטמין וכו׳: לימא מתניתין ר׳ יהודה היא ולא רבנן דתנן רבי יהודה אומר בלוג היה מנסך כל שמונה דאי רבנן כי הדדי נינהו אפי׳ תימא רבנן חמרא סמיך מיא קליש הכי נמי מסתברא דאי רבי יהודה רחב וקצר אית ליה דתניא רבי יהודה אומר שני [9]קשוואות היו שם אחד של מים ואחד של יין של יין פיה רחב של מים פיה קצר כדי שיהו שניהם כלין בבת אחת ש״מ: מערבו של מים: ת״ר [10]מעשה בצדוקי אחד שניסך על גבי רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן [11]ואותו היום נפגמה קרן המזבח והביאו בול של מלח וסתמוהו לא מפני שהוכשר לעבודה אלא מפני שלא יראה מזבח פגום שכל

כמין שני חוטמין דקים. חוטס אחד בספל ונקב אחד בחוטמו והכהן מערה בפי הספלים והנסכים מקלחין ויורדין דרך החוטמין על גב המזבח ובמזבח היה נקב שבו המים והיין יורדין לשיתין של מזבח **אחד מעובה ואחד דק.** אחד מנקביס מעובה אותו של יין ואחד דק אותו של מים: **שיהו שניהם כלים כאחד.** כדמפרש בגמרא שהמים ממהריס ללאת לפיכך צריך שיהא הנקב דק: ה״ג **מערבו של מים מזרחו של יין.** הספלים נתונים אצל הקרן זה לפני זה סמוכין זה לזה אחד לצד מערב ואחד לפיס הימנו דהיינו למזרח: **ר׳ יהודה אומר כו׳.** בתרתי פליגי אשלשה לוגין קאי ואשבעה דקאמר ת״ק ואתא רבי יהודה למימר אף בשמיני מנסכים: **הגבה את ידך.** שנראה שתתן המים בספל לפי שהלדוקין אין מודין בניסוך המים שפעם אחת נסך לדוקי אחד את המים על רגליו: **שאינה מקודשת.** לא נתחנכה לעבודת המזבח שתהא קדושה לכלי שרת דקיימא לן (יומא דף יב:) כל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשתן מכאן ואילך עבודתן מחנכתן ובגמרא (ט) מפרש מ״ט ממלאים בשאינו מקודש: **היה ממלא מן הכיור.** מן המים שבתוך הכיור ומי הכיור אע״פ שנמשח והוקדש לכלי שרת ומקדש מימיו אין נפסלין בלינה שהיו משקעין אותו מבערב בבור כדאמר בסדר יומא (דף ז.) אף הוא עשה מוכני לכיור שהיו משקעין במוכני הכיור אלא יהו מימיו נפסלין בלינה: **שהיין והמים מגולים כו׳.** נתגלה היינו טעמא דממלא מן הכיור ולא היה מנסך מהן לפי שהיין [והמים] המגולין פסולין לגבי מזבח דחיישינן שמא שתה מהן נחש והארס מעורב בהן ונמצא שאינו מנסך מים כשיעור שהרי הארס משלים לשיעורן: **גמ׳ מנא ה״מ.** דתוקעין ומריעין בשאיבת המים של נסוך: **דכתיב שמחה וששון.** אקדים קרא לשמחה קמיה ששון: **חד יומא שבקוך.** יפקיעוך מן השמים: **פרוונקא.** רץ לרוץ לפניו: **בשמחה תצאו.** שהוא יראה הדרכים ויעבור מעברות המים: **משכיה דההוא גברא משוינן לה גודא.** גוד וחבירו במסכת שבת (דף קלח.) הגוד והמשמרת: **עולין דרך ימין.** כשהוא עולה לראש המזבח פונין לקרן מזרחית דרומית דהיינו לימין העולה שהכבש בדרומו של מזבח ומקרא יליפינן לה (זבחים דף סב:) ומעלותיו פנות קדים (יחזקאל מג) כשתעלו בו תפנו למזרח: **ומקיפין ויורדין דרך שמאל.** כשהוא בא לירד אינו חוזר על עקביו אלא מקיף סביב למזבח עד שמגיע לכבש ויורד במערבו של כבש שהיא לשמאלו בעלייתו. והאי דאין חוזרין על העקב דא״כ נמצא מהלך לצד שמאלו שהרי פניו למזבח ואינו מחזיר לו (ט) אחוריו ורחמנא אמר כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין דנפקא לן מדתני רמי בר יחזקאל עומד על שנים עשר בקר וכו׳ במסכת זבחים (דף סב:): **חוץ מן העולה לג׳ דברים.** הנעשין בקרן מערבית דרומית שפונים דרך שמאל כשהן בראש המזבח פונין לקרן מערבית דרומית שהיא לשמאלו ואין פונין לימין שיהו פונין סביב עד שיגיעו לקרן מערבית דרומית. ובשמיטת קדשים (דף סד.) מפרש טעמא נסכים שמא יתעשנו בעשן המערכה כשיקיפוהו סביב שיותר ממהלך מאה אמה יש בהיקף המזבח ועולת העוף שמא תמות בעשן: **וחוזרין על העקב** גרסינן. ולא גרסינן ומקיפין על העקב בדרך שעלו בו ואין מקיפין דכל כמה דמלינן למעוטי בהילוך של שמאל ממעטינן: **כשרבתה במזרח.** מקום עולת העוף על קרן דרומית מזרחית היא מפני שקרובה לבית הדשן ששם זורקין מורלאה ועולה כדכתיב (ויקרא ו) והשליך אותה אצל המזבח וגו׳ ובית הדשן היה אצל הכבש במזרחה סמוך לה בשלשה טפחים ורחוק מן המזבח כ׳ אמה כדתנן במסכת תמיד (פ״ו מ״ד) גבי תורם את הדשן. וכשעולת העוף רבה במזרח שיש שם כהנים רבים מולקין עולת העוף באין ועושין אותה במערבית דרומית אותם שאין יכולין לעמוד שם: **אפי׳ לאשחורי.** לפי שפעמים שמחליפין: **לימא מסייעין.** דבעי אחד מעובה ואחד דק רבי יהודה היא דאמר של מים לוג ושל יין רביעית ההין כתיב בנסכי תמיד היינו ג׳ לוגין שההין שניס עשר לוג: **סמיך.** עב: **ומיא קליש.** ויוצאין בנקב קטן: **הכי נמי מסתברא.** דמתני׳ רבנן היא: **דאילו ר׳ יהודה רחב וקצר איה ליה.** כלומר שמעינן ליה דבלשון אחד רחב ואחד קצר קאמר ליה ולא בלשון מעובה ודק. רחב משמע יתר על קצר טפי מייתורא דמעובה על מידק: **נפגמה קרן המזבח.** ע״י אבנים שזרקו בו: **בול של מלח.** מלא אגרוף: **לא מפני.** שיהא המזבח כשר לעבודה בסתימה זו: **אלא כדי שלא יראה פגום.** מפני הכבוד: שכל

עין משפט נר מצוה

א [מיי׳ פ״י מהל׳ תמידין ומוספין הלכה ז]:
נמ ב מיי׳ שם הלכה ח:
ם ג מיי׳ שם הל׳ ט:
סא ד מיי׳ שם הל׳ י:
ה [מיי׳ פ״ו מהל׳ מיקוה מזבח הל׳ יז]:
סב ו מיי׳ פ״ז מהל׳ מעשה הקרבנות הלכה יא:

רבינו חננאל

פי׳ (ט) [מנא הני מילי] המים שאתם שואבין בשמחת החג יהיו מן המעיין. לפיכך שנינו מן השילוח. **תנא** מאימתי מנסכין, עם אברי תמיד של שחר. מעשה באחד שניסך על רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן. **עלה לכבש ופנה לשמאלו.** תנן התם כל העולין למזבח עולין דרך ימין ומקיפין ויורדין (על העקב) [דרך שמאל], חוץ מן ג׳ דברים [שעולין דרך שמאל וחוז]רין על העקב, ואלו הן ניסוך המים, והיין, ועולת העוף שרבת במזרח. ניסוך המים והיין שלא יתעשנו, עולת העוף שלא תמות בעשן. **אחד מעבה ואחד מידק שיהו שניהם כלין כאחת.** פי׳ ספל אחד [קילוחו] עבה שמוציא הרבה, והאחד דק מוציא מעט מעט. ואמרינן לימא מתני׳ ר׳ יהודה היא דאמר מלוג המים היה מנסך [כל שבעה], נמצאו המים המתנסכין לוג אחד, והיין ג׳ לוגין. דלא אשכחן בניסוך היין פחות מניסוך הכבש והוא ג׳ לוגין שנאמר ורביעית ההין לכבש יין, דההין י״ב לוג רבע ההין ג׳ לוגין. לפיכך היה של יין נקב גדול ושל מים נקב קטן, ועמוד זה של יין היה יוצא עבה ושל מים היה עמודו דק. דאי רבנן כיון דאמרי היין ג׳ לוגין כדאמרן, והמים ג׳ לוגין דתנן צלוחית של זהב היתה שם ומחזקת ג׳ לוגין, אמאי צריך אחד מעבה ואחד מידק, והא כי הדדי נינהו. ואמרינן אפילו תימא רבנן חמרא סמיך מיא קליש. דגרסינן **בירושלמי** בעיין מימר, מעובה למים מידק ליין. דאמר ר׳ יונה בשם ר׳ מאיר נקב שאינו מוציא מים היה מוציא יין ושאינו מוציא יין מוציא שמן, ושאינו מוציא שמן מוציא דבש. **ואוקימנא** מתני׳ לרבנן דלר׳ [יהודה] לא היו ספלים אלא קשות כו׳. ת״ר מעשה בצדוקי אחד שניסך על גבי רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן כו׳. ירושלמי אית דאמרי שהוא הצדוקי דפרה שבא ונגע בו רבן יוחנן בן זכאי הוא שנסך ברגליו, והצדוקי של יום הכיפורים אחד. ואית דאמרי דפרה ודיום הכיפורים חד, ודסוכה חד.

ט) נראה דתסר כד׳ דביעו ול״ל מנה״מ וכו׳ דת״ק ושלמתם מים בששון ופי׳ כפי׳ הסוס בד״ה מנה״מ.

הגהות הב״ח

(ה) תוס׳ ד״ה כמין חוטמין וכו׳ מערה בפי הספלים כל״ל ומיצת מים נמחק:

מוסף רש״י

בלוג היה מנסך כל שמונה. בתרתי פליג, דקתמר מ״ק שלשה לוגין בכל יום ואיהו אמר בכל יום לוג, וקתמר ת״ק שבעה ולא שמיני והוא אומר כל שמונה (לעיל מז.). ולמנסך. אם המים, אומר לו הגבה ידך. ונראה שתערה הללוחית לתוך הספל של כסף שעל המזבח שהוא נקוב כמין חוטם דק שהיין מקלח ויוצא בו והוא הניסוך (יומא כו:). **שפעם אחת נסך אחד על גבי** רגליו. לא עירה הללוחית לתוך הספל ואפך המים על רגליו, לפי שהיה לדוקי ואינו מודה בניסוך המים (שם). ומקיפין ויורדין דרך שמאל. מקיפים את המזבח בשביל עורכי עבודה או לתתן דמי חטאת או סידור המערכה או היפוך איברים בלעיורת, ויורדין במערבו של כבש שהוא שמאל לעולים במזבח בעליתן (זבחים סג:). **חוץ מן העולה לשלשה דברים** הללו. הנעשים בקרן מערבית דרומית, שעולין דרך שמאל. כשהוא עולה למזבח פונה לשמאל באותה הקרן וכשגמר חוזר על העקב דרך עליתו (זבחים סג:). **בול של** מלח. מלא אגרוף של מלח, שמעתי (זבחים סב.). **לא מפני שהוכשר** לעבודה. המזבח כל זמן שהקרן פגום, כדמסיים ואזיל שכל מזבח שאין לו כו׳ (שם).

תורה אור השלם

1. וּשְׁאַבְתֶּם מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה:
ישעיהו יב ג
2. וּפְדוּיֵי יְיָ יְשֻׁבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשָׁם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּ וְנָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה:
ישעיהו לה י
3. וּבְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה וּבְכָל עִיר וָעִיר מְקוֹם אֲשֶׁר דְּבַר הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מַגִּיעַ שִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן לַיְּהוּדִים מִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב וְרַבִּים מֵעַמֵּי הָאָרֶץ מִתְיַהֲדִים כִּי נָפַל פַּחַד הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם:
אסתר ח יז
4. כִּי בְשִׂמְחָה תֵּצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ כָף:
ישעיהו נה יב

שכל מזבח שאין לו קרן. להכי אין כשר לעבודה שכל המזבח שאין לו קרן וכשם ויסוד וריבוע פסול לעבודה הכי גרסינן. קרן אצן אמה על אמה ברוס אמה לכל קרן ויסוד דהיינו אמה כניסה לראשונה וריבוע שאינו מרובע אם חסר אחד מכל אלו פסול. וטעמא אמר רב הונא בשחיטת קדשים (זבחים סב.) כל מקום שנאמר המזבח לעכב דהכי משמע המזבח זהו המזבח העשוי כן והנך בכולהו כתיב המזבח על קרנות המזבח באצבעך במלואים (שמות כט) ובכשם כתיב אל פני המזבח (ויקרא ו) והכשם הוא פניו של מזבח שהוא פתחו ועלייתו ויסוד כתיב אל יסוד המזבח (שם ח) וכריבוע כתיב רבוע יהיה המזבח (שמות כז): **רבי יוסי בר יהודה אומר אף הסובב.** מעבבו דקסבר ברבוד המזבח זהו הסובב והרי נאמר בו המזבח ורבנן סברא להו זהו הכיור והכי אמרינן בזבחים בפרק קדשי קדשים (שם): **שיתין.** חלל שתחת המזבח כנגד מקום הנסכים: **חמוקי.** סתרי לשון חמק עבר (שיר ה) נסתר ונכסה ממני וכן עד מתי תתחמקין (ירמיה לא) תסתרי ממני שאת בושה ליקרב אלי על שמעלת בי. חמוקי ירכיך לשון ירך המזבח (ויקרא ח): **מעשה ידי אומנותו של הקב"ה** גרסינן. ועליהם כרה דוד וכו' לא גרסינן ליה בתוספתא והכא נמי לא גרסינן ליה דמאן דאית ליה שבראן לית ליה שמשתא ימי בראשית ונבראו ד): **לידידי.** הקב"ה בשבילו אני משוררו ובמקומו אני לקבוד על זאת: **שירת דודי לכרמו.** על כרמו: **כרם היה לידידי בקרן בן שמן.** בארץ ישראל זוית השמינה מכל הארלות: **ויעזקהו.** בנה להם עריס בצורות מוקפות דלתים ובריח כטבעת דמתרגמינן עזקא (שמות כה): **ויסקלהו.** כאדם המפנה אבנים מכרמו כלומר פינה האומות מפניהם שלא ישבו באלכס פן יחטיאו אותם: **ויטעהו שורק.** נטעו גפנים משובחות ולא זמורה אלא שרשין עצמן זה בית המקדש שהוא שורשן ועיקרן שמחבשם לפני המקום: **ויבן מגדל בתוכו זה מזבח.** העשוי כמגדל עוז: **וגם יקב חצב בו.** באותו מגדל. יקב הוא בור חפור וכן עד יקבי המלך (זכריה יד) בית שיחא דמלכא לשון שיח ומערה פוסיי"ן בלע"ז: **לוז.** אלרובה שהיא מלמעלה למטה: **בין כשם למזבח.** הכשם אלכו ל"ב ומשפע ועולה ט' אמות עד ששוה למזבח ולא היה ראשו מחובר למזבח אלא אויר מעט מפסיק בינתיים כדאמר בזבחים (דף קד.) ועשית עולותיך הבשר והדם מה דם בזריקה אף בשר בזריקה הא למדת אויר יש בין כשם למזבח ואותו אויר קרוי בין כשם למזבח ולול היה באותו אויר במערבו של כשם בשמונה אמות מערבית של כשם שהכשם רחבו ט"ז אמה ממזרח למערב ואותו חלל שהנסכים יורדין לתוכו שהן נעשין בדרומית מערבית של מזבח ומוקף אלבע מחילות עד קרקעיתו וקרקעיתו של רלפת שיש ואין היין נגלע שם וכל נסכי יין של כל השנה יורדין שם. והאי תנא לית ליה שהיו שיתין יורדין עד תהום והכי אמרינן לקמן [ע"ב] דלית ליה ופליג אדרבנן: **פרחי כהונה.** ילדים כהנים: **יין קרוש.** שנעשה ונקרש: **ושורפין אותו בקדושה.** במקום קדוש בעזרה ומתוך השיתין מוציאין אותו שלא יתמלאו השיתין מן הנסכין שכל קרבנות הצבור והיחיד טעונין נסכים חוץ מחטאת ואשם[מ] ושורפין אותם שאסורין בהנאה דקדש הוא: **שנאמר בקדש הסך.** הקיש שריפה לניסוכו: מה

שכל מזבח שאין לו קרן. כמאן דליתיה ולכך נפסל לעבודה דאין לו קרן דפגימה פוסלת בזבחי מזבח כדי שתחגור בה לפורן כדאמר פ"ק דחולין (דף יח. ושם) וטעמא פירש שם בקונטו' משום דכתיב אבנים שלמות תבנה [ובסילתא] פליגי בה תנאי התם ר"ש בן יוחי אומר טפח ר' אליעזר בן יעקב אומר כזית וי"ל דהטעם משום דלא חשיב ריבוע למר בהאי שיעורא ולמר בהאי שיעורא וריבוע מעכב כדקתני הכא ומיהו במזבח ניחא דכתיב רבוע יהיה המזבח אבל קרן מנגן דסיד היה בקרן דאע"פ שפירש כאן בקונטו' קרן אצן מרובע אמה על אמה ברוס אמה לא יתכן דע"י מלבן נעשה כדאי' בפ' איזהו מקומן (זבחים נד.) ושמא רבוע דקרן ילפינן ממזבח וא"ת ואבני מזבח מאי איריא משום דנפגמה תיפוק ליה משום דחסרה האבן ואפילו לא נפגמה לא קרינן בהו שלמות כדמוכח פ' איזהו מקומן (שם) גבי מזרחית דרומית שלא היה לו יסוד דפריך היכי עבדי לה אי דגייז לה אבנים שלמות אמר רחמנא וי"ל דהכי קאמר ליה התם אי גייז לשבר האבן אי אפשר [לשבר] בלא פגימה ואין כאן שלמות ואם בא לפחות ולהחליק בסכין בלא פגימה איכא איסורא דלא תניף עליהן ברזל וכן משמע במסכת ע"ז פ' ר' ישמעאל (דף נב:) גבי אבני מזבח ו) שקנלוס וגנזוס בית חשמונאי דקאמר היכי נעביד ניתברינהו אבנים שלמות אמר רחמנא נסרינהו פי' לעשות בלא פגימות לא תניף עליהם ברזל כתיב וא"ת וליעבדו על ידי שמיר דבבית שני הוה שמיר כדמוכח במסכת סוטה בפ' עגלה ערופה (דף מח.) דקאמר משמתו נביאים הראשונים בטלו אוריס ותומים משחרב בית המקדש בטל שמיר והיינו בית שני דאי בית ראשון ליערביהנו משחרב בית המקדש בטלו אוריס ותומים ושמיר דמשמתו נביאים הראשונים היה חורבן הבית כדתניא בגמ' משחרב בהמ"ק בטלו אוריס ותומים והיינו בית ראשון דחמשה דברים חסר בית שני מבית ראשון כדאיתא ביומא (דף כא:) אלא בטל השמיר היינו לאחר בית שני וכן הא דקאמר רשב"ג התם משחרב בהמ"ק ניטל טעם הפירות משמתא לאחר חורבן בית שני קאמר שחרב בימיו תדע דאשכחן בבית שני שהיו פירות מתברכין בימי שמעון בן שטח ו) שנעשין חטין כבליות של שור הגדול ועוד יש להביא ראיה דהוה שמיר בבית שני מעובדא דדמא בן נתינה דפ"ק דקידושין (דף נא.) ודפ"ב דע"ז (דף כג: ושם) שבקשו ממנו חכמי ישראל אבנים לאפוד ואבני אפוד בעו שמיר כדקאמר ר' נחמיה פ' עגלה ערופה (סוטה מח:) כדכתיב במלואותם ואפי' ר' יהודה דפליג עליה ואמר שמיר שבו בנה שלמה את בהמ"ק מודה נמי דאבני אפוד בעו שמיר כדמוכח פ' מי שאחזו (גיטין סח. ושם) גבי בנין בהמ"ק שעשה שלמה דקאמרינן היכי נעביד איכא שמיר דלייתי משה לאבני אפוד והתיא על כרחך רבי יהודה היא דאר' נחמיה לא הוה שמיר לבית המקדש ועובדא דדמא בן נתינה בבית שני הוה דקאמרינן התם לשנה עולה לו פרה אדומה בעדרו ושבע פרות היו הראשונה שעשה משה שניה שעשה עזרא כדתנן במסכת פרה (פ"ג מ"ה) וכיון שהיה שמיר בבית שני כדפרישית אמאי גנזוס בית חשמונאי וי"ל שמיר אין עושה אותן שלמות שלא תחגור בה לפורן וא"ת א"כ היאך בנו את המזבח דלא אפשר לומר שהיה מתקן מבחוץ ומכניסו מבפנים דאפילו כי האי גוונא במזבח אסור כדתניא במכילתא בסוף פרשת ויקהל ושמע יתרו לא תבנה אתהן גזית בו אין אתה בונה גזית אבל אתה בונה גזית בהיכל ובקודש הקדשים ומה אני מקייס ומקבות והגרזן וכל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו בבית אינו נשמע אלמא במזבח אפילו בחוץ אינו נשמע וכן יסד רבינו אליהו הזקן באזהרת אמת יהגה איכי אבני מזבח תוך ובר כן נגוזו ועבר והיינו יכולין לחלק בין קודש שהוקדשו אבנים למזבח דעודן חולין לאחר שהוקדשו אבל אין לריך דמשמע בפ' איזהו מקומן (זבחים נד. ושם) שבנו אותו באבנים החלוקות כגון חלוקי אבנים מן הנחל שבחול היס ובחול היס נבראו חלקות משתת ימי בראשית ומיהו קשה דגבי בית המקדש כתיב אבן שלמה מסע נבנה ואמר ר' יהודה דהוה שמיר לבהמ"ק[מ]: **אל תיקרי בראשית אלא ברא שית.** אלי תנא ור' יוחנן סברי משתת ימי בראשית ונבראו אבל אידך תנא דדרים וגם יקב חצב בו לית ליה דמהתוא קרא דרים מזבח ושיתין למזבח בידי אדם הוה ובמילתיה גרסינן ועליו כרה דוד ומיהו קשה דר' יוחנן אדר' יוחנן דהכא סבר משתת ימי בראשית ונבראו דדרים מעשה ידי אמן מעשה אומנותו של מקום ולקמן בפרק החליל (נג.) א"ר יוחנן בשעה שכרה דוד שיתין קפא תהומא ושמא אמוראי ניהו ואליבא דר' יוחנן: **ויטעהו** שורק זה בית המקדש ויבן מגדל בתוכו זה מזבח וגם יקב חצב בו אלו השיתין. כך כתוב בכל הספרים וזה גרסת הקונטו' אבל בתוספתא גרים ויבן מגדל בתוכו זה היכל וגם יקב חצב בו זה מזבח וקרי למזבח יקב לפי שמנסכין עליו את היין שמוליאין מן היקבים ומריבוא דגם דרשינן שיתין:

נסכים

ו) זבחים סב., ב) [תוספ' פ"ג ה"ד], ג) [שם] מעילה דף יא: [תוספתא מעילה פ"א ה"ח], ד) ע"י לקמן נג. רש"י ד"ה בשעה, ה) [מנחות 5:], ו) ל"ל שקלוס יעב"ץ, ז) [תענית כג.], ח) [וע"ש תוספות ע"ז כג: ד"ה בקשו ותוספות גיטין סח. ד"ה מיכא ותוספות זבחים נד: ד"ה אבנים ותוספות חולין יח. ד"ה וכמה],

תורה אור השלם

1. מה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים בַּת נָדִיב חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָּן:
שיר השירים ז ב
2. בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ: בראשית א א
3. (א) אָשִׁירָה נָּא לִידִידִי שִׁירַת דּוֹדִי לְכַרְמוֹ כֶּרֶם הָיָה לִידִידִי בְּקֶרֶן בֶּן שָׁמֶן: (ב) וַיְעַזְּקֵהוּ וַיְסַקְּלֵהוּ וַיִּטָּעֵהוּ שֹׂרֵק וַיִּבֶן מִגְדָּל בְּתוֹכוֹ וְגַם יֶקֶב חָצַב בּוֹ וַיְקַו לַעֲשׂוֹת עֲנָבִים וַיַּעַשׂ בְּאֻשִׁים:
ישעיהו ה א-ב
4. וְנִסְכּוֹ רְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַיְיָ:
במדבר כח ז

לעזי רש"י

פושיי"ן (פושי"ן). גומה.

ח) א שכל מזבח שאין לו לא כבש ולא קרן ולא יסוד ולא ריבוע פסול לעבודה רבי יוסי בר יהודה אומר אף הסובב אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן שיתין מששת ימי בראשית נבראו שנאמר [1] חמוקי ירכיך כמו חלאים מעשה ידי אמן חמוקי ירכיך אלו השיתין כמו חלאים [2] שמחוללין ויורדין עד התהום מעשה ידי אמן זו מעשה ידי אומנותו של הקב"ה תנא דבי ר' ישמעאל [2] בראשית אל תיקרי בראשית אלא ברא שית תניא [3] ר' יוסי אומר שיתין מחוללין ויורדין עד תהום שנאמר [3] אשירה נא לידידי שירת דודי לכרמו כרם היה לידידי בקרן בן שמן ויעזקהו ויסקלהו ויטעהו שורק ויבן מגדל בתוכו וגם יקב חצב בו ויטעהו שורק זה בית המקדש ויבן מגדל בתוכו זה מזבח וגם יקב חצב בו אלו השיתין תניא [4] א"ר אלעזר בר צדוק [4] לול קטן היה בין כבש למזבח במערבו של כבש ואחת לשבעים שנה פרחי כהונה יורדין לשם ומלקטין משם יין קרוש שדומה לעיגולי דבילה ובאין ושורפין אותו בקדושה שנא' [4] בקדש הסך נסך שכר לה' כשם

מ) בהגהה בכ"י אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן אמר ר' אליעזר בר' צדוק לול קטן היה בין כבש למזבח במערבו של כבש, פרחי כהונה אחת לשבעים שנה יורדין שם ומלקטין משם יין קרוש הדומה לעיגול דבילה ושורפין אותו בקודש. שנ' בקודש הסך,

סג א מיי' פ"ב מהל' בית הבחירה הל' י"ז סמג עשין קפג:
סד ב מיי' שם הלכה יא:
סה ג מיי' שם הלכה יב:

רבינו חננאל

תניא אמר ר' אליעזר בר' צדוק לול קטן היה בין כבש למזבח במערבו של כבש, פרחי כהונה אחת לשבעים שנה יורדין שם ומלקטין משם יין קרוש הדומה לעיגול דבילה ושורפין אותו בקודש הסך,

מה ניסוכו בקדושה כו'. לא יליף מהכא אלא שסריפתו בקדושה ולא בחול חוץ לעזרה אבל הוצאתו משם פשיטא ליה כדי שלא יתמלאו ולא צריך קרא: **מאי משמע.** מהכא סריפה: **אפילו קדש קדש.** ואיכא למימר נמי דמצות הוצאתו וסריפתו מהכא יליף: **בתחילה מועלין בהם.** משהוקדשו עד שנתנסכו יש בהם מעילה דקדשי גבוה היינו: **ירדו לשיתין אין מועלין בהן.** שאין בהם שום צורך גבוה: **למאן.** איצטריך למיתני אין מועלין כו' אלעזר בר' אלעזר לתהוס ואפסר לילד ולהביאם: **דאיקלט.** אם תלה כלי בתוך השיתין וקיבל: **א"ד לימא.** הא דקתני ירדו לשיתין אין מועלין רבנן היא ואיקלט אין מועלין דאין בהן מעתה צורך גבוה דאי ר' אלעזר אכתי בקדושתייהו קיימי אפילו תימא רבי אלעזר אומר מדבעו סריפה: **שנעשים מצותו.** ויסוכו הוא עיקר מצותו: **פוקקין את השיתין.** את נקב שבראש המזבח שהנסכים יוכלין בו לשיתין שילאה היין עליו כגרון מלא ושבע: **שכר.** לשון שכרות ושמחה ונסיכה: **מגרוניה שבע.** ע"י ששותתו בלגימות גסות וגרון מלא הוא משביע ולא על ידי שתיה מרובה שמכניס הרבה יין במעיו ע"י לגימות דקות ואינן כאוכלין ששובע שלהם בא במילוי כרס: **לגמע גמועי.** בלגימות גסות: **מגמע ליה גמועי.** דרך שביעה משוס חיבוב מצוה: **בנעלים.** בעליית רגליס: **נדיב.** שנדבו לבו להכיר את בוראו: **תחילה לגרים.** בנדבת לבו להתגייר: **מאי דכתיב חמוקי ירכיך וגו' למה נמשלו וכו'.** רב ענן דרש לקרא כמו חלאים כלוחות שהיו מאבנים טובות כמו מזס [זהב] וחלי כתם (משלי כה) מעשה ידי אמן והלוחות מעשה אלהים (שמות לב): **חמוקי ירכיך.** הנסתרים כירך שכבוד התורה בלגעה ולא להיות יושב ושונה בגובה של עיר) ולא לשנות לתלמידיו בשוק כדאמר במועד קטן (דף טז.): **הולאת המת והכנסת כלה.** דכתיב בהו לכת טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה (קהלת ז) אף שם צריך הלגע [א] לעסוק במדה נאה ולשמות במדה נאה ולא להגהיג קלות ראש בעצמו. וי"א שם צריך לבזבז להוצאת מת עני או להכנסת כלה עניה יעשה בלגעה ולא לימא קמי מאן דלא ידע דעבדי [כן] וכן מפרש בשאלתות דרב אחאי): **דברים שדרכן לעשותן בלגעה.** כגון צדקה הניתנת לעני בסתר שאין צריך להודיע לשום אדם מה שאין כן במת ובכלה לפי שאחרים מתעסקין בהן ויודעין היצילה משל מי והיינו דאמר רבי אלעזר בכל מילי בעי לגיעותא והוא הדין לדברי תורה: **נבחר לה' מזבח.** הכל בכלל זבח חטאת ואשם ועולה ושלמים כולם זבח הם: **שנאמר זרעו לכם לצדקה וגו'.** קרא הכתוב לזריעה לצדקה

נסכים בתחילה מועלין בהם. משנה היא במעילה פרק ולד חטאת (דף יא.) ומסיק עלה בגמ' בלשונות אחריס שאין כתובים כאן וגירסא דהכא עיקר: ואי

כשם שניסוכו בקדושה כך שריפתו בקדושה מאי משמע אמר רבינא אתיא קדש קדש כתיב הכא [1]בקדש הסך נסך וכתיב התם [2]ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קדש הוא כמאן אזלא הא [ו](דתניא) [ז] [א]נסכים בתחילה מועלין בהן ירדו לשיתין אין מועלין בהן לימא רבי אלעזר בר צדוק היא דאי רבנן הא נחתו להו לתהום אפילו תימא רבנן בדאיקלט ואיכא דאמרי לימא רבנן היא ולא ר' אלעזר בר צדוק דאי רבי אלעזר אכתי בקדושתייהו קיימי אפילו תימא רבי אלעזר [ג]אין לך דבר שנעשה מצותו ומועלין בו אמר ריש לקיש בזמן שמנסכין יין על גבי מזבח פוקקין את השיתין לקיים מה שנאמר בקדש הסך נסך שכר לה' מאי משמע אמר רב פפא שכר לשון שתיה לשון שביעה לשון שכרות אמר רב פפא שמע מינה כי שבע אניש חמרא מגרוניה שבע אמר רבא צורבא מרבנן דלא נפישא ליה חמרא ליגמע גמועי רבא אכסא דברכתא אגמע גמועי [ד]דרש רבא מאי דכתיב [3]מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב מה יפו פעמותיהן של ישראל בשעה שעולין לרגל בת נדיב בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב שנא' [4]נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם אלהי אברהם ולא אלהי יצחק ויעקב אלא אלהי אברהם [ב]שהיה תחילה לגרים תנא דבי רב ענן מאי דכתיב [ה]חמוקי ירכיך למה נמשלו דברי תורה כירך לומר לך מה ירך בסתר [ג]אף דברי תורה בסתר והיינו דא"ר אלעזר מאי דכתיב [ו][5]הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך עשות משפט זה הדין ואהבת חסד זו גמילות חסדים והצנע לכת עם אלהיך זו הוצאת המת והכנסת כלה לחופה [ז]והלא דברים ק"ו ומה דברים שדרכן לעשותן בפרהסיא אמרה תורה הצנע לכת דברים שדרכן לעשותן בצנעא על אחת כמה וכמה א"ר אלעזר גדול העושה צדקה יותר מכל הקרבנות שנאמר [6]עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח וא"ר אלעזר גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה שנאמר [7]זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד אם אדם זורע ספק אוכל ספק אינו אוכל אדם קוצר ודאי אוכל וא"ר אלעזר אין צדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה שנאמר זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד ת"ר בשלשה דברים גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה צדקה בממונו גמילות חסדים בין בגופו בין בממונו צדקה לעניים גמילות חסדים בין לעניים בין לעשירים צדקה לחיים גמילות חסדים בין לחיים בין למתים וא"ר אלעזר כל העושה צדקה ומשפט כאילו מילא כל העולם כולו חסד שנאמר [8]אוהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ שמא תאמר כל הבא לקפוץ קופץ ת"ל [9]מה יקר חסדך אלהים [ח](חסד ה' מלאה הארץ) וגו' יכול אף ירא שמים כן ת"ל [10]וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו א"ר חמא בר פפא כל אדם שיש עליו [ט]חן בידוע שהוא ירא שמים שנא' חסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו וא"ר אלעזר מאי דכתיב [11]פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של חסד אלא תורה לשמה זו היא תורה של חסד שלא לשמה זו היא תורה שאינה של חסד איכא דאמרי תורה ללמדה זו היא תורה של חסד שלא ללמדה זו היא תורה שאינה של חסד: כמעשהו בחול כו': ואמאי נייתי במקודשת אמר זעירי קסבר אין שיעור למים וכלי שרת מקדשין שלא מדעת ואי

ואת החסד קרא קציר וטובה קצירה מזריעה כדמפרש: **אדם זורע כו'.** ספק אינו אוכל שמא לא ימצא או יקלה בשדפון וברד: **אלא לפי גמילות חסדים שבה.** הנתינה היא הצדקה והטורח הוא החסד כגון מוליכה לביתו או טורח שתעלה לו להרבה כגון נותן לו פת אפויה או בגד לגבוה או מעות בעת שהתבואה מצויה שלא יוציא מעותיו לאיבוד שנותן לבו ודעתו לטובתו של עני: **זרעו לכם לצדקה.** הצדקה היא הזריעה שזורע כדי לקצור לקבל שכר וקצרו לפי חסד שתקבלו שכר לפי החסד שבה: **גמילות חסדים בין בגופו.** כגון מספיד למת ומשאו קובר ומשמח חתן מלוה חבירו בדרך: **וממונו.** מלוה לו מעות משאילו כלים ובהמה: **שמא כל הבא לקפוץ.** ולעשות צדקה וחסד קופץ ומספיקין וממליאין לו אנשים מהוגנים לכך ת"ל מה יקר צריך לתת לב ולטרוח ולרדף אחריה לפי שאינה מצויה תמיד לזכות בה למהוגנים: **ואמאי נייתי במקודשת.** דקא סלקא דעתיה אין הכלי מקדשן קדושת הגוף ליפסל בלינה אא"כ דעתו שיקדשנו הכלי או אם יש בהן יותר מכשיעור אין ראויין לכלי ואין הכלי מקדשן דאין מקדשין אלא הראוי להם: **אין שיעור למים.** שאפילו יותר משלשה לוגין ראויין לנסך דלא פירשה בהן תורה שיעורא הלכך ראויין לכלי הס וכלי מיד מקדשס דכתיב (שמות ג) כל הנוגע בהס יקדש ואפילו אינו רואה שיתקדשו עד מחר הכלי מקדשן מיד שלא מדעת: ואי

סו א מיי' פ"ב מהל' מעילה הלכה ט:
סז ב מיי' פ"ח מהל' עכו"ס הלכה ג:
סח ג מיי' פ"ג מהל' מ"ת הלכה יב טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף כב:

רבינו חננאל

כשם שניסוכו בקודש כך שרפתו בקודש. דקיימא לן כל בקודש באש תשרף. **אסיקנא** אין לך דבר שנעשת מצותו ומועלין בו. **אמר רבא** צורבא מרבנן דלא נפיש חמריה, ליגמעיה גמועי כי היכי דלישבע נחיריה. **עם אלהי אברהם** מפני שהוא תחילה לגרים. **אמר** ר' אלעזר מאי דכתיב הגיד לך אדם [מה טוב] וגו', עשות משפט זו הדין ואהבת חסד זו גמילות חסדים והצנע לכת עם אלהיך זו הוצאת המת והכנסת כלה. ומה דברים הללו שדרכן להיעשות בפרהסיא אמרה תורה הצנע לכת, דברים שדרכן לעשותן בצנעא כגון זו דברי תורה על אחת כמה וכמה. **ועוד** אמר גדולה צדקה מכל מקרבנות שנאמר עשה צדקה. **וגמילות חסדים** גדולה מן הצדקה. **תנו רבנן** בשלשה דברים גמילות חסדים גדולה מן הצדקה. צדקה לחיים היא ולעניים והיא בממונו, וגמילות חסדים לעניים ולעשירים לחיים ולמתים בגופו ובממונו. **והאוהב** צדקה ומשפט כאילו מלא העולם כולו חסד, שנאמר אוהב צדקה ומשפט חסד ה' וגו'. ושמא תאמר כל הבא לקפוץ קופץ [בו] ת"ל מה יקר חסדך אלהים. יכול אף יראי שמים כן, ת"ל וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו. **וכל מי** שיש עליו חן בידוע שהוא ירא שמים, שנאמר וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו. **ועוד** אמרי' מאי דכתיב פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה וגו', תורה לשמה ותורה ללמדה זו היא תורת חסד, ושאינה כן אינה תורה של חסד. **מתני'** כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת. אמאי לייתי במקודשת,

---

תורה אור השלם

1. וְנִסְכּוֹ רְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַיְיָ:
במדבר כח ז
2. וְאֵם יִוָּתֵר מִבְּשַׂר הַמִּלֻּאִים וּמִן הַלֶּחֶם עַד הַבֹּקֶר וְשָׂרַפְתָּ אֶת הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ לֹא יֵאָכֵל כִּי קֹדֶשׁ הוּא:
שמות כט לד
3. מָה יָּפוּ פְּעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים בַּת נָדִיב חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָן:
שיר השירים ז ב
4. נְדִיבֵי עַמִּים נֶאֱסָפוּ עַם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם כִּי לֵאלֹהִים מָגִנֵּי אָרֶץ מְאֹד נַעֲלָה:
תהלים מז י
5. הֻגַּד לְךָ אָדָם מַה טּוֹב וּמָה יְיָ דּוֹרֵשׁ מִמְּךָ כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם אֱלֹהֶיךָ:
מיכה ו ח
6. עֲשֵׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט נִבְחָר לַיְיָ מִזָּבַח:
משלי כא ג
7. זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה קִצְרוּ לְפִי חֶסֶד נִירוּ לָכֶם נִיר וְעֵת לִדְרוֹשׁ אֶת יְיָ עַד יָבוֹא וְיֹרֶה צֶדֶק לָכֶם:
הושע י יב
8. אֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד יְיָ מָלְאָה הָאָרֶץ:
תהלים לג ה
9. מַה יָּקָר חַסְדְּךָ אֱלֹהִים וּבְנֵי אָדָם בְּצֵל כְּנָפֶיךָ יֶחֱסָיּוּן:
תהלים לו ח
10. וְחֶסֶד יְיָ מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם עַל יְרֵאָיו וְצִדְקָתוֹ לִבְנֵי בָנִים:
תהלים קג יז
11. פִּיהָ פָּתְחָה בְחָכְמָה וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָהּ:
משלי לא כו

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] רש"י ד"ה הולאת המת וכו' אף שם צריך הלגע לעסוק. מלא לעסוק נמחק וי"ב לעסוק:

מוסף רש"י

אין לך דבר שנעשה מצותו ומועלין בו. דכיון דנעשית מצותו הו לא קרינן ביה קדשי ה' (יומא נט:). **שנקרא נדיב.** על שם שנדבו לבו להכיר בוראו (חגיגה ג.). **נדיבי עמים.** הם הגרים המתנדבין מבין העמים לקבל עליהן עול מצות (שם). **אף דברי תורה בסתר.** דכתיב בפיפיה דקרא מעשה ידי אמן, התורה מעשה אומנתו של הקב"ה (מו"ק טז:).

ו) [ל"ל דתנן], **ז)** מעילה דף יא., **ח)** [ויומא נט: וש"נ], **ד)** תוגיגה דף ג., **ה)** [מו"ק טז.], **ו)** [מכות כד.], **ז)** [ג"ז שם], **ח)** [בע"ז ובילקוט ליתא], **ט)** [בסל"ה ד' קמו: הטעיק מסדן], **י)** [כדלא' פסחים קיב.], **כ)** [פרשת בראשית סי' ג],

ואי מייתי במקודשת איפסלו בלינה. הואיל ואיקדשו קדושת הגוף הוו להו כאימורי קרבן: **חזקיה אמר.** הא ודאי מצית למשמע מינה דאין שיעור למים אבל קידוש שלא מדעת לא שמעינן מינה וטעמא דמתני' דלא מייתי במקודשת דמאן דחזי להו למחר דשקלי להו מתוך כלי שרת סבר לדעת שיקדשם כלי ניתנו בו מאתמול וכיון דאין שיעור למים קדשום הכלי וקא חזי דמנסכי להו ש"מ אין לינה מועלת בנסכים ופקא מינה חורבה: **ר' יצחק אמר.** אפילו תימא יש שיעור למים ואפ"ה נפק מינה חורבה: **גזירה שמא יאמרו לקידוש ידים ורגלים.** לכהן גדול מלאום וקדשום בכלי שאין מקדשים ידים ורגלים אלא במים מקודשים דומיא דכיור שנמשח בשמן המשחה ומקדש את מימיו והם לקידוש ידים ורגלים ואף קטון של זהב שהיו עושין לכבודו של כ"ג לקדש הימנו ידיו ורגליו כדאמרי' בסדר יומא פ' טרף בקלפי (דף מג:) מקודש היה ואתי למימר הכא לקידוש ידים ורגלים מילאום ולית להו שיעורא שאפי' הוה ק' לוגין ראוין הם לכלי ונתקדשו וכי חזי דמנסכי להו אמר אין לינה מועלת בנסכים: **ואמאי.** מים מגולין פסולין: **לעברינהו במסננת.** קולי"ר בלע"ז מסננת שמסננין בה קונדיטון כמו שעושין בעלי חנויות שתלוי כמין כברה ובו אבקת רוכל ויין ותחתיה כלי והקונדיטון מסתנן לתוכו: **יש בו משום גילוי.** אם הניחו בלא שמירה כשיעור שהיית גילוי המפורש בהכל שוחטין (חולין י.) כדי שילא נחש מתחת אזן כלי ושתה ויחזור לחורו ואסורה בשתיה: **הפחתונה.** כלי התחתון:

הדרן עלך לולב וערבה

החליל חמשה ששה. פעמים שהוא ששה ימים פעמים חמשה: **וזהו חליל.** שהיו מחללין לרבות שמחה לבית השואבה דמפרש במתני'(ד): **בית השואבה.** כל שמחה זו אינה אלא בשביל ניסוך המים כדמפרש [ע"ב] ושאבתם מים בששון: **שאינו דוחה בו'.** הלכך חל י"ט להיות בשבת פשו להו ששה חולו של מועד נמצא חליל ששה חל י"ט בחול הוו להו תרי יומי שבת וי"ט דלא דחי להו (שבת) פשו להו חמשה:

גמ'

ואי מייתי במקודשת איפסלו בלינה חזקיה אמר [א]כלי שרת אין מקדשין אלא מדעת וגזירה שמא יאמרו לדעת נתקדשו א"ר יצחאי א"ר זירא אפילו תימא [ב]יש שיעור למים וכלי שרת אין מקדשין אלא מדעת וגזירה שמא יאמרו לקידוש ידים ורגלים מלאן: נשפכה או נתגלתה כו': ואמאי ליעביר במסננת לימא מתני' דלא כר' נחמיה [ג]דתניא [ג]מסננת יש בו משום גילוי אמר רבי נחמיה אימתי בזמן שהתחתונה מגולה אבל בזמן שהתחתונה מכוסה אע"פ שהעליונה מגולה אין בה משום גילוי מפני שארס נחש דומה לספוג צף ועומד במקומו אפילו תימא רבי נחמיה אימר דאמר ר' נחמיה להדיוט אבל [ד]לגבוה מי אמר ולית ליה לרבי נחמיה [1]הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך אמר ה' צבאות:

הדרן עלך לולב וערבה

החליל [ה]חמשה וששה זהו החליל של בית השואבה שאינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב:

גמ'

הקוף כיון שנתמלאה שלא בזמנה דכלי שרת אינם מקדשים שלא בזמנו ואי משום דכי מטו ליליי דבי שימשי מיקדוש דלילה אין מחוסר זמן ומיפסלו בלינה סוף סוף מאחר דקודש לכן נתמלאו יש לנו לחושבן כאלו מלאו הקוף כדאשכחן במנחות פ' שתי הלחם (דף ק. ושם) גבי לחם הפנים שסידרו אחר השבת שאפילו הוא על השלחן כמה ימים אין בכך כלום דנעשה כמי שסידרו הקוף וי"ל דלא דמי דשאני הכא דלא בעי (ו) בהן בגדי כהונה במילוי ות"ת והלא לוחות של זהב המחזקת שלשה לוגין מקודשת היתה דלא קתני שאינה מקודשת כדקתני גבי חבית ולא קתני שיהו מקדשין אותן בכלי שרת אחר קודש ניסוך וא"כ היאך היו ממלאין ממי השילוח הא מיפסלי ביולא כיון דנתקדשו בכלי שרת כי היכי דמיפסלי בלינה וכן פי' בקונטרס בהדיא בריש שתי מדות (מנחות פז: ושם) גבי שלחן אבל מקדש ליפסל בלינה וביולא ובפ' המזבח מקדש (זבחים דף פח.) מפרש בקונטרס אבל מקדשין ליפסל אם יצא חוץ לקלעים או נגע בו טבול יום וגם רבינו שלמה פירש פ"ב דזבחים (דף כ: ושם) גבי יציאה מהו שתועיל בקידוש ידים ורגלים כדרך כל הקדשים (ז) הנפסלים ביולא והשתא קשה ממי דלוחות דלא מיפסלי ביולא ומיהו אין מכאן קושיא כל כך דאין כלי שרת מקדש בחוץ עד שיכנס לפנים כדאמר שמואל בהדיא בשילהי המזבח מקדש (שם דף פח.) דכלי שרת אין מקדשין אלא מתוכן ואין מקדשין אלא מבפנים אבל קשה מפ"ק דמנחות (דף ט. ושם) דפליגי בבללה חוץ לחומת עזרה דריש לקיש אמר כשירה דמדכהונה לא בעיא פנים נמי לא בעיא ור' יוחנן אמר פסולה כיון דעשייתו בכלי נהי דכהונה לא בעיא פנים מיהא בעיא אלמא בפנים מתקדשא ואפ"ה לא מיפסלא ביולא וכן משמע בפ' התכלת (שם מז.) דאמר רב ששת הני תגאי כרבי סבירא להו דאמר שחיטה מקדשא פי' דאיפסלא ביולא ובסוף (ח) שמעתין (דף מח.) קאמר הא דלא כרבי דאי כרבי כיון דאמר שחיטה מקדשא דפריק להו היכא אי אבראי איפסלי ביולא משמע דוקא משום דשחיטה מקדשא הוא מיפסל ביולא הא לאו הכי לא אע"ג דרבי אית ליה תנור מקדש במנחות פרק רבי ישמעאל (דף עב:) מיהו יש לדחות דבאין עם הזבח שאני דהא נסכים הבאים עם הזבח לא מיפסלי בלינה אלא בשחיטת הזבח כדאמר זעירי בפרק התודה (מנחות עט.) ואלו בפני עצמן תנן במס' מעילה (דף י.) קידשו בכלי נפסלו בלינה ועוד יש לדקדק מהנהו תמנן פרק שני דמעילה (שם) קדשו (ד) הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפורים ובלינה ולא קתני וביולא אע"ג דגבי עופות וזבחים הוה מצי למיתני ליה ולא תני ליה איידי דלא תני ליה גבי שתי הלחם ולחם הפנים ומנחות לא תני ליה בהנהו והא דאמרינן בפ' כל שעה (פסחים לו.) גבי לישה דמנחות נהי דבזריזין ליתא במקום זריזין איתא אורחא דמילתא הוא דדרך לעשותה במקום זריזין וילילה דקידוש ידים ורגלים לאו משום פסול יולא הוא אלא כדקאמרינן התם כיון דפרים אסוחי אסא דעתיה והא דדייק פרק שתי הלחם (מנחות לה:) אמרת ליתמן ועריכתן מבחוץ אלמא מדת יבש לא נתקדשה וכן בסוף כל המנחות באות מצה (שם סג.) דדרים ר' שמעון תנור תנור שתי פעמים שתהא אפייתן בתנור ושיהא הקדישן בתנור ופריך מהא דתנן ר"ש אומר לעולם הוי רגיל לומר שתי הלחם ולחם הפנים כשירות בעזרה וכשירות אבי פגי לאו משום דאי מקדשא הוי מיפסל ביולא אלא משום דדבר מכוער הוא להוליא דבר לחוץ שנתקדש וא"ת כיון דבקדושת כלי לא מיפסלא ביולא מנחת כהניס וחביתי כהן גדול דלית בהו קמילה ונסכים הבאים בפני עצמן אימת מיפסלי ביולא וי"ל ודאי דבאותן מועיל קידוש כלי דכוותיה אמרינן בסוף ב"ש בזבחים (דף מה:) יש לו מתירין משקרבו מתיריו אין לו מתירין משיקדשו בכלי ואם תאמר לפי מה שפירש' דכלי שרת אין מקדשין אלא בפנים אם כן אכתי תיקשי לן ונייתי במקודשת ולא יכניסום בעזרה עד לאחר עמוד השחר כדי שלא יפסלו בלינה וי"ל דא"כ מה יועיל שתהא מקודשת ועוד דדבר מכוער הוא להשהותם כל כך בכלי שרת בחוץ:

חזקיה אמר כלי שרת אין מקדשין שלא מדעת. תימה דבפ' התודה (מנחות עח:) פליגי בתודה ששחטה על שמונים חלות חזקיה אמר קדשו ארבעים מתוך שמונים ר' יוחנן אמר לא קדשו ומסיק אביי דפליגי בכלי שרת מקדשין שלא מדעת ובפ"ק דמנחות (דף ז. ושם) גבי וכמו כן קשיא דרבי יוחנן אדר' יוחנן דרב פפא קאמר התם דכ"ע כלי שרת מקדשין שלא מדעת ובפ"ק דמנחות (דף ז. ושם) גבי קמיצת פסולין דתניא לא שנו אלא קמץ אבל קידש פסל ופריך וכי מהדר ליה לקומץ לדוכתיה ליקדש וליפסול א"ר יוחנן זאת אומרת כלי שרת אין מקדשין אלא מדעת ומיהו דר' יוחנן איכא לשנויי שאני תודה דמתוך שמקדש מ' מתוך פ' מדעת מקדש נמי שלא מדעת אבל מהך קשה שאין שיעור למים ואפ"ה אין מקדשין שלא מדעת וי"ל דשאני הכא שלא בזמן הוא אע"ג דאמרינן בסוף שתי הלחם (שם ק.) דכלי שרת מקדשין שלא בזמנו מ"מ גרע שלא בזמנן מבזמנן לענין שלא מדעת:

הדרן עלך לולב וערבה

החליל. הא דלא קתני כילד יום טוב שחל להיות בשבת חליל ששה ובשאר כל הימים חמשה כדלעיל בפרק לולב (דף מב:) משום דבעי למיסמך ולמימר חליל של בית השואבה דדייק מינה בגמרא האי הוא דלא דחי הא דקבעי דחי:

שאינו דוחה **לא את יו"ט ולא את השבת.** אע"ג דחליל אינו אסור אלא משום שמא יתקן כלי שיר כמו לא מספקין ולא מטפחין דפ' משילין (ביצה דף לו:) וקיי"ל דאין שבות במקדש בית השואבה שאני דאמרינן בגמרא דאינה אלא משום שמחה יתירה:

(ו) מנחות דף ז. עח: [סוטה יד:], (ז) נ"ב דף נז: [נ"ק קטו:], (ח) [במשנה מרומות פ"ח מ"ז איתא כה"ג ור' נחמיה מתיר אמנס בגרייתא דמייתי הכא מפורש טפי הלכך מייתי הש"ס הגרייתא], (ד) [לקמן נח.],

תורה אור השלם

1. וְכִי תַגִּישׁוּן עִוֵּר לִזְבֹּחַ אֵין רָע וְכִי תַגִּישׁוּ פִּסֵּחַ וְחֹלֶה אֵין רָע הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ הֲיִרְצָךְ אוֹ הֲיִשָּׂא פָנֶיךָ אָמַר יְיָ צְבָאוֹת: מלאכי א ח

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ואי מייתי וכו' דלא בעי כהן ובגדי כהונה: (ב) בא"ד כדרך כל הקדשים בכלי הנפסלים: (ג) בא"ד דאיפסלא ביולא וכסוף ההיא שמעתא קאמ': (ד) בא"ד קדשן בכלי הוכשרו וכו' יולא הוא דהא קאמרינן התם אבל יציאה כיון דפרים וכו' אלמא מדת יבש לא נתקדשה ואפייתן בפנים אלמא מדת יבש נתקדשה וכן בסוף כל המנחות:

מוסף רש"י

כלי שרת אין מקדשין אלא מדעת. שהוטמנו בהן צרך שיתנום לשם כך (סוטה יד:). מסננת. כלי על גבי כלי ונותנין המרים בתוך העליון והוא ככברה והיין מסתנן מתליו יש בה משום גילוי. לרך לכסות העליון כדי שלא יטתה בו נחש, ואף על פי שהיין מסתנן והולך, מיישינן שמא יעבור הארס עם היין לתוך הכלי וכל שכן כשהתחתון מגולה (ב"ק קטו:).

הדרן עלך לולב וערבה

עין משפט נר מצוה

סט א מיי' פ"ג מהל' פסולי מוקדשין הלכה כ:

ע ב מיי' פ"י מהלכות תמידין הלכה ו:

עא ג מיי' פי"ל מהל' שמירת הנפש הל' יד:

עב ד מיי' פ"ו מהלכות אסורי מזבח הלכה י סמג לאוין סיט:

א ה מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה יג:

לעזי רש"י

קולי"ר (קולידויר"א). מסננת.

רבינו חננאל

זעירי וחזקיה ור' יצאי חלקו בזה. ודבריהן פשוטין הן. פיסקא שהמים והיין מגולין פסולין לגבי מזבח. ירושלמי מה טעם, דכתיב ושה אחת מן הצאן מן המאתים ממשקה ישראל, מדבר שראוי ישראל לשתותו. עד כאן מים, יין, א"ר שבתי שנאמר המשמח אלהים [ואנשים], אם אנשים משמח אלהים במה משמח, אלהים בניסוך שנא' בקודש הסך. ואוקימנא למתני' אפילו לר' נחמיה, דתני אימתי מסננת יש בה משום גילוי בזמן שהתחתונה מגולה, אבל בזמן שהתחתונה מכוסה אע"פ שהעליונה מגולה אין בה משום גילוי, מפני שארס הנחש דומה לספוג וצף ועומד ואינו בוקע (המרשת) [המשמרת] של תחתונה. לא קא שרי ר' נחמיה כי האי גוונא אלא להדיוט דמשום סכנה, אבל לגבוה דמשום גריעותא הוא לא מכשר. וכי לית ליה הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא וגו'.

הדרן עלך לולב וערבה

החליל חמשה וששה. זה חליל של בית השואבה שאינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב.

חד תני שואבה. בירושלמי מפרש שמשם שואבים רוח הקודש שהשכינה שורה ממוך שמחה דכתיב ויהי כנגן המנגן ותהי עליו רוח ה' ומייתי עובדא דיונה בן אמיתי שהיה מעולי רגליס ובשמחת בית השואבה שרתה עליו שכינה: **וחד** תני חשובה. ברים מסכת ע"ז (דף ב. ושם) גבי עידיהן ואדיהן מפרש טעמא מאן דתני אדיהן מ"ט לא תני עידיהן ובשמעתין לא דייק הכי ולא בדוכתי טובא ברים כילד מעברין (עירובין דף נג.) מעברין ומאברין ובפ' הגוזל בתרא (ב"ק קטז:) גבי מסיקין ומליקין וברים פרק שני דיבמות (דף יז. ושם) גבי ראשונה ושניה (ד) ובפרק משילין (בילה דף לה:):

ורבנן סברי עיקר שירה בפה. תימה דבפ' המוצא תפילין (עירובין קב:) תנן קושרין נימא במקדש אבל לא במדינה ואיכא תנא בגמ' דאמר לא היה קושרה אלא עובדא ועד כאן לא פליגי אלא בתיקון כלי אי דחי שבת משום מכשירי קרבן אבל שיר עצמו לכ"ע דחי ותנן נמי פרק שני דערכין (דף י.) בשנים עשר יום בשנה החליל מכה לפני המזבח בשחיטת פסח ראשון ובפסח שני וב"י"ט הראשון של פסח וב"י"ט של עצרת ושמנה ימי החג אלמא דחי שבת וי"ט דל"א לשמנת ימי החג בלא שבת ולרב ירמיה בר אבא דמסיק בשמעתין בשיר של שואבה פליגי אבל שיר של קרבן לכ"ע דחי ניחא ורב יוסף דהכא איתותב מברייתא ול"ל דמתניתין דערכין ודעירובין הוה מוקי להו רב יוסף כרבי יוסי בר יהודה ומיהו אכתי קשה דבסוף תמיד נשחט (פסחים סה.) משמע דמילתא דפשיטא היא דאין שבות במקדש ואפי' ר' נתן דמחמיר התם מודה דשבות לריכא התירו ועוד תנן בפירקין (דף נג:) גבי תקיעות של מקדש דבכל יום היו שם עשרים ואחת תקיעות ואפילו בשבת כדדייק בגמרא דבכל יום תנן[ו] ולא אשתמיט דפליג שוס תנא ואין לומר דהנהו תקיעות דאוריתא דהא[ז] (דקתני) שלש לפתיחת שערים ותקיעות נמי שלש כדי להבטיל העם ממלאכה דוחות י"ט אחל להיות בערב שבת כדתנן פרק קמא דחולין (דף כו:) י"ט אחל להיות בערב שבת תוקעין ולא מבדילין אבל אם בא בשבת במקלת כדמפרש התם טעמא בגמרא וכל הני דהתם דרבנן ולא גזור במקדש ובמילוי המים דכתיב ושאבתם מים בששון[ח] גזור וי"ל דלפי שהיה שם רוב כלי שיר חלילים כנורות מצלתים נבלים שריקים לתקן תדיר גזור בהו טפי מהכך דסגי בשופר דלא בעי תיקון ואגב דגזור בהו גזור נמי שלא יתקעו למילוי המים בי"ט כדמוכח בפירקין (דף נד:) דפריך אי הכי ערב שבת שבתוך החג נמי לא ליחשביה זימנין דלא אשכחן כגון דחל יו"ט ראשון של חג בע"ש כלומר דבלרי להו תקיעות משום דלא למילוי המים והיינו טעמא כדפרישנא לפי שרגילין בהו להרבות בשאר כלי שיר בלא מספר כדתנן בפירקין (דף נא:) גזרו שלא יתקעו כלל:

כתנאי

גמ' איתמר רב יהודה ורב עינא חד תני שואבה וחד תני חשובה אמר מר זוטרא מאן דתני שואבה לא משתבש ומאן דתני חשובה לא משתבש מאן דתני שואבה לא משתבש דכתיב [1]ושאבתם מים בששון ומאן דתני חשובה לא משתבש דאמר רב נחמן מצוה חשובה היא ובאה מששת ימי בראשית ת"ר [ט]החליל דוחה את השבת דברי ר' יוסי בר יהודה וחכ"א אף י"ט אינו דוחה אמר רב יוסף מחלוקת בשיר של קרבן דר' יוסי סבר [ג]עיקר שירה בכלי ועבודה היא ודוחה את השבת ורבנן סברי עיקר שירה בפה ולאו עבודה היא ואינה דוחה את השבת אבל שיר של שואבה דברי הכל שמחה היא ואינה דוחה את השבת אמר רב יוסף מנא אמינא [ח] דבהא פליגי דתניא [ג]א כלי שרת שעשאן של עץ רבי פוסל ורבי יוסי בר יהודה מכשיר מאי לאו בהא קמיפלגי מאן דמכשיר סבר עיקר שירה בכלי וילפינן מאבובא דמשה ומאן דפסיל סבר עיקר שירה בפה ולא ילפינן מאבובא דמשה לא דכ"ע עיקר שירה בכלי והכא בדנין אפשר משאי אפשר קמיפלגי מאן דמכשיר סבר [ד]דנין אפשר משאי אפשר ומאן דפסיל סבר [ה] לא דנין אפשר משאי אפשר ואיבעית אימא דכ"ע דעיקר שירה בפה ואין דנין אפשר משאי אפשר והכא במילף [ו]מנורה בכללי ופרטי או ברבויי ומיעוטי קא מיפלגי רבי דריש כללי ופרטי ר' יוסי בר יהודה דריש ריבויי ומיעוטי רבי דריש כללי ופרטי [2]ועשית מנורת כלל זהב טהור פרט מקשה תעשה המנורה חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש של מתכת [3]אף כל של מתכת ר' יוסי בר יהודה דריש ריבויי ומיעוטי ועשית מנורת ריבה זהב טהור מיעט מקשה תעשה המנורה חזר וריבה ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל מאי רבי רבי כל מילי מאי מיעט מיעט [ז]של חרס אמר רב פפא כתנאי

גמ' משמה ימי בראשית. דלמרן לעיל [מט.] שיתין נברלו משמה ימי בראשית לקבל הנסכים: **בשיר של קרבן.** בחליל המכה לפני המזבח בשעת ניסוך [ו] (המים [ג]) ו)היין לתמיד של שחר וניסוך היין לתמיד של בין הערבים שהלוים עומדין על דוכנם ואומרים שיר והחליל מכה לפניהם כדתנן במסכת ערכין (דף י.) בי"ב יום בשנה החליל מכה לפני המזבח ואין אומרים שיר על המזבח אלא על היין כדאמרינן התם [יא.] ובאותו חליל נחלק ר' יוסי בר יהודה לומר שהוא דוחה: **עיקר שירה.** שקרבן לבור טעון שיר מן התורה כדאמרינן במסכת ערכין (דף יא.) מכמה מקראות וסבר ר' יוסי עיקר השיר אינו אלא"כ חליל מכה עם השיר וכן כנורות ונבלים הכל כמנין המפורש שם הלכך עבודה היא וכי היכי דתמיד דוחה שבת שיר שלו נמי דוחה שבת: **בפה.** הלוים אומרים השיר דבר יום ביומו כגון לה' הארץ ומלואה (תהלים כד) בראשון גדול ה' ומהולל (שם מח) בשני וכן כולם ובשבת שאי אפשר לחליל אינו דוחה שאין כלי שיר המצוה ולקמן [נא.] ילפינן טעמייהו מקראי: **אבל שיר של שואבה.** שהיה כל הלילה על מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים כדתני במתני'[ח] והלוים בכנורות ובנבלים: **דברי הכל שמחה יתירה היא.** ואינה מן התורה אלא לחבב את המצות ולא דחי שבת: **דבהא פליגי.** בעיקר שירה בפה או בכלי: **מאן דמכשר.** עץ לבל כלי שרת סבר עיקר שירה בכלי והוו להו כלי השיר כלי שרת ואבוב היה במקדש מימות משה והוא של קנה כדתנן בערכין (דף י:) הלכך שאר כלי שרת מייה ילפינן לאכשורי בשל עץ: **עיקר שירה בפה.** וכלי לבסומי קלא בעלמא הוא הלכך כלי השיר אינן כלי שרת ולא ילפינן מאבוב דמשה, אי משום דאין דנין אפשר משאי אפשר, [אין] משום דעיקר שירה בפה. והכא במילף ממנורה פליגי, ר' דריש כללי ופרטי, ועשית מנורת, כלל בכל דבר, זהב, פרט זהב ולא דבר אחר, מקשה תעשה [המנורה] חזר, וכלל, כלל ופרט [וכלל] כו', [עד] מאי מיעט מיעט של עץ. ר' יוסי בר' יהודה דרש רבויי ומעוטי, ועשית מנורת, ריבה, זהב, מיעט, מקשה תעשה, חזר וריבה כו'. אמר ר' **פפא** עיקר שירה בפה או בכלי

דנין אפשר משאי אפשר. וה"פ דכ"ע עיקר שירה בפה וליכא למילף מאבוב ואת"ל עיקר בכלי אפילו הכי מאבוב לא גמר דאין דנין אפשר משאי אפשר: **והכא במילף מנורה בכללי ופרטי או ברבויי ומיעוטי קמיפלגי** ה"ג. ול"ג ממנורה. יש שדורשין את התורה בכלל ופרט ויש שדורשים אותה במדת רבוי ומיעוט הדורשה בכלל ופרט משמע ליה פרט הבא אחר כלל פירושו של כלל הלכך כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט ואפילו דברים הדומין לפרט אין נדונין עמו לפי שהוא פירושו מהו כלל הכולל למעלה זה שאני אומר לך עכשיו ולא יותר וכי אתי כלל שני אחר הפרט בא להוסיף עליו ברבוי ומיעוט לא משמע ליה פרט הבא אחר כלל פירושו של כלל דנימא אין בכלל אלא מה שבפרט אלא משום דבכלל קמא נתרבה הכל במשמע אתי פרטא בתראה למעוטי ממשמעותיה וכי הדר אתי ריבוי אחריני בהדיה אהני לרבויי כל מילי דאלו דברים שהן כעין הפרט לא איצטריך דלא לימעטינו להו ממיעוטא והכי אמר בהדיה בפרק גנמר הדין (סנהדרין דף מה:) גבי כל הנסקלין נתלין דמאן דדרים ריבויי ומיעוטי משמע ליה בריבוי ומיעוטא לחודיה בלא ריבוי אחרון כל הדומין לפרט: **מיעט של חרס.** דע"כ מיעוטא למעוטי אתא וזהו הראוי להתמעט יותר מן הכל:

כתנאי

ב א ב מיי' פ"א מהל' בית הבחירה הלכה יח:

תורה אור השלם

1. וּשְׁאַבְתֶּם מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה:
ישעיהו יב ג
2. וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה תֵּעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה יְרֵכָהּ וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה יִהְיוּ:
שמות כה לא

רבינו חננאל

רב יהודה ורב עיינא, חד הוה תני מתני' השואבה, כדכתיב ושאבתם מים בששון. וחד הוה תני מתני' חשובה, כלומר חשובה ובאה מששת ימי בראשית. **תנו רבנן** חליל דוחה את השבת דברי ר' יוסי בר' יהודה, וחכמים אומרים אפ' יום טוב אינו דוחה. אמר רב יוסף מחלוקת בשיר של קרבן, דר' יוסי סבר עיקר שירה בכלי, ועבודה היא ודחיה שבת. ורבנן סברי עיקר שירה בפה, ולאו עבודה היא ולא דחיה שבת. ואמר רב יוסף מנא אמינא לה דבהכי פליגי, דתניא כלי שרת שעשאן של עץ, ר' פוסל ור' יוסי בר' יהודה מכשיר. מאי לאו בהא קמיפלגי, ר' יוסי סבר עיקר שירה בכלי, והאבוב כלי שרת הוא, ואמר מר אבוב של משה של קנה היה, שמע מינה דעושין כלי שרת של עץ. ור' סבר דעיקר שירה בפה, האבוב לאו כלי שרת הוא, לפיכך עשאוה של קנה. ודחינן לא [ד]כולי עלמא עיקר שירה בכלי, [ו]ר'יבי ור' יוסי בדנין אפשר משאי אפשר פליגי. פי' אבוב אי אפשר לעשותו ממיני מתכות, דגרסינן בערכין פרק שני תנו רבנן אבוב שבמקדש חלק דק קטן היה [שלקנה היה] מימות משה [היה] והיה קולו ערב, ועוזה המלך וציפהו זהב ולא היה קולו ערב, ונטלו צפויו וחזר קולו כמו שהיה. אמר ר' פפא היינו חליל היינו אבוב, ותנן ז) לא היה מכה באבוב של נחושת אלא באבוב של קנה מפני שקולו ערב כו'. לפיכך אמר אבוב

ז) גרסה לל"ל דתנן שם החליל מכה לפני המזבח וכו' ולא היה מכה בנחוש כו'.

הגהות הב"ח

(א) גמ' מנא אמינא דבהכי פליגי: (ב) שם ומאן דפסיל סבר אין דנין: (ג) רש"י ד"ה בשיר של קרבן וכו' בשעת ניסוך המים. נ"ב משום חג הסוכות נקט ניסוך המים כי לא היה ניסוך המים אלא בחג ודוקא בתמידי שחר כמו שפיכת רש"י במשנה ר"פ לולב וערבה: (ד) תוס' ד"ה ומה תני וכו' ושניה וכן בפרק משילין:

רבינו חננאל (המשך)

אי אפשר לעשותו ממיני מתכות, כשאר כלי שרת שאפשר לעשותן ממיני מתכות. הלכך אמרינן, ר' סבר אין דנין [שאר] כלי שרת שאפשר לעשותן ממיני מתכות, מן [ה]אבוב שאי אפשר לעשותן ממיני מתכות, ור' יוסי סבר דנין אפשר משאי אפשר. איבעית אימא כולי עלמא לא ילפינן מאבוב דמשה, אי משום דאין דנין אפשר משאי אפשר, [אין] משום דעיקר שירה בפה. והכא במילף ממנורה פליגי, ר' דריש כללי ופרטי, ועשית מנורת, כלל בכל דבר, זהב, פרט זהב ולא דבר אחר, מקשה תעשה [המנורה] חזר, וכלל, כלל ופרט [וכלל] כו', [עד] מאי מיעט מיעט של עץ. ר' יוסי בר' יהודה דרש רבויי ומעוטי, ועשית מנורת, ריבה, זהב, מיעט, מקשה תעשה, חזר וריבה כו'. אמר ר' פפא עיקר שירה בפה או בכלי

ו) [תוס' פ"ד ה"ח ותוס' ערכין ספ"א ע"ב], ז) [לקמן נא. תענית כז. ע"ז מז. ערכין יא.], ח) סוטה דף יד: מגחות ד' כח:, ד) [יבמות מו. סא: הוריות ו: זבחים לח. מנחות יט. פב: תמורה טז: יח: מה לז:] (סוטה יד:), ט) מגחות דף כח:, י) [זבחים לג:], יא) רש"י מ"ז, יב) לקמן נא:, יג) המלך. רש"ל, יד) גי' מהר"מ ולא פליג שם תנא, טו) [ל"ל קתני], טז) גזור אמ"פ שיש לשם סמך מן המקרא כו' לתקן תדיר גזור בהו טפי מבהכך כו' כל"ל מהר"מ,

כתנאי. עיקר שיר בפה או בכלי: **עבדי לכהנים היו.** [משנה] במסכת ערכין היא על אותזי כלי שיר בשעת שיר של קרבן קיימינן: **משפחת בית הפגרים ומשפחת בית ציפריא.** זה שם המשפחות: **ומאמאום היו.** זה שם מקומם: **ומשיאין לכהונה.** ישראל מיוחסין היו שנשיאים אלמנות וגרושות לכהונה: **לוים היו.** אבל ישראלים פסולין לכך: **מעלין מדוכן.** הרוצהו עומד על הדוכן עם הלוים א"ל לבדוק אחריו לא להשיאו מיוחסת ולא לתת לו מעשר ראשון דולמי לוי הוא שמפני דבר זה לא הרגילו להעמיד שם כי אם לוים כדי שלא יטעו בהם בני אדם להחזיקם כלוים ואינם לוים: **ומ"ד ישראל היו.** סבר מדוכן ליוחסין מעלין שמפני דבר זה לא הרגילו להעמיד שם עבדים: **אבל לא למעשרות.** שלא נזהרו מלהעמיד שם ישראל: **ומאן דאמר עבדים היו.** קסבר אין סומכין על הדוכן מלבדוק אחריו להעלותן ליוחסין הלכך לא נזהרו על כך: **ור' ירמיה אמר כו'.** לעיל [נ:] קאי אפלוגתא דרבי יוסי ברבי יהודה ורבנן ופליג אדרב יוסף: הכי גרסינן **דרבי יוסי סבר שמחה יתירה נמי דוחה שבת.** הואיל ושמחת מצוה היא ובחליל אין איסור מלאכה אלא שבת בעלמא: **תיובתא דרב יוסף.** דאמר מודה ר' יוסי בשיר של שואבה דלא ידחה: **אבל בשיר של קרבן דוחה כו'.** האי לשון קושיא ובעיא הוא כלומר חזינן הכא דבשל שואבה פליגי ואיכא למידק הא בשל קרבן מודו רבנן דדחי: **נימא תהוי תיובתא דרב יוסף.** נמי בהא דאמר לעיל בשל קרבן פליגי והכא דייקינן דמודו רבנן ביה והויא תיובתא בתרתי בשל שואבה הוי תיובתיה מדרבי יוסי ובשל קרבן הוי תיובתיה מדרבנן: **והוא הדין לקרבן.** ומדרבנן לא תותביה: **והא קתני מתניתין וזהו חליל כו'.** ל"ג והא עלה קתני אלא והא קתני: **אלא לאו רבנן היא.** דשמעינן להו דבשואבה דלא דחי וקתני זהו למעוטי דקרבן אלמא בשל קרבן מודו: **החל שיר ה' והצוצרות ועל ידי כלי דויד.** אלמא כלי דוד שיר ה' קרי ליה: **למחצצרים ולמשוררים.** והכא לא כתיב כלים והצוצרות לאו כלי שיר נינהו שהן לתקיעות התמידין והמוספין: **מתני' יורדין לעזרת נשים.** כהנים ולוים יורדין מעזרת ישראל שהיא גבוהה לעזרת נשים שלמטה הימנה בשיפוע ההר: **ומתקנין שם תיקון גדול.** מפרש בגמרא [ע"ב]: **וארבעה ספלים של זהב בראשיהן.** בראש כל מנורה ומנורה: **ילדים.** בחוריס ובידיהם כדי שמן ועולים כל אחד בסולמו: **מבנאי מבנסי כהנים ומהמייניהן היו מפקיעין.** ממכנסי בגדי השרד שהיו משל צבור ומאבנטיהם היו מפקיעין קורעין לעשות פתילות: **שלא היפה מאירה מאור בית השואבה.** לפי שהמנורות גבוהין חמשים אמה[1] והר הבית גבוה והאורה זורחת בכל העיר וכותל מזרחי שהוא לסוף עזרת נשים היה נמוך כדאמרינן בסדר יומא (דף טז.) והמנורות עולין למעלה הימנה: באבוקות

כתנאי[6] (דתניא) [3]עבדי כהנים היו דברי ר' מאיר רבי יוסי אומר [4]משפחת בית הפגרים ומשפחת בית ציפריא ומאמאום היו שהיו משיאין לכהונה ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר לוים היו מאי לאו בהא קא מיפלגי דמאן דאמר [5]עבדים היו קסבר עיקר שירה בפה ומאן דאמר לוים היו קסבר [7]עיקר שירה בכלי ותסברא רבי יוסי מאי קסבר אי קסבר עיקר שירה בפה אפילו עבדים נמי אי קסבר עיקר שירה בכלי לוים אין ישראלים לא אלא [8]דכולי עלמא [9]עיקר שירה בפה ובהא קא מיפלגי דמר סבר הכי הוה מעשה ומר סבר הכי הוה מעשה למאי נפקא מינה למעלין מדוכן ליוחסין ולמעשר קא מיפלגי מאן דאמר עבדים היו קסבר אין מעלין מדוכן ליוחסין ולא למעשר ומאן דאמר ישראל היו קסבר מעלין מדוכן [10]ליוחסין אבל לא למעשר ומאן דאמר לוים היו קסבר מעלין מדוכן בין ליוחסין בין למעשר ורבי ירמיה בר אבא אמר מחלוקת בשיר של שואבה דרבי יוסי בר יהודה סבר שמחה יתירה נמי דוחה את השבת ורבנן סברי [11]שמחה יתירה אינה דוחה את השבת אבל [12]בשיר של קרבן דברי הכל עבודה היא ודוחה את השבת מיתיבי שיר של שואבה דוחה את השבת דברי רבי יוסי בר יהודה וחכמים אומרים אף יום טוב אינו דוחה תיובתא דרב יוסף תיובתא לימא בשיר של שואבה הוא דפליגי אבל בשיר של קרבן דברי הכל דוחה את השבת [13]לימא תיהוי תיובתא דרב יוסף בתרתי אמר לך רב יוסף פליגי בשיר של שואבה והוא הדין לקרבן והאי דקמיפלגי בשיר של שואבה להודיעך כחו דרבי יוסי בר יהודה דאפילו דשואבה נמי דחי והא קתני זהו חליל של בית השואבה שאינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב זהו דאינו דוחה אבל דקרבן דוחה מני אי נימא רבי יוסי בר יהודה האמר שיר של שואבה נמי דוחה אלא לאו רבנן ותיובתא דרב יוסף בתרתי תיובתא מאי טעמא דמאן דאמר עיקר שירה בכלי דכתיב [1]ויאמר חזקיהו להעלות העולה להמזבח ובעת החל העולה החל שיר ה' והחצוצרות ועל ידי כלי דויד מלך ישראל מ"ט דמאן דאמר עיקר שירה בפה דכתיב [2]ויהי כאחד למחצצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד ואידך נמי הא כתיב ויאמר חזקיהו הכי קאמר החל שיר ה' בפה על ידי כלי דויד מלך ישראל לבסומי קלא ואידך נמי הא כתיב ויהי כאחד למחצצרים ולמשוררים הכי קאמר משוררים דומיא דמחצצרים מה מחצצרים בכלי אף משוררים בכלי: **מתני'** [6] מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו [7]במוצאי יום טוב הראשון של חג ירדו לעזרת נשים ומתקנין שם תיקון גדול מנורות של זהב היו שם וארבעה ספלים של זהב בראשיהם וארבעה סולמות לכל אחד ואחד וארבעה ילדים מפירחי כהונה ובידיהם כדים של מאה ועשרים לוג שהן מטילין לכל ספל וספל [8]מבלאי מבנסי כהנים ומהמייניהן מהן היו מפקיעין ובהן היו מדליקין ולא היה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה [9]חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין בפניהם באבוקות

מעלין מדוכן. הדוכן עם הלוים אין צריך לבדוק אחריו לא להשיאו מיוחסת ולתת לו מעשר ראשון דולמי לוי הוא שמפני דבר זה לא הרגילו עבדים לעמוד שם כך פירש בקונטרס ומשמע שרולה לומר דפליגי בהכי דמר סבר אין להעמיד עבדים לדוכן דחיישינן שמא יעלוס ליוחסין ולמעשר ומר סבר לא חיישינן למעשר אבל חיישינן ליוחסין ומר סבר אף ליוחסין לא חיישינן ואין הלשון משמע כן דקאמר והכא בהא קא מיפלגי מר סבר הכי הוה מעשה ומ"ס הכי הוה מעשה משמע שהמעשה[10] אין תלוי בהעלאה אלא העלאה תלויה במעשה[11] דמר סבר הכי הוה מעשה שהלוים היו בקיאים בכלי שיר ומר סבר עבדים היו בקיאים יותר מן הכל והעמידום ומיהו פרק שני דערכין (דף יא. ופס) משמע כפירש הקונטרס דגרס והכא במעלין מדוכן למעשרות וליוחסין קמיפלגי ומיהו גם לפי מה שפירשתי שם יש ליישב:

למחצצרים ולמשוררים. והכא לא כתיבי כלים וחצוצרות לא כלי שיר ניהו שהם לתקיעות התמידין והמוספין כך פירש בקונ' ותימ' קרא גופיה כתוב בכלי שיר דקרא הכי כתיב בדברי הימים (ב' ה') גבי שלמה כאחד למחצצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד להלל ולהודות לה' וכהרים קול בחצוצרות ובמצלתים ובכלי השיר ובהלל לה' כי טוב כי לעולם חסדו וי"ל דדייק מדחלקם לג' הילולים דמעיקרא כתיב גבי שירה בפה להשמיע קול אחד להלל להודות לה' ולבתר הכי כתיב גבי כלי השיר ובהלל לה' שמע מיניה דעיקר שירה בפה וכלי השיר לנסומי קלא:

מבלאי מבנסי כהנים ומהמייניהן. תימה דלא חשיב נמי [8] כתונת שגס היא היתה של שם: **שעליהן** הלוים עומדין בכלי שיר. לשמחת בית השואבה אבל דוכן לשיר דקרבן אבל המזבח היה כך פירש בקונט' ובמס' מדות (פ"ב מ"ו) תנן ומייתי לה בפ"ק דיומא (דף טז.) דאמ"י אומר מעלה היתה שם גבוהה אמה ודוכן נתון עליה ואותה מעלה היתה בין עזרת ישראל לעזרת כהנים:

קרא

כהנאי. עיקר שיר בפה או בכלי: **עבדי לכהנים היו.** [משנה] במסכת ערכין היא על אותזי כלי שיר בשעת שיר של קרבן קיימינן: **משפחת בית הפגרים ומשפחת בית ציפריא.** זה שם המשפחות: **ומאמאום היו.** זה שם מקומם: **ומשיאין לכהונה.** ישראל מיוחסין היו שנשיאים אלמנות וגרושות לכהנים: **לוים היו.** אבל ישראלים פסולין לכך: **מעלין מדוכן.** הרוצהו עומד על הדוכן עם הלוים א"ל לבדוק אחריו לא להשיאו מיוחסת ולא לתת לו מעשר ראשון דולמי לוי הוא שמפני דבר זה לא הרגילו להעמיד שם כי אם לוים כדי שלא יטעו בהם בני אדם להחזיקם כלוים ואינם לוים: **ומ"ד ישראל היו.** סבר מדוכן ליוחסין מעלין שמפני דבר זה לא הרגילו להעמיד שם עבדים: **אבל לא למעשרות.** שלא נזהרו מלהעמיד שם ישראל: **ומאן דאמר עבדים היו.** קסבר אין סומכין על הדוכן מלבדוק אחריו להעלותן ליוחסין הלכך לא נזהרו על כך: **ור' ירמיה אמר כו'.** לעיל [נ:] קאי אפלוגתא דרבי יוסי ברבי יהודה ורבנן ופליג אדרב יוסף: הכי גרסינן **דרבי יוסי סבר שמחה יתירה נמי דוחה שבת.** הואיל ושמחת מצוה היא ובחליל אין איסור מלאכה אלא שבת בעלמא: **תיובתא דרב יוסף.** דאמר מודה ר' יוסי בשיר של שואבה דלא ידחה: **אבל בשיר של קרבן דוחה כו'.** האי לשון קושיא ובעיא הוא כלומר חזינן הכא דבשל שואבה פליגי ואיכא למידק הא בשל קרבן מודו רבנן דדחי: **נימא תהוי תיובתא דרב יוסף.** נמי בהא דאמר לעיל בשל קרבן פליגי והכא דייקינן דמודו רבנן ביה והויא תיובתא בתרתי בשל שואבה הוי תיובתיה מדרבי יוסי ובשל קרבן הוי תיובתיה מדרבנן: **והוא הדין לקרבן.** ומדרבנן לא תותביה: **והא קתני מתניתין וזהו חליל כו'.** ל"ג והא עלה קתני אלא והא קתני: **אלא לאו רבנן היא.** דשמעינן להו דבשואבה דלא דחי וקתני זהו למעוטי דקרבן אלמא בשל קרבן מודו: **החל שיר ה' והצוצרות ועל ידי כלי דויד.** אלמא כלי דוד שיר ה' קרי ליה: **למחצצרים ולמשוררים.** והכא לא כתיב כלים וחצוצרות לאו כלי שיר נינהו שהן לתקיעות התמידין והמוספין: **מתני' יורדין לעזרת נשים.** כהנים ולוים יורדין מעזרת ישראל שהיא גבוהה לעזרת נשים שלמטה הימנה בשיפוע ההר: **ומתקנין שם תיקון גדול.** מפרש בגמרא [ע"ב]: **וארבעה ספלים של זהב בראשיהן.** בראש כל מנורה ומנורה: **ילדים.** בחוריס ובידיהם כדי שמן ועולים כל אחד בסולמו: **מבנאי מבנסי כהנים ומהמייניהן היו מפקיעין.** ממכנסי בגדי השרד שהיו משל צבור ומאבנטיהם היו מפקיעין קורעין לעשות פתילות: **שלא היפה מאירה מאור בית השואבה.** לפי שהמנורות גבוהין חמשים אמה[1] והר הבית גבוה והאורה זורחת בכל העיר וכותל מזרחי שהוא לסוף עזרת נשים היה נמוך כדאמרינן בסדר יומא (דף טז.) והמנורות עולין למעלה הימנה: באבוקות

ולא היה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה [2]חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין בפניהם באבוקות

---

[1] [ל"ל דתנן], [2] ערכין י., [3] [שם יא.], [4] תענית כז. [5] [לעיל נ: ושם נסמן], [6] [שם בערכין ע"ש], [7] שבת כא. יומא כג., [8] [לקמן נב:], [9] בס"א: שהמעשה, במעשה, [10] [ל"ע דלא הקשו גם ממלגפת ועיין בתוי"ט שהגיה דבר זה בתימה],

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ לְהַעֲלוֹת הָעֹלָה לַמִּזְבֵּחַ וּבְעֵת הֵחֵל הָעוֹלָה הֵחֵל שִׁיר יְיָ וְהַחֲצֹצְרוֹת וְעַל יְדֵי כְּלֵי דָוִיד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל:

דברי הימים ב כט כז

2. וַיְהִי כְּאֶחָד לְמַחֲצֹצְרִים וְלַמְשֹׁרְרִים לְהַשְׁמִיעַ קוֹל אֶחָד לְהַלֵּל וּלְהֹדוֹת לַיְיָ וּבְהָרִים קוֹל בַּחֲצֹצְרוֹת וּבִמְצִלְתַּיִם וּבְכֵלֵי הַשִּׁיר וּבְהַלֵּל לַיְיָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ וְהַבַּיִת מָלֵא עָנָן בֵּית יְיָ:

דברי הימים ב ה יג

הגהות הב"ח

(א) במשנה אמרו כל מי שלא ראה שמחת וכו' כדים של שמן של מאה:

גליון הש"ס

גמרא לימא תהוי תיובתא דר"י בתרתי. כעין זה לעיל דף ד ע"ב וש"נ:

מוסף רש"י

עבדי הכנים היו. אותם המכים בחליל (ערכין י.). **שהיו משיאין לכהונה.** הכנים היו נוטלין בנותיהן שישראלים מיוחסין היו (שם). **מבלאי מכנסי כהנים.** ממכנסי כהנים הבגדים (שבת כא.). **מפקיעין.** לשון קריעה (יומא כג.) קורעין ועושין פתילות בשמחת בית השואבה שהיא בעזרה נשים (שבת כא.).

עין משפט נר מצוה

ג א ב מיי' פ"ג מהל' כלי המקדש הלכה ג סמג עשין קפט:

ד ג מיי' שם ופ"כ מהל' מעילה הל' ב:

ה ד מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה יג:

ו ה מיי' פ"ג מהלכות כלי המקדש הל' ו סמג עשין קט:

ז ו מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה יב:

ח ז מיי' פ"ח מהלכות כלי המקדש הלכה ו:

ט ח מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה יד:

רבינו חננאל

תנאי היא, דתנן בערכין פרק שני עבדי כהנים היו דברי ר' מאיר, ור' יוסי אומר משפחת בית הפגרים כו', ר' חנינה בן אנטיגנס אומר לוים. מאי לאו בהא פליגי דמאן דאמר עבדים היו, פי' אלו המכים באבוב, קסבר עיקר שירה בפה, והלוים הם משוררים. פי' ואלו המכים באבוב אף על פי שהן עבדים הותרו שהרי אין הסמיכה עליהן. ומאן דאמר לוים היו, קסבר עיקר שירה בכלי לסיכך לוים היו. ותסברא דבהכי פליגי, אי הכי ר' יוסי דקתני כשרין היו מאי קאמר [נ"א: קא סבר] כו', כמו שהוא מפורש בערכין פרק שני. ור' ירמיה אמר מחלוקת בשיר של בית השואבה, אבל בשיר של קרבן דברי הכל עבודה היא ודחיא שבת. מיתיבי חליל של בית השואבה דוחה שבת דברי ר' יוסי בר' יהודה, וחכמים אומרים אפילו יום טוב אינו דוחה, תיובתא דרב יוסף תיובתא. בחליל של בית השואבה, אבל בשיר של קרבן דברי הכל דחי. ואסיקנא, תיובתא דרב יוסף בתרתי תיובתא. מאן דאמר עיקר שירה בכלי מאי טעמא, דכתיב ויאמר (ז)חזקיהו להעלות העולה (על) [ל]המזבח [ובעת החל העולה החל שיר ה'] וגו'. ומאן דאמר עיקר שירה בפה מאי טעמא, [דכתיב ויהי] כאחד למחצצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד. ח) והכי קאמר, להעלות העולה החל שיר ה', בפה, ועל ידי כלי דויד, לבסומי קלא. ואידך אמר לך, אדרבה משוררים [דומיא] למחצצרים, מה מחצצרים בכלי אף משוררים בכלי. **מתני'** מוצאי יום טוב הראשון של חג היו יורדין לעזרת (ישראל) [נשים] ומתקנין שם תיקון גדול.

ח) חסר כאן וכ"ל ואידך נמי הא כתבי ויאמר חזקיהו וגו' הכי קאמר וכו'.

קרא הגבר תקעו והריעו ותקעו. תימה דמשמע שמקרות הגבר הולכין לשאוב מים ול"כ היו נפסלין בלינה דע"כ לא פליגי פ"ב דזבחים (דף כ.) אלא לענין קידוש ידיס ורגליס מקרות הגבר ועד לפרא [מי] פסלא בלינה או לא אבל מי הכיור (עצמו) נפסלין בעמוד השחר כדמוכח התם ואפי' סילקן מן הכיור אחר קרות הגבר הדר משקע ליה וי"ל דשוהין היו בתקיעות ובתרועות ובהפיכת פייהס למערב וגס בחזרה לאחר מילוי והיה מאיר היוס קודס שיגיעו לעזרה ועד שיקדשן בכלי לא הוכשרו ליפסל בלינה כדתנן פרק חטאת העוף במסכת מעילה (דף י.) גבי נסכיס ואף על פי שהנלוחית היתה מקודשת מכל מקוס אין כלי שרת מקדשין בחוץ אלא בפניס:

והיו בה ע"א קתדראות של זהב כנגד ע"א זקנים. (ב) פירוש סנהדרין תימה הא דתנן פרק קמא דסנהדרין (דף ב. וסס) סנהדרי גדולה היתה של שבעים ואחד רבי יהודה אומר שבעים [ול"ל ס"ל לעשות רק שבעים קתדראות] ומתוך כך צריך לפרש שאותה קתדרא היתה למופלא שבב"ד ולא היה מן החשבון (ג) דאי לאו הכי קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה:

וכיון באבוקות של אור שבידיהן ואומרים לפניהם דברי שירות ותושבחות והלוים בכנורות ובנבלים ובמצלתים ובחצוצרות ובכלי שיר בלא מספר על חמש עשרה מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים כנגד חמש עשרה (ד)(מעלות) שבתהלים שעליהן לוים עומדין בכלי שיר ואומרים שירה ועמדו שני כהנים בשער העליון שיורד מעזרת ישראל לעזרת נשים ושני חצוצרות בידיהן קרא הגבר תקעו והריעו ותקעו הגיעו למעלה עשירית תקעו והריעו ותקעו [א] הגיעו לעזרה תקעו והריעו ותקעו (ה)(הגיעו לקרקע [ב] תקעו והריעו ותקעו) היו תוקעין והולכין עד שמגיעין לשער היוצא ממזרח הגיעו לשער היוצא ממזרח הפכו פניהן ממזרח למערב ואמרו אבותינו שהיו במקום הזה אחוריהם אל ההיכל ופניהם קדמה ומשתחוים קדמה לשמש ואנו ליה עינינו ר' יהודה אומר היו שונין ואומרין אנו ליה וליה עינינו: **גמ'** ת"ר מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו מי שלא ראה ירושלים בתפארתה לא ראה כרך נחמד מעולם מי שלא ראה בהמ"ק בבנינו לא ראה בנין מפואר מעולם מאי היא אמר אביי ואיתימא רב חסדא זה בנין הורדוס במאי בניה (ו)אמר (רבא) באבני שישא ומרמרא איכא דאמרי באבני שישא כוחלא ומרמרא אפיק שפה ועייל שפה כי היכי דלקבל סידא סבר למשעיין בדהבא אמרו ליה רבנן שבקיה דהכי שפיר טפי דמיתחזי כאדותא דימא תניא (ז)רבי יהודה אומר מי שלא ראה דיופלוסטון של אלכסנדריא של מצרים לא ראה בכבודן של ישראל אמרו כמין בסילקי גדולה היתה סטיו לפנים מסטיו [ג] פעמים שהיו בה (ח)(ששים רבוא על ששים רבוא) כפלים כיוצאי מצרים והיו בה ע"א קתדראות של זהב כנגד ע"א (ט) של סנהדרי גדולה כל אחת ואחת אינה פחותה מעשרים ואחד [ד] רבוא ככרי זהב ובימה של עץ באמצעיתה וחזן הכנסת עומד עליה והסודרין בידו וכיון שהגיע לענות אמן (י)הלה מניף בסודר וכל העם עונין אמן ולא היו יושבין מעורבין אלא זהבין בפני עצמן וכספין בפני עצמן ונפחין בפני עצמן (יא)וטרסיים בפני עצמן וגרדיים בפני עצמן וכשעני נכנס שם היה מכיר בעלי אומנתו ונפנה לשם ומשם פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו אמר אביי וכולהו [א] קטלינהו [ה] אלכסנדרום מוקדן מ"ט איענשו משום (יב)דעברי אהאי קרא (יג)לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד ואינהו הדור אתו כי אתא אשכחינהו דהוו קרו בסיפרא (יד)ישא ה' עליך גוי מרחוק אמר מכדי ההוא גברא בעי למיתי ספינתא בעשרה יומי דליה זיקא ואתי ספינתא בחמשא יומי נפל עלייהו וקטלינהו: במוצאי יום טוב כו': מאי תיקון גדול אמר רבי אלעזר כאותה ששנינו (טו)חלקה היתה בראשונה והקיפוה גזוזטרא והתקינו שיהו (יז)נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה תנו רבנן (יח)בראשונה היו נשים מבפנים ואנשים מבחוץ והיו באים לידי קלות ראש התקינו שיהו נשים יושבות מבחוץ ואנשים מבפנים ועדיין היו באין לידי קלות ראש התקינו שיהו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה היכי עביד הכי והכתיב (יט)הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל אמר רב (כ)קרא אשכחו ודרוש וספדה

ספדה

שליח שלפני התיבה גומר ברכתו והן לא היו יכולין כולן לשמוע קולו: **והכין כספין.** צורפי זהב צורפי כסף: **נפחיס.** חרשי ברזל: **טרסיים.** חרשי נחושת: **גרדייס.** אורגין: **ונפנה לשם.** ונשכר להס למלאכתס: **ההוא גברא הוה.** עליו נאמר מקרא זה וגזרת מלך היא להחריבה: **ודלי זיקא.** גבה הרוח: **חלקה היתה.** העזרת נשים בראשונה ולא היו זזין יוצאין מן הכתלים: **והקיפוה גזוזטרא.** נתנו זזין בכתלים בולטין מן הכותל סביב סביב וכל שנה מסדרין שם גזוזטראות לוזחין שקורין בלע"ק כדי שיהו נשים עומדות שם בשמחת בית השואבה ורואות וזהו תיקון גדול דקתני מתניתין שמתקנין בכל שנה: **מבפנים.** בעזרת נשים: **מבחוץ.** בחצר של הר הבית ובחיל: **היכי עביד הכי.** שהוסיפו ושינו כלום על בנין שלמה: **והכתיב.** גבי דוד המלך כשצוה את שלמה על מלאת הבית ובניינו: **הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל.** כל מלאכת התבנית שהודיעו הקב"ה ע"י גד החוזה ונתן הנביא: **קרא אשכחו.** שצריך להבדיל אנשים מנשים ולעשות גדר בישראל שלא יבאו לידי קלקול:

ספדה

באבוקות של אור. זורקין אותס כלפי מעלה ומקבלין אותס ויש שבקיאין לעשות כן בארבע אבוקות או בשמונה וזורק זו ומקבל זו וזורק זו ומקבל זו: **דברי תושבחות.** מפרש בגמרא [נג.]: **ט"ו מעלות.** אורך המעלה ברוחב העזרה ורוחב המעלה חצי אמה ורומה חצי אמה כדאמרינן במסכת מדות (פ"ב מ"ג) ובסדר יומא (דף טז.): **שעליהן הלוים עומדין [בכלי] שיר.** לשמחת בית השואבה אבל דוכן לשיר הקרבן אצל המזבח היה: **תקעו והריעו.** זה סימן ליצ למלאות המים לניסוך מן השילוח: **הגיעו לעזרה.** לקרקע עזרת נשים: **תקעו והריעו ותקעו.** ובראש השנה (דף לג:) יליף בכל תקיעות פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה ותרועה באמצע: **והיו תוקעין והולכין.** בלוז שלש אחרונות מאריכין עד שמגיעין לשער היוצא מעזרת נשים להר הבית לשיפולו למזרח. והשער ההוא מכוון כנגד שער שמעזרת ישראל לעזרת נשים ויורדין ממערב למזרח וכשהיו נכנסין למקדש היו הולכין ממזרח למערב דרך עלייה: **הפכו פניהס.** למערב לצד העזרות וההיכל לומר דבר זה: **אבותינו.** בבית הראשון היו כופרין ולא היו פניהס לבית אלא אחוריהס אל היכל ה' וגו' פסוק הוא ביחזקאל (ח): **שונין ואומרין.** כופלין אותה כדמפרש אנו ליה וליה עינינו: **גמ' מאי היא.** איזה מן הבנינים של שלמה או של נחמיה בן חכליה או של הורדוס שסתרו ובנאו: **[שישא].** שיש לבוע לא לבן ולא שחור אלא כעין ירוק. בלע"ז בי"ש: **[ומרמרא].** שיש לבן: **כוחלא.** שישא לבוע ככחול: **אפיק שפה.** שורה של אבנים נכנסה ושורה יוצאה: **דמיתחזי לאדותא דימא.** כגלי היס שהאבנים משוים במראיהן זו מזו והעיניס המסתכלות בהן שוטטות ונראות כאילו גלי היס הס נדיס ועיניס: **דיופלוסטון.** לשון יוצת דיו שניס פלו לשון שריס כמו מטרפולין וכמו דיופולין מרומי דתענית (דף יח:) סטון לשון סטיו שני סטוין: **סטיו.** כפול לישיבת שריס של אלכסנדריא שהלכו שם יוחנן בן קרח ושרי החיילים לאחר חורבן בית ראשון בימי ירמיה ונתיישבו שם ואף על פי שעלה שם נבוכדנצר והחריב את מצריס ונהרגו מישראל שהלכו שם כמו שנתנבא עליהם ירמיה (מב) עלו בניהס שם לגדולה ועושר עד שהחריבס אלכסנדרוס: **בסילקי.** פלטירין גבוהיס נקראיס בסילקאות: **כנגד שבעים ואחד זקנים.** שעשו להס סנהדרין: **כלרי זהב** (ט) גרסינן: **בימה.** כעין אלמינבר"א שלנו: **חזן הכנסת.** שמש הצבור: **לענות אמן.** שהיה

א) טוס"ע פ"ח סימן קכד סעיף ח:

יא ב מיי' פ"ה מהלכות מלכים הלכה ז:

יב ג מיי' פ"ח מהל' גזלה הלכה יב:

תורה אור השלם

1. רַק לֹא יִרְבֶּה לוֹ סוּסִים וְלֹא יָשִׁיב אֶת הָעָם מִצְרַיְמָה לְמַעַן הַרְבּוֹת סוּס וַיְיָ אָמַר לָכֶם לֹא תֹסִפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד: דברים יז טז
2. יִשָּׂא יְיָ עָלֶיךָ גּוֹי מֵרָחוֹק מִקְּצֵה הָאָרֶץ כַּאֲשֶׁר יִדְאֶה הַנָּשֶׁר גּוֹי אֲשֶׁר לֹא תִשְׁמַע לְשֹׁנוֹ: דברים כח מט
3. הַכֹּל בִּכְתָב מִיַּד יְיָ עָלַי הִשְׂכִּיל כֹּל מְלֶאכֹת הַתַּבְנִית: דברי הימים א כח יט

מוסף רש"י

וכיון שהגיע לענות אמן הלה מניף בסודר וכל העם עונין אמן. בברכות (מז.) ת"ר אין עונין כו' ולא אמן יתומה, שלא שמע הברכה אלא ששמע שעונין אמן, והא דאמרינן בהחליל שבאלכסנדריא של מצריס היו מניפין בסודריס כשהגיע עת לענות אמן, אלמא לא שמעי וקא ענו, הנהו מידע ידעי שהס עונים אחר ברכה ועל איזו ברכה הס עונים, אלא שלא היו שומעים את הקול (רש"י שם).

רבינו חננאל

תנא בראשונה כשהיו רואין שמחת בית השואבה היו אנשים מבפנים ונשים רואות מבחוץ, והיו באין לידי קלות ראש, התקינו שלש גזוזטראות בעזרה כנגד שלש רוחות, להיות הנשים רואות מלמעלה. והיכי עבדי הכי והכתיב הכל בכתב מיד ה' וגו', [והאיך] התקינו אחרי כן. אמר רב יוסף, קרא אשכח ודרש

ב) [ל"ל שיר המעלות וכ"ל במשנה שבמשניות], **ג)** [כל זה לית בתוספתא שבמשניות וכן מוכיח מרש"י דהכא ד"ה הגיעו לעזרה וכו' וגם מרש"י דלקמן נג: ד"ה שלשה לשער התחתון וכו' מוכח דלית בלבא זו], **ד)** ב"ב דף ד. ע"ש [וסס לית בתוספתא דכה], **ה)** [תוספתא' פ"ד ה"ד], **ו)** [כל זה לית בתוספ' ובש"י לית בתוספתא פעמים שהיו שם ששים רבוא כיוצאי מצרים ומאי דהוו כיוצאי מצרים ומאי לה כפלים כיוצאי מצרים], **ז)** [מדות פ"ב מ"ה ע"ש], **ח)** [תוספתא פ"ד ע"ש], **ט)** [זבחים שם.], **י)** גרסינן לתפוקי דינרי כ"ה בס"ל. רש"ל, **יא)** [וע"ע תוספת סנהדרין טז: ד"ה אחרי],

הגהות הב"ח

(א) גמ' כנגד שבעים ואחד זקנים כל אחת כל"ל ומיבות של סנהדרי גדולה נמחק: **(ב)** תוס' ד"ה והיו בה וכו' זקנים שעשו להם סנהדרין:

גליון הש"ס

גמ' ומרמרים. עיין ע"ז דף י ע"ב תוספות ד"ה רבן:

הגהות הגר"א

[א] במשנה (הגיעו לעזרה תקעו והריעו ותקעו) תא"מ: **[ב]** שם הגיעו לקרקע. ר"ב העזרה: **[ג]** גמ' סטיו לפנים מסטיו והיו בה כו'. כל"ל: **[ד]** שם ריבוא. רשוס עליו קו למחקו: **[ה]** שם (אלכסנדרוס מוקדן) תא"מ וי"ב עולכיוס:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] גמ' קטליהו אלכסנדרוס מוקדן. ר"ב עיין הקדמת אברבנאל לס' מלכים שמחק מלת מוקדן ובאיאר שם ברלאיס בדורה שאלכסנדרוס הוא לא היה אלכסנדר מוקדן שהיה בתחלת בית שני ואלכסנדר הזה קיסר היה ק"ג שנה אחר הבית יעוש"ס:

לעזי רש"י

בי"ש. (שיש) אפור-חום. אלמינבר"א (אלמינבר"א). בימה (באמצע בית הכנסת). בלע"ק (פלנקי"ש). קרשים.

וספדה הארץ. בגבולת זכריה ומתגבא לעתיד שיספדו על משיח בן יוסף שנהרג במלחמת גוג ומגוג וכתיב משפחת בית דוד לבד ונשיהם לבד שאפי' בשעת הצער צריך להבדיל אנשים מנשים: **שעסוקין בהספד.** באותה שעה והמצטער אינו מיקל ראשו מהר ועוד שאין יצר הרע שולט כדקאמר קרא והסירותי את לב האבן ולקמן אמר שהקב"ה שוחטו כו' אמרה תורה כו': **כאן שעסוקין בשמחה.** וקרובה לקלות ראש ועוד שיצה"ר שולט עכשיו לא כל שכן: **והביטו אלי את אשר דקרו.** יסתכלו בהרוג שלפניהם: **וספדו עליו כמספד על היחיד.** כאדם המספיד על בן יחיד שהיה לו ומת: **צדיקים בוכים.** שמזכירים בצערם שהיה להם לכבוש הרשע הזה בחייהם: **כי יפלא בעיני וגו'.** סיפיה דקרא גם בעיני יפלא: **של בוכיא.** עכבים שקורין אירייני"א: **ונכסוף.** משאדם נמשך אחריו מעט מתגבר והולך בו: **מושכי העון בחבלי השוא.** בתחלה היו מביאין אותו עליהם ע"י חבלים שאינן של כלום: **ובעבות העגלה.** חבל עבה שקושרין בו את הפרה למחרישה: **אספרה אל חוק.** אספר דבר זה להיות לחק ולזכרון: **היום ילדתיך.** היום אגלה לבריות שבני אתה: **אם רעב שנאך.** ילדך הרע רעב ותאב לעבירה: **האכילהו לחם.** הטריחהו במלחמתה של תורה דכתיב לכו לחמו בלחמי (משלי ט): **השקהו מים.** תורה דכתיב בה הוי כל צמא לכו למים (ישעיה נה): **ישלימנו לך.** שיהא שלם ילדך עמך ואוהבך ואל ישילך לחטוא וליהנות מן העולם: **הלפוני.** כדמפרש לפון בלבו של אדם: **פניו אל היום הקדמוני.** המקדם הראשון שהוא כיס שהיו הכל נקבצים שם כיס שכל הנחלים הולכים אליו: **ועלה באשו ולחנמו.** ומפני שהעלה באשה וסרחון שהגיח האומות ונתגרה בישראל: **נקדים ויזיל באורחא.** נשכים בהשכמה קודם היום. השכמה קרי קדמותא בש"ס: **כי הוו פרשי מהדדי.** שהיו משתי עיירות והגיעו לפרשת דרכים פירש זה לכאן וזו לכאן: **אורחא רחיקא.** דרך רחוקה היא בין שתי מקומותיהו ואי אפשיהו עוד לילך יחד: **ולוחין בסימא.** אילו היינו יכולים לילך בדרך אחד היה נעשים צוות שלנו: **אי מאן דסני לי.** אם היה שונאי מתייחד עם האשה לא הוה מלי אוקומי אנפשיה מלחטוא ועל עצמו היה אומר: **הלא נפשיה.** נשען על בריח הדלת כאדם שמתשב ומצטער:

רע

[1] וספדה הארץ משפחות משפחות לבד משפחת בית דוד לבד ונשיהם לבד אמרו והלא דברים ק"ו ומה לעתיד לבא שעוסקין בהספד ואין יצר הרע שולט בהם אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד עכשיו שעסוקין בשמחה ויצה"ר שולט בהם על אחת כמה וכמה הא הספידא מאי עבידתיה פליגי בה רבי דוסא ורבנן חד אמר על משיח בן יוסף שנהרג וחד אמר על יצה"ר שנהרג בשלמא למאן דאמר על משיח בן יוסף שנהרג היינו דכתיב [2] והביטו אלי את אשר דקרו וספדו עליו כמספד על היחיד אלא למאן דאמר על יצר הרע שנהרג האי הספידא בעי למעבד שמחה בעי למעבד אמאי בכו כדדרש רבי יהודה לעתיד לבא מביאו הקב"ה ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים צדיקים נדמה להם כהר גבוה ורשעים נדמה להם כחוט השערה הללו בוכין והללו בוכין צדיקים בוכין ואומרים היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה ורשעים בוכין ואומרים היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה ואף הקב"ה תמה עמהם שנאמר [3] כה אמר ה' צבאות כי יפלא בעיני שארית העם הזה בימים ההם גם בעיני יפלא [4] א"ר אסי [5] יצה"ר בתחילה דומה לחוט של [6] בוכיא ולבסוף דומה כעבותות העגלה שנאמר [4] הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה תנו רבנן משיח בן דוד שעתיד להגלות במהרה בימינו אומר לו הקב"ה שאל ממני דבר ואתן לך שנאמר [5] אספרה אל חוק וגו' אני היום ילדתיך [6] שאל ממני ואתנה גוים נחלתך וכיון שראה משיח בן יוסף שנהרג אומר לפניו רבש"ע איני מבקש ממך אלא חיים אומר לו חיים עד שלא אמרת כבר התנבא עליך דוד אביך שנאמר [7] חיים שאל ממך נתתה לו וגו' דרש ר' עוירא ואיתימא ר' יהושע בן לוי שבעה שמות יש לו ליצה"ר הקב"ה קראו רע שנאמר [8] כי יצר לב האדם רע מנעוריו משה קראו ערל שנאמר [9] ומלתם את ערלת לבבכם דוד קראו טמא שנאמר [10] לב טהור ברא לי אלהים מכלל דאיכא טמא שלמה קראו שונא שנאמר [11] אם רעב שנאך האכילהו לחם ואם צמא השקהו מים כי גחלים אתה חותה על ראשו וה' ישלם לך אל תקרי ישלם לך אלא ישלימנו לך ישעיה קראו מכשול שנאמר [12] סולו סולו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי יחזקאל קראו אבן שנאמר [13] והסרתי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר יואל קראו צפוני שנאמר [14] ואת הצפוני ארחיק מעליכם ת"ר ואת הצפוני ארחיק מעליכם זה יצה"ר שצפון ועומד בלבו של אדם והדחתיו אל ארץ ציה ושממה למקום שאין בני אדם מצויין להתגרות בהן את פניו אל הים הקדמוני שנתן עיניו במקדש ראשון והחריבו והרג תלמידי חכמים שבו וסופו אל הים האחרון שנתן עיניו במקדש שני והחריבו והרג תלמידי חכמים שבו ועלה באשו ותעל צחנתו שמניח אומות העולם ומתגרה בשונאיהם של ישראל כי הגדיל לעשות אמר אביי ובתלמידי חכמים יותר מכולם כי הא דאביי שמעיה להההוא גברא דקאמר לההיא אתתא נקדים וניזיל באורחא אמר איזיל אפרשינהו מאיסורא אזל בתרייהו תלתא פרסי באגמא כי הוו פרשי מהדדי שמעינהו דקא אמרי אורחין רחיקא וצוותין בסימא אמר אביי אי מאן דסני לי הוה לא הוה מצי לאוקומיה נפשיה אזל תלא נפשיה בעיבורא דדשא ומצטער אתא ההוא סבא תנא ליה כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו [3] אמר רבי יצחק יצרו של אדם [7] מתגבר עליו בכל יום שנאמר [15] רק

רע

[1] וספדה הארץ משפחות משפחות לבד ונשיהם לבד. זכריה יב יב
[2] וְשָׁפַכְתִּי עַל בֵּית דָּוִיד וְעַל יוֹשֵׁב יְרוּשָׁלִַם רוּחַ חֵן וְתַחֲנוּנִים וְהִבִּיטוּ אֵלַי אֵת אֲשֶׁר דָּקָרוּ וְסָפְדוּ עָלָיו כְּמִסְפֵּד עַל הַיָּחִיד וְהָמַר עָלָיו כְּהָמֹר עַל הַבְּכוֹר: זכריה יב י
[3] כֹּה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת כִּי יִפָּלֵא בְּעֵינֵי שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה בַּיָּמִים הָהֵם גַּם בְּעֵינַי יִפָּלֵא נְאֻם יְיָ צְבָאוֹת: זכריה ח ו
[4] הוֹי מֹשְׁכֵי הָעָוֹן בַּחֲבָלֵי הַשָּׁוְא וְכַעֲבוֹת הָעֲגָלָה חֲטֹאָה: ישעיהו ה יח
[5] אֲסַפְּרָה אֶל חֹק יְיָ אָמַר אֵלַי בְּנִי אַתָּה אֲנִי הַיּוֹם יְלִדְתִּיךָ: תהלים ב ז
[6] שְׁאַל מִמֶּנִּי וְאֶתְּנָה גוֹיִם נַחֲלָתֶךָ וַאֲחֻזָּתְךָ אַפְסֵי אָרֶץ: תהלים ב ח
[7] חַיִּים שָׁאַל מִמְּךָ נָתַתָּה לוֹ אֹרֶךְ יָמִים עוֹלָם וָעֶד: תהלים כא ה
[8] וַיִּרְדֶּם יְיָ אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה עַל הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אַחַת מִצַּלְעֹתָיו וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחְתֶּנָּה: בראשית ב כא
[9] וּמַלְתֶּם אֶת עָרְלַת לְבַבְכֶם וְעָרְפְּכֶם לֹא תַקְשׁוּ עוֹד: דברים י טז
[10] לֵב טָהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן חַדֵּשׁ בְּקִרְבִּי: תהלים נא יב
[11] אִם רָעֵב שֹׂנַאֲךָ הַאֲכִלֵהוּ לָחֶם וְאִם צָמֵא הַשְׁקֵהוּ מָיִם: משלי כה כא
[12] וְאָמַר סֹלוּ סֹלוּ פַּנּוּ דָרֶךְ הָרִימוּ מִכְשׁוֹל מִדֶּרֶךְ עַמִּי: ישעיהו נז יד
[13] וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב חָדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְהֲסִרֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר: יחזקאל לו כו
[14] וְאֶת הַצְּפוֹנִי אַרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם וְהַדַּחְתִּיו אֶל אֶרֶץ צִיָּה וּשְׁמָמָה אֶת פָּנָיו אֶל הַיָּם הַקַּדְמֹנִי וְסֹפוֹ אֶל הַיָּם הָאַחֲרוֹן וְעָלָה בְאְשׁוֹ וְתַעַל צַחְנָתוֹ כִּי הִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת: יואל ב כ
[15] וַיִּרְא יְיָ כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם: בראשית ו ה

[1] וספדה הארץ משפחות משפחות לבד. ירושלמי פ"ד ה"ב
[2] וְשָׁפַכְתִּי עַל בֵּית דָּוִיד וְעַל יוֹשֵׁב יְרוּשָׁלִַם רוּחַ חֵן וְתַחֲנוּנִים וְהִבִּיטוּ אֵלַי אֵת אֲשֶׁר דָּקָרוּ וְסָפְדוּ עָלָיו כְּמִסְפֵּד עַל הַיָּחִיד וְהָמַר עָלָיו כְּהָמֹר עַל הַבְּכוֹר: זכריה יב י
[3] כֹּה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת כִּי יִפָּלֵא בְּעֵינֵי שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה בַּיָּמִים הָהֵם גַּם בְּעֵינַי יִפָּלֵא נְאֻם יְיָ צְבָאוֹת: זכריה ח ו
[4] הוֹי מֹשְׁכֵי הָעָוֹן בַּחֲבָלֵי הַשָּׁוְא וְכַעֲבוֹת הָעֲגָלָה חֲטֹאָה: ישעיהו ה יח
[5] אֲסַפְּרָה אֶל חֹק יְיָ אָמַר אֵלַי בְּנִי אַתָּה אֲנִי הַיּוֹם יְלִדְתִּיךָ: תהלים ב ז
[6] שְׁאַל מִמֶּנִּי וְאֶתְּנָה גוֹיִם נַחֲלָתֶךָ וַאֲחֻזָּתְךָ אַפְסֵי אָרֶץ: תהלים ב ח
[7] חַיִּים שָׁאַל מִמְּךָ נָתַתָּה לוֹ אֹרֶךְ יָמִים עוֹלָם וָעֶד: תהלים כא ה
[8] וַיִּרְדֶּם יְיָ אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה עַל הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אַחַת מִצַּלְעֹתָיו וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחְתֶּנָּה: בראשית ב כא
[9] וּמַלְתֶּם אֶת עָרְלַת לְבַבְכֶם וְעָרְפְּכֶם לֹא תַקְשׁוּ עוֹד: דברים י טז
[10] לֵב טָהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן חַדֵּשׁ בְּקִרְבִּי: תהלים נא יב
[11] אִם רָעֵב שֹׂנַאֲךָ הַאֲכִלֵהוּ לָחֶם וְאִם צָמֵא הַשְׁקֵהוּ מָיִם: משלי כה כא
[12] וְאָמַר סֹלוּ סֹלוּ פַּנּוּ דָרֶךְ הָרִימוּ מִכְשׁוֹל מִדֶּרֶךְ עַמִּי: ישעיהו נז יד
[13] וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב חָדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְהֲסִרֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר: יחזקאל לו כו
[14] וְאֶת הַצְּפוֹנִי אַרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם וְהַדַּחְתִּיו אֶל אֶרֶץ צִיָּה וּשְׁמָמָה אֶת פָּנָיו אֶל הַיָּם הַקַּדְמֹנִי וְסֹפוֹ אֶל הַיָּם הָאַחֲרוֹן וְעָלָה בְאְשׁוֹ וְתַעַל צַחְנָתוֹ כִּי הִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת: יואל ב כ
[15] וַיִּרְא יְיָ כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם: בראשית ו ה

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה וכיון וכו' ולא בדבר שאינו צבור מוליד:

גליון הש"ם

גמרא יצה"ר בתחילה דומה. עי' מדרש רבה בראשית פכ"ב: **שם שנאמר** והסרתי. וכן בסמוך (ע"ב) ואילך והסרתי וכו' וכן ברכות דף לב ע"א בכולהו מיתי הך קרא ולא ידעתי אמאי לא מייתי ממוקדם יחזקאל יא יט והסירותי לב האבן מבשרם ונתתי להם לב בשר:

רבינו חננאל

וספדה הארץ משפחות וכו'. אמר ר' יצר הרע בתחילה דומה לחוט של (ב) כוביא, פירוש הכלי שמשליך האורג בנפש המסכת ועליו הערב כרוך נקרא בוכיא. ובסוף דומה לחוט העגלה, שנאמר הוי מושכי העון בחבלי השוא וגו'. ז' שמות נקרא יצר הרע. הק'ב"ה קראו רע, שנא' כי יצר לב האדם רע מנעוריו. משה קראו ערל, שנאמר ומלתם את (בשר ערלתכם) [ערלת לבבכם]. דוד קראו טמא, שנאמר לב טהור ברא לי אלהים, מכלל דאיכא טמא. שלמה קראו שונא, שנאמר ואם רעב שונאך וגו'. ישעיה קראו מכשול, שנאמר הרימו מכשול וגו'. יחזקאל קראו אבן, שנאמר והסירותי את לב האבן. יואל קראו צפוני, שנאמר את הצפוני ארחיק מעליכם וגו'. (ג) וגם זה יצר הרע הצפון בלבו של אדם ארחיק מעליכם, שהוא החריב המקדש ראשון והשני, ומניח האומות ומתגרה בישראל, ובתלמידי חכמים יותר מכולם. וכן הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו.

(א) נראה דל"ל כוכיא וכ"ה בערוך ערך כוכיא וידוע דע"פ הרוש ד' הענין נתייסד ע"פ גירסת רבו הר"ח ז"ל.
(ב) אולי ל"ל וגם בברייתא תניא ואת הצפוני זה יצה"ר.

לעזי רש"י

איירייני"א. עכבישי.

מוסף רש"י

שנאמר הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה. גוררים יצר הרע עליהם מעט מעט, בתחילה בחבלי השוא כחוט של קורי עכבים, ומתגברה בהם מתגבר והולך עד שנעשה כעבות העגלה, שקושרין בו את הקרון למשוך (ישעיה ה יח).

[1] וספדה הארץ משפחות משפחות לבד. ירושלמי פ"ד ה"ב
[2] וְשָׁפַכְתִּי עַל בֵּית דָּוִיד וְעַל יוֹשֵׁב יְרוּשָׁלִַם רוּחַ חֵן וְתַחֲנוּנִים וְהִבִּיטוּ אֵלַי אֵת אֲשֶׁר דָּקָרוּ וְסָפְדוּ עָלָיו כְּמִסְפֵּד עַל הַיָּחִיד וְהָמַר עָלָיו כְּהָמֹר עַל הַבְּכוֹר: זכריה יב י
[3] כֹּה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת כִּי יִפָּלֵא בְּעֵינֵי שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה בַּיָּמִים הָהֵם גַּם בְּעֵינַי יִפָּלֵא נְאֻם יְיָ צְבָאוֹת: זכריה ח ו
[4] הוֹי מֹשְׁכֵי הָעָוֹן בַּחֲבָלֵי הַשָּׁוְא וְכַעֲבוֹת הָעֲגָלָה חֲטֹאָה: ישעיהו ה יח
[5] אֲסַפְּרָה אֶל חֹק יְיָ אָמַר אֵלַי בְּנִי אַתָּה אֲנִי הַיּוֹם יְלִדְתִּיךָ: תהלים ב ז
[6] שְׁאַל מִמֶּנִּי וְאֶתְּנָה גוֹיִם נַחֲלָתֶךָ וַאֲחֻזָּתְךָ אַפְסֵי אָרֶץ: תהלים ב ח
[7] חַיִּים שָׁאַל מִמְּךָ נָתַתָּה לוֹ אֹרֶךְ יָמִים עוֹלָם וָעֶד: תהלים כא ה
[8] וַיִּרְדֶּם יְיָ אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה עַל הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אַחַת מִצַּלְעֹתָיו וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחְתֶּנָּה: בראשית ב כא
[9] וּמַלְתֶּם אֶת עָרְלַת לְבַבְכֶם וְעָרְפְּכֶם לֹא תַקְשׁוּ עוֹד: דברים י טז
[10] לֵב טָהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן חַדֵּשׁ בְּקִרְבִּי: תהלים נא יב
[11] אִם רָעֵב שֹׂנַאֲךָ הַאֲכִלֵהוּ לָחֶם וְאִם צָמֵא הַשְׁקֵהוּ מָיִם: משלי כה כא
[12] וְאָמַר סֹלוּ סֹלוּ פַּנּוּ דָרֶךְ הָרִימוּ מִכְשׁוֹל מִדֶּרֶךְ עַמִּי: ישעיהו נז יד
[13] וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב חָדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְהֲסִרֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר: יחזקאל לו כו
[14] וְאֶת הַצְּפוֹנִי אַרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם וְהַדַּחְתִּיו אֶל אֶרֶץ צִיָּה וּשְׁמָמָה אֶת פָּנָיו אֶל הַיָּם הַקַּדְמֹנִי וְסֹפוֹ אֶל הַיָּם הָאַחֲרוֹן וְעָלָה בְאְשׁוֹ וְתַעַל צַחְנָתוֹ כִּי הִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת: יואל ב כ
[15] וַיִּרְא יְיָ כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם: בראשית ו ה

רע כל היום. כל היום רעתו מתוספת: **ה' לא יעזבנו בידו.** בתריה כתיב: **מנוול זה.** יכר הרע: **לכו נמיס.** נמשלה תורה למיס וכתיב אצנים שתקו מיס: **דברי לאש.** והאש מפעפע את הברזל והיינו מתפוצץ שהגילוות ניתזין ממנו: **עבדו.** יל"ר הוא עבדו של אדם אשם רלה הרי הוא מסור בידו שנאמר [בראשית ד] ואתה תמשל בו: **באטב"ח.** (ב) אלפא ע) ביתא הוא א"ט ב"ח ג"ז ד"ו הרי עשיריות י"ל כ"פ ל"ע מ"ם הרי מאות ק"ן ר"ף ש"ן ת"ס הרי אלפים ונשארו הנ"ך שלא היה לה"א בן זוג בעשיריות ולא לנו"ן בן זוג במאות לפי סדר האותיות ולא לכ"ף בן זוג באלפים וחברס יחד. נמצא דרך אלף בית זה שהדה מנון סמ"ך מן מ"ם במקום מ"ס ה"א מן ה"ן במקום נו"ן דלי"ת מן ד"ו במקום וי"ו ועוד ה' במקום נו"ן: **הפעם.** תעות בעלמא: **בקרבם.** משמע נטוע בלבם: **הלך.** עובר דרך עליו ואינו מתאכסן עמו: **אורח.** אכסנאי: **איש.** בעל הבית: **ויבא הלך.** בדוד ובת שבע קאי דקאמר ליה נביא לדוד על יכר רע הבא אליו: **אחר קטן.** גוייה גיד: **משביעו.** בתשמיש: **רעב.** גופו חסר כח ורעב לעת זקנה: **שבע.** בכח אלה: **גלות.** שהגלה את ישראל: **לא היה.** אינו כדי והלואי לא היה: **אהלים לשודדים.** אלו ערביים השוכנים באהלים במדברות ורועים מקנה כל ימיהם וכתיב סיפיה דקרא לאשר הביא וגו' כלומר הוא עצמו גרם לו הרגזתו שהביאתו בעולם: **מה לי פה.** זו היא חרטה: **ואשר הרעתי.** ריש"א דקרא אוספה הלועה והנדחה אקבצה ואשר הרעתי אני בראתי את יכר הרע המחטיאם וגרמתי להם כל זאת: **שלשה מקראות.** המעידין שהעוות והזכיות בידו ותוכן הלבבות: **חרשים.** אומנים. משיחים שיהם חרשים לבנין בית המקדש. אליהו חרש אבן שבנה מזבח בהר הכרמל ומצינו שהוא עתיד להשמלה: **ולהן לדק.** הוא שם בן נח ונקרא חרש ויחזק חרש את לוף (ישעיה מא) ובברהאית רבה (פ' מ"ג) מפרש ליה במלכי לדק שבא לקראת אברהם וברכו ומחקו וקראו חרש על שם בנין המיבה שבנה עם אביו: **אלה הקרנות אשר זרו.** בתריה כתיב: **שפיל לסיפיה דקרא.** דאלה הקרנות ויבאו אלה להחריד אותם סוף הפסוק הוכיח שמחיצלתו אינו מדבר בחרשים אלא באומות שבשמאל הגביא את המלאך מה אלה החרשים אמר לו אלה הקרנות כלומר אומות הללו אשר זרו את יהודה ויבאו אלה החרשים להחריד אותם הקרנות לידות את קרנות הגויים: **שפיל.** השפל עצמך לתחתית המקרא לסופו: **אמר רב שמא בהדי חנא בתגדפא נמה לי.** מה לי אלו בהגדה בקי הוא בהגדה ממני ולא אוכל לו: **שבעה רועים ושמנה נסיכים.** לא ידעתי בהם טעם. כמדומה לי דאמרינן בעלמא ויפתח להיכן אזל לגיל בניו מדינה של גיהנם כדכתיב כי אתה אבינו (מדרש יקלוט מיכה ה) ע): **עמוס ופניה.** מן הנביאים היו: **אדם שם ומתושלח.** מן הלדיקים שהיו קודם המבול שלא חטאו עד דור אנוש

ונחלק הקורנס וסנפירין לא נחלק ממקומו היינו הוא דכתיב וכפטיש יפוצץ סלע הסלע יפוצץ את הפטיש וסנפירין הוא אבן ספיר ואע"ג דלא כתב יפוצצו סלע הרבה פסוקים יש בענין זה אצנים שתקו מיס (איוב יד) פירושו שתקו אותן מיס וקצת קשה דהכא מדמה פטיש ליה"ר ובהנהו מדמי פטיש לדברי תורה בסנהדרין ובשבת ושמא ה"ט דמקרא אחד יוצא לכמה טעמים וקשה לפירוש ר"ת דברים מסכת תענית (דף ד.) אמר כל תלמיד חכם שאינו קשה כברזל אינו תלמיד חכם שנאמר כפטיש יפוצץ סלע אלמא פטיש קשה ומפוצץ את הסלע ע):

משביעו. שמרבה בתשמיש ביום ובלילה דהא מייתי לה בחלק (סנהדרין דף קז.) גבי עובדא דדוד שאמר בחנני ה' ונסני דקאמר מיד לעת ערב ויקם דוד מעל משכבו ואמר רב יהודה אמר רב שהפך משכבו של לילה למשכבו של יום ומתעלמה ממנו הלכה דאמר רבי יוחנן אבר קטן יש בו באדם אשם

רע כל היום אמר רבי שמעון בן לקיש [6] יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו שנאמר [1] צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה שעוזר לו אינו יכול לו שנאמר [2] ה' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו תנא [3] דבי רבי ישמעאל אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש אם אבן הוא נימוח אם ברזל הוא מתפוצץ אם אבן הוא נימוח דכתיב [3] הוי כל צמא לכו למים וכתיב [4] אבנים שחקו מים אם ברזל הוא מתפוצץ דכתיב [5] הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן יצר הרע מסיתו לאדם בעוה"ז ומעיד עליו לעולם הבא שנאמר [6] מפנק מנוער עבדו ואחריתו יהיה מנון שכן באטב"ח של ר' חייא קורין לסהדה מנון רב הונא רמי כתיב [7] כי רוח זנונים התעה וכתיב [8] בקרבם בתחלה התעם ולבסוף בקרבם אמר רבא בתחלה קראו הלך ולבסוף קראו אורח ולבסוף קראו איש שנאמר [9] ויבא הלך לאיש העשיר ויחמול לקחת מצאנו ומבקרו לעשות לאורח וכתיב ויקח את כבשת האיש הרש ויעשה לאיש הבא אליו [3] אמר רבי יוחנן אבר קטן יש לו לאדם מרעיבו שבע משביעו רעב שנאמר [10] כמרעיתם וישבעו וגו' אמר רב חנא בר אחא אמרי בי רב ארבעה מתחרט עליהן הקב"ה שבראם ואלו הן גלות כשדים וישמעאלים ויצר הרע גלות דכתיב [11] ועתה מה לי פה נאם ה' כי לקח עמי חנם וגו' כשדים דכתיב [12] הן ארץ כשדים זה העם לא היה ישמעאלים דכתיב [13] ישליו אהלים לשודדים ובטוחות למרגיזי אל לאשר הביא בידו יצר הרע דכתיב [14] ואשר הרעתי [7] אמר רבי יוחנן אלמלא שלש מקראות הללו נתמוטטו רגליהם של שונאיהן של ישראל חד דכתיב ואשר הרעתי וחד דכתיב [15] הנה כחומר ביד היוצר כן אתם וגו' ואידך [16] והסרתי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר רב פפא אמר אף מהאי נמי [17] ואת רוחי אתן בקרבכם וגו' [18] ויראני ה' ארבעה חרשים מאן נינהו ארבעה חרשים אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא משיח בן דוד ומשיח בן יוסף ואליהו וכהן צדק מתיב רב ששת אי הכי היינו דכתיב [19] ויאמר אלי אלה הקרנות אשר זרו את יהודה הני [5] לשובה אתו א"ל שפיל לסיפיה דקרא ויבואו אלה להחריד אותם לידות את קרנות הגוים הנושאים קרן אל ארץ יהודה לזרותה וגו' א"ל בהדי חנא באגדתא למה לי [20] והיה זה שלום אשור כי יבא בארצנו וכי ידרוך בארמנותינו והקמנו עליו שבעה רועים ושמנה נסיכי אדם מאן נינהו שבעה רועים דוד באמצע אדם שת ומתושלח מימינו אברהם יעקב ומשה בשמאלו ומאן נינהו שמנה נסיכי אדם ישי ושאול ושמואל עמוס וצפניה [1] צדקיה [1] ומשיח ואליהו: ארבעה סולמות כו': תנא גובהה של מנורה חמשים אמה (כו'): וארבעה ילדים של פרחי כהונה ובידיהם כדי שמן של מאה ועשרים לוג: איבעיא להו מאה ועשרים לוג [6] כולהו או דלמא לכל חד וחד תא שמע ובידיהם כדי שמן של שלשים שלשים לוג שהם כולם מאה ועשרים לוג תנא והן משובחין היו יותר מבנה של מרתא בת בייתוס אמרו [7] על בנה של מרתא בת בייתוס שהיה נוטל שתי יריכות של שור הגדול שלקוח באלף זוז ומהלך עקב בצד גודל ולא הניחוהו אחיו הכהנים לעשות כן משום [21] ברב עם הדרת מלך מאי משובחים אילימא משום יוקרא הני יקירי טפי אלא התם כבש ומרובע ולא זקיף הכא סולמות וזקיף טובא: ולא היה חצר בירושלים: תנא אשה

דכתיב (בראשית ד) [8] אל הוחל וגו'. מתוסלח לדיק גמור היה דדאמרינן בחלק (סנהדרין דף קח:) שבעת ימים שנתלו לדור המבול הן ימי אבלו של מתושלח: **לבולהו.** לארבעת הילדים דהוו שלשים לכל חד: **והן משובחין.** בדבר זה היו משובחים בכתם יותר מבנה של מרתא: **בנה של מרתא בת בייתוס.** כהן היה: **עקב בצד גודל.** הוליכן בכבש בנתת עקב רגל אחד בצד גודל של חבירתה ודרך נושאי משאוי לרוץ: **ולא הניחוהו אחיו הכהנים.** להוליך שני חברים אלא כמנין המפורש בסדר יומא (דף כו:) פר קרב בכ"ד משוס ברוב עם הדרת מלך: **אי משום יוקרא.** כובד המשוי: **הני יקירי טפי.** שתי יריכות כאלו בכידות משלשים לוג: **בבש ומרובע.** הכבש היה משפע בשיפוע אורך קרוב ארבע אמות שיפוע לכל אמה גובה דשתים ושלשים אמה אורך לתשעה גובה: יש

משמאלו. [שמונה] נסיכי אדם, ישי שאול ושמואל עמוס צפניה חזקיהו ואליהו ומשיח. **פים'** ומנורות של זהב היו שם, וספלין בראשן כו'. **ארבעה ילדים מפרחי כהונה,** ובידיהן כדי שמן של ק"כ לוג. ואוקימנא ביד כל אחד כד שמן של ל' לוג, הכל ק"כ לוג. ואלו הילדים שהיו עולין בסולמות ובידיהן כד של ל' לוג, היו משובחין כבר מרתא בת בייתוס שהיה נוטל שתי יריכות של שור גדול הלקוח באלף כסף בידו אחת, ומהלך עקב בצד גודל ועולה בהן במזבח. שהכהן היה עולה בכבש שאינו זקוף, ואלו הילדים כשהן זקופין. **פים' מבלאי מכנסי הכהנים ומהימיינהם** היו מפקיעין. ירושלמי מבלאי מכנסי כהן גדול היו מדליקין נרות שבפנים, וממכנסי כהן הדיוט היו מדליקין נרות (מבחוץ) [שבחוץ]. **מתיב** להעלות נר תמיד, שיערו לומר, אין לך דבר שעושה שלהבת אלא ששתים. **מהו מפקיעין,** תירגם ר' חגי מפשילין. תנן לא היתה חצר בירושלים שלא היתה מאירה [וכו']. תני, יכולה אשה לבור חטים לאור המערכה, ולא היו מועלות. דאמר ר' סימון ריח ומראה וקול אין בהן משום מעילה. ז' קולות נשמעין מיריחו. קול שער הגדול שנפתח. קול המגריפה. רב ושמואל חד אמר עשרה נקבים היו בם, וכל נקב מוציא מאה מיני זמר. וחד אמר מאה נקבים היו בם, וכל נקב מוציא עשרה מיני זמר. מדברי שניהם המגריפה היתה מוציאה אלף מיני זמר. [קול הנץ] שעשה בן קטין מוכני לכיור. קול בגיני כרוז. קול החליל. קול הצלצל. קול כהן גדול ביום הכיפורים בשעה שאומר את השם. ריח, פטום הקטורת. **מראה,** כדאמרן. [אמר] ר' חייא בר אבא הוא נבל הוא כנור, נימין יתירות בין זה לזה. ולמה נקרא שמם נבל, מפני שמנבל כל מיני זמר. עוגב זה ארדלס.

תורה אור

1. צוֹפֶה רָשָׁע לַצַּדִּיק וּמְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ׃
תהלים לז לב
2. יְיָ לֹא יַעַזְבֶנּוּ בְיָדוֹ וְלֹא יַרְשִׁיעֶנּוּ בְּהִשָּׁפְטוֹ׃
תהלים לז לג
3. הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמָּיִם וַאֲשֶׁר אֵין לוֹ כֶּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְלוֹא כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב׃
ישעיהו נה א
4. אֲבָנִים שָׁחֲקוּ מָיִם תִּשְׁטֹף סְחִיפֹתֵיהָ עֲפַר אֶרֶץ וְתִקְוַת אֱנוֹשׁ הֶאֱבַדְתָּ׃
איוב יד יט
5. הֲלוֹא כֹה דְבָרַי כָּאֵשׁ נְאֻם יְיָ וּכְפַטִּישׁ יְפֹצֵץ סָלַע׃
ירמיהו כג כט
6. מְפַנֵּק מִנֹּעַר עַבְדּוֹ וְאַחֲרִיתוֹ יִהְיֶה מָנוֹן׃
משלי כט כא
7. עַמִּי בֶּעָצוֹ יִשְׁאָל וּמַקְלוֹ יַגִּיד לוֹ כִּי רוּחַ זְנוּנִים הִתְעָה וַיִּזְנוּ מִתַּחַת אֱלֹהֵיהֶם׃
הושע ד יב
8. לֹא יִתְּנוּ מַעֲלַלֵיהֶם לָשׁוּב אֶל אֱלֹהֵיהֶם כִּי רוּחַ זְנוּנִים בְּקִרְבָּם וְאֶת יְיָ לֹא יָדָעוּ׃
הושע ה ד
9. וַיָּבֹא הַלֵּךְ לְאִישׁ הָעָשִׁיר וַיַּחְמֹל לָקַחַת מִצֹּאנוֹ וּמִבְּקָרוֹ לַעֲשׂוֹת לָאֹרֵחַ הַבָּא לוֹ וַיִּקַּח אֶת כִּבְשַׂת הָאִישׁ הָרָאשׁ וַיַּעֲשֵׂהוּ לָאִישׁ הַבָּא אֵלָיו׃
שמואל ב יב ד
10 כְּמַרְעִיתָם וַיִּשְׂבָּעוּ שָׂבְעוּ וַיָּרָם לִבָּם עַל כֵּן שְׁכֵחוּנִי׃
הושע יג ו
11. וְעַתָּה מַה לִּי פֹה נְאֻם יְיָ כִּי לֻקַּח עַמִּי חִנָּם מֹשְׁלָיו יְהֵילִלוּ נְאֻם יְיָ וְתָמִיד כָּל הַיּוֹם שְׁמִי מְנֻאָץ׃
ישעיהו נב ה
12. הֵן אֶרֶץ כַּשְׂדִּים זֶה הָעָם לֹא הָיָה אַשּׁוּר יְסָדָהּ לְצִיִּים הֵקִימוּ בַּחֻנָיו עֹרְרוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ שָׂמָהּ לְמַפֵּלָה׃
ישעיהו כג יג
13. יִשְׁלִיוּ אָהֳלִים לְשֹׁדְדִים וּבֹטְחוֹת לְמַרְגִּיזֵי אֵל לַאֲשֶׁר הֵבִיא אֱלוֹהַּ בְּיָדוֹ׃
איוב יב ו
14. בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְיָ אֹסִפָה הַצֹּלֵעָה וְהַנִּדָּחָה אֶקְבָּצָה וַאֲשֶׁר הָרֵעֹתִי׃
מיכה ד ו
15. הֲכִיוֹצֵר הַזֶּה לֹא אוֹכַל לַעֲשׂוֹת לָכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם יְיָ הִנֵּה כַחֹמֶר בְּיַד הַיּוֹצֵר כֵּן אַתֶּם בְּיָדִי בֵּית יִשְׂרָאֵל׃
ירמיהו יח ו
16. וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב חָדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְהֲסִרֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר׃
יחזקאל לו כו
17. וְאֶת רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְעָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר בְּחֻקַּי תֵּלֵכוּ וּמִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם׃
יחזקאל לו כז
18. וַיֵּרֶאנִי יְיָ אַרְבָּעָה חָרָשִׁים׃
זכריה ב ג
19. וָאֹמַר אֶל הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי מָה אֵלֶּה וַיֹּאמֶר אֵלַי אֵלֶּה הַקְּרָנוֹת אֲשֶׁר זָרוּ אֶת יְהוּדָה אֶת יִשְׂרָאֵל וִירוּשָׁלִָם׃
זכריה ב ב
20. וְהָיָה זֶה שָׁלוֹם אַשּׁוּר כִּי יָבוֹא בְאַרְצֵנוּ וְכִי יִדְרֹךְ בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ וַהֲקִמֹנוּ עָלָיו שִׁבְעָה רֹעִים וּשְׁמֹנָה נְסִיכֵי אָדָם׃
מיכה ה ד
21. בְּרֹב עַם הֲדַרַת מֶלֶךְ וּבְאֶפֶס לְאֹם מְחִתַּת רָזוֹן׃
משלי יד כח

הגהות הב"ח

(א) גמ' מאה ועשרים לוג כולהו: (ב) רש"י ד"ה באטב"ח. נ"ב זהו פירוש הערוך אבל רש"י פירש בע"א וכמו שהעתיק בס' עין יעקב:

מוסף רש"י

כל היום. קלא ימיכל היא לגמדנו שכל שעות היום רעתו מתחדשת (קדושין ל:). **מנוול זה.** יצר הרע מתגבה בך (שם). מתפוצץ. שהתוכה כלפא ממשלה המפפעע את הברזל (שם). **משביעו רעב.** שהמשביע אבריו בתענוגים רעב ומרבה תאוה (סנהדרין קז.). **אלמלא שלש מקראות הללו.** שמעידין שיש ביד הקב"ה לתקן יצרנו ולהסיר יצר הרע ממנו, נתמוטטו רגליהם. במשפט, אבל עכשיו יש בנו שתתון פה שהוא גרם לנו שברא יצר הרע (ברכות לב.). **מאן נינהו שבעה רועים.** רבותינו פירשו שמותיהן ואיני יודע מהיכן למדו (מיכה ה ד).

רבינו חננאל

ומתגבר עליו להמיתו, שנאמר צופה רשע לצדיק וגו'. **אם** פגע בך מנוול זה, פירוש הוא יצר הרע. משכהו לבית המדרש, אם וכו' (ה' לא יעזבנו בידו). שכן בא"ט ב"ח קורין לסהדה מנון. פירוש כגון א"ת ב"ש ג"ר ד"ק, וא"ל ב"ם ג"ן ד"ס וכיוצא בהן. ואלו האותיות של א"ט ב"ח כה הן, א"ט ב"ח ג"ז ד"ו, י"צ כ"ף ל"ע מ"ס, ק"ת ר"ש, ה"ן. האותיות שאצל סמ"ך ה"א דל"ת ה"א שהוא סהדה, יבא מהן מנון, וכן חילוף. **אמר רבא** בתחלה קראו הלך, ובסוף קראו אורח, ובסוף איש, שנאמר ויבא הלך לאיש העשיר וגו'. אמר ר' יוחנן אבר יש באדם מרעיבו שבע משביעו רעב. ד' הק'ב"ה מתחרט שבראן, באלו יש הרעה, אלו הן כשדים וישמעאלים גלות ויצר הרע. כשדים, הן ארץ כשדים זה העם לא היה. אילמלא ג' מקראות הללו נתמוטטו רגלי שונאי ישראל, ואשר הרעותי וכתיב כי הנה כחומר ביד היוצר וגו', וכתיב והסרותי וגו'. רב פפא אמר האי נמי דכתיב ואת רוחי אתן וגו'. ד' **חרשים,** משיח בן דוד, משיח בן יוסף, אליהו, וכהן צדק. **שבעה רועים,** דוד באמצע, אדם שת מתושלח מימינו, אברהם ויעקב ומשה

יש מהם אומרים. היינו תוספתא דמתני' שמשבחין להקב"ה על כך: **אלו חסידים.** כל חסיד הוי חסיד מעיקרו: **שלא בייש כו'.** שלא עברנו עבירה בילדותנו לבייש את זקנותנו: **אם אני כאן הכל כאן.** דורש היה לרבים שלא יחטאו בשמו של הקב"ה אם אני כאן הכל כאן כל זמן שאני חפץ בבית הזה ושכינתי שרויה בו יהא כבודו קיים ויבאו הכל כאן ואם תחטאו ואסלק שכינתי מי יבא כאן: הכי גרסינן בתוספתא **הוא היה אומר למקום שאני אוהב אם רגלי מוליכות אותי אם לא תבא אל ביתי.** ונראה לי שאף כאן צריך לגורסה כן משום דאמר ר' יוחנן בתרה רגלוהי דבר איניש כו' ואי לא גרסינן ליה מאי שייכא דר' יוחנן הכא: **שצפה על פני המים.** שתתכו את ראשו והטילוהו למים והכיר בו שהוא רואה ופגעו בו עכשיו לסטים כיוצא בו: **אמר לה על דאטפת אטפין.** על שהצפת גלגולות של אחרים במים אטפוך הליפוך אחרים עכשיו: **לסוף מטיפיך יטופון.** עוד יבא יום וליפו גולגולתם של אלו שהרגוך: **לאחר דמתבעי.** למקום שנגזר עליו למות בו משם הוא מתבקש ליטול נשמתו: **תמן מובילין יתיה.** לשם רגליו מוליכות אותו: **תרי רוצחי.** על שם שהיו יפים קרי להו הכי: **אליחורף ואחיה.** פסוק הוא במלכים שהיו סופרים לשלמה: **דקא בעו מינאי.** אלו מתבקשים ממני למעלה שהגיע זמנם למות ולא היה יכול ליטול נשמתם כיון שלא נגזר עליהם למות כי אם בשער לוז: **מסריגהו.** שלמה: **נשעירים.** לשדים שהוא היה מלך עליהם כדכתי' (דה"ל ט:ט) וישב שלמה על כסא ה' למלך שמלך על העליונים ועל התחתונים: **אמטיגהו למחוזא דלוז.** עיר שאין מלאך המות שולט בתוכה כדאמרינן בסוטה (דף מו:): **ערבין ביה.** לשמים משלמין ערבותן ומוליכין אותו למקום שמתבקש שם: **שני גודליו.** של שתי ידיו ונשען עליהן עד ששוחה ונושק את הרצפה לקיים מה שנאמר כי רצו עבדיך את אבניה (תהלים קב): **וזו קידה.** האמורה בכתובים דאמר מר: קידה על אפיים אין לו להשתטח להגיע לארץ גופו אלא פניו בלבד מי שיודע ויכול לעשות כן ובדורו של רבן שמעון לא היה אחד מעומדי עזרה יכול לעשות כן אלא הוא: **איטלע.** נעשה חיגר לפי שכשזוקף גופו מאליו ואינו נשען על ידיו בחזקה לדחוף גופו למעלה נמצא כל אומץ זקיפתו על מתניו: **יטיח.** יזרוק לשון כמטחוי קשת (בראשית כא): **הטיח דבריס.** במס' תענית (דף כה.) עלית וישבת לך במרום ואי אתה משגיח על בניך: **הא והא גרמא ליה.** נענש בחטאתם דבריס ונענש בשעת המאורע כדאמרינן במסכת שבת (דף לב.) נפל תורא חדא לסכינא: **קמיה דרבי.** בביתו שהיה נשיא ומכבדין אותו לשמחתו שהיה דואג תמיד בצרת ישראל ובחוליו כדאמרינן בנדרים (דף נ:) יומא דמחיך ביה רבי אתי פורענות לעלמא: **שבור מלכא.** מלך פרס היה: **מוגי חמרא.** כוסות זכוכית מלאים יין ואין היין נשפך: **רבי יהושע בן חנניה.** מן הלוים ט המשוערים היה כדאמר בערכין (דף יא:) וכבר הלך ט ר"י בן גודגדא לסייע את ר' יהושע בן חנניה בהגפת דלתות: **מלקין אותו.** שנשבע לשוא ומשעה שילאת שבועה מפיו הרי הוא כנשבע על העמוד של אבן שהוא של זהב שאף זה נשבע על דבר שאי אפשר ובשבועות (דף כט.) תנן דהיינו שבועת שוא וחייבים על זדונה מכות וכגון שהתרו בו: **בשעה שברה דוד שיתין.** שלא קבירא ליה שמשתת ימי בראשית נברא ואי קבירא ליה שמא נתמלאו עפר או צרורות וצריך לכרותן: **קפא תהומא.** לף התהום למעלה ויצא. ויצף הבריכה מתרגמינן וקפא פרזלא (מלכים ב ו): **א"ל.** רב חסדא לדידיה הואיל ואדכרתן הכי אימר: **מי איכא דידע כו'.** דוד לא היה מורה הלכה בפני רבו אחיתופל והוא היה שם:

אשה היתה בוררת חיטין לשמחת בית השואבה. בירושלמי פריך היאך בוררת האיכא מעילה דשמן ופתילה היו של הקדש ומשני דקול ומראה וריח אין בהן משום מעילה וקשה דבפרק כל שעה (פסחים דף כו. ושם) אמרינן עלה מעילה הוא דליכא הא איסורא איכא וי"ל דבוררת לאו דוקא אלא כלומר היתה יכולה לברור מרוב אורה: **אם אני כאן.** פירש בקונטרס שהיה הלל אומר בשמו של הקב"ה אבל בירושלמי משמע שהיה אומר על עצמו דפריך ולקילוסיו הוא צריך כלומר וכי היה צריך לשבחו והכתיב אלף אלפין ישמשוניה ומשני דכנגד ישראל היה אומר וחביב עליו קילוסן של ישראל מן הכל שנאמר (שמואל ב כג) ונעים זמירות ישראל וכתיב (תהלים כב) ואתה קדוש יושב תהלות ישראל ומיהו הא דקאמר אם אתה תבא אל ביתי אני אבא אל ביתך אלא בשכינה דהא דריש ליה מדכתיב בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך: רבי

אשה היתה בוררת חטים לאור של בית השואבה: חסידים ואנשי מעשה כו': ת"ר [6]יש מהן אומרים אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנותנו אלו חסידים ואנשי מעשה ויש מהן אומרים אשרי זקנותנו שכפרה את ילדותנו אלו בעלי תשובה אלו ואלו אומרים אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ישוב וימחול לו תניא [7]אמרו עליו על הלל הזקן כשהיה שמח בשמחת בית השואבה אמר כן אם אני כאן הכל כאן ואם איני כאן מי כאן הוא היה אומר כן למקום שאני אוהב שם רגלי מוליכות אותי אם [8] תבא אל ביתי אני אבא אל ביתך אם אתה לא תבא אל ביתי אני לא אבא אל ביתך שנאמר [1]בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך [2]אף הוא ראה גלגולת אחת שצפה על פני המים אמר לה על דאטפת אטפוך ומטיפיך יטופון אמר רבי יוחנן רגלוהי דבר איניש ערבין ביה לאתר דמיתבעי תמן מובילין יתיה הנהו תרתי כושאי דהוו קיימי קמי שלמה [3]אליחרף ואחיה בני שישא סופרים דשלמה הוו יומא חד חזייה למלאך המות דהוה קא עציב א"ל אמאי עציבת א"ל דקא בעו מינאי הני תרתי כושאי דיתבי הכא מסרינהו לשעירים שדרינהו למחוזא דלוז כי מטו למחוזא דלוז שכיבו למחר חזיא מלאך המות דהוה קבדח א"ל אמאי בדיחת א"ל באתר דבעו מינאי תמן שדרתינהו מיד פתח שלמה ואמר רגלוהי דבר איניש ערבין ביה לאתר דמיתבעי תמן מובילין יתיה תניא [7]אמרו עליו על רבן שמעון בן גמליאל כשהיה שמח שמחת בית השואבה היה נוטל שמנה אבוקות של אור וזורק אחת ונוטל אחת ואין נוגעות זו בזו וכשהוא משתחוה נועץ שני גודליו בארץ ושוחה ונושק את הרצפה וזוקף ואין כל בריה יכולה לעשות כן וזו היא קידה [9]לוי אחוי קידה קמיה דרבי ואיטלע והא גרמא ליה והאמר רבי אלעזר לעולם אל יטיח אדם דברים כלפי מעלה שהרי אדם גדול הטיח דברים כלפי מעלה ואיטלע ומנו לוי הא והא גרמא ליה לוי הוה [1]מטייל קמיה דרבי בתמני סכיני שמואל קמיה שבור מלכא בתמניא מזגי חמרא אביי קמיה [2](דרבא) בתמניא ביעי ואמרי לה בארבעה ביעי תניא אמר ר' יהושע בן חנניה כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו כיצד שעה ראשונה תמיד של שחר משם לתפלה משם לקרבן מוסף משם לתפלת המוספין לבית המדרש משם לאכילה ושתיה [3]משם לתפלת המנחה משם לתמיד של בין הערבים מכאן ואילך לשמחת בית השואבה איני [4]והאמר רבי יוחנן [5]שבועה שלא אישן שלשה ימים מלקין אותו וישן לאלתר אלא הכי קאמר לא טעמנו טעם שינה דהוו מנמנמי אכתפא דהדדי: חמש עשרה מעלות: אמר ליה רב חסדא להאוא מדרבנן דהוי קמסדר אגדתא קמיה א"ל [6]שמיע לך הני חמש עשרה מעלות כנגד מי אמרם דוד א"ל הכי אמר רבי יוחנן בשעה שברה דוד שיתין קפא תהומא ובעי למשטפא עלמא אמר דוד חמש עשרה מעלות והורידן אי הכי חמש עשרה מעלות יורדות מיבעי ליה אמר ליה הואיל ואדכרתן (מלתא) הכי אתמר [7]בשעה שברה דוד שיתין קפא תהומא ובעא למשטפא עלמא אמר דוד מי איכא דידע אי שרי למכתב שם

אחספא

הגהות הב"ח

(א) גמרא אם אתה תבא אל ביתי:

גליון הש"ם

גמרא אליחרף. עיין ירושלמי פ"ט דכלאים ושם איתא בשינוי לשון קצת: שם משם לתפלת המנחה. בתוספת תפד"ץ מ"ב סימן קס"ח הביא סוגיא זו משם לתמיד של בין הערבים משם לתפלת מנחה. ועיין בתוספת הרמ"ש סימן י"ד:

מוסף רש"י

אחוי קידה. מוצע גודליו ונשען עליהם ושוחה עד שנוסק את הרצפה וזוקף, ומתוך שאינו יכול להשען על גודליו ואין ידיו מסייעות אותו בזקיפתו וצריך להתאמץ בזמנין ומתוך כך נלגע בבוקע לשתמת (מגילה כב:). מלקין אותו. משום שבועת שוא, דדבר שאי אפשר הוא ומשבע ילתה לשקר (שבועות כה.) או: לאלתר מלקין אותו שיישן, הואיל דלדר בדבר שאין יכול לעמוד בו (נדרים טו.). בשעה שברה דוד שיתין. יסודות של בית המקדש, ובגמרא ירושלמי (סנהדרין פ"י) מלינו תימוליום של בית המקדש, והוא יסוד בלשון יווני (מכות יא.). קפא תהומא. לף התהום, בגמרא ירושלמי (שם) שמלא שם חרס שהגביה קולו ואמר לו אל תטלני מכאן שאני כבוש על התהום מיום מתן תורה שעברה כל הארץ ולא שמע דוד לדבריו ונטלו (מכות שם). אי שרי למכתב שם. פן ימתקומו המים ועובר משום ואבדתם את שמם ולא תעשו כן וגו' (שם).

עין משפט נר מצוה

יג א מיי' פ"ה מהלכות שבועות הלכה כ סמג לאוין ללא טוס"ע י"ד סימן רלו סעיף ד:

תורה אור השלם

1. מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ אֶת צֹאנְךָ וְאֶת בְּקָרֶךָ בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ: שמות כ כ
2. אֲלִיחֹרֹף וַאֲחִיָּה בְּנֵי שִׁישָׁא סֹפְרִים יְהוֹשָׁפָט בֶּן אֲחִילוּד הַמַּזְכִּיר: מלכים א ד ג

רבינו חננאל

חסידים ואנשי מעשה. [אנשי מעשה] שלא עטמו טעם חטא בילדותם כל שכן בזקנותם. (ו) חסידים. בעלי תשובה. הלל הזקן כד הוה חמי [לון] עבדין בפחז, הוה אמר וכי קילוסין דהללו צריך, והכתיב אלף אלפין ישמשוניה. וכד הוה חמי לון דעבדין בכשר, הוה אמר הכי, אי אנן (לינן מזלן) [לית כאן מאן כאן], אע"פ שיש כמה קילוסין לפניו, חביב עליו קילוסי ישראל יותר מן הכל, דכתיב ונעים זמירות ישראל, ואתה קדוש יושב תהלות ישראל. ר' חייא רבה, אחוי כריעה קדם ר' ונפסח ונתרפא. לוי אחוי קידה קמי ר' ונפסח ולא נתרפא. הלל ראה גולגולת אחת צפה על פני המים, [אמר לה] על דאטפאך עטיפוך ודאטפך יטופון. הנהו תרי כושי כו'. אמר ר' יוחנן רגלוהי דבר איניש אינון ערבין ביה, לאתר דמתבעי תמן מובלן יתיה. כשהיה משתחוה רבן שמעון בן גמליאל היה נועץ שני גידוליו, ושוחה ונושק פניו רצפה, וזוקף, (ו)מה שאין אחר יכול לעשות כן. וזו היא הקידה. לוי הוה מטלל קמי דר' בתמני סכיני. תניא אמר ר' יהושע בן חנניה כשהיינו מתעסקין בשמחת בית השואבה, לא היינו רואין שינה בעינינו. שעה ראשונה לתמיד של שחר, ומשם לתפלת השחר, ומשם למוספין, ומשם לתפלת המוספין, ומשם לבית המדרש, ומשם לאכילה ולשתיה, ומשם לתמיד [של] בין הערבים, מכאן ואילך לשמחת בית השואבה. ואסיקנא מאי לא ראינו שינה, בתרדמה, אלא שינה כעין נמנום. ט"ו מעלות כו'. בשעה שברה דוד שיתין, קפא תהומא, בעא למשטף עלמא,

ו) נ"ל דע"ל יש מהן אומרים וכו' אלו חסידים ואנשי מעשה ויש מהן אומרים וכו' אלו בעלי תשובה כע"ל ועי' בתוספתא ויבושלמי ובכ"י כאן ובכ"ש.

אחספא. מפני שהחרס גולל ויורד ואינו לף כדי שירד וינוח על הנקב ובאגדת דספר שמואל מפורש שמלאו דוד על פני נקב התהום וכתוב בו שהיה שם מששת ימי בראשית: **לעשות שלום בין איש לאשתו.** לבדוק את הסוטה ואם טהורה היא יהא שלום ביניהם: **שמי שנכתב בקדושה.** שכתב במגילה יתן ה' אותך וגו' דלכתיב וכתב את התלות האלה וגו' (במדבר ה): **למה דמידלי טפי מירטב עלמא.** כמה שהתהום גבוה וסמוך לארץ מתלחלח העולם והארץ מלמטה פירותיה: **אמר.** ט"ו מזמורים של שיר המעלות: **סומכא דארעא.** עודי הארץ עד התהום: **סולמי דפרת.** מעלות העשויות כמחילות שבהן מי פרת עולין תחת הקרקע לפי שפרת גבוה מולאו מאד כדאמרינן בבכורות (דף יה.) כל הנהרות למטה מפרת ומים היולאים מהר גבוה אם דרך מתוקן להם עולין על הר כיולא בו ולא יותר לפיכך אף החופרים בהרים שבבבל הסמוכה לפרת מוציאין מים: **וקאי אחמשה.** עמדו על חמשה שעליין יש ה' מעלות לירד עד עזרת הנשים: **ממשמע שנא' ופניהם קדמה איני יודע שאחוריהם אל היכל ה'.** שהיו עומדים פתח (ג) ההיכל דלכתיב ברישיה דקרא והנה פתח היכל ה' כעשרים וחמשה איש ולא הוה ליה למיכתב אלא ופניהם קדמה וממילא ידענא דאחוריהם אל היכל ה' שהיכל הוא במערב ופתחו בכותל מזרחי: **מפריעין.** מגלין: **ומתריזין.** ריעי: **שמע שמע.** פסוקא פסוקא ותני לה: **לאומר מודים מודים.** דתנן (ברכות דף לג:) משתקין אותו משום דמיחזי כשתי רשויות: **אנו ליה משתחוים וליה עינינו מיחלות.** דכיון דאתרי מילי קמדכר ליה תרי זימני ולאו אחדא מילתא תרי זימני לית לן בה: **מתני' מעשרים ואחת תקיעות.** בכל יום כדמפרש ואזיל פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה ותרועה באמצע תשיב ליה תלת: **שלש לפתיחת שערים.** שערי העזרה: **תשע לתמיד של שחר.** כשהיו מנסכין את נסכי התמיד הלויים אומרים בשיר ושלשה פרקים היו בשיר שהיו מפסיקין בו ותוקעין הכהנים בחצוצרות ומשתחוים העם כדתנן במסכת תמיד (פ"ז מ"ג) הגיעו לפרק תקעו והשתחוו העם על כל פרק תקיעה ועל כל תקיעה השתחויה ועל כל תקיעה היתה תרועה באמצע ופשוטה לפניה ולאחריה: **ובמוספין.** ביום שיש בו מוסף מוסיפין עוד תשע לשיר של מוספין: **שלשה להבטיל העם ממלאכה.** כדמפרש בשילהי במה מדליקין (שבת דף לה:): **בין קודש לחול.** כשקדש היום להודיע שחשכה ויש מעתה חיוב סקילה במלאכה: **שלש לפתיחת שערים.** כמו בכל יום. שבעה שערים היו בעזרה: **שלש לשער העליון.** דאמרן לעיל [נא:] קרא הגבר תקעו והריעו ותקעו: **שלש לשער התחתון.** דאמרן לעיל [שם] הגיעו לעזרה תקעו והריעו ותקעו והיו מאריכין בהן עד שהגיעו לשער היולא למזרח והוא שער התחתון. ובגמרא [נד.] מפרש אמאי לא חשיב שלש של מעלה העשירית: **שלש למילוי המים.** אחר שמלאום ושבו ובאו להן לעזרה דרך שער המים ותנן לעיל בפרק לולב וערבה (דף מח.) הגיעו לשער המים תקעו והריעו ותקעו: **שלש לנסכי מוצאי.** כשזוקפין את הערבה כדתנן בפרק לולב וערבה לעיל (דף מה.) וזוקפין את הערבה בצידי המזבח ותקעו והריעו ותקעו: **גמ' אחת היא.** מלוה אחת הן וחדא חשיב להו: ה"ג **מ"ט דר"י דלכתיב ותקעתם תרועה אלמא תרועה היינו תקיעה.** כלומר מדקרי לתרועה תקיעה שמע מינה חדא היא: **ההיא לפשוטה לפניה ופשוטה לאחריה.** מהכא ילפינן לה בראש השנה (דף לד.) דכתיב ותקעתם והדר תרועה והדר כתיב תרועה יתקעו כלומר אחר התרועה יתקעו: **הכא נמי נמי מצוה.** שמצויים להקהיל בסימן זה ולא באחר: **ולא לגוס.** לא היה מפסיק בינתים אלא כדי נשימה: מהו

רבי יהודה סבר תקיעה ותרועה ותקיעה אחת היא. מכאן לאיה לפירוש הקונטרס דפרק במה מדליקין (שבת דף לה: ושם) גבי שש תקיעות בע"ש שכולן בסדר תקיעה ותרועה ותקיעה והא דקתני התם התחיל לתקוע תקיעה שניה תקיעה לאו דוקא דתרועה היא דהא קתני מתניתין שלש להבטיל את העם ממלאכה ור' יהודה לא חשיב לה אלא אחת ואע"ג דאמרינן בשמעתין לרבי יהודה אין בין תקיעה לתרועה ותקיעה ולא כלום לאו מכולהו קאי להבין להבטיל את העם מן המלאכה היה שהות גדול בין זו לזו כדאמר בסוף במה מדליקין (ג"ז שם):

אחספא ונשדיה בתהומא ומנח ליכא דקאמר ליה מידי אמר דוד כל דידע למימר ואינו אומר יחנק בגרונו נשא אחיתופל ק"ו בעצמו [ו]ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים לעשות שלום לכל העולם כולו על אחת כמה וכמה אמר ליה שרי כתב שם אחספא ושדי לתהומא ונחית תהומא שיתסר אלפי גרמידי כי חזי דנחית טובא אמר כמה דמידלי טפי מירטב עלמא אמר חמש עשרה מעלות ואסקיה חמיסר אלפי גרמידי ואוקמיה באלפי גרמידי אמר עולא ש"מ סומכא דארעא אלפי גרמידי והא חזינן דכרינן פורתא [ז]ונפקי מיא אמר רב משרשיא ההוא מסולמא דפרת:

ועמדו כהנים בשער העליון שיורד כו': בעי ר' ירמיה למעלה עשירית דנחית חמשה וקאי אעשרה או דלמא דנחית עשרה וקאי אחמשה תיקו [ח]תנו רבנן ממשמע שנאמר [1]ופניהם קדמה איני יודע שאחוריהם אל היכל ה' אלא מה תלמוד לומר אחוריהם אל היכל ה' מלמד שהיו פורעין עצמן ומתריזין כלפי מטה: אנו ליה וליה עינינו כו': איני [ט]והאמר רבי זירא [א]כל האומר שמע שמע כאילו אמר מודים מודים אלא הכי אמרי המה משתחוים קדמה ואנו ליה (לא) (אנחנו מודים) ועינינו ליה מיחלות: **מתני'** [ב]אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעות במקדש ואין מוסיפין על ארבעים ושמנה בכל יום היו שם עשרים ואחת תקיעות במקדש שלש לפתיחת שערים ותשע לתמיד של שחר ותשע לתמיד של בין הערבים ובמוספין היו מוסיפין עוד תשע [2]ובערב שבת היו מוסיפין שש [ג]שלש להבטיל את העם ממלאכה ושלש להבדיל בין קדש לחול ערב שבת שבתוך החג היו שם ארבעים ושמנה שלש לפתיחת שערים שלש לשער העליון ושלש לשער התחתון ושלש למילוי המים ושלש על גבי מזבח תשע לתמיד של שחר ותשע לתמיד של בין הערבים ותשע למוספין שלש להבטיל את העם מן המלאכה ושלש להבדיל בין קודש לחול: **גמ'** [ד]מתניתין דלא כרבי יהודה דתניא ר"י אומר הפוחת לא יפחות משבע והמוסיף לא יוסיף על שש עשרה במאי קא מיפלגי ר"י סבר תקיעה תרועה תקיעה אחת היא ורבנן סברי תקיעה לחוד ותרועה לחוד מ"ט דרבי יהודה אמר קרא [2]ותקעתם תרועה [ה](וכתיב תרועה יתקעו הא כיצד תקיעה ותרועה אחת היא) ורבנן ההוא לפשוטה לפניה ולאחריה הוא דאתא (ור' יהודה לפניה ולאחריה מנליה נפקא ליה משנית) ורבנן מאי טעמייהו דכתיב [3]ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו ואי ס"ד תקיעה תרועה אחת היא אמר רחמנא פלגא דמצוה עביד ופלגא לא עביד ור' יהודה ההוא לסימנא בעלמא הוא דאתא ורבנן סימנא הוא ורחמנא שויה מצוה כמאן אזלא הא דאמר [ו]רב כהנא אין בין תקיעה לתרועה ולא כלום כמאן כרבי יהודה [ז](אי רבי יהודה) פשיטא מהו

תקיעה לתרועה ולתקיעה ולא כלום, צריכא פירושא, ולאוקמא כר' יהודה.

בעלמא. לסימן שיקבלו ולא לגוס מצוה (שם). אין בין תקיעה לתרועה ולא כלום. אלא שהא ויפסיק בין פשוטה שלפניה לתרועה ובין התרועה לפשוטה שלאחריה אלא בעת אחת סמוכות זו לזו (שם). **כמאן כר' יהודה.** דאמר תדע מצוה מינהו ולא בעי אפסוקי (שם).

אלמא לתרועה קרי תקיעה ולתקיעה תרועה (שם). **לפשוטה לפניה ולאחריה.** דמהכא נפקא פשוטה לפניה דכתיב ותקעתם והדר תרועה, ופשוטה לאחריה דכתיב תרועה והדר יתקעו, ולעולם כל תדא מצוה בתרי נפקא (שם). **לסימנא**

עין משפט נר מצוה

יד **א** מיי' פ"ג מהלכות ק"ש הלכה יא סמג עשין יח טוש"ע א"ח סימן קפ סעיף ט:

טו ב מיי' פ"ז מהלכות כלי המקדש הל' ה:

טז ג מיי' שם הלכה ו:

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואנו ליה משתחוים ועיינינו: (ב) רש"י ד"ה ממשמע שנא' וכו' שהיו עומדים פתח היכל ה' כעשרים וחמשה איש אחוריהם אל היכל ה' וגו' ולא הוה ליה למיכתב כל"ל ותיבות היכל דכתיב ברישא דקרא והנה פתח נמחק:

רבינו חננאל

נשא אחיתופל קל וחומר בעצמו ואמר, מה לעשות שלום בין איש לאשתו אמר הק'[ב"ה] שמי הנכתב ימחה על המים, לעשות שלום בעולם על אחת כמה וכמה. כתב שם אחספא ושדא אתהומא, ונחת [שיתסר אלפי גרמידי], אמר דוד ט"ו מעלות ואסיק להו למיא ט"ו אלפי גרמידי. קרא הגבר וכו'. ירושלמי תרגים רב עליה דר' שילא, קרא הגבר, בן כרוזית. אמר ליה ר' שילא, קרא תרנגולא. אמר ליה רב והתניא גביני כרוז, בן גבר על נעילת שערים, אית לן למימר (קרא) [בר] תרנגולא. הגיעו למעלה העשיריית. דנחתי חמשה (או לא) וקמו אעשרה, [או לא דנחתי עשרה וקמו אחמשה]. תיקו. **כתיב** אחוריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה, מלמד שהיו מפריעין עצמן ומתריזין כלפי מעלה כו'. ועכשיו אנו אומרים, אנו ליה מודים, ולו עינינו מיחלות. **מתני' אין פוחתין מכ"א תקיעות במקדש ולא מוסיפין על מ"ח כו'.** מתני' דלא כר' יהודה, דתניא ר' יהודה אומר אין פוחתין משבע ואין מוסיפין על י"ו. **ובמאי פליגי,** ופרישנא ר' יהודה חשיב תקיעה ותרועה ותקיעה אחת, קסבר שלשתן אחת הן חשובות, הלכך נמצאו כששנינו במשנתנו כ"א הם לר' יהודה שבע, והמ"ח הם י"ו. ומפרש טעמייהו בשמועה זו מאי טעמא קא חשיב שלשתן כאחת, ומאי טעמא דתנא דידן דקא חשיב תקיעה אחת ותרועה אחת ותקיעה אחת, לכל אחת בפני עצמה, וחשיב לתקיעתא בכל יום כ"א ובערב שבת בתוך החג מ"ח. ופשוטין דברי כל אחת מהן ואין צריכין פירושא. **אבל** הא דאמר רב כהנא אין בין

מסורת הש"ס

(ה) [שבת קטז. מכות יפ. נדרים סו: חולין קמא.], ב) [גר' הערוך וקא נגני מיא פי' מפסיקים המים ושולין ועי' תוספות בכורות מד: ד"ה לא וכו' הענתיקו ונגני מיא], ג) יומא עז. קדושין עב., ד) בכורות לג: מגילה כה., ה) [ערכין י.], ו) שבת קיד:, ז) [ערכין י. תוספתא פ"ד ה"ב], ח) רש"ל מ"ז וה"ע אלמא תרועה ותקיעה אחת היא וע' רש"ל, ט) [ערכין י.], י) ר"מ מ"ז,

---

תורה אור השלם

1. וַיָּבֹא אֹתִי אֶל חֲצַר בַּיִת הַפְּנִימִית וְהִנֵּה פֶתַח הַהֵיכָל יְיָ בֵּין הָאוּלָם וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ כְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אִישׁ אַחֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל יְיָ וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה וְהִנֵּה מִשְׁתַּחֲוִיתָם קֵדְמָה לַשָּׁמֶשׁ:

יחזקאל ח טז

2. וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים קֵדְמָה: במדבר י ה

3. וּבְהַקְהִיל אֶת הַקָּהָל תִּתְקָעוּ וְלֹא תָרִיעוּ:

במדבר י ז

מוספ רש"י

נשא אחיתופל כו'. יש תימה בדבר, שהרי לא קנה דוד את הגורן מאלוונה היבוסי על מעשה דהסתה שהיתה לאחר מיתת אחיתופל ג' שנים, ולפי דברים הללו לריכין אנו לומר שאע"פ שלא קנה הגורן יודע היה מנעוריו מיום שנמשח וישבו הוא ושמואל בנויות בלמה ובדקו בספר יהושע ומלאו מקום לבית המקדש, דלכתיב עד אמלא מקום וגו' וכדדלשינן ליה בזבחים באיזהו מקומן (לד:) וחפר היסודות בראשונה בתחילה כו'. **שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים.** דכתיב בסוטה (במדבר ה) ומחה אל מי המרים, והרבה הזכרות בפרשה, ואפ"ה כתיב ומחה כו' (מכות שם). **איני יודע שאחוריהם אל היכל ה'.** שהיה במערב העזרה, מה תלמוד לומר אחוריהם וגו' אחוריהם ממש, כשהוא מפורש, שהיו מתכוונין להלאות אחוריהם לגנאי (קדושין עב:). **מתניתין.** דקתניא כ"א תקיעות ומ"מ תקיעות, **דלא כרבי יהודה.** דמתני' קא חשיב לכל תקיעה ולכל תרועה באנפי נפשה ואין לך כל תרועה שאין תקיעה פשוטה לפניה ולאחריה, ור' יהודה לא קא חשיב תקיעה ותרועה ותקיעה אלא חדא, הרי לך כ"א דתנא דידן ז' לר' יהודה, ומ"מ דתנא דידן ט"ז לר' יהודה (ערכין י.). **ותקעתם תרועה וכו'.**

מהו דתימא אפילו כרבנן. ואין בין דקאמר שלא יפסיק בין זה לזה הפסקה מרובה כדי לגמור שלשתן כדרבי אבהו דאמר בשילהי ראש השנה (דף לד: ושם) שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש ולאפוקי מדרבי יוחנן דאמר שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא קמ"ל דוקא לרבי יהודה קאמר רב כהנא משום דתקיעה ותרועה ותקיעה כולה אחת היא ואפילו הפסקה מועטת פחות מכדי לגמור שלשתן לא יפסיק אלא כדי נשימה דהפסקה לריך כדאמר בשילהי ר"ה (שם) ותקעתם תרועה תקיעה בפני עצמה ותרועה בפ"ע אבל לרבנן לא חיישינן אי מפסיק טובא והשתא לענין תקיעות לא נפקא לן מיניה מידי לרבי יהודה בפלוגתא דר' אבהו ור' יוחנן וכי פליגי אליבא דרבנן ולענין מילי טובא בהלל ובמגילה ובק"ש ובתפלה:

שייר ערב הפסח. שיש בשחיטת הפסח עשריס ושבע תקיעות שהפסח נשחט בשלש כתות כת אחר כת כדתנן בתמיד נשחט (פסחים דף סד.) וכל כת קוראה את הלל שלש פעמים שהיו פסחיהן מרובין (ה) והם טעויים הלל בשחיטתן ולא היו מפסיקין לשחוט פסחיהם כל כת וכת עד שיקרלהו ג' פעמים ואף על גב דתנן ואף על פי שלא שלשו מימיהן היינו לא גמרו פעם שלישית אבל מיהו אין כת שלא היתה גומרתו שתי פעמים ומתחלת בו פעם שלישית ואין חסר מן התקיעות כלום שבתחלת קריאה תוקעין ובכל קריאה שלש תקיעות כך פירש בקונטרס ואין הלשון משמע כן דתנן התם קראו את ההלל אם גמרו שנו ואם שנו שלשו אף על פי שלא שלשו מימיהן משמע שאפילו כת ראשונה לא התחילה פעם שלישית מעולם ועוד משמע שבראשי פרקים היו תוקעין דלאשכחן בסוף מסכת תמיד גבי שיר של תמיד דבהו הלויס בשיר הגיעו לפרק תקעו והשתחוו העם עד כל פרק תקיעה ועל כל תקיעה השתחואה ושני פרקים יש בהלל מדר' יהודה דאמר מימיהם של כת שלישית לא הגיעה לומר אהבתי משמע דאהבתי הוא תחילת הפרק והודו נמי תחילת הפרק דכדאמרינן פרק לולב הגזול (לעיל דף לח: ושם) מכאן שמלוה לענות בראשי פרקים והם היו תוקעין בתחלת ההלל שלש תקיעות כדתנן פרק תמיד נשחט (פסחים דף סד.) נגעלו בלותות העזרה תקעו והריעו ותקעו וכן בכל פרק ופרק נמצא להלל אחד תשע תקיעות וכן בכל כת וכת ואין לך כת שלא היתה גומרת הלל אחד לרבנן נמצא נשלשה כתות שלשה הללות ובהן כ"ז תקיעות אפילו כשלא היו שונות את ההלל כלל וכשהיו שונות נפישי תקיעות טובא אלא הני דפסיקי ליה קאמר דשייר והא דתנן אין מוסיפין על מ"ח הוה מצי לאקשויי זימנין דמוסיפין כגון היכא דשונות את ההלל אבל בלאו הכי פרכינן עלה מערב הפסח שחל להיות בשבת דנפשי לרבי יהודה ולרבנן ומשני כיון דליתיה בכל שנה לא קא חשיב ומה שפירש בקונטרס שהכת קוראה את הלל לא היתה הכת קוראה אלא הלויס קוראים וכן איתא בתוספתא דפסחים הלויס היו עומדים על דוכנן ואומרים את ההלל בשיר אם גמרו שנו ואם שנו שלשו ואע"פ שלא שלשו מימיהם א"ר יהודה מימיהם של כת שלישית לא הגיעה לומר אהבתי כלומר לא הגיעו הלויס לומר אהבתי בשחיטת פסחיהן: אי

מהו דתימא אפילו כרבנן ולאפוקי מדרבי יוחנן דאמר [ו] שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא קמ"ל ואימא הכי נמי אם כן מאי ולא כלום: ע"ש שבתוך החג כו': ואילו למעלה עשירית לא קתני מתניתין מני רבי אליעזר בן יעקב היא דתניא שלש למעלה עשירית ר' אליעזר בן יעקב אומר [ז] שלש על גבי המזבח האומר למעלה עשירית אינו אומר ע"ג המזבח והאומר ע"ג המזבח אינו אומר למעלה עשירית מ"ט דר' אליעזר בן יעקב כיון דתקע לפתיחת שערים למעלה עשירית למה לי דתקע האי לאו שער הוא הלכך ע"ג המזבח עדיף ורבנן סברי כיון דתקע למילוי המים ע"ג המזבח למה לי הלכך למעלה העשירית עדיף כי אתא [ח] ר' אחא בר חנינא מדרומא אייתי מתניתא בידיה [1] ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות שאין ת"ל יתקעו שכבר נאמר [2] ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם ומה ת"ל יתקעו הכל לפי המוספין תוקעין הוא תני לה והוא אמר לה לומר שתוקעין על כל מוסף ומוסף תנן ע"ש שבתוך החג היו שם מ"ח ואם איתא ליתני שבת שבתוך החג משכחת לה חמשין וחד א"ר זירא לפי שאין תוקעין לפתיחת שערים בשבת אמר [ט] רבא מאן הא דלא חש לקימחא חדא דבכל יום תנן ועוד אי נמי כהדדי נינהו ליתני שבת שבתוך החג היו שם ארבעים ושמונה דשמעת מינה תרתי שמעת מינה דרבי אליעזר בן יעקב ושמעת מינה דר' אחא בר חנינא אלא אמר רבא [א] לפי שאין תוקעין למילוי מים בשבת דבצרי טובא וליתני נמי ר"ה שחל להיות בשבת דהא איכא תלתא מוספין מוספ דר"ה מוסף דר"ח מוסף דשבת ע"ש שבתוך החג איצטריך ליה לאשמעינן כדרבי אליעזר בן יעקב אטו מי קאמר ליתני הא ולא ליתני הא ליתני הא וליתני הא [ב] תנא ושייר מאי שייר דהאי שייר שייר ערב הפסח אי

מהו דתימא אפילו כרבנן. ויכול להפסיק בינתים הפסקה מועטת ומאי אין בין דקאמר שלא יתמין המתנה מרובה לאפוקי מדרבי יוחנן: **תשע תקיעות.** האמורות בראש השנה מן התורה שלש למלכיות תקיעה תרועה תקיעה ושלש לזכרונות ושלש לשופרות כדאמרינן בראש השנה (דף לד.). והאי דעבדינן טפי משום ספיקא דתרועה הוא דלא ידעינן אי גנוחי הוא אי יללי הוא: **ולא כלום.** משמע דאפילו הפסקה מועטת ליתא: **אינו אומר על גבי מזבח.** שהיו תוקעין לגבי המזבח: ה"ג **לגבי המזבח למה לי דתקע הא תקע ליה למילוי המים.** כל תקיעות הללו של שער העליון והתחתון ושער המים משום מילוי המים הוא הלכך לערבה למה לי תקיעה הא כל הני תקיעות דמוספין [ו] בחג אינן אלא משום ושאבתם מים בששון הלכך הואיל וגמירי חשבון התקיעות בחג שיש עשר למעלה העשירית עדיף למיעבד דמוכחא מילתא שהן משום מילוי המים שתוקע לכולן על דבר המילוי כסדר ומעלה עשירית משום דמקום מסויס בעלמא הוא לידע היכן תוקעין אותם. ואני שמעתי שלש לגבי מזבח כשמוליכין את המים למזבח וה"ג לגבי מזבח למה לי דתקע הא תקע ליה בשעת נסוך המים ט' לתמיד של שחר בשעת נסכים היו שאין אומרים שיר אלא על היין וקשיא לי א"כ נפיקן להו תקיעות דהא איכא הכי דתנן [ו] גבי זקיפת ערבה או שמא זקיפת ערבה בעת שמוליכין המים למזבח היא: **שאין מ"ל יפקעו.** אלא ובני אהרן בחצוצרות: **הכל לפי המוספין תוקעין.** מפרש ואזיל לה: **הוא תני לה.** רבי אחא דתני לה הוא אמר לה: **לומר שתוקעין כו'.** הוא היה מפרש לה דמאי הכל לפי המוספין דקאמרינן שתוקעין על כל מוסף ומוסף יום שיש בו שתי קדושות כגון שבת ויום טוב וצריך שני מוספין תוקעין לכל מוסף שאומרים למוסף שבת שיר של שבת ותוקעין תשע תקיעות לשלשה פרקים ולמוסף יו"ט שיר של יום טוב ותוקעין ט' תקיעות: **ואם איתא.** דתוקעין על כל מוסף ליתני שבת שבתוך החג: **שאין תוקעין לפתיחת שערים בשבת.** שאינה למלוה כתקיעות של קרבן דכתיבי בקרא ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם אבל הכי לסימנא נינהו שישמעו ויבאו למעמדם ולדוכנם ולא דחו שבת הלכך הדר הוי להו מ"ח: **מאן הא.** דתריץ הכי: **דלא חש לקימחא.** טוחן ומוליא סובין ואינו חושש כלומר מרבה דברים שאינם: **חדא דמתני' תנן בכל יום.** היו שם אחת ועשרים ומני פתיחת שערים בהלייהו ואם אינם בשבת נמצא שפותחין מאחת ועשרים: **ועוד אי נמי כי הדדי נינהו.** כלומר אפי' לדבריו שאין תוקעין לפתיחת שערים בשבת והוו להו נמי בשבת שבתוך החג מ"ח כדהוו ארבעים ושמונה בע"ש שבתוך החג ליתני שבת שבתוך החג הוא הוה ליה למיתני ולמישבק ע"ש: **דהא שמעינן מינה תרתי שמעת מינה דרבי אליעזר בן יעקב.** דאין תוקעין למעלה העשירית אלא על גבי המזבח כדקאמר להו ואזיל ושמעינן מיניה דרבי אחא דתוקעין על כל מוסף דאילו שלשה להבדיל וג' להבדיל אשמעינן בריש ואמאי שבתה ותנא ע"ש ולא אשמעינן מילתא חדתא אלא דרבי אליעזר בן יעקב לחודה: **לפי שאין תוקעין למילוי המים בשבת.** שכבר נתמלאו מערב שבת כדתנן בפרק לולב וערבה (לעיל דף מח:) אלא שהיה ממלא מערב שבת: **ובגרי להו טובא.** כל הנוספות בחג דשער עליון ותחתון ושער המים ולגבי מזבח ובגרי להו גמי דלהבטיל ולהבדיל דערב שבת ואיכא טובא: **וליתני ר"ה כו'.** לרבי אחא מותבינן אם איתא דתוקעין לכל מוסף ליתני ר"ה שחל להיות בשבת היו שם מ"ח כ"א שבכל יום וכ"ז של שלשה מוספין: **דרבי אליעזר בן יעקב.** דמני להו ולא חשיב דלמעלה העשירית: ערב

מוספ רש"י

אפילו כרבנן. ואמאי אין בין, לאו דעשה סמוכות כל כך אלא שלא יהבה בינתייס יומר מדאי (ערכין י.). ולאפוקי מדרבי יוחנן. דאמר גבי ר"ה שמע תשע תקיעות שלש של מלכיות ושלש של זכרונות ושלש של שופרות בתשע שעות שאפה שעה בין כל אחת ואחת יצא (שם). ולא כלום. משמע כלו לא יפסיק (שם). תשע תקיעות. תרועות נמי קאמר (ר"ה לד:). דלא חש לקימחא. למה שהוא עוטן, אם חמיס אם פסולת (פסחים פד.) למה שהוא עוטן ומוליא מפיו, כלומר לדיבורו (יבמות מב:).

רבינו חננאל (המשך)

מתני' ר' אליעזר בן יעקב, ואשמעינן נמי דר' אחא בר חנינא. ונדחו דברי ר' דירא. ופירק **רבא** אליבא דרבי אחא ואמר, לפי שאין תוקעין על מילוי המים בשבת. פי' שאין מילוי המים בשבת, (דתניא) [דתנן] כמעשהו בחול כו' אלא שהיה ממלא מערב שבת חבית של זהב שאינה מקודשת מן השילוח. בשבת, אין שם תקיעה על מילוי המים, ולא על שער [העליון], ולא על השער התחתון (כו') [הרי כאן ט'], ושית אחרינו להבטיל ולהבדיל בין קדש לחול. וכיון דמדלית הני ט"ו, נשתיירו כ"א דבכל יום, וג' דלגבי מזבח, וט' למוספי שבת, וט' למוספי יום טוב הרי מ"ב, ובצרי להו טובא, לפיכך לא תני [שבת] שבתוך החג דהא לא משתכח בה מ"ח. ומקשינן **תוב** וליתני ראש השנה שחל להיות בשבת, דאיכא ג' מוספי[ן], של ראש השנה ושל שבת ושל ראש חודש דאינון כ"ז תקיעות, ג' לפתיחת שערים וט' לתמיד של שחר וט' לתמיד של בין הערבים, מ"ח, ואי איתא לדר' אחא ליתני ראש השנה שחל בשבת היו שם מ"ח. ופרקינן איצטריך ליה למיתני ערב שבת שבתוך החג היו שם מ"ח, לאשמעינן ג' לגבי מזבח כר' אליעזר. ואמרינן אי הכי ליתני הא והא, ליתני ערב שבת שבתוך החג לאשמעינן ג' לגבי מזבח ומתניתין ר' אליעזר בן יעקב היא, וליתני ראש השנה שחל בשבת לאשמעינן הא דר' אחא בר חנינא. ודחינן אין הכי נמי, מיהו תנא חדא ושייר אחריתי. מאי שייר דהאי שייר, שייר ערב הפסח נמי אית ביה מ"ח תקיעות. כ"א שבכל יום, ושלש תקיעות בכל הלל. ושנינן כי הפסח נשחט בשלש כתות, וכל כת ששוחטין פסחים קורין את הלל, ותוקעין ומריעין ותוקעין. ואם גמרו אותו, ואם שנו ועדיין לא נשלמה שחיטת פסחים של כל כת, משלשין את [ה]הלל, נמצאו שתוקעין על כל כת ט' תקיעות, בג' כתות כ"ז תקיעות. הנה מ"ח תקיעות בערב הפסח, ושייר ולא שנאה במשנתנו, וכשם ששייר זו, כך שייר ראש השנה שחל להיות בשבת.

יז א מיי' פ"ז מהלכות כלי המקדש הלי ו:

תורה אור השלם

1. וּבְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ בַּחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם: במדבר י ח
2. וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: במדבר י י

הגהות הב"ח

(ה) תוס' ד"ה שייר וכו' פסחיהן מרובים והיו טעויים:

רבינו חננאל

ואילו לא [אמר] ולא כלום, הוה אמרינן לאפוקי מדרבי יוחנן דאמר שמע ט' תקיעות בט' שעות יצא, בא רב כהנא לומר שאם ריחק הרבה ביניהם לא יצא. לפיכך פירש ולא כלום, להודיע דהכי סבירא ליה דכולהו אחא חשיבן, כר' יהודה. **מתני' ערב שבת שבתוך החג היו כו'.** ואמרי מתני' ר' אליעזר בן יעקב היא, מדלא (האומר) [אמרי'] למעלה העשירית, [דתניא] ר' אליעזר בן יעקב אומר ג' לגבי מזבח כו'. פי' המצרך ג' למעלה העשירית, אינו מצריך כלום לגבי מזבח, והמצריך ג' לגבי מזבח והוא ר' אליעזר בן יעקב, אינו מצריך כלום למעלה העשירית. **כי אתא רב אחא בר חיננא מדרומא,** אתא ואייתי מתניתא בידיה דקתני בה הכל לפי המוספין. ופירשה הוא בעצמו, שתוקעין על כל מוסף ומוסף [ט'] תקיעות בפני עצמן. ומקשינן עליה והא שבת שבתוך החג, דאיכא מוסף דחג ומוסף דשבת, ואע"ג דמדלית מן מ"ח ג' להבטיל העם מן המלאכה (כו') [וג'] להבדיל בין קודש לחול שאין תוקעין בהן בשבת, ונשתיירו מ"ב, וט' למוסף של שבת הרי נ"א, ליתני במתני' שבת שבתוך החג היו שם נ"א תקיעות. **ופריק** ר' זירא, אין תוקעין על פתיחת שערים בשבת, הרי ט', פי' ג' להבטיל ג' להבדיל ג' לפתיחת שערים, אפיק הללו ועייל ט' של מוסף של שבת, מכל מקום מ"ח הויין. **ובא רבא ואמר** מאן האי דלא חייש לקמחיה, שלא שימש כל צרכו ולא ידע שמועה זו, ואתי לפרוקי לן, לא חזי דמתני' בכל יום תנן, ואפי' בשבת, ועוד סוף סוף כי מדלית ג' להבטיל את העם וג' להבדיל [ו]ג' לפתיחת שערים, ועיילת ט' למוסף של שבת, הוויין להו מ"ח, ואי איתא לדר' אחא בר חנינא ליתני (ערב) שבת שבתוך החג היו שם מ"ח, ואשמעינן

אי משום ערב הפסח לאו שיורא הוא א מני רבי יהודה היא.

תימה וכי יעמידנה כר' יהודה כדי שיקשה לו וכי האי גוונא איכא בזיר פרק שלשה מינים (דף לח: וסס) אי משום בל יחל לאו שיורא הוא וכן בב"ק ספ"ק (דף טו.) ובכתובות פרק אלו נערות (דף מא. וסס) אי משום חצי כופר לאו שיורא הוא (ב) בההוא ניחא טפי דאיצטריך ליה למימר הכי כדי שלא יקשה למ"ד פלגא נזקא ממונא דשייר חצי כופר מאי שייר דהאי שייר:

כגון שחל יו"ט הראשון של חג להיות בערב שבת. דאין תקיעות של שמחת בית השואבה דוחות יו"ט אע"פ שהתקיעות של בטלה ממלאכות דוחות יו"ט כדתנן בסוף פ"ק דחולין (דף טו:) והטעם פי' בריש פירקין:

אלא ד' ימים בלבד. דקסבר אין מעברין את החדש לצורך וכולם הולכים לפי המולדות ובפרק ב' דערכין (דף ט: וסס) פריך דאיכא יומא דשעי לתלת שנין ואיכא יומא דחלקים לתלתין שנין לפי שיש עדיין שמונה שעות ותתע"ו חלקים ועולות השעות יום אחד לסוף שלש שנים והחלקים עולין ליום לסוף שלשים שנה ומשני כיון דליתא בכולי שני לא קא קשיב:

ואמאי תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. בלא רב ספרא יכול להקשות כן:

דתניא אברי תמיד ניתנין מחצי כבש ולמטה במערב ושלמוספיניתנין מחצי כבש ולמטה במזרח ושל ראשי חדשים ניתנין על כרכוב המזבח ולמעלה. והיא שנויה כן בסוף מסכת שקלים (פ"ח מ"ח) ואין גירסת הספרים שלפנינו נכונה: אמקין

אי משום ערב הפסח לאו שיורא הוא דהא מני רבי יהודה היא [ב]דאמר מימיהם של כת שלישית לא הגיעה לומר [1]אהבתי כי ישמע ה' מפני שהיו עמה מועטין [ג](הא אוקימנא) דלא כר' יהודה ודלמא האי תנא סבר לה כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא אלא מאי שייר דהאי שייר שייר ערב הפסח שחל להיות בערב שבת אפיק שית ועייל שית: ואין מוסיפין על מ"ח: ולא והא איכא ערב הפסח שחל להיות בשבת דאי לרבי יהודה חמשין וחדא אי לרבנן חמשין ושבע כי קתני מידי דאיתיה בכל שנה ערב הפסח שחל להיות בשבת דליתיה בכל שנה ושנה לא קתני אטו ע"ש שבתוך החג מי איתיה בכל שנה זימנין דלא משכחת ליה והיכי דמי כגון שחל יום טוב ראשון בערב שבת כי מקלעינן יום טוב ראשון בערב שבת מדחי דחינן ליה מאי טעמא כיון דאיקלע יו"ט הראשון של חג להיות בע"ש יוה"כ אימת הוי בחד בשבת הלכך דחינן ליה ומי דחינן ליה והא תנן [ג]חלבי שבת קריבין ביוה"כ ואמר רבי זירא כי הוינן בי רב בבבל הוה אמרי הא דתניא [ד]יום הכפורים שחל להיות ערב שבת לא היו תוקעין ובמוצאי שבת לא היו מבדילין דברי הכל היא כי סליקת להתם אשכחתיה לרבי יהודה בריה דר' שמעון בן פזי דיתיב וקאמר ר"ע היא לא קשיא הא רבנן הא אחרים היא דתניא [ה]אחרים אומרים [ב]אין בין עצרת לעצרת ואין בין ראש השנה לראש השנה אלא ארבעה ימים בלבד ואם היתה שנה מעוברת חמשה מיתיבי [ג]ראש חדש שחל להיות בשבת שיר של ראש חדש דוחה שיר של שבת ואי איתא לימא דשבת ולימא דראש חדש אמר רב ספרא מאי דוחה דוחה לקדם ואמאי תדיר תדיר קודם אמר ר' יוחנן לידע שהוקבע ראש חדש בזמנו והאי היכירא עבדינן הא היכירא אחריתא עבדינן [ו](דתניא) [ז]חלבי [ד]תמיד של שחר ניתנין מחצי כבש ולמטה [ח]במזרח ושל מוספין ניתנין מחצי כבש ולמטה [ט]במערב ושל ראש חדש ניתנין תחת כרכוב המזבח ולמטה ואמר

ערב הפסח. שיש בשחיטת פסח כ"ז תקיעות שהפסח נשחט בג' כתות כת אחר כת כדאמר בתמיד נשחט (פסחים דף סד.) וכל כת קורלה את ההלל ג' פעמים שהיו פסחיהם מרובין והיו טעונין הלל בשחיטתם ולא היו מספיקין לשחוט פסחם כל כת וכת עד שיקרלוהו שלש פעמים ולף על גב דתנן התם אע"פ שלא שילשו מימיהן היינו לא גמרו פעם שלישית כולו אבל מיהו אין כת שלא היתה גומרתו שתי פעמים ומתחלת בו פעם שלישית ואין חסר מן התקיעות כלום שבתחילת קריאתו תוקעין וכל קריאה ג' תקיעות: **לא הגיעה לאהבתי.** של קריאה ראשונה ואין בה אלא ג' תקיעות מפני שעמה מועטין שבשתי כתות הראשונות נתמלאה העזרה לכל כת ושאר כת שלישית במעט ולא היה שחיטת פסחיהן מארכת בכדי קריאת שלש הללות: **והאמרת רישא דלא כרבי יהודה.** דאי ר' יהודה תקיעה ותרועה ותקיעה בחדא מני להו: **סבר לה כווסיה בחדא.** בערב הפסח ופליג עליה במנין התקיעות: **ולא.** הואיל ואיכא לאוקמה כרבי יהודה מאי שייר דהאי שייר: **ערב הפסח שחל להיות בערב שבת דאפיק שית.** מתקיעות כת שלישית כר' יהודה: **ועייל שית.** דכל ערב שבת דהבטלה והבדלה: **ולא מוסיפין על מ"ח ולא.** בתמיהה גרסינן ליה: **דאי לרבי יהודה חמשין וחדא.** כ"ל שבכל יום ותשעה דמוספין הרי שלשים ושמונה עשרה דשתי כתות ושלשה דכת שלישית הרי חמשין וחדא: **זימנין דלא משכחת לה.** שיהו בו תקיעות דמילוי המיס דמתני': **והיכי דמי כגון שחל יו"ט הראשון בערב שבת.** דשמחת בית השואבה לא דחיא יום טוב כדתנן מולאי יו"ט כו' וכי מטי תו ערב שבת הוה ליה שמיני עצרת: **מידחא דחינן ליה.** ועבדינן ליה אלול מעובר כי היכי דליקלע ראש השנה בשבת: **מ"ט כו' בחד בשבא.** וחייסינן משום ירקייא ומשום מתייא כדאיתא בראש השנה (דף כ.): **והתנן.** פרק אלו קשרים: **חצי שבת.** של תמיד בין הערבים קרידין ביום הכפורים שחל במולאי שבת אלמא חייל יום"כ במולאי שבת: **ואמר ר' זירא.** התם באלו קשרים: **כי הוינן בבבל הוה אמרי הא דתניא יום"כ שחל להיות בע"ש לא היו תוקעין.** להבטיל ולהבדיל משום דיום הכפורים נמי לאו מלאכה עביד: **ובמוצאי שבת.** ואם חל יום"כ להיות במולאי שבת: **לא היו מבדילין.** על הכוס בין קודש לקודש כדרך שמבדילין משבת ליו"ט דהתם הוא שהיולא חמור והנכנס קל אבל כאן הנכנס חמור כיולא לענין כל איסור מלאכה והוה אמרינן דברי הכל היא בין לרבי ישמעאל בין לר"ע דפליגי גבי חצי שבת קרידין ביום"כ מיתוקמה: **כי סליקית להתם אשכחתיה לרבי יהודה בריה דר' שמעון בן פזי דיתיב וקאמר ר"ע היא.** והתם מפרש למילתיה. מיהו שמעינן נמי מברייתא דחל יום"כ במולאי שבת: **הא רבנן הא אחרים.** מתני' רבנן דפליגי אלאחרים ואמרי מעברין החדש לצורך הלכך ר"ה בערב שבת לא מיקלע דדחינן ליה והנך מתניתין דאמרי מיקלע ולא אמרינן דחינן אחרים היא דאמרי אין מעברין את החדש לצורך: **אלא ארבעה ימים בלבד.** אם זה באחד בשבת יחול לשנה הבאה בחמישי בשבת דהיינו ארבעה ימים. וזה הסדר לפי מולד לשנה הוא שבין מולד למולד עשרים ותשעה יום ומחצה לשני מולדות חמשים ותשעה נמצא כל חדשי השנה אחד מלא ואחד חסר ואחרים סבירא להו דאין מעברין ואין מחסרין שום חודש לצורך אלא קובעים ראשי חדשים אחד מלא ואחד חסר לעולם נמצא בין פסח לפסח ד' ימים ששה מלאים וששה חסרים שלש מאות וחמשים וארבעה ימים הן שלש מאות וחמשים שבועות נמצאו ד' יתירים בין קביעת שנה זו לקביעת שנה הבאה: **ואם היתה שנה מעוברת חמשה.** דקסבר חדש העיבור לעולם חסר עשרים ושמונה ימים שלו ארבעה שבועות נמצא יום אחד יתר תנהו על ארבעה ימים שבשנה פשוטה הרי חמשה: **מיתיבי.** לרבי אחא דאמר תוקעין על כל מוסף ומוסף: **לידע שהוקבע ראש חדש בזמנו.** האי מסיבותא עבדינן ליה להיכרא דפשיטא להו לב"ד שקידשוהו כהלכתו ולא יגמגם לב אדם עליו דרוב בני אדם לא ראו חידוש הלבנה: **חצי הסמיד.** ה"ה לכל אבריו דכל אברי עולה קרי חצי: **ניתנין מחצי כבש ולמטה במזרח.** ששה כהנים הזוכים בהולכת אברים דכדאמרינן בסדר יומא (דף מ.) מסדרין אותו בתחתיתו של כבש מחציו ולמטה במזרחו של כבש עד שיבא המעלה ומקטירין מן הכבש ולמטה. וזה היה סימן שהן של תמיד שפעמים היו מתעכבין אברי תמיד עד המוסף והיה צריך היכר שלא יקטירו למוספין קודם לעולת התמיד דהא מפקינן מקרא שאין שום קרבן קודם על המערכה לתמיד של שחר הלכך היה צריך היכר: **ושל מוספין.** ניתנין כנגדו במערבו של כבש שהכבש רחבו שש עשרה אמה מן המזרח למערב ואורכו ל"ב מן הצפון לדרום: **ושל ראש חדשים.** אברים של מוספי ראש חדשים ניתנין היו בכבש סמוך לכרכוב המזבח למטה הימנו מעט דהיינו בחצי העליון של כבש שכל הכבש אורכו שלשים ואמה ואינו משפע ועולה אלא משע אמות השש אמות מן הארץ לסובב והשלש נמצאו שני שלישי אורך הכבש מן הארץ לסובב: ומ"ר

חלבי שבת קריבין ביום הכפורים. ואמר ר' זירא כי הוינן בבבל הוה אמרינן הא דתנן יום הכפורים שחל להיות בערב שבת לא היו תוקעין ובמוצאי שבת לא היו מבדילין, דברי הכל היא. אלמא חייל יום הכפורים להיות בערב שבת ובאחד בשבת, ולא קא דחו ליה. ופרקינן הא דאמר ר' זירא דברי הכל היא ליתא, אלא מתני' דהתם אחרים היא דלית להו דחויים, [נ"א: ופריק כי מקלע ר"ה בע"ש אתי יום"כ ראש חודש דוחה את של שבת. ואם איתא לדר' אחא, ליתני שיר דראש חודש [במוסף דראש חודש] ושיר של שבת במוסף של שבת. ופרקינן, אמר רב ספרא איכא למימר דאמרי האי והאי, ומאי דוחה דקתני, דקדים דראש חודש. והא שבת תדיר, ותנן תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. ופריק ר' יוחנן, להודיע שהוקבע ראש חודש בזמנו, מקדימין שאינו תדיר. איני והא היכירא אחרינא עבדינן ליה, באברים,

---

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פ"ה מהל' שבת הלכה כא סמג לאוין סה:

יט ב סמג עשין מג:

כ ג מיי' פ"ו מהלכות תמידין הלכה י:

כא ד מיי' שם הלי ג:

תורה אור השלם

1. אֲהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע יְיָ אֶת קוֹלִי תַּחֲנוּנָי:
תהלים קטז א

רבינו חננאל

ואמרינן לא יכלת למימר הכי, דאית לן למימר משנתנו ר' יהודה היא דאמר מימיה של כת שלישית לא הגיעה לאהבתי כי ישמע ה' מפני שעמה מועטין, ואין להן פסחים הרבה כדי שיתעכבו בהן, ולא משכחת בערב פסח (דר') [לר'] יהודה אלא מ"ב תקיעות, הילכך לאו שיורא הוא. ואמרינן והא אמרת מתני' דלא כר' יהודה, דמתניתין (ד)קתני מ"ח ור' יהודה תני י"ו. ופרקינן האי תנא סבר לה כוותיה בערב הפסח, שאין שם אלא מ"ח תקיעות, ופליג עליה בחדא בתקיעות דחשיב כל תלתא חד. הלכך שיורא דערב הפסח לאו שיורא הוא. ואקשינן והא איכא ערב הפסח שחל להיות בערב שבת דמשכחת אפי' לרבי יהודה מ"ח תקיעות, כיצד, כ"א שבכל יום וט' לכת הראשונה וט' לכת השניה וג' לשלישית הרי כאן מ"ב, וג' להבטיל וג' להבדיל בין קדש לחול. אלא שייריה, הא נמי ראש השנה שחל בשבת שייריה. ואהדרינן לאקשויי אהא דתנן ואין מוסיפין על מ"ח, ולאו והא איכא ערב הפסח שחל בשבת, דאית תמן כ"א תקיעות שבכל יום, וי"ח לב' כתות וג' לשלישית הרי מ"ב, וט' למוספי שבת הרי נ"א אליבא דר' יהודה. ולרבנן דמוסיפין ששה לכת השלישית, הרי נ"ז תקיעות. ופרקינן כיון דליתה בכל (ה)שנה לא [חשיב. ואקשינן ע"ש שבתוך החג נמי לא] שכיח בכל (ה)שנה, דזמנין דמקלע יום טוב ראשון בערב שבת, ואין תוקעין למילוי המים ביום טוב, ולא משכחת לה מ"ח תקיעות בערב שבת. ופרקינן כי מקלע ראש השנה בערב שבת, אתי יום הכיפורים אחר השבת, ודחינן ליה. (הם) [וכן] הכי נמי כי מקלע ברביעי אתי יום הכיפורים בערב שבת, ודחינן להו, דלא למקלע יום הכיפורים סמוך לשבת בין מלפניה ובין מלאחריה. ירושלמי במס' מגילה בתחילה, לית כאן חל להיות בשני בשבת ולא חל להיות בשבת, דאי חל בשני, חל צומא רבא בחד בשבתא, ואי (בחד) [חל] בשבתא צומא רבא בערובתא. הלכך לא מקלע יום טוב ראשון בערב שבת לעולם. ומקשינן איני דלא חייל יום הכיפורים סמוך [ל]שבת ובאחד בשבת לעולם, והתנן במסכת שבת פרק אלו קשרים

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אי משום וכו' לאו שיורא הוא ומיהו בההיא ניחא:

מוסף רש"י

לא הגיעה לומר אהבתי. אפילו פעם ראשון (פסחים סד.). יום הכפורים שחל להיות ערב שבת לא היו תוקעין. שם תקיעות שמוקעין בערב שבת להבטיל והבדיל, משום דייסר"כ קדוש בשבת ואסור בכל מלאכה, ובמוצאי שבת, אם חל בו יום"כ, לא היו מבדילין. בתפלה המבדיל בין קודש לקודש, כמו שמבדילין ביו"ט שחל להיות במול"ש (שבת קיד:).

אלא ארבעה ימים בלבד. כשאתה קובע כל החדשים כסדרן אחד מלא ואחד חסר, הוו ארבעה ימים בין תחלת שנה לתחלת שנה אחרת, שמנין חדשי לבנה כסדרן שנ"ד ימים, כולן שבועין, חוץ מארבעה ימים (שבת פז:) אם נקבע עכשיו באחד בשבת יהא לשנה הבאה בחמישי בשבת, שזה חסרון שנים עשר חודש אחד מלא ואחד חסר עולה לשנ"ד ימים, והשלש מאות וחמשים יום שבועיים נמצא נדחה להלן ארבעה ימים (ר"ה כ. וכעי"ז שם ו: וערכין ט:). ואם היתה שנה מעוברת חמשה. שמוסיפין עליה חודש חסר שדוחה להן מן שבועים שנמצים יום אחד (ר"ה כ.) קסבר חודש עיבור לעולם חסר ואינו דוחה את המועדות אלא יום אחד שהוא יתר על ד' שבועות (שם ו:).

רבינו חננאל (המשך)

באחד בשבת ודחינן ליה. ה"נ כי מיקלע ברביעי אתי יוה"כ בע"ש. ומתני' דהתם אחרים היא דלית ליה דחייתא] אלא לעולם סבר כולהו יתהי אחד מלא ואחד חסר. דתניא אחרים אומרים אין בין עצרת לעצרת ואין בין ראש השנה לראש השנה אלא ד' ימים בלבד, ואם היתה השנה מעוברת חמשה. וקיימא לן דלא הוי בקי ר' מאיר בסוד העיבור. והא דאחרים מיפרשא בערכין בפרק אין בערכין, ובשבת בסוף אלו קשרים. ואסיקנא דהא [ד]ר' זירא לאו דברי הכל היא, ולעולם לרבנן כל אימת דמתרמי הכי דחינן ליה כי היכי דמסירי להו בסוד העיבור [הלכה] למשה מסיני, והאי הלכה לא אימסירא ליה לר' מאיר. תוב מותבינן אהא דר' אחא, ראש חודש שחל [להיות] בשבת, שיר של [במוסף דראש חודש]

(ב) פסחים סד., (ג) ובמ"ל דלא כר"י. רש"ל, (ג) שבת קיג. [ויומא מו.], (ד) [שבת קיד:], (ה) [תוספתא ערכין פ"ל ה"ד] שבת פז: ר"ה י: [ודף כ.] ערכין ט., (ו) [ל"ל דתנן], (ז) שקלים פ"ח מ"ח, (ח) פ"ג במערב, (ט) פ"ח במזרח וכ"פ הרמב"ם.

וא"ר יוחנן. לכך סודרין אותן למעלה משאר אבריס להראות שהן משובין ולהודיע שהוקבע החדש בזמנו: **יכול כשם שתוקעין.** על מוסף של ר"ח בפני עצמו כשחל בחול ועל מוסף שבת בפני עצמה כשהיא לבדה: **כך תוקעין על כל מוסף ומוסף.** כשחלו להיות יחד: **ת"ל וברא"שי חדשיכם.** גבי תקיעות כתיב וביום שמחתכם ובמועדיכם וברא"שי חדשיכם ותקעתם וגו': **הוקשו כל החדשים כולן.** לענין תקיעות שתקיעותיהן שוות: **שני ראשים.** ר"ח ור"ה וקרייה רחמנא חדשכם חסר כתיב לענין תקיעות: **בחולו של מועד.** דסוכות: **מה היו אומרים.** בשיר המוספין: **בראשון.** ביום הראשון דחוש"מ: **אומרים הבו לה' וגו'.** כל המזמור על שם שהיום תחלת שמחת בית השואבה דהיינו כבוד ועוז ובאותו מזמור קול ה' על המים על שם ניסוך המים: **ולרשע אמר לו'.** וכל המזמור דברי כבושין הן לנאספים לעזרה למצות החג ושמחים שמחת החג ומוכיחם מה לך לספר חקי כלומר למה לך לבא לבית זה עם שאר עמי אם אינך חוזר בתשובה ובאותו מזמור כתיב זבח לאלהים תודה ושלם לעליון ונדריך על שחג הסוכות זמן בל תאחר הוא לשלם רגלים כסדרן וסוף המזמור זובח תודה יכבדנני ושם דרך אראנו וגו': **מי יקום לי עם מרעים.** ובינו בוערים במזמור אחד הם ובינו בוערים מוקדם ומי יקום לי מאוחר והם מקדימין את המאוחר. ונראה בעיני מפני שפרשת מי יקום לי מדברת על לוחתן שהיו משועבדין בבית שני תחת מלכי פרס ומלכי יון ומלכי רומי ואף על פי כן אינן נמנעים מלשמוח שמחת מלכם ומתפללים מי יקום לנו להצילנו מן המרעים האלה לולי ה' עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי אם אמרתי מטה רגלי וגו' שרעפי בקרבי תנחומיך ישעשעו כלומר אף לפי צרותינו אין אנו ממנעין מלבא להשתעשע בתנחומיך וכו' עד סוף המזמור. ולמחר בינו בוערים בעם מפני שעכשיו זמן מתנות עניים שהוא זמן אסיף זמן לקט שכחה ופאה ומעשר עני וכשמגיעין ימים האחרונים שהן קרובים לפרוש ולשוב לבתיהם קורין לפניהם להוכיחם שיעשו כראוי ואע"פ שהמעשרות בלנעה ולא יאמרו מי רואנו ומי יודענו לכך אומר בינו בוערים בעם שאומרים בלבם מי יגיד מעשינו הטוטע אזן הלא ישמע אם יוצר עין הלא יביט היוסר גויס הלא יוכיח וגו' עד מי יקום לי: **הסירותי מסבל שכמו.** דברי תנחומין הן אם תזכו בצרה קראת ואחלצך אענך בסתר רעם אבחנך על מי מריבה כו' על המים שנידונין עליהם בחג לפי מה שאני בוחנך אפסוק לך על שם שמתפללין על הגשמים וצריכים להם וכתיב במזמור זה אנכי ה' אלהיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו שאשלח לכם ברכה וסוף המזמור ויאכילהו מחלב חטה וגו': **ימוטו כל מוסדי ארץ.** במזמור אלהים נצב בעדת אל ואומרים כל המזמור על שם שכתוב בו עני ורש הצדיקו אלו מעשרות שכך הוא נדרש בחולין לדק משלך ותן לו בפרק הזרוע (דף קלד.) לא ידעו ולא יבינו ומי שאינו נותן לבו להבין לכך בחשכה יתהלכו זו מיתה כדתנן (אבות פ"ה מ"ט) בארבעה פרקים הדבר מתרבה כו' במולאי החג שבכל שנה מפני גזל מתנות עניים וגורם קללה לעולם ורעבון שימוטו כל אפסי ארץ: **ואם חל שבת באחד מהן.** ולמו שיר המועד מלפני שיר שבת: **ימוטו ידחה.** שהוא שיר אחרון ונדחה מפני שאמרו באחד בשבת שיר שהיה ראוי לומר אתמול שאין מדלגין סדר השיר ובשני שיר של אחד בשבת נמצא האחרון נדחה: **הומבב"י.** סימן סדר הפרשיות הוא ומחליף להקדים הסירותי לבינו בוערים בעם: **ופימנך.** שלא תטעה איזה סימן של רב ספרא: **אמבוהא דספרי.** גדודי אנשים ונשים רגילים להלך במדוי של מלמדי תינוקות שהתינוקות ואבותיהם ואמותיהם מצויין אצלם אף כאן מי ששמו ספרא היה סימנו הומבה"י שדומה לתיבת אמבוהא: **תיובתא דר' אחא.** דאמר תוקעין על כל מוסף אומא לאמר לכל אחד שירו והכא קתני ימוטו ידחה אומא לא אמרו בשבת של חול המועד אלא שיר של שבת: **אמר רבינא נומר שמאריך בתקיעות.** בריית קתני סתמא הכל לפי המוספין תוקעין ור' אחא פירשה שתוקעין על כל מוסף ולא ה"ל לפרושי הכי דודאי אין אומר אלא שיר אחד ואין כאן אלא תשע תקיעות לשלשה פרקי השיר ובריית קמ"ל שמאריך במשך התקיעות כשיש שני מוספין ואומרין השיר לאחר שקרבו נסכי שניהם: **שמרבה בתקועין.** שמוסיפין תזכורות ותוקעין יחד וכולהו חד מיתשבי דתנן בערכין (דף יג.) אין פוחתין משתי תזכורות ומתשע כוורות ומוסיפים עד לעולם: **אלן דאיתם לן פרי יומי היכי עבדינן.** משום דאייתי בשתי פרשיות המאורעות ליום דלחינן חדא מינה קבעי לה ואלן דמיבעי לן למימר בגלותא דמוספין את מוספי היום וקרבנות החג אינן שוין שהפרים מתמעטין והולכין ואילו לן תרי יומי י"ט מספיקא ולא מצינן למימר בי"ט שני פרשת ובשני השני דא"כ עבדינן ליה חול ומיבעי לן למימר ביה ובחמשה עשר יום כיומא קמא היכי עבדינן בראשון של חול המועד ובשאר הימים מי אמרינן ביומא קמא ובשני השני דה"ל למימר מאתמול וכן בסדר ונמצא שבשני השביעי של ערבה נאמר ובשני השני ועל כרחך למחר שהוא יו"ט לא מצית למימר ובשני השביעי דאם כן עבדת ליה חול ונמצא שביעי נדחה או דלמא יומא קמא אמרינן ובשני השלישי ושני נדחה ממקומו מפני שהוא ספק ידחה לגמרי: **ימוטו ידחה.** שהוא אחרון אומא פרשה שנדחת היום אומרים אותה למחר ואחרונה נעקרת: **אתקין אמימר דמדלגי דלוגי.** ונמצאו כולן עומדין. אומרין ביום ראשון של חול המועד ביום השני ובשני השלישי ספק שני ספק שלישי ולמחר אומרים ביום השלישי ובשני הרביעי ובשלישי דחול המועד ביום הרביעי ובשני החמישי וברביעי ביום החמישי ובשני השני ובחמישי דחול המועד שהוא הושענא רבא אומרים ביום השני ובשני השביעי כספיקו והיינו דלוגי שאומרים היום מה שאמרו אתמול כדאמרינן (מגילה דף כב.) גבי ר"ח רב אמר דולג שאומר השני אחד מן הפסוקים שאמר ראשון. וכי היכי דאתקין אמימר לענין תפלה עבדינן נמי לענין קורא התורה שהרביעי הקורא שהוא (ג) מוסף בחולו של מועד יותר משאר ימים ויכר בא לכבוד היום הוא קורא את ספיקי היום כמו ששליח צבור אומרן ואם שבת הוא קורא והשלשה שקורין תחילה אין מקפידין על קריאתם יקראו מה שירצו ומכל מקום כך היו נוהגין רבותי שני ראשונים קורא שני ספיקי היום והשלישי בפרשת יום המחרת שאינה מספיקות היום כלל והרביעי חוזר וקורא מה שקראו שני הראשונים:

מתני'

ואמר ר' יוחנן לידע שהוקבע ר"ח בזמנו תרי היכירא עבדינן דחזי האי חזי וחזי בהאי חזי מיתיבי דתני רבא בר שמואל [א] יכול כשם שתוקעין על שבת בפני עצמו ועל ראש חדש בפני עצמו כך יהיו תוקעין על כל מוסף ומוסף ת"ל [1] ובראשי חדשיכם תיובתא דרבי אחא תיובתא מאי תלמודא אמר אביי אמר קרא ובראשי חדשיכם הוקשו כל חדשים כולם זה לזה רב אשי אמר כתיב חדשכם וכתיב ובראשי ואיזה חדש שיש לו שני ראשים הוי אומר זה ר"ה ואמר רחמנא חדשכם חד היא ועוד תניא [2] בחולו של מועד בראשון מה היו אומרים [2] הבו לה' בני אלים בשני מה היו אומרים [3] ולרשע אמר אלהים בשלישי מה היו אומרים [4] מי יקום לי עם מרעים ברביעי מה היו אומרים [5] בינו בוערים בעם בחמישי מה היו אומרים [6] הסירותי מסבל שכמו בששי מה היו אומרים [7] ימוטו כל מוסדי ארץ ואם חל שבת באחד מהם ימוטו ידחה רב ספרא מנח בהו סימנא הומבה"י רב פפא מנח בהו סמנא הומהב"י וסימנך [ב] אמבוהא דספרי תיובתא [3] דר' אחא בר חנינא תיובתא והא ר' אחא בר חנינא קרא ומתניתא קאמר אמר רבינא לומר שמאריכין בתקיעות רבנן דקיסרי משמיה דר' אחא אמרי לומר שמרבה בתקועין ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן אבוי אמר שני ידחה רבא אמר [3] שביעי ידחה תניא כותיה דרבא אם חל שבת להיות באחד מהן ימוטו ידחה אתקין אמימר בנהרדעא דמדלגי דלוגי:

מתני'

אתקין אמימר דמדלגי דלוגי. יום ראשון של חול המועד אומר במוסף ביום השני וביום השלישי לפי שהוא ספק שני ספק שלישי וכן בכל יום ויום של חול המועד ספק הראוי ופירש בקונטרס כי היכי דאתקין אמימר לענין תפלה עבדינן נמי לענין קורא התורה ורביעי שנתוסף לחול המועד יותר משאר ימים ויכר שהוא בא לכבוד היום הוא קורא ספיקי היום כמו שש"ץ אומרן ואם שבת הוא קורא המפטיר וג' הקוראים תחילה שניים ראשונים קוראים שתי ספיקות היום והשלישי בפרשת יום המחרת והרביעי חוזר וקורא מה שקראו שניים הראשונים והשתא לפי סדר זה יש תנה הסדר ביום הושענא רבא שאם יקראו שניים הראשונים שתי ספיקות היה השלישי זקוק לקרות ביום השמיני עצרת תהיה לכם ואין נכון לקרות בחג פרשה שאינה של חג ואם מתחיל הראשון וקורא פרשה שלפני הספיקות ושני ושלישי קוראים הספיקות נמצא שאין סדר זה כסדר שאר הימים ועוד דבחנוכה כשקוראין בפרשת נשיאים רגילים שניים הראשונים לקרות נשיא אחד דיומא ושלישי קורא ולמחרת אומא חשיב ראשון עיקר ובחג איפכא דאדרבה האחרון נחשב עיקר לפיכך ראוי להנהיג שכל הארבעה הקוראים בתורה אין קוראים כי אם בספיקות יום ראשון של חול המועד קורא ראשון ביום השני ושני ביום השלישי וחוזר שלישי וקורא ביום השני ורביעי ביום השלישי וכיונא בזה קורין בספיקות בכל יום ויום:

ובחילוק

(ג) [סנהדרין ז:], ב) [נעיל נד.].

תורה אור השלם

1. וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: במדבר י י
2. מִזְמוֹר לְדָוִד הָבוּ לַיְיָ בְּנֵי אֵלִים הָבוּ לַיְיָ כָּבוֹד וָעֹז: תהלים כט א
3. וְלָרָשָׁע אָמַר אֱלֹהִים מַה לְּךָ לְסַפֵּר חֻקָּי וַתִּשָּׂא בְרִיתִי עָלֵי פִיךָ: תהלים נ טז
4. מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים מִי יִתְיַצֵּב לִי עִם פֹּעֲלֵי אָוֶן: תהלים צד טז
5. בֵּינוּ בֹעֲרִים בָּעָם וּכְסִילִים מָתַי תַּשְׂכִּילוּ: תהלים צד ח
6. הֲסִירוֹתִי מִסֶּבֶל שִׁכְמוֹ כַּפָּיו מִדּוּד תַּעֲבֹרְנָה: תהלים פא ז
7. לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ בַּחֲשֵׁכָה יִתְהַלָּכוּ יִמּוֹטוּ כָּל מוֹסְדֵי אָרֶץ: תהלים פב ה

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אתקין וכו' הקולת שהוא גיתוסף בחולו של מועד:

רבינו חננאל

ואמר ר' יוחנן [התם] לידע שהוקבע ראש חודש בזמנו. ואסיקנא תרי הכירא עבדין ליה, דחזי האי חזי, ודלא חזי האי חזי האי. **תא שמע** יכול כשם שתוקעין של ראש חודש בפני עצמו ושל שבת בפני עצמו כך היו תוקעין על כל מוסף, ת"ל וברא"שי חדשיכם. ואמרינן בה תרי טעמי, חדא הוקשו כל החדשים זה לזה, שאין תוקעין ב) בכל ראש חודש. ואמר רב אשי כתיב ראשי, דמשמע ב', וכתיב חדשכם חסר דמשמע חדא, שנאמר וברא"שי חדשכם, ש"מ איזהו חודש שיש לו שני ראשים ואתה מזכירו חודש אחד, הוי אומר זה ראש השנה שהוא גם ראש חודש, ואי אתה מחשבו אלא (ראש) [חודש] אחד. **תוב** מקשינן אדר' אחא מיהא דתניא בענין שיר של כל יום מששת ימי סוכה, וקתני בזמן שחלה שבת להיות באחד מהן, ימוטו, שהוא שיר של לוים ביום האחרון מחולו של מועד ידחה, כלומר האחרון (אחרון) נדחה. ואי איתא לדר' אחא אמאי נדחה, ליתני לשבת וליתני דיומיה, דהא תנן בשיר על כל פרק תקיעה. ועלתה בתיובתא לרב אחא. ואמרינן והא ר' אחא מתניתא תני,

---

כב א מיי' פ"ז מהל' כלי המקדש הל' ה:
כג ב מיי' פ"י מהלכות תמידין ומוסרין הלכה יא סמג עשין רה:
כד ג טוש"ע א"ח סימן תרסג סעיף ג ותרסג סעיף ו:

מוסף רש"י

הבו לה' וגו' בינו בוערים בעם. כולם רמוזים על עסקי מתנות עניים מפני שזמן אסיפה הוא ועת ליתן לקט שכחה ופאה ומעשרות שיטמעו מפרישים ויפרישו בעין יפה (לעיל מז.).

רבינו חננאל (המשך)

ואיך נדחו דבריו. ופריק רבינא ר' אחא לא דיקדק פירוש מתניתא דאייתי ליה בידיה, וכך פירושה, האי דתניא הכל לפי המוספין, לומר שמרבה בתוקעין או מאריך בתקיעות. כלומר מרבין כהנים, ותוקעין ומריעין ותוקעין ומארכין לפי המוספים, והכל ביחד, אבל לזה בפני עצמו ולזה בפני עצמו לא. **ואנן דאית** לן תרי יומי היכי עבדינן במקרא בסיפרא ובתפלה. אביי אמר שני נדחה, פירוש בשני ימים טובים קרינן בין בסיפרא בין בצלותא ובחמשה עשר יום וגו', ובשלישי קורין וביום השלישי, נמצא יום שני שנדחה. **רבא אמר שביעי נדחה.** פי' שני ימים טובים קורין ובחמשה עשר יום, ומחר שהוא חולו של מועד קורין וביום השני ואחריו וביום השלישי ואחריו וביום הרביעי ואחריו וביום החמישי ואחריו שהוא יום ערבה [וביום השישי, ולמחר שהוא יום טוב קורין ביום השמיני, וכן ביום טוב שני, ונמצא יום שביעי הוא שנדחה. **תניא כרבא** הא דתניא ימוטו ידחה פי' האי שיר דפריש בהא ברייתא, שיר דיומי דחולו דמועד דחג הסוכות הוא. ימוטו ידחה דקתני, ג) יום (טוב) ערבה, שהוא ששי לימי חולו של מועד. **אתקין אמימר בנהרדעא** דמדלגין דלוגי. מצאנו שפירש גאון זצ"ל הכין מנהג באחרין בתרין מתיבתא, ביום הראשון וביום השני שהן ימים טובים, קורין ובחמשה עשר בלבד. ביום השלישי שהוא חול [המועד], קרי כהן וביום השני, ולוי קורא וביום השלישי, וישראל קורא ביום (הרביעי) [השלישי], והרביעי דהוא מפטיר, קורא וביום השני וביום השלישי. וכן מזכירין תרי ענייני ובשביעי קור' ביום הששי וביום השביעי. וכן בתפלה.

ו) נראה דל"ל שאין תוקעין בחודש שיש בו ב' מוספין רק כמו בכל ר"ח.
ג) נראה דל"ל הייגו שיר של יו"ט של ערבה וכו'.

ובחילוק לחם הפנים. דוקא בחילוקו שוין אבל סילוקו וסידורו והקטרת הבזיכין למשמר הקבוע דהכי תניא בתוספתא לחם הפנים עבודתו במשמר הקבוע ואכילתו בכל המשמרות והיינו טעמא משום דבגמרא מרבינן ליה חלק כחלק יאכלו משמע לאכילה רביה רחמנא ולא לעבודה ומוסף שבת לא מפרשה מתניתין מידי ושיירא והוי בכלל דשאר קרבנות צבור וכי קאמר בגמרא לאתויי פר העלם דבר של צבור ושעירי ע"ז הוה מצי לאתויי מוסף שבת דבהדיא קתני בתוספתא שהוא למשמר הקבוע והא דמרבה לחם הפנים טפי דיאכלו משמע מידי דאכילה הוא עיקרו והיינו לחם הפנים שכבר נעשה מצותו משבת שעברה שסידרוהו על השלחן ואינו מחוסר מעתה אלא סילוק דאי משום הקטרת בזיכין להתיר לחם קאתיין ואין עבודה זו בגוף הלחם:

עד

מתני' א יום טוב הראשון של חג היו שם י"ג פרים אילים שנים ושעיר אחד נשתיירו שם י"ד כבשים לשמונה משמרות ביום ראשון ששה מקריבין שנים שנים והשאר אחד אחד בשני חמשה מקריבין שנים שנים והשאר אחד אחד בשלישי ד' מקריבין שנים שנים והשאר אחד אחד ברביעי שלשה מקריבין שנים שנים והשאר אחד אחד בחמישי שנים מקריבין שנים שנים והשאר אחד אחד בששי אחד מקריב שנים והשאר אחד אחד בשביעי כולן שוין ב בשמיני חזרו לפיים בברגלים אמרו מי שהקריב פרים היום לא יקריב למחר אלא חוזרין חלילה: **גמ'** נימא מתני' רבי היא ולא רבנן דתניא פר הבא בשמיני בתחילה מפיסין עליו דברי רבי וחכמים אומרים אחת משתי משמרות דלא שלשו בפרים עושה אותו אפילו תימא רבנן אטו שתי משמרות לא אפוסי בעי כמאן אזלא הא דתניא ג) כל המשמרות שונות ומשלשות חוץ משני משמרות ששונות ואין משלשות נימא רבי ולא רבנן אפי' תימא רבנן מאי לא שלשו בפרי החג ומאי קמ"ל הא קמ"ל מי שהקריב פרים היום לא יקריב למחר אלא חוזרין חלילה א"ר ד) (אליעזר) הני שבעים פרים כנגד מי כנגד שבעים אומות פר יחידי למה כנגד אומה יחידה משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו עשו לי סעודה גדולה ליום אחרון אמר לאוהבו עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך א"ר יוחנן אוי להם לעובדי כוכבים שאבדו ואין יודעין מה שאבדו בזמן שבהמ"ק קיים מזבח מכפר עליהן ועכשיו מי מכפר עליהן: **מתני'** ה) בשלשה פרקים בשנה היו כל משמרות שוות באימורי הרגלים ו ובחילוק לחם הפנים בעצרת אומר לו הילך מצה הילך חמץ ז משמר שזמנו קבוע הוא מקריב תמידין נדרים ונדבות ושאר קרבנות צבור ומקריב את הכל: **גמ'** אימורי הרגלים של גבוה נינהו אמר רב חסדא מה שאמור ברגלים ת"ר מנין שכל המשמרות שוות באימורי הרגלים ת"ל ח ובא בכל אות נפשו ושרת יכול אף בשאר ימות השנה כן תלמוד לומר מאחד שעריך לא אמרתי אלא ט) בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד: ובחילוק לחם הפנים כו': תנו רבנן י מנין שכל המשמרות שוות בחילוק לחם הפנים

תלמוד

מתני' יו"ט הראשון של חג הוא. וכל המשמרות עולות לרגל ושם עשרה מהם מקריבין שם עשרה בהמות הללו: **נשתיירו כו'.** דכל המשמרות זוכות בחובות הבאות מתמת הרגל ברגל ואין משמר של אותה שבת יכולה לעכב עליהן כדאמרינן בגמרא: **יום הראשון.** שהיו שמונה משמרות לי"ד כבשים ששה משמרות מן השמונה היו מקריבין שני כבשים כל אחת מהן הרי שנים עשר כבשים: **והשאר.** שנים הנותרות מקריבות אחד אחד: **בשני.** שנתמעט אחד מן הפרים ונשתיירו תשעה משמרות לי"ד כבשים: **חמשה מהם מקריבים שנים שנים.** הרי עשרה: **והשאר.** ארבעה הנותרות מקריבות כל אחת כבש אחד: **בשלישי.** שנתמעט עוד אחד מן הפרים ונשארו עשרה משמרות לי"ד כבשים: **ארבעה מקריבין שנים שנים.** דהוו להו שמונה: **והשאר אחד אחד.** ששה כבשים לששה משמרות: **בשביעי כולן שוין.** כל המשמרות המקריבות כבשים שוות שכל אחת מקרבת אחד שהרי אינם אלא שבעה פרים ואילים שנים ושעיר אחד לעשרה משמרות נשתיירו י"ד כבשים לי"ד משמרות: **בשמיני חוזרים לפיים כברגלים.** פר אחד ואיל אחד ושבעה כבשים הקריבים בשמיני אין קריבים כסדר קרבנות החג שקרבו לפי סדר משמרות כדבעינן לפרושי במסקנא אלא כל המשמרות באות ומפיסות עליהן כמו שמפיסין בשאר רגלים שאין קרבנותיהן מרובין להקריבן לפי הסדר ולהשוות בהן כל המשמרות אף בשמיני כולן מפיסין והזוכה בפייס מקריבו וכסדר יומא (דף כב.) מפרש היאך מפיסין: **אמרו מי שהיה מקריב ליום פרים לא היה מקריב למחר.** פרים שאין המשמרות שהקריבו כבשים אתמול מניחים אותם אלא חוזרין חלילה ונמצאו כולן שונות ומשלשות בפרים חוץ משתים ששונות ואין משלשות. כיצד ביום הראשון היו י"ג פרים והקריבו י"ג משמרות כדרך שסדרום בדברי הימים (א כד) יהויריב ראשון ואחריו ידעיה חרים כו' כולן כמות שהן סדורים נשתיירו עשתי עשרה אחרונות לאילים ולכבשים למחרת היו שנים עשר פרים ומקריבין אותן הנך י"א משמרות וחוזר יהויריב ומקריב אחד ונמצא ששנה יהויריב לבדו בשלישי היו אחד עשר פרים והקריבום י"א משמרות שאחרי יהויריב ונמצא ששנו י"ב משמרות ברביעי היו עשרה פרים והקריבום עשרה משמרות שלאחריהם הרי ששנו ונמצאו כ"ב משמרות שונות בחמישי תשעה פרים שתי משמרות האחרונות הקריבו שנים מהן וחזר יהויריב ושש משמרות שלאחריו והקריבו שבעה הרי ששלשו שבעה משמרות בששי שמונה פרים והקריבום השמונה שלאחריהם הרי ט"ו משמרות ששלשו בשביעי שבעה פרים לשבעה משמרות ונמצאו כולן משלשות חוץ משתים האחרונות: **גמ' נימא מפיסין.** דקתני בשמיני חוזרים לפיים כברגלים וקא סלקא דעתיה דכל המשמרות באות ומפיסות רבי היא ולא רבנן: **בתחילה מפיסין עליו.** כל המשמרות כאילו הוא תחילת קרבנות ולא אמרינן ליקרבו חד מהנך שלא שילשו: **נאו אפוסי בעי.** דין שמיהן איזה מהן תזכה בו ולמא ההוא פייס דקאמר מתני' דין שמיהן היה דהא לא תנן ביה בתחילה: **מאי קמ"ל.** וכי מיינא אתא לאגמרינן שכן עולה החשבון כשחוזרין חלילה: ומשני קמ"ל מאי דאמשמעינן נמי תנא דמתניתין מי שהיה מקריב פרים היום כו': **שבעים פרים.** פרי החג שבעים הם חוץ משל שמיני כנגד שבעים אומות לכפר עליהם שירדו גשמים בכל העולם לפי שנידונין בחג על המים: **פר יחידי.** של שמיני: **שאהנה ממך.** אין לי הנייה וקורת רוח בשל אלו אלא בשלך: **מתני' גי' פרקים.** בשלשה רגלים: **באימורי רגלים.** בעורות של עולות ובחזה ושוק של שלמי חגיגה הבאות מתמת הרגל ובגמרא מפרש מאי לשון אימורים דקתני: **ובחילוק לחם הפנים.** אם אירעה שבת ברגל שבשבת מסלקין אותו ומסדרין לחם אחר תחתיו כדכתיב (ויקרא כד) ביום השבת יערכנו: **ובעצרת.** כשאירע בשבת ויש בו חילוק ממץ דשתי הלחם וחילוק לחם הפנים שהוא מצה כדאמרינן בכל המנחות באות מצה: **אומר לו.** לכל אחד כשנותנין לו חלקו הילך מצה וכשנותנין לו בשתי הלחם אומרים לו הילך חמץ לפי שאין חולקים קרבן כנגד קרבן אלא מכל אחד חלקו כדקיימא לן בקידושין (דף נג.) ובמנחות (דף עג.) מלכל בני אהרן תהיה ולפיכך מודיעים אותו: **משמר שזמנו קבוע.** שהיה משמש בשבת זו שהרגל חל בתוכה: **מקריב תמידין.** שהרי אינם בשביל הרגל: **ונדרים ונדבות.** שנדבו ונדרו כל השנה ומקריבין אותם עכשיו אין שאר המשמרות זוכין בהם שאין זוכין אלא חובות שמתמת הרגל: **והוא מקריב אם הכל.** בגמרא [עו.] מפרש לאתויי מאי: **גמ' אימורין דגבוה נינהו.** ומאי שוות איכא: **כמה שאמור ברגלים.** בחילוק קרבנות האמורים ברגל הראויין להתחלק כגון חזה ושוק של שלמי חגיגה של כל יחיד ויחיד ועורות של עולות ראייה ומוספי לצבור ושעירי חטאות: **ובא בכל אות נפשו ושרת בכל אחיו.** שאין המשמר מעכב עליו וכיון דזוכה בעבודתו זוכה באכילתו דכתיב (ויקרא ז) לכהן המקריב אותה לו תהיה ובכ"ד מקומות נקראו כהנים לוים: **ס"ל מאחד שעריך.** ריסיה דקרא וכי יבא הלוי מאחד שעריך ודריש ליה הכי כמו באחד שעריך כשכל ישראל נכנסין בשער אחד כלומר בעיר אחת: **מנין שכל המשמרות שוות.** ברגל בחילוק לחם הפנים:

תלמוד

עין משפט נר מצוה

כה א מיי' פ"י מהל' תמידין הלכה יב:
כו ב מיי' שם הל' יג:
כז ג מיי' פ"ד מהלכות כלי המקדש הלכה ד
סמג עשין קעב:
כח ד מיי' שם הלכה ה
וס"ד מהל' תמידין הלכה יב:
כט ה ו מיי' פ"ד מהל' כלי המקדש הלכה ה:

רבינו חננאל

מתני' יום [טוב] הראשון של חג (שהוא) [היו] שם י"ג **פרים כו'.** פי' בכל הרגלים (ב)כל המשמרות של כהנים באות לחוג, והיה האות להיות כולן מקריבין קרבנות של רגל, וכשם שכולן מקריבין כך היו כולן חולקין. **ביום טוב** הראשון של חג היו שם ל' בהמות, י"ג פרים ושני אילים ושעיר אחד הרי י"ו, וי"ד כבשים. הפרים והאילים והשעיר חולקין י"ו משמר [כל משמר] בהמה אחת, נשארו י"ד כבשים לח' משמרות, ביום הראשון שש משמרות מקריבין שני שני כבשים, הרי י"ב כבשים, ושתי משמרות מקריבין אחד אחד. יום שני חסרו הפרים, [נמצאו] י"ב פרים, ואילים שנים, ושעיר ט"ו בהמות לט"ו משמרות, נשתיירו י"ד כבשים לט' משמרות, חמשה מקריבין שנים שנים וד' מקריבין אחד אחד. יום ג' י"א פרים ושני אילים ושעיר, [הרי] י"ד בהמות לי"ד משמרות, נשתיירו שם י"ד כבשים לי' משמרות, ד' משמרות מקריבין שנים שנים, וששה משמרות מקריבין אחד אחד. וכן סדר כל יום עד השביעי, ובשביעי כולן שוין, כי שבעה פרים לשבעה משמרות ושני אילים לשני משמרות, ושעיר למשמרה [אחת] הרי י', ונשתיירו י"ד כבשים לי"ד משמרות, כל אחת כבש אחד. **בשמיני חזרו לפיים כרגלים.** ופליגי רבי ורבנן לעניין פר הבא בשמיני, דרבי סבר מפיסין עליו כל המשמרות ככל הרגלים. וחכמים סברי אין מפיסין עליו אלא שתי משמרות שלא שילשו בפרי החג, והן מפיסין עליו בלבד. לפי שפרי החג כולן הן ע', ותנן מי שהיה מקריב בפרים היום לא היה מקריב למחר אלא חוזרין חלילה, הלכך כשתחלק את ע' פרים לכ"ד משמרות, נמצאו ביד כ"ב, ג' פרים לכל משמר ומשמר, נשארו ב' משמרות בידם ב' ב', ואלו הן שתי [משמרות] שלא שילשו בפרים. ומתני' לא מכרעא [כרבי], דאתיא נמי כרבנן. **והא דתניא כל המשמרות כולן שונות ומשלשות בפרים,** חוץ משתי משמרות ששונות ואינן משלשות. איכא לאוקמא בפרי החג וחושבנא בעלמא קמ"ל, אבל בפר דשמיני משמרה אחת מהנך תרתי דאמרן שקלא ביה ולא פליגא אדרבנן, ואיכא לאוקמא

מסורת הש"ס

ח) [תוספתא פ"ד ה"ט], **ט)** [ל"ל אלעזר], **ג)** [מו"ק יז:], **ד)** [פסחים לא.].

תורה אור השלם

ו. וְכִי יָבֹא הַלֵּוִי מֵאַחַד שְׁעָרֶיךָ מִכָּל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הוּא גָּר שָׁם וּבָא בְּכָל אַוַּת נַפְשׁוֹ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר יְיָ:
דברים יח ו

מוסף רש"י

כנגד שבעים אומות. שמתמעטים והולכים, סימן כלה היא לכם, וכימי המקדש היו מגיעים עליהם מן היסוריס (במדבר כט יח). **כנגד אומה יחידה.** כנגד ישראל (שם כט לו).

רבינו חננאל (המשך)

כרבי. **מתני'** בשלשה פרקים בשנה היו כל המשמרות שוין באימורי רגלים **ובחילוק כו'.** ש"מ דלית למשמר הקבוע בההוא שבוע, לא באימורי הרגלים ולא בלחם הפנים, אלא כאחת מן המשמרות כולן. ובעצרת נמי, שתי הלחם לכ"ד משמרות היו מתחלקות, ואמר' לראש המשמרה הא לך מצה דהוא מן לחם הפנים, והא לך חמץ דהוא משתי הלחם. פי' אימורי הרגלים, האמור בקרבנות הרגלים, כגון חטאת צבור וכיוצא בו דתנן בהו דנאכלין לזכרי כהונה לפנים מן הקלעין, וכן כל חובות הבאות מחמת הרגל ברגל. אבל עולות, דגבוה נינהו. והיינו דאמר רב חסדא מאי אימורי, מה שאמור ברגלים. ותלמודא מכי יבא הלוי מאחד וגו' ושרת בשם ה' וגו', בשעה שכולן נכנסים בשער אחד, ושרת. ותלמודא דלחם הפנים,

תלמוד לומר חלק לחלק. בתריה דההוא קרא דלעיל כתיב דאוקמא ברגל: **חלק אכילה.** שזה בכולן כחילוק עבודה דאתרבי לעיל [נה:] מובא בכל אות נפשו ושרת: **ומאי אכילה.** איצטריך לאשמועינן: **אילימא אכילה דקרבנות.** דשעירי חטאות וחזה ושוק: **מהאיש נפקא לכהן המקריב אותה וגו'.** מי שעובדה אוכלה וכיון דאתרבי לעבודה פשיטא דמיכל נמי אכלי: **אלא לחם הפנים.** איצטריך לרבויי שאין בו שום עבודת לחם שכבר נעשית עבודתו משבת שעברה: **יכול אף חובות הבאות שלא מחמת הרגל ברגל.** יהו זוכין בעבודתן ויחלוקו: **ת"ל לבד ממכריו.** חוץ ממה שמכרו אבות זה לזה: **ומה מכרו אבות זה לזה.** כלומר שהתנו ביניהם שיהו משמשין כל אחד בשבתו קבוע: **אני בשבתי ואתה בשבתך.** ונדרים ונדבות וקרבנות צבור דאיתנהו בשאר ימות השנה והרי הן למשמר המשמש ליתנהו בכלל הרגל שלא יהו שוין בהן אלא למשמר שבאותו שבוע יהו כשאר ימות השנה הלכך על כרחך לא אתרבו מחלק כחלק יאכלו אלא ממשמעותיה דקרא דבר שאין בו אלא אכילה והיינו לחם הפנים דאכילה אית ביה אבל עבודה לית ביה: **סוכה ואח"כ זמן.** מי שלא בירך שהחיינו בעשייתה שהיתה עשויה ועומדת ותניא בפרק לולב וערבה (לעיל דף מו.) כשנכנס לישב מברך שתיש סוכה וזמן ואמר רב סוכה לימא בריש והדר זמן: **זמן תדיר.** שנוהג בכל הרגלים: **דבריס שכין ב"ש וב"ה בסעודה.** דבריס שנחלקו בהלכות סעודה: **מברך על היום.** כשמקדש בערבי שבתות קידוש היום תחילה ואחר כך ברכת היין: **שהיום גורם ליין שיבא.** שאם לא מפני קידוש לא היה מזקק לכוס לפני סעודה: **וכבר קדש היום.** כלומר ועוד טעם אחר שקדש היום מאליו משחשיכה ועדיין יין לא בא לפניו: **שהיין גורם לקידוש שתאמר.** שאם לא היה לו יין לא היה מקדש בכדי והוא הדין נמי למקדש על הפת מקדיס ברכת הפת מהאי טעמא שהפת במקום יין: **לימא רב.** דאמר חובת היום עדיפא מתדיר דאמר כבית שמאי: **ורבה רב"ה.** דאמרי תדיר עדיף: **אלא שהיין גורם לו.** אי לאו דהאי טעמא נמי איכא מאום תדיר לא הוו מקדמו ליה לחובת היום עדיפא: **אי לאו סוכה.** אי לאו ישיבת סוכה מי לא אמרינן זמן כגון הולכי דרכים דפטורין מן הסוכה אומרין זמן בשביל המועד כמו בשאר רגלים: **דחמץ עיקר.** שהוא חובה ליום: **ומצה טפל.** שהוא של שבת שעברה וקתני דפלגי מצה בריש אלמא תדיר עדיף: **פר העלם דבר של צבור.** אם אירע בהן ברגל שעברו עבירה בהוראת ב"ד: **קיין המזבח.** כשהוא בטל שכלתה הקטרת תמיד ואין מביא נדר ונדבה היו שופרות שם שנותנין בהם מעות כל מותרות השנויין בהש"ס בכל מקום וכ"מ שאמרו ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה ומהן לוקחין עולות לקיין המזבח. ולשון קיין כאדם האוכל תאנים בקיצוח שעודה[ד]: **מתני' בין מלפניה בין מלאחריה.** מפרש בגמרא שחל יו"ט לאחריה דלא הוי ליה שבת שבתוך החג ואפ"ה הואיל ונריכין להקדיס ביאתן מע"ש בשביל יו"ט שהרי בשבת לא יוכלו לבא חולקין בלחם הפנים וכן [ה] אם חל שמיני לפניה בע"ש אע"פ שאין השבת בתוך החג חולקין בו הואיל ולא יוכלו לבא שחל יו"ט לאחרון בחמישי בשבת שהיו יכולין לילך מע"ש ומתעכבו שם בשבת כל המשמרות שנתעכבו אין נוטלין אלא שתי חלות ומשמר שזמנו קבוע נוטל עשר וחולקין אותן בין משמר הנכנס למשמר היוצא כדרך כל שבתות השנה: **הנכנס נוטל שבע בלפון.** את המגיע לחלקן כדאמרינן בגמרא [ע"ב] כדי שילאו הנכנסין שהלפון עיקר שהרי קבעו הכתוב לשחיטת קדשי קדשים: **והיוצאים חולקים בדרום.** כדי שילאו שהן יוצאין והולכין להם לפיכך שינו מקומן אצל רוח שאינו עיקר: **בילגה.** שם המשמרה: **לעולם חולקת בדרום.** ואפי' כשהיא נכנסת קנס הוא שקנסוה כדמפרש בגמרא [שם]: **ובשבעה קבועה.** כ"ל טבעות היו בעזרה במקום בית המטבחיים כנגד עשרים ואחד בשבת משמרות והיו נתונות באבני רצפה והטבעת פתוחה מצד אחד והופכה למעלה ומכניס לתוכה ומחזר והופך פתחה לתוך הרצפה וטבעת של בילגה קבועה ואינה נהפכת כדי שתשתמש בשל אחרים וגנאי הוא לה: **וחלונה סתומה.** חלונות היו בבית החליפות בעודי כותלי התאים שבצפונו של היכל ששם גוזזין את סכיניהן כדתנן במסכת מדות (פ"ד משנה ז) וסתמו חלונה של בילגה: **גמ'**

עד כאן לא קאמרי ב"ה התם אלא שהיין גורם לקידוש שתאמר. תימה הא קאמרי ב"ה דהיין מדיר וי"ל לא מטעם זה לחודיה קודמת לחובת היום דנימא מטעם זה יקדים זמן לסוכה ושמא אינו בא לייחד דברי רב אלא לפי דבריו בדין ולא לפי טעמי בית הלל:

והלכתא סוכה ואח"כ זמן. ולא חייסינן לסתם מתני' דקתני הילך מצה הילך חמץ מ"ג חשיב נמי לחם הפנים חובת היום אף על פי שהם משבת שעברה: בוגינא

תלמוד לומר [1]חלק כחלק יאכלו כחלק עבודה כך חלק אכילה ומאי אכילה אילימא קרבנות מהתם נפקא [2]לכהן המקריב אותה לו תהיה אלא לחם הפנים יכול אף בחובות הבאות שלא מחמת הרגל ברגל ת"ל לבד ממכריו על האבות מה מכרו האבות זה לזה אני בשבתי ואתה בשבתך: בעצרת אומר לו הילך וכו': איתמר רב אמר [א]סוכה ואח"כ זמן רבה בר בר חנה אמר זמן ואחר כך סוכה רב אמר סוכה ואחר כך זמן חיובא דיומא עדיף רבה בר בר חנה אמר זמן ואחר כך סוכה תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם לימא רב ורבה בר בר חנה בפלוגתא דבית שמאי ובית הלל קמיפלגי דת"ר [ב]דברים שבין בית שמאי ובית הלל בסעודה בית שמאי אומרים מברך על היום ואחר כך מברך על היין ובית הלל אומרים מברך על היין ואחר כך מברך על היום בית שמאי אומרים מברך על היום ואח"כ מברך על היין שהיום גורם ליין שיבא וכבר קידש היום ועדיין יין לא בא ובית הלל אומרים מברך על היין ואחר כך מברך על היום שהיין גורם לקידושא שתאמר [ג]ד"א ברכת היין תדירה וברכת היום אינה תדירה תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם לימא רב דאמר כבית שמאי ורבה בר בר חנה דאמר כבית הלל אמר לך רב אנא דאמרי אפילו לבית הלל עד כאן לא קאמרי בית הלל התם אלא שהיין גורם לקידושא שתאמר אבל הכא אי לאו זמן מי לא אמרינן סוכה ורבה בר בר חנה אמר לך אנא דאמרי אפילו לבית שמאי עד כאן לא אמרי בית שמאי התם אלא שהיום גורם ליין שיבא אבל הכא אי לאו סוכה מי לא אמרינן זמן תנן בעצרת אומר לו הילך מצה הילך חמץ והא הכא דחמץ עיקר ומצה טפל וקתני הילך מצה והילך חמץ תיובתא דרב אמר לך רב תנאי היא דתניא הילך מצה הילך חמץ אבא שאול אומר הילך חמץ הילך מצה דרש רב נחמן בר רב חסדא לא כדברי רב דאמר סוכה ואחר כך זמן אלא זמן ואחר כך סוכה ורב ששת בריה דרב אידי אמר סוכה ואחר כך זמן והלכתא סוכה ואחר כך זמן: משמר שזמנו קבוע [וכו'] ושאר קרבנות צבור: לאתויי מאי לאתויי פר העלם דבר של צבור ושעירי עבודת כוכבים: והוא מקריב את הכל: לאתויי מאי לאתויי קיין המזבח: **מתני'** [ג]יום טוב הסמוך לשבת בין מלפניה בין לאחריה היו כל המשמרות שוות בחילוק לחם הפנים [ד]חל להיות יום אחד [להפסיק] בינתים משמר שזמנו קבוע היה נוטל עשר חלות והמתעכב נוטל שתים [ה]ובשאר ימות השנה [ו]הנכנס נוטל שש והיוצא נוטל שש רבי יהודה אומר הנכנס נוטל שבע והיוצא נוטל חמש הנכנסין חולקין בצפון והיוצאין בדרום בילגה לעולם חולקת בדרום וטבעתה קבועה וחלונה סתומה: **גמ'** מאי מלפניה ומאי מלאחריה אילימא לפניה יום טוב ראשון לאחריה יום טוב אחרון היינו שבת שבתוך החג אלא לפניה יום טוב אחרון לאחריה יום טוב ראשון מ"ט כיון דהני מקדמי והני מאחרי תיקנו רבנן מילתא כי היכי דניכלו בהדי הדדי: חל יום אחד: והני

ל א מיי' פ"ו מהלכות סוכה הלכה יב סמג עשין מג טוש"ע ס"ח סימן תרמג סעיף ח:
לא ב מיי' פכ"ט מהל' שבת הלכה ו סמג עשין כט טוש"ע ס"ח סימן רעא סעיף י:
לב ג מיי' פ"ל מהל' תמידין הלכה יב:
לג ד מיי' שם הל' יג:
לד ה מיי' שם הל' יב:

תורה אור השלם

1. חֵלֶק כְּחֵלֶק יֹאכֵלוּ לְבַד מִמִּכְרָיו עַל הָאָבוֹת: דברים יח ח
2. וְכָל מִנְחָה אֲשֶׁר תֵּאָפֶה בַּתַּנּוּר וְכָל נַעֲשָׂה בַּמַּרְחֶשֶׁת וְעַל מַחֲבַת לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ תִהְיֶה: ויקרא ז ט

רבינו חננאל

(המשך) ואסיקנא כרב, הלכתא סוכה ואחר כך זמן. **מתני' יום טוב הסמוך לשבת מלפניה [ומאחריה] וכו'.** מאי לפניה ומאי לאחריה. פירוש יום טוב האחרון שחל [להיות] בערב שבת זהו לפניה, ואם חל יום טוב הראשון להיות באחד בשבת זהו לאחריה. מאי טעמא כיון דהני לא סגי להו אלא דקדמי אתו, והני לא סגי להו דלא מעכבי, תקינו להו רבנן לחם הפנים. אבל יום טוב הראשון לפניה, יום טוב אחרון לאחריה ושבת (ש)בתוך החג [נ"א: היינו שבת שבתוך החג], ואנן בעינן שתהא שבת הסמוכה לרגל ואינה מן הרגל [נ"א: ואנן בעינן סמוכה ואינה מן הרגל], כיון שאי אפשר לבאין שלא יקדימו [ז]יבואו קודם השבת בזמן שהיא לפני הרגל, ואי אפשר שלא יתעכבו עד אחד בשבת בזמן שהוא אחר הרגל, תקנו חכמים לשאר משמרות לחלוק בלחם הפנים. ויש מי שאומר יום טוב סמוך לשבת מלפניה, כגון דמקלע יום טוב באחד בשבת, כל יום טוב דהוא, דצריכין משמרות למיתא מן מעלי [שבתא]. ומאחריה, כגון דמקלע יום טוב במעלי [שבתא], כל יום טוב [דהוא], דצריכין משמרות לאתחוורי עד בתר שבתא. תקינו להו רבנן לכל המשמרות לחלוק בלחם הפנים. **מתני' חל [יום] אחד להפסיק בינתים כו'.** (פיס') פי'רוש אחד מימי (חל יום) [יום חול] להפסיק בין יום טוב לשבת וזהו בינתים כאשר פירש הנה והוא המביא לידי עיכוב. (כו') **עד המתעכב נוטל (פי') שנים.** פי' כגון שחל יום טוב האחרון להיות בחמישי בשבת, ויש במשמרות מי שעיירותיהן רחוקות ונמנעין מלצאת בערב שבת ומתאחרות וצריך להתעכב עד אחד בשבת. (מה) [וזו] היא משמר המתעכב (כזה) שנינו. **משמר שזמנו קבוע,** והוא משמר היוצא ומשמר הנכנס נוטל י' חלות, **הנכנס נוטל י' חלות,** כגון זה שפירשנו למעלה נוטל שתים. וכן בזמן שחל יום טוב הראשון בשני בשבת, נמצא משמר היוצא מתעכב לחוג, שאינו יכול לילך ולחזור בו ביום, ג) הלכך נוטל שתי חלות יתירות. **ושאר כל ימות השנה הנכנס נוטל שש והיוצא נוטל שש.** ר' יהודה אומר הנכנס והן באי שבת, נוטלין ז' חלות, שתים יתירות על יוצאי השבת, והמתעכב, כגון זה שפירשנו למעלה נוטל שתים. ג) נראה דל"ל וס"ל דתלמודא דבחלוקת ב"ש וב"ה קמו כה רב וכו'. ג) לדברי רבינו משמר המתעכב היינו משמר היוצא ונוטל שתי חלות לבד מה שנוטל חלק כחלק בעשר חלות עם משמר הנכנס.

מוסף רש"י

מברך על היום. בקידוש שבתות וימים טובים (ברכות נא:). **שהיום גורם** ליין שיבא. כוס זה לא בא אלא בשביל שבת לקידוש (שם). **וכבר** קדש היום. משקבל עליו או מצאת הכוכבים, ועדיין יין לא בא. לשלמן, וכשם שקודם לכניסה כך קודם לברכה (שם). **שהיין גורם לקידושא שתאמר.** שאם אין יין לא מקדשין, והמקדש על הפת גם הוא במקום יין, וברכת הפת קודמת (שם). **תדיר קודם.** נפקא לן בגמרא זמניס מהאי קרא דכתיב במוספין מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה, מלבד משמע לאחר שהקרבתם התמיד תקריבו המוספין וקא דרשינן אשר לעולת התמיד קרא יתירה למילף דבשביל שהוא תמיד הקדימה הכתוב, ומכאן אתה למד לכל התמידין (שם). **יום טוב הסמוך לשבת.** שבת שבתוך הרגל היו כל המשמרות שוות בחילוק לחם הפנים וכן יו"ט הסמוך לשבת בין מלפניה, שאין יכולים לשוב בשבת למקומן, בין מלאחריה, על כרחן הן מקדימין לבא מערב שבת, **היו כל המשמרות שוות בחילוק לחם הפנים.** שהרי על כרחן שוהין שם והרי הוא כשבת שבתוך הרגל (יומא יח.). **חל להיות יום אחד להפסיק בינתים.** או מלפניה, כגון שכלה המועד בחמישי בשבת, או מלאחריה, שהתחיל המועד שלא בשבת, לא היה לשם להקדיש לבא מלפני השבת, אינו שוות, אלא משמר המתעכב בשבת, בין שהוא משמר אחד בין שהוא משמרות הרבה, טוטל שתי חלות והשאר מתחלקות למשמר היוצא ומכנס שזמנו קבוע לאותה שבת (שם).

רבינו חננאל

חלק כחלק יאכלו. השוה בין אכילה לעבודה, מה עבודה, פי' עבודה של אמורי הרגלים שאמרנו בה שכל המשמרות שוין בחילוקה (הן) [כן] חלק אכילת לחם הפנים כולן לוקחין ממנו. ה) (ובא בכל אות נפשו, אף אכילה כיוצא בה). והני מילי ברגלים, אבל בשאר ימות השנה, לבד ממכריו וגו', מה מכרו אבות זה לזה אני בשבתי ואתה בשבתך, כל המשמרה זוכה בכל הקרבנות הבאות בשבתה. **פיסקא** [בעצרת וכו']. אתמר רב אמר סוכה ואחר כך זמן, פירוש מקדים ומברך לישב בסוכה ואחר כך זמן, סבר חיובא דיומא עדיף לאקדומה. רבה בר בר חנה אמר זמן ואחר כך סוכה, סבר תדיר קודם. ורב אמר לך הא הודאה בעלמא הוא, ולית ביה תדיר קודם. ב) וחלוקת בית שמאי ובית הלל, קמו בה רב ורבה בר (רב הונא) [בר חנה] וכל חד מינייהו אסיק מימריה כתרוויהו. ואתינן לאכרועי מדתנן הילך מצה תחלה, דהיא תדירה, והדר חמץ דהוא חיובא דיומא, ואמר לך רב תנאי היא.

ה) נראה דחסר כאן אחר מיניה וס"ל כמו דבעבודה טולן חולקין בה דכתיב ובא בכל אות נפשו ושרת אף אכילה כיוצא בה. ב) נראה דל"ל וס"ל דתלמודא דבחלוקת ב"ש וב"ה קמו כה רב וכו'. ג) לדברי רבינו משמר המתעכב היינו משמר היוצא ונוטל שתי חלות לבד מה שנוטל חלק כחלק בעשר חלות עם משמר הנכנס.

לה א מיי' פ"ד מה' תמידין ומוסרין הלכה ט:

תורה אור השלם

1. אִמְרוּ צַדִּיק כִּי טוֹב כִּי פְרִי מַעֲלְלֵיהֶם יֹאכֵלוּ:
ישעיהו ג י

רבינו חננאל

בשכר הגפת דלתות, שהיוצאין פתחו והבאין צריכין לסגור [והשערים שפתחו היוצאין]. וזהו ששנינו הנכנס נוטל שבע, [ב'] בשכר הגפת דלתות. ואמרינן לימא ליה משמר היוצא למשמר הנכנס, נחלוק אלו י"ב חלות שש שש, וכן בשבת הבאה תחלקו אותם עם המשמר הנכנס שש שש. וזהו פירוש דל בדל. (פירוש לישנא קלילא הוא מן דילי ודילך, כלומר לא תיסב דילי כי היכי דלא לישקלן בשבת הבאה דילך). ודהינן אמר אביי בוצינא טב מקרא, כלומר הנאה הבאה [נ"א: הנאה קרובה] עכשיו ואפילו היא מועטת, כגון הנאת קישות שהיא קטנה ואדם אוכלה מיד, חפץ בה ובוחר באכילתה מיד, מאכילת דלעת שהיא צריכה איחור עד שתתבשל, בוחר הקרוב ואפילו היא פחות, מן הרחוק. כך אני טוב לי שתי חלות בשבת זו [מ]יותר מחמשה לשבת אחרת. אמר רב יהודה ובמוספין חולקין. ואיתותב רב יהודה, ונתברר, כי המוספין של משמר היוצא הן בלבד. **מתני'** הנכנסין חולקין בצפון והיוצאין בדרום, בילגה לעולם חולקת בדרום, טבעתה קבועה וחלונה סתומה. פי' בילגה, שם המשמרה. ומסקנא דשמעתא, מפני ששהתה ולא באה בשבתה במקדש לעבוד עבודתה, קנסוה חכמים בחלוקה ובטבעתה ובחלונה. פי' בחלוקה, שחולקת בדרום לעולם. ותנא לפיכך בילגה נראית יוצאה לעולם. טבעתה קבועה. פירוש שהיתה לכל משמר טבעת של ברזל קבועה בקרקע, (ופורט) שקושרין חבל ברגלי השור ומכניסין חבל ההוא בטבעת, ומושכין החבל מעט מעט ומפילין השור בניחותא דחיישינן לריסוק אברים. ופירש בתלמוד ארץ ישראל רב אמר משום ר' יהודה טבעות שעשו רחבות מלמטן וצרות מלמעלן. ושנינו במדות פרק ג' טבעות היו לצפונו של מזבח, שש הסדרים של ד' ד', ויש אומרים ד' של שש שש, שעליהן שוחטין את הקדשים. ותנא בתוספתא כ"ד טבעות היו שם כנגד כ"ד משמרות [כהונה, כ"ד חלונות היו שם כנגד

בוצינא טבא מקרא. משל הדיוט הוא האומר לחברו דלעת קטנה אני נותן לך בתחובר אם תרצה להניחה עד שתיגדל ותיעשה קרא תניחה טוב לו ליטלה מיד שמא לאחר זמן יתחרט בו זה או שמא לא יצטרך זה לזה כך פי' בקונטרס [9] ור"ת מפרש דעל כרחך בוצינא וקרא שני מיניס הם דקשואין מתרגמינן בוצינא ודלעת היינו קרא כדמוכח בנדרים פרק הנודר מן המבושל (דף נא.) דאמרינן מאי דלעת הרמוה קרי קרקוחאי וקישואין ודילועין ב' מיניס כדמוכח במסכת כלאים (פ"ג מ"ה) דתנן נוטע אדם קישות ודלעת בתוך גומא א' ובלבד שתהא זו נוטה לצד זו וזו נוטה לצד זו ונוטה שער של זו לכאן ושער של זו לכאן ועוד ראיה מהא דאמרינן בפרק שלשה שאכלו (ברכות דף מח.) בוצינא מקטפי' ידיע משמע דלאחר שנגמר הפרי נקרא בוצינא ואומר ר"ת שהקישות מין פרי קטן מדלעת שממהר להתבשל ויכול לתולשו מיד והדלעת גדולה ואינה ממהרת להתבשל ואין יכול לתולשה עד לאחר זמן ואוכל אדם דבר מועט לאלתר מדבר מרובה לאחר זמן [10]:

הדרן עלך החליל
וסליקא לה מסכת סוכה

גמ' והני תרתי מאי עבידתייהו. אדר' יהודה קאי דאמר הנכנס נוטל שבע: **בשכר הגפת דלתות.** שמשמר הנכנס מגיף הדלתות ערבית שפתח אותן משמר היוצא: **ונימא ליה.** יוצא לנכנס: **דל בדל.** הסר חוק זה מכאן בשביל שיסירוהו אצלך אם תטול עכשיו שבע יטול לשבת הבאה משמר הנכנס שבע ואתה[11] טול עתה בשוה כדי שתטול גם אתה לשבת הבאה בשוה. דל הסר כמו דל רגליס (ר"ה דף ז:) וכדגרסינן ברים מסכתא (דף ב.) דל עשתרות קרנים איכא אל סוכה דל דפנות ליכא אל סוכה דל מעשר בהמה (ר"ה דף ז:): **בוצינא טבא מקרא.** משל הדיוט הוא האומר לחבירו דלעת קטנה אני נותן לך בתחובר אם תרצה להניחה עד שתיגדל ותיעשה קרא הניחה ותגדל טוב לו ליטלה מיד שמא לאחר זמן יתחרט בו זה או שמא לא יצטרך זה לזה ר"ל גבי משמרות מי שראוי ליטול עכשיו לא ימתין לשבת הבאה: **ובמוספין חולקין.** כי היכי דפלגי בלחם הפנים משמר הנכנס והיוצא פלגי נמי בעורות המוספין של כל שבת: **ובזיין.** מסלקין ומסדרין לחם הפנים ומקטירין שני בזיכי לבונה שסילקו מעל השלחן והן מתירין את הלחם באכילה כדכתיב[12] והיה ללחם לאזכרה: **האי תנא לא איירי בחלוקה כלל.** ואם תאמר מאחר שהמשמר היוצא עושה המוספין היאך יחלקו בהם משמר הנכנס אינהו נמי מהפכי בהו בלינורא על המזבח כל היום לאחר שיצא משמר היוצא ומתניתין דאיירי בחלוקה ולא תנא חלוקה דמוספין היינו טעמא דלא אותביה דאיכא למימר תנא דמתניתין איידי דאיירי בלחם הפנים דרגליס הוא איירי בלחם דשאר ימות השנה ואגב גרדא בעלמא נסב חלוקה בשאר שבתות: **נכנסין.** לעזרה: **כדי שיראו נכנסין.** טעמא דמתניתין קא מפרש וגמרא היא: **מריס בה בילגה.** ממשמר בילגה היתה וכן שמה: **כשנכנסו יוונים להיכל.** בימי מתתיהו בן יוחנן: **לוקום.** הוא זאב בלשון יווני: **וכששמעו חכמים בדבר.** לאחר שגברה יד בית חשמונאי: **סתמו חלונה.** של משמרה ולקמן פריך ומשום דילה קנסינן לכולה משמרה: **משמרתו של בילגה שוהה לבא.** כשהגיע שבת שלה לא היו באים ומוכחא מילתא שאין העבודה חביבה עליהם: **וכלום ישבב אחיו.** סדר משמרות בילגה אחר ישבב וכשישבב יוצא בילגה נכנס וכשהיה משמרת בילגה לבא עיכבו ישבב במשמרתו ולא יצא לפיכך קנסוה: **ואע"פ שכל שביני הרשעים לא נשתכרו.** דאור לרשע אור לשכינו: **ישבב: שבילגה לעולם חולקת בדרום.** ואפי' בכניסתו וישבב לעולם בצפון אף ביציאתו שהרי בילגה נכנס אחריו ושבת הוא להם לחולקי לפון: **משום דרשיה קנסינן ליה לדידיה.** כלומר אפי' לאבוה מי הוה לן למיקנסיה: **שופא דינוקא בשוקא דאבוה או דאימיה.** משל הדיוט הוא מה שהתינוק מדבר בשוק מאביו או מאמו שמע אף [1] (זה) אם לא שמעה מאביה שהיה מבזה את העבודה לא אמרה כן. **שותא דיבור כמו לא תיפוק לכו שותא** (ב"ב דף לט.) ובקדושין (דף ע:) שותא דמר לא ידענא: **אור לרשע ואור לשכינו.** בתורת כהניס[2] תניא וחלנו את האבנים [ויקרא יד] נגע באבן שבמקלוט שניהן חולנין ואע"פ שהנגע לא נראה אלא בביתו של זה מחמת שהיתה עינו נראה בכליו תחילה לקה בשבילו מכאן אמרו אור לרשע אור לשכינו וממילא טוב לצדיק טוב לשכינו דמדה טובה מרובה:

הדרן עלך החליל וסליקא לה מסכת סוכה

והני תרתי מאי עבידתייהו אמר ר' יצחק בשכר הגפת דלתות ונימא ליה דל בדל אמר אביי [3]בוצינא טבא מקרא אמר רב יהודה ובמוספין חולקין מיתיבי [4]משמרה היוצאת עושה תמיד של שחר ומוספין משמרה הנכנסת עושה תמיד של בין הערבים ובזיכין ואילו מוספין חולקין לא קתני האי תנא בחלוקה לא קא מיירי אמר רבא והא תנא דבי שמואל דמיירי בחלוקה ובמוספין חולקין לא קתני דתנא דבי שמואל משמרה היוצאת עושה תמיד של שחר ומוספין משמרה הנכנסת עושה תמיד של בין הערבים ובזיכין ארבעה כהנים היו נכנסין שם שנים ממשמר זו ושנים ממשמר זו וחולקין לחם הפנים ואילו במוספין חולקין לא קתני תיובתא דרב יהודה תיובתא: הנכנסין חולקין בצפון: ת"ר [5]הנכנסין חולקין בצפון כדי שיראו שהן נכנסין והיוצאין חולקין בדרום כדי שיראו שהן יוצאין: בילגה לעולם חולקת בדרום: ת"ר [6]מעשה במרים בת בילגה שהמירה דתה והלכה ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי יוונים כשנכנסו יוונים להיכל היתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח ואמרה לוקום לוקום עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק וכששמעו חכמים בדבר קבעו את טבעתה וסתמו את חלונה ויש אומרים משמרתו שוהה לבא ונכנס ישבב אחיו עמו ושימש תחתיו אע"פ ששכיני הרשעים לא נשתכרו שכיני בילגה נשתכרו שבילגה לעולם חולקת בדרום וישבב אחיו בצפון בשלמא למ"ד משמרתו שוהה לבא היינו דקנסינן לכולה משמר אלא למ"ד מרים בת בילגה שהמירה דתה משום ברתיה קנסינן ליה לדידיה אמר אביי אין כדאמרי אינשי שותא דינוקא בשוקא או דאבוה או דאימיה ומשום אבוה ואימיה קנסינן לכולה משמרה אמר אביי אוי לרשע אוי לשכינו טוב לצדיק טוב לשכינו [שנאמר [1]אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו]:

הדרן עלך החליל וסליקא לה מסכת סוכה

גליון הש"ס

תוס' ד"ה בוצינא וכו' ור"ת מפרש. עיין מורי אבן מגילה דף יב ע"ב תוס' ד"ה היינו דאמרי:

מוסף רש"י

בוצינא טבא מקרא. בוצינא דלעת קטנה, קרא דלעת גדולה, והאומר לחבירו קח לך דלעת קטנה בגימטי, אי המתן עד שיגדלו וקח גדולה, טוב לו ליקח הקטנה מיד, כי לא ידע מה יולד יום (כתובות פג:) בוצינא דהשתא טב מקרא דאמר (תמורה ט.). הדרן עלך מסכת סוכה

רבינו חננאל (המשך)

כ"ד משמרות] לוריה. אלו חלונות של לוים, שהיו נותנין בהן כלי שיר. והן זולתי חלונות כהנים. ועוד תנן בסוטה בפרק עגלה ערופה יוחנן כהן גדול העביר הודיית המעשר ואף הוא ביטל את המעוררין ואת הנוקפין. ופירש בתלמוד בענין הנוקפין, אמר רחבה שהיו מסרטין לעגל בין קרניו כדי שיפול לו דם בעיניו, ובא הוא ואסר לעשות כך משום דמחזי כמומא. במתניתא תנא שהיו מכין העגל בין קרניו כדרך שעושין לעבודה זרה, אמר להן יוחנן כהן גדול עד מתי אתם מאכילין למזבח נבלות, נבלות והא שחוטות נינהו, אלא אימא טרפות, חיישינן שמא ניקב קרום של מוח. מה עשה תיקן להם טבעות בקרקע. כאשר כבר פירשנו למעלה ענין הטבעות. **וחלונות של כהנים** היו נותנין בהן בגדיהן, וכתוב היה עליהם תשמיש הכלים. דתנן במסכת תמיד פרק ה' מסרום לחזנים והיו מפשטין את בגדיהם ולא היו מניחין עליהם אלא מכנסים בלבד, וחלונות היו שם וכתוב בהן תשמיש הכלים. **וכך** היו להן חלונות לתת בהן סכינים ששוחטין בהן, דתנן וט"ו אמה מן הדרום והוא היה נקרא בית החליפות, ששם גונזין את הסכינין.

א) כתובות פג: תמורה ט.,
ב) [תוספתא פ"ד סי"ב],
ג) [תוספתא ספ"ד],
ד) ל"ל ואתה ממש,
ה) [ויקרא כד], ו) [ל"ל זז],
ז) [מלורע פרק ד],
ח) [וע"ע תוס' כתובות פג:],

1) [ל"ל אמרו אמרו],
2) [ל"ל אמרו אמרו],
3) [ל"ל אמרו אמרו],
4) [ל"ל אמרו אמרו],
5) [ל"ל אמרו אמרו],
6) [ל"ל אמרו אמרו],
7) [ל"ל אמרו אמרו],
8) [ל"ל אמרו אמרו],
9) [ל"ל אמרו אמרו],
10) [ל"ל אמרו אמרו],
11) [ל"ל אמרו אמרו],
12) [ל"ל אמרו אמרו],

וקנסו בילגה ששהתה לבוא, בשלשתן. על אלו נאמר אוי לרשע אוי לשכנו אשרי לצדיק אשרי לשכנו.
הדרן עלך החליל וסליקא מסכתא דסוכה